ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
2
MARDI
2 AOUT
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.492 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.492

ՕՐԼԻԷՆ ԵՏՔ

ԿԱՐՊԻՃԵԱՆ ՅԵՏՍ ԿՈՉՈՒՄ ԸՐԱՒ

Կ. ՏԷՓՓԷՈՒ ԿՐԿԻՆ ԿԸ ՃՇԴԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԻՐՔԸ

ԹՈՒՐՔ ԴԵՍՊԱՆՆ Ա՛Յ՝ Ի՛ՐԸ ԿԸ ՃՇԴԷ

ՀԱԿԱՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՐԱՐՔՆԵՐԸ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԻՆ ՀԱՅԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ Կ'ԸՍԷ Հ.Յ.Դ.Ի ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԲԱՆԲԵՐԸ

Շարաթավերջի գլխաւոր նորութիւնն էր՝ Օրլիի արարքին գլխաւոր մեղադրեալին՝ Վարաճեան Կարպիճեանի յետս կոչումը, ինչ կը վերաբերի այս դերին որ կատարած էր Յուլիս 15-ին եւ այդ առընչութեամբ խոստովանութիւններ ըրած էր, հարցապնդման մեքենաներուդ ժամուն, այսինքն օրինաւոր պայմանաժամին վերջանալէն երկու ժամ առաջ, Զորեքշաբթի (Յուլիս 20) առաւօտեան 4-ին: Այդ պահուն յայտարարուած էր թէ ինք էր ամբաստատ պայուսակը Հարաւ-Օրլի օդակայանը եւ կ'ըսէր թէ 500 Ֆ.ի նուէրով մը, զայն յանձնած էր ճամբորդի մը, պատճառաբանելով թէ իր ունեցած պայուսակները արդէն ծանր են, այսինքն արտօնուած կշիռէն աւելի: Ըսած էր նաեւ թէ ուրիշը օգնականին մէկ պիտի պայմէր եւ թէ ինք ԱՍՍԱԼԱ-ի Ֆրանսական գլխուն ճիւղին պէտն էր: Այնուհետեւ, երբ կառավարութեան բանբերը՝ Մաքս Կալլօ այս մասին յայտարարութիւն ալ ըրած էր, նոյն ցերեկը, թերահաւատներ չկին պակսեր, որոնք ձայնասփիւռով (մանաւանդ՝ Եւրոպա Մէկ) թէ մամուլով կասկածները յայտնէին այսքան արագ խոստովանութիւններու առթիւ: Տրամաբանական չէր թուեր, որ կարպիճեան մարզուած անձ մը, այդքան չուտ տեղի տայ, սովորական չարագործի մը նման: Հիմա, ուրեմն, որ հարցապնդուածէն մեղադրեալի դերին մէջն է եւ փաստարան ունի, տարբեր խոստովանութիւններ կ'ընէ եւ կը յայտարարէ թէ այդ ամբողջը ըսած է, որպէսզի ազատ արձակուին միւս 55 հարցապնդուածները եւ խնայուի Հայ դատին: Մէթը Անրի Լըքլէրն է, իր փաստաբանը, որ կ'արձագանգէ այս բոլորին, իբրեւ փաստ ալ բերելով, թէ Կարպիճեան երբեք չէ կրցած ճշդրիտ կերպով նկարագրել Թրբիշ Եղայցգի տեղը, պահանդրող սեղանին թիւը եւն. եւն.: Բայց եւ այնպէս, ոճրային ոստիկանութիւնը համոզուած ալ չէ թէ որեւէ դեր խաղացած չըլլայ, նոյնիսկ փաստեր կըսած է թէ այդ օրը թէ Վիլիէ լը Պել գացած է եւ թէ Օրլի եղած է: Ուրեմն, բուն պատասխանատուները, երկու կամ երեք հոգի եւ մանաւանդ Սոնէր Նայիլ, որ ԱՍՍԱԼԱ-ի ռումբ չինող մասնագէտը կը նկատուի, յայդնած են խոյս տալ:

Այս յետս կոչման առթիւ, փարիզեան թերթերը, օրաթերթ թէ շաբաթաթերթ կը շարունակեն խորհրդածել: Ֆիկարօ կը խորպրէր (Շաբաթ) «Օրլիի Խորհրդաւորութիւնները», մինչ, Մաչի մէջ, Շարլ Վիլնէօվ կը փորձէ «Ցայտնութիւններ» ընել եւ կը դրէ թէ եաբը Արաֆաթի «ըսպաները» Ֆրանսայի քաղաքական օժանդակութեան փոխարէն եւ չնորհակալութիւն յայտնելու համար Ֆրանսայի բեռած օգնութեան Պէյրութի ողբերգական ժամերուն «առաւօրէն «խօսած» են հայկական ցանցերու կառոյցներուն եւ մարդոց մասին»: Եւ այս ձեւով, «Եւրոպա Մէկ»ի լրագրողը կը շարունակէ իր վերլուծումները...:

Ուրթաթ իրիկուն, Լը Մոնտ կրկին կանդրադառնար Ֆրանսայի դիրքին եւ կը հրատարակէր Արտաքին Ցարաբերութեանց նախարարութեան ըրած ճշդումը (տես՝ «Յառաջ Յուլիս 30/31), իբրեւ հետեւանք իր իսկ հրատարակած յօդուածին, նախորդ օրը: Կը յիշէր թէ Քլօտ Շէսոն, ոճրախորձէն 4 օր առաջ, Յուլիս 11-ին, զրաւոր պատասխանով մը երես-փոխանի մը հարցումին, ըսած էր.. «Թուրք կառավարութեան մերժումը՝ ցեղասպանութիւն որակումը ճանչնալու այն տեղահանութեանց եւ ջարդերուն պատճառուած օսմանեան կայսրութեան Հայ համայնքին բանիցս ցատղ ընդունուած է Ֆրանսայի արտաքին եւ ներքին նախարարներուն կողմէ: Արտաքին Ցարաբերութեանց նախարարը կ'ուզէ, սակայն, կըրկին շեշտել, որ այսօրուան Թուրքիան չի կրնար պատասխանատու նկատուիլ օսմանեան կառավարութեան գործերուն»:

Յուլիս 29-ին, Ներքին նախարարն էր, որ Խթըր մէջ (Պուշ-տիւ-Ռոն), ուր վարժարանի մը տողանցքին ներկայ էր, կը յայտարարէր հայկ. ահաբեկչութեան մասին.. «Ֆրանսա երբեմ գլուխ պիտի չծռէ բիրտ ուժի հարուածներուն առջեւ, ինչ ալ ըլլան...: ԱՍՍԱԼԱ-ն բնաւ պատճառ չուներ Օրլիի եղեռնափորձն ընելու, բացի Ֆրանսա, հաւանաբար, այն երկիրն է որ զիրենք լաւագոյնս ընդունած է աֆսորի ատեն»: Կ. Տըֆէօ ապա, կ'աւելցնէ թէ Ֆրանսայի խորհրդարանականները Սթրազպուրկի մէջ եւ Ֆրանսայի դիւանագէտները ՄԱԿ-ի մէջ, բանաձեւեր առաջարկած են, որպէսզի ճանչցուի ցեղասպանութիւնը: Ու կ'եզրակացնէ «Օրլիի նըման արարքներ կրնան միայն վնասել Հայ Դատին, վնասել ամբողջ հայ գաղութին, նոյնիսկ անոնց որոնք անմեղ են»:

× Պարտադիր բնակութեան ենթարկըւածներուն համար, վերջնական որոշում մը պիտի տրուի մինչեւ երկու շաբաթ: Իւրաքանչիւրին պարագան կը քննուի առանձին-առանձին: Հաւանաբար բոլորն ալ չարտաքսուին, մանաւանդ որ զիրենք ընդունող երկիր ալ պէտք է գտնել, որ պէտք է նախընտրաբար իրենց ուզածն ըլլայ: Ֆրանսա ոչ Իրան, ոչ Թուրքիա կը ղրկէ զանոնք, անշուշտ:

× Փարիզի Թուրք դեսպանը նամակ մը ղրկած է Մոնտին միշտ նոյն յօդուածին առթիւ: Թուրք դեսպանին նամակը նորութիւն չի բերեր, պարզ է: 68 տարի է, ոչինչ փոխուած է Թուրքիոյ դիրքին մէջ, անկախ՝ երկրին բոլոր վարչակարգերէն: Այս անգամ ալ, չէշտը կը դրուի առաւելաբար Լօզանի դաշնագրի վրայ, որով ընդմիշտ լուծուած է հայկ. որեւէ հարց Անդարայի համար...:

× Ֆրանսահպատակ երկու Հայեր ձերբակալուած են Թուրքիա, Թրակիոյ Հըրջանը, Գափըքուլէի մաքսատունը: Այր ու կին եհովայի վկայ են եղեր եւ կրօնական դիրքեր գտնուեր են իրենց վրայ, որոնք արգիլուած են Թուրքիա:

ԼԻԶՊՈՆ

Լիզպոնի անճնազոհ գործօղութենէն ետք, նախարարապետ՝ Մարիօ Սոարէս յայտարարած է թէ յանճնախումբ մը կազմուած է, որու պաշտօնն է տեղեկութիւններ ժողվել, օրինագիծ բըն ալ պատրաստուի, որու նպատակն է համապատասխան ոստիկանութեանց գործունէութիւնը:

Այս արարքին առթիւ, կարգ մը մանրամասնութիւններ կը տրուին, որոնց համաձայն փորթուկալեան ոստիկանութիւնը, հակառակ նախապէս ունեցած իր լուրերուն, կարգ մը կասկածելի շարժուձեւերու, ոչ մէկ լուրջ աշխատանք տարեր է դեսպանատան ապահովութեան նկատմամբ:

Ինչպէս գրած էինք, մեր նախորդ թիւով ալ, ԱՌԱՆ հետեւանքով հաղորդած է Լիզպոնի Ա.Ֆ.Փ.ին թէ երկու զօրագունդեր հասած են Փորթուկալ վրէժը լուծելու համար հինգ նահատակ Հայերուն: Հաղորդումը կ'ըսէ նաեւ ..«Պիտի չներենք ընկերվարական կառավարութեան, փորթուկալեան ահաբեկչական ոստիկանութեան եւ դեմոկրատ պինակցութեան, որոնք մեր եղբայրներուն մահուան պատասխանատուներն են»: Շնորհակալութիւն կը յայտնուի նաեւ «Ապրիլ 25-ի ժողովրդական Ուժերուն եւ Արեւմտեան Քաղաքակրթութեան Պաշտպանութեան քոմանտոյին», «այն օժանդակութեան համար, զոր բերած են մեր եղբայրներուն, Փորթուկալ»:

«Ապրիլ 25-ը», կը ճշդէ Լը Մոնտ ծայրայեղ ձախ խմբակ մըն է, միւսն ալ՝ (Րուտեֆօ) ծայրայեղ աջ, որ չատ գործունեայ եղած է 1975-ին հակահամայնավար արարքներով:

ԹԵՀՐԱՆ

ՄԻՇՏ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԷՄ ԵՒ ԱՌԵՒԱՆԳՄԱՆ ՓՈՐՁ

Թեհրանէն ԱՍՍԱԼԱ-ի սպառնալիքները Ֆրանսայի դէմ չեն դադրիր եւ անոնուն խօսակից մը, հետաձայնելով Ա.Ֆ.Փ.ի յայտարարեր է թէ հիւսիսային Թաղամասին մէջ, դիւրութեամբ կրնային սպաննել Ֆրանսայի դիւանագէտ մը, զոր փորձած են առեւանգել: «Ձոյց տուինք, ըսած է խօսողը, թէ կրնանք սպաննել ոեւէ Ֆրանսայի դիւանագէտ, աշխարհի մէջ, որեւէ մէկ առեն: Այս ազդարարութեամբ, ուզեցինք կարելիութիւն մը եւս տալ Ֆրանսական վարչակարգին, որ դադրեցնէ իր ահաբեկչական գործունէութիւնը: Յաջորդ անգամ, պիտի չխնայենք Ֆրանսական կառավարութեան ոեւէ մէկ ներկայացուցիչին, որեւէ երկրի մէջ: Կեցցէ՛ն Ֆրանսական պատժիչներու մէջ գտնուող հայ բանտարկեալները»: Ըստ Ֆրանսական դեսպանատան խնդրոյ առարկայ դիւանագէտը, որ այդ թաղամասէն կ'անցնէր, չէ անդրադարձած թէ զինքը առեւանգելու փորձ կայ: Այս առթիւ է, որ Լիպերասիոնի մէջ, վերոնիք Պրոքար յօդուած մը ստորագրած է, զոր կը խորագրէ «ԱՍՍԱԼԱ-ն եւ Խոմէյնի իրարու մօտեցած են «հասարակաց թշնամիին» կողմէ»: Լրագրուհին այնքան յատկանշական չի գտներ ԱՍՍԱԼԱ-ի սպառնալիքները, որքան անոր կեդրոնատեղիին աշխարհագրական տեղափոխումը՝ Պէյրութ, Կիպրոս, Յունաստան, Սուրիա, մինչ Թեհրան իջեալ վայր մը չէր նկատուեր, քանի որ 1981ին, ԱՍՍԱԼԱ-ի երկու անդամներ՝ Եղիա Քէչիչեան եւ Զաէյն Աբէթեան դնդակահարուած էին, Թրքական դեսպանատան վրայ յարձակման փորձէ մը ետք: Քիչ ետք ալ, ուրիշ մը՝ Յովիկ Եղիազար ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած է, այն պատճառով որ ԱՍՍԱԼԱ-ի զօրավիգ խումբի մը կը պատկանի: Լիպերասիոնի յօդուածագիրը յիշելով հանդերձ թէ ԱՍՍԱԼԱ-ն չատ հանդիստ չէ քանի, կը վախնայ Հ.Յ.Դ.ի մասնութիւններէն բայց եւ այնպէս հասարակաց թշնամի մը դատած է Խոմէյնիի հետ՝ Ֆրանսան:

× Շաբաթ օր, հետաձայնով, յանուն ԱՍՍԱԼԱ-ի կարգ մը նոր ահազանգներ տրուեցան, որոնք որոշ խուճապ ստեղծեցին: Փարիզ-Թուլոն, եւ Փարիզ-Պրէսթ օդանաւերուն մէջ ռումբ դրուած ըլլալու լուրը ստիպեց էր-էնթեռը, որ առաջին օդանաւը իջեցնել տայ Լիոն, երկրորդն ալ՝ Ռէնն, սուզելու համար թէ բան մը կըկար: Նոյնը պատահեցաւ Լիլլի օդակայանին համար: Աւելի քան անհամ կատակներ, որոնց նպատակն է, ըստ երեւոյթին, ջլամարտ մը ստեղծել...:

× Լիպերասիոն (Օգոս. 1) յանկ մը կուտայ նաեւ չինծու եղեռնափորձերու, զորս ԱՍՍԱԼԱ վերագրած է Օրլի խմբակին իր «Հայաստան» թերթին մէջ:

× Փոթիտիէն տը փարիի մէջ, Ֆրանսահայ լրագրող մը՝ Միշէլ Կէնճեան «Ահաբեկիչներ չենք» խորագրով յօդուած մը ստորագրած է, որ կը ձգտի բացատրել Ֆրանսացիներուն թէ պէտք է դիտնալ զանազանել Հայերը, յիշելով թէ երեք սերունդ Ֆրանսահայ ծառացած է Ֆրանսայի, մինչեւ 1940, դիմադրութիւն կամ Ալժերիա: Արդարեւ, Օրլիէն ետք, հակահայ տրամադրութիւններ ծնան ու զարգացան Ֆրանսայի մէջ, ուր ներկայիս օտարատեաց ձգտումները չեն պակսիր, որքան ալ չանք թափուի ցեղապաշտութեան դէմ պայքար տանելու: Օրլի ծանրօրէն վիրաւորուած բայց խելահաս կին մըն էր, որ այդ ուղղութեամբ իր մտահոգութիւնը կը յայտնէր առջի օր («Յառաջ» Յուլիս 30/31) բայց ամէն մարդ, անպայման խելահաս չէ:

ՊԷՅՐՈՒԹ

Մաթէնի մէջ (Օգոս. 1) լոյս տեսած է հարցազրոյց մը, զոր թերթին Պէյրութի ներկայացուցիչները ունեցած են Հ.Յ.Դ.ի քարտուղար՝ Սեպուհ Յովհաննեանի հետ, Օրլիի արարքին եւ ԱՍՍԱԼԱ-ի մասին: Պատասխանելով եղած հարցումներուն, Հ.Յ.Դ.ի բանբերը ըսած է, թէ մէջ այլոց թէ ԱՍՍԱԼԱ-ն ներկայացուցչական բնոյթ չունի Հայութեան մը, որ եօթը միլիոն հոգի կ'ընդգրկէ (Խորհ. Միութիւն եւ ըսփիւռք): Թէ ան ոչ մէկ հիմնարկ, ոչ մէկ կազմակերպութիւն կամ քաղաքական կազմութիւն մը կը ներկայացնէ եւ միայն ինք իր անունով կը խօսի եւ ոչ թէ որեւէ հաւաքականութեան անունով: «Հայերը, կը շեշտէ Ս. Յովհաննեան, զոհ առաջին աշխարհամարտի ազգային մեծագոյն ողբերգութեան եւ մարդկութեան դէմ մեծագոյն ոճիրին, միայն խորշանքի եւ զզուոտութեան զգացում մը կրնան ունենալ ի տես այլ ազգերու անմեղներու թափած արիւնին: Իրականին մէջ, ԱՍՍԱԼԱ-ն այլեւս կապուած է միջազգային որեւ ահաբեկչութեան մը, որ չի համապատասխաններ մեր դատին»: Հ.Յ.Դ.ի քարտուղարը կ'ըսէ նաեւ թէ ՊԱԿ-ը (Արաֆաթ) չօգներ հայկ. ահաբեկչութեան, քանի ՊԱԿ-ը կապ չունի միջազգային ահաբեկչութեան հետ, խոովիչ կը գտնէ Իրանի հետ կապը, չէշտելով..«Կը գնահատենք Ֆրանսական կառավարութեան դիրքը մէջ, դատին հանդէպ եւ անոր դիմադրութիւնը Թրքական ճնշումներուն դէմ...: Շատ ենթադրարար ենք Ֆրանսական կառավարութեան, որ վերջերս օրինակելի քաջութիւնն ունեցաւ 1915-ի ցեղասպանութիւնը ճանչնալու: Ֆրանսայի մէջ թէ այլուր, Ֆրանսական շահերու դէմ կատարուած եղեռնափորձները կը դատապարտուին բոլոր ճշմարիտ Հայերուն կողմէ: Անմեղ զոհերու ուղղուած կոյր ահաբեկչութիւնը կը դատապարտենք: Բայց, իրողութիւն է որ դիմադրութեան եւ ազգային ազատագրման բոլոր շարժումները բիրտ ռազմավարութեան մը դիմած են, տա կամ նա պահուն: Կը բաւէ յիշել Ֆրանս. դիմադրութիւնը, ԻՌԱՆ, ՊԱԿ-ը»:

Եզրակացութեան մէջ, ինչ կը վերաբերի այսօրուան պահանջին մասին եղած հարցումին, Ս. Յովհաննեան, կը յայտարարէ.. «Ինքնորոշման իրաւունքը եւ ազատօրէն ապրելու իրաւունքը, պատմական Հայաստանի վերամիացած հողամասին վրայ: Չենք ճանչնար Մոսկուայի եւ Լօզանի դաշնագրերը, որոնք դատճանեցին Սեւրի դաշնագրին եւ խորհրդայնա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՊԵՐԼԻՆԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻՆ 105 ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ԲԱՑՑ ՁԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ
ԹՈՒԱԿԱՆ ՄԸ՝ ՅՈՒԼԻՍ 8, 1878

Գրեց՝ Ա. ՊԷՁԼԷՐԵԱՆ

Ա.

Վերջերս լրացաւ նոր ժամանակներու ամենակարեւոր միջազգային դիւանագիտական ժողովներէն Պերլինի վեհաժողովին փակումին 105-ամեակը (Յուլիս 13 1878)։

Պերլինի վեհաժողովը Եւրոպայի վեց մեծ տէրութիւններու անհեւական եւ դաղթաւիրական մրցակցութիւնները սրբեց, մասնակից իւրաքանչիւր Պետութեան նոր արկածախնդրութիւններ պատրաստեց։ Ռուսաստան, թէեւ Խրիմի պատերազմի պարտութեան վրէժը լուծեց, բայց հասկցաւ թէ Միջին Արեւելքի մէջ իր ծաւալապաշտական ծրագիրները առնուազն երկար ժամանակի համար ստիպուած էր յետաձգել եւ այսուհետեւ ակնարկները դէպի Ծայրագոյն Արեւելք յառեց։ Պերլինի Վեհաժողովը Գերմանիոյ Եւրոպայի մէջ դիրքը ամրապնդեց եւ ապագայ դերը յստակ կերպով բնորոշեց։ Իսկ Վեհաժողովին մասնակցող «հիւանդ մարդ»ը եւ կամ փոքր ժողովուրդները հաստատեցին նաեւ թէ իրենց ապագան ուղղակի կամ անուղղակի, աւելի մեծ Պետութիւններու իւրայատուկ ծրագիրէն կախում ունի, քան թէ իրենց ցանկութիւններէն։

Պերլինի Վեհաժողովը Հայոց համար եւս պատմական անկիւնադարձ մը եղաւ, քանի որ հինգ դարերու լռութենէ մը յետոյ Հայաստան եւ հայ ժողովուրդի ապագան նոր ժամանակներու միջազգային խորհրդաժողովի մը մէջ խնդրոյ առարկայ եղան։ Հինգ դարերու սպրուկ ժողովուրդ մը առաջին անգամ ըլլալով Սան Սթէֆանոյի դաշնագրին (Մարտ 3, 1878), 16-րդ յօդուածին մէջ որոշ տեղ մը գրաւած էր ուր կը մատնանշուէր թէ մարզկային իրաւունքները իր հայրենի հողին վրայ միշտ վաչկատուն ցեղերու կողմէ ոտնակոխ կ'ըլլան։ Բարձրագոյն դուռը Սան Սթէֆանոյի նախադաշինքը ստորագրելով միաժամանակ ընդունած կ'ըլլար թէ «անկարող» եղած էր իր հպատակ ժողովուրդներուն կեանքի, ինչքի եւ պատուի ապահովութիւնը երաշխաւորելու, հակառակ Թանզիմաթի Ֆէրմանին (1856)։

Եւրոպայի հինգ մեծ տէրութիւնները չէին կրնար թոյլատրել որ Ռուսաստան առանձին եւ միակ «ժառանգորդ»ը ըլլայ «հիւանդ մարդ»ու ստացուածքին։ Մանաւանդ մեծ Պուլկարիոյ մը ստեղծումը՝ Սեւ Ծովէն եգէական ծով, Օսմանեան կայսրութեան Եւրոպայի մէջ ունեցած հողերուն հետ ուղղակի յարաբերութեան վերջ կը դնէր։ Իսկ այս կը նշանակէր ռուսական ազդեցութեան անժխտելի հաստատումը Պալքանեան թերակղզիին վրայ։ Մեծն Բրիտանիա, որ թէեւ յօժարած էր Թուրքիան առանձին ձգել այդ պատերազմին Ռուսաստանի դէմ, Սան Սթէֆանոյի մէջ ձարական պահանջները չափազանց գտնելով ընդդիմացաւ։ Գերմանիա, Աւստրօ - Հունգարական կայսրութիւնը Ֆրանսա եւ Իտալիա, որոնք բոլորն ալ իրաւատուկ հաշիւներ ունէին արեւելեան Միջերկրականի մէջ Անգլիոյ ընդդիմութիւնը քաջալերեցին։ Հետեւարար պարտաւած Ռուսաստան հաւանեցաւ զիջիլ Սան Սթէֆանոյի նախադաշինքի յօդուածներուն մէկիկ մէկիկ վերաքննութեան։ Պիսմարքի առաջադրանքով որոշուեցաւ որ մեծ տէրութիւնները Պերլին ուղարկեն իրենց պատուիրակութիւնները Օսմանեան կայսրութեան ճակատագիրը անօրինելու համար։

Պերլինի վեհաժողովը սկսաւ Յունիս 18 1878-ին իշխան Պիսմարքի բացումի մէկ ճառովը։ Առաջին խօսք առնողը եղաւ իշխան Կորչագով, որ ըսաւ թէ Ռուսաստան Օսմանեան կայսրութեան բոլոր քրիստոնեայ ժողովուրդներու բարօրութեան համար պատերազմած էր։ Եւ այսուհետեւ, Սան Սթէֆանոյի նախադաշինքին բոլոր յօդուածները սկսան մի առ մի քննարկուիլ։ Հայկական հարցը որ Սան Սթէֆանոյի նախադաշինքին 16-րդ յօդուածին մէջ տեղ գրաւած էր Պերլինի դիւանագիտական վեհաժողովի սեղանին վրայ առաջին անգամ յիշուեցաւ 1878 Յուլիս 6-ին։ Այդ օրը, Փոքր Ասիոյ ապագայով դիւաւորարար հետաքրքրուող երկու մեծ տէրութիւններու՝ Անգլիոյ եւ Ռուսաստանի ներկայացուցիչները՝ Պիսմարքի թելադրութեամբ հաւանեցան Օսմանեան տէրութեան հետ Հայոց վերաբերեալ 16-րդ յօդուածին նոր «կերպարանք» մը տալու որ թէեւ բուն հետաքրքրուղ ժողովուրդին՝ Հայոց ցանկութիւններուն կրնար իսկական զոհացում մը չտալ, բայց փոքր Ասիոյ մէջ պիտի ապահովէր որոշ «սթրատեժիք հաւասարակշռութիւն» մը։

×

Պոլսոյ ազգային պատրիարքարանը անցեալ դարու 70-ական թուականներուն վերջը ունէր իր պատրիարք՝ երջանկայիշատակ Ներսէս Արք. Վարժապետեանը։ Ներսէս Պատրիարք Դեկտեմբեր 1877-էն ի վեր կը վայելէր Ազգային ժողովի կատարեալ լիազօրութիւնը եւ յանձն առած էր հայկական բազմանքներու իրականացումը ապահովելու պատասխանատուութիւնը։ Այդ պատմական օրերուն Թուրքիոյ Հայոց մէջ Օսմանեան կայսրութեան պարտութիւնը այնքան ակներեւ յայտնութիւն մըն էր որ ամէն ոք համոզուած էր թէ պահը այլեւս եկած էր ու հայ ժողովուրդը եւս պիտի թօթափէր Օսմանեան լուծը։ Այսպիսի հոգեբանական խիստ լաւատես շրջան մը կը բոլորէր բովանդակ Հայութիւնը։ Նոյնիսկ Կովկասի Հայերը Մշակի խմբագրապետ Գրիգոր Արծրունիի առաջնորդութեամբ Արեւմտահայաստանի ազատագրումը կը շնորհաւորէին։

Հետեւաբար բնաւ զարմանալի պէտք չէ նկատել երբ Ադրիանուպոլսոյ (այժմ Խիրնէ) առաջնորդ Գէորգ վրդ. Ռուսճուպլեան տասնոյ նոյնիսկ պոլսոյ պատրիարքարանէն հրահանգ առանալու եւ լոկ անձնական նախաձեռնութեամբ Յունուար 1878-ին Պալքաններու ռուսական բանակներու հրամանատար մեծ դուքս Նիքոլա Նիքոլայեվիչի կը ներկայանար եւ «յանուն Թրքահայոց» ռուսական տէրութեան միջոցաւ արեւմտահայաստանի ազատագրումը կը հայցէր։ Իսկ եթէ այդ անկարելի ըլլար Ռուսճուպլեան կը խնդրէր որ Ռուսաստան իր հովանաւորութեան տակ առնէր Արեւմտահայաստանի գաւառները։

(Մնացեալը յաջորդով)

ԷՋԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՇՐՋԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԻՐԱՔԻ 1958-Ի ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

———×———

Երկուշաբթի, 1958 Յուլիս 14։ Առաւօտեան լոյսը կանուխ կը ծագի։ Պազտատ դեռ քունի մէջ է։ Ամէն տեղ երեւութապէս հանդարտ պատկեր մը կը պարզէ։ Դպլոմականները արձակուրդի մէջ են, քաղաքական կուսակցութիւններու դեկավարները բանտերու մէջ կը տառապին կամ ալ փախուստ տուած են։ Յանկարծ, ձայնափեղկը Մարսէյեզը կը հնչեցնէ եւ ձայն մը դրեթէ կը պոռայ.- Հոս Հանրապետական Իրաք։ Ձեր յաղթանակի եւ փառքի օրն է։ Աստուծոյ թշնամին եւ անոր ախրը սպանուած են։ Այս խօսքերով է, որ Իրաքցիք, -եւ, միաժամանակ, աշխարհ.- կ'իմանայ, թէ յեղափոխական չարժումով թագաւորութիւնը տապալած է։ Քաղաքը կ'արթննայ։ Ամբոխը փողոց կը խուժէ եւ դէպի պալատ կ'ուղղուի բացագանչելով.- Կեցցէ Հանրապետութիւնը, մահ թագաւորին։ Այսուհանդերձ, ձայնափեղկի առաջին հաղորդումին, թագաւորը դեռ չէ մեռած, ոչ ալ անոր ընտանիքին անդամները։ Ժամ մը եւք է, որ հաղորդումը կ'իրականանայ։

Մէկ օր առաջ, Յուլիս 13-ին, ոչ մէկ կասկած կը թեւածէ Ռիհանալի պալատին մէջ։ Գայմալ Բ., հաշեմական վերջին տանի անդամ, - Իրաքի թագաւորը, - 23 տարեկան է։ Անոր մեծ-հայրն է՝ Ճէրմի Հիւսէյին, որ 1916ին կ'ըմբոստանայ Թուրքերուն դէմ։ Կը յաւակայ թագաւոր դառնալ Սուրբ Տեղեաց, Մահմետական վայրերու։ Սակայն Իպն Սէուտն է, որ կը յաջողի։ Անկէ անդին, այդ վերջաւորը կ'անուանուի անիծեալ թագաւորներու տեղունդը։ Չէ՞ որ ամանք կը պարտուին, ուրիշներ կը խեղթենան կամ կը սպանուին։ Նշանաւոր դեղեցկուհի իշխանուհի Ֆաղիլէի հետ, -16 տարեկան-, կը սպասէ, որ այս վերջինը աւարտէ իր ուսումը Լոնտոնի մէջ, որպէսզի քանի մը չաբաթ ետք ամուսնանայ անոր հետ։

Իրաքի «ախրը» պալատին, անոր մօրեղբայրն է՝ իշխան Ապտիւլիլահ։ Գահաժառանգը, որ պահակալին փոխանորդութեան պաշտօնը կը վարէ տարիներով։ Ժողովուրդը կ'ատէ զինք։ Նոյն տրամադրութիւնը վարչապետ Նուրի Սայիտի հանդէպ, ծագումով Քիւրտ, 70 տարեկան եւ Պաղտատի ազդեցիկ մակդիրը ստացած։ Թէ՛ գահաժառանգն ու թէ՛ վարչապետը չեն անտեսեր այն բացայայտ իրողութիւնը, որ ժողովուրդը խայիճ (դաւաճան) կը կոչէ զիրենք, քանի Անգլիացիներուն մարդիկը կը նկատուին Մերձ. Արեւելքի մէ մէջ, ուր Նասէր Համաբարութեան պահարախօսը կը նկատուի։

Հակառակ իրենց սովորութեան, երկուքն ալ կանուխ իրենց առները կը քաշուին՝ քնանալու։ Յաջորդ օրը օգտուելու պիտի առնեն Պոլիս երթալու եւ Պաղտատի Ուխտի ժողովին մասնակցելու, պետութեան իրրեւ ներկայացուցիչներ։

Մերձ. Արեւելքը, եռուն կաթսայի կը նմանի։ Աւիկա կը նպաստէ ըմբոստութեան։ Ֆրանսա-Անգլիա-Իսրայէլ յարձակումը Սուէզի ջրանցքին ազգայնացումին հետեւանքով, պատճառ կը դառնայ, որ Եգիպտոս եւ Սուրիա 1958 Փետրուար 1ին Միացեալ Արաբ Հանրապետութիւն հռչակեն, իրարու միանալով։ Իրաք եւ Յորդանան, իրը հակադարձ քայլ, կը ստեղծեն Ադար. միութիւնը՝ դլխաւորութեամբ Ֆայսալի։

Իշխան Ապտիւլիլահ կը հրահանգէ Զօր. Ապտել Քարիմ Քասըմի 19-րդ զօրագունդին, ինչպէս նաեւ Զօր. Հաքիի 20-րդ դիմադրահարկն, նոյն դիշերն իսկ դէպի Յորդանան ուղղուիլ, զօրավիդ կեանքը համար Հիւսէյինի՝ ընդդէմ Սուրիոյ։ Զոյգ զօրագունդերն ալ, բացառաբար զրենց սահմանուած առաքելութիւնը իրագործելու համար, պինամթերքներով կ'օժտուին։

Ապտիւլիլահ ոչ մէկ կասկած ունի։ Զի՞ որ Ռաշիտ Ալի էլ Կայլանիի ըմբոստութենէն առք (այս վերջինին ձգտումն էր

Ուիլիամ Սարոյեանի հետ

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

ԱՑՍՕՐՈՒԱՑ ՈՒԻԼԻԼՄ ՍԱՐՈՑԵԱՆԸ

Իմ բարեկամ Ֆաչատուրը եկաւ մօտս եւ ըսաւ.

- «Ուիլիըմ, ամուսնացայ»։

- «Շատ աղէկ ես ըրեր, օղուլ» - պատասխանեցի։

- «Առաջին տղային անունը Ֆաչիկ պիտի դնեմ», ըսաւ։

- «Շատ ճիշդ ես մտածեր», - պատասխանեցի։

- «Երկրորդին՝ Վարդան...»։

- «Ազուր, ազուր...»։

- «Երրորդին՝ Լեւոն...»։

- «Պատուական ես խորհեր, - ըսի, - կը շնորհաւորեմ...»։

Գնաց՝ ինքը գնաց, բայց լուրերն եկան։ Առաջինը՝ աղջիկ, երկրորդը՝ աղջիկ, երրորդը՝ աղջիկ ... մի խնդաք, չորրորդը՝ աղջիկ եւ հինգերորդն ալ աղջիկ։ Եկան մօտս մարդ ու կնիկ։

- «Ուիլիըմ, - ըսին, - այս ի՞նչ եղաւ...»։

- «Մի՛ յուսահատուիք, - ըսի, - պայեք անդամ մ'ալ փորձ փորձեցէք»։

Գացին։ Աւեն մը անցաւ, օր մը նրստած կ'աշխատիմ, հեռախօս։ - Ո՞վ է, - կը հարցնեմ։ - Ես եմ, Ուիլիըմ Ֆաչատուրն է։ - Է, ի՞նչ կայ, - կը հարցնեմ։ - Ուիլիըմ, կ'ըսէ, - Ֆաչիկն եկաւ...

Ահա երջանիկ Ֆաչատուրը, ահա նրածին, փոքրիկ Ֆաչիկը, նրա հինգ քոյրերը կռացած նորածինի օրօրոցի վրայ, - չարունակիր նովելը ինչպէս կ'ուզես։

Բազում են Նալբանեան Լեւոնի, կամ, ինչպէս ինքն է ասում՝ Նալբի Լեւոնի հետ կապուած պատմութիւնները։ Այսպէս՝ պատմում է նա այն, ինչ պատմել է նրան Նալբի Լեւոնը։

- Քրոջդ որդին, Տիգրան Բաղդասարեանն իր օթոյով կը մօտենայ Աբրամին եւ կ'ըսէ.

- Աբրամ, այստեղ սպասէ, ճիշդ կէս ժամէն, ժամը 6ին կուգամ, քեզի կը վերցնեմ։

Աբրամ կը սպասէ մինչեւ ժամը 6-ը, 6 եւ կէսը, 7-ը, 8-ը ... Տիգրան չկայ։ Վեց ժամ յետոյ, Աբրամը կը հանդիպի ինծի եւ տխուր կերպով կ'ըսէ.

- Քրոջդ որդին՝ Տիգրան Բաղդասարեանը, մեռա՞ւ, ինչէ՞ն մեռաւ։

- Տիգրան ողջ եւ առողջ է, ինչո՞ւ պիտի մեռնի, - կը պատասխանեմ պարմացած։

- Աբրամը ինձէն աւելի կը զարմանայ։

- Հապա վեց ամիս առաջ ինծի ըսաւ, - այստեղ սպասէ, ժամը 6-ին կուգամ, քեզի կը վերցնեմ։ Եթէ սպասէի, մինչեւ հիմա կայնուկ էի...

Հետաքրքիր են Սարոյեանի 1983 թուի յուշերը, կապուած Զարեհցի, Թումանեանի, Զապէլ Եսայեանի հետ։ Շատ լաւ յիշում է նա Ֆանջեանին, Գիւլի - Քեւ - խրեանին։ Յիշում է նաեւ հասարակ, անանուն մարդկանց.

- Աբովեանի վրայ հիւրանոցի մէջ կ'ապրէի։ Մի օր առաւօտեան ներս կը մտնէ երիտասարդ, շատ երիտասարդ մի տղայ եւ բարձր ձայնով կ'ըսէ.

- Վերջապէս՝ բարեւ ձեզ...

- Նստա ու դնայց։ Շատ հետաքրքիր է իմանալու, ո՞վ էր, ի՞նչ եղաւ, հիմա կա՞յ։

- Ցետոյ ինծի ըսին, որ էջմիածին երթամ, հնութիւններ տեսնեմ։ Ամառ էր, ազուր չոգ։ Գացի Զուարթնոց, այնտեղ տեսայ մի մարդ, հին, շատ հին հրացան ուսին։ Ըսի՝ ո՞վ ես, - պատասխանեց, - պատասխանեց։ - Ըսի, - ներողութիւն, ո՞րտեղացի ես ... պատասխանեց, Բիթլիսցի։ - Ըսի՝ ես ալ Բիթլիսցի եմ ... շատ ուրախացայ։ Ըսի՝ ներողութիւն, հայրիկ, Բիթլիս որտե՞ղ է ... ոտքի եկաւ, ձեռքը պարզեց այսպէս, մէկ ամբողջ այս կողմ, այն կողմ տարաբերաւ, այսպէս, յետոյ հաստատուն կէտի մը վրայ ձեռքը կանգնեցուց։ այսպէս՝ եւ ըսաւ.

- Ձիշդ այսպէս կ'երթաս, այսպէս ուղիղ, եօթ օր, եօթ գիշեր կ'երթաս, կ'երթաս, կը հասնիս Բիթլիս։ Գնա՛։

Ցետոյ մօտեցաւ ծիրանի ծառի մը, ամուր ժժխեց ... վեց - եօթ ծիրան ընկաւ։ Նուազ ծիրաններ էին, բայց աղուոր ... մինչեւ հիմա չեմ մոռնար։

- Ուրիշ բան մա՛լ պատմե՞մ։ Բարեկամ մը ունինք, որ շատ զարմանալի մարդ էր։ Միտքը բանի մը վրայ չէր կեդրոնանար։ Մեզի կուզար եւ հէք հարցեր կը պատմէր։ Մենք փոքրերս կը ծիծաղէինք անոր չուրջ ու կը նայէինք անոր բերնին, թէ ի՞նչ պիտի պատմէ։ Շատ կը սիրէր պատմել տնային օձի մասին։

(Շար. 3)

Առանցքին մխանալ, ընդդէմ Անգլիոյ, 1941-ին) անձնապէս բանակին դեկավարութիւնը սաստկացած է:

Իրաքցի ըմբոստ սպաներուն համար, իրենց ոտքերուն տակ ամրութիւն ունենալու պարագան, ինչպէս կ'ըսեն նման առիթներով, երկինքէն ինկած խնձորի արժէքը կը ներկայացնէ: Առանց երկար մանրամասնութիւններու ըսենք, թէ Զօր. Քասըմ կ'օգտուի առիթէն: Զրահապատ կառքերը Ռիհսալի պալատին առջեւ կը կենան: Արքայական ընտանիքը, որ առաջին կարկինն մէջ կը քշուի նախ, կ'արձնայ առաջին հարուածներու ձայնով: Ցայտալ եւ Ապտիւլիլահ, նախ կը մտածեն, թէ ռազմավարժները տեղի կ'ունենան մօտակայ զինուորական կայանի մը մէջ: Ապա թագաւորը ձայնասփիւռէն կը լսէ իր սպանութիւնը հաղորդող լուրը: Սարսափած՝ իր քոյրը՝ իշխանուհի Պատիան կը կանչէ, խօսելու համար այս «չարաչուք խեղկատակութեան» մասին: Գահաժառանգ իշխանը կը վազէ հեռախօսի կապ հաստատել Հապպանիյէի անգլիական կայանին հետ: Երբ կը նկատէ, թէ գաղանի կապը անջատուած է, կը հասկնայ, որ յեղափոխութիւն մը ծայր տուած է: Արքայական պահակախումբը ոչ մէկ զիմադրութիւն ցոյց կու տայ: Աջակից գահաժառանգն է, որ նման հրահանգ կու տայ թագաւորը եւ անոր ընտանիքը փրկելու համար: Ցայտալի չէ: Յաճենայն դէպս, բանակցութիւններ կը կատարուին պաշարուածին եւ պաշարողներուն միջեւ: Թագաւորին բանակղեկը կը սպաննուի բուռն վիճաբանութեան ընթացքին: Ցայտալ եւ Ապտիւլիլահ, կարծելով որ բանակցութեանց արդիւնքը նպաստաւոր է իրենց համար, ներքնայարկ կ'իջնեն եւ կը փորձեն պարտէզէն փախուստ տալ: Պաշարողները մտածելով թէ փախուստ կու տան... թերեւս մեղսնելու հրաման տացած էին-, կը կրակեն: Մուժանը զանակներով, մահակներով եւ նոյնիսկ, մկրատներով զինուած, գոռալով-ոռնալով պալատ կը խուժէ: Զինուորական-ները հազիւ կը յաջողին թագաւորին դիակը գորգով պատել եւ գաղտնի թաղել: Ապտիւլիլահի զգեստուած մարմինը կը մնայ մինակ. ամբոխը, ծայրայեղ վայրագութեամբ կը յօշոտէ դիակը:

Ցայնասփիւռը կը հաղորդէ նոր կառավարութեան կազմութիւնը՝ երկիրը Հանրապետութիւն հռչակելով: Զօր. Քասըմ վարչապետ եւ պաշտպանութեան նախարար կը դառնայ: Փոխ-վարչապետի եւ ներքին նախարարի պաշտօնները կը տանձնէ Գնդ. Արէֆ:

Այսօր պէտք է մեռցնել կամ մեռնիլ, կը լսուի հաղորդուղին ձայնը ձայնասփիւռէն: Աւորեստանցիներու ժամանակներէն ի վեր այդ հողերուն օրէնքը կը մնայ ... Այդ օրը, 1958 Յուլիս 14, ամբոխը կը պահանջ անգլիացի զօրավար Մոտի (ան, որ Պաղտատը կը գրաւէ 1917-ին) եւ Ցայտալ Ա.ի արձանները, կը հրդեհէ անգլիական դեսպանատունը: Նախկին նախարարներէն չատեր կ'ազատին չնորհիւ բանակին պաշտպանութեան:

Սակայն, իշխանութեան ձէր դարձած սպաներուն ուրախութիւնը ամբողջական չ: Նուրի Սայիտ, Աստուծոյ թշնամին, ազատ մնացած է: Այս վերջինը ձայնասփիւռին հաղորդումը լսելով, դիւերազգեստով փախուստ կու տայ իր ապարանքէն: Մաքիավէլ մըն է, որով պէտք չէ զարմանալ, երբ իշխանութեան տէր դարձածները 10·000 տինարի նուէր մը կը սահմանեն անոր գլուխը յանձնողին: Թրքական բանակի այս նախկին սպան, որ 30 անգամ վարչապետ եղած է եւ Փաչա կամ Զօրավար կը կոչուի, - ահ ու դողի մատնած ըլլալով իր չուրջիններն ու ժողովուրդը, հալածուած գազանի մը նման կը փորձէ իր մորթը ազատել:

Ոստիկանութեան կողմէ փնտռուած կանկաքըրի մը կը նմանի: Կնոջական չարշաւով բարեկամներու մօտ կ'ապաստանի: Թաքսի մը կը վարձէ... բայց ինքնութիւնը երեւան կ'ելլէ: Մանուկներ, պատանիներ իրենց ցուցամատներով Նուրի Սայիտ, Նուրի Սայիտ կը գոչեն: Շուարած վայրի անասունի մը նման դէպի մարզադաշտ կը վազէ: Զինուորական ձիփ մը կը սուրայ անոր եռեւէն: Կը հասկնայ, թէ այլեւս թակարդը ինկած է: Կը հանէ իր աւտճանակը եւ կը սպաննէ ինքզինք: Իրողութեան մէջ անմիջապէս չի մեռնիր, քանի մը հալածող ապան է, որ վերջին մահացու զնդակները կը պարպէ հոգեվարքի մէջ գտնուող վարչապետին վրայ:

Զօր. Քասըմի կարզադրութեամբ, Նուրի Սայիտ կը թաղուի Ադամիայի գերեզմանատունը: Ամբոխը լուր կ'ունենայ եւ, հետեւաբար, կը խուժէ դէպի գերեզմանատունը: Դիակը կը հանուի եւ մոթօ-ի մը կապուելով փողոցէ փողոց կը պտցուի՝ ցուցարարներուն խելագար բացագանչութիւններուն տակ: Յօշոտուած դիակին մնացորդացը կը հրկիզուի Պաղտատի գիպուածային դեսպանատան առջեւ, Արաբ ազգայնականութեան այդ օրերու խորհրդանիշը: Ամբոխը դիակին հրկիզումէն առաջ կը կտրէ Նուրի Սայիտի մատները եւ գանոնք կը նուիրէ պաշտօնական անձնաւորութիւններու: Հասանէին Հէյքալ, եգիպտացի լրագրող, կը պատմէ, թէ Իրաքցի երկու պաշտօնատարներ նախկին վարչապետին բթամատը տուփի մը մէջ դետեղած նուէր կը բերեն Գահիրէ: Կ'երեւոյթներ... բռնատէրին բթամատն է...:

Թ. Ա. Թ.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԱՅԱՆԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Գրեթէ 50 տարիէ ի վեր Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի տիկինները հայ երախտաները օգափոխութեան կը տանին:

Առողջապահական եւ հայապահպանման գետնի վրայ հազարաւոր հայ տղաք ու աղջիկներ օգտուած են հոն տիրող ազգային եւ ընկերային մթնոլորտէն:

Կրթական, ընկերային ծառայութեան խնամատարական եւ այլ գործունէութեանց առընթեր կայանի կազմակերպչական գործը Կապոյտ Խաչի ամէնէն ծանր աշխատանքն է:

Աշխուժ բարեկամներ կան տակաւին իրագործելի, բայց ուրիշ բան է պահանները քննադատել եւ ուրիշ՝ միասնաբար աշխատիլ կազմակերպել եւ ծառայել, ինչպէս կը դրէր արդէն Շաւարշ Միսաքեան 1935-ի Օգոստոսին, Կապոյտ Խաչի երախաներու առաջին ճամբարին առիթով:

Ուրեմն այս ամառ եւս մեր երախաները ամէն առաւօտ եռագոյնը եւ Քրանսական դրօշը կը բարձրացնեն «Ցառաջ Նահատակ» երգելով: Հոն Սէարոնեանի «Ազատութեան ճանապարհին»ը սրտառուչ բեմադրութեան կը վերածուի, սեւաչեայ մեր տղաքն ու աղջիկները Քոչարի կը պարեն, հայերէն կ'արտասանեն, հայերէն կ'երգեն եւ քիչ մը աւելի կը հպարտանան իրենց հայութեամբ:

Այս բոլորը գնահատելու համար կիրակի, Յուլիս 17-ին, աւելի քան 200 ծնողքներ Պէլֆոնթէնի մեր կայանը հասան՝ արեւոտ եւ գուարթ օր մը անցընելու:

Շարաթ իրիկուընէ արդէն կայանի յանձնախումբը ընթրիքով հիւրասիրեց ծնողքները: Կիրակի, վարիչեան չրջանի ութ մանուհիներու պատրաստած համեղ արեւելեան կերակուրները կանաչ մարզադետնի վրայ, տակ կապոյտ Խաչի տուած ճաշը սեղանատան մէջ համտեսելէ յետոյ, ծնողքները, կայանի տնօրէնուհի եւ չրջանային վարչութեան քարտուղարուհի Տիկին Մաուէն Մելքոնեանի բարի գալուստի խօսքը մարիկ ըրին (հոս պէտք է ընդգծել թէ այս տարի Չրջանային Վարչութենէն երեք Խաչուհիներ կայանի անօրէնի պետական վկայականը առացան՝ յետ դասընթացքներու եւ լուրջ աշխատանքի, Կապոյտ Խաչի աշխատանքները աւելի դիւրութեամբ կիրարկելու նպատակով):

Ծնողքները լսեցին նաեւ Չրջանային վարչութեան անդամ եւ Լիոնի չրջանի պատասխանատու Տիկին Լիւսի Թուէլլեանի յորդորները:

Ապա խօսք առաւ Տիկին Սեդա Թոռոսեան՝ Կապոյտ Խաչի եւ կայանի տարեկան հաշուեկշիռը ներկայացնելու, ինչպէս նաեւ պարզելու համար ապագայ ծրագիրները:

Առ ի գնահատանք կատարուած անխոնջ աշխատանքին, ներկաները սրտաբուխ նուիրատուութիւններ ըրին, որոնց-մէ գոյացաւ մօտ 44·000 Ֆրանք:

Ապա երախաներու պատրաստած հանդէսը տեղի ունեցաւ եւ մեր երիտասարդ հակիչներու 15 օրուան մէջ թափած մեծ ջանքերը երկարօրէն ծափահարութեան խորապէս յուզուած ծնողքներու կողմէ:

Ու այսպէս, պէտք եղաւ ականատես բաժնելու Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի կայանին, բարեկամներէն, երախաներէն եւ զեղեցիկ Քիւրայէն, հայկականութեամբ բարախառն սրտերով:

ԽԱՉՈՒՀԻ

ԸՍՓՈՓԱԾ ԱՐՁԱԿԱՓՔ

Յուլիս 26-էն Օգոստոս 16 Փարիզի «Կորքի» պատկերասրահին (1) մէջ Իշխան Նազարեան կը ցուցադրէ իր գործերը:

Արուեստագէտը ծնած է 1946-ին Պարսկաստան, 1947-ին իր ընտանիքը կը վերադրուի Երեւան: 1969-ին կը սկսի յաճախել Երեւանի Գեղարուեստից Ակադեմիան, ուր կ'ուսանի երեք տարի: 1971-ին կը հաստատուի Լեհաստան եւ 1975-ին կը վկայուի Վարշաւայի Գեղարուեստանոցի Ակադեմիէն:

Անհատական ցուցահանդէսներէն չի չենք մէկ քանին. 1972, 1975, 1978 եւ 1983-ին Վարշաւա, 1977-ին եւ 1983-ին Միլանօ 1983-ին Կէրլինկէն (Գերմանիա): Մասնակցած է նաեւ հաւաքական ցուցահանդէսներու՝ 1967, 1968, 1969-ին Երեւան, 1979-ին Մոնաքօ, Մոնթէ-Գարլօ, 1980-ին Վարշաւա:

Իր պատառներէն կը գտնուին Երեւանի Արդիական Արուեստի Թանգարանը, Վարշաւայի Ազգ. Թանգարանը, Ժուիսեբիոյ լեհական Թանգարանը, Ս. Ղազարի եւ Վատիկանի Թանգարանները:

Ի. Նազարեան սակայն կ'արտայայտուի իր արուեստին մասին. «տղայութենէս ի վեր կը գծեմ: Հայաստանի խիտ ու դաժան բնութիւնը, արեւը, լեռները եւ ժայռուտ բնանկարը միշտ ներշնչարան եղած են ինծի: Չակառակ որ 10 տարիէ ի վեր Լեհաստան կ'ապրիմ զոր կը նկատեմ երկրորդ հայրենիքս, Հայաստանի արեւը միշտ կը պահէ իր մեծ ու կարեւոր տեղը ինծի համար: Իմ պատառներս կրնան դոյներու տեսակէտէ չափազանցուած նկատուիլ անոնց համար որոնք չեն ճանչնար Հայաստանը, սակայն այսպէս է իմ հայրենիքս: Այսպէ՞ս կը տեսնեմ զայն իմ յիշողութեանս մէջ եւ այսպէս կ'ապրիմ»:

(1) Gorky Galleries
90, Bd. Raspail, — 75006 Paris
Tél. : 222. 00. 97

ՊՕՒՏ ՄԸ ԺԳԻՏ

Զբօսաշրջիկ մը սպանական սահմանին վրայ.

- Լուրտէն կուգամ:

- Իրենչ ունիք յայտարարելիք, կը հարցընէ մաքսային պաշտօնեան:

- Քանի մը չիչ Լուրտի ջուր:

- Բացէք ձեր պայուսակը:

Պայուսակին մէջ պաշտօնեան կը գտնէ քոնեաքի բազմաթիւ չիշեր...

- Ասոնց համար կ'ըսէք Լուրտի ջուր ...

- Ո՛հ հրաշք...

- Ասոր համար, չարունակեց Մերկերեան, թէ՛ քու եւ թէ՛ աղճիկանըդ ոահաթուելիեանը համար չատ աղուոր բան մը մտածեցի...

- Ի՞նչ, Թադէոս աղա:

- Ի՞նչ պիտի ըլլայ, տիկին Մարկոսեանը ծեզի իր տունը կ'ուզէ կոր դիչերով ցերեկով. մարուսախճիկ կ'ելլաք Ամիրային տունը ախտարմա կ'ըլլաք, հէմ տուն կը ոահաթուեցաս, հէմ աղճիկդ: Հանըմը չատ կը սիրէ կոր Սոֆին, տոքթորն ալ... Ախճիկդ հանըմին եարտամ կ'ընէ, կարերը կը կարէ, տուն ալ սանկ նանկ խմկէթներ կ'ընես, էղաւ կնաց, վէսլա՛մ... ի՞նչ ըսիր, Կիւլիւկ:

Անճառ փոդփոդում մը յանկարծ լուսաւորեց մանկամարդ աղջկան խոչոր ու սեւ աչուըները: Դէմքին ժպտունութիւնը մէկէնմէկ աղուոր չիկնումով մը անդուրեցաւ: Մատուըները, ներքին տենդէն մղուած, փոթեր կը յօրինէին չրջազգեստին վրայ, ու ան անյապօրէն, խելայեղօրէն մօրը կը նայէր՝ լսելու համար պատասխանը զոր անիկա պիտի տար այս փրկարար առաջարկին:

(Շար. 114)

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԹՈՒՆԱԾ ՍԷՐ

Բ.

(Շար· Ա· Էջէն)

ցուցին պատմական Հայաստանը: Մեր կուսակցութիւնը՝ Դաշնակցութիւնը, ներչընչումով ընկերվարական եւ դեմոկրատ, կը ղեկավարէ Հայաստանի պարտադրուած խորհրդային և համայնավար վարչակարգին եւ պաղափարաբանութեան ընդդիմութիւնը եւ կը ջարադովենք ազատ, անկախ եւ վերամիացած Հայաստան մը, որ համախմբէ ափիւռքի չորս միլիոն Հայերը եւ խորհրդայնացած երեք միլիոն Հայերը: Մեր առաջին հեռանկարն է Միացեալ Ազգերու եւ Միջազգային հաւաքականութեան ճանչցնել տալ 20րդ դարու առաջին ցեղասպանութիւնը»:

×

Մաթէոն է կրկին, որ կը գրէ թէ հեռաձայնելով Ա·Ֆ·Փ·ի Լիզպոնի գրասենեակին, մէկը սպառնացած է սպաննել նախարարապետ Մարիօ Սոարէսի մօտ մէկ անձ:

× Փիէր Շօնիւ, ակադեմիական, յօդուած մը ստորագրած է Ֆիկարօ-ի մէջ (Յուլիս 30/31) ցեղասպանութեանց մասին, ուր բաւական կը ծանրանայ Հայերու ցեղասպանութեան վրայ: Ցեղասպանութիւնը, իրեն համար, ինչպէս կ'ըսէ խարագրուն իսկ՝ անձերու ինքնութեան արհամարհանքն է:

× Պելժիական մամուլն ալ, վերջերս, բաւական տեղ տուաւ Հայերուն: Վերջին յօդուածներէն մէկն է նախկին նախարար, փաստաբան, Մարսէլ Կրեկուարի գրութիւնը (Լիպր Պելժիք, Յուլիս 27), ուր յայտնելէ ետք թէ ներկայիս պելժիական ներքին հարցերու մասին իսկ հանգամանօրէն խօսիլը դժուար է, «ուր մնաց տասնեակներու անցեալ ունեցող հայկ· հարցը, կը փորձէ պարզել, սակայն, անոր պատկերը, ծանրօրէն դատապարտելով ահաբեկչութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՐԻ ԼԱՆԿԱ (Նախկին Սէյլան), կռիւները կը շարունակուին, աւելի ճիշդ՝ փոքրամասնութիւն եղող թամուլներու ջարդը, ամէնէն վայրագ մեթոտներով, որոնց ակա նատէս են նոյնիսկ զբօսաշրջիկներ, քանի որ մայրաքաղաքին մէջ իսկ Սէնկալէնեները, ոստիկանութեան առջեւ, տասնեակ մը Թամուլ ժողված, եւ ծեծելէ ետք լեցուցած ու բանտարկած են վակոնի մը մէջ, որու կրակ տուած են: Ֆրանսական կառավարութիւնը կը զգուշացնէ այն Ֆրանսացիները, որոնք իրենց արձակուրդը կ'ուզեն հոն անցընել: Կը կարծուի թէ չուրջ 200 մեռեալ կայ: Փարիզի մէջ ալ բախումներ տեղի ունեցած են Սէնկալէնեներու եւ Թամուլներու միջեւ, մէկ մեռեալ (Սէնկալցի) եւ բազմաթիւ վիրաւորներ կան: Ֆրանսայի մէջ, 2000 Թամուլ կայ:

ՋԱՏԻ մէջ, Հիսէն Հապրէ թէեւ ոչերն է կացութեան, քանի վերագրաւած է Ֆայա Լարժօ, որ ռազմավիտական կէտ մըն է, բայց լիբիական օդուժը կը շարունակէ ռմբակոծել օրինաւոր զօրքերը եւ Հիսէն Հապրէ կրկին կը դիմէ Ֆրանսայի օժանդակութեան:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ապահովութեան ազգ· խորհուրդը, որ երկերը կը վարէ, սոցիալ-դեմոկրատ կուսակցութեան ութ նոր հիմնադիրներուն մերժեց այդ կուսակցութիւնը հիմնելու հանգամանքը: Նոյնը ըրած էր, նախապէս, առաջին հիմնադրին՝ Իրտալ Ինէօնիւի եւ անոր 20 ընկերներուն հանդէպ: Ընդհանուր ձեւով, զինուորական վարչակարգը մերժած է 267 անձերու թեկնածութիւնները 14 կուսակցութիւններու համար:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐը երկու մեծ դէմքեր կորսընցուց Շաբաթավերջին: Լուխս Պունիէլ մեռաւ, 83 տարեկանին: Ընթացիկէն դուրս բեմադիր մըն էր, որու իւրաքանչիւր ֆիլմը նորութիւն մը կը բերէր: Իր ծանօթ ֆիլմերէն յիշենք՝ Լը շիէն անտալու, լ'Աժ տ'օո, Լօս Օլվիտատոս, Լա մոռ աւ սը ժառտէն եւլն· եւլն·: Բրիտանացի դերասան Տէյվիտ Նիվըն, եւս մեռաւ, 73 տարեկանին: Իր փարակ պէխով, այս վայելուչ դերասանը, չուրջ 80 ֆիլմ դարձուցած է, ուր բրիտանական հիւմուրին թէ յուզումի մէջ, պահած է միշտ Բրիտանացիի տիպար կերպարը:

Այրի Տիկին Կարապետ Պօտուրեան, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Պօտուրեան եւ զաւակները, Օր· Ալիս Պօտուրեան խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր՝

Կ ԱՐԱՊԵՏ ՊՕՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 30-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, այս երեքշաբթի, Օգոս· 2, ժամը 14·30ին Տէրունի Ս· Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Տակաւեան 900 Ֆ· նուիրած են փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան, Տիկին Լուսիա Աշճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Աղքատախնամի ընկերակցութիւնը չը-նորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները· - Տէր եւ Տիկին Հրանդ Տիւմէճեան 200 Ֆ· Տիկին Պարգեւուհի Օրփա - Պետրոսեանի յիշատակին մահուան 3-րդ տարեդարձին առթիւ, Տէր եւ Տիկին Սարգիսեան 300 Ֆ· իրենց եղբօր՝ Թագուոր - Սարգիսեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Տիկին Լիւսի Աչճեան 200 Ֆ· Տիկին Սրբուհի Քէրէսթէճեանի մահուան առթիւ, Տիկին Էքիզեան 100 Ֆ· Տիկին Քէրէսթէճեանի մահուան առթիւ, Պ· Հրանդ Մարզարեան 100 Ֆ·, Պ· Մինաս Յարութիւնեան 200 Ֆ· Օրիորդ Երանուհի Օհանեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ· Խաչի փարիզեան չրջաններու ութ մասնաճիւղերը նիւթական մասնակցութիւն բերած են Պելֆոնթէնի օդափոխութեան կայանի Յուլիս 17-ի դաշտահանդէսին: Հասոյթին ընդհանուր գումարը՝ 16·000 Ֆ· նուիրուած է կայանի նորոգութիւններուն եւ զարդացման:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՒԻ

Աշխատանքի իրաւունք ունեցող հայ երիտասարդ մը որեւէ գործ կը փնտռէ: Դիմել՝ հեռաձայնելով· -
638 - 02 - 59

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս· Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈԵՄԲԵՐ 19

PELERINAGE ŒCUMENIQUE EN ROUMANIE

L'office National de la Culture et des Traditions Arméniennes organise du 11 au 25 août 1983 son 5ème Pélerinage œcuménique en Roumanie. Les participants visiteront les Eglises et monuments Arméniens des 15, 16 et 17ème siècles ainsi que les sanctuaires orthodoxes roumains.

14 août : pélerinage arménien à Suceava, 15 août : pélerinage orthodoxe roumain à Humor. Visites des monastères de Agapia, Varatec et Neametz, ainsi que des célèbres monastères du Nord de la Moldavie. Visites de villages dans le Nord de la Transylvanie.

Voyage organisé par Gérard Stephanesco spécialiste de l'orient chrétien.

Renseignements - Documentation : Office National de la Culture et des Traditions Arméniennes à Paris (75007) 16, rue José Maria de Heredia. Tél. : (1) 734.61.41 de 8 à 11 heu. res.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՊԵԼՖՈՆԹԷՆԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԻՐ ԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14ԻՆ
ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ

Հաճելի օդ մը, ինչպէս ամէն տարի
ՃԱՇ - ՊԻՒՖԷ - ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

FETE CHAMPÊTRE DU HOME ARMÉNIEN DE SAINT RAPHAËL

LE 15 AOUT

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

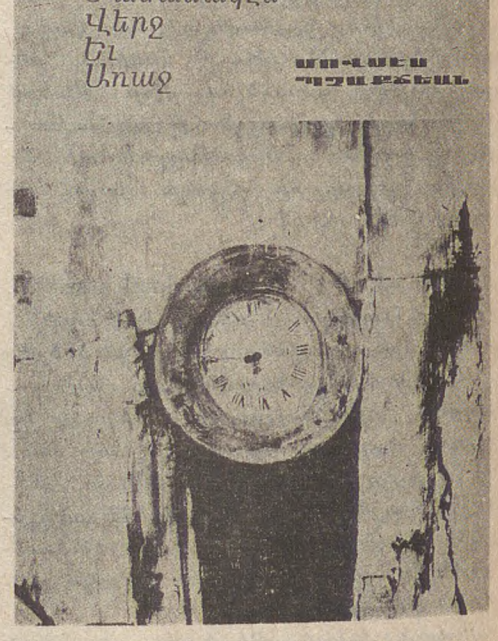
«ՀՕՄ ԱՐՄԷՆԻԷՆ»Ի ՄԷՋ

Ի նպաստ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան բարեսիրական նպատակներուն, ՕԳՈՍՏՈՍ 15, ՍԷՆ Ռաֆայէլի մէջ (107, Աւընիւ տիւ Մառեչալ Լիոթէ), ժամը 12-էն 22:

Ս· Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ժամը 10-ին եւ խաղողօրհնութիւն կը կատարուի Տարօն Ծ· Վրդ· ՃԷՐՃճեանի կողմէ, Հօմ Արմէնիէնի Ս· Ցուվհաննէս մատրան մէջ:

- *Հայկական ճաշեր·*
- *Հաճելի մթնոլորտ ՄԱՐԹԵՆ ԵՈՐԿԱՆՃի ներկայութեամբ·*
- *Մեծ թոմպոլա·*
- *Գեղարուեստական բաժին:*

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

Դէն 50 Ֆ·:

Դիմել՝ Հրանտ - Սամուէլեան եւ Հ· Բալուեան գրատուները:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՊԱՐԱՆՃԻԿ ԵՐԵԿՈՑԹ
Ի նպաստ
Տէրունի Հայ Մշակոյթի Տան
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԻՆ

×

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Սեպտեմբեր 24-ին

×

Կապոյտ Խաչի
Շրջ· վարչութեան կազմակերպած
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-ԻՆ:

×

Հ· Բ· Ը· Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22
Մանրամասնութիւնները յետագային:

TRANSTOURS

Calendrier des Départs pour l'ARMÉNIE:

MEILLEURS CONDITIONS — PRIX SANS SURPRISE

6 - 19 août :	**Marseille - Moscou - Erévan**	**5. 750 F.**
6 - 21 septembre :	**Paris - Moscou - Erévan**	**5. 900 F.**
3 - 18 septembre :	**Marseille - Moscou - Erévan**	**5. 750 F.**
4 - 19 octobre :	**Paris - Moscou - Erévan**	**5. 150 F.**

ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ 75-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ
ՄԱՍՆԱԻՈՐ ԽՄԲԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20-ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4

Inscription : TRANSTOUR, 25, rue d'Argenteuil, 75002 Paris tél. 261 - 58 - 28

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻՆ 105 ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ԲԱՑՑ ՁԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ
ԹՈՒԱԿԱՆ ՄԸ՝ ՅՈՒԼԻՍ 8, 1878

Գրեց՝ Ա. ՊԻԶԼԻԲԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ներսէս Պատրիարք ընդառաջ երթալով Թրքահայոց ցանկութեան յայտնի եւ ծածուկ բանակցութիւններէ յետոյ յաջողած էր Սան Սթէֆանոյի խաղաղութեան նախադաշինքին մէջ «Հայաստան» անունը ներմուծել։ Ներսէս Պատրիարք բացառիկ ժամանակներու մէջ եղաւ բացառիկ ազգապետ մը եւ յաջողեցաւ գարերու լը - ռութենէ մը յետոյ «Հայաստան» անունը դաշինքի մը մէջ արձանագրել տալ։ Հետեւաբար Օսմանեան կայսրութեան հայ ժողովուրդը իր պատուիրակներուն միջոցաւ գարերու լռութենէ մը յետոյ իր նախնիներու հայրենիքին իրը ժառանգորդ ըլլալով Պերլին կը ներկայանար։ Կ'արժէ այդ ժամանակուայ հայ մամուլը թղթատել հաստատելու համար թէ որքան խոր էր ժողովուրդին հաւատքը եւ պաշտամունքը հայրենիքի վերածնունդը ժամ առած տեսնելու։

Արեւմտահայաստանի գաւառները, պէտք է խոստովանիլ, մինչեւ այդ ժամանակ լքուած եւ անտեսուած էին բուն իսկ տեղացի ժողովուրդէն։ Թ. գարու ընթացքին փոքր Ասիոյ պատառներուն մէջ պաշտօնավարող բազմաթիւ օտար գործակալներու տեղակադրեր այսօր մեզի համար կը ներկայացնեն անհերքելի փաստեր որոնք կ'ապացուցանեն թուրք իշխանութիւններու որդեգրած անհոգ եւ կեղեքիչ քաղաքականութիւնը անզէն ու անպաշտպան ոչ - խլամ ժողովուրդներուն հանդէպ։ Այս ծանր ընկերային եւ տնտեսական պայմաններուն պատճառով է որ գաւառահայութիւնը չկարենալով ինքնաբաւ ապրիլ ու ծագկիլ Պոլիս գաղթելէ ուրիշ ելք չէր գտներ։ Հակառակ այս անտանելի դրութեան օտար անկողմնակալ դիտողներու բազմաթիւ վկայութիւններ մեզի կ'ապացուցանեն նաեւ թէ հայ գիւղացին արեւմտեան քաղաքակրթութեան աւելի ստակ էր քան թէ մահմետական ժողովուրդները։

Թ. գարու առաջին երեք քառորդին քիչեր էին Պոլսոյ թէ գաւառի մէջ որ Թրքահայութեան ապագան գաւառին մէջ փնտռեցին։ Սրբմեան Հայրիկ եղաւ առնոյմէ առաջինը որ դեռ 50-ական թուականներուն Վարագայ վանքին մէջ տպարան հիմնելով Արծիւ Վասպուրականի անտանած պարբերաթերթով գաւառի տըխուր ճայնը պոլսահայութեան ծանօթացուց։ Իրմէ յետոյ Գարեգին եպիսկոպոս Սրուանձտեանց եւ Մկրտիչ Փորթուգալեան նոյն առաքելութեան կարեւորութիւնը առաջին գնահատողներէն եղան։

Երբ Մարտ (1878-ին) այլեւս անխուսափելի նկատուեցաւ Սան Սթէֆանոյի խաղաղութեան նախադաշինքին վերաքննութիւնը եւրոպական ժողովի մը մէջ, Ներսէս Պատրիարք այդ օրերու զլխաւոր խորհրդատու Գրիգոր Օտեանի թելադրանքով Սրբմեան Սրբազանը (1) Եւրոպա ղրկեց որպէսզի մեծ տէրութիւններու պատասխանատու անձերը իր միջոցաւ Թրքահայութեան իսկական դրութեան եւ ցանկութիւններուն տեղեկանան։ Սրբմեան որեւէ օտար լեզու չգիտնալուն, 26-ամեայ Մինաս Զերազ Փրանսերէն լեզուի քաջահմտութեան չնորհիւ քարտուղար - թարգման նշանակուեցաւ։ Սրբմեան եւ Զերազ կարգաւ այցելեցին Հռոմ, Փարիզ, Լոնտոն, Վիեննա եւ Բերլին։ Խորհրդաժողովի բացումէն երկու օր առաջ հասան Պերլին։ Պերլին հասած միջոցին Սորէն Արքեպիսկոպոս Նարպէյ, Ս. Փեթերսպուրկ այցելութենէ յետոյ։ Նարպէյի առաքելութիւնը յար եւ նման էր Սրբմեան Հայրիկի։ Նարպէյ՝ իրը ծանօթ ռուսահաէր, առանձնած էր այդ փափուկ, դժուարին բայց յոյժ հայրենասիրական պատասխանատու առաքելութիւնը ռուս արքունիքին մօտ։ Վստահաբար այս առաքելութեան պատճառաւ է որ իրը կասկածելի հպատակ այսուհետեւ Միմլի (2) նկատուեցաւ Ապտիւլ Համիտի կողմէ (3)։

Սան Սթէֆանոյէն մինչեւ Պերլինի վեհաժողովի բացումը Ազգային Ժողովի նիստերը զբեթէ դադրած էին։ Ազգը իր «երեսփոխաններուն» միջոցաւ բացարձակ վստահութիւն յայտնած էր օրուայ հայրենասէր պատրիարքին որ զբեթէ առանձին կը վարէր «ազգային հարցին» զարգացումը։ Բայց երբ եւրոպական մամուլի մէջ հայկական պահանջներու մասին հետզհետէ զրուիլ սկսաւ, Հայ ազգին ներկայացուցիչ Ներսէս Պատրիարք ուզեց իր եռամսեայ գործունէութեան հաշուետուութիւնը ազգին ներկայացուցիչներուն ներկայացնել։ Պերլինի Վեհաժողովի բացումէն քանի մը օր առաջ Պոլսոյ Ազգային Ժողովը բացառիկ նիստ մը գումարեց ուր Ներսէս Պատրիարք համառօտ կերպով իր վերջին ամիսներու գործունէութիւնը ներկայացուց։ Բոլոր ներկաները, անխտիր, յոտնկայս ունկընդրեցին այդ պատմական օրերու բացառիկ ծրագիրները եւ կարգաւ սրբազան հօր աչքը համբուրելով՝ իրենց խոր վստահութիւնը յայտնեցին։ Արդարեւ երբ Պալքանեան բոլոր քրիստոնեայ ազգերը մի առ մի իրենց դերութեան լուծը կը թօթափէին ո՞վ կրնար անտարբեր մնալ երբ հայ ժողովուրդն ալ կրնար մէկ օրէն միւսը նոյն բաղդին արժանանալ։ Ո՞վ կը համարձակէր յոռետես ըլլալ կամ վերապահ մնալ։

Հակառակ Հայոց մէջ հետզհետէ ծաւալող ազատութեան ձգտումներուն, Օսմանեան տէրութիւնը որ արդէն Անգլիոյ հետ կիպրոսի գաղտնի դաշինքը կնքած էր (1878 Յունիս 4), պարզապէս եւ առ երեսս Հայերը սիրաշահելու համար, արտօնեց որ Պոլսոյ «Ժամանակ» թերթի պատասխանատու Մեհլման Փափազեան Պերլին գտնուող ազգային պատուիրակութեան միանալ պատրիարքարանի հետ ծածկագիր հեռագրով հաղորդակցութիւնը ապահովելու համար։ Այդ օրերուն, Փարիզի Ֆրանսական լիսէներու մէջ գերմաներէնի դասախօս ըլլալով պաշտօնավարող Պէյլէրեան եւս Սրբմեանի առաջարկով Պերլին հրաւիրուեցաւ իբր գերմաներէն լեզուի թարգման եւ քարտուղար։

Հայ պատգամաւորները Պերլինի մէջ գաղտնի եւ յայտնի բազմաթիւ տեսակցութիւններ ունեցան բազմաթիւ անձնաւորութիւններու հետ, ի մէջ այլոց ռուս պատուիրակ Շուվալօֆի եւ Գարաթէօդորի փաշայի հետ։ Շուվալօֆ յայտնի վերապահութիւն մը ցոյց տուաւ հայկական «ինքնավար» Հայաստանի ծրագրին համար։ Մինչդեռ Օսմանեան պատուիրակ Գարաթէոդորի փաշա բացայայտօրէն յայտնեց թէ պիտի ընդդիմանայ «ինքնավար» վարչաձեւի մը հաստատումին Հայաստանի մէջ, բայց աւելցուց. «եթէ Հայերը միմիայն բարենորոգումներու գործադրութեան համար է, որ կ'ուզեն այդ վարչաձեւը, պատրաստ էր Էրզրումի նահանգին համար հայ վալիի մը նշանակումը ապահովելու»։ Սրբմեան Հայրիկ հակառակեցաւ, պնդելով թէ «Բ. Դուռը կրնար այսօր հայ վալի մը նշանակել, եւ վաղն ալ զայն պաշտօնանկ ընել։ Հետեւաբար եւրոպական երաշխիքը անհրաժեշտ էր»։

Այդ օրերուն հայ պատուիրակները հանդիպեցան նաեւ ուրիշ կարեւոր անձնաւորութեան մը, որուն յայտարարութիւնը թէպետեւ խիստ հետաքրքրական, այնքան ալ ուշադրութեան չարժանացաւ։ Հայազգի զօրավար կոմս Լօրիս Մելիքօֆ, որ հարաւային Գերմանիոյ Ջերմուկները կ'երթար Պերլին հայ պատուիրակներուն կը հանդիպէր ու անոնց կը յայտարարէր թէ «աւելի լաւ կ'ընեն, եթէ իրենց պահանջները միմիայն Կիլիկիոյ համար, ներկայացնեն որուն համար՝ Ռուսաստան կրնար բան մը ընել, քանի որ Արեւմտահայաստանը Ռուսիոյ համար անհրաժեշտ էր»։

Երբ բովանդակ հայութեան ակնարկները Պերլին յառած էին կարելի է գուշակել թէ այդ հինգ հոգիէ բաղկացած հայկական պատուիրակութիւնը որքան անձկանօք կը սպասէր Սան Սթէֆանոյի նախադաշինքի 16-րդ յօդուածի վերաքննութեան պահը։ Այդ յոյժ ճակատագրական օրը եղաւ 1878 Յունիս 8։ Հայկական պատուիրակութիւնը չատ կարեւորութիւն չէր ընծայած անկախ - ռուս գաղտնի դաշինքին (1878 Մայիս 30), որ դեռ Յունիսի սկիզբին լոնտոնեան կարգ մը թերթերու մէջ գրեթէ լրիւ հրատարակուեցաւ Ֆօրէյն օֆիս-ի մէկ պաշտօնեային անխուսափելի պատճառաւ։ Իսկ, Կիպրոսի գաշնագիրը բնականաբար հայերուն համար, Յունիս 8-ի օրակարգին իսկական անակնկալը եղաւ։

Յունիս 8-ի նիստին Սան Սթէֆանոյի նախադաշինքին 16-րդ յօդուածը ոչ թէ միայն թուանշանով այլ մանաւանդ խմաստով ալ չընդունեցաւ։ Անգլիոյ պատուիրակ՝ Սալզպըրըի եւ Շուվալօֆ նախապէս համաձայնած էին եւ «Հայաստան» անունը որ Սան Սթէֆանոյի նախադաշինքին մէջ յիշուելով այնքան հպարտութիւն առթած էր Հայերուն, ի սպառ կը ջնջուէր ու 61-րդ յօդուածին մէջ տեղ կուտար «Փոքր Ասիոյ մէջ Հայերէ բնակուած նահանգներու»։ Իսկ 61-րդ յօդուածը ոչ մէկ իսկական երաշխիք չէր պարունակեր, եթէ Բ. Դուռը իր խոստացած բարենորոգումները չկատարէր Փոքր Ասիոյ մէջ Հայերէ բնակուած նահանգներուն մէջ։ Նոյն պլենքերը Պերլինի օրադրութերը, իսկ հետեւեալ օրը, բոլոր եւրոպական մամուլը անկիւ - թուրք գաղտնի դաշնագրին մասին կը դրէին դրուատիքը հիւսելով «նենգամիտ Ալպիոն»ի ճարպիկ դիւանագէտ՝ Տիսրայէլի որ առանց նոյնիսկ փամփուշտ մը արձակելու, Մեծն Բրիտանիոյ կայսրութեան կցել յաջողած էր Կիպրոս կղզին։

Հայ պատուիրակները վեհաժողովին վերջին օրը (13 Յուլիս) նոյնիսկ առ դռան նամակներ պատրաստեցին եւ ղրկեցին վեց մեծ տէրութիւններու ներկայացուցիչներուն։ Հոն ի մէջ այլոց կ'ըսէր թէ «...Հայ ժողովուրդը այդ դասը պիտի չմոռնայ եւ իր իրաւունքները միշտ պիտի պահանջէ» (4)։ Տարբերութիւնը այն էր որ 1878-ին դեռ Փոքր Ասիոյ մէջ (Պոլիսով միասին) երեք միլիոնի չուրջ հայութիւն մը կար, իսկ մօտ կէս դար յետոյ Սեղանի վրայից մի փունջ հայաստանեան ռեհան վերցրեց, հոտոտեց եւ դրպանեց։

- *Ասիկա ռեհան է, ես գիտեմ, այս ռեհանի մասին մայրս լինդի պատմեր է, պիտի տանիմ հետս։*

Ընթրիքից յետոյ, երբ մօտեցանք «Նայիանալ» հիւրանոցին, ուշ դիշեր էր։ Հիւրանոցի մօտ հաւաքուած էր երիտասարդական մեծ բազմութիւն եւ երգում էր «մերձմոսկովեան երեկոները»։

Կանգնեց, ժպտաց, չոյեց իր բեղերը։

- *Ասոնք եկեր են Վան Քլիբերնի համար։ Վան Քլիբերն իր ամրողջ յաջողութիւնը պարտական է Մոսկուային։ Անիկա Ամերիկայի մէջ այնքան գնահատուած է, որքան այստեղ։ Լաւ կը չալէ, օրիշնակի համար Զայկովսկի լաւ կը չալէ, բիանոյի վրայ լաւ չալողներէն է, բայց դեռ երիտասարդ է Շոպէնը, Մոցարտ չլսելու համար շատ երիտասարդ է։*

(Շար. 4)

ՄՈՒՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

Ուիլիամ Սարոյեանի հետ

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

ԱՑՍՕՐՈՒԱՑ ՈՒԻԼԻԼՄ ՍԱՐՈՑԵԱՆԸ

- Օճը ահա մէկ կանգնուն, վեց կանգուն, տասը կանգուն պատի վրայ ելաւ, ելաւ, ելաւ, մինչեւ առաստաղ ելաւ, յետոյ այնտեղէն եկաւ, կախուեց, իջաւ մէկ կանգուն, վեց կանգուն, տասը կանգուն կախուեց, եկաւ, եկաւ...

Մենք բոլորս բերանաբաց կը լսէինք, վերջը ի՞նչ պիտի ըլլայ, իսկ նա յառաջիկին ինկած մատիտ մը կը տեսնէ, կը վերցնէ։

- Այս ի՞նչ է, մատի՞տ է...

Այսպէս կը խաղար մեզի հետ։

×

Չի սիրում, երբ խօսում են իր գրական մեծութեան մասին։ Յանցանքի մէջ բռնուած երեխայի պէս մի րոպէ ասես կորցընում է իրեն, յետոյ վարպետօրէն փոխում է խօսակցութեան նիւթը։

- Ես կը հաւատամ, որ Ռուսաստանը պիտի հանի Ամերիկային։

Մի անգամ ես մտայ նրա մօտ։

- Քեզի հետաքրքիր բան պիտի լսեմ։ Տես, ինչ է գրուած ...

Նա ինձ ցոյց տուեց անդլերէն մի գիրք, այնտեղ գրուած էր, որ Վլադիմիր Իլիչ Լենինը 1918 թուին ապրել է «Նացիոնալ» հիւրանոց թիւ 107 ում։

- Տե՞սար, այս սենեակի մէջ է ապրել Լենինը ...

Եւ աչքերը փայլում են մանկական հրճուանքով։

Նայելով կրեմլի դարաւոր պարիսպներին, նա ասաց։

- Պիտի լսեմ քեզի, որ ամերիկեան ժողովուրդը կը սիրէ Խրուշչովի համակրանքը եւ հումորը։ Այո, պատմական մարդ է Խրուշչովը։

×

- «Իլմիածնի բոզքաշ», - մատուցողը մատուցեց, իսկ «Արարատ» ռեստորանի կառավարչուհին զեկուցեց, - «Իլմիածնի բոզքաշ»։

Պէտք է ենթադրել, որ դժուար թէ Երեւանի «Արարատը» նման լաւ պատրաստած կերակուրով հիւրասիրի մեր գրողին, այն, ինչ կարողացաւ անել ... Մոսկուայի «Արարատ»ը։

- Այս ինչ անոյշ բան է։ Ամերիկայի մէջ ասանկ բան եթէ պատրաստես, մեծ դրամ կը չինես։

Ես չեմ կասկածում, որ այդ րոպէին նա մտքով տեղափոխուեց Կալիֆորնիա եւ յիշեց իր բազմաթիւ ազգականներից մէկին կամ միւսին, որոնք կարող էին մանաւանդ մի ճաշարան բանալ եւ... «Իլմիածնի բոզքաշ»ով լաւ «դրամ շինել» ... արագ - արագ ուտելով նա գլուխը մի րոպէ բարձրացրեց եւ քրթմնջաց - միայն թէ հարց ու փորձ ընելու է։ Թէ ինչպէս կը պատրաստեն»։ Յետոյ, միշտ կոացած սնակի վրայ ծիծաղում է։ Պարզ է, թէ ինչու է ծիծաղում։ Նովելը պատրաստ է։ Նայելի Լեւոնը Քալիֆորնիայում փորձում է «Իլմիածնի բոզքաշ» պատրաստել, առանց ռեհանի եւ առանց Հայաստանի բանջարեղէնի եւ համեմունքների...

- Լեւոն, այս ի՞նչ ես եփեր։

- Իլմիածնի բիչտեքս է, օղուլ, կամ, եթէ ճիշդը կ'ուզես՝ Քալիֆորնիոյ բոզբաշ...

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄՈՍԿՈՒԱ, ԱՍԻՈՑ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ

———×———

Այո, Ախացի ալ եմ, կ'ըսէր Ստալին, հարկ եղած պարագային: Նախկին բռնապետին այս յայտարարութեան մէջ իրողութիւն մը կայ: Այն թէ՝ Չինաստանի եւ Հարաւ-արեւելք Ասիոյ մէջ տեղի ունեցող իրադարձութիւնները,- քաղաքական ամէնէն առաջ -, անտարբեր չէին կրնար ձգել Մոսկուան: Բայց եւ այնպէս ոչ մէկ հրապարակագիր կ'ուզարկուի Ներս. Մխուեան, երբ 1955-ին, առաջին անգամն ըլլալով, Պանտունկի մէջ կը դումարուի երրորդ Ասիական ժողովը:

Երբ տասը տարիներ ետք երկրորդ Պանտունկի մը գաղափարը հրապարակ կը գայ, Մոսկուա կրկին իր թեկնածուները կը ներկայացնէ: Ապարդիւն: Մարեչալ Ջեն եի, Չինաստանի արտաքին նախարարը, կարուկ պատասխան մը կու տայ. Փաստ է, որ Խորհ. Միութիւն Ասիոյ չի պատկանիր: Նոյնիսկ Մոսկուայի հետ սերտ յարաբերութիւն մշակող Նեհրու կը չեզոք Ռուսիոյ եւրոպական դիմագիծը: կրեմլին, անմիջապէս կը հակադրէ այս տեսակէտին «անհեթեթ» դիծը պարզելով: Խորհ. Միութեան ասիական շրջանը դրեթէ կրկնապատիկն է Չինաստանի, կ'ա - ռարկէ Մոսկուա:

Ցամեռայն դէպս, Խորհ. Միութիւն չատ չուտով կը հասկնայ, թէ Չինաստան, որուն հետ 7.200 քիլոմեթր երկարութեամբ սահմանային հատարակաց գիծ մը ունի, արգելք կը հանդիսանայ իր «ասիական» ակնկալութիւններուն:

Սակայն ի՞նչ կ'ակնկալէ Մոսկուա, երբ կը ձգտի իր քաղաքական կշիռը հատատել այդ ցամաքամասին շրջագծին վրայ: Պատասխանը կը մնայ յստակ: Մոսկուա ոչ միայն կ'ուզէ «պաշարել» Չինաստանը, այլեւ իր հակազդեցութիւնը հատատել այս վերջինին «պատուհանը» պարզող Դեղին, Արեւելեան եւ Հարաւային Չինական ծովերուն վրայ: Չէ՞ որ այս ճամբով իր հակազդեցութիւնը կրնայ բանեցնել Ասիական ամերիկեան նաւատորմին ուրոշ մէկ հատուածին եւ ձարոնի ուղինեբուն վրայ: Արդարեւ, Մալակայի նեղուցը՝ Ինտոնեզիոյ եւ Մալեզիայի միջեւ, ռազմավիտական առաջնակարգ դիրք կը ղբաւէ: Ձարոնի ներածումներուն երկու երրորդը եւ անոր անհրաժեշտ վառելանիւթին 90 տոկոսը այդ ուղիով կ'ապահովուի:

Նեհրու Մոսկուա իր կշիռը կը հատատէ Վիէթնամի, Լաոսի եւ Քամպոճի վրայ: Սակայն չուզեր ակնառու ներկայութիւն դառնալ: կ'աշխատի միջամուխ չըլլալ, -անշուշտ ցայտուն կերպով-, շրջապատին ներքին հարցերուն: Այնպիսի վիճակի մատնուիլ, ուր իր միջամտութիւնը պատրաստիր հանդամանք ստանայ: Մոսկուա այս պետնին վրայ չի մոռնար Ամերիկացիներուն գործած սխալները:

Ապագայները կը մնան նկատելի: Օրինակ, երբ Փեքին 1979 Փետրուարին «դաս» մը կ'ուզէ տալ Հանոյի, Մոսկուա զործնական հակազդեցութիւններու չի դիմեր: Պարզօրէն չինական ուժերուն հեռացումը կը պահանջէ: Ոչ մէկ չօշափելի ճնշում կը բանեցնէ Փեքինի վրայ: Կարեւի է նկատի առնել նաեւ Մոսկուայի վերապահ դիրքը, երբ անիկա կը հարկադրուի վաւերացնել Վիէթնամի յարձակումը Քամպոճի վրայ եւ այս երկրին դրաւումը Հանոյի կողմէ: Միայն 1980 Փետրուարին է, - Փնոմ-Փենի իշխանութեան դլուխն անցնելէն ետք -, որ Մոսկուա պաշտօնապէս կը հրաւիրէ Հենկ Սամրինը, Քամպոճի ժողովրդական հանրապետութեան խորհուրդին նախագահը:

Այլ նկատելի կէտ մը: 1978 Մայիսին Մոսկուա կ'առաջարկէ Վիէթնամի անդամակցութիւնը Քոմեքոմի: Ապա նոյն տարուան Նոյեմբերին «բարեկամութեան եւ համագործակցութեան» պայմանագիրներ կը կնքէ Վիէթնամի հետ: Նոյնը կը խոստանի ընել Լաոսի եւ Քամպոճի հետ: կը հետեւի, ուրեմն, թէ Մոսկուա կը ձգտի զինուորական եւ, մանաւանդ, միջամտութեան պարտաւորութիւններ չունենալ այս վերջիններուն հետ: կրեմլին ազատ չարժելու քաղաքականութեան կը հետեւի տալ չրջագծին ուղղութեամբ:

Թ. Ա. Թ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԻ մէջ, Հ.Ց.Դ.ի կեդրոնական կոմիտէէն պատուիրակութիւն մը հանդիպում ունեցած է Լիբանանի նախագահ Ա. Ձէմայէլի հետ:

Հ. Ց. Դաշնակցութեան պատուիրակութեան բաները բարի գալուստ մաղթելէ վերջ նախագահին՝ յայտնած է թէ Ամերիկահայութեան լայն զանգուածները համակրանքով կը դիմաւորեն Լիբանանի անկախութեան եւ հողային ամբողջականութեան համար թափուած չանքերը, եւ կը խոստանան զօրավիդ կանգնիլ այն աշխատանքներուն որոնք պիտի նպաստէին Լիբանանի վերականդնումին:

Նախագահը պարզեց իր կառավարութեան կեցուածքը այս մասին՝ ու եզրակացուց.- «Մեր հիմնական առաջադրութիւնն է օտար ուժերը հեռացնել ու լծուիլ վերականդնումի աշխատանքներուն: Օտար ուժերը հեռացնելու ճիդերուն մէջ ամերիկեան օժանդակութիւնը կարեւոր դեր պիտի կատարէ. ուրեմն կրնաք մեր դեսպանատան հետ համախորհուրդ՝ քաղաքական աշխատանք տանիլ այս ուղղութեամբ, ինչ որ վստահ եմ, արդիւնաւոր պիտի ըլլայ»: Ապա ընդառաջելով իրեն եղած հրաւէրին, նախագահը խոստացաւ իր կարդին այցելութեան՝ պատուել նաեւ Քալիֆորնիահայութիւնը:

×

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՑ (Գահիրէ) Նուպարեան վարժարանի ողբացեալ տնօրէն Արամ Մովսէսեանի տեղ նոր տնօրէն նշանակուած է Քաղաքական ժողովի նախկին ատենապետ, Թեմական ժողովի անդամ եւ Ուսումնական Խորհուրդի այժմու ատենապետ Վահան Չէչճէնեան:

×

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ «Ազարատ» միութեան սրահին մէջ, Յունիս 30-ին, տեղի ունեցած է հանրաժողով մը՝ «Հայ Երիտասարդութեան դերը Հայ Դատի պայքարի մէջ» նիւթին չուրջ, կազմակերպութեամբ «Ռուբէն» Երիտ. Միութեան: Երեք բանախօսներ ներկայացուցած են Երիտասարդութիւնը իբրեւ յեղափոխական տարր, զանազան չրջաններու երիտասարդական չարժումները եւ Երիտասարդութեան մէջ նկատելի վտանգաւոր երեւոյթները: Ապա խօսք առնողներ չեչտը դրած են դինեալ պայքարին նեցուկ կենալու անհրաժեշտութեան վրայ:

×

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Համազգային Հայ Մշակութային Միութեան երգչախումբի տարեկան համերգը տեղի ունեցաւ Յունիս 15-ին, հովանաւորութեամբ՝ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին: Երգչախումբը կը դեկավարէր Էտիկ Յովսէփեան որ 35 տարիներու ծառայութիւն բերած էր հայ երգի բեմին:

Յայտագիրը բաղկացած էր Կոմիտասի, Կանաչեանի, Ալէմշահի, Ալթունեանի, Կարա-Մուրզայի, Ալան Յովհաննէսեանի, դործերէն:

Երգահանդէսին ատարին՝ Կաթողիկոսը իր գնահատանքի եւ շնորհակալութեան խօսքը ուղղեց երգչախումբի անդամներուն եւ անոր դեկավարին. ան ըսաւ.- «Հայ երգը հայրենիքն է մեր ըմպելիքի կեանքին մէջ, եւ հայրենիքը մեր հոգիներուն մէջ չալկած, կ'ապրինք զայն մեր առօրեայ կեանքին մէջ»:

Իր խօսքերէն ետք Գարեգին Բ. Ս. Մեծոյ Մաշտոցի չքանչանով պարգեւատրեց խմբավար Է. Յովհաննէսեանը, որպէս վարձատրութիւն անոր 35 տարիներու ծառայութեան:

Ս. ԹԱԴԷՈՍ ՎԱՆՔԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

———×———

Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ եւս Թադէոս Առաքեալի եւ Սանդուխտ Կոյսի տօնախմբութեան օրը հայ հատատացեալներ համախմբուած են Ս. Թադէի վանքը:

Պատմական այս վանքը, որ կը գտնուի Իրանի Ատրպատական նահանդին Արտազ գաւառին մէջ, կառուցուած է Թադէոս առաքեալին նահատակման վայրը. տաճարին ձախ կողմի խորանին ներքեւ կը գտնուի անոր չիրիմը: Ստոյգ չէ կառուցման թուականը, կ'ենթադրուի որ հիմնուած է Զ.-Թ. դարերուն:

Յուլիս 16, Շաբաթ առաւօտ, վանքի տաճարին մէջ հրաժեշտի պատարագ կատարուած է Թեհրանի Թեմի առաջնորդ՝ Արտակ Արք. Մանուկեանի նախագահութեամբ: Սրբազանը իր քարոզին մէջ անդրադառնալով հայկ. վարժարաններու հարցերուն, ըսած է. «Իրանահայերը երկար տարիներ է որ ապրում են իսլամ եղբայրների կողքին եւ կատարում են իրենց կրօնական արարողութիւնները»:

Այս տարի ուխտագնացութեան մասնակցած են 13.320 հոգի, ինչ որ աննախընթաց թիւ մըն է. վերջին տարիներու ընթացքին հետզհետէ աւելցած է ուխտաւորներու թիւը, այսպէս՝ 1979-ին՝ 543, 1980-ին՝ 1178, 1981-ին՝ 1893, 1982-ին՝ 6017 հոգի այցելած են վանքը:

Այս տարի Ս. Թադէի վանքին մէջ կատարուած են 93 մկրտութիւններ:

Ուխտագնացութիւնը աւարտած է առանց ոեւէ միջադէպի, սակայն մեկնումի օրը պատահած է ցաւալի արկած մը: Յուլիս 17-ի առաւօտեան Նոր Զուղայէն վանք եկած Մկրտումեան եւ Պօղոսեան ընտանիքներ վերադարձի ճամբուն վրայ վեց ճամբորդներէն հինդը մահացած են ինքնաշարժի արկածի մը զոհ դացած են, անմիջապէս, իսկ մէկը փոխադրուած է Հիւանդանոց:

(1) Խրիմեան Հայրիկ 1869-էն 1873 թրքահայութեան պատրիարքի պաշտօնը վարեց: Իր պատրիարքութեան շրջանին գաւառը Պոլսոյ ծանօթացուց:

(2) Թուրբերէն բառ մը կը գործածուի «փնտռուած» կամ «կասկածելի» մէկը յայտնելու համար:

(3) Յետագային, Նարպէյ Արքեպիսկոպոս գիշեր մը ոստիկանատուն կը հրաւիրուի եւ տուն վերադարձին կը մեռնի: Նարպէյի հրամցուած սուրճին թոյն խառնուած է եղեր:

(4) Տե՛ս մեր ուսումնասիրութիւնը Relations Internationales, No. 31 (1982):

տայ Լոզանի դաշնագրի օրերուն 100.000 հոգի լսկ չէր մնացած...: «Հայկական հարցը ընչելու համար պէտք է քնաջնջել Հայերը» ըսած էր Սայիտ Փաշա անգամ մը Ապտիւլ Համիտի: Այս թէ - լաղրանքը երիտասարդ Թուրքերը իրա - կանացուցին Ա. Աչխարհամարտին ներկայացող առիթէն օգտուելով: Այնուհե - տեւ Արեւմտահայաստանը քնիկ ժողո - վուրդն պարպուած, քանի մը ամսուան մէջ վերածուած էր սոսկ աչխարհագրական անունի մը:

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԹՈՒԱԾ ՍԷՐ

Կիւլիւկ հանըմ այնքան չուարեցաւ եւ սասկ անակնկալ հրաւէրի մը այնքան քիչ կը սպասէր որ ինքն ալ աղջկանը երեսը կը նայէր, անոր կարծիքը առնելու պէս. եւ իսկոյն նչմարելով անոր աչուըներուն մէջ, ղէմքին դիծերուն վրայ երանութեան ակներեւ փոդփոդումը, մօր բնազդական յայտնատեսութեամբ, ըմբռնեց ամբողջ բնականութիւնը այդ հրաւէրին, որ իր եւ իր աղջկան կեանքին վրայ նոր լուսաւոր հորիզոններ կը բանար եւ զոր, սա իրենց հիմակուան կենցաղին բոլոր անչքութիւնն ու տառապանքը նկատի առնելով, անհնարին երեւցաւ իրեն մերժել: Ծնրադիր նստած գետինը, տախտակին վրայ, իր այդ դիրքովը իր ճարպերուն ամբողջ կչիռը եւ առատութիւնը երեւան հանելով, աչքերը ապուշ ու ողոքալից պաղատանքով թրջած, դանճապահին կը նայէր ու կը կմկմար.

- Չիյտեմ ի՞նչ ըսեմ, Թադէոս աղա... անանկ պան մըն է ըսածդ քի նէ հա կրնամ ըսել նէ չէ... Սմա վուրկէ վուր հանըմը իր քովը կ'ուզէ կոր մեզի. տունո՞վ տեղով մի, սանկ վախիթի մը համար...

- Պէ ճանըմ, ըսաւ Մերկերեան սրտնեղած չեչտով մը, տունով տեղով, հէլպէթ... Սա խոմէթը ծառուընուդ փախցուներէք նէ մէյ մըն ալ չէք կրնար. հիւ նաղ տիղ չուզեր. ամիրայի տուն է էրթալիք-նիդ... հէ՞, Սոֆի, դուն ի՞նչ կ'ըսես, աւելցուց աղջկան դառնալով:

Սոֆի, որուն չփոթութիւնը այնքան սաստիկ էր որքան ուրախութիւնը անսահման, համեստութիւնը ունեցաւ չէզոք մնալու այս վճռական րոպէին:

- Ես ի՛նչ ըսեմ, մայրիկս գիտէ, պատասխանեց դողդոջ ձայնով:

- Աղէկ կ'ըլլաք, աղջիկս, աղէկ կ'ըլլաք, կը պնդէր դանճապահը, մեկնելու պատրաստուելով. կմկմալ չուզեր. վաղը ես մարդ կը ղրկեմ հոս, կէօչէրնիդ կը կապէք կ'ելլաք դուրս աս աղտոտ տեղէն լըմնցաւ կնաց:

Եւ երկու չուարած, կապկպուած աբարածները թողլով որ այդ անակնկալին յուզումները ապրին լուռ ու մունջ, ֆէսը ճակտին վրայ կոխելով եւ «մնաք բարով» մը մռմռալով մեկնեցաւ:

Թադէոս աղային մեկնելէն ետքը Սոֆի եւ իր մայրը, սահմռկած, իրարու երես կը նայէին, անկարող իրենց այլազան զգացումներն իրարու հաղորդելու, ասոր համար կարծես համաձայնութիւն պակսելով իրենց քով: Վերջապէս սովորական եւ նախատեսելի բան մը չէր չքաւորութեան այդ անչուք բոյնէն մէկէնիմէկ փոխադրուիլ ամիրայի մը ապարանքին ճոխութեանը եւ պերճութեանը մէջ, այն հանդամանքով նոյն իսկ որով Սոֆի եւ իր մայրը այդ փոխադրութեան պիտի ենթարկուէին:

Մանկամարդ աղջիկը իր անցուցած վայրիվայեան, ըղձացած երազներուն իրակատացումին առջեւ կը տեսնար ինքզինքը՝ դիւթական զօրութեամբ մը կարծես: Ի՞նչ հոգ ըլլալ, այդ խաղաղ, ապնուական, փարթամ մթնոլորտին մէջ, ազատ ու աքանչելի երեսատարդի մը կազդուրող եւ հմայքոտ ընկերակցութեանը մէջ, մեծանուն ամիրայի մը աղջկանը չարաժամ ու հոգածու հովանաւորութեանը տակ, կարենալով վերէն, չա՛տ վերէն նայիլ այնպիսի մարդոց վրայ որոնց մինչեւ այն ատեն վարէն, չա՛տ վարէն նայիլ տրուած էր իրեն, կուչտուկուռ գոհացումը ունենալ անանկ տրամադրութիւններու որոնք մինչեւ այն ատեն իր քունը խռովեր, սիրտը մաչեցուցեր, միտքը տառապեցուցեր էին. ասիկա չյուսացած երջանկութեան մը յայտնութիւնն էր, մութ դիշերուան մը մէկէն մէկէնի - մէկ բարձրացող արեւի մը ճառագայթումը: Այս անակնկալ եւ անկարելի հրաւէրին հոդեբանութիւնը ընելով, Սոֆի, իր միամիտ ու խանդավառ աղջկան հասկացողութեամբը, կարծես գտնալ ատոր բուն չարժառիթը. թէ տոքթորը կը սիրէր զինքը, եւ կ'ուզէր միշտ իր քովը ունենալ իր սիրոյն առարկան: Ուրիշ ամէն ենթադրութիւններ՝ այս ուղուած փնտռուած հաւանականութեան առջեւ՝ չուրը ինկան, ու աղջիկը ատոր համար զոհման մէջ անճառելի հեչտութիւն մը խմեց, դինովցաւ, փղձկեցաւ, կոպերուն մէջ արցունքի չիթեր խռնուեցան, զորս խնամքը ունեցաւ ծածկելու իր մօրմէն. ու կ'երեւակայէր թէ որքա՛ն մեծ ըլլալու էր իր ներչնչած սէրը որ ամիրայի մը թոռը զինչնէր աղքատներ ընդունիլ իր փառաւոր ապարանքէն ներս, ամէն նկատում, ամէն հպարտութիւն ոտնակոխ ընելով:

(Շար. 115)

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Վահան Չիպուքքեարեան, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ-Վարուժան Չիպուքքեարեան հետեւեալ նուէրները ըրած են Տիկին Զարուհի Պարաթեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի.-

200 Ֆ. *Իսի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ*, 100 Ֆ. *կապոյտ Խաչի Իսի մանանճիւղին եւ* 100 Ֆ. «Ցառաջ»ին:

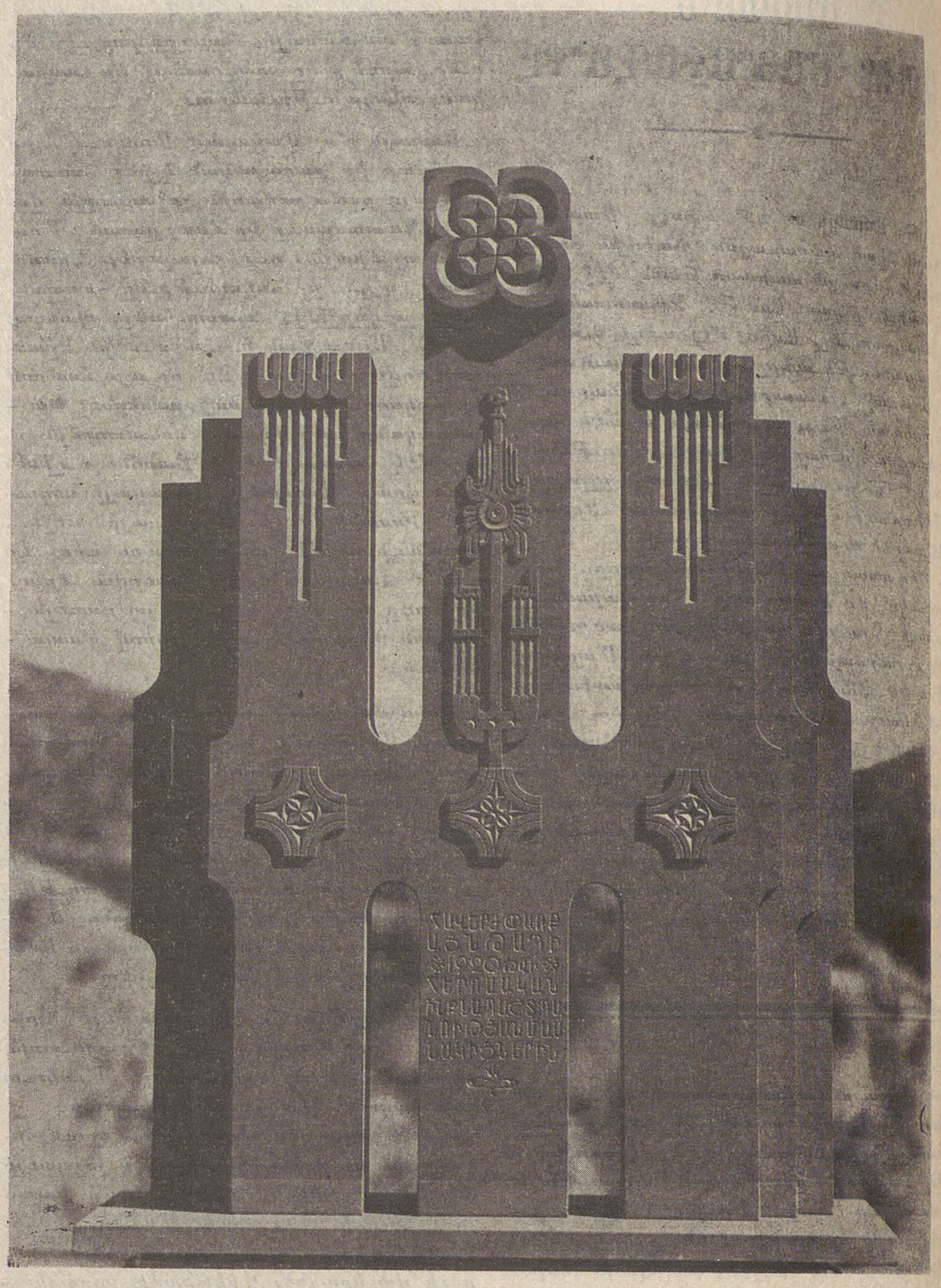
ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՑԹ
Ի նպաստ
Տէսլինի Հայ Մշակոյթի Տան
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԻՆ

×

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Սեպտեմբեր 24-ին

– ԿՈՉ –

ՅԱՒԵՐԺ ՓԱՌՔ ԱՅՆԹԱՊԻ
1920-Ի ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ
ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Ցուլիս 14-ին մեր ստացած նամակով, տեղեկացանք թէ Հայաստանի կառավարութիւնը որոշած է Սեպ. 27-ին կատարել յուշարձանին բացման արարողութիւնը:

Այս ուրախ առթիւ, կոչ կ'ընենք այն-թապցի մեր հայրենակիցներուն, խուռներամ ներկայ ըլլալ այս բացառիկ ոճնակատարութեան, եւ վայելելու նոյն թուականին կատարուող Ս. Մեսրոպի օրհնութիւնը:

ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԼՐՃԵԱՆ

- Հեռ. 770. 07. 25

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՊԵԼՃՈՆԹԷՆԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԻՐ ԿԱՑԱՆԻՆ ՄԷՋ
ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14ԻՆ
ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ
Հաճելի օր մը, ինչպէս ամէն տարի
ՃԱՇ - ՊԻԻՖԷ - ԴԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ARMENIE 1983

Circuit de 14 jours, dont 2 jours à Moscou, 12 jours Érevan, séjour en logement chambres doubles.

HOTEL 1er CATEGORIE EN PENSION COMPLETE
ET EXCURSIONS COMPRISES

PRIX : 5.850 Frs.

DEPART DE MARSEILLE le 6 Août — RETOUR MARSEILLE le 19 Août
DEPART DE MARSEILLE le 3 Sept. — RETOUR MARSEILLE le 16 Sept.

— Renseignements et inscriptions : Le Vendredi matin

AGENCE VALADOU - MOTTET
73-75, La Canebière — MARSEILLE 13001
Tél. : (91) 91. 90. 02
Prix spéciaux pour Jeunes — Associations
Possibilités départ PARIS — LYON — NICE
Licence A 258

UN PARADIS POUR VOS VACANCES
... A DEUX PAS D'ATHENES
1983 - HOLIDAYS IN EVIA - 1983

une semaine
à partir de
2700 F
(avion + séjour)

— *PARIS / PARIS Transport aérien sur vol spécial*
(départ tous les samedis)
— *Les transferts aéroport* / Holidays In Evia / Aéroport
— *Le séjour en Demi-Pension* (petit dejeuner continental et dîner)

INSCRIPTIONS:

ANITA TACHDJIAN — ARPI BODURYAN
au 296 37 70

*

POUR TOUT AUTRE RENSEIGNEMENT ET SEJOUR EN GRECE
DEMANDEZ NOTRE BROCHURE « LA GRECE A LA CARTE »
AUPRES DE : VOYAGES VACANCES AU SOLEIL
5, PLACE ANDRE MALRAUX
75001 PARIS
TEL. 296 - 37 - 70
Lic. 1539

OPTIMA Tours
Prochains Départs en Arménie
SPECIAL PELERINAGE DU SOURP MURON

— Du 20 au 30 Septembre
— Du 20 Septembre au 4 Octobre
— Du 22 Septembre au 6 Octobre

demandez nos programmes détaillés.
Possibilités de départ de LYON et de MARSEILLE.

Renseignements et Inscriptions:
SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
4
JEUDI
4 AOUT
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատ : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.494 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.494

ՏԵՐՈՒՆԻ

ՏՔԹ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՔԷՔԼԻԿԵԱՆ

Յուլիս 25-ին, Շիքագոյի Նորք Ուեսթըրն Մեմորիըլ հիւանդանոցին մէջ, իր մահկանացուն կնքած է ոսկրաթոյժ-վիրաբոյժ, համաշխարհային համբաւ վայելող տոքթ. Համբարձում Քէքլիկեան, որու մանագիտութիւնն էր, ինչպէս յայտնի է, ոսկորի վիրաբուժութիւնը նման ծրանային փխրուն եղբայրներուն, որոնց մտերիմ բարեկամն էր:

Ծնած էր Հաճըն, 1900-ին եւ բախտ ունեցած վերկուեալ Մեծ Եղեռնի արհաւիրքէն: Զինադադարէն ետք, անցած է Պոլիս եւ տարի մը յաճախած Ռոպէրթ գոլէճ, ապա, 1920-ին գաղթած է Ամերիկա: Այնտեղ կատարած է իր միջնակարգ ուսումը, յետոյ մտած բժշկական համալսարանը, մանագիտացած ոսկրային վիրաբուժութեան մէջ եւ տարիներու ընթացքին, համբաւը տարածուած է Միացեալ-Նահանգներու մէջ եւ դուրսը: Բացի իր վիրաբուժական ասպարէզէն, տոքթ. Քէքլիկեան նաեւ դասախօս էր Շիքակոյի Համալսարանը:

Երկրպագու մը գրականութեան, ի մասնաւորի հայ գրականութեան, տոքթ. Քէքլիկեան, հակառակ իր բազմազբաղ վիճակին, յօդուածներով եւ դասախօսութիւններով, անդլերէն թէ հայերէն, ներկայացուցած է իր ուսումնասիրութիւնները: Կ'աշխատակցէր գլխաւորաբար Պէյրութի «Նայիրի» շաբաթաթերթին: Պատմուածքներով, ուսումնասիրութիւններով աշխատակցած է նաեւ «Ցառաջ»ի:

Իր ծանօթ ուսումնասիրութիւնները կը վերաբերին Զարենցի, Նարեկացիի եւ հայ պրականութեան այլ մեծ դէմքերու: Ունէր իր իւրայատուկ ըմբռնումները գրական թէ ազգային հարցերու շուրջ, տէր էր աղնիւ նկարագրի մը եւ շատ են անոնք, որոնք վայելած են իր օժանդակութիւնը:

1963-ին, երբ Շ. Նարդունի շրջապտոյտ մը կը կատարէր Միացեալ-Նահանգներ, հանդիպած էր նաեւ Շիքակօ եւ խոր յարգանք տածած տոքթ. Քէքլիկեանին, ներկայ ըլլալով անոր կատարած վիրաբուժական մէկ գործողութեան: Վերադարձին, դեռ այդ տպաւորութեան ներքեւ, յօդուած մը նուիրած էր տոքթ. Քէքլիկեանի, որ լոյս տեսաւ «Ցառաջ»ի մէջ, քանի մը օր տարբերութեամբ մահէն՝ քան տարի առաջ:

Ի յիշատակ տոքթորին, զայն կը վերհրատարակենք Շաբաթ - Կիրակի, Օգս. 6/7ի մեր թիւին մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՌԻ ԵՒ ԾՈՎԱՑԻՆ ԱԼՊԵԱՆԵՐՈՒ չրջաններու ամբողջ անտառները, 1200 հեկտար, բոցերու մէջ են, հսկայ վնաս տալով ընկերելով եւ խուճապ ստեղծելով: Գիշերով, հազարաւոր բանակողներ պարտաւորուած են հեռանալ եւ դիմերել բացօթեայ կամ իրենց կառքին մէջ: Ութ հերթ չէջ վիրաւորուած են: Դրեթէ սոյդ է որ հրդեհները արկածի հետեւանք չեն այլ ոճրային ընոյթ ունին: Պատք զաւառն ալ զբօսաշրջիկներու դէմ ահաբեկչական արարքներ կ'ըլլան: Ծպտուած մարդոց խումբ մը վերջա մը մտած է Ասքէն (ամանահան Փրէզնեաններ) եւ հոնկէ հեռացնելէ ետք չորս երախաները կրակի տուած: Ուրիշ անծանօթներ պայթեցուցած են զբօսաշրջիկներու մէկ կառքը: Անդին Քորսիքայի մէջ ալ հակաֆրանսական արձանագրութիւններ պատերը կը գարշաբեն, մանաւանդ պատերը այն վիլլաներուն որոնք վարձուած են «Ցամաք»էն եկողներու կողմէ կամ անոնց կը պատկանին:

ՊՈԼՍՈՑ չորս վերաւոր բանտերուն մէջ, 1600 արգելափակուածներ կը շարունակեն իրենց կամաւոր ծոմը, որու ձեռնարկած էին 25 օր առաջ: Բարձր-Փրովանս տրուած մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին է, որ Փուաթիէի Թաղապետական խորհրդատու մը եւ փորձուկալցի եբեսփոխան մը տեղեկութիւններ տուած են: Իրենք կը պատկանէին պատուիրակութեան մը, զոր «գաղթականներու եւ ապաստանեալներու պաշտպանութեան եւ բոպական Կոմիտէն» ղրկած էր Թուրքիա: Ցայտնած են թէ ցարդ, 3 բանտարկեալ մեռած է եւ չուրջ երեսուն ուրիշներ ալ ծանր վիճակի մէջ են: Այդ բանտարկեալները չեն ուզեր կրել իրենց պարտադրուած զինուորական համազգեստը, փաստարանի օժանդակութիւն եւ այցելութիւն կ'ուզեն, ինչ որ ցարդ արգիլուած է:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ Ֆրանսայի դիւանագէտի մը առեւանգման փորձը («Ցառաջ» Օգս. 2) հայկ. խմբակի մը կողմէ, թիւրիմացութեամբ կատարուեր է խօսլացի դիւանագէտի մը վրայ: Աղդարեւ Խօսլիոյ դեսպանատունը կը հաստատէ թէ Ռենատօ Ռեճիանիի նման փորձի մը ենթարկուած է, երբ բնակարանէն դուրս կ'ելլէր: Զորս հոգի իրեն մօտեցած են յայտնելով թէ ոստիկան են, խնդրելով որ իրենց հետեւի: Իր մերժումին ի տես, փորձած են բռնի կառքին դուրս հանել, սրընթանակով սպառնալով, մինչ կինը կը յաջողէր ապատանիլ տունը:

ՖՐԱՆՍԱՀՊԱՏԱԿ երկու Հայերը, որոնք Թուրքիա ձերբակալուած էին, կրօնական դիրքեր ունենալու յանցանքով (եհովայի վկայ էին), երաշխաւորագիրի փոխարէն, ազատ արձակուած են, բայց ոստիկանութիւնը գրաւած է իրենց անցագրերը եւ իրաւունք չունին Թուրքիայէն հեռանալու:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ հողամասին մէկ քառորդին վրայ, էսանսը (գեր) լիթրը 5 Ֆ. պիտի արժէ Օգս. 10-էն սկսեալ: Ֆրանսա ինը զօտի բաժնուած է եւ ըստ զտարաններէն եղած հեռաւորութեան, գիները կը տարբերին:

ՏՈԼԱՐԸ, երեքշաբթի 7,99-ի իջաւ, կեդրոնական Դրամատուներու միջամտութեան չնորհիւ: Աղդարեւ, երեք Դրամատուները (Ճափոնի Դրամատուն, վերմանական Պունտեսպանքը եւ ամերիկեան Մանիպ Ֆինանսը) չուրջ 250 միլիոն տոլար ծախեցին, կասեցնելու համար տոլարին յարաճուն վերելքը: Այս երբեակին մէջ, ամերիկ. դրամատան ալ ներկայութիւնը յատկանշական է եւ կը հաստատէ թէ Միացեալ-Նահանգներն ալ անմասնաւորժ կացութեան մէջ են, տեսնելով որ նեղը կը դնեն տօլարի, իէնի եւ գերմանական ֆրանքի պէս դրամանիշներ:

ՁԱՏԻ կառավարութիւնը բացարձակապէս հերքեց լիբիական այն լուրը, ըստ որուն Հիսէն Հապրէ մեռած է լիբիական ռմբակոծումներէն: Ֆրանսայի հակօդային հրթիռները հասան, բայց Ֆրանսական կառավարութիւնը աւելին չուզեր ընել եւ երթալ հոն, ուր Լիբիա կ'ուզէ դինքը մղել:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ներքին նախարարութեան մէջ, «քաղաքական կոմիսար»ները կրկին մէջ տեղ եկան: Առանց պաշտօնը պիտի ըլլայ կազմակերպել եւ ղեկավարել «քաղաքական, դաղափարական, կրթական եւ մշակութային գործունէութիւնը»:

ՍՐԻ ԼԱՆԿԱՑԻ մէջ, 18 ձախ պարագլուխներ ձերբակալուած են, մինչ Փարիզի մէջ, 200 Թամուլներ Հնդկաստանի դեսպանատան վրայ քալած են, պաստառներով, որոնց վրայ կոչեր արձանագրուած են անկախութիւն պահանջող, կղզիին հիւսիսը, ուր մեծամասնութիւն են: Կը պահանջեն նաեւ որ Հնդկաստան միջամտէ:

«ՓԱՅԼՈՒՆ ԿԵԱՆՔԻ ՍԱ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆՂԵՇՆԵՐԸ» խորագրին տակ, Զորեքշաբթի օր, Քոթիտիէն տը Փարի կը ներկայացնէր մեծ հաստատութիւններ, որոնց կարդին՝ Պետրոսեան (ձկնկիթ), կարճ հարցազրոյց մըն ալ հրատարակելով Ժակլիք-Քրիսթիան Պետրոսեանի հետ, որ կը յայտնէ թէ Բավիարէն, սէմոն փիւմէէն զատ Փերիկորի մէջ ալ գնած են տարբեր լուծարան մը, ուր փուա-կրա կ'արտադրեն: Ցաջողութեան պատճառներէն մէկը կը նկատէ այն իրողութիւնը, որ իրենք իսկ կը հակակչռեն իրենց տարութիւնները: Ներկայիս Միացեալ-Նահանգներ ալ կ'արտածեն: Ցանուէթ եւ Ճաշարան ալ բացած են Նիւ-Եորք: Թերթը կը գրէ թէ տարեկան առուծախը (Շիֆո-տ'աֆէր) 280 միլիոն է եւ չուրջ 100 հոգիի կը հասնի պաշտօնէութիւնը: Զուտ ընտանեկան ընկերութիւն մը, որ ինքն իրեն կը հայթայթէ դրամագլուխները: Առ այժմ, ամէն ինչ լաւ կ'ընթանայ, կ'ըսէ Ք. Պետրոսեան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՕՐԼԻԷՆ ԵՏՔ...

———×———

Ոեւէ մարդ, եւ ամէն Հայ նախ մարդ է, չէր կրնար ամէնէն խոր ցաւումով չընդատապարտել Օրլիի ոճրափորձը: Զրնդվզիլ, որ նման արարքներ կատարուին Հայու անունով, բայց··· :

Բայցը կը վերաբերի այն խղճալի հոգեբանութեան, որ ծնունդ առաւ մեր գաղութին մէջ, իբրեւ հետեւանք այդ անդրակելի արարքին:

Արդարեւ, ոմանք սկսան ամչնալ իրենց հայութենէն եւ գայն ծօղարկելու համար զանազան միջոցներու դիմել: Օրինակ՝ «Ցառաջ»ի բաժանորդագրութիւնը դադրեցնել, որովհետեւ ֆրանսացի դռնապանը սկսեր է ծուռ նայիլ: Եւ պարզ է որ կը բաւէ «Ցառաջ» չտանալ, դադրելու համար հայ ըլլալէ, առնուազն դռնապանին աչքին···:

Կայ սակայն աւելին եւ այդ աւելին այն նամակն է, զոր ֆրանսահայ տիկին մը՝ Նիճոլ Գասպարեան դրկած է *Լը Մոնտի* «յանուն Ֆրանսայի Հայերուն ներողութիւն խնդրելու համար մեր կարգ մը հայրենակիցներուն անդարմանելի ոճիրին համար»: Գիտենք որ այս անտէր ժողովուրդը շատ տէր ունի եւ ամէն առտուն կանուխ ելլողը անոր քաղերը դարձած է: Բայց չափ մը կայ լրմանթինիզմին մէջ ալ:

Քանի մը անպատասխանատուներու մէկ արարքը, երբեմ չի կրնար արատաւորել ո՛չ ամբողջ գաղութ մը, ո՛չ ալ ամբողջ ժողովուրդ մը, որպէսզի մէկը համարձակի գրել թէ·· «*Կորնչացուցած ենք մեր պատիւը, մեր ցեղէն հպարտ ըլլալու իրաւունքը: Օրլիի եղերական զէպքերէն ետք, տակաւին կրնա՞նք մեր գլուխը բարձր պահել*»:

Եւ տիկինը, ինչ կապ ունի չհասկցանք, մե՞ծ հպարտութեամբ կը շեշտէ որ «*Մենամ եմ համալսարանական քաղաք մը, ապրած եմ Ֆրանսացիներով շրջապատուած, որոնցմէ սիրուած էինք*, եւլն·»:

Ի՜նչ մեծ բան, ծնիլ համալսարանական հաղամ մը: Մենք ալ, սիրելի տիկին, ծնած ենք ոչ միայն համալսարանական հաղամ մը, այլեւ նոյնիսկ համալսարանական թաղամաս մը եւ ոչ նուազ հռի՝ Սորպոնի թաղամասը, բայց ատիկա չի բաւեր որ դադրինք Սեբաստիոյ Զիմառայ գիւղին Միսաբենց Պետրոս աղային թոռունը - Շաւարշին - զաւակն ըլլալէ եւ միշտ ալ հպարտ մնալէ որ պատիւն ունինք հայրենակիցն ըլլալու Մեծն Մխիթարի եւ Դանիէլ Վարուժանի:

Օրլին պէտք չէ պատահէր: Օրլիներ այլեւս երբեմ պէտք չէ պատահին, եթէ այդ արարքներու պատասխանատուները գիտակցութիւնն ունին իրենց ազգային արժանաւորութեան եւ չեն ուզեր վերածուիլ հասարակ արկածախնդիրներու: Բայց, նըման արարքներ պէտք չէ առիթ տան, որ մեզմէ ոմանք ցուցադրեն նուաստացումի իրենց բարդոյթը եւ ստրակամիտ մտայնութիւնը: Նիճոլ Գասպարեաններ, եթէ այդքան կ'ամչնան իրենց ծագումէն, թող պահուըտած մնան իրենց ծնած համալսարանին շուքին ներքեւ, ի հարկին անուն ալ փոխելով, փոխանակ նամակներ գրելու «Ցանուն Ֆրանսայի Հայերուն՝» այդքան ողորմելի հոգեբանութիւն մը ցուցադրելով:

ԱՐՓԻԿ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓԼՍ ՅՈՒԼԻՍ 22-28)

ԱՒԵՇԱՐ

Արարատեան դաշտի դիւղերէն Աւշար՝ Խորհրդային Միութեան ամենաարտերկարդ եւ ամենազեղեցիկ դիւղերէն մէկն ըլլալով ճանչցուած է ու արժանացած՝ «Ժողովրդական տնտեսութեան նուաճումներու ցուցահանդէս»ի արծաթ մետալին: Գիւղին մէջ բացուած լուսանկարներու ցուցահանդէսը դիտողին կը պատմէ թէ ինչպիսի ճանապարհ մը կտրած է գիւղը անցեալի ծուռումուռ կաւածեփ տնակներէն մինչեւ ներկայի այդիներու կանաչին թաղուած բնակարանները, ուրախ զբաւթի մանուկները: Աւշար իր կենցաղի պայմաններով չի զիջիր քաղաքին. ունի կուպրապատ ճամբաներ, ակումբ, շարժանկարի սրահ, բուժարան եւլն.: Գիւղի բնակիչներու մեծ մասը կ'աշխատի գիւղատնտեսական մարզին մէջ, տարուէ տարի կ'աւելնայ իրենց եկամուտը. անցեալ տարի, իրենց ամսական վաստակը- միջին հաշուով - անցած է 300 ռուբլին:

ՀՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 46-ՐԴ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

Օգս. 2-ի խաղերու արդիւնքներն են՝-

Դինամօ (Ռ) - Ժալգիրիս	4 - 1
Մետալիստ - Դինամօ (Մն)	1 - 1
Պախտակոր - Սպարտակ (Մ)	0 - 0
Դինամօ (Թ) - Նիստրու	2 - 0
Նեֆթչի - Զերնոմորեց	1 - 1
Արարատ - Շախտեոր	0 - 1
Տորպեդօ (Ռ) Դնեպր	2 - 3

Այս հանդիպումներէն ետք, դասաւորման պլսին են՝-

Դինամօ (Մն) եւ Դնեպր 29 կէտով, կը յաջորդեն Զերնոմորեց, 27 կէտով, ապա՝ Ժալգիրիս, Պախտակոր, Շախտեոր 26 կէտով:

ԽՈՐԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

«Կեանքի մէջ ինչ որ կ'արժէ այն չէ ինչ որ ունիս, այլ այն ինչ որ կու տաս: Անձի մը հանճարը չէ արժէքը. զարդ է միայն ան՝ եթէ երբեմ չբաշխուի: Անոնք անպայման հանճարներ չեն, բայց ինչ որ են, իրենց գիտութեան փոքր կամ մեծ տարողութեամբ, զայն կու տան Աստուծոյ եւ իրենց ժողովուրդին, եւ չկայ աւելի մեծ ընծայում քան առանց ակնկալութեան ընծայում մը»:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊՍ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
(Այժմ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ)

Անթիլիաս, «ՀԱՄԱԿ», 1965,
Մայիս-Յուլիս, էջ 309

×

Արդարեւ:

Մարդ էակի կեանքի փորձառութիւնը ցոյց կու տայ վերոյիշեալ ճշմարտութեան լոյսին տակ, որ ընկերային որեւէ դասակարգի պատկանող եւ դիտական նըւաղ կամ առաւել պաշարով առլցուն արարածներուն համար, իրենց ապրած օրերուն չափանիշը կարելի է գնահատել այն ընծայաբերութեանց չափով, ինչ տարողութեամբ որ անոնք իրենց նիւթական, բարոյական եւ մտաւորական կարողութիւններէն կ'ընծայաբերեն Աստուծոյ եւ իրենց ժողովուրդին:

Դիւրին եւ հապճեպ կերպով արտայայտուած ակռաիէտները՝ ապրող կամ մեռած անդարձ հեռացող անհատներուն, եւ մանաւանդ ազգային եւ եկեղեցական բարձրագոյն պաշտօններուն կոչուած անձերուն նկատմամբ, երբեմն ճշմարտապէս չեն արտացոլացներ մեր քննութեան են թակայ այդ զեկավարներուն տարիներու աշխատանքին եւ զոհողութեանց պատկերը: Տարիներ են անհրաժեշտ, մինչեւ իսկ քանի մը սերունդներու փորձառութիւն, ուղիղ գնահատելու համար անոնց արդիւնաւոր եւ գնահատելի ծառայութիւնները:

Իրենց ժամանակներուն համար չհասկացուած ազգային-եկեղեցական դէմքեր հանդիսացող Մեսրոպ Թաղիադեան (1802-1858), Մկրտիչ Խրիմեան Հայրիկ (1820-1907), կեսարիոյ Հայոց Թեմի Առաջնորդ՝ Տրդատ Եպս. Պալեան (1850-1923) եւ Նահապետ Ռուսինեան (1819-1873), յիշելու համար միայն քանի մը օրինակներ, տարիներու ընթացքին հայ պրպտող մտքին կողմէ նոր գնահատութեանց արժանացած եւ Հայ ժողովուրդի երախտադիտութեան պատուանդանին բարձրացուած են:

Հայաստանեայց Առաքելական Մայր Եկեղեցւոյ ընդհանրապէս եւ մանաւանդ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Ս. Աթոռին տարիներու չնորհակալ վաստակ եւ արդիւնաւոր գործունէութիւն արձանագրող միաբաններէն մին հանդիսացաւ նաեւ Երան. Խորէն Ա. Կաթողիկոս Բարոյեանը, որ հետեւելով մեր եկեղեցւոյ եւ մեր ազնիւ ժողովուրդին անձնուէր ծառայութեամբ ծանօթ մեծ ղէմքերուն, անոնք ըլլան եկեղեցական թէ աշխարհական, յաջողեցաւ լուսոյ պսակ մը հիւսել իր այնքան սիրած ու պաշտած Մայր Եկեղեցւոյ անունին ու վարկին եւ պանծացնել Սիփանէի զաւակներու հոգեւոր եւ մշակութային կեանքը վառ պահող Կիլիկիոյ Ս. Աթոռին անունն ու հմայքը՝ յաչս մեր ժողովուրդին:

Արագ ակնարկ մը նետած ըլլալու համար իր կեանքի տակաւ բարձրացող պատասխանատուութիւններու թիւին եւ անոնց համապատասխան ստանձնած վանական եւ վարչական պարտականութիւններուն, կ'արժէ ընդգծել որ 1937-1942 տարիներուն Ս. Աթոռէն ներս կը կոչուի վանական զանազան պաշտօններու, 1942-1947ին կը վարէ ձեղիրէի հայոց թեմի Առաջնորդական Փոխանորդի պաշտօնը, ապա Ս. Աթոռ վերադառնալով Դրան Եպիսկոպոսի պաշտօնին, զոր կը վարէ մինչեւ 1951 թուականի Դեկտեմբեր 25-ը, երբ Լիբանանի Հայոց Թեմի Ազգային Գաւառական Ժողովին կողմէ կը կոչուի նոյն Թեմի Առաջնորդական պաշտօնին, զոր կը վարէ մեծ ձեռնհասութեամբ, արժանանալով ՇԻՆԱՐԱՐ պատուանունին: 1963-1983 տարիները Երան. Տ. Խորէն Վեհափառին համար Կիլիկիոյ Ս. Աթոռի բարդաւաճման նըւիրուած թռուականներ հանդիսացան, Մեսրոպեան երկաթգրով արձանագրելով իր այնքան սիրելի անունը Շնորհալիներու, Ալապահեաններու եւ Թապալեաններու դրիչով ու վաստակով հարուստ Կիլիկիոյ Ս. Աթոռին պատմութեան էջերուն վրայ:

Իր պաշտօնավարած թեմերու ժողովուրդին յիշողութեան մէջ առ յաւէտ անմոռաց պիտի մնայ իր անունը, որպէս Շինարար, Բարեկարգիչ, Ընկերային ծառայութեանց քաջալերողի, հայ կրթական թէ հոգեւոր հաստատութիւններու բազմացումին եւ մանաւանդ մեր ժողովուրդին վարկն ու վաստակը օտար ժողովուրդներուն ծանօթացնելու աշխատանքին տեսակէտէն: Առաջնորդական իր պատասխանատու եւ այնքան բազմազբաղ իր պաշտօնին առընթեր, ան յաջողութեամբ իրագործեց նաեւ Երան. Տ. Զարեհ Ա. Կաթողիկոսի Լիտզոր Պատուիրակի եւ ապա Տեղապահութեան պաշտօնները, Ս. Աթոռին հոգեւոր եւ վարչական ծառայութեան դաշտին ընդարձակումով եւ մեր ժողովուրդի բազմաթիւ կարիքներու ապահովումով:

Ատաղձական մեր Աթոռին Անթիլիաս հաստատուելէն ետք, ան հանդիսացաւ Առաջին Հայրապետը, որ իր կաթողիկոսական պաշտօնավարութեան տարիները չսահմանափակեց միայն Կիլիկիոյ Աթոռին նեղ սահմաններուն մէջ, այլ Հովուապետական իր բազմաթիւ այցելութիւնները չնորհեց Լիբանանի, Սուրիոյ, եւ Կիպրոսի մեր Թեմերու չարքին, նաեւ Իրանի, Միացեալ Նահանգներու, Քուէյթի եւ Յունաստանի Թեմերուն, ամենուր տանելով մխիթարութիւն եւ ոգեւորութիւն, սատար հանդիսանալով Հայ գաղութներու ազգապահպանման համար տարած աշխատանքներուն արդիւնաւորման եւ թեմական կեանքի կազմակերպման: Ոչ միայն իր թեմական այցելութիւններուն առիթով, այլ նաեւ ոչ թեմական այցելութեան ընթացին (Լիզպոն, Հռոմ, Վիեննա, Ժընեւ, Գարագաս եւլն.) օտար պետական եւ եկեղեցական բարձրաստիճան անձնաւորութեանց մօտ՝ Կիլիկիոյ Ս. Աթոռին առաքելութեան եւ իրագործումներուն բաները հանդիսացաւ, աւելի մօտէն իրազեկ դարձնելով օտարները մեր ժողովուրդի եւ Հայց. Եկեղեցւոյ ձգտումներուն եւ առաջադրած նպատակներուն:

Իր գահած լայն ժողովրդականութիւնը կը հանդիսանայ լաւագոյն գրաւականը իր անխոնջ աշխատանքին եւ անսակարկ նուիրումին, որովհետեւ ան իր կեանքին սկզբունքը ըրած էր այն իրողութիւնը թէ «Չկայ աւելի մեծ ընծայում քան առանց ակնկալութեան ընծայում մը»: Կաթողիկոսական ամէնէն տաղնապալի օրերուն եւ անոնց յաջորդող տարիներուն, ան միշտ անսաց իր խղճի ձայնին, ինչպէս ինք խոկ կը սիրէր յայտարարել եւ այդ ձայնն էր որ զինք պահեց անչեզոք ուղիի մը վրայ, միշտ գերադասելով Հայց. Եկեղեցւոյ եւ Հայ ժողովուրդին չահերը մարդոց փառասիրութիւններէն եւ անձնական ոչ յանձնարարելի հաշիւներէն:

Զուգահեռ մը կատարելով աւելի վերեւ յիշուած մեծանուն դէմքերու գործունէութեան հետ, Իրանահայ մեծանուն մտաւորական եւ մանկավարժ Մեսրոպ Թաղիադեան իր ծառայութիւնը մատոյց դպրոցներ բանալով եւ սերունդներ դաստիարակելով Նոր Զուղայի եւ Կալկաթայի մէջ, Խրիմեան Հայրիկ՝ Հայ ազատագրական պայքարի այս անխոնջ ախոյեանը Հայ ոդիի արթնութեան նպատակով Վասպուրականի եւ Տարօնի մէջ, իր հիմնած մամուլով եւ հրատարակած երկերով, Տրդատ Եպս. Պալեան՝ հռչակաւոր դարձաւ կեսարիոյ Ս. Կարապետի վանքի ճեմարանին հիմնադրումով, որ չուրջ կէս դար լոյս եւ յոյս բաշխեց իր թեմի եւ մօտակայ շրջաններու մեր ժողովուրդին, իսկ Նահապետ Ռուսինեան՝ հանդիսացաւ Ազգ. Սահմանադրութեան հիմնադիրներէն մին եւ Փարիզի թէ Կ. Պոլսոյ մէջ լուսաւորեալներու առաջնորդներէն մին կոչուեցաւ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

×

Գանատայի ճեմպլօրէն վերջացաւ, եւ հեռաւոր եւ մերձաւոր երկիրներէ եկած 10·000 սկաուտները ձգեցին միջազգային եղբայրութեան ճօնուած այս բանակումը եւ վերադարձան իրենց երկիրները: Հայ արիներն ալ բացառիկ մասնակցութենէ մը վերջ վերադարձան Փարիզ, Լիոն եւ շրջանները: Միջազգային համաժողովը որ սկսած էր Տիբըրօրէն, - Տիթրոյթի մօտ քաղաք մը - չորս օրուան ընթացքին զբաղեցաւ միջազգային սկաուտութեան բոլոր հարցերով եւ մանաւանդ իր «միջազգային եղբայրութեան» գործնական միջոցներով: Բոլոր յանձնաժողովները, (լուսաւտական գործունէութեան, օգտակարութիւն համայնքին, ընկերային գործունէութեան մասնակցութիւն, օժանդակութիւն կրթական ձեռնարկներուն) երկարօրէն քննեցին այս հարցերը եւ պատրաստեցին մասնակցութեան լայն ծրագիր մը:

Համաժողովին մթնոլորտը ինչպէս զբաղած էինք չատ համակրական էր. 83 երկիրներէ 650 պատուիրակներ, հաւաքած իրը բարեկամներ միմեանց ապրելով 8 օր գործնականապէս ցոյց տուին իրենց դիտակցութիւնը եւ մանաւանդ պատասխանատուութեան զգացումները:

Շնորհաւորելի են հայ արիներու պատուիրակները, որոնք միշտ ներկայ բոլոր հաւաքոյթներու մէջ մասնակցեցան բանաձեւերու պատրաստութեան եւ բերին չատ մը առաջարկներ որոնք ընդունուեցան: Եղան նաեւ պատգամներ, ընդունելութիւններ եւ բանակումի կրակներ, բոլորն ալ չատ լաւ կազմակերպուած:

Կատարուեցան նոր ընտրութիւններ միջազգային կոմիտէին մէջ. Լասլօ Նագի կը մնայ միշտ ընդհ. քարտուղար, եւ կոմիտէի նախագահն է եւրոպացի մեր բաւական տոքթ. Միխայէլ, Դանիայէն:

Շնորհաւորական ուղերձներ եկած էին նաեւ Իւնեսքօյէն եւ Իւնիսէֆէյէն, որուն նախագահը անձամբ ներկայ էր եւ ըրաւ չատ գեղեցիկ բանախօսութիւն մը:

Ներկայիս սկաուտական չարժումը իրը չատ կարեւոր մէկ մասը՝ երիտասարդական չարժումներուն, 16 միլիոն անդամներով, իր տեղը ունի համաչխարհային այս բոլոր չարժումներու յանձնախումբերուն կամ բաժանումներուն մէջ:

Գալով մեզի, Հայերուս, չնորհիւ մեր 55 տարուան յարատեւ մասնակցութեան կը պահենք մեր կարեւոր տեղը, բերելով մեր օժանդակութիւնը սկաուտական չարժումին յառաջդիմութեան:

Երախտապարտ ենք Պէյրնիսուլի՝

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

Ուիլիըմ Սարոյեանի հետ

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

ՍԱՐՈՑԵԱՆԸ ՍԱՐԵԱՆԻ ՄՕՏ,
ԿԱՄ ՍԱՐԸ ՍԱՐԻՆ ...

Սարը սարին երբեք չի հանդիպիր, բայց ահա հանդիպեցին Սարեանն ու Սարոյեանը:

Դեռ Մոսկուայում նա խօսում էր Սարեանի մասին մեծ հիացմունքով:

- Նա քեզ անկասկած կը նկարի, - ասացի ես:

- Իրա՞ւ - ուրախացաւ նա, - ինձի համար մեծ երջանկութիւն է...

Եւ ահա նստել է դրչի վարպետը վրձինի վարպետի դէմ:

Ծխում է, կատակում ներկայ եղողների հետ, չդիտես ինչու տխրում է, լրջանում, մի բան է յիշում ու նորից ժպտում սրտի բոլոր դէմքով:

Յօժարակութիւն է բացւում կինոյի մասին.

- Ես նայեցայ ձեր ֆիլմերէն մէկը, մինչեւ վերջ չնստեցայ: Լաւ չէր, հասարակ էր, չատ էր հասարակ: Ես չատ կ'ուզեմ հնարաւորութիւն ունենալ այս տեղ, ֆիլմ մը հանել. հիմա պիտի հպարտանամ, - անանկ նկար մը, որ աշխարհի բոլոր էկրաններէն անցնի: Այս արհեստանոցն ալ նկարին մէջ պիտի դնեմ, Ալմաստն ու Զինէն ալ, ամբողջ Հայաստանն ու իր լաւ, սիրուն մարդիկ...

Իսկ Սարեանը տատապում է:

- Դու դիտիր նրա դէմքի արտայայտութիւնը, -ասում է նա մեղմ ձայնով, - փոխւում է ամէն րոպէ, տես. տես, հի՛մա էլ տես, տեսա՞ր...

- Բիւրական չատ սիրեցի: Վիկտոր Համբարձումեան մեծ մարդ է: Ամբողջ աշխարհ իրեն կը ճանչնայ: Ֆիլմիս մէջ Վիկտոր Համբարձումեանն ալ պիտի երեւայ, Բիւրականն ալ...

Դադար...

Նայելով իր աշխատանքին, Սարեանն ասում է.

- Այս մարդը (նկարն է ցոյց տալիս) կանդնել է իմ եւ Սարոյեանի մէջ: Միւս անգամ ես այս մարդուց պիտի քաշեմ եւ դուրս բերեմ իսկական Սարոյեանը, որ մեզ չխանգարի...

Նախաճաշի սեղանի չուրջ հնչում էր ծիրանազարդ Մուշեղ Ազայեանի հզօր ձայնը. նա երգում էր ժողովրդական երգեր:

Զգում է կոմիտասը: Ամէն անգամ երբ սկսւում է մի նոր երգ, Ուիլիըմ Սարոյեանը երեսը չուռ է տալիս սեղանից, կծկւում է, ասես փոքրանում եւ օրօրւում է երգի տակտի հետ: Նա ապրում է երաժշտութեամբ: Ճաճախ նա մեղմաձայն «դամ» է պահում, գնում է բնազդաբար տուեալ մոտիւի «տրամաբանութեան» հնչիւններով եւ երբեք չի սխալւում.

Հօ - հորովել, հօ՛ -

Հորել - հորել, հորել, հորել հորել, հորել, հօ՛...

ԺԱՄԱՆԱԿԻ ԵՒ «ՓՈՁԱ»-Ի ՄԱՍԻՆ:
ԳԻՐՔԸ

- Որքա՞ն ժամանակ է, որ նստած ենք. երկու ժա՞մ: Սխալ բան ըսի: Այս ժամերը ժամացոյցով չեն չափեր:

- Գրող մը կը նստի, մէկ չարթուայ մէջ այնպիսի բան մը կը գրէ, որ զարեր կ'տարբի: Ուրեմն այդ չաթաթը օրացոյցի, ժամացոյցի մէջ չի մտներ: Այդ՝ Վիկտոր Համբարձումեանի ըսած միլիոն-միլիոնի մէջ է: Շատ զարմանալու բան է: Միշտ զարմացեր եմ եւ պիտի զարմանամ: Այսպէս է նկարիչը, այսպէս է կոմպոզիտորը:

- Մարդու դէմքը խափուսիկ է, մարդուն կը խանգարէ պոզան: Նկարիչը պէտք է տեսնի մարդու ներսի եւ ոչ դրսի գոյնը:

- Ես չեմ սիրեր, երբ քաղաք մը կ'երթամ եւ քաղաքը, մարդիկ՝ ինծի կը ճանչնան: Անմիջապէս պոզը կը բռնեմ: Աւտոր համար ես կը սիրեմ «կորսուել», այդպէս աւելի օգտակար է դրողի համար, աւելի հետաքրքիր: Մարդիկ քեզ հետ կը խօսեն առանց դիմակի: Պոզա չկայ: Գրողին այդ է պէտք:

- Գիրքը երբ տպուեցաւ, արդէն քեզի չի պատկաներ: Կը գովէն՝ մի ուռեր, կը քֆրեն, մի տխրեր: Սխալ չհասկանաք, ի հարկէ, գրողին համար ամէն գովասանքին մէջ հաճելի բան մը կայ, ճիշտ այնպէս ինչպէս քիւֆուրի մէջ ճիշտ բան մը կայ: Այդ ճշտութիւնը, որքան ալ փոքր ըլլայ, գրողը պէտք է փնտռէ եւ գտնէ: Այդ չատ չատ օգտակար է:

- Երկու օր առաջ, երբ ինծի քիչ մը ըսկար կը գդայի, ամբողջ օրը պտռկեցայ եւ կարդացի: Գրել՝ անշուշտ լաւ բան է: Բայց կարդալն ալ չատ, չատ պատուական բան է: Այնպէս կը խորհիմ, որ անհրաժեշտ է, որ գրողը երբեմն հիւանդանայ...

... Հինգերորդ սեանս: Երկու Ուիլիըմ Սարոյեան՝

Կտաւի վրայ
կանգնած են ահա...

(Շար. 5)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԿԵՆԱՐԱՐ ՋՈՒՐԸ

—×—

Յաճախին հեթանոս՝ Հայերը պաշտեր են ջուրը: Հայու ամենաչռայլ մաղթանքը առընչուած է ջուրի զաղափարին հետ, «Ջուրի նման երկար կեանք ունենաս»: Ժողովուրդը օրհներ է ջուրը, անմահա-ցուցեր՝ անոր կապուած ծէսերն ու սովորութիւնները:

Հայաստանի տարածքին վրայ ջրային պաշարները սահմանափակ են եւ բաշխը-ւած խիստ անհաւասար կերպով: Հանրապետութեան ունեցած տարեկան միջին հաշուով 7 միլիառ խոր. մեթր ջուրի հոսքին 2,5 միլիառը կ'օգտագործուի երկրագործութեան մէջ: Քիչ են նաեւ հողային պաշարները: Բնականաբար նորանոր տարածութիւններ ջրելու կարելիութիւն ապահովելը կենսական նշանակութիւն կը ստանայ:

Ցայտնի է որ մինչեւ 60ական թուականները Սեւանի ջուրերը կ'օգտագործուէին հազարաւոր հեքտար անմշակ հողեր ջրելու համար: Երկար ժամանակ որպէս եղեկարական ուժ հիմնական աղբիւր՝ Սեւանը կը բաւարարէր ժողովրդական տնտեսութեան պահանջները: Վերջին տարիներուն Երեւանի, Կիրովականի, Հրազդանի մէջ կառուցուեցան ջերմային էլեկտրակայաններ, ծառայութեան մտաւ հայկական հիւլէաձիայանը, եւ Սեւանը ազատեցաւ ժողովրդական տնտեսութեան ու-ժանիւթ մատակարարելու հոգէն:

Այսօր, ժողովրդական տնտեսութեան վերելքի թափը անընդհատ կ'աւելցնէ ջուրի պահանջը: Ջրային նոր պաշարներ յայտնաբերելու, ոռոգումի նոր եղանակներ ստեղծելու, աղակալած եւ ջերմատնաւցած հողերը չորցնելու եւ ջրելու, ջրամբարներէ կամ ջրանցքներէ ջուրի կորուստին դէմ պայքարելու, ջուրի հոսքը կանոնաւորելու եւ այլ խնդիրներով կը զբաղի մայրաքաղաքի ջրային հարցերու հիմնարկը: Փոխ-տնօրէն Ռ. Մարտիրոսեանի զրասենեակի պատերուն վրայ գծապատկերներ կ'ամփոփեն տարբեր ծրագրեր ու նախագծեր, կը խօսին կատարուղ աշխատանքներու կարեւորութեան մասին:

Ռ. Մարտիրոսեան կ'ըսէ. «Հիմնարկի դլխաւոր խնդիրը, ջուրի պահանջքը դիմադրաւելու միջոցներուն մշակումն է: Ջուրի հարցը կը սրուի յատկապէս ամրան:

Այս եղանակին ջուրը գրեթէ ամէնուրեք լրիւ կ'օգտագործուի: Աչնան եւ գարնան եւս կը գործածուի ջուրին մէկ մասը: Այս չրջաններուն համար բաւարար ջուրի ապահովումը կ'ենթադրէ հոսքի կանոնաւորում եւ ջրամբարներու կառուցում: Վերջին տարիներուն կառուցուած են Ախուրեանի, Ապարանի, Տալորսի ջրամբարները: Շինութեան մէջ են Եղուարդի, Սպանդարեանի ջրամբարները: Ապագային, կը նախատեսուի ձեռնարկել Մանտիկեանի, Արմենիսի, Հոկտեմբերեան-ի ջրամբարներու շինութիւններուն:

Ջուրի կորուստը արդիլելու համար կը նախատեսուի ջրամբարներու աւազանները պատել անջրանցիկ թաղանթով, եւ փոխանակ բաց ջրանցքներու՝ հաստատել խողովակաշարքեր: Այս ձեւի թաղանթով արդէն պատուած են Ապարանի, Աչնակի, Կապսի ջրամբարներու աւազանները:

Սակայն միայն խնայողութիւնն ու ջուրի կորուստին դէմ պայքարը բաւարար չեն ջուրի աստիճանաբար աւելցող պահանջքը գոհացնելու: Նախատեսուած է գետերու հոսքի տեղափոխում՝ մէկ աւազանէն միւսը, ինչ որ նուազ ծախք կը պահանջէ: Այսպէսով այլեւս կարելի կ'ըլլայ լուծել Սեւանի խնդիրը:

Սեւանայ լիճը ջուր կը ստանայ Որոտանէն եւ Զորագետէն. Որոտանի վրայ կը կառուցուի Սպանդարեանի ջրամբարը, ուրկէ ջուրը գետնուղիով կը տեղափոխուի Կեղուտի ջրամբարը եւ Արփա-Սեւան ջրատարով կը թափի Սեւան: Ծրագրուած է գետնուղիներ կառուցանել նաեւ Զորագետ եւ Հերհեր գետերու ջուրերը տեղափոխելու համար: Այս աշխատանքներուն չնորհիւ կը դիմադրաւուի Արզնի-Շահիրամի, Արտավանի, Արտաշատի եւ այլ ջրանցքներու ոռոգումի սահմաններուն մէջ դտնուղ հողերու պահանջքը: Կը նախատեսուի մինչեւ 2000 թուականի սկիզբը Սեւանի մակարդակը բարձրացնել 5-6 մեթր, ինչ որ բարերար ազդեցութիւն պիտի ունենայ լիճին ձկնային աշխարհի զարդացումին:

Հիմնարկի փորձարաններուն մէջ կը մշակուին ոռոգումի արդիական եղանակներ. կաթիլային եւ ենթահողային ոռոգումի նոր ձեւեր արդէն կը կիրարկուին Էջմիածնի, Նոյեմբերեանի եւ Շամլուղինի չրջաններուն մէջ: Նախատեսուած է այս հնգամեակի վերջը ոռոգելի պահանջը: Ջրային նոր պաշարներ յայտնաբերելու, ոռոգումի նոր եղանակներ ստեղծելու, աղակալած եւ ջերմատնաւցած հողերը չորցնելու եւ ջրելու, ջրամբարներէ կամ ջրանցքներէ ջուրի կորուստին դէմ պայքարելու, ջուրի հոսքը կանոնաւորելու եւ այլ խնդիրներով կը զբաղի մայրաքաղաքի ջրային հարցերու հիմնարկը: Փոխ-տնօրէն Ռ. Մարտիրոսեանի զրասենեակի պատերուն վրայ գծապատկերներ կ'ամփոփեն տարբեր ծրագրեր ու նախագծեր, կը խօսին կատարուղ աշխատանքներու կարեւորութեան մասին:

Ռ. Մարտիրոսեան կ'ըսէ. «Հիմնարկի դլխաւոր խնդիրը, ջուրի պահանջքը դիմադրաւելու միջոցներուն մշակումն է: Ջուրի հարցը կը սրուի յատկապէս ամրան:

Այս եղանակին ջուրը գրեթէ ամէնուրեք լրիւ կ'օգտագործուի: Աչնան եւ գարնան եւս կը գործածուի ջուրին մէկ մասը: Այս չրջաններուն համար բաւարար ջուրի ապահովումը կ'ենթադրէ հոսքի կանոնաւորում եւ ջրամբարներու կառուցում: Վերջին տարիներուն կառուցուած են Ախուրեանի, Ապարանի, Տալորսի ջրամբարները: Շինութեան մէջ են Եղուարդի, Սպանդարեանի ջրամբարները: Ապագային, կը նախատեսուի ձեռնարկել Մանտիկեանի, Արմենիսի, Հոկտեմբերեանի ջրամբարներու շինութիւններուն:

Ջուրի կորուստը արդիլելու համար կը նախատեսուի ջրամբարներու աւազանները պատել անջրանցիկ թաղանթով, եւ փոխանակ բաց ջրանցքներու՝ հաստատել խողովակաշարքեր: Այս ձեւի թաղանթով արդէն պատուած են Ապարանի, Աչնակի, Կապսի ջրամբարներու աւազանները:

Սակայն միայն խնայողութիւնն ու ջուրի կորուստին դէմ պայքարը բաւարար չեն ջուրի աստիճանաբար աւելցող պահանջքը գոհացնելու: Նախատեսուած է գետերու հոսքի տեղափոխում՝ մէկ աւազանէն միւսը, ինչ որ նուազ ծախք կը պահանջէ: Այսպէսով այլեւս կարելի կ'ըլլայ լուծել Սեւանի խնդիրը:

Սեւանայ լիճը ջուր կը ստանայ Որոտանէն եւ Զորագետէն. Որոտանի վրայ կը կառուցուի Սպանդարեանի ջրամբարը, ուրկէ ջուրը գետնուղիով կը տեղափոխուի Կեղուտի ջրամբարը եւ Արփա-Սեւան ջրատարով կը թափի Սեւան: Ծրագրուած է գետնուղիներ կառուցանել նաեւ Զորագետ եւ Հերհեր գետերու ջուրերը տեղափոխելու համար: Այս աշխատանքներուն չնորհիւ կը դիմադրաւուի Արզնի-Շահիրամի, Արտավանի, Արտաշատի եւ այլ ջրանցքներու ոռոգումի սահմաններուն մէջ դտնուղ հողերու պահանջքը: Կը նախատեսուի մինչեւ 2000 թուականի սկիզբը Սեւանի մակարդակը բարձրացնել 5-6 մեթր, ինչ որ բարերար ազդեցութիւն պիտի ունենայ լիճին ձկնային աշխարհի զարդացումին:

Հիմնարկի փորձարաններուն մէջ կը մշակուին ոռոգումի արդիական եղանակներ. կաթիլային եւ ենթահողային ոռոգումի նոր ձեւեր արդէն կը կիրարկուին Էջմիածնի, Նոյեմբերեանի եւ Շամլուղինի չրջաններուն մէջ: Նախատեսուած է այս հնգամեակի վերջը

մեր հիմնադրին որ ճանչցանք անձնապէս եւ բոլոր միջազգային իրաւու յաջորդող կոմիտէներուն, որոնք բոլորն ալ մեզ ընդունեցին իբր ազգ, համահաւասար իրաւունքներով եւ պարտականութիւններով, եւ ամբողջ աշխարհին առջեւ սկսաւ-կան չարժումով մը ներկայանանք հը-պարտութեամբ եւ մեր տղոց ու աղջկանց կու տանք հայ ըլլալու հպարտութիւնը եւ մանաւանդ կը չանանք որ ճանչնան աշ-խարհս բոլոր սկսաւտներու կամ արե-նուչներու կազմակերպութիւնները, ճանչցնեն ինքզինքնին եւ այսպէսով ամէն տեղ պիտի ունենան ան-կեղծ եւ մշտական բարեկամներ:

Այսպէսով հայ արիներու միութիւնը պիտի չարունակէ «մեծցնել եւ կրթել» իր պատանիները եղբայրական ոգիով, հայ-կական զգացումներով եւ դիտակցու-թեամբ:

Ահա ինչո՛ւ հպարտ ենք որ յաջողեցանք մեր ճիմպօրիին եւ համաժողովին մաս-նակցութեամբ իրենց մէջ վառ պահել այս զգացումները:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵՍԱՏՈՒՐԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԿԻՊՐՈՍԻ Մելգոնեան վրժ.ի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 11 չաբաթ երեկոյ: Նախքան հանդիսութիւնը ծաղկեպսակներ զետեղուած են բարերար Մելգոնեան եղբայրներու շիրիմներուն վրայ: Այսպ՝ տնօրէնուհի Տիկ. Ս. Պետիկեանի բացման խօսքով ու տարեկան տեղեկագրի ընթերցումով սկսած է հանդէսը: Կատարուած է վկայականներու բաշխում, ելոյթ ունեցած է համատուտեթեան երգչախումբը, որմէ ետք կիպրահայ թեմի Առաջնորդ Զարեհ եպիսկ. Ազնաւորեանի «պահպանիչ»ով աւարտած է հանդիսութիւնը:

×

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ազգ. Աբգարեան միջնակարգ վրժ.ի մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յուլիս 6, Զորեքչաբթի օր Ս. Քառասնից Մանկանց վրժ.ի սրահին մէջ: Վրժ.ի տնօրէն Գ. Նգրուրեանի բացման խօսքէն վերջ յայտադիրը սկսած է մանկապարտէզի բաժնի ներկայացումներով, հայերէն, արաբերէն, ֆրանսերէն երգեր, արտասանութիւններ՝ եւ պարեր -: Տնօրէնը ապա տեղեկութիւններ տուած է միջնակարգ բաժնի Ա. դասարանին մասին եւ ըսած թէ կը նախատեսուի ունենալ զուդընթաց դասարաններ, աւելի քան 50 աշակերտներով յառաջիկայ տարեշրջանին համար, որմէն Բ. դասարան: Ցայտագրին գեղարուեստական բաժնէն ետք, բաշխուած են վկայականները: Ազգ. Աբգարեան վրժ.ի նախակրթարանի բաժինը տրուած է 31 շրջանաւարտներ:

×

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ազգ. Էհրամճեան վարժարանի վկայականներու բաշխումի հանդէսը տեղի ունեցած է Յուլիս 10-ին: Հովանաւորութեամբ թեմին առաջնորդ Ա. Բրամ եպսկ. Քէշիշեանի: Ներկայ եղած են ծնողներ, վրժ.ի խնամակալ մարմինը, քոյր միութիւններու ներկայացուցիչներ: Նախակրթարանի երգչախումբը երգած է հայրենասիրական խմբերգներ, տեղի ունեցած են մեներգներ, արտասանութիւններ, պարեր: Շրջանաւարտներէն Շողիկ Պոյաճեանի հրաժեշտի խօսքէն ետք, տնօրէն Ա. Իսպէնճեան ներկայացուցած է ամփոփ տեղեկագիրը մը: Ազգ Առաջնորդը արտասանած է իր փակման եւ օրհնութեան խօսքը, ան թելադրած է բոլոր ծնողքներուն իրենց զաւակները յանձնել ազգ. վարժարան, ստանալու տոհմիկ կրթութիւն: Կատարուած են նուիրատուութիւններ՝ ի նպաստ վարժարանին, որմէ շրջանաւարտ եղած են այս տարեշրջանին 14 պատանիներ:

×

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ Սրբոց Թարգմանչաց երկրորդական վրժ.ի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 12, Կիրակի օր, որուն նախագահած է Երուսաղէմի պատրիարք Եղիշէ Արք. Տէրտէրեան: Հանդէսը նուիրուած էր Ռափայէլ Պատկանեանի ծննդեան 150 ամեակին: Քնար Օհաննէսեանի բացման խօսքէն վերջ գործադրուած է պետարուեստական յայտադիրը՝ նախ խմբերգներով, արտասանութիւններով, եւ ապա երկու տեւենախօսութիւններով. Լ. Մանուկեան ներկայացուցած է Պատկանեանի կեանքն ու գործը, ապա Լ. Մէհնէհան, ժամանակագրքանը: Ցայտագրին երկրորդ մասին մէջ կատարուած է մբրցանակներու եւ վկայականներու բաշխում, նաեւ միամեայ գործունէութեան տեղեկագրի ընթերցում: Շրջանաւարտներու ուղերձէր եղաք, պատրիարքը արուած է իր պատգամը շրջանաւարտներուն՝ եւ իր օրհնութիւններով փակած հանդիսութիւնը: Ս. Թարգմանչաց վրժ.ի այս տարուան հունձքը կը բաղկանայ տասը շրջանաւարտներէ:

×

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՑ «Ցուսաբեր» ակումբին մէջ, Յուլիս 10-ին, տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, ի պատիւ հայկական վարժարաններու շրջանաւարտներուն: Խօսք առնելով Գալուստեան վարժարանի տնօրէնը՝ Նշան Վարդեան, չեչտը դրած է ուսանողութեան պարտականութիւններուն վրայ, իսկ Զ. Լիլլոզեան խօսած է պետութեան միջոցաւ համայն մարդկութեան բարօրութիւնը իրականացնելու պայքարի չարունակութեան անհրաժեշտութեան մասին: Գործադրուած է պետարուեստական յայտադիր մը:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ «Արաքս» ազգային վարժարանին մէջ, Յունիս 17-ին, աշակերտներ ներկայացուցած են թատերական պատկերներ Յ. Պարոնեանի, Սա. Զօրեանի, Ա. Ահարոնեանի գործերէն:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԹՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ր.

- Է՛հ, Սոֆի, ի՞նչ կ'ըսես, զաւակս, երթա՞նք կը հարցունէր մայրը՝ ա՛լ այդ գործին մէջ ամէն հեղինակութիւն կորսընցուցած, աղջկանը կամքին ապաւինելով:

- երթա՛նք մայրիկ, ինչո՞ւ չերթանք, պատասխանեց աղջիկը տիրականօրէն, առանց բանի մը համար վարանում մը իսկ անընդունելի դատելով:

- երթա՛նք, աղջիկս, երթա՛նք, առ նեղութենէն ա՛լ օսանմիչ եղար...

Այդ օրն իսկ տեղափոխութեան պատրաստութիւններուվը զբաղեցան մայր ու աղջիկ, անձայն անչչուկ, գողերու պէս որոնք յանկարծակիի գալու երկիւղովը համակուած են: Իրենց գինովութեանը մէջ, անոնք կը վախնային խաթարել իրենց երջանկութիւնը, եթէ առիկա ուրիշ մը ականջը կ'նար:

- Մարդու չըսէ՛ք աս եղածը, մայրիկ, կը պատուիրէր Սոֆի իր մօրը, թող եաբը իմանան:

- Քովինները՞ւն ալ չըսենք, Սոֆի:

- Չէ՛, չէ՛, մանաւանդ անոնց ըսելու չէ:

Իր անուշ խոհովքին մէջ, մանկարմարդ աղջիկը եւ ոչ իսկ կը զիջանէր յիշել Համբիկը, անոր սէրը, անոր տառապանքը: Վայրկեան մը միայն, - ընդհակառակ երբ մայրը «քովիններուն» խօսքը ըրաւ - իրենց այդ դահավէժ հեռացումին մէջ անդթութիւնը ունեցաւ բիրտ ու արժանաւոր ցոյց մը փնտռելու աս անոնչան տղուն դէմ, անոր յաղդնութիւնը պատժելու համար: Ու մինչեւ իրիկուն ու մինչեւ կէս գիշեր, մայր ու աղջիկ իրենց մեկնելու պատրաստութիւններովը զբաղեցան, դուռ ու պատուհան գոցած, ցած ձայնով իրարու հաղորդելով, առեն առեն, իրենց զգացումները:

Առաւն չատ կանուխ էր երբոր եկեղեցին մէկ ժամկոչը երկու բեռնակիրի հետ երեւցաւ տնակին առջեւ:

-Թադէոս աղան ղրկեց մեզի,ըսաւ ժամկոչը. կէօչերը պիտի տանինք:

Ամէն բան արդէն կապուած պատրաստուած էր: Սենեակին երկու դռները բացուեցան, եւ ահա սկսաւ այն աղմուկը զոր տեղափոխութիւն մը կը պատճառէ սովորաբար: Երկու անտուկ, քանի մը խոշոր ծրարներ դուրս պատէղ հանուեցան, բեռնակիներուն անվերապահ աղաղակներուն մէջտեղ, հակառակ որ Սոֆի, սըրտատրոփ, առեն առեն պատուիրէր անոնց անչչուկ կատարել իրենց գործը: Գաղանիքը երեւան ելած էր վերջապէս: Դրկից ընտանիքը անկարելի էր որ չընդմարէր այդ յանկարծական տեղափոխութիւնը: Զկնորսին կինը, այդ անսովոր աղմուկը իմանալով, իր սենեակին դրանը առջեւ ելաւ, զարմացմամբ նայելով այդ իրարանցումին, բեռնակիրներուն, ժամկոչին:

- Ո՞ւր է, կիւլիւկ հանըմ, հարցուց վերջապէս, լուացարարուհիին մօտենալով, որ կը հեւար:

- Տունէն կ'ելլանք կոր:

-Թոհա՞ֆ պան, պիրտէն պիրկ ի՛նչ էղաք, ծանրզ ծունտուզ:

- Առանկ եղաւ իշտէ: Ի՞նչ ընենք, քուզում, խամչէթ...

- Վա՛յ մեկկիս, մարդ օր առաջ կ'իմացունէ. զէհէր թեւերնուզ պիտի պըռնէինք մ'երթաք պիտի ըսէինք, վա՛յ մեխկիս...

- Է՛հ, իշտէ ասանկ եղաւ, ի՛նչ ընենք, Հոռուփ հանըմ, խամչէթ...

- Է պարէ վո՞ւր կ'երթաք կոր:

- Վուր երթալնիս մի հարցունէր, Հոռուփ հանըմ, հակէն կ'իմանաք...

- Քա աս բէք թոհաֆ բան է...

Այդ միջոցին արդէն բեռնակիրին մէկը քամակին վրայ բարձրացուցած էր երկու ահագին ծրար, զոր տքալով ֆշալով առաւ տարաւ: Իսկոյն երկրորդ բեռնակիրը անտուկ մը եւ ուրիշ մանր մունր բաներ չալկած՝ հետեւեցաւ միւսին, մինչ ժամկոչը մնացած մէկ երկու կարասիները ձեռքը բռնած.

-Հանըմներ, ըսաւ Սոֆիին ու մօրը դառնալով, կ'ուզէք նէ երթանք:

(Շար. 116)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՏԽՐՈՒՆԻ

Յաւով կը տեղեկանանք թէ, Օգս. 1-ին, յետ անողոք հիւանդութեան, Փարիզի Քոչէն հիւանդանոցը իր մահկանացուն կընքած է

ՏԻԿԻՆ ԱՐԱՔՍԻ Ե. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Թաղումը կը կատարուի Ուրբաթ:

Հաւաքուիլ Ուրբաթ, Օգս. 5, ժամը 10-ին, Քոչէն հիւանդանոցին ամփիթատրոնը, ուր կը կատարուի կրօնական արարողութիւնը եւ մարմինը կը փոխադրուի Պանէեօ-Փարիզիէնի գերեզմանատունը, ժամը 11-ին:

Ներկայ ընդունիլ որպէս մահազդ:

×

Այս տխուր առթիւ, Օր. Եւա Մկրտիչեան 1000 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի:

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը կ'ողբայ իր բարերար անդամնեբէն՝

ՍՈՒՐԻՆ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նիսի մէջ, Յուլիս 31-ին եւ այս առթիւ, փոխան ծաղիկի 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Նոյն տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Ժիբրայր Շալճեան 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՔՈԼՈՄՊ.- Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թոռոսեան 400 Ֆ.
ՆԻՍ.- Պ. Կ. Սեմերճեան 100 Ֆ.:
ՀՈԼԱՆՏԱ.- Պ. Պիչաքճեան 100 Ֆ.:
ՇԱՒԻԼ.- Պ. Շմաւոն Պալեան 100Ֆ.

Այրի Տիկին Սիմոն Ակոբօֆ եւ զաւակը Թոմա, Այրի Տիկին Հայկուհի Ակոբօֆ, Տէր եւ Տիկին Մխրան Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Գարեգին Ճէնտէրճեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան պարագանեբը ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, եղբօր եւ աղգականին՝

ՍԻՄՈՆ ԱԿՈԲՕՖԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 30-ին, 53 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Օգոս. 5, ժամը 14-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անիէռի նոր (Քաթր-Ռութ) գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՑԹ
ի նպաստ
Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԻՆ

×

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Սեպտեմբեր 24-ին

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈԵՄԲԵՐ 19

×

Կապոյտ Խաչի
Շրջ. վարչութեան կազմակերպած
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-ԻՆ:

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22
Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Յակոբ Միճասեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ամանեան կը նուիրեն 100 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է.- Տիկին Զարուհի Պարթեանի մահուան առթիւ՝ Այրի Տիկին Մարի Գարակէօզեանէ, Պ. Պ. Թաղուոր եւ Կղեմէս Թաղուորեանէ եւ ընտանեկան պարագաներէն 1500 Ֆ.: Ինչպէս նաեւ 300 Ֆ. Գազանճեան ընտանիքէն:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՊԵԼՖՈՆԹԷՆԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԻՐ ԿԱՑԱՆԻՆ ՄԷՋ
ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14ԻՆ
ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ
Հաճելի օր մը, ինչպէս ամէն տարի
ՃԱՇ - ՊԻՒՖԷ - ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Ետ. CALDIRAC
(M. MIHRAN)
65, rue Meslay, 75003 Paris
métro : Strasbourg - St. Denis

Château de SEDIERES (Corrèze)
EXPOSITION
CARZOU
Juillet - Août 1983
Tél. (55) 27.82.40

FETE CHAMPÊTRE
DU HOME ARMÉNIEN
DE SAINT RAPHAËL
LE 15 AOUT
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
«ՀՕՄ ԱՐՄԷՆԻԷՆ»Ի ՄԷՋ

Ի նպաստ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան բարեսիրական նպատակներուն, ՕԳՈՍՏՈՍ 15, Սէն Ռաֆայէլի մէջ (107, Ավընիւ տու Մառեչալ Լիօթէ), ժամը 12-էն 22:

Ս. Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ժամը 10-ին եւ խաղողօրհնութիւն կը կատարուի Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեանի կողմէ, Հօմ Արմէնիէնի Ս. Յովհաննէս մատրան մէջ:

- *Հայկական ճաշեր.*
- *Հաճելի մթնոլորտ ՄԱՐԹԵՆ ԵՈՐԿԱՆՃի ներկայութեամբ.*
- *Մեծ թոմպոլա.*
- *Գեղարուեստական բաժին:*

ARMENIE
Միւռնիօրհնեքի առթիւ
քաղաքիկ ճամբորդութիւններ էջմիածին
Trois voyages spéciaux
bénédiction de l'Huile sainte
à Etchmiadzine
Accompagné par : VAROUJAN SARKISSIAN
LEVON BAGHDASSARIAN, JACQUES CHELELEKIAN
SEPTEMBRE 83
Du 16 au 29, du 17 au 30, du 22 au 30
Départs de Paris, Lyon, Marseille et Nice

nous vous rappellons
les autres dates de voyage en Arménie

Du 13 au 26 Août	(Moscou-Erevan)
Du 13 au 26 Août	**(Moscou-Erevan-Tbilissi-Leningrad)**
Du 23 Août au 05 Septembre	(Moscou-Erevan)
Du 03 au 16 Septembre	(Moscou-Erevan)

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS :

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 95 - 90 - 12

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

4.000 m² de mobiliers
présentés en ambiance
Meubles Ghazarian
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47

"Ընդառաջ գնանք «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ
5
VENDREDI
5 AOUT
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ԴՈՒ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.495 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.495

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՏԵԱԼ ԵՒ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԱՐԺԷՔՆԵՐ

—×—

Կեանքը պայքար է եւ պայքարը կարելի չէ ըմբռնել առանց նպատակի կամ իտէալի:

Ամէն իտէալ զերազանցօրէն հաւաքական է: Ունի բարոյական արժէք եւ հետեւարար անոր յաջողութեան եւ իրագործման համար մղուած ամէն պայքար անխուսափելիօրէն կը հմտնուի մարդկային եւ ընկերային ամուր ու վսեմ սկզբունքներու վրայ:

Իտէալը կեանքի վերածելու եւ հաւաքական արտայայտութիւն, ապրում դառնալու համար պէտք ունի բարոյական ազդի մթնոլորտի մը: Այդ մթնոլորտը կը ստեղծեն զինուորագրեալները հաւաքական դասին, պայմանաւ որ արդէն ըլլան ճշմարիտ մարդ եւ ճշմարիտ պայքարող մը առօրեայ ընկերային կեանքին մէջ:

Այսպէս, բարոյական սկզբունքները, հաւատքը, համոզումն ու նուիրումը կը կազմեն այն ուղին որ կը տանի իտէային եւ մարդկային մնայուն արժէքներու ըստեղծման ու յաւերժացման: Հոն ուր մարդկային արժէքներու պահպանումը կը դադրի կեանքի նպատակ ու պայքարի դրօշ ըլլալէ, հոն կը մեռնի իտէալը, կը մեռնի հաւաքական դասը եւ կը խօսի միայն անձնական հաշիւը՝ ապականելով հանրային եւ կազմակերպուած կեանքը:

Պատմութիւնը կը սորվեցնէ եւ կեանքը կ'ապացուցանէ թէ ոեւէ անհատ, կազմակերպութիւն կամ ազգ ապրելու համար ունակ պիտի դիտնայ, տոկալու համար պայքարիլ պիտի դիտնայ ի գին ամէն զոհողութեան: Իսկ պայքարը արդիւնաւորելու համար պիտի ունենայ իտէալ. իտէալ մը՝ համապատասխան բարոյական կայուն սկզբունքներու եւ աւանդութիւններու:

Պատմութեան մէջ ժողովուրդները յարգանքով կը խօսին հերոսներու եւ հանճարներու մասին, հաւաքական դասին ծառայող առաքեալներ՝ իրրեւ արժանի տիպարներ սերունդներուն համար: Անոնք ապրած ու մարմնաւորած են հաւաքական ձգտում մը, ոգեշունչ ու տառապած են, նոյնիսկ զիւցած են մեռնիլ՝ իրենց նմաններուն համար, ապա իրենց կարգին զարձած են հաւաքական իտէալի մը մղիչ ուժն ու առաջնորդող աստղը: Եւ այն ժողովուրդները որ հարուստ են նման հերոսներով եւ հանճարներով, հարուստ են նաեւ մարդկային արժէքով:

Իտէալը կարեւոր է: Առանց իտէալի, առանց նպատակի մարդ չի կրնար ապրիլ: Իտէալն է որ կը խթանէ, կը զօնացնէ, կը հարստացնէ հոգին, կ'առաջնորդէ դէպի զեղեցկագոյն բարոյականը, ոգեկան կեանքը, արժանավայել կենցաղը:

Ուստի հոն ուր բացակայ է իտէալը, բացակայ է նոյնպէս մարդկային արժէքը, որակը: Եւ հոն ուր մարդկային արժէքները կ'անհետանան եւ բարոյականը տեղ չունի, հոն իտէալն ալ կը զառնայ ունայն բառ:

Ամէն միութիւն եւ մանաւանդ քաղաքական կուսակցութիւն պէտք է ունենայ իտէալ մը եւ ամուր փարի անոր: Հաստատակամ մնայ իր բարոյական սկզբունքներուն եւ հաւակացողութեանց մէջ:

Այդ, իտէալ եւ մարդկային արժէք պայքարի մեկնակէտեր են, կենցաղ եւ արիւն, կամք եւ համոզում՝ գալիք օրերու բոլոր գժուարութիւնները անվարան դիմագրաւելու համար: Նուիրական իտէալն է որ պատմութեան բովանդակ տարածքին տուած է նուիրեալներու եւ առաքեալներու վսեմագոյն էջերը, որոնք ստեղծած եւ պահած են մարդկութիւնը ամբողջական եւ բարձրորակ:

Կ. Ց.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՍՏԱՖԻ կը սպառնար, Հինդլէարթի օր, ընկղմել օդանաւատար «Այզընհաուըր» ռազմանաւը, եթէ լիբիական ջուրերը մուտք գործէ: Այլ խօսքով, վախ կար որ Զաոի կռիւները միջազգային տարողութիւն առնեն, քանի Ամերիկա եւ Լիբիա իրարու ապարէզ կը կարդան մինչ Քաոաֆի կը չարունակէ բողոքել մինչամսող բոլոր Պետութեանց դէմ (մէկին ըլլալով, անշուշտ, Ֆրանսա): Մոսկուան ալ, որ ինչպէս ծանօթ է երբեք «միջամուխ» չըլլար այլ պետութեան մը ներքին գործերուն, իր կարգին կը դատապարտէ «ամերիկեան կալները», ի մասնաւորի «Ֆրանսական եւ ամերիկեան միջամտութիւնները»: ԹԱՍ կը չեշտէ թէ այդ միջամտութիւնը այլեւս վտանգաւոր դարձած է...:

ՍՐԻ ԼԱՆՔԱ համեմատական հանդարտութիւն մը սկսած է տիրել, բայց ցեղապաշտ վերջին կռիւներու հաշուեկշիռն է 300 մեռեալ եւ 79 հազար անապաստան: Ցիշենք թէ բրիտանական նախկին գաղթավայր՝ Սէյլանը, որ անկախ է 1948-էն ի վեր եւ Սրի-Լանքա անունը առած է, բազկացած երկու համայնքներէ՝ Թամուլ եւ Սէնկալէ: Առաջինները 20 %ը կը կազմեն կղզիին 16 միլիոն բնակչութեան եւ հինաւուրց են մինչ Սէնկալէները՝ պուտտայական: Ինչ որ կը պատահի ներկայիս «գաղտկան» է, այլ իմաստով որ մեծամասնութիւն մը, որ իշխանութիւն ունի (Սէնկալէ) կ'անտեսէ փոքրամասնութեան մը իրաւունքները: Թամուլները, ցարդ, կ'ուզէին միայն պաշտպանել մշակութային, լեզուական եւ կրօնական իրենց ինքնութիւնը, բայց հիմա անկախութիւն իսկ կը պահանջեն կղզիին հիւսիսային մասին համար, ուր մեծամասնութիւն են: Միայն Թամուլերէն կը խօսին եւ կը մերժեն երկրին պաշտօնական լեզուն՝ սէնկալերէնը, ինչ որ առիթ կու տայ այս վերջիններուն մերժել որոշ պաշտօններ (պետական մեքենայ, համալսարան, արդարադատութիւն եւայլն) չնորհել: Ուրիչ կռիւ մըն ալ կայ՝ ո՞վ առաջ տեղաւորուած է կղզիին մէջ եւ ուրեմն ո՞վ նախապատուութիւն ունի: Պատմաբաններու մեծ մասին համաձայն միւժամանակ եկած են: Այս կռիւները կը չարունակեն իրենց հետեւանքները կը չարունակուին իրենց մէջ եւ երրորդ մեռեալ մը կար առջի առտու, որու Սրի-Լանքացի ըլլալը ճշդուած է բայց դեռ յայտնի չէր թէ Թամուլ էր թէ Սէնկալէ, որովհետեւ կարելի չէ զանազանել:

ՏՈԼԱՐը վրկին 8 Ֆ.ի բայձրացաւ Զորեքշաբթի օր եւ այս անգամ դրամատուները չմիջամտեցին:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ անտառներուն կացութիւնը չատ ծանր է, քանի հրդեհները կը չարունակուին, կրակ վառող ախտաւորներն ալ չեն պակսիր եւ կրակի կու տան անտառին մէկ կողմը, երբ հրչէջները ճիւղ միւս կողմն են:

«ԼԸ ՄՈՆԴ» Պ. Տըֆէռի տարօրինակ հաշիւները կ'որակէ օտարներու թիւին այն տարբերութիւնը, որ կայ պաշտօնական Տեղեկագրին մէջ լոյս տեսած (եւ կան Տեղեկագրին նախարարութեան վիճակագրութեանց վրայ) եւ Կ. Տըֆէռի, ապա՝ ընկերային հարցերու հետազօտական Տիկին Տիւֆուայլ տուած թիւերուն միջեւ: 1983 Յունուար 1-ին, անոնց թիւը 4 միլիոն 459068 էր, եւ ոչ 4 միլիոն 300 հազար, ինչպէս ըսած էր Տըֆէռ, որ ըստ Մոնտի, վիճակագրաբար նուազեցուցած է, որովհետեւ կը վախնայ օտար ներս առնելու քաղաքականութեան թողած ազդեցութենէն հանրային կարծիքին վրայ: Եթէ օտարներու թիւը այդքան աւելցած է, պատճառն այն է որ ապօրինի վիճակի մէջ եղող, հազարաւորներու թուղթերը կանոնաւորուած են եւ 141 հազար ալ 16-էն վար երիտասարդներ մուտքեր են հաշիւին մէջ:

ՄԵՐՍԻՆի մէջ (Անդարայի հարաւը) երիտասարդ երեք Ջուիցերիայիներ ձերբակալուած են կրօնական քարոզչութեան համար: Թրքերէն գրուած կրօնական գրքոյկներ գրուած են:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ
ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Արեւմուտքն եւ մենք»

—×—

Խմբ.- Իլհան Սելչուք, Ճումհուրիյէթի մէջ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ, Թուրքիոյ եւ Եւրոպայի յարաբերութեանց մասին:

1927 Յունուար 18-ին ամերիկեան Ներկայացուցչական Ժողովի անդամ Ըփչաու, սապէս կ'արտայայտուէր Լօզանի դաշնագրին մասին. «Այս հրէշը դիւանագիտական դաշնագիր մը ընդունիլ տուած է պատերազմներէ ձանձրացած աշխարհի մը. դաշնագիր մը որ կը վարկաբեկէ բոլոր քաղաքակիրթ ժողովուրդները: Ամէն կողմ «Թրքական յաղթանակ» որակուեցաւ այս: Ու հին աշխարհի Ներկրդարանները համոզելէ յետոյ զայն ընդունելու, մեծ ղրամագլուխներու տէրերը, պաղարիւն առեւտրականներ եւ հետզհետէ իրրեւ թէ կրօնական ներկայացուցիչներ իսկ միացած են Թուրքիան քաղաքակիրթ ազգերու սեղանին վրայ միջազգային հիւրի մը աստիճանին բարձրացնելու եւ չեզոքնելու Ամերիկայի վաճառ իտէալները»: (Թիւրքքայա Ատաթօվ - Ամերիկա, Օթան եւ Թուրքիա - էջ 172):

×

Ծանօթ է որ Ամերիկա երկար տարիներ ընդդիմացած է ճանչնալու Լօզանի դաշնագիրը (աւելի բացայայտօրէն՝ Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը): Ամերիկայի մեր Ա. դեսպանը երբ հասած է Նիւ Եորք, պատնարար դուրս հանուած է նաւէն ու ոստիկանական հսկողութեան տակ առաջնորդուած՝ իր բնակավայրը: Ամերիկացի ժողովուրդը իր վարիչներուն յարատեւ քարոզչութեանց հետեւանքով, թշնամի դարձած էր Թուրքերու: Ամերիկա առանձին չէր. ի՞նչ էր կեցուածքը եւրոպական միւս պետութիւններուն որոնք պարտաւորուեր էին ստորագրելու Լօզանի սաչնագիրը. - «Թուրքերը բարբարոս են ու անքաղաքակիրթ»:

Ես անձնապէս ո՛չ դայրացած, ո՛չ ալ պարմացած եմ բոլոր անոնց որոնք արեւմուտքի մէջ կը բաժնեն այս տեսակէտը: Արեւմտեան աշխարհակալ մտայնութիւնը պարտաւոր է արհամարհելու իր չհասկացողները: Այս կեցուածքը կ'արդարացնէ այն վարկածը, թէ՝ «զարգացած ցեղեր կրնան չհասկացող ստորադաս ժողովուրդները»: Այս պատճառաւ է որ աշխարհակալ Արեւմուտքը երկար ժամանակ արհամարհանքով դիտած է Ասիացիներն, Վիեթնամցին, Զինացին, Հընդիկը եւ սեւամորթը:

×

Գիտեմ, բարկացողներ պիտի գտնուին այս խօսքերուս ու պիտի հարցնեն.

- Մենք Թուրքերս, մէ՞կ ենք Արաբին, Հնդիկին ու Սեւամորթին հետ:

Ես ինքզինքս ո՛չ յեաամնաց ժողովուրդներէ զերադաս, ո՛չ ալ յառաջադէմ հասկացողութիւններէ ստորադաս կը համարիմ. աւելի մօտ կը զգամ ես զիս ընկճուածներուս, քանի որ Անկախութեան պատերազմով զատեր եմ ինքնութիւնս եւ զայն ծանօթացուցեր ամբողջ աշխարհին:

Աշխարհակալ մտայնութիւնը, փիլիսոփայութեան մը վերածելու ստիպողութեան տակ է իր չհասկացած ժողովուրդները իրմէ ստորադաս նկատելու նախապաշարումը: Նպաստական մտայնութիւնը կը պաշտպանէ այն թէզը թէ ամենազերազանց ցեղը գերմանն է: Այսպէսով եւրոպացի ժողովուրդները իրենց լուծին ենթարկել ու զանոնք չհասկացող հիերլէրական աշխարհին մէջ իրաւունք մը կը նկատուէր:

Արեւմուտքի կեցուածքը՝ մահմետական աշխարհին հանդէպ, մինչեւ խաչակիրներու արշաւանքը իշխող իր արմատներով կը յենու «չհասկացողում»ի մտայնութեան նախահաստեան: Ներկայիս նկատելի է որ այս մտայնութիւնը զարձեալ ի պատուի է: Եւրոպայի մէջ ժխտական դիրքորոշում մեր բանուորներուն հանդէպ, հայկ. ատելութիւնը հովանաւորելու հակումներ, Յունաստանի հանդէպ ընդհանուր կողմնակալ կեցուածքը կը խոտվեն մեզ, ու ամէն առիթով կը կրկնենք, «Արեւմուտքը չի ճանչնար մեզ, պէտք է ջանանք մենք մեզ ծանօթացնելու Արեւմուտքին»:

×

Ճիշդ է:

Սակայն «ճիշդ է» երբ կ'ըսեմ, պէտք է խոստովանիլ նաեւ թէ «թերի» է այս մերձեցումը: Մեզմէ մէկը երբեք կը մտածէ՞ Թուրքիան ծանօթացնելու անհրաժեշտութեան՝ Հնդկաստանի, Զինաստանի, Սորհ. Միութեան կամ Ալժերիոյ: Մեզի համար աշխարհը Ամերիկան ու Արեւմտեան Եւրոպան է, եւ ի՛նչ դաժան ճակատագիր որ չենք կրնար մենք մեզ հաւնեցնել անոնց:

Ամերիկան երբ կ'ըսէ թէ «Ռուսիան կամ Չինաստանը մեզ չեն հաւնիր», ան կը հասկնանք, որովհետեւ ինքն ալ մեզ չի հաւնիր: Ամերիկան մեզ չի հաւնիր որովհետեւ մենք ալ զինքը չենք հաւնիր: Ամերիկան մեզ չի հաւնիր որովհետեւ մենք ալ զինքը չենք հաւնիր:

ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ԵՐԿՈՒ ԹՈՒԱԿԱՆ

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵՆՔԻՆ ՄԷՋ

———×———

Անցնող չաբթուան ընթացքին յիշատակելի երկու թուականներ միացան իրար. երկուքն ալ առընչուած Պոլսոյ կեդրոնական վարժարանին, ու այս պճով՝ հայ մշակութային կեանքին: Կեդրոնական վարժարանը հանդիսացեր է մեր մշակոյթի բոյներէն մէկը, տարիներով կուրծքին սեղմելով հայ սերունդներ, ամէն ազգային քայլ յարմարցնելով չքնաղ պատահարներուն. ան ջանացեր է ակօսել հայ երիտասարդին միտքն ու հոգին, հասցնելու համար ամէն ուղղութեամբ ապագայի պիտակից մարդը: Ո՞վքեր չեն գտնուեր իր օրհնեալ երդիքին տակ, ո՞վքերու հովանի չէ եղեր ան. կա՞յ մէկէ մէկը որ ճաշակելէ վերջ իր համեղ խորիսխէն, չզգայ այդ համը իր քիմքին վրայ առյաւէտ:

*Կեդրոնական. կ'արժէ երբեմն կանգ առնել ու թափ տալ մեր երեւակայութեան, յետադարձ ակնարկով մը դիտելու համար զայն տարիներու հոլովոյթին ընդմէջէն. ո՞ր կեդրոնականցին չի յիշեր իր պատանեկութեան տարիները, երբ ան ուսումնական ամէն տեսակ ճիգերէ ետք, ուսուցիչներու ամէն տեսակ յորդորներէ ետք, ամէն տեսակ ծեծերէ ետք, ամէն տեսակ պատիժներէ ետք, ամէն տեսակ ազդակներէ ետք, ամէն տեսակ ազդակներէ ետք, ամէն տեսակ ազդակ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

Նեկան տխուր եւ ուրախ, երկչոտ ու երազային օրերը որոնք անցեր են իր սիրելի վարժարանին մէջ։

Ահա այս բոյնին չունչ ու կենդանութիւն տուող դէմքերէն մէկուն մահուան բ. տարելիցը իսկ ուրիշի մը քառասունքն է որ պիտ մղեցին յիշատակութեան սա տողերը գրելու։ Ծանօթ է բոլորին, այն անգերը սէրը զոր կը տածէր Տիկին Է. Ալվազեան, հանդէպ մեր վարժարանին։

Կեանքի մէջ մարդիկ կան որոնք իրենց անձը կը նուիրեն ժողովուրդին ծառայութեան. ասոնք միայն մեծ զօրավարները, պետականները չեն. այլ նաեւ ուրիշներ, որոնք ձեռք առնելով մատղաչ գոյութիւնները կը ձեւաւորեն զանոնք, վերածելով պիտակից անձերու։ Այս վերջին խումբի նուիրեալներէն մէկն էր մեր ողբացեալ անօրէնուհին, ուսուցչուհի Տիկին Ա. Ալվազեան՝ որուն մահուան Բ. տարելիցին էր։ Պիտի չթուեմ հոս մանրամասն իր մատուցած ծառայութիւնները մեր նուիրական վարժարանին, այլ պիտի գոհանամ միայն ըսելով թէ ան լինքինքը արժեցուց իր խոհեմութեամբ, առատած գաստիարակութեամբ եւ մշակոյթով։

Իսկ գալով յիշատակելի բ. թուականին՝ կեդրոնական ընտանիքը մօտ քառասուն օրեր առաջ դժբախտութիւնը ունեցաւ կորսնցնելու ուրիշ արժանաւոր զաւակ մը, յանձին տարրրարան Գրիգոր Սարաֆեանի։

Ան ալ վարեց պատասխանատու պաշտօններ կեդրոնականէն ներս. հսկողութիւն, ուսուցչութիւն, տնօրէնութիւն, ապա տարիներով եղաւ վարժարանին հիմնադիրը եւ առենապետը՝ կեդրոնականի հիմնակալութեան վարչութեան։ Գ. Սարաֆեան տնօրէն կարգուեցաւ 1933-ին, դժուար չրջանի մը, երբ վարժարանի խնամակալութիւնը պայքար կը մղէր պահպանելու համար կեդրոնականի գոյութիւնը։ Արտունիի արժէքաւոր աշակերտներէն էր ան որ 1929-ին աւարտելէ ետք լիսէն պաշտօնավարած էր հոն իբր ուսուցիչ, իր տարրրարանական բարձրագոյն ուսումին առընթեր։

Ան կորովի պայքար մղեց վարժարանին գոյութեան դաւոյ զանազան անձերու եւ անցքերու դէմ՝ նախ իբր տնօրէն եւ ապա՝ հիմնադիր։ Անուրանալի են իր թափած ջանքերը, իր սէրը կեդրոնականին հանդէպ։

Մինչ 1936-ին նիւթական դժուարութիւններ պատճառ դարձան որ Խասեան Ազնիւոյ Լիսէն վերածուէր միայն երկրորդական վարժարանի, Գրիգոր Սարաֆեանն էր որ ամէն կարելին ըրաւ ու կեդրոնականի հիմնարկութեան յիսնամեակին յաջողեցաւ զայն երկսեռ վարժարանի մը վերածելու, լայնօրէն բանալով անոր դռները հայ ուսանողուհիներու ալ։

Յարգանքով ու երախտագիտութեամբ կը խոնարհիմ անգամ մը եւս, իմ ողբացեալ արժէքաւոր տնօրէններուս՝ Գ. Սարաֆեանի եւ Է. Ալվազեանի, նաեւ կեդրոնականի եւ Խասեանի բոլոր ողբացեալ ուսուցիչ-ուսուցչուհիներուս յիշատակին առիւծ։

ՑԱԿՈԲ ՄՈՄՃԵԱՆ

Լիբանանահայց թեմի առաջնորդ Սրամ եպիսկ. Քէշիշեանի հրաւէրով Ս. Քառասնից Մանկանց ղպրոցի շրջափակին մէջ Յուլիս 11-ին երկուշաբթի օրը տեղի ունեցած է հանդիպումը Ազգ. բոլոր վարժարաններու տնօրէններուն և ուսուցիչներուն։ Ներկայ եղած են շուրջ 300 ուսուցիչներ։ Նախ՝ յանուն ուսուցիչներու խօսք առած է Ազգ. Արզարեան վրժ.ի տնօրէն Գ. Նշդուբեան եւ խոստացած է չարունակել հայ տիպար ուսուցիչի առաքելութիւնը։ Ապա արտայայտուած է նաեւ Սրամ եպիսկ., գլխաւորաբար երկու կէտերու շուրջ.

Ա.– Ազգ. իշխանութիւնը մտահոգ է հայ ուսուցիչով ու նախանձախնդիր անոր կրթական, բարոյական եւ նիւթական կացութեան։ Ուսուցիչն ալ պէտք է ունենայ նոյն բծախնդրութիւնը իր անձին ու գործին նկատմամբ։

Բ.– Մտահոգիչ է օտար վարժարանները յաճախող աշակերտութեան պարագան. այս ուղղութեամբ ծրագրուած է աշխատանք տանիլ ուսումնական Խորհուրդի, հոգաբարձութեանց, թաղականութեանց եւ քահանայից դասուն կողմէ։

Ուսուցիչներու այս հաւաքոյթը առիթ մը եղած է Ազգ. վարժարաններու բոլոր ուսուցիչներուն՝ վերանորոգելու հայ ուսուցչի նուիրական երդնց ուխտը։

×

ԱՑՆՁԱՐԻ «Ցառաջ - Գ. Կիւլպէնկեան» ազգ. երկրորդական վարժարանի տարեվախկ հանդիսութիւնները տեղի ունեցած են երկու հանդրուաններով, նախ Յունիս 18-ին քոլէճի մարզադետնին վրայ, ապա նոյն պատկան մարմինները, ծնողքներ դիտած են մանկապարտէզի փոքրիկներուն գեղարուեստական յայտագիրը եւ տարեկան հունձքը։ Փոքրիկները կատարած են արտասանութիւններ, երգեր, մարզական ցուցադրութիւններ ու «Մոխրիկ»ին բեմական ներկայացումը։ Իսկ վերջաւորութեան երդնց վկայականները ստացած են 23 փոքրիկներ։ Նախակրթարանի եւ երկրորդականի վկայականներու բաշխումի հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Յուլիս 9, Շաբաթ օր։ Գեղարուեստական յայտագիրը բաղկացած է խմբերգէ, արտասանութիւններէ, մեներգէ։ Նախակրթարանի այս տարուան չրջանաւարտները՝ 22 է։ Օրուան գեղարուեստական բաժինէն ետք կատարուած է յառաջդէմ աշակերտներու մրցանակաբաշխութիւնը. չրջանաւարտ դասարանէն ուղերձներ կարդացուած են հայերէն ու արաբերէն լեզուներով։ Երկրորդական բաժինը տուած է եօթը չրջանաւարտ։ Իր հուսկ բանքով խօսքը ուսանողներուն ուղղած է վրժ.ի տնօրէն Մ. Այնթապլեան եւ ըսած՝ «իրրեւ զաւակները հայրենազուրկ ժողովուրդի մը, պարտքը ունիք չգոհանալու մինչեւ ներկայ հանդրուանը կատարուած ուսումով, այլեւ պիտի ձգտիք միշտ բարելաւել դուք ձեզ, պիտի ձգտիք մեծնալ, բարձրանալ։ Ձեր ժողովուրդը նուիրեալներու պէտք ունի»։ Հանդիսութիւնը վերջ գտած է Վարուժան Ծ. Վարդապետի պահպանիչով։

×

ԱՑՆՁԱՐԻ մէջ Յունիս 18-ի երեկոյեան բացումը կատարուած է «Գ. Կիւլպէնկեան» Ազգ. քոլէճի աշակերտական ցուցահանդէսին։ Այս տարեչրջանին, մինչեւ կարզի ուսանողուհիներէն խումբ մը հետեւած են ծաղկաշինութեան եւ ձեռային աշխատանքներու դասընթացքի, իսկ մանչերը, կատարած են դեղանկարչական, ձեռարուեստի եւ դիտական աշխատանք։ Ցուցահանդէսը՝ ներկայացումը եղած է այս բոլորին, իւղաներկ, ջրաներկ, ածխամատիտ պատառներ, ծաղիկներով համադրումներ, տախտակով եւ գաճով իրագործուած ձեռային աշխատանքի նմուշներ՝ հայկ. եկեղեցիներ, յուշարձաններ, դիմաքանդակներ եւլն.։ Իսկ դիտական բաժինը կ'ընդգրկէր «Ացնճարի քարերու հաւաքածոն» եւ «տերեւներու հաւաքածոն»։

×

ԼՈՍ ԱՆՁԵԼՈՍԻ «Սպաթիչ Ուայթ» սրբարանի մէջ Մայիս 15-ին տեղի ունեցած է Ամերիկահայ Միջազգային Քոլէճի ամավերջի հանդէսը։ Բացումը կատարած է Վաչէ Արք. Յովսէփեան, խօսած են՝ տնօրէն Կ. Տէր Եղիայեան, Լավեռն Համալսարանի փոխ նախագահ Ճ. Մարգարեան, ինչպէս նաեւ ուղերձներ կարդացած՝ ուարտական դասարանէն Գ. Թէրզեան եւ Գ. Կանիմեան։ Հանդիսութեան ընթացքին 26 չրջանաւարտներ ստացած են պատկառ արուեստի եւ դիտութեան վկայականներ։ Ապա ներկաները ուղղուած են Ամպասատոր պանդոկի սրահը ուր ճաշ մը տուղի ունեցած է։

×

ՋՄՄԱՌՈՒ Ս. Պօղոս ճեմարանի վկայականներու բաշխումի հանդէսը կատարուած է Յուլիս 17, կէսօրէ ետք. Նախագահած է Յովհաննէս - Պետրոս ԺԲ. Հայ Կաթողիկէ Կաթողիկոսը։ Բացումը կատարած է տնօրէն Պօղոս վրդ. Գաղանդեանի յետադարձ ակնարկով, տարուած աշխատանքին վրայ։ Գեղարուեստական բաժինէն ետք, վկայականներու բաշխումը կատարած է Կաթողիկոսը եւ արտասանած փակման եւ օրհնութեան խօսքը։ Ան ըսած է. «սիրելի չրջանաւարտներ, դուք հոս դաստիարակուեցաք ազգային սկզբունքներու հիման վրայ. մենք ձեզի տուինք նաեւ քրիստոնէական հաւատքի դաստիարակութիւն որ չատ կարեւոր է անհատին կեանքին մէջ։ Առանց հաւատքի ոչինչ կրնաք իրագործել»։ Երկրորդականի բաժինը տուած է 14, իսկ նախակրթարանը՝ 13 չրջանաւարտներ։

×

ՊԻՑՐՈՒԹԻ ազգ. Կիլիկեան վրժ.ին վկայականներու բաշխումի հանդէսը կատարուած է Յուլիս 7-ին, Ս. Քառասնից Մանկանց վրժ.ի սրահին մէջ, հովանաւորութեամբ Սրամ եպիսկ. Քէշիշեանի։ Գեղարուեստական յայտագրով մը, կատարուած են խմբերգներ, արտասանութիւններ, ապա՝ կատարուած՝ վկայականներու, մրցանակներու բաշխումը, որուն ձորձ Ռասթիկեզենեան ներկայացուցած է տարեկան տեղեկագիրը, եւ հրաւիրած Հ. Համազասպ Քիւրքճեանը վկայականները բաշխելու։ Այս վերջինս ըսած է փակման խօսքին մէջ. «Վկայականները թուղթի կտորներու կը վերածուին, եթէ անոնց իմաստը չթարգմանէք կեանքի մէջ եւ հետամուտ չըլլաք ուսման նոր ու բարձր ուղիներու»։

×

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ Ս. Յակոբեանց ժառանգաւորաց վրժ.ի եւ ընծայարանի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 19 Կիրակի, նախագահութեամբ՝ Եղիշէ Արք. Տէրտէրեանի։ Յարտագրին ա. մասով կատարուած է արտասանական մրցոյթ մը՝ նուիրուած Ե. Չարենցի ծննդեան 85 ամեակին։ Մրցումին պարտադիր կտորը եղած է Չարենցի «Ես իմ անոյշ Հայաստանի» բանաստեղծութիւնը։ Տիրացու Դ. Վարդանեան ծանօթացուցած է Չարենցի կենսագրականը, իսկ Շ. Երկաթեան ներկայացուցած՝ «Չարենց՝ արուեստագէտ ու բանաստեղծ մարդը»։ Յայտագրին երկրորդ մասին մէջ Ս. սրկ. Ալճանեան կատարած է Ս. Ներսէս Լամբրոնացիի կեանքի եւ գործի ներկայացումը։ Վրժ.ի տեսուչը կարդացած է տարեկան տեղեկագիրը եւ բաշխած՝ մրցանակները։ Հանդէսը վերջ գտած է պատրիարքական հօր փակման խօսքով եւ օրհնութեամբ։

ՊՕՏՏ ՄԸ ԺԳԻՏ

Լոնտոնցի երկու հոգեբոյժներ վերելակի մը մէջ են. ընկերացող պաշտօնեան համակրելի ժպիտով մը կ'ըսէ իրենց.

- Ի՞նչ մշուշոտ է այսօր օդը, էհ՞։

Հոգեբոյժները կը նային իրարու եւ կը հարցնեն.

- Ի՞նչ ըսել ուզեց արդեօք։

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԹՈՒԱԾ ՍԷՐ

Բ.

Աշնան վճիտ ու թաց առաւտ մըն էր։ Ամիրային պարտէզը իր յուռթի կանանչութենէն մերկացեր էր. տրամալի տըժգունութիւն մը կը տիրէր ամէն կողմ. բարձր խոտերը չորցեր էին. մինակ թաւախիտ ռաղիաները դեռ տեղ տեղ իրենց մութ կանանչը կը պահէին, եղանակին հարուածները հեգնելով։ Ածուներուն վրտութիւնը դեռ կը մնար հեռուն, բայց ծաղիկները, ծառատունկները գօսացեր էին։ Իրիկին, բահին, հողասանարին կոթները տակաւին հեռուանց կ'երեւային՝ զանազան ուղղութեամբ ցցուած։ Լքումը կը պատկերանար հոն իր ամբողջ տըրտմութեամբը։ Մշուշի չղարչային կապտորակ գոտի մը էյուղի բլուրներուն կողերը կը բոլորէր անչարժ ու թափանցիկ, եւ հրդեհուղղ արեւելքը իր վեհամիտ չողարձակումովը՝ մինարէներու սրածայրութիւնները կը բռնկեցնէր եւ մըզկիթները կը փայլեցնէր։ Հ... զիւղին այդ մենաւոր բարձունքին վրայ առտնական անուշ ու մորմոքող խաղաղութիւն մը կը տիրէր, խանգարուած միայն ճնճղուկներու հոյլերէն, որոնք տերեւազուրկ ծառերուն մէջ իրենց անգադրում ճռուողիւնը կը չաղակրատէին։

Սոֆի, կեցած դրանը առջեւ այն սեւեակին, ուր իր կեանքին էն անմեղ, էն քաղցր էն գժնդակ չրջանը ապրեր էր, չուրջը դիտեց, սրտի անճանօթ եւ բուռն սեղմումով մը։ Ընդմիշտ կը լքէր այդ վայրը, ուր իր մանկութեան եւ հասուն կեանքի վկաները կը մնային դեռ կանգուն. այդ պարտէզը իր ծառերովը, այդ ածուները, այդ թուփերը, այդ չուխդները որոնց վրայ վաղվռաներ, պտտեր էր, այդ սենեակը, ուր իր ամէնէն հեշտալի երազները անուցեր, անոնցմով, օրօրուեր էր։ Այդ զրացի ընտանիքը վերջապէս, ձկնորս Թումիկը, որուն անհատնում պատմութիւնները դեռ այնքան թարմ էին իր երեւակայութեանը մէջ, Հոռոփ հանդմը, իր տրտունջներովը եւ վաղահաս ու յամառ չքաւորութեան դէմ իր անպատ դանդատներովը։ Համբիկը, ո՜հ, այս տղան, իր մանկութեան միակ ու ազնիւ, հեզ, անձնուէր բարեկամը, որուն սէրը, ուչ ծնած եւ մանաւանդ ուչ արտայայտուած, մերժեր էր այնքան անողոք ու ակնհարե արհամարհանքով մը, որուն հեծեծանքը, լացը, պաղատանքը անտարբեր թողուցեր էին զինքը, եւ որուն տառապանքը հեղնելու անակնկալ անդթութիւնն ունեցեր էր։ Կը թողուր բոլոր այս բաները, այլեւս անոնց չվերադառնալու համար, ու մոռնալու համար ալ բոլոր այս դղուելի ու նուիրական բաները, որոնց իսկական հանդամանքը չէր կրնար ճանչնալ հիմա որ աւելի հըմայքոտ հեռապատկերներ իր միամիտ ու կուսական հոգւին թոված, օձի պատլարմունքներու մէջ կաչկանդած էին։ Բայց պահ մը արցունքի կաթիլներ դադցին, կոպերուն տակ, արագ սթափութիւն մը իսկոյն կուլ արուելու համար։

- Երթա՞նք, մայրիկ, ուրիչ ընելիք մը չունինք հոս, բաւ ան չեչառով մը ուր իր յուզմունքը չյայտնելու ճիգ մը կար։

- Երթանք աղջիկս, ըսաւ լուացարարուհին։

- Քա կեցէք Համբիկիս ալ ըսեմ քի կ'երթաք կոր, առջապարեց Հոռոփ հանդմ՝ չարժում մը ընելով իր սենեակը մտնելու համար։

Բայց ճիշդ այդ վայրկեանին, սենեակին դրանը մէջ երեւցաւ երիտասարդը, այլայլած, ժժգոյն, խռոչացած, փայլուն աչուըներով, հազիւ թէ հազուած։

- Համբիկ, Կիւլիւկ հանըմը տունէն կ'ելլէ կոր, ըսաւ Հոռոփ զաւկին դառնալով։

Տղան, սեւեռաբիբ, չպատասխանեց, դէմքին վրայ ահաւոր ապշութեամբ մը։

- Մնաք բարով, քուրուկս, փութաց ըսել Կիւլիւկ հանըմ ձկնորսին կնոջը մօտենալով, որուն հետ պազտուեցաւ։

- Մնաք բարով, ըսաւ անոր եռուէն Սոֆի, Հոռոփ հանըմին ձեռքը պաղնելով։

- Մնաս բարով, զաւակս, աւելցուց լուացարարուհին Համբիկին մօտենալով, որ դեռ չարժում մը չէր ըրած։

- Մնաս բարով Համբիկ, կրկնեց Սոֆի՝ տղուն երկնցնելով իր ձեռքը, զոր բռնելու բարոյութիւնը չունեցաւ Համբիկ։

Եւ Սոֆի, առանց նչմարել ձեւացնելու երիտասարդին այլայլումը, սեւ այծեմագէ չալը տեղաւորեց գլխուն չուրջը, վարսի գիսակները յարդարելով անոր տակ, եւ մօրը հետ երկնցաւ դէպի պարտէզին դուռը, ուսկից երկուքն ալ չուտով անյայտ եղան։

(Շար. 117)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլ·-- *Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Յովսէփեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով, մամուլով, նամակով, հեռաձայնով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով յայտնեցին իրենց համակրութիւնը, իրենց մօր, զոքանչին եւ մեծմօր՝*

ԵՊՐԱՔՍԻ ՄԱԼԵԱՆԻ
(ծնեալ Խաչախանեան)
մահուան առթիւ։

ՆՈՒԷՐ

Էֆ-աւն Փրովանս·- *Տէր եւ Տիկին Ալպէր Ալանեան իրենց ծնողաց ամուսնութեան 50ամեակին առթիւ 500 Ֆ· կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման։*

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Իր սիրեցեալ զաւկին՝ վառամ Գույումճեանի մահուան 6· տարելիցին առթիւ, Տիկին Ազատի Գույումճեան 250 Ֆ· կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

×

Տիկին Աբաֆսի Յարութիւնեանի յիշատակին, Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆ· կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

×

Մարսէյլ·-- *Տէր եւ Տիկին Խորէն, վարդենի Գրիգորեան իրենց մեծ մօր մօր եւ քրոջը յիշատակին 300 Ֆ· կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար։*

ԿՕՒԶՕՒԻՆ

Փլա մեքենայի վրայ վարժ դործաւորուհիներ։ Ապահով դործ։

Ets. CALDIRAC
(M. MIHRAN)
65, rue Meslay, 75003 Paris
métro : Strasbourg - St. Denis

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Château de SEDIERES (Corrèze)

EXPOSITION
CARZOU

Juillet - Août 1983

Tél. (55) 27.82.40

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՑԹ
Ի նպաստ
Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԻՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԱԱՋԻ
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՊԵԼՖՈՆԹԷՆԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԻՐ ԿԱՑԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14ԻՆ
ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ

Հաճելի օր մը, ինչպէս ամէն տարի
ՁԱՇ - ՊԻՒՖԷ - ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

FETE Cchampêtre
DU HOME ARMÉNIEN
DE SAINT RAPHAËL
LE 15 AOUT
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

«ՀՕՄ ԱՐՄԷՆԻԷՆ»Ի ՄԷՋ

Ի նպաստ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան բարեսիրական նպատակներուն, ՕԳՈՍՏՈՍ 15, ԱՀՆ Ռաֆայէլի մէջ (107, Ավընիւ տու Մառէչալ Լիօթէ), ժամը 12-էն 22։

Ս· Ասատուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ժամը 10-ին եւ խաղողօրհնութիւն կը կատարուի Տարօն Ծ· Վրդ· Ձէրէճեանի կողմէ, Հօմ Արմէնիէնի Ս· Յովհաննէս մատրան մէջ։

- *Հայկական ճաշեր·*
- *Հաճելի մթնոլորտ ՄԱՐԹԵՆ ԵՈՐԿԱՆՃի ներկայութեամբ·*
- *Մեծ թոմպոլա·*
- *Գեղարուեստական բաժին։*

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՑԷԼԵԱՆ
UNION DES ANCIENS ELEVES

ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
MOORAT - RAPHAEL

organise

LE JUBILÉ

du Prof. Frédéric FEYDIT

Ancien titulaire de la chaire d'Arménien
à l'Ecole des langues et Civilisations Orientales

DIMANCHE 6 NOVEMBRE
à 15 heures
AU GRAND AMPHITHEATRE DE LA SORBONNE

UN PARADIS POUR VOS VACANCES

... A DEUX PAS D'ATHENES

1983 - HOLIDAYS IN EVIA - 1983

une semaine
à partir de
2700 F
(avion + séjour)

— *PARIS / PARIS Transport aérien sur vol spécial*
(départ tous les samedis)
— *Les transferts aéroport* / Holidays In Evia / Aéroport
— *Le séjour en Demi-Pension* (petit dejeuner continental et dîner)

INSCRIPTIONS:

ANITA TACHDJIAN **ARPI BODURYAN**
au 296 37 70

*

POUR TOUT AUTRE RENSEIGNEMENT ET SEJOUR EN GRECE
DEMANDEZ NOTRE BROCHURE **« LA GRECE A LA CARTE »**
AUPRES DE : **VOYAGES VACANCES AU SOLEIL**
5, PLACE ANDRE MALRAUX
75001 PARIS
TEL. 296 - 37 - 70

Lic. 1539

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ
1958 – գին 60 Ֆ·

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԲՈՒՌՄԼ ՏՈՄՍ
1963 – գին 35 Ֆ·

ՀԱՀԱՆ ՀԱՀԱՆՈՒՐ

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
1971 – գին 50 Ֆ·

ԿՐԱԿԸ ԿՈՉԿԻՄ
1973 – գին 50 Ֆ·

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
վերիստարադրութիւն 1981 – գին 70 Ֆ·

ԵՆՈՎՔ ԼՈՋԻՆԵԱՆ

ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ
1979 – գին 50 Ֆ·

ՒՍՏԻԿ ԹԼՕԼԼՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ
1980 – գին 70 Ֆ·

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ — 50»
Ծագիկաթող «Յառաջ»ի յոբելեանեայ հատորածոյկերէն (1925 – 1975)
Ի վկայութիւն
ԿՈՉՔ՝ *ԳՐՔԱՍԷՐ*
1976 – գին 120 Ֆ·

ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի
Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ·!

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
6-7
SAMEDI-DIMANCHE
6-7 AOUT
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՅԿ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL. : 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.496 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.496

" RÉVOLUTION "

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԸ

ՀԱՅԿ· ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԵԱՆ ԵՒ
ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՄԱՍԻՆ

ԶՐՈՅՑ՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ՝ ՃՈՆ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Յուլիս 29-ի իր թիւին մէջ, մշակութային եւ քաղաքական Ռեվոլիւսիոն շաբաթաթերթը հետաքրքրական երկու էջ ունի, հայկ· ահաբեկչութեան եւ հայ դատի մասին: Պերնար Ումպրեխթ «Թեռռորիզմ փիւպլիսիթէ» խորագրին տակ, կ'անդրադառնայ հայկ· հարցին մեկնակէտ ունենալով Օրլիի ոճրափորձը: Յօդուածին վերեւ կայ հետեւեալ գլուխը·· «Ուրբաթ, Յուլիս 15-ին, վարաձեան կարպիենան կը գործէր այնման հրէշային որճան աւելորդ ոճիր մը Օրլիի օդակայանը: Անմիջապէս, եղեռնափորձը կը ստանձնէր ԱՍԱԼԱՆ: Նոր մահափորձէ մը ետք, Պրիւսէլ, ԱՍԱԼԱՆ կը սպառնայ կըրկին արիւն հոսեցնել տալ: Կ'ամբողջացնենք այս փոքրիկ բղթածրարը զրոյցով մը Հայաստանի արտաքին նախարարին հետ եւ հայկ· բանաստեղծութեամբ մը»:

Յօդուածագիրը կը սկսի իր գրութիւնը յայտնելով թէ·· «Օրլիի եղեռնափորձին բարբարոսութիւնը եւ անհեթեթ շղթայումը, որ կը սպառնայ ծնունդ առնել անկէ, ո՛չ ներելի են, ոչ ալ արդարանալի այն ցեղասպանութեամբ, զոր կրեց հայ ժողովուրդը դարուս սկիզբը: Արդէն իր իսկ մտադրութեանց դէմ կը գործէ, իրմէ չեզոքցնելով միջազգային հանրային կարծիքը: Փորձել հասկնալ՝ ներել չէ, բայց նաեւ մերժել է ցուցադրական եւ ձեւափոխուած շահագործումը որ կ'ընէլայ, Փարիզի տեսակ թերթերէն, երբ կը գրեն՝ «հելագար Արեւելքը Ֆրանսայի վրայ կը յարձակի»:

Ումբրեխթ, ապա, հակիրճ պատմական կը կ'ընէ Հայաստանի, տալով անոր կեանսագրութիւնը: Առնուազն, 1878-էն ի վեր, կը գրէ (Պէրլինի ժողով) հայկ· հարցը միջազգային հարց մըն է, եւ անկէ ի վեր, չլուծուած, փաստ միջազգային հաւաքականութեան անկարողութեան նման հարցեր լուծելու, անկարողութիւն, որ կը տեւէ:

Հայաստանի ժամանակակից ճակատագիրը դարուն սկիզբը կը գծուի: Կենսական թուական է՝ 1915, դարուս առաջին ցեղասպանութիւնը, Հայերու 2/3ը կը ջնջուի: 300 հազար կ'ազատի ռուսական յառաջացումով: Դէպքերու յաջորդութեան մէջ, յօդուածագիրը կը յիշէ Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան մը ստեղծումը, Սեւրի դաշնագիրը եւ Լօզանի ժողովը, որ վերջ կը դնէ առանց յիշատակելու հայկ· հարցը:

«Անկէ ի վեր» կը գրէ Ումբրեխթ, «կացութիւնը է, ինչ որ է՝ այսօր· գոյութեամբը Խորհրդային Հայաստանի մը, ատոմից Հայու Հայաստանի մը Թուրքիոյ մէջ եւ Սփիւռքի մը, շուրջ յիսնեակ մը երկիրներու մէջ»: Ապա, կը թուէ մահափորձերը, 1973-էն սկսելով (Գուրգէն Եանիկեան՝ Լոս-Անճըլըս), չեշտելու համար, որ 1975-ին կը սկսի մահափորձերու շարք մը Թուրք Պետութեան ներկայացուցիչներու դէմ, խզելու համար «լռութեան պատը»: կը զարգանայ, կը գրէ Ումբրեխթ, ինչ որ ժեալեան Շալեան կը կոչէ··

«terrorisme publicitaire né de la conception occidentale des médias et les nourrissant».

Գոյութիւն ունենալ մեսիաներով եւ անոնց համար: Ահաբեկչական այս արարքները գործն են, կը չարունակէ յօդուածագիրը, «գլխաւորաբար երկու կազմակերպութիւններու, «Յեղասպանութեան արդարադատները» եւ ԱՍԱԼԱՆ, երկուքն ալ ծնած Լիբանան, եմանուղութեամբ պատերազմական շարժումին, երրորդ աշխարհի պայքարներու ծագման ատեն, ընկերային տագնապի մը յատկագծին վրայ, զոր կ'ապրէր համայնքը ու նաեւ իբրեւ հակազդեցութիւն պատերազմական Դաշնակցութեան, նախ մօտ՝ Պսրսիջ Շահինի եւ լիբանանեան փաղանգաւորներուն՝ ամերիկամիտ եւ հակահամայնավար ուղղութեամբ»:

1979-էն, կ'աւելցնէ Ումբրեխթ, ԱՍԱԼԱՆ կը յարձակի նաեւ մարդոց վրայ, որոնք ոչ մէկ կապ ունին հայկ· հարցին հետ. առանձնացումն ու դաւի մը հանդէպ հատուտմութեան ծայրայեղ զաղափարականացումը անմիտ արարքներու կը մղեն, կ'ըսէ յօդուածագիրը, մէջբերելով կրկին Ժ· Շալեանի մէկ կարծիքը·

«La caractéristique de la plupart des groupes terroristes sans base sociale et surtout privés d'une direction politique (qui soit), l'émanation d'un mouvement ayant une stratégie adaptée aux réalités, est le maximalisme incohérent doublé du risque de manipulation directe». («Le temps des assassins» Ed. Ramsay, Paris 1982).

Եւ այս վերջին կէտին բացայայտումը կը տեսնէ յօդուածագիրը, երբ հարցումը կը դրուի՝ ինչո՞ւ Ֆրանսան, արեւմտեան հազուագիւտ երկիրներէն մէկը, որ ընդունեցաւ ցեղասպանութեան իրականութիւնը· ու կը յիշէ Փ· Մօռուայի յայտարարութիւնը··

«Le gouvernement reconnaît le génocide dont le peuple arménien a été victime. Nous considérons les événements de 1915 comme un génocide et non comme la répression d'une révolte».

×

Նոյն էջին վրայ, հրատարակուած է զրոյց մը, զոր յօդուածագիրը ունեցած է Մոսկ· Հայաստանի արտաքին նախարար՝ ՃՈՆ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ հետ: Ամբաղդութիւնը կը ճշդէ որ այդ զրոյցը կատարած է քանի մը ամիս առաջ, այնուամենայնիւ օգտակար թուած է, թէեւ չի չօշափեր «տաք» այժմէականութիւնը:

Կու տանք մեր յաջորդ թիւով:

× Ուրբաթ, Օգս· 5ի Լա Լիպր Պելժիք օրաթերթը (կաթոլիկէ, ընկերային-քրիստոնեայ), ամբողջ էջ մը նուիրած է Հայերուն, հինգ տարբեր յօդուածներով: Կ'անդրադառնանք առանձին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՑ ընկերվարական ղեկաւարութեամբ առաջին կառավարութիւնը կազմուեցաւ առջի օր: Նախարարապետը, Պաքային, պաշտօններու մեծ բաժինը տուաւ ղեմօ-քրիսթիաններուն, որոնք 16 նախարար ունին 28ի վրայ: Հինգ կուսակցութիւններու համախմբումն է նորակազմ կառավարութիւնը, որ կուսակցութիւններու երեք քարտուղար ունի՝ Լոնկօ (ընկերային-ղեմոկրատ) որ պիւտճէի նախարար կը դառնայ, Սփատոլինի (ղեմօ-քրիսթիանի), որ կը վերատանայ պաշտպանութիւնը եւ ինք՝ Քրաքսի: Արտաքին նախարարութիւնը յանձնուած է ղեմօ-քրիսթիանի նախկին նախարարապետի մը՝ Ճուլիօ Անդրէոթթիի: Ներքինն ալ կ'առնէ նոյն կուսակցութեան մէկ ուրիշ անդամը՝ Սքալֆարօ:

ՕԹ-ՎՈԼԹԱՅի մէջ զինուորական պետական հարուած մը կատարուած է եւ տապալելով ղեկավարը՝ Ուատրաօկօ, իշխանութիւնը ձեռք առած է 1982-ին պաշտօնազրկուած նախարարապետը՝ Սանքարա: Վայրաչուներու պետ, Սանքարա իշխանութեան գլուխ անցնելով, անմիջապէս ձեռնարկած է դասական «սենարիօ»-ին·· յեղափոխութիւնը յաղթեց, ժողովուրդը պէտք է յեղափոխութեան պաշտպանութեան կոմիտէներ կազմէ, պայքար՝ նոր-պաղթատիրութեան դէմ, հայրենիք կամ մահ, եւլն·, եւլն·: Ծանօթ է որ Սանքարա Քատաֆիի մտերիմն է: ՕԹ-Վոլթա, Ֆրանսական նախկին գաղթավայր մըն էր (1898-էն):

ԱՎԻՆԵՈՆի (Վօքլիւզ) Սոֆիթէլ պանդոկին մէջ, Ուրբաթ առաու ժամը 4-ին արիւնալի կողոպուտ մը պատահած է եւ եօթը մեռեալ կայ: Գողեր կը փորձէին արկղները պարպել, երբ հասած են պաշտօնեաներ եւ յանախորդներ: Գողերը ըսկրսած են կրակել եւ եօթը հոգի մեռած է, 4 յանախորդ (որոնց մէջ Սարպրիւքի Ֆրանսայի մեծ-հիւպատոսը) եւ երեք պաշտօնեայ: Գողերէն մէկը բռնուած է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հարաւի հրդեհներուն դէմ պայքարող ֆանատէր օդանաւ մը արկածի ենթած է Մարսէյլի վերեւ, օդաչուն եւ մեքենավարը մեռած են:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՆՏԵՐՈՒՆ մէջ միլա 2500 բանտարկեալներ կան, որոնք կը չարունակեն իրենց կամաւոր ծոմը, թէեւ, ինչպէս նկատել կու տայ Լիպերասիոն «Թրքական դունաւոր մամուլին մէջ, կարելի չէ տոզ մ'իսկ գտնել այդ մասին», քանի որ զրաքննութիւնը բացարձակապէս արգիլած է: 29 օր առաջ սկսած այս չարժումին մեկնակէտն էր քաղաքական 100 բանտարկեալներուն փոխադրութիւնը Սագմալճըլը (Պոլիս) բանտին մէկ այն բաժինը, ուր միայն առանձնացման խցիկներ կան եւ փոխադրուածները այդ կարգադրութիւնը նկատած են որպէս օրինազանցութիւն մը (պէտք է դիւնուորական բանտեր մնան մինչեւ որ վերջին դիմումները, դատապարտումէն ետք, ձախողին) եւ այն մտավախութիւնն ունին, որ ատիկա կը նշանակէ թէ կախաղան կը հանուին, առանց ձեւակերպութեան···: ՏԻՄՐ անհնազանդական ընդհ· քարտուղարն ալ յայտարարած է դատաւորներուն թէ ինք ալ կը սկսի ծոմապահութեան չարժումը: Բազմաթիւ են արդէն, հիւանդանոց փոխադրուածները, ասոնց մէջ՝ Անգարայի համալսարանէն փրոֆ· Եալչըն Քիւչիւք, որ հոգեվարքի մէջ է: Վախ կայ որ քանակոծումով սպանուին որ ուտել սկսին: Այդպէս ըրած էին 1981-ին: Միւս կողմէ, Պոլսոյ մէջ, 46 «համայնավար» եւս ձերբակալուած է:

ՓԻՆՈՇԷ արտօնեց ոչ-մարքսիստ կուսակցութեանց կազմութիւնը, ինչ որ արգիլուած էր 1973-էն ի վեր:

ՀԱՍԱՆ ԱԼՔԱՐ անուն Թուրք մը նամակ մը ղրած է Ինքէրնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւնին (Օգս· 5), ուր կ'ըսէ թէ Ֆրանսա պատասխանատուութեան մեծ բաժին մը ունի, Յուլիս 15ի Օրլիի եղեռնափորձին մէջ: Ֆրանսական յաջորդական կառավարութիւնները, կը գրէ, անդին կը նայէին երբ հայ ահաբեկիչները կը կազմակերպէին յարձակումներ Թուրք քաղաքացիներուն եւ հաստատութեանց վրայ: Հիմա է միայն, երբ Հայերու զոհերը սկսան Ֆրանսայի քաղաքացիներն ըլլալ, որ կը թուի թէ բարեացակամութեան քաղաքականութիւնը մէկ կողմ կը դրուի:

ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսայի մէջ 4·459·068 օտարական կայ: Մարդ կը տարուի ըսելու՝ յետո՞յ: Շա՞րկ է վախնալ, ուրախանալ կամ, եթէ կարելի է, հաստատել իրդուլթիւնը հանդարտութեամբ: Որքան օտարներ, դիտուեան, դրականութեան, երաժշտութեան, նկարչութեան մարզին մէջ օժանդակած են ոլպէսզի Ֆրանսան ըլլայ՝ ինչ որ է: Եւ դեռ, որքան Ֆրանսացիներէ ևս դիս օտար կը զգամ երբեմն···

ԺԱՆ ՃԱԿՕ

Լը Մոնտ (Օգս· 5)

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Յաւուղ կ'լսմանանք, որ երեքշաբթի օր, Օգս· 2-ին սրտի տագնապի մը զոհ գացած է ընկ· Հրանդ Ակոնայեան:

Ողբացեալը, ծնած էր գարուս սկիզբը, Ատափազար, ուր կատարելէ եռք իր նախնական ուսումը, անցած էր Պոլիս եւ յաճախած Պէրպէրեան վարժարանը:

Վերապրողներէն էր Ապրիլեան Սերունդին, եւ կանուխէն իսկ կարեւոր աշխատանք տարած է Փարիզի ՉՈՄի (Զափհաս Ողբերու Միութիւն) մէջ, անոր կազմութեան սկզբնական տարիներէն իսկ:

Մտած Դաշնակցութեան շարքերը, դեռ երիտասարդ, յետագային վարած է նաեւ կուսակցական պատասխանատու պաշտօնները: Պանեէօ - Քաշանի Հ·Ը·Դ· Ազդու ենթամարմինէն մինչեւ Հ·Հ· Պատուիրակութիւն:

Հ·Ը·Դ·ի կողմէ, ընկ· Հրանտ-Սամուէլի հետ, քանիցս մասնակցած է նաեւ Ֆ· Միջազգայնականի համագումարներուն:

Ունէր յստակ եւ վճիտ ոճ մը եւ կանոնաւոր աշխատակցած է «Ցառաջ»ի եւ Պոսթընի «Հայրենիք»ին քաղաքական թէ կուսակցական յօդուածներով:

Ինչպէս չատեր իր սերունդէն, երբ կը հասնին վերջալոյսի տարիները եւ քաշուած կեանք մը կ'ապրին, յաճախ կը մոռցուի նաեւ այն գործունէութիւնը զոր տարած են անցեալին, գաղութին մէջ: Ա· նոնցմէ էր Հրանդ Ակոնայեան, որ երկար տարիներ իր մասնակցութիւնը բերած է հանրային աշխատանքներու:

Մեր ցաւակցութիւնները իր ծերունազարդ մօր եւ աղջիկներուն:

Ցուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները տես՝ Դ· էջ:

ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսայի մէջ 4·459·068 օտարական կայ: Մարդ կը տարուի ըսելու՝ յետո՞յ: Շա՞րկ է վախնալ, ուրախանալ կամ, եթէ կարելի է, հաստատել իրդուլթիւնը հանդարտութեամբ: Որքան օտարներ, դիտուեան, դրականութեան, երաժշտութեան, նկարչութեան մարզին մէջ օժանդակած են ոլպէսզի Ֆրանսան ըլլայ՝ ինչ որ է: Եւ դեռ, որքան Ֆրանսացիներէ ևս դիս օտար կը զգամ երբեմն···

ԺԱՆ ՃԱԿՕ

Լը Մոնտ (Օգս· 5)

ՏՕՔԹ. Հ. ՔԷՔԼԻԿԵԱՆ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ, ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՀԱՄՇԵՆԱՀԱՅԵՐԸ

—×—

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայն հնագիտութեան եւ ազգագրութեան Հիմնարկութիւնը «Հայ ազգագրութիւն եւ բանահիւսութիւն» մատենաշարով լոյս ընծայած է «Համշենահայերի ազգագրութիւնը» խորագրուած հատորը: Հեղինակն է Բարսենակ Թոռլաքեան:

Վերոյիշեալ գիրքին հրատարակութեան առթիւ, Գէորգ Դեմիրճեան, Գրական թերթ շաբաթաթերթին մէջ, հատորին բովանդակութեան մասին խօսելով, ներկայացուցած է նաեւ պատմական տուեալները Համշէնի Հայերուն մասին:

Գրած է, թէ Համշէնը ինքնուրոյն պետական մարմին ունեցող «աշխարհ» մը եղած է անցեալին: Բերդերով ու կոթողներով, առաքինի վարք ու բարքով, երգով եւ ըրաժշտութեամբ, խիզախ ոգորումներով: Մէկ խօսքով՝ դա հայկական մի աշխարհ էր:

Ապա աշխարհագրական հակիրճ մատնանշումներ կատարած է գրելով, թէ Համշէնի հիւսիսը Սեւ ծովը եղած է: Հարաւէն եւ հարաւ - արեւելք՝ Հայոց աշխարհը, իսկ արեւմուտքէն՝ Պոնտական լեռները: Առաւել մանրամասնելով ասելու ցուցած է, թէ Համշէնը ձորոխ գետի հովիտին մէջ տարածուած պեղեցիկ չրջան մը նկատուած է՝ չրջանակուած բարձրաբերձ լեռներով, սիպտակեմ հովիտներով, փարթամ եւ մշտադալար անտառներով: Համշէնի գաւառն իր տարածքով հիմնականում համընկնում էր հին Խաղտեաց աշխարհի սահմաններին:

Յօդուածագիրը, այնուհետեւ, ժողովրդագրական բնոյթի կարգ մը համառօտութիւններ տուած է: Ութերորդ դարուն հոն բնակող Հայերուն վրայ յարձակած են Արաբ Յալիֆաներու խժդժութիւն վկայականը ստանալէ ետք՝ կը նուիրուի վիրաբուժութեան: Շուտով մասնագէտը կը դառնայ ոսկրային հիւանդութեանց վիրաբուժութեան: Այժմ դասախօս Շիքակոյի համալսարանին, վիրաբուժական քաղաքին մեծագոյն հիւանդանոցին, իրրեւ հեղինակութիւն, ըլլայ Ամերիկայի մէջ, ըլլայ արտասահմանի մէջ, ծանօթ է իր անունը Տօքթ. Քէլի, (Ամերիկա մտած օրերուն՝ իր անուան երկրորդ Ք. տառը պակաս գրուած ըլլալով, կը կոչուի Տօքթ Քէլիկեան, ասկէ՝ մտերմական Տօքթ. Քելի):

Ահաւասիկ մասնագէտ մը, որով կրնայ հպարտանալ հայութիւնը, (Հայաստանի Գիտութեանց ակադեմիան զինք հրաւիրեց վերջերս, Երեւան՝ չարք մը դասախօսութիւններ տալու համար):

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

«Յառաջ», 1963, Օգս. 21

Վայրի սո՛խ:

Բնիկներու լեզուով՝ այսպէս կը կոչուի քաղաքը, Շիքակօ, (Թարգմանի՝ վայրի սոխ), ուր կը մտնեմ Մարտ 16-ին, գարնան դռներէն, ձմրան ձիւնը ետեւս ձգած:

Բայց ի՛նչ սոխ, բայց ի՛նչ սոխ:

Երկրորդ Նիւ Եորք մըն է այս քաղաքը, Միչիկընի ալազանին հարաւ-արեւմտեան անկիւնը, 50 քմ. երկարած՝ լիճին եզերքն ի վեր եւ 511 քառակուսի քմ. տարածութեամբ, մօտ չորս միլիոն բնակչութեամբ, արուարձաններով՝ եօթը միլիոն: Ութ տիտանեան կառոյցներ կը կազմեն Շիքակոյի սիրտը, զոր տեղացիք կը կոչեն Լուփ, Թարգմանի՝ օղակ, ըստ այսոց՝ հանդոյց, ուելի ճիշդ՝ փոր, որովհետեւ այդտեղ կեդրոնացուած են Շիքակոյի առեւտրական բովանդակ հարստութիւնն ու կենդանութիւնը:

Լիճին չրթներուն վրայ, հրթիռի պէս դէպի երկինք նետուած այդ կառոյցները, Շիքակոյի երկինքը քերող աժդահարեան այդ հիմնարկները դեղեցիկ է դիտել դիւրերը, երբ, կարծես հազար ու մէկ դիւցներու նորագոյն պատմութեանց գիրք մը կը բացուի առջեւդ:

Հարիւր տարի առաջ, այստեղ, տաս նեակ մը հիւղակներ մէկայն կային՝ լիճէն նոր դուրս ելած կրիաներու նման: Այսօր՝ աշխարհ մը իր ամպամերձ չօշափուկներով, իրրեւ քաղաք՝ չորրորդը աշխարհի մեծագոյն քաղաքներու դասաւորման մէջ, իսկ երորդը՝ Միացեալ Նահանգներու մէջ:

Հարիւր տարի առաջ՝ սոխի նման բուսած խրճիթներ միայն: Այսօր դէպի աստուածութիւն բարձրացնող սանդուխներ: Բոլորովին ամերիկեան նախասիրութեամբ, բոլորովին ամերիկեան ըմբռնութեամբ քաղաք մը, որ կը մատնէ ճարտարարուեստի եւ առեւտուրի տեղացի վարիչներուն յաւակնութիւնը, հիմնել վիթխարին, ստեղծել տիտանեանը, ամէն ձեռնարկ կազմել մեծագոյն ու բարձրագոյն չափերով:

Ունի հինգ համալսարան եւ բազմաթիւ բարձրագոյն վարժարաններ: Հարուստ մատենադարաններ, (ինծի անակնկալ մը եղաւ կեդրոնական մատենադարանին մէջ դտնել իմ հրատարակութիւններս): Եւ հարուստ թանգարաններ:

Ահա այս քաղաքին մէջ գտայ մեր սիրելի եւ հռչակաւոր վիրաբոյժը, Տօքթ. Համբարձում Քէլիկեան:

Զինք տեսեր էի, առաջին անգամ, Պէյրութի մէջ: Գիտէի թէ կ'ապրէր եւ կը գործէր Շիքակոյի մէջ:

Երբ հանդիպեցանք Լուփի մէջ, ուր գացեր էի իր քլինիքը՝ բարեւ մը ըսելու իրեն, թոյլ չտուաւ այլեւս որ մեկնիմ:

-Հետախօսով փնտռեցի քեզ ալ ու ձախ, հիմա որ գտայ՝ ալ չես կրնար մեկնիլ:

Մէկ ամբողջ օր անցուցինք քաղաքին մեծագոյն հիւանդանոցին մէջ, որու վիրաբուժապետն է. - այնտեղ հանդիպեցայ նաեւ Մեքսիկայի մեր սիրելի ընկերոջ՝ Քերոբէ Առաքելեանի, որ յատկապէս եկած էր Շիքակօ, վիրաբուժական գործողութեան մը համար, հաւատք չունենալով ոեւէ վիրաբոյժի վրայ, ընդունելով միայն՝ վերը Աստուած, վարը Տօքթ. Քէքլիկեան: Այդպէս կը մտածէ նաեւ մեր երիտասարդ դրողներէն՝ Զարեհ Զարդուն, այժմ ի Լոս Անճելըս, որ բախտն ունեցաւ իր կոր քամակը չակելու՝ չնորհիւ Տօքթ. Քէքլիկեանի նշդրակին, եւ... երբից Վարդապետաց Հաղօսագիւտ բառարանն ալ իրրեւ նուէր ընդունելու՝ ի նշան չնորհաբաշխ բժիշկին վեհանձնութեան:

Ցաջորդ օրերուն, ներկայ եղայ իր մէկ դասախօսութեան,- վիրաբոյժներու համագումար մը կար Ներաթոն Օթէլի մէջ: Ուշացեր էի: Երբ սրահ մտայ, Տօքթ. Քէքլիկեան կը խօսէր արդէն: Մարած էին լոյսերը եւ լուսապատկերով ցոյց կուտար ոտքի մատներու վիրաբուժական պարագաներ: Բարձրախօսին առջեւ կանգնած՝ կը զոռացնէր սրահը: Քիչ ետք բացուեցաւ լոյսը: Ընդարձակ սրահը լեցուած էր բժիշկներու բազմութեամբ: Սկսան հարցումները: Հպարտութիւն կը զգայի՝ երբ Տօքթ. Քէքլիկեան կը պատասխանէր սրամտութիւններով, հեղնելով նոյնիսկ զուարճանալով: Դասախօսութենէն ետք՝ երիտասարդ բժիշկներ պաշարեցին զինք, այնքան մեծ էր իր հեղինակութիւնը: Հազիւ ազատելով ինքզինք բժիշկներու այդ հանդոյցէն, առաւ մեզ ու, էս-օրին, գացինք... Չինական ճաշարան մը, - ինքը, ես ու Զարեհ քէնյ. Մարոնեան, որ կիսկերոնս էր (ամբողջ Ամերիկայի մէջ՝ առաւելապէս մեր վարդապետներն ու քահանաներն եղան, որ առաջնորդեցին զիս, իրենց կառքերով պտըտցուցին եւ երբեք մինակ չթողուցին):

Շիքակօ հոծ գաղութ ունի լեհական, գերմանական, իտալական, ֆրանսական, սքանտինաւեան, յունական, ռուսական, ճափոնական, չինական, մեքսիկեան, նոյնիսկ արաբական, - խճանկար ազգերու, որոնք ունին իրենց ինքնայատուկ ճաշարանները: Տօքթ. Քէքլիկեան կը սիրէ արեւելեան ճաշարանները:

- Հոս մնացիր ժամանակ մը, Շիքակօ ֆրանսական մշակոյթի ճաշակ ունի, յաճախ խումբեր կու գան փարիզէն ու ներկայացումներ կու տան, - կ'երթանք միասին ու կարօտդ կ'առնես:

- Անկարելի է, օրերս բաժնուած են ամերիկեան քաղաքներու վրայ:

Այսուհանդերձ առիթը գտանք եւ առաւօտ մըն ալ գացի հիւանդանոց՝ իրրեւ «ասիսթան» իր կատարած գործողութեան: Երկար տարիներէ ի վեր ձգած եմ սպիտակ չապիկը, վերջին անգամ՝ Ամիէնի հիւանդանոցը, (այդ կեանքէն ունիմ վիպագրութիւն մը, Սպիտակ շապիկով, կիսատարտ): Այսօր վերադարձիր հին սէրերուդ:

Եւ, հագուած իրրեւ հիւանդանոցին մէկ նոր վիրաբոյժը (ճերմակ չապիկ մը միայն կը ծածկէ մեր մերկութիւնը, թողլով միայն դուլպաները իրրեւ «թանկագին իրեղէններու պահարան»), մտանք գործողութեան սրահ: Երիտասարդ աղջիկ մըն էր, որու ոզնայարը վնասուած էր խորհրդաւոր պարագաներու տակ:

Տօքթէօրը քթթեց աչքերը՝ լինծի հասկցնելու համար այդ խորհրդաւորութիւնը, եւ սկսաւ բանալ ոզնոսկրերը, գօտիէն վար:

Ես չեմ տեսած վիրաբոյժ մը, որ ցոյց տուած ըլլայ այս աստիճան ինքնավստահութիւն ու միաժամանակ հանդարտութիւն՝ գործողութեան ընթացքին: Ուսանողութեանս չրջանէն կը յիշեմ Օմպրեատնը, Մաթիէօն, Մոնտորը, Տըլոնէն: Մասնաւորաբար այս վերջինը ձեռքի որեւէ առարկայ կը նետէր օգնականին կամ հիւանդապահուհիին՝ երբ ժամանակին չըստանար նշդրակը կամ մկրատը, - ծայրը աստիճան ջղային էր եւ անհամբեր, «մասդործ» կը կոչէին զինք, հիւանդանոցին մէջ. չարքով եւ ժամանակի հաշիւով կը քնացնէին գործողութեան ենթարկուելիքները եւ Տըլօնէ մէկը հազիւ լրացուցած՝ կ'անցնէր միւսին:

Տօքթ. Քէքլիկեան կարծես կը զբօսնու, հանդարտ է նշդրակը ձեռքին մէջ եւ այնքան զուարթ, որ... կ'երգէ միաժամանակ: Բայց ի՞նչ, - բարձրաձայն կ'երգէ Սայեաթ-Նովա կամ հայ ժողովրդական երգ մը, եւ յանկարծ կ'արտասանէ Զարդենց, մինչ ձեռքերը կը չարժին արեան մէջ: Շուրջինները վարժուած են հայերէն երգին ու բառերուն, ժպտագին կը հետեւին իր չարժումներուն եւ հրամաններուն: Դուրը կը գետեղէ, մուրճը կը զարնէ, ոսկորը կը ճայթէ, մինչ հայկական երգը կշռոյթ կու տայ կարծես այս արեան պատարագին: Ահա ոզնածուծը մէջտեղն է, մատովը կը չօշափէ, դուրով քիչ մը եւս կը լայնցնէ ոզնոսկրին բացուածքը, մինչ ես կը զոդամ որ կը վնասուի ոզնածուծը:

- Մի՛ վախնար, ոզնածուծին լարը ուժով է կ'ըսէ:

Այս գործողութենէն ետքը նկարուեցանք միասին՝ գործողութեան սրահին մէջ, յետոյ մեր վիրաբուժապետը չարունակեց իր գործը, - աղջկան մը թերակազմ ձեռքին մատները ամբողջացուց, երիտասարդի մը չախչախուած թեւը կարդի դրաւ, եւ ի վերջոյ պտոյտ մը կատարեցինք սրահէ սրահ՝ հիւանդներուն մօտ: Ամբողջ օր մը այսպէս, հիւանդանոցին մէջ:

Երեկոյին երբ պիտի մեկնէինք, նոր հիւանդ մը բերին եւ Տօքթէօրը մնաց գործելու հիւանդանոցին մէջ: Ոչ ցերեկ ունի, ոչ գիշեր: Իր կեանքը կ'անցընէ հիւանդանոցին մէջ:

Բայց բժշկութիւնը չէ միայն, որ կը հետաքրքրէ զինք: Գրագէտի խմոր ունի: Ունի գրական ուսումնասիրութիւններ: Նաեւ բժշկական անդլերէն հրատարակութիւններ:

Տօքթ. Համբարձում Քէքլիկեան ծնած է Համբն, 1900-ին: Մեծ եղեռնէն ետք, ջարդէն ազատած, Պոլիս է անցած: Կը մտնէ Ռոպէրթ Քոլէճ: 1920-ին կ'անցնի Ամերիկա, ուր կը վերջացնէ միջնակարգ ուսումը ու կը մտնէ համալսարան: Բժիշկի վկայականը ստանալէ ետք՝ կը նուիրուի վիրաբուժութեան: Շուտով մասնագէտը կը դառնայ ոսկրային հիւանդութեանց վիրաբուժութեան: Այժմ դասախօս Շիքակոյի համալսարանին, վիրաբուժական քաղաքին մեծագոյն հիւանդանոցին, իրրեւ հեղինակութիւն, ըլլայ Ամերիկայի մէջ, ըլլայ արտասահմանի մէջ, ծանօթ է իր անունը Տօքթ. Քելի, (Ամերիկա մտած օրերուն՝ իր անուան երկրորդ Ք. տառը պակաս գրուած ըլլալով, կը կոչուի Տօքթ Քէլիկեան, ասկէ՝ մտերմական Տօքթ. Քելի):

Ահաւասիկ մասնագէտ մը, որով կրնայ հպարտանալ հայութիւնը, (Հայաստանի Գիտութեանց ակադեմիան զինք հրաւիրեց վերջերս, Երեւան՝ չարք մը դասախօսութիւններ տալու համար):

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

«Յառաջ», 1963, Օգս. 21

ՄՈՒՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

Ուիլիըմ Սարոյեանի հետ

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

«ԲԱՂՏԱՍԱՒ ԱՂԲԱՐ»

- Ամեմեանի բեմադրութիւնն առաջին կարգի բեմադրութիւն է. Հրաչեայ Ներսիսեանի խաղը զարմանալի խաղ: Եւ բոլորն ալ լաւ կը խաղան: Շատ-շատ լաւ թատրոն է: Բաղտասար աղբար կարծես փարոսով կը սկսի, կ'ըլլայ կոմեդիա, ապրակի կոմեդիա... կ'առանձնանայ բոլորէն, կը փոքրանայ, կը մնայ բոլորովին մենակ. ի՞նչ է ուզածը, - ճշմարտութիւն եւ արդարութիւն: Պարոնեան պատուական խաղ է գրեր, - «Բաղտասար Աղբար»:

«ՄԻՏՔՍ ՉԿՐՑԻ ՀԱՍԿՑՆԵԼ...»

Գրողների տանը հանդիպումը կայացաւ յանպատրաստից: Անկախ այս հանգամանքից, մթնոլորտը ջերմ էր:

- Բիթլսցի դրող կա՞յ այստեղ: Սեղմեց ձեռքը.

- Շատ, շատ ուրախ եմ. Բիթլս կը յիշե՞ս:

- Կը յիշեմ:

- Այստեղ ընտանիք ունե՞ս...

- Ունեմ, տուն, տեղ, ընտանիք:

- Ձեր տուն Բիթլսի թթու կա՞յ:

- Կայ:

Լռութիւն:

- Բիթլս կը յիշե՞ս:

Երբ դուրս եկանք, դանդաղեցաւ.

- Չկրցի հասկցնել, որ Բիթլսի թթու կ'ուզեմ ուտել... ինչ անպիտան մարդ եմ:

ԻՆՔՆԱՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳՈՎ

- Այսպէս լաւ է, որ քիչ մնացի եւ չուտ կ'երթամ, թէ չէ պիտի ձանձրանայիք, ըսէիք, - աս ինչ թատաքալի, տարխոչ մարդ է: Ցետոյ պակասութիւններս պիտի տեսնէիք... Իսկ այսպէս որ եր թամ, պիտի կարծէք թէ չէնքով-չնորհքով մարդ եմ...

ՔԱՆԱՔԵՌԻ ԲԱՐՁՈՒՆՔԻՑ

...Երեւի տասներորդ անգամ իր խընդիրքով Յովհաննէս Բաղալեանը «Կալի երգը» երգեց: Քանաքեռի բարձունքից դիտում ենք դիշերային Երեւանի հիասքանչ պանորաման:

- Ինչ գեղեցիկ Երեւան է, ինչ զարմանալու քաղաք: Երեւանի լոյսերն աւելի շատ են քան Սան-Ֆրանցիսկոյի լոյսերը: Յովհաննէս, շատ կը խնդրեմ, անգամ մ'ալ երգէ... «Հօ.հորովել...»

Հօ-հորովել, հօ՛...

Հորել, հորել, հորել, հորել, հորել-հո՛...

Լոյսերի ծովում ծփում է դիշերային Երեւանը:

ՆՐԱՆ ԱՄԷՆ ԻՆՉ ԶԱՐՄԱՑՆՈՒՄ Է

Ուիլիըմ Սարոյեանի համայիչ գծերից մէկը նրա գրեթէ մանկական անմիջականութիւնն է:

Թւում է, թէ նա ծնւում է ամէն օր եւ նայում է իրերին, երեւոյթներին եւ մարդկանց նոր ծնուած մանկան յստակ զարմանքով եւ թարմ աչքերով:

Նրան հաւասարապէս զարմացնում են եւ ցուցանակում գրուած մանկական խաղալիքները, եւ որթատունկից կախուած խաղողի ողկոյզը, եւ «Բաղտասար աղբարը»:

Նրան զարմացնում են մանուանդ երեխաները.

Սիրում է նա մանուկներին մանկական սիրով:

Գիւղում հանդիպեց մի փոքրիկ 8-9 տարեկան քրդուհու, գրկում՝ 2-3 տարեկան քոյրը:

Մօտեցաւ:

Անունդ ի՞նչ է:

- Ալմաստ:

- Ի՛նչ գեղեցիկ են. փոքրիկին անո՞ւնը...

- Զինէ...

- Զարմանալի: Բնաւ չպիտի մոռնամ:

Եւ չմոռացաւ: Ամբողջ ճանապարհին եւ աւելին, յաջորդ օրերին ոեւէ առիթով եւ առանց առիթի յիշում էր.

- Ինչ զարմանալի փոքրիկներ էին, Ալմաստ եւ Զինէ, շատ զարմանալի: Բնաւ չպիտի մոռնամ:

(Շար. 7)

քիններուն հետեւանքով Այրարատէն եւ վասպուրականէն գաղթած Հայեր : Թիւը՝ 12·000 :

789-էն 790-ին հոն ստեղծուած է հայկական իշխանութիւն Համամչէն կամ Համամշէն կեդրոնով (անուանումը Համամ Համշէնի իշխանին պատճառով) : Այս իշխանութիւնը 1480-ական թուականներուն, ուրկէն Ժե· դարուն Օսմանեան բռնատիրութեան ենթարկուած է, եօթը դարերու անկախ գոյավիճակէ մը ետք :

Մանաւ իրողութիւն նկատուած է բռնակալներուն վարած քաղաքականութիւնը : Արեւմտեան Հայաստանի միւս շրջաններուն նման, հոն եւս բարբարոս տիրակալները բռնութեամբ փորձած են մահմետականացնել տեղւոյն ըմբռնած ժողովուրդը, սակայն, որ շրջանի ժողովուրդը մոռնալ իր մայրենի լեզուն : Ընդդիմացողներին սրախողխող Էին աւնում, լեզուները կտրում, տեղահանում բնիկ վայրերից : Համշէնցիները, սակայն, նոր բնակավայրեր հիմնած են, հերոսական գոհեմարտեր մղած են : Սակայն թշնամին անողորմ գտնուած է :

Օսմանեան Թուրքերը Ժ.Ը· դարուն բռնի մահմետականացուցած են շրջանի լաչերն ու Ցոյները : Նոյն ազէտը սպառնացած է նաեւ Հայերուն : Շատեր զոհ - ուած են, շատեր ալ չհոկալով բռնութիւնները՝ դաւանափոխ եղած են : Այսուհանդերձ, պահած - պահպանած են իրենց մայրենի լեզուն :

Համշէնցիներուն մէկ մասը 1877 - 1878-ի ռուս - Թրքական պատերազմին Սեւ Ծովու կովկասեան ափերը ապաստանած են : Այստեղ նրանք ամայի վայրեր - բուն բնակավայրեր հիմնեցին, ազատուելով ֆիզիկական բնաջնջումից :

Համշէնցիներուն գաղթը՝ զանգուա - ծով, տեղի ունեցած է 1915 - 1920-ին : Ներկայիս Սեւ Ծովու ափերուն՝ Վրաստանի եւ Կրասնոդարի երկրամասերին մէջ, ասոնց թիւը 300·000-էն աւելի է :

Գրախօսող յօդուածագիրը անդրադառնալով Համշէնցիներու մշակոյթին, դի - տել տուած է, թէ Մինջնադարուն գըր - չութեան կեդրոններ գոյութիւն ունեցած են : Վանքերուն մէջ հարիւրաւոր գըր - չագրութիւններ չարադրուած են : Դրժ - բախտաբար ասոնցմէ քիչ օրինակներ մը - նացած են :

Հր· Աճառեան 1947-ին հրատարա - կած Քննութիւն Համշէնի բարբառին մասին իր ուսումնասիրութեան մէջ, այն եզրակացութեան եկած է, թէ տուեալ բարբառը հարուստ է գրաբարի բառերով, չատեր հազուագիւտ գործածութեան ենթարկուած մեր այժմու գրական լեզուին մէջ : Այս բառերը ուրիշ բարբառներու մէջ գոյութիւն չեն ունեցած :

Համշէնցիներու բարբառով յօրինուած են հէքեաթներ, սիրոյ եւ հարսանեկան երգեր, պարերգներ, մանիներ, օրօրներ, հանելուկներ եւայլն :

Ասկէով Համշէնցիներու անցեալի աչ - խատանքներուն մասին, յօդուածագիրը ըսած է, թէ այս վերջիններս իրենց հոգերուն վրայ գրաւած են հողագործու - թեամբ, խաչնարածութեամբ եւ արհեստներով :

ԲԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Ս· Սահակ - Ս· Մեսրոպ ապէ· չաբաթօրեայ վրժ·ի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Ցունիս 4-ին, Նորաշէն երկրորդական վրժ·ի սրահին մէջ : Օրուան հանդիսավարը, Ե· դասա - բանի ուսուցչուհի՝ Տիկ· Է· Գուլումճեան կատարած է բացման խօսքը, որմէ ետք ելոյթ ունեցած են մանկապարտէզի փոք - րիկներ, ու բարձր դասարաններու աշա - կերտութիւնը : Տնօրէնուհի Տիկ· Ա· Գան - տահարեան կարդացած է տարեշրջանի ու - սումնական տեղեկագիրը· խօսք առած է նաեւ խնամակալութեան ատենապետ Ժ· Շանլըեան որ տեղեկացուցած է թէ Օն - թարիոյի կրթական նախարարութիւնը ո - րոշած է վարկանիշ տալ օտար վրժ·ներ յաճախող ուսանողներու որոնք չաբաթը վեց ժամ կ'ուսանէայ հայերէն լեզուի դա - սընթացքներուն կը հետեւին : Նախակըր - թարանը տուած է երկու սեռէ 16 շրջա - նաւարտներ :

×

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՑ Վասիլիա քաղաքին մէջ մահացած է Հ·Բ·Ը·Մ·ի բարերար անդամ, միլիթեան կեդրոնական վարչական ժողովի փոխ-նախագահ Տօքթ· Վարդ - դէս Մկրտիչեան : Ծնած է Ռոտոսթօ, շրջանաւարտ եղած՝ Պոլսոյ կեդրոնական վրժ·էն, յետոյ Միացեալ Նահանգներու մէջ հետեւած բնագիտութեան եւ քիմիա - դիտութեան : Հաստատած էր Մկրտիչ - եան կրթական Ֆոնտը, որ այսօր կը հաս - նի մօտ մէկ միլիոն տոլարի : 1959-էն ի վեր ան մաս կազմած է Հ·Բ·Ը·Մ·ի կեդ - րոնական վարչական ժողովին : Յուղար - կաւորութիւնը կատարուած է Քալիֆոր - նիոյ Ս· Ատուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Ցուլիս 8-ին· ներկայ գտնուած է Հ·Բ·Ը· Մ·ի ընդհ· տնօրէն Մ· Հայկենց եւ խօ - սած՝ կուռ դամբանական մը :

×

ՊՈՒԷՆՈՍ-ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Ցուլիս 1-3, տեղի ունեցած է ՀՕՄի հարաւ· Ամերիկա - յի 36-րդ Պատգամաւորական ժողովը, մասնակցութեամբ չրջանի բոլոր մասնա - ճիւղերու ներկայացուցիչներուն : Քննուած են գործունէութեան տեղեկագիրները, կատարուած է Շրջ· Վարչութեան ընտ - րութիւն : Ժողովը լայնօրէն զբաղած է հա - րատեւութեան եւ համահայկական հարցե - րով, կազմակերպչական խնդիրներով :

×

ՊԷՅՐՈՒԹի Հայ Աւետարանական քոլէ - ճի վկայականներու բաշխումի հանդէսը տեղի ունեցած է Հինդշաբթի, Ցուլիս 7-ին, Հայ Աւետ· եկեղեցւոյ չրջափակին մէջ : Հանդիսութեան ընթացքին՝ տնօ - րէն Զ· Մարքեան կատարելէ վերջ վկա - յականներու բաշխումը, խօսքը ուղղելով իր աշակերտներուն, ըսած է· «...Մնա - ցէ՛ք միշտ ականջալուր՝ մայր հողի կան - չին» : Վեր· Ցովհ· Գարճեանի օրհնու - թեամբ՝ աւարտած է հանդէսը : Վարժա - րանէն չրջանաւարտ եղած են 10 աշա - կերտ-աշակերտուհիներ :

×

ՎԱՆԳՈՒՎԸՐԻ ՀՕՄի «Արագ» մասնա - ճիւղին Շաբաթօրեայ վրժ·ին ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Ցունիս 26 Կի - րակի : ՀՕՄի մասնաճիւղի ներկայացու - ցիչ Տիկին Ծ· Գալաքեան կարդացած է տարեկան տեղեկագիրը ու չնորհակալա - թիւն յայտնած բոլոր սատարողներուն : Ցայտագիրը կազմուած էր աշակերտներու մասնակցութեամբ, որոնք երգած, արտա - սանած, ներկայացուցած են մանկական օփերա մը, նաեւ կարդացած ուղերձ - ներ : Տեղի ունեցած է մրցանակաբաշխու - թիւն յաջող աշակերտներու :

CONSEIL NATIONAL DE PREVENTION DE LA DELINQUANCEի

ԱՆԴԱՄ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ Է ՔՈՄԻՍԵՌ - ՏԻՎԻԶԻՈՆԵՌ ԿԵՆԿՈՒԱՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Ինչպէս ծանօթ է, տարիներու ընթաց - քին կրկնուար Գրիգորեան իր ձեռնհաս գործունէութեամբ ոստիկանական ասպա - րէզին ներս, արժանացած է պաշտօնի բարձրացումներու :

Մի քանի տարի առաջ իրեն յանձնուած էր Մարսէյլի հիւսիսային արուարձան - ներու հսկողութիւնը, ուր կ'ապրին մեծ թիւով գաղթողներ եւ յատկապէս Մակ - րեպցիներ : Կ· Գրիգորեան իրեն յատուկ վարուելակերպով եւ գործելակերպով յաջողած էր նուազեցնել, զգալի չափով քրէութիւնը :

Այս գրական արժանիքները, իր ընդհա - նուր պատրաստութիւնը, զարգացումը, փորձառութիւնը եւ իր մարդկային յատ - կութիւնները զինքը առաջնորդած են պաշտօնի բարձրացումի : Այսպէս քանի մը ամիս առաջ Կրեկուար Գրիգորեան որ - պէս Քոմիսեռ Տիվիզիոնեռ դարձած է քաղաքի ոստիկանութիւններու Նահան - գային Տնօրէնին կցորդը :

Իսկ, 1983 Ցունիս 8-ի հրամանագրով, լոյս տեսած Պաշտօնաթերթի 1983 Ցու - լիս 14-ի թիւին մէջ, կառավարութիւնը գինքը կը նշանակէ անդամ

Conseil National de Prévention de la Délinquanceի

իր «բարձր ձեռնհասութեան եւ մեծ փոր - ձառութեան համար» :

Սոյն մարմինը, նախարարապետի նա - խագահութեան տակ, ըստ հրամանագրին կը բաղկանայ 12 նախարարներէ, 5 երես - փոխան կամ ծերակուտականներէ, 35 քաղաքապետներէ եւ 28 անձնաւորու - թիւններէ : Կ· Գրիգորեան կը պատկանի այս վերջին դասակարգին, որուն մէջ կան ի մէջ այլոց՝ Հանրի Նոկէռ, Մարս - կային Իրաւանց լիկայի նախագահը, Ժաք Ֆօվէ՝ Լը Մոնտ թերթի նախկին տնօրէ - նը, Պեռնար Տըլըթլաս՝ ոստիկանական անկախ սենեակի ընդհ· քարտուղարը, Ժան - Լուի Պրոչէն՝ Ֆրանսայի փաստա - բաններու սենեակային նախագահը եւ - այլն· · · :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԺԻԼ ՎԷՌՆԸ ՀԱՅԵՐԷՆ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը հայերէն լոյս ընծայած է ռուս գրագէտ Եւգէնի Բրանդլիսի «Ժիլ Վէռնի հետ» գիր - քը (թարգմանիչ՝ Խաչատուր Դաղա - եան) : Հայ ընթերցողին ծանօթութիւնը Ժիլ Վէռնի գործերուն հետ հարիւրամ - եայ անցեալ մը ունի : 1875-ին՝ Զմիւռ - նիա, Մատթէոս Մամուրեանի թարգմա - նութեամբ հրատարակիչ Տիգրան Տէմէ - եան լոյս ընծայած է Ժիլ Վէռնի «Աչ - խարհի չուրջը 80 օրուան մէջ» վէպը : Թարգմանիչը՝ ներկայացնելով հեղինա - կը, գրած է· «Պրն· Ժիլ Վէռնի նպատա - կը վեհ ու օգտաշատ է· ուսման եւ դիտու - թեան ընտելացնել նոյնիսկ անյոյս ըմ - բռոստ մտքեր : Նա ֆիզիքական, աստղա - բաչխական, աչխարհագրական ակունք - ներ ու իրողութիւններ կ'ամփոփէ, կը պարզէ, կը գտէ, զանոնք իր դիւցազուն - ներուն կը վերագրէ, կը ստեղծէ չարժուն պատկերներ, մերթ ահարկու եւ անհատա - նական դիտումներով տեսարաններ, մերթ մարդկային ճարտարամտութեան, յան - դգնութեան գործեր կը նկարագրէ, դի - տութեան ճամբան իր վառվռուն ու հմտա - լից երեւակայութեամբ գծելով» :

Երկու տարի ետք Մ· Մամուրեան թարգ - մանած եւ հրատարակած է «Մորհրդաւոր կղզին» : Յատկանչական է, որ այս վէպե - րը տպագրուած են առաջին անդամ լոյս տեսնելէն մէկ-երկու տարի ետք : Ժիլ Վէռնի երկերը յետագային լոյս տեսած են նաեւ Հալէպ՝ 1905-ին, Կ· Պոլիս՝ 1889-ին, 1910-ին, 1926-ին, 1927-ին եւ 1929-ին : 1920-ին, երբ Պոլսոյ մէջ հայկական մշակութային կեանքը դարձեալ որոշ աչխուժութիւն մը կ'ապրի, հայերէն առաջին դիրքերու կարգին կը հր - բատարակուի «Կրանթ նաւապետի որդի - ները» : Մ· Անանեանի թարգմանութեամբ : Քանի մը տարի ետք լոյս տեսած են «Մի - չէլ Ստրոգոֆ» (1926, թարգմանիչ՝ Վ· Ասատուրեան, հրատարակիչ՝ Մ· Ցովակիմ - եան) եւ «Կրանթ նաւապետի որդիները»ի Գ· հրատարակութիւնը, որով Գ· Ցով - հաննէսեան եւ Կ· Պատուեան կը բանային նոր՝ «Կռունկ» մատենաչարը : Անոնք մը - տադիր էին հրատարակել Ժիլ Վէռնի բո - լոր երկերը, ժամանակի լաւագոյն թարգ - մանիչներով :

Նման ընդարձակ հրատարակութիւն մը իրագործուեցաւ Հայաստան, ուր 1963-1965 թուականներուն լոյս տեսան Ժիլ Վէռնի երկերու տասը հատորները, իւրա - քանչիւրը քան հազար տպաքանակով : Մինչ այդ առանձին գիրքերով 12 անգամ հրատարակուած են հեղինակին զանազան երկերը :

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Բ.

- Ո՞ւր կ'երթան կոր, մայրիկ, հար - ցուց Համբիկ, երբ որ պարտէզին դուռը զոցուեցաւ :

- Ելան տունէն, որդի, ի՞նչ պիէմ պան ըլլալը չհակցայ ... Թոհա՛ֆ պան, Թո - հա՛ֆ...

- Ելա՛ն, կը մրմռար Համբիկ, պարապ սենեակին բաց պատուհանները դիտե - լով, դէմքին վրայ անբացատրելի յուսա - հատութեամբ մը :

Ցետոյ մօտեցաւ դրանը ու ներս նայե - ցաւ· գետնին վրայ ցանցնուած էին ան - պէս, կոտրած առարկաներ· պատըր - ատած խշտիքի մը փորէն յարդեր դուրս կը պոռթկային, անկիւն մը, հին շրջած կրակարանի մը մոխիրը գետինը կը ծած - կէր՝ մարած ածուխներով խառն : Անկող - նարանին դուռը՝ ծխնիներէն ելած՝ ցայց կուտար քուրջերու կոյտեր, դուրս մեկ - նողները լքած էին՝ իրրեւ ցաւագին մը - նացորդները իրենց երկարամեայ չքաւո - րութեան : Պատերը տեղ տեղ կը փլչէին խոշոր ու պզտիկ դամերէ ծակծկուած : Այդ տարտղնութեան վրայ տատապած կեան - քի հով մը կար :

- Ելա՛ն, կը մրմռար Համբիկ, իր տար - տամ նայուածքը պարտցնելով սիրուած էակէն մնացած այդ առարկաներուն վը - րայ, չուզելով հաւատալ անկարելի իրա - կանութեան, որ իր էութիւնը կը սառե - ցընէր հիմա, մոլորանք կուտար մըտա - քին :

- Ի՞նչ կը նայիս, Համբիկ, ըսաւ ան - դիէն մայրը, էլան նէ էլան, ինչերնո՞ւս պէտք· տահա աղէկ, աս օտան ալ մենք կը նատինք...

Ցանկարծ, ուշան, յուսահատական ըս - փոփանքի մը փարեցաւ :

- Ե՛ս կը նատիմ աս սենեակը, մայրիկ· անկողինս հոս գնենք ... չըլա՞ր...

- Բէկ աղուոր կ'ըլլայ, զաւակս :

Համբիկ իր սենեակը զարձաւ, հազ - ուեցաւ, ու չուկայ գնաց : Մարդերն ու չէնքերը ուրուականի պէս երեւցան իրեն՝ մոքին զառանցանքին մչուշներուն մէ - ջէն : Իր մեքենական քալուածքին մէջ հինցած ալքոլամոլի ինքնաչարժութիւն մը կար, քնաչրջիկի դանդաչումով : Նայ - ուածքը սեւեռական, թեւերը դէպի առաջ կարկառուն :

- Օ՛հ, ելա՛ն, ելա՛ն, կը մրմնջէր ակ - առները սեղմած, ներքին ահեղ փոթո - րիկին իրրեւ միակ արտայայտութիւնը :

Իր յուսահատութեանը մէջ ան կը մը - տածէր թէ իր սիրած էակը հիմա ան - դարձօրէն կորսուած էր իրեն համար : Ցորչափ անիկա իր քովը մնար, իրմէ քայլ մը անդին, զանիկա ողջքելու, ա - նոր անտարբերութիւնը չախչախելու վեր - չապէս անոր համակրութիւնը չահելու դերազոյն եւ հեռաւոր չոյսը անուչանա - լու իրաւունք կ'ունենար : Գէթ, այս նը - պատակին հասնելու համար ամէն օր նո - րանոր ծրագիրներ կարող էր չինել, հոգ չէ թէ զանոնք իրարու հետեւ չնչելու ցա - ւագին հարկաւորութեան զատապարտը - ւած ըլլար : Բայց հիմա, մեկնած, զա - ցած էր ան, թերեւս մղոններ գնելով իր եւ մերժուած սիրահարին մէչտեղը : Ա - ռաջ, ամէն չոյս կը փճանար, երեւակա - յութեան ամէն չմարութիւնները մութի պէս կը ցնդէին, տեղի տալով բիրտ ու վայրագ իրականութեան :

Իրիկուան, տուն վերադարձին, անկո - ղինը հապճեպով փոխադրեց պարպուած սենեակը : Մինչեւ առտու հակեց հոն, նըս - տած անկողինին վրայ, չնչելով այդ մըթ - նոլորտը զոր տարիներով չնչած էր Սո - ֆի, տակէց զոհացում մը, սփոփանք մը վայելելով կարծես : Պահ մը, անդրա - դառնալով այն վիճակին ահաւորութեա - նը որուն մատնուած էր, չանաց սթա - փիլ, թօթվել իր վրայէն այդ զարհու - րելի մղձաւանջը որ իր կեանքը կը տրո - րէր բայց իսկոյն զգաց իր ամբողջ ակա - րութիւնը՝ ազատուելու այդ ճնշումէն, ու ա՛լ վերջնականապէս համոզուեցաւ թէ սիրոյ ճիրաններուն մէջ այնքան անո - ղոքօրէն բռնուած էր որքան ճնճղուկը բազէի մագիլներուն մէջ : Այս համոզումը մը, որ իր քով այլեւս հաւատք մը կը դառնար, ստիպեց զինքը որ ստեղծուած նոր կացութեան առջեւ աւելի պատրաս - տութեամբ ու աւելի ճարտարութեամբ չարժի : Նոյնիսկ իրեն այնպէս թուեցաւ՝ իր ենթադրական ճարտարութենէն՝ թէ կարող էր այն բոլոր հնարամտութիւննե - րուն, բոլոր ճարպիկութիւններուն, ո - րոնք չամաւ ու անկեղծ սիրահար մը իր խոչընդոտին կը չաջողին հասցնել :

(Շար· 118)

Տէր եւ Տիկին Քլօտ Վէօյէօ եւ ազջիկը, Օր· Սոնիա Ակոնայեան, Այրի Տիկին Ստեփան Ակոնայեան, Այրի Տիկին Վահրամ Սէֆէրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պարսիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժաք Թորիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պօյաճեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ Մելիքեան, Կիւրեղեան, Լֆխանեան, Ֆարչեան, Գրիգորեան, Վէօյէօ ընտանիքները եւ Տէր եւ Տիկին Հայկ Թովմասեան խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր, զուակին, եղբօր, զարմիկին եւ ազգականին՝

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգս· 2-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին, այս Երկուշաբթի, Օգս· 8, ժամը 10·30ին եւ մարմինը կը փոխադրուի Անթոնիի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Այրի Տիկին Լեւոն Պէրպէրեան, Օր· Սիւզան Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Պէրպէրեան, Այրի Տիկին Մուրատեան ինչպէս նաեւ Սահակեան ընտանիքը (Երեւան) եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ԼԵՒՈՆ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարսէյլ, Օգս· 2, սրտի տագնապի հետեւանքով։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երեքշաբթի, Օգս· 9, ժամը 14-ին Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անթէոնի գերեզմանատունը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Սէնթ-Էթիէն·· Պ· Աբրամ Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Մանուկեան զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Մամբրէ Խաչատուրեան եւ աղջիկը՝ Օր· Ժլօրին Խաչատուրեան, Այրի Տիկին Նոյեմի Տէրմէնճեան զաւակները եւ թոռները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ մօր՝

ԼՈՒՍԻ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ
(Մանիսացի)

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 30-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Օգս· 2-ին։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, ներկայս իբր այդ նկատել։

Այս սխտոր առթիւ Խաչատուրեան եւ Մանուկեան ընտանիքները, կը նուիրեն 300 Ֆ· «Ցառաջ»ի բարգաւաճման։

- ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ -

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 14-ին, Աստուածածնայ վերափոխման Տօնին առթիւ, Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ·

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊՍ· ՋՈՒԲԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէք։

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՆԻՍ

Նիսի Ս· Աստուածածին եկեղեցւոյ օծման 56րդ տարեդարձի եւ անուանակոչութեան առթիւ հանդիսաւոր Պատարագ՝ Կիրակի, 14 Օգոստոս։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ· ՎՐԴ· ՃԷՐԻՃԵԱՆ

Շաբաթ 13 Օգոստոս՝ պատրաստութիւն Մատաղի, սկսեալ ժամը 13-էն, Կիրակի 14 Օգոստոս՝ Ժամերգութիւն, ժամը 9·30-ին, Պատարագ, ժամը 10-ին եւ Օրհնութիւն՝ մատաղի եւ խաղողի, ժամը 11·45-ին։

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը հրաւիրէ Վալանսի եւ չրջ· հայութիւնը, Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ պատարագի եւ խաղողօրհնութեան, 14 Օգս· Կիրակի առաւօտեան։

15 Օգս·, Երկուշաբթի, հոգեհանգստեան արարողութիւն, ժամը առաւօտեան 10-ին ի յիշատակ Բ· պատերազմի ամբակոծման զոհ վալանսցի Հայերու հոգւոյն համար։

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, 14 Օգս·, Վերափոխում Աստուածածնի։

Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ։ Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն։

ՊՈՒԼՎ· OSSO — Ս· ՅԱԿՈԲ

Աստուածամօր վերափոխման տօնին առթիւ, 14 Օգս·, Կիրակի, կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ։ Ցաւարտ պատարագի Խաղողօրհնէք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՏԻՄԻՆ·· Պ· Ալեքս Մանուկեան 500 Ֆ· կը նուիրէ առ ի գնահատութիւն «Օրլիէն եաք» Օրը օրինին (Օգս· 4)։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԷՕՏՈՆ·· Տէր եւ Տիկին Գր· Գազանճեան 100 Ֆ· կը նուիրեն «Ցառաջ»ին, Տիկին Մարի Զագըլեեանի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ· Խաչէ Խալի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է 100 Ֆ· Տիկին Ամրինէ Խերոյեանէ, հին եւ նոր նահատակներու յիշատակին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ
ԾԱԽՈՒ Է

Առաջին յարկի վրայ արեւտուրական մը եւ խոհանոց մը· Լուր, ելեկ· Փարիզէն 12 կիլոմեթր։ Թրէն, օթոպիւս։

Գինը՝ 70·000 Ֆ·

tél. 383 92 38

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Փլա մեքենայի վրայ վարժ գործաւորուհիներ։ Ապահով գործ։

Ets. CALDIRAC
(M. MIHRAN)
65, rue Meslay, 75003 Paris
métro : Strasbourg - St. Denis

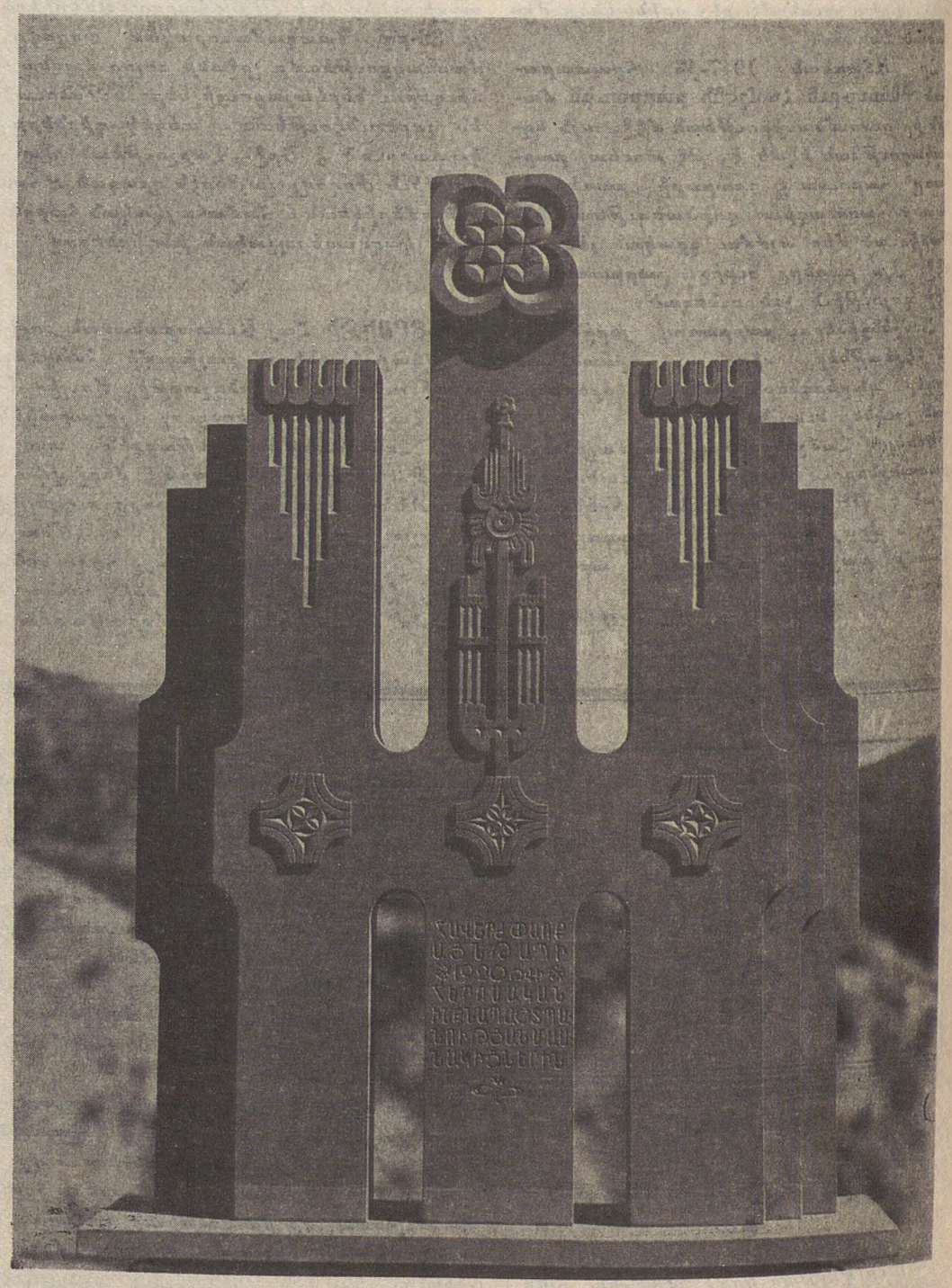
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՊԵԼՖՈՆԹԷՆԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԻՐ ԿԱՑԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14ԻՆ
ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ

Հաճելի օր մը, ինչպէս ամէն տարի
ՃԱՇ - ՊԻԻՖԷ - ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

— ԿՈՉ —

ՑԱՒԵՐԻ ՓԱՌԱՏ ԱՑՆԹԱՊԻ
1920-Ի ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ
ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Յուլիս 14-ին մեր ստացած նամակով, տեղեկացանք թէ Հայաստանի կառավարութիւնը որոշած է Սեպ· 27-ին կատարել յուշարձանին բացման արարողութիւնը։

Աբտաահմանի թերթերէն

Այս ուրախ առթիւ, կոչ կ'ընենք այն թապուկի մեր հայրենակիցներուն, խառնուրդ կատարութեան, եւ վայելելու նոյն թուականին կատարուող Ս· Մեռոնի օրհնութիւնը։

ԳԷՈՐԳ ՊԱԳՐՃԵԱՆ

կը խնդրուի արտատպել։

OPTIMA Tours

Prochains Départs en Arménie

SPECIAL PELERINAGE DU SOURP MURON

— Du 20 au 30 Septembre
— Du 20 Septembre au 4 Octobre
— Du 22 Septembre au 6 Octobre

demandez nos programmes détaillés.
Possibilités de départ de LYON et de MARSEILLE.

Renseignements et Inscriptions:

SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
9
MARDI
9 AOUT
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.497 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 59e ANNÉE — No 15.497

" RÉVOLUTION "

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԸ

ՀԱՅԿ· ԱՀԱԲԵԿՋՈՒԹԵԱՆ ԵՒ
ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՄԱՍԻՆ

ԶՐՈՅՑ՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ՝ ՃՈՆ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

«ՇԱՏ ԵՆ ԱՆՈՆՔ, ՈՐՈՆՔ Կ'ՈՒԶԵՆ ՈՐ ԽՈՐՀ· ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԱՒԵԼԻ ՄԵԾ
ՀՈՂԱՄԱՍ ՄԸ ՈՒՆԵՆԱՑ, ԲԱՑՑ ԱՏԻԿԱ ԿՐՆԱՑ ՄԻԱՑՆ ԻՐԱՏԵՍ ՄՕՏԵՑՈՒՄԻ
ՄԸ ՎՐԱՑ ՀԻՄՆՈՒԻՒ»
ԿԸ ՇԵՇՏԷ ԱՐՏ· ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Մեր նախորդ թիւով արձագանգ հանդիսացած էինք *Ռեվոլիւսիոն* շաբաթաթերթի (Յուլիս 29) անդրադարձին հայկ· ահաբեկչութեան եւ այդ առթիւ, թերթին հրատարակած հարցազրոյցին Հայաստանի արտաքին նախարար՝ Ճոն Կիրակոսեանի հետ: Թերթին խմբագրութիւնը կը նշդէր, սակայն, թէ տեսակցութիւնը տեղի ունեցած էր ֆաքի մը ամիս առաջ, եւ չվերաբերելով հանդերձ «տաբ» այժմէական, օգտակար կը թուէր: Հարցազրոյցը կատարած է՝ Պերնար Ումպլեյք:

×

Պ· ՈՒ·- Կ'ուզէի որ ֆանի մը բառով, պատմականն ընէք խորհրդային Հայաստանի ստեղծման: Կը խորհի՞ք որ Հայերուն «հայրենիք»ն է: Ձի՞շդ է որ ատենին կը նախատեսուէր անկախ Հանրապետութիւն մը ստեղծել·

Ճ· Կ·- *Խորհրդային Հայաստան*, ստեղծուած, 1920-ին, հայ ժողովուրդի միակ պետութիւնը կը կազմէ: Իր ստեղծումը դիւրին գործ չեղաւ: Ա· աշխարհամարտի ընթացքին, հայ ժողովուրդը ֆիզիքական իր անհետացման եզրին էր: Իրողութիւն է, որ արեւմտեան Հայաստանը, որ օսմանեան կայսրութեան մէջ կը գտնուէր եւ արեւելեան Հայաստանը միաձուլուած Ռուսաստանի, հասարակաց կամքն ունէին միանալու եւ հայկ· պետութիւն մը ըստեղծելու: Հայ ժողովուրդը կը փափաքէր իր ճակատագրին տէրն ըլլալ, հայրենիքի մը սեփականատէրն ըլլալ, ազգային օճախ մը ունենալ որ համապատասխանէ իր կարիքներուն: Հարկ է, սակայն, հաստատել թէ մարդկութիւնը միշտ թոյլ չի տար իւրաքանչիւր փափաքի իրականացումը:

«Երիտ· Թուրքերը, որոնք Թուրք Պետութեան դլուխը, փան-թրքական քաղաքականութիւն մը կը վարէին, վճռած էին, միահամուռ, այն ատենուան դերման դաղմապաշտութեան հետ, դինու զօրութեամբ լուծել հայկ· հարցը, արդելք հանդիսանալու համար այդ ժողովուրդին անոնցմէ իրականացման հայկ· հայրենիքին ընծայած լաւագոյն պայմաններուն մէջ, ուրս Պետութեան ազդեցութեան տակ:

«Վերջաւորութեան այդ դժուար պահերուն, որոնք, հայ ժողովուրդին մեծամասնութեան բնաջնջումը տեսան եւ հոդային ու նիւթական հսկայ վնասներ, աւելի դիւրին եղաւ հայկ· Պետութիւն մը ստեղծել իր հողամասին միայն մէկ մասին վրայ: Այդ նոր Պետութիւնը, խորհ· Հայաստանը, որ ճակատագիրը կապեց խորհ· Միութեան միւս ժողովուրդներու եւ հանրապետութեանց ճակատագրին:

«Հայ ժողովուրդը արդիական Պետութիւն մը հիմնեց, ինքն իրեն չնորհեց գարգացած ճարտարարուեստ մը եւ հոդագործութիւն մը: Ամէնէն կարեւորը, սակայն, մշակութային եւ դիտական դեհնի վրայ կատարուած է: Խորհ· Հայաստանը տարբեր ձեւով կը դնահատուի արտաքին հայերուն կողմէ: Եթէ մեծ թիւով բարեկամներ ունինք, կան նաեւ կիներ ու այրեր, որոնց համար ընկերային եւ քաղաքական մեր օրէնքները ընդունելի չեն: Բայց, նոյնիսկ անոնց մէջ, բազմաթիւ են անոնք, որոնք բարեկամական կապեր ունին խորհ· Հայաստանի հետ: Դեռ ուրիշներ կառչած կը մնան հին դիրքաւորումներու, խնդրոյ առարկայ կ'ընեն խորհ· Հայաստանը ըսելով·- «Ինչո՞ւ Հայաստանը աւելի մեծ չէ, ինչո՞ւ մեր փափաքած աշխարհագրական տարածութիւնը, օրէնքներն ու քաղաքական դիրքերը չունի»: Պատասխանը պարզ է: Նախ խորհ· Հայաստանը իրենց կամքին համեմատ չկազմուեցաւ: Ապա՝ շատ են անոնք, որոնք կ'ուզեն որ խորհ· Հայաստանը աւելի մեծ հողամաս մը ունենայ, բայց ատիկա կընշանայ միայն իրատես մօտեցումի մը վրայ հիմնուիլ: Կարելի չէ լուրջի առնել ավանդիւրիզմը եւ մշտական կրկնումը այն փափաքին որ Հայաստան սապէս ըլլայ կամ նապէս ըլլայ: Մեր մօտ, Հայերը, իրենց մայրենի լեզուով կը խօսին, կը դրեն, կ'արտայայտուին: Մոր յարդանքի զդացում մը ունինք արտաքսհմանի Հայերուն նկատմամբ: Մեր Պետութիւնն ու կառավարութիւնը իրենց կարելիութեանց սահմաններուն մէջ, կ'աշխատին օդնելու համար Սփիւռքի մեր եղբայրներուն եւ քոյրերուն, որպէսզի իրենց հայրենիքը չմոռնան:

Պ· ՈՒ·- Հայրենիք մը կայ ուրեմն, հայ ժողովուրդին մէկ մասին համար: Եւ այն բոլոր անոնց համար, որոնք գրուած են աշխարհի մէջ, ի՞նչպէս կը տեսնէք հայկ· հարցին լուծումը:

Ճ· Կ·- Կարելի չէ հակիրճ կերպով վերլուծել այդքան կարեւոր եւ բարդ հարց մը: Բնաւ փոքր հարց չէ, ինչպէս կը կարծուի արեւմտեան բազմաթիւ շրջանակներու մէջ: Հայ ժողովուրդի մէկ մասը ցրուած է արտաքսհման, զրկուած իր հայրենիքէն, իրմէ կողոպտուած հոդերէն: Կ'ապրի՝ դառնութիւնը սրտին, միջոցներ որոնելով, որոնք թոյլ տան վերադտնելու իր ունեցածը: Միջազդային ներկայ կացութեան մէջ, դիւրին չէ լուծում մը դտնել նման հարցի մը: Խորհ· Հայաստանը ոչ մէկ պատասխանատուութիւն ունի, գալով այն զանազան ճամբաներուն եւ ձեւերուն, որոնք կ'երեւին: Պարզուող մեթոտները անընդունելի են մեզի համար: Կը խորհինք, որ ապահովուած խաղաղութեան մը պայմաններուն մէջ է, որ ժողովուրդները, ի մէջ այլոց, կարելիութիւնը կ'ունենան հասարակաց լեզու մը դտնելու, յանգելու համար հասկացողութեան մը եւ ընդունելի լուծումի մը, որ զանազան ձեւերը կրնայ առնել: Ներկայիս, այս հարցերը առանց լուծումի կը մնան: Արձադանգը չարդերու, որ ճանչցուած է որպէս

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Զատի համար Ֆրանսա աւելի քան մը պիտի չընէ, հակառակ Հիսէն Հապրեի կոչերուն: Աւելին՝ կը վերաբերի ժակուար օդանաւերուն: Միւս կողմէ, Զատի Փարիզի դործակալը իր կառավարութեան կողմէ ներողամտութիւնը խնդրած է Ֆրանսայի կառավարութեան, այն մեղադրանքներուն համար, զոր Հիսէն Հապրէ ըրած էր Ֆրանսայի երկու դիւանադէտներու հասցէին: Զատի դեկավարը ամրաստանած է Ֆ· Միթերանի խորհրդատուն կի Փէնն եւ Ֆրանսայի Ա.Ժ.Էի դեսպանը՝ կի Ժորժէն, իբրեւ «Լիբիասէր»-ներ: Գործակալին համաձայն թիւրիմացութիւն չէ մնացած: Միացեալ-Նահանգները թաղէ ի բաց կ'օժանդակեն Զատի եւ Քատաֆիին ալ Ապահովութեան Խորհուրդին դիմած է արդէն, բողոքելով «ամերիկեան յարձակման դէմ»:

Լիբիանանի մէջ ահաբեկչական արարքները կը բազմանան եւ աւելի սաստիկ բնոյթ կ'առնեն: Առջի օր, արդէն հինդ եղեռնափորձներ իրարու յաջորդած էին՝ Տրիպոլիս, արեւելեան Պէյրութ եւ Սայտա: Առաջինը՝ մզկիթի մը առջեւ կատարուած՝ 19 մեռեալ եւ չուրջ 40 վիրաւոր պատճառած է: Աւելի ծանրակշիռ հետեւանք ունեցած է Պաալպէքի չուկային եղեռնափորձը, որու հաշուեկշիռն էր 33 մեռեալ եւ աւելի քան հարիւր վիրաւոր: Այս մկկուն տէր եղած է «Լիբանանը օտարներէ ազատագրելու կազմակերպութիւնը», որ անցեալին տէր եղած է կարդ մը եղեռնափորձերու: Նկատի կ'առնուէր, սակայն, որ այդ չրջանը ոչ քրիստոնեայ քաղաքագործ կայ, ոչ ալ քանակ, գուտ մահմետական չրջան մըն է:

Օրլիի Յուլիս 15-ին եղեռնափորձին վիրաւորներէն մէկն ալ՝ Շուեսացի մը՝ Մաց Հոլվէ, 39 տարեկան մեռաւ, 20 օրուան հոդեվարքէ ետք, Սթոքոլմ, ուր փոխադրուած էր, 8-ի հասցնելով մեռեալներու թիւը: Միւս կողմէ, պարտադիր բնակութեան ենթարկուածներու համար կազմուած մարմինը («Յուլիս 18-ի հայ հարցապնդուածներու զօրավիդ ընտանիքներու յանձնախումբ») մամուլի ասուլիս մը տրուած է, որու ընթացքին առաւելաբար հարցումներ դրած է, ինչ կը վերաբերի այդ պարտադիր բնակութեանց, առարկելով թէ ոչինչ կ'ըսուի այդ կարդադրութեան դրդապատճառներուն մասին: Թէհրանի մէկ, Օրլի խումբը ստանձնած է պատասխանատուութիւնը այն եղեռնա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 46-ՐԴ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

Օգս· 5-ի խաղերու արդիւնքներն են..

Պախտակոր - Դինամօ (Մ)	1 - 0
Արարատ - Դնեպր	0 - 2
Նեֆթչի - Նիստրու	0 - 0
Տորպեդօ (Ռ) - Շախտեոր	3 - 1
Տորպեդօ (Մ) - ԲԿՄՄ	1 - 0
Դինամօ (Թ) - Չերնոմորեց	3 - 0
Դինամօ (Մն) - Դինամօ (Կ)	2 - 0
Մետալիստ - Ժալգիրիս	2 - 1
Սպարտակ - Ջենիթ	2 - 0

Դասաւորման գլուխն են·- Դնեպր և Դինամօ (Մինսկ) 31 կէտերով, ապա՝ Պախտակոր 28 կէտ:

մը եղեռնափորձերու: Նկատի կ'առնուէր, սակայն, որ այդ չրջանը ոչ քրիստոնեայ քաղաքագործ կայ, ոչ ալ քանակ, գուտ մահմետական չրջան մըն է:

Օրլիի Յուլիս 15-ին եղեռնափորձին վիրաւորներէն մէկն ալ՝ Շուեսացի մը՝ Մաց Հոլվէ, 39 տարեկան մեռաւ, 20 օրուան հոդեվարքէ ետք, Սթոքոլմ, ուր փոխադրուած էր, 8-ի հասցնելով մեռեալներու թիւը: Միւս կողմէ, պարտադիր բնակութեան ենթարկուածներու համար կազմուած մարմինը («Յուլիս 18-ի հայ հարցապնդուածներու զօրավիդ ընտանիքներու յանձնախումբ») մամուլի ասուլիս մը տրուած է, որու ընթացքին առաւելաբար հարցումներ դրած է, ինչ կը վերաբերի այդ պարտադիր բնակութեանց, առարկելով թէ ոչինչ կ'ըսուի այդ կարդադրութեան դրդապատճառներուն մասին: Թէհրանի մէկ, Օրլի խումբը ստանձնած է պատասխանատուութիւնը այն եղեռնա-

(Շար·ը Դ· էջ)

մը եղեռնափորձերու: Նկատի կ'առնուէր, սակայն, որ այդ չրջանը ոչ քրիստոնեայ քաղաքագործ կայ, ոչ ալ քանակ, գուտ մահմետական չրջան մըն է:

Օրլիի Յուլիս 15-ին եղեռնափորձին վիրաւորներէն մէկն ալ՝ Շուեսացի մը՝ Մաց Հոլվէ, 39 տարեկան մեռաւ, 20 օրուան հոդեվարքէ ետք, Սթոքոլմ, ուր փոխադրուած էր, 8-ի հասցնելով մեռեալներու թիւը: Միւս կողմէ, պարտադիր բնակութեան ենթարկուածներու համար կազմուած մարմինը («Յուլիս 18-ի հայ հարցապնդուածներու զօրավիդ ընտանիքներու յանձնախումբ») մամուլի ասուլիս մը տրուած է, որու ընթացքին առաւելաբար հարցումներ դրած է, ինչ կը վերաբերի այդ պարտադիր բնակութեանց, առարկելով թէ ոչինչ կ'ըսուի այդ կարդադրութեան դրդապատճառներուն մասին: Թէհրանի մէկ, Օրլի խումբը ստանձնած է պատասխանատուութիւնը այն եղեռնագործութեան, որ ամենամեծ ցեղասպանութիւնը կը հնչէ աշխարհի զանազան երկիրներու մէջ: Կը խորհինք, որ բոլոր պայմանները պէտք է ձեռք առնուին մէկդեղ հանելու համար զանազան տարրերը, որոնք կը նպաստեն հարցին հակացողութեան: Այդ հակացողութիւնը չի կրնար ձեռք բերուիլ, եթէ նիւթը չէ ծեծուած հարկ եղած բծախնդրութեամբ: Ապածանօթացումը չատ վնասներ կը պատճառէ:

Պ· ՈՒ·- Ի՞նչ կ'ընէ ձեր կառավարութիւնը արժեցնելու եւ ընդունելի տալու համար ցեղասպանութեան իրականութիւնը, միջազգային գետնի վրայ:

*Ճ· Կ·- Մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի Սփիւռքի մշակութային, ընկերային եւ քաղաքական կեանքին: Կը փափաքի որ անոնք իր միութեան ճամբան, իր իսկ հայրենիքի յարդանքին եւ սիրոյն մէջ: Կը դործենք խաղաղութեան պահպանման ռազմավարութեան մը չրջագծին մէջ: Սահմանային եւ ուրիշ հարցեր լուծելը դիւրին չէ: Արեւմուտքի մէջ, ոմանք կը խորհին որ չատախօսութիւնը եւ բռնութեան արկածախնդիր արարքները կրնան յանդիլ տալ իրենց հետեւանքները: Վերադտնալով հայ ժողովուրդին, երբ հայրենիք մը ուզեց ունենալ եւ մինչ արեւմտեան երկիրները յաւակնեցան իրեն օդնել, պէտք է հաստատել, թէ ոչինչ կատարուեցաւ այդ ուղղութեամբ, մէկը ըլլալով ամէնէն տաղնապալի չրջաններուն: Հայրենիք մը Հայերուն համար չէր հատատատախաներ Թուրք Պետութեան չահերուն: Անընդունելի խոչընդոտ մը պիտի կազմէր Թրքահոս հսկայ Պետութեան մը ստեղծման համար, Թրքածին բոլոր ժողովուրդներուն հետ տարածելու համար Մերձաւոր-Արեւելքի եւ վրան Ասիոյ սահմանները: Այդ պատճառով է, որ Թուրք Պետութիւնը ուզեց բնաջնջել հայ ժողովուրդը: Յաջողեցաւ որոշ չափով, բայց ոչ ամբողջութեամբ: Այսօր, փրկուած ուռս պետութեամբ եւ իր իսկ ուժերով, հայ ժողովուրդը կ'ապրի եւ կ'աճի խորհ· Հայաստանի մէջ: Իր ծնունդէն ի վեր, եւրոպական Պետութեանց եւ Միացեալ-Նահանգներու ներկայացուցիչները, այդ պատճառով «մոռցած» են հայ ժողովուրդի պատմութիւնը: Եւ, այսօր, կը չարունակեն հայեցքբական յարաբերութիւնները նախատեսել հակախորհրդային դիրքերու ընդմէջէն: Իրենց համար, հայկ· հարցին վերաբերող իրականութիւնները բոլորովին երկրորդական նշանակութիւն մը ունին, չըսելու համար՝ աւելի»:

×

ԽՄԲ· «ՅԱՌԱՋ»Ի·-

Այլապէս շահեկան է այս տեսակցութիւնը, երբ նկատի առնենք, մանաւանդ թէ յաճախ չէ, որ Հայաստանի արտաքին նախարար մը, նման հարցեր կը շօշափէ օտար մամուլի մէկ ներկայացուցչին հետ: Աւելորդ կը նկատենք, անշուշտ, անդրադառնալ բոլոր ըսուածներուն: Ով որ ֆիչ մը պատմութիւն գիտէ, ծանօթ է այն իրողութեան, որ հոդային մեր հարցերուն չլուծուելուն պատասխանատուները միայն արեւմտեան պետութիւնները չեն: Խորհ· Հայաստանի արտաքին նախարարն ալ, սակայն, ասկէ աւելին չէր կրնար ըսել:

×

Ցիշենք նաեւ թէ, այս տեսակցութեան առթիւ, Յուլիս 30-ին, Հիւրրիյէթը յօդուած մը հրատարակած էր խորագրուած·- «Երեւանէն ճաթած ձայն մը»···:

ՁԷՄՊՕՐԻԷՆ ԵՒ ՀԱՄԱԾՈՂՈՎԷՆ ԵՏՔ

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ալեքսանդրեան Գանատայի Ալպէրթայի լեռնադաշտին վրայ, 19րդ ճէմպորին վերջացաւ: Մասնակցող 16 հազար սկաուտները, 65 ազգերէ՝ վերադարձան իրենց երկիրները: Եւ կրնանք ըսել թէ ամէն մասնակցող սկաուտ իր բաժինը բերաւ այս յաջող միջազգային եւ պատմական բանակումին:

Մասնակցող հայ խումբը, հայ արիներու միութեան Փարիզի, Ալֆորվիլի եւ շրջաններու, Լիոնի եւ Տէսինի շրջաններու արիներէ կազմուած էր, եւ առաջին անգամ ըլլալով արեւոյներու խմբակ մըն ալ կը մասնակցէր: Օրինակելի բանակում մը· ըլլար անձրեւ կամ արեւ, յարատեւները գործադրուեցան կանոնաւորապէս· հայ արիներուն մասնակցութիւնը՝ իրենց պարերով, երգերով, չինուածիններով, սկաուտական ոգիով եւ աշխուժութեամբ հետաքրքրութեան կէտ մը դարձաւ այցելուներուն եւ մասնակցողներուն համար: Կը վկայեն տղոց ստացած յիշատակները, թերթերու մէջ գրուածքները եւ այցելուներու համակրական ուղերձները:

Մեր պատասխանատու շրջանային երեք պետերը Ժայր Պասմա, Միշէլ Մեծատուրեան եւ Անահիտ Տօնապետեան, Փարիզէն Գալկարի յետոյ բանակավայր եւ ճէմպորի եւ վերադարձ Փարիզ իրենց պարտականութիւնը կատարեցին ճեռնհասութեամբ եւ սկաուտական ոգիով, արժանացան նաեւ շնորհաւորական պաշտօնական խօսքերու եւ գրութիւններու: Իսկ պատանիները՝ 12-16 տարեկան, պարզապէս երջանիկ էին եւ հպարտ՝ այս հսկայական հաւաքոյթին մասնակցելով· ազատ ժամերուն այցելեցին այս նորաչէն վրանաքաղաքը· ճանչցան զանազան եւ հեռաւոր երկիրներէ եկած իրենց սկաուտ եղբայրները, եւ նոյնպէս ճանչցուցին զիրենք, հայութիւնը եւ հայ սկաուտութիւնը, բայց ամենամեծ անակնկալը որ մեծապէս ուրախացուց հայկական պատուրակութիւնը մեր հայրենակիցներու այցելութիւնները եղան: Ալպէրթայի հեռաւոր շրջաններէն շատերը կառքով 300 քմ· ճամբէ կու գային, բոլորն ալ համակրելի եւ սիրալիր, շրջանին բոլոր պաղութը, թիւով փոքր, որոնք կը ներկայացնէին նաեւ Գալկարիի (Ալպէրթա) հայ մշակութային միութիւնը· Գալկարի քաղաքին եւ Ալպէրթայի հայ· ազգ· Միութիւնը էմմօնթըն քաղաքէն բաշխեցին նուէրներ եւ ճէմպորիէն վերջ ալ «հիւրասիրութեան շաբթուն» մեր արեւոյները հայ ընտանիքներու մէջ անցուցին քանի մը օր, եւ արժանացան բացառիկ հիւրասիրութեան· բարեկամական մեր շղթային օղակ մը եւս աւելցաւ հայկ· հեռաւոր գաղութին հետ չէնցնելով միջազգային ճէմպորին: Ահա գնահատելի արդիւնք մը:

ճէմպորիի ընթացքին հայկական բանակավայր այցելեցին նաեւ մեր չարժումին սկիզբի արիները Եգիպտահէն գաղթած նախկին հայ արիներ, որոնք ճանչցած էինք իբր սկաուտ կամ պատանի առաջնորդներ, որոնք եկան եւ յուզումով ողջագուրեցին իրենց յաջորդող հայ արիներու նոր սերունդները· բոլորն ալ ըլլայ Գանատա կամ Տիթրոյթ, յուզեցին մեզ իրենց հաւատարմութեամբ: Ստեղծուած ոգին միշտ կը չարունակուի, այս է մեր մեծագոյն հպարտութիւնը:

Կը յուսանք եւ կը մաղթենք որ ճէմպորիին մասնակցող հայ արիները եւ արեւոյները զգան իրենց բախտաւորութիւնը մասնակցած ըլլալով այս անմոռանալի հաւաքոյթին, ներկայ դժուարին պայմաններու տակ:

×

ճէմպորին վերջացաւ Յուլիս 16-ին, ըստ կաուտական 29րդ համաշխարհային ժողովը, որ ամէն երկու տարին անգամ մը տեղի կ'ունենայ, կը սկսէր Յուլիս 18-ին Տիւրպօրն, Տիթրոյթ քաղաքի շրջանին մէջ, 81 ազգերու պատուիրակներու ներկայութեամբ:

Տիթրոյթը ուր 60 տարի առաջ չատ մը հայ գաղթականներ գացին աշխատելու իբր գործաւոր Ֆորտի ինքնաշարժի գործատուներուն մէջ, չատ մը յիշատակներ կ'արթնցնեն մեր մէջ:

Հին քաղաքը Տիթրոյթ դեռեւ եզերքը, նաւահանգիստ եւ գործատուներու քաղաք քանի մը թաղերու մէջ կէս աւերակի տպաւորութիւն կը ձգէ, չատ մը գոցուած տուներ կամ չէնքեր, փլած չէնքեր եւ կամ անխնամ, լքուած նախկին մեծ բնակարաններ:

Վաճառականական չատ մը կեդրոններ գոցուած են եւ բնակիչները հետզհետէ կը մեկնին քաղաքէն, 20-30 քմ· հեռու նորաչէն քաղաքամասերը (ինչպէս Տիրբորն ուր տեղի կ'ունենայ սկաուտական համաժողովը, ուր ամէն ինչ գեղեցիկ է եւ բնութիւնը կը ժպտի):

Յիշենք նաեւ քաղաքին մէջ յունական մասը իր կեդրոններով, բնակարաններով, խանութներով եւ ճաշարաններով: Յունական նուագ կը լսուի ամէն տեղ:

Այս մասին կից է սեւամորթներու բնակած շրջանը· եւ այս բոլորին մօտ Տիթրոյթի գետեզերքը, պզտիկ եւ սիրուն հրապարակի մը կեդրոնը կը բարձրանայ Կոմիտաս վրդ·ի արձանը, տպաւորիչ եւ խորհրդաւոր՝ մանրամասն գրութեամբ, կառուցուած չնորհիւ Հայերու նախաձեռնութեան եւ չանքերուն:

Ներկայ հայկ· գաղութը մօտ 30 հազար բնակիչներով, որուն մեծ մասը կ'ապրի քաղաքէն դուրս, կը ներկայացնէ բարեկեցիկ վիճակ մը, եւ ազդ· կեանքը կենդանի է իր չարունակական գործունէութեամբ:

Ունինք երկու հայ առաքելական եկեղեցի, մէկ կաթոլիկէ հայ եկեղեցի եւ բողոքական հայ ժողովարան մը· կան մըշակութային ընդարձակ կեդրոններ, փոքրիկներու ղպրոցներ, տարեցներու բնակավայրեր, միութիւններ եւ չատ մը հայկ· մշակութային, ընկերային եւ քաղաքական կազմակերպութիւններ:

Միացեալ Նահանգներու այս մասը երբեւէ չատ ղիւրին եւ հարուստ չէ եղած, բայց աշխատանքով Հայերն ալ չնորհիւ իրենց կամքին հասած են մատչելի եւ բարեկեցիկ կեանքի մը:

×

Միջազգային համաժողովը, որուն մասին դրած ենք արդէն, վերջացաւ չատ համակրելի մթնոլորտի մը մէջ· բոլոր յանձնախումբերը ներկայացուցին իրենց առաջարկները եւ բանաձեւերը, մենք ալ հայ պատուիրակներ, այս անգամ ալ ունեցանք մշտական մասնակցութիւն մը:

Համաժողովին վերջին օրով կը վերջանար սկաուտական չարժումին հիմնադրութեան 75րդ տարեդարձը որուն նչանարը«Դաստիարակել միջազգային հասկացողութեան համար» կը կարծենք թէ հասկցուեցաւ բոլոր պատուիրակներուն կողմէ:

Վերջին նիստին, 81 ազգերու պատկանող 670 պատուիրակները իրենց մայրենի լեզուով արտասանեցին սկաուտին երդումը եւ այսպէս վերջացաւ համաժողովը:

Ամերիկայի սկաուտական միութիւնը չատ լաւ կազմակերպած էր համաժողովը· աշխատանքի նիստերէն զատ եղան պտոյտներ, հանդէսներ եւ այցելութիւններ բոլորն ալ առիթներ՝ պատուիրակներուն համար զիրար ճանչնալու, խօսելու եւ բարեկամանալու:

×

Իսկ մենք Հայերս, երախտապարտ ենք ամերիկահայ մեր հայրենակիցներուն, որոնք հետաքրքրութեան մեզմով եւ իրենց սիրալիր վարմունքով մեծապէս ուրախացուցին մեզ, թէ՛ Գանատա, թէ՛ Տիթրոյթ:

Կ'ուզէի վերջացնել ամէն բանէ առաջ մեր բոլորիս բացառիկ երջանկութիւնը յայտնելով այն բոլոր նախկին հայ արիներուն, անդամներ Եգիպտոսի կամ Ֆրանսայի մեր խումբերուն այսօր գրուած ամէն կողմ Միացեալ Նահանգներ կամ Գանատայի հեռաւոր շրջանները, դարձած հասուն տարիքի ծնողքներ որոնք եկան եւ գտան մեզ, օգնեցին եւ չնորհաւորեցին մեր տղաքը, յայտնեցին իրենց հաւատարմութիւնը, հայ արիներու միութեան ոգիին՝ եւ քաջալերեցին իրենց յաջորդող սերունդներուն ներկայացուցիչները: Մենք ալ չենք մոռնար զիրենք, եւ կը վստահեցնենք որ մեր հաւատքն ալ զօրաւոր է, քանի որ կը հաւատանք միշտ թէ ամէն բան կախում ունի այսօրուան հայ պատանիէն որ ապագայ պատասխանատուն է մեր գոյութեան եւ տեւականութեան:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԷՋԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ 1952Ի ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

—×—

Գահիրէ՝ 26 Յունուար 1952: Ֆարուք Ա· Ապտինի իր պալատին մէջ կը հիւրասիրէ վեց հարիւր բարձրաստիճան սպաներ: Նպատակը կ'ըլլայ պինուրական աւազանին ներկայացնել դահաժառանգը՝ Ահմէտ Ֆուատ, Սայիտի իշխան, ծնած տասը օր առաջ: Բայց արդէն ցուցարարները կը սկսին հրկիզել մայրաքաղաքին օտարներուն, ընկերութիւններուն խանութները, վաճառատուները, պանդոկները, չարժանկարի սրահները եւայլն: Թագաւորը կը նախընտրէ ընդունելութիւնը չարունակել, փոխանակ սպաները իրենց պարտականութեանց գլուխը մղելու, զանոնք ճամբելով իրենց բանակատեղիները: Փաստօրէն յեղափոխութիւնը ծայր կու տայ այդ օրը:

Բուն ըմբոստութիւնը տեղի կ'ունենայ 1952 Յուլիս 26-ին, գլխաւորութեամբ Զօր· Նեկիպի եւ մասնակցութեամբ խումբ մը երիտասարդ սպաներու: Ամէնէն աչքառուն՝ դեր-գնդապետ Կամալ Ապտել Նասըր: Թագաւորը կը հարկադրուի հրաժարիլ իր գահէն: Այդ թուականէն մին. չեւ Հանրապետութեան հռչակումը, 1953 Յունիս 18-ին, երեք հարիւր երեսուն օր, Ահմէտ Ֆուատ, Ֆարուքի զաւակը, օրինական թագաւորը կը մնայ Եգիպտոսի: Այս ժամանակամիջոցին է, որ իրենք զիրենք «ազատական» անուանող սպաներ, որոնց չարքին Նասր եւ Սատաթ, Ինամակալ Մորհուդին եւ Զօր· Նեկիպ եւն· աքօղած, կ'աչխատին իսկական տէրը դառնալ երկրին:

Ֆարուքի գահակալութեան ժամանակաշրջանը՝ 1936-1952, անչուշտ օր մը կը դրուի առարկայական ոգիով: Գահակալ 16 տարեկանին, արտակարգ կերպով ժողովրդականութիւն կը վայելէ: Պատմութիւնը կը վկայէ, թէ անոր նախորդներէն ո՛չ մէկը այդ աստիճան կը սիրուի, իրրեւ վեհապետ: Սակայն ժողովուրդին ըրամադրութիւնները արմատապէս կը փոխուին 1942-ին, երբ երիտասարդ դահակալը մերժելով կեանքի կոչել Լոնտոնի ծառայամիտ կառավարութիւն մը, անկախական հրապարակը կը տեսնէ իր պալատին առջեւ: Ջունենալով անհրաժեշտ կուրսը՝ Ֆարուք տեղի կու տայ եւ կ'նթարկուի Անգլիացիներու կամքին:

Վեհապետը, դեռ հազիւ 22 տարեկան, թերեւս կրնար իր ժողովրդականութիւնը վերահաստատել, առնուազն մասամբ, եթէ նոյն տարին իսկ ինքնաչարժի ծանր արկած մը չունենար: Ասոր հետեւանքով Փիզիքապէս կը տկարանայ: Դեռ երեսուն տարեկան չեղած՝ ճաղատ, գէր եւ իր տրիբին կրկնապատիկը պարզող մէկու մը տեսքը կ'ունենայ: Ասոր ճանաբար, կը

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

Ուիլիամ Սարոյեանի հետ

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

«ՈՐՈՒՆ ՉԱՐՄԱՑՆԵՄ···»

Դեռ Մոսկուայում նրա սեղանի վրայ տեսայ իր գործերի մի քանի անգլերէն հրատարակութիւններ:

– Ինչո՞ւ նկարդ չեն դրել, – հարցրի:

– Հայու բեղերէս կ'ամչնան, – պատասխանեց նա կէս լուրջ, կէս կատակ, -բեղերս անգլիական չեն.

Երբ Երեւանում հանդիպեցինք, ես չկարողացայ չզարմանալ սարոյեանական զարմանքով···

Բեղերը կրճատել էր յիսուներեք տոկոսով:

Զարմանալի մարդ ես, – քրթմնջեցի ես, – պատուհական բեղերդ բերիր հասցրիր մինչեւ այստեղ եւ Երեւան մտար կրճատ բեղերով···

– Օգո՛ւլ, – գրեթէ բարկացաւ նա, – ես իմ Հայու բեղերով Ամերիկացիներուն, Ֆրանսացիներուն կրնամ զարմացնեմ: Այստեղ, Հայաստանի մէջ որո՞ւն զարմացնեմ: Հայերէն չեմ գիտեր եւ Հայու բեղեր կը պահեմ: Կ'ամչնամ:

ՆՈՐԻՑ ԶՈՒԱՐԹՆՈՑՈՒՄ

Քսանհինգ տարի յետոյ նորից նաեւ Զուարթնոցումն է:

– Շատ հետաքրքիր եմ իմանալու, այն բիթլիսցի պահապանը կա՞···պատուական մարդ էր:

Պարզուեց, որ նոյն պահապանն է արիարար իշխում Զուարթնոցի աւերակների վրայ, նոյն բիթլիսցի Ասատուրը:

Ցիչեցին, ճանաչեցին:

– Գարնան ծաղիկ, աչնան արեւ, տուրբ խաչէ լուսնակ, բարի ես եկել, հազար բարի, – ողջունեց հիւրին Ասատուրը:

– Ո՛ւր է այն ծիրանի ծառը···

Այդ էլ դոնուեց·

Ասատուրի հետ լուսանկարուեց:

– Պատուական մարդ է: (Ասատուրին) Ասատուր, ես քեզի շատ սիրեցի եւ քնաւ չպիտի մոռնամ:

ՍԵՂԱՆԻ ՄՕՏ

Ուտում է ախորժակով, խմում է դանդաղ, կումկումով:

– Օղի՞ կ'ուզես, թէ կոնիակ - հարցնում եմ:

– Հայրենակից մ'ունէի, երբ այդպիսի հարց կու տայի, կը պատասխանէր, -եւ պարեջուր···

Անբռնազբօսիկ է, անբռնադատ Սարոյեանի հումորը, միշտ սրամիտ է նա, բայց աւելի չէնչող է սեղանի չուրջ: Բաժակաճառեր չի սիրում, իսկ իր արտասանած ամենամեծ բաժակաճառը մի քանի բառից է·

– Ընտանիք, սեղան, պատիւ··· եւ յաջողութիւն:

Սիրում է հայկական կերակուրներ···

– Երէկ տեղ մը, տեղը չեմ ըսեր, որ դուն չիմանաս, աղուոր բլղուրէ փիլաւ եմ կերեր: Պատուական:

Սիրում է առակներ, առածներ, կենցաղային անեկդոտներ, ժողովրդական ասացուածքներ, երգեր եւ յատկապէս ժողովրդական երգեր: Լսում է ուշադիր, զարմացած երեխայի նման:

– Շատ, չատ պատուական երգ էր:

Կամ՝

– Աթիկա չատ, չատ լաւ պատմութիւն էր: Մի անգամ էլ պատմէ կը խնդրեմ, մի անգամ էլ:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑՆՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Թատերական դահլիճը լեցուն է:

Բայց մի քանի անգամ աւելի չատ են տոմսակ չունեցողները, ճնշող տոկոսը՝ երիտասարդութիւն:

Նրանք դուրս մնացին:

-Շնորհակալութիւն, որ եկաք եւ լինել պատուեցիք, – ասաց նա իր վերջին խօսքում, - բայց ես ձեր մասին քիչ կը մտածեմ: Ես աւելի չատ կը մտածեմ անոնց մասին, որոնք չկրցան ներս մտնել: Ես միշտ հոգով, մտքով եւ սիրտով եղեր եմ դուրս մնացածների հետ···

- Գրողը ժողովուրդին նոր ոչինչ չի տար: Գրողը ժողովուրդէն կը վերցնէ ամէն ինչ եւ անոր կը վերադարձնէ:

- Կեցցէ մեր հայրենիքը՝ Խորհրդային Հայաստան:

Հարցեր կա՞ն:

Եղան եւ հարցեր:

(Շար· 8)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱՐՎԵՍՏԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԱՐԽԻՎ

Ա. Ա. ՍԱՐԻԿՅԱՆ, Ա. Ա. ՍՈՒՔԻԱՍՅԱՆ, Ա. Ա. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, Ա. Ա. ՄՈՎՍԻՍՅԱՆ, Ա. Ա. ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ, Ա. Ա. ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ, Ա. Ա. ՄԱՆՈՒԿ

(Շար· Ա· Էջէն)

փոթֆին, որ կատարուած է Ֆրանսական դեսպանատունը գտնուղ եղիպտական դեսպանեակին դէմ: Հետաձայնելով Ա·Ֆ· Փ·ի, պարսկերէն խօսող մը ըսած է·- «Մեր յաջորդ գործողութեան բոլոր վիրաւորներու եւ մեռեալներու պատասխանատուութիւնը Ֆրանսական վարչակարգին վրայ կ'ելնայ»: Դեսպանատան պայթած երկու ռումբերէն թեթեւօրէն վիրաւորուած են կին մը եւ երախաներ: Նիւթական վնասներ ալ կան:

ԱՎԻՆԵՈՆի Սոֆիթէլ պանդոկի ճօթը գոհերուն մէջ է Ժան Հարոնեան, 28 տարեկան, որ կը փոխարինէր արձակուրդի մեկնած դաշնակահարը: Ոստիկանութիւնը դիակը գտաւ երկրորդ թրիւանին, ինչ որ կարծել կու տայ թէ իր մեղսակիցն է, որ զինքը մաքրած է: խորհրդաւոր կէտերը չատ են, սակայն, եւ ոստիկանութիւնը կը փնտռէ 3րդ մարդը՝ Ֆրիսթիան Փարի եւ կը սպասէ դիաքննութեան արդիւնքներուն, որոնք ուշացած են, վասնզի, օրէնսգէտ բժիշկները չատ զբաղած են եւ միայն երկուշաբթի պիտի ձեռնարկէին քննութեան: Հարցումները, ցարդ, անպատասխան կը մնան, ի՞նչպէս, ինչո՞ւ մլայն մէկ արկղ բացուած է, ինչո՞ւ գողերը Բ. յարկ բարձրացած են, ինչո՞ւ թիւ 214 սենեակին բանալին գտնուած է իրենց կառքին մէջ եւլն·, եւլն·:

ԱՆԹԻՊի մէջ (Ալփ-Մառիթիմ) գբօսաշրջիկ մը, որ կը պատրէր քաղաքին կեդրոնը, յարձակման ենթարկուած է, երկու երտասարդներու կողմէ, որոնք վրան էսանս թափած ու լուցկի մը տուած են, երբ մերժած է դրամապանակը տալ: Ծանրօրէն այրած Լիոնի էտուար Էռիօ հիւանդանոցը փոխադրուած է: Փարիզի մէջ, Կիրակի օր, 25 տարեկան կին մը ինքզինքը վար նետած է Նոթր-Տամէն եւ ճզմուելով գբօսաշրջիկ քանատացի կնոջ մը վրայ, զայն մեռցուցած է:

ՊԱՄՔ գաւառի մէջ ոստիկան մը սպանուած է, ուրիշ մըն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած: Երբ կառքի մը նշան ըրած էին, որ կենայ, կառքը կեցած էր բայց, անոր մէջէն մէկը կրակ բացած էր: Կը թուի թէ հարցը կապ ունի ահաբեկչական պասք իսլամէթարաք (հիւսիսինները) խմբակին հետ, քանի ոստիկանները այդ առընչութեամբ, հետապնդումներ կ'ընէին, վերջին եղեռնափորձերուն իրրեւ հետեւանք:

ՁԵՆԿԻՍ ԽԱՆԸ ոչնկոչուած է, վերջերս Զինաստանի հիւսիսը: Մշակութային յեղափոխութեան առեն, դատապարտուած էր որպէս ռահվիրայ մը գերազահութեան: Անկէ ի վեր, պատիւը վերահաստատուած է, բայց արտաքին Մոնղոլիի մէջ, այս ոճնակատարութիւնը խստօրէն քննադատուած է: Հոն կը տեսնուի չինական հեռանկարներ, քանի ձենկիս խան հիմնադիրն էր, 13րդ դարուն, մոնղոլ առաջին կայսրութեան:

ՖՐԱՆՍԱՑի երկու ու կէս միլիոն հարկատուներ «հաճելի» անակնկալը ունեցան (կամ կ'ունենան արձակուրդէ վերադարձին) տուրքերու վճարումի (երրորդ երրորդին) թուղթը առանալու, վճարման պայմանաժամ ունենալով Սեպտ· 15: Կ'ըսուի թէ այս ամսապարանքը չի վերաբերիր ելմտական նախարարին, որ չատ ու չատ զբաղի պէտք ունի, այլ հաշուիչ մեքենաներու օրէ օր արագացման եւ կատարելագործման:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՏԷՄԻՆ·- Տիկին Կ· Պատուբեան, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Պատուբեան, Օր· Ալիս Պատուբեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, անձամբ թէ գրաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին

ԿԱՐԱՊԵՏ ՊՈՏՈՒՐԵԱՆի

մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՑ·-Վասպուրականի Հայոց Մի-ութեան կեդրոնական վարչութիւնը Տէսինի եւ Վիէնի իր մասնաճիւղերով յայտակցութիւն կը յայտնէ Այրի Տիկին Մանուշ Շահմիրեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Մասիս Շահմիրեանի եւ զաւակներուն, Տիկին Ալիս Շահմիրեան-Տուբեանի եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն՝ իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, մեծհօր, ազգականին եւ խնամիին՝ Գեղամ Շահմիրեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խմբ Ս· Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է·- Տիկին Մարի Փարատեանէ եւ ամնէ Զարուհի Փարատեանի մահուան առթիւ 100-ական Ֆ· փոխան ծաղիկի:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Հայկ Թովմասեան եւ զաւակները՝ Մասիս եւ Վազգէն 500 Ֆ· կը նուիրեն փոխան ծաղիկի Հրանդ Ակոնեանի մահուան առթիւ, Սամուէլ-Մուրատեան վրժ·ին (ատանալ «Ցառաջ»էն):

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Փլա մեքենայի վրայ վարժ գործաւորուհիներ: Ապահով գործ:

Ets. CALDIRAC
(M. MIHRAN)
65, rue Meslay, 75003 Paris
métro : Strasbourg - St. Denis

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՑԹ
Ի նպաստ
Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԻՆ

×

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Սեպտեմբեր 24-ին

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս· Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈԵՄԲԵՐ 19

- ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ -

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Կիրակի, Օգս· 14, պատարագ եւ խաղողի օրհնութիւն:

Ս· ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 14-ին, Աստուածածնայ վերափոխման Տօնին առթիւ, Լիոնի Ս· Ցակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ·
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊՍ· ՉԱՔԱՐԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէք:

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՆԻՍ

Նիսի Ս· Աստուածածին եկեղեցւոյ օծման 56րդ տարեդարձի եւ անուանակոչութեան առթիւ հանդիսաւոր Պատարագ՝ Կիրակի, 14 Օգոստոս: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ· ՎՐԴ· ՃԷՐԻՃԵԱՆ

Շաբաթ 13 Օգոստոս՝ պատրաստութիւն Մատաղի, սկսեալ ժամը 13-էն, Կիրակի 14 Օգոստոս՝ ժամերգութիւն, ժամը 9·30-ին, Պատարագ, ժամը 10-ին եւ Օրհնութիւն՝ մատաղի եւ խաղողի, ժամը 11·45-ին:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՆ

Վալանսի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը հրաւիրէ Վալանսի եւ շրջ· հայութիւնը, Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ պատարագի եւ խաղողօրհնութեան, 14 Օգս· Կիրակի առաւօտեան:

15 Օգս·, Երկուշաբթի, հոգեհանգստեան արարողութիւն, ժամը առաւօտեան 10-ին ի յիշատակ Բ· պատերազմի ոմբակոծման զոհ վալանսցի Հայերու հոգւոյն համար:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ
ՖՐԱՆՍԱ

ECOLE PRIVÉE HAMASKAÏNE
CENTRE D'ENSEIGNEMENT — FRANCE
185, bd. de la Cabane, 13012 MARSEILLE
tél. 16 (91) 93 75 25

Ա· Վերամուտի արձանագրութիւններ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆի Մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի - մուր փրէփարաթուար եւ մուր էլէմանթէր փրիմիէր աննէ - կը չարունակուին Սեպտեմբեր 1էն մինչեւ Սեպտեմբեր 7, ժամը 9էն 12: Օգոստոս ամսուան ընթացքին կը թելադրուի հետաձայնել առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ 9 ժամադրութեան համար:

Բ· Զափահասներու հայերէնի դասընթացք

Համազգային Կրթական կեդրոնի Վարչութիւնը եւ Տնօրէնութիւնը կը կազմակերպեն չափահասներու հայերէնի դասընթացք՝ լեզուի, հայ մշակոյթի եւ պրակտիկայի ծանօթացման դիտ նպատակներով: Առաջին հանդիպում երեքշաբթի Սեպտեմբեր 17, երեկոյեան ժամը 20·15ին: Դասընթացքներու համար նախատեսուած է ձախքերու մասնակցութիւն: Հետաքրքրուղներէն պիտի պահանջուի կանոնաւորութիւն: Մանրամասնութիւններու համար դիմել Կրթական կեդրոն:

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, 14 Օգս·, Վերափոխում Աստուածածնի:

Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ: Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն:

ՊՈՒԼՎ· OSSO — Ս· ՑԱԿՈԲ

Աստուածամօր Վերափոխման տօնին առիթով, 14 Օգս·, Կիրակի, կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ: Ցաւարտ պատարագի խաղողօրհնէք:

ARMENIE

Միւռոնօրհնէքի առթիւ
քացառիկ ճամբորդութիւններ Էջմիածին

Trois voyages spéciaux
bénédiction de l'Huile sainte
à Etchmiadzine

Accompagné par : VAROUJAN SARKISSIAN
LEVON BAGHDASSARIAN, JACQUES CHELELEKIAN

SEPTEMBRE 83
Du 16 au 29, du 17 au 30, du 22 au 30

Départs de Paris, Lyon, Marseille et Nice

nous vous rappellons
les autres dates de voyage en Arménie

Du 23 Août au 05 Septembre (Moscou-Erevan)

Du 03 au 16 Septembre (Moscou-Erevan)

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS :

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 95 - 90 - 12

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՊԵԼՖՈՆԹԷՆի ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԻՐ ԿԱՑԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14ԻՆ
ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ

Հաճելի օր մը, ինչպէս ամէն տարի
ՃԱՇ - ՊԻԻՖԷ - ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
10
MERCREDI
10 AOUT
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.498 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.498

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՈՒԱԹԵՄԱԼԱՅԻ մէջ ալ պետական հարուած մը տապալած է երկրին մենաշնորհը՝ Ռիոս Մոնթ։ Իր տեղը անցած է Պաշտպանութեան իր նախարարը՝ զօր. Վիքթորէս։ Այս առթիւ, ձայնասփիւռէն կարդացուած զեկոյցը հաղորդելով կապարուածը, ցաւ կը յայտնէ որ կրօնական եւ մոլեռանդ խմբակ մը օգտուած է Ռիոս Մոնթի դիւրքէն։ Վար առնուած նախագահը, աւետարանական, կը պատկանէր «Բանի Եկեղեցի»ին, որ երկրին 210 ազանդներէն մէկն է։ Աւոնք իրենք զիրենք ապաքաղաքական կը հռչակեն, բայց օրէնքին եւ կարգուկանոնին յարգանքը կը քարոզեն։ Մոնթ, իշխանութեան գլուխ եկած օրէն չրջապատուած էր իր ազանդին պատկանողներէ, որոնք օրէ օր երկրին հզօրագոյն անձերը դարձած էին, ինչ ալ՝ «Ն.Մ.Օ. Եղբայր Էֆրայիմ» կոչել կու տար ինքզինքը։ Պապին ժամանումէն 3 օր առաջ էր, որ 4 հոգի դնդակահարել տուաւ։

ՏՈԼԱՐԸ կը չարունակէ իր մրցանիշերը կոտրել։ Երեքշաբթի օր, 8 Ֆ. 11ի բարձրացած էր Փարիզի սակարանը, ինչ որ չի զարմացներ, քանի նոյն օրը Միացեալ-Նահանգները 10.50 %էն 11 %ի բարձրացուցած էին չահաբաժնի սակը։ Արդէն այս սակն է պատճառը տոլարի յարաճուն վերելքին, քանի բոլոր դրամադրութիւնները ամերիկեան դրամատուները կ'երթան։

ՁԱՏի մէջ կացութիւնը միշտ ծանրակշիռ բնոյթ ունի եւ այլեւս բնաւ կասկած չի վերցներ որ Լիբիացիները բացէ ի բաց կը մասնակցին կռիւներուն երկրին օրինաւոր իշխանութեան դէմ։ Ցրանաա, դեռ երեքշաբթի, իր դիրքին վրայ կը մընար, այսինքն 76-ի համաձայնագրութեանց սահմանէն դուրս չէր ելլեր, թէեւ ազդարարութիւն մը կ'ընէր Քատաֆիի։ կը թուի թէ այս վերջինը, անձամբ ալ մասնակցած է կռիւներուն, ճակատ այցելելով։ 1500-էն 2000 Լիբիացի կը պաշարեն Ցայա-Լարժօ քաղաքը։ Ուսիւինկթըն Փոսկուայի ալ դիմած է, լիբիական մի - շտուածութեան առթիւ։

ՄԱՐՍԷՑԼի Էռ-Ալժերի դրասենեակներուն դէմ եղեռնափորձ մը կատարուած է, առջի օր, միայն նիւթական վնաս կայ։

ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ, Երեքշաբթի օր, Օգս. 9, լայն տեղ տուած էր պարբկահպատակ Հայու մը՝ Թորոս Սիմոնեան, որ ըստ երեւոյթին, թիւրիմացութեան զոհ երթալով, մաս կը կազմէ պարտադիր բնակութեան ենթարկուածներուն եւ Մէնտա (Լզէա) փոխադրուած է, ուր չնախատեսուած «արձակուրդ» մը կ'անցընէ։ Կ'ըսէ որ իր հասցէն գրուած է ծոցատետրին մէջ մէկուն, որու մասին կասկածներ եղած են թէ ԱՍԱԼԱ-ի կը պատկանի։ «Ես, - կ'ըսէ, որեւէ խմբակցութեան երբեք չեմ անդամակցած։ Իմ միակ զբաղումնէութիւնս է - զած է ներկայ ըլլալ Դաշնակցութեան կազմակերպած քանի մը ճաշերուն։ Մի - այեալ-Նահանգներ դանուած ատենը, ո - րոշած է ճաշարան մը դնել եւ այդ պատճառով Փարիզ եկեր է կազմակերպելու համար ճաշարանին յարդարանքը եւ Ցուլիս 18-ին, եկեր դինքը տարեր են ու անկէ ի վեր իր պատճառաբանութիւնները մոխիկ ընող չկայ։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՑՈՒՅՑ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓրԷՍ ՅԼՍ. 28/ՕԳՍ. 4)

ՄԵԼԵԹԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔ

Կոմիտաս երաժշտանոցէն խումբ մը ուսանողներ մեկնած են Հայաստանի գանազան չրջանները ամառնային բանահաւաքման արչաւի։ Անոնք կը ժողվեն ու կը ձայնագրեն հինաւուրց երգասացութիւններ, երգերու տարբերակները որոնք անծանօթ մնացած են։ Վերջին տարիներու ընթացքին անոնք արձանագրած են 1500է չափ ստեղծագործութիւններ, որոնց մէկ մասը հրատարակուած է արդէն երաժշտագրական հաւաքածոներու մէջ։ Այս ուսանողները միեւնոյն ժամանակ դիւղերու մէջ հանդէս կու գան դասական երաժշտութեան կատարումով եւ դասախօսութիւններով։

×

ՉԱՐԵՆՑԵԱՆ ԹԵՄԱՆԵՐՈՎ

Ե. Չարենցի գրական ժառանգութիւնը կէս դարէ ի վեր կը հանդիսանայ հայ նկարիչներու ստեղծագործութեան նիւթ։ Չարենցեան թեմաներու դիմած են Ց. Կոջոյեան, Մ. Արտուչեան, Ա. Բեքարեան, Հ. Մալեան եւ ուրիշներ։ Այդ թեմաները կարեւոր տեղ դրաւած են նաեւ քանդակագործ Ֆ. Առաքելեանի ստեղծագործութեան մէջ. ան օգտագործած է «Ամբոխները խելագարուած»էն հատուածները, Ս. Շահումեան յուշահամալիրի - Սեւիանաւան - մուտքի յարդաքանդակներու պատրաստութեան ընթացքին։ Այդ աշխատութեան համար հեղինակը արժանացած է «Հանրապետութեան կոմերիամիութեան մրցանակի դափնեկիր» կոչումին։ Քանդակագործը նոյն բանաստեղծութիւնը օգտագործած է նաեւ իր «Վերածնունդ» բարձրաքանդակին համար որ պիտի զարդարէ Միջեռնականերդի մարզահամերգային համալիրին դլխաւոր մուտքը։

×

ՄՀԵՐ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ՝ ԲԵՄԱԴԻՐ

Ցայտնի դերասան Մ. Մկրտիչեան իր Ա. ելոյթը կ'ունենայ որպէս չարժանկարի բեմադիր։ Ան սեփական յօրինումով ըստ կըսած է «Ցատակին» ժապաւէնին նկարահանումը։ 25 տարի առաջ երբ «Ինչո՞ւ է ազմկում դեաը» ժապաւէնին բեմադիրնեբը զինքը հրաւիրեցին որպէս դերակատար, անոնք չէին կրնար ենթադրել ապահովաբար, եթէ իրեն համար կը բանան անկրկնելի անհատականութեան մը ճամբան։ Անկէ ի վեր Մ. Մկրտիչեան մարմնաւորեց հարիւրէ աւելի կերպարներ թէ՛ չարժանկարի, թէ՛ թատրոնի մէջ։ Բազմաթիւ երկիրներու մէջ ցուցադրուած է իր «Եռանկիւն» հայկ. ժապաւէնը ուր ինք կը կատարէ դարբինի դերը։ Մկրտիչեան 53 տարեկան է այսօր. պարզ ու չիտակ կեանքի մէջ, դիւրահաղորդ, սիրալիր։ Ան առաջնակարդ դերասան է Երեւանի Սունդուկեան թատրոնին մէջ։

- Ձեզ համար ի՞նչն է ամէնէն արժէքաւորը հերոսներու մէջ, կը հարցնեն Մը - կրտիչեանին։

- Անճնազոհութիւնը, նուիրուածութիւնը պաղատիարին, կ'ուզեմ որ իմ արեւս - ար մարդիկը աւելի բարի դարձնէ. ամէնէն աւելի կը վախնամ կերպարային միօրինակութենէն եւ կրկնութիւններէն, կ'ըսէ ան։

Եւ այդ ակզբունքին հաւատարիմ մնալով «Հին օրերու երգը» ժապաւէնին մէջ ան կրկին հիացուց հանդիսատեսները, մարմնաւորելով դլխաւոր հերոսին՝ թրջթաատր Նիքոլի ողբերգական կերպարը։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉԵ՞Ր ԿԸՍԷ ՀԻՒՄՔԷԹ ՊԻԼ

«ՄԵՆՔ ԹՈՒՐՔԵՐՍ, ՔԱՂԱՔԱԿԻՐԹ ԱՉԳ ՄԸՆ ԵՆՔ, ԵՐԲԵՔ ՉԵՆՔ ԱԽՈՐԺԻՐ ԱՐԻՒՆ ԹԱՓԵԼԷ»

«Եթէ այսօր Հայութիւն մը կայ, Թուրքերուս չնորհիւ է...»

×

Օգս. 4-ի «Հիւրրիյէթ»ի մէջ է որ Հ. Պիլ «պատմութիւնը» կը գրէ, իր ակնոցով, որպէսզի ան «չխեղաթիւրուի»։...

Մենք Թուրքերս երբ չուրջ հազար տարի առաջ մեզի որպէս «հայրենիք» ընտրեցինք Անատոլուն, Հայերը գտանք այդ հողերուն հատու կատոր Փռիւգեցի, Հիթիթ, Բիւզանդացի բնակիչներուն մնացորդներուն միջեւ։ Սակայն չենք զլած ո՛չ միւսներուն, ոչ ալ Հայերու. ամէնուն հետ բարեկամացած ենք։ Ցետոյ ժամանակով վերածուած ենք սելճուկեան կայսրութեան, աւելի ուշ բաժնուած ու ստեղծած ենք աւատապետական Անատոլուն, եւ ապա կրկին միանալով երեք հոդամասերու տարածքին, հիմնած՝ օսմանեան կայսրութիւնը - աշխարհակալ պետութիւնը -։

Սա պատճառով կը կրկնեմ պատմական այս իրականութիւնները.

- Եթէ ուզէինք, այն չրջանին երբ կը հաստատուէինք Անատոլու, կամ երբ կը ստեղծէինք աշխարհակալ մեր կայսրութիւնը, կրնայինք արմատը չորցնել Հայերուն, եւ ոչ ոք կրնար ձայն հանել մեր դիմաց։

Սակայն «մենք Թուրքերս», «քաղաքակիրթ ազդ» մըն ենք. երբեք չենք ախորժիր արիւն թափելէ, այնքան ատեն որ ստիպուած չենք։ Միշտ կը գերադասենք համերաչխութեամբ ապրիլ ամէնուն հետ։ «Հայ փոքրամասնութեան» հետ եւս ապրած ենք այսպէս դարերով։ Երբեք մի - ջամուխ չենք եղած ո՛չ անոնց լեզուին, ոչ կրօնքին եւ ոչ ալ աւանդութիւններուն ու բարքերուն։ Այդ չրջաններուն Եւրոպա կ'ապրէր միջնադարեան կրօնամոլ խաւարամտութեան մէջ։ Տարբեր կրօնքները մէկդի, նո՛յն կրօնքին տարբեր աղանդներուն պատկանողներու անդամ չէին հանդուրժեր ու զանոնք ողջակիզելով կը ջնջային անոնց գոյութիւնը վճռացնել։ Սպանիոյ մէջ սպանացի ազգայնամոլներու մահմետականները ջարդելէն առք, հրեաներու ալ նոյն ճակատագիրն ենթարկուելուն արդելք ըլլալու նպատակով Սուլթան Սիւլէյման նաւեր դրկած ու Պոլիս փոխադրած է զանոնք։

Բացայայտ է ուրեմն թէ այսօր եթէ աչխարհի վրայ հայութիւն մը գոյութիւն ունի, մեզ, Թուրքերուս չնորհիւ է։ Եւ երբ Հայեր անյայտանալէ կամ ձուլուելէ փրկուած, իրենց լեզուին, կրօնքին, բարքերուն տէր մնացած՝ այսօր կը չարունակեն ապրիլ Լիբանանի, Մարսէյլի, Փարիզի, Լոս Անճելըսի, Քալիֆորնիոյ մէջ ու կրնան հպարտութեամբ իրենք զիրենք «Հայ» կոչել, միմիայն մեր, Թուրքերուս չնորհիւ է։

Որքան տխուր է սակայն այսօր տեսնել թէ անոնք որոնք իրենց հայութիւնն անդամ մեզի կը պարտին, երախտագիտական իրենց զգացումները կը յայտնեն բռնանալով՝ անմեղ ու անպաշտպան Թուրք դիւանագէտները։

Այո՛, չնորհիւ մեզի, այսօր Հայեր գոյութիւն ունին, եւ նոյնիսկ իրենց հայութիւնը մեզի կը պարտին, սակայն ամբողջ իրենց պատմութեան ընթացքին ամենամեծ վնասները - որպէս ազգ - կրած են Ռուսերէն, մանաւանդ Ֆրանսացիներէն

ՊԵԼՃԻԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

"LA LIBRE BELGIQUE" ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

×

Ինչպէս գրած էինք, Օգս. 6/7-ի մեր թիւով, Օգս. 5-ի Լա Լիպր Պելժիք կաթոդիկէ օրաթերթը ամբողջ էջ մը նուիրած է Հայերուն, զանազան յօդուածներով եւ նկարներով։

«Հայերը, ցեղասպանութենէն՝ ահաբեկչութիւն» խորագրին տակ, Ժօ Ժերար հակիրճ պատմականը կ'ընէ հայ ժողովուրդին եւ յօդուածին վերջաւորութեան մէջ կը փորձէ բացատրել ահաբեկչութիւնը։

Ուրիչ յօդուածով մը՝ «Փաստաթուղթեր ցեղասպանութեան մասին», թերթը կ'անդրադառնայ հայ ժողովուրդին կրած չարչարանքներուն, յիչելով Թալէաթի հեռագիրը եւ այլ դիւանները։

«Կիներու դաղթական», ուրիչ զրութիւն մըն է, որ կը նկարագրէ կիներու ոդիսականը աքսորի օրերուն։

«Հարուստ մշակոյթ մը» խորագրուած յօդուածն ալ կ'անդրադառնայ այրուբենի ստեղծման, պատմագիրներուն, Նարեկացիին, կը հասնի Դ. Վարուժանի (հրատարակելով Կանոի համալսարանին մէջ պահուած յուչատախտակին նկարը), ապա նաեւ արուեստին։

Ցարակից մը կկոչ, կան վերջապէս, աչխարհագրական տեղեկութիւններ։

ու Անգլիացիներէն։

Նախ «ցարական Ռուսիան» Հայերը որպէս «զործիք» ծառայեցուցած է իր չահերուն. համոզած է զանոնք Ա. աչխարհամարտին կռնակէն զարնելու օսմանեան բանակը. ինչպէս այսօր, այդ չրջանին ալ ահաբեկչական արարքներ սկսած են ի զործ դրուիլ Հայերու կողմէ։ Հերկիզած են Թրքական զիւղեր առանց նը - կատի առնելու կիներու, մանուկներու, ծերերու գոյութիւնը. անո՛նք ռումբ զետեղած են Ադափազարիի կառքին, ու անո՛նք ձեռնարկած են օսմանեան դրամատան դրաւումին։

Ու ներկայիս իրենց մոլորած ծոռերը կը չանան աչխարհը խաբել, «1915ին Թուրքերը մեզ չարդեցին» ըսելով։

Անկախութեան մեր պատերազմին օրերուն ալ Ֆրանսացիներ զաղթավայրի մը վերածած են Սուրիան ու իրենց ակնարկները չտած կիլիկիոյ. այս չրջանն ալ ձեռք անցընելու մտադրութեամբ «Հայ երիտասարդներէ կամաւոր չոկատներ» կազմած են։ Կամաւոր այդ Հայերն ալ կիլիկիոյ մէջ մահմետական մեծամասնութեան խերը անիծած են։ Սակայն չետոյ այդ նոյն Ֆրանսան երբ հասկցած է որ պիտի չկարենայ գլուխ ելլել Մ. Քէմալին հետ, խաբուած հայ կամաւորներու «կը ներէք» մը ըսած ու թողած հեռացած է Թրքական հողերէն։

Այսօրուան «Մարսէյլի Հայերը», ահա այդ խաբուածներու թոռներն են։

Լաւ, օսմանեան Պետութիւնը չաքտրէր, ի՞նչ ընէր այն հայ փոքրամասնութիւնը որ դաւաճանած էր մեր բանակին ու յանդգնած՝ Ֆրանսայի զաղթատէրեր - րու հրամցնել մեր Տարաւարեւելեան Անատոլուն։ Ի՞նչ ընէր, հողեհանգստեան պաշտօ՞ն կատարել տար այդ ոճրագործներուն համար։ Եւ կամ, «լաւ ըրիք Թուրքերը կոտորելով, դիւղերը կրակի տալով. մեր թշնամի Ռուսերուն օգնեցիք, Ֆրանսացիներու գործիք դարձաք» ըսէր ու քաջալերէ՞ր զանոնք։

Ահա, ա՛յս է «պատմական այն իրողութիւնը» զոր կ'անդիտանայ հանրային կարծիքը. ուշ կամ կանուխ աչխարհ պիտի տեղեկանայ այս իրողութեան, որովհետեւ կարելի չէ պատմութիւնը խեղաթիւրել։ Ու այն ատեն հայութիւնը պիտի նզովուի ամբողջ քաղաքակիրթ աչխարհին կողմէ։

ՎԱՆՔԵՐԸ՝ ԳՈՐՈՎԱԳՈՒԹ ՄԱՅՐ՝ ՄԵՂԿՈՑԹ-ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Ա.

Ի՞նչպէս յառաջացան վանքերը։

Վանքերը զոյատևորուիլ սկսան քրիստոնէական վաղ ժամանակաշրջանին՝ Ա-Դ դարերուն։ Նոր կրօնքի զաղափարաբանութեան ազդեցութեան տակ, մի շարք կրօնաւորներ, առանձին կամ փոքր խումբերով, կը դիմէին դէպի անապատներու եւ լեռներու առանձնութիւն, ուր, բնութեան կուսական գրկին մէջ, կ'ամբողջացնէին իրենց տառապալից կեանքին մնացորդը։ Փաւստոս Բիւզանդ պատմադիրը, խօսելով՝ մարդաշատ կեդրոններէն հեռացած անապատականներու ան-պատմելի կենցաղի մասին, կը գրէ։ «Ճաշխարհէն էին մեկնեալ, ի յանապատս բնակեալ, ի քարանձաւս ամրացեալ, յայրս եւ ի ծերպս երկրի, եւ միահանդերձք, բռկանդնացք, զգաստացեալք, խոտաճարակք, ընդարուտք, արմատակերք, զօրէն գազանաց ի լերինս ըղձէին՝ լեչկամաչօք եւ մորթօք այծենօք։ Զօրէն երամոց թռչնոց բնակեալ էին սոքա ի ծագս վիմաց ի սորս քարանձաւաց, անինչք, անառացուածք...» Ուրեմն, աշխարհէն կըրաւած այդ մենակեացները ապրած են քարանձաւներու եւ ծերպերու մէջ, բոկոտն, անասուններու մորթով ծածկուած, գազաններու նման բուսարմատներ եւ խոտեր ճարակելով եւ բոլորովին անառացուածք՝ չքաւոր։

Սկզբնական չրջանի անապատականները վանականներէն կը տարբերէին անով, որ կ'ապրէին ցրուած, անյայտ եւ անմարդաբնակ վայրերու մէջ։ Նման խմբակցութիւններ յայտնուեցան Եգիպտոսի մէջ եւ կոչուեցան՝ «սկիտ» կամ «սկիտէ»։ Անոնց հիմնադիրը կը հանդիսանայ Անտոն Անապատականը։ Անապատականներու մէջ կային նաեւ կանայք, որոնցմէ առանձնապէս կը յիշուի Մարիամ եգիպտացին, որու մասին յիշատակարան կայ Յայսմաւուրք կոչուած վարք սրբոցին մէջ Վարք Մարիամու եգիպտացւոյն խորագրի տակ։ Կը յիշատակուին նաեւ Սիւնակեացներ, որոնք սիւներու վրայ բարձրացած կ'աղօթէին, եւ Գրակեացներ՝ որոնք դուբերու կամ փոսերու մէջ ապրող- աղօթողներ էին։

Բ. դարուն, Նեղոսի Տավեննա կղզիին վրայ կազմակերպուած է Պախոմոս անունով առաջին վանքը եւ ունեցած՝ մինչեւ 7000-ի հասնող կրօնաւորներ։ Գ. դարուն կազմակերպուած է Սրապիոնի վանքը եւ ունեցած՝ 10 հազարի հասնող միաբանական բնակչութիւն։

Դ. դարու առաջին կէսին, վանական դրութիւնը կը դրուի կազմակերպուած նոր ընթացքի մէջ։ 365 թուականին, Տաբենի Աշխիչատ գիւղին մէջ, Ներսէս Մեծի նախագահութեամբ գումարուած ժողովին մէջ կը տրուին որոշումներ։ Այդ որոշումներու 6-րդ յօդուածով, կուսակրօն վանականներու համար կը յանձնարարուի կառուցել երեք տեսակի բնակարաններ։-

1։- Անապատներու եւ անմարդաբնակ վայրերու մէջ ապրող եղբայրութեանց համար։

2։- Մենախուցերով վանքեր՝ անհատ մենակեացներու համար։

3։- Առանձին խրճիթներ՝ ճգնաւորներու համար։

Մենակեացները ունէին ինքնախոստովանման կամ ինքնակոծութեան դրութիւն, իրենց վրայ կը կրէին չղթաներ, կը հագնէին երկաթեայ կօշիկներ։ Ինքնատառապանքի այս միջոցներով, հոգեղէնը զրկանքի ենթարկող մենակեացներ, իրենք զիրենք զոհեպնդուած կը զգային՝ հոգւոյն համար յաւիտենական երանութիւնը վիճակ ապահովելու ակնկալութեամբ։ Նման տառապալից հոգեւոր կենցաղ դարձութիւն ունէր նոյնիսկ Սահակ Կաթողիկոսի ժամանակ։

Վանական եղբայրութեանց զօրացած կազմակերպութիւններ ունէր Սիւնիքի չրջանը։ Օրինակ, Թանատի վանքը՝ Սիսիանի չրջան, որ կառուցուած է հայկական թուականէն 400 տարի առաջ, ունէր խստակեաց վանականներ։ Նոյնիսկ խստակեաց կեանք կը վարէին նաեւ Վայոց Զորի մօտերը գտնուող Ոստակերաց վանքի միաբանութիւնը, սնունդով լոկ հունտերով եւ բանջարեղէններով։

Աչխարհամերժ կրօնաւորի ցայտուն կերպարը նկարագրելու նպատակով, Սանահինի միաբաններուն ուղղուած նամակին մէջ, Մագիստրոս, ի մէջ այլոց, կը գրէ։ «Քանզի ոմանք ի ձենջ, ի մորթուց փայտից զգեստաւորեալ ի վերակուրս մարդկային ոչ հպելոց, այլ խոտովք վայրենի չատացեալք եւ ոմանց մաշեկօք միայն եւ առանց պարեզօտի զգեստու զտապ ամարայնոյն եւ զսառնամանեացն օդոց դժնդակութիւն ձմերայնոյ եւ հիւսիսային յինաքն կրեալ։ եւ զեռնախչտի տարատամեալ, եւ սովու եւ ծարաւու համբերեալ... Զի մտածել կարասցէ զնեզ դուռն»։ Մագիստրոսի կարծիքով, լաւ է մահացածի ենթարկուիլ, քան նոյնիսկ մէկ օր այդ քուրձերով մնալ։ Եւ տակաւին չարունակելով պատկերել այդ մենակեացներու դժուարին կենցաղը, Մագիստրոս կը յայտնէ, որ անոնք չորցած տերեւներու եւ փչրուած կորիզներու ալիւրով տեսակ մը փլիքներ կը պատրաստէին եւ արեւուն տակ չորցնելով կը կրծէին։ Ջուր կուած կը մնային հացէ եւ կերակուրէ։ իսկ ջուրի տեղ կը գործածէին տեսակ մը թթուաջուր, այն ալ չաբաթը մէկ օր միայն։

Ցետագայ դարերուն, ճգնաւորական կեանքի չարունակութիւնը հանդիսացաւ վանականութիւնը՝ աւելի կազմակերպուած եւ տանելի պայմաններով։

Քրիստոնէական առաջին դարերուն, երբ վանական եղբայրութիւնը չուներ հիմնական անչարժ կալուածներու բաւարար տնտեսական պայմաններ, եղբայրակիցներ, իրենց գոյութեան ապահովութեան համար, կը մասնագիտանային գիւղատնտեսական մի չարք աշխատանքներու մէջ։ կը գառնային երկաթագործներ, բրուտներ, հիւսներ, հիւսոզներ, կողով պատրաստողներ, այգեգործներ, չերմաթոյժներ, անասնապահներ կամ ջուլհակներ։ Թ. դարէն սկսեալ մեծ թափով ընդլայնուիլ սկսան վանքերու հոգային տարածութիւնները, որոնց մշակութեան աչխատանքը դարձաւ մասնագիտութիւն եւ ապրուստի առաւել բարեկարգ միջոց։ Հայկական վանքերու բարեկարգութեան, ինչպէս նաեւ միաբանութեանց բարեկեցութեան հոգատար էին թագաւորներն ու իչխանները, որոնք իրենց տարեկան մեծարժէք նուիրատուութիւններով կը նպաստէին վանական կեանքի ամրապնդման։ Այսպէս, ժամանակներու ընթացքին, վանական հաստատութիւնները տնտեսապէս հզօրացան այլեւայլ աղբիւրներէ, որոնց ամէնէն եկամտաբերները կը համարուէին վանքապատկան հողերու մշակութիւնն ու հարկերը, որոնք կը դանձուէին մօտակայ գիւղերու բնակիչներէն։

Սկզբնական չրջաններուն, վանքերը կը կառուցուէին գիւղերու մօտ, որպէսզի գիւղացիկ օրինակ վերջնեն վանական ժուժկալ կենցաղէն։ Սիմէոն Կաթողիկոսի օրով, 768-ին Գարտաւի Բ. ժողովին արուած որոչումներու 7-րդ յօդուածով, պարտադիր դարձաւ վանքերը գիւղերու մէջ կառուցելը, որպէսզի այցելող առաջնորդներ իջեւանեն այնտեղ։ Աւելի ուշ, նպատակայարմար համարուեցաւ վանքերու հաստատումը հեռաւոր ձորերու եւ անտառներու մէջ, վանականներու հոգեկան ներաչխարհի կեդրոնացման նպատակով։ Նման վայրերու կլիմայական նպաստաւոր պայմանները, ջուրի առատութիւնը, բերրի հողերը օգտագործելի միջոցներ էին բերքառատութեան համար։ Այսպիսի բնական յարմարութիւններով օժտուած վանքերու թիւը Մեծն Դարերուն հասած էր մօտաւորապէս 500ի։

Թ - ԺԳ. դարերու ընթացքին կը կառուցուէին Սիւնեաց Գլխաւոր վանքերն ու եկեղեցիները, որոնցմէ կարելի է յիչատակել Սանահինի եւ Հաղբատի վանքերը՝ Ժ. դարուն, Հառմոսի վանքը՝ 921-ին, Շիրակի մէջ, Նարեկայ վանքը Ժ. դարուն՝ Ռչտունիքի մէջ, Անիի Ս. Փրկիչ եկեղեցին, Մարմաչէնի եկեղեցին, որ այժմ կիսաւեր վիճակի մէջ կը մնայ Արփայի գետափին։ Հաւուց Թառ, Կեչառիսի, Բջնիի, Ծակոնքի, Բագնայրի, Վերին եւ Ամաղուի նորավանքերը, Հերմոնի, Արատեսի, Հերհերի, Թանահատի, Մաքենաց, Եղիվարդի վանքերն ու վանքատիպ եկեղեցիները։

Ժ. դարուն, Վասպուրականի Գագիկ Արծրունի թագաւորը, Մանուէլ Ճարտարապետի ղեկավարութեամբ կառուցել կու տայ Աղթամարի Ս. Խաչ եկեղեցին։ Մոնղոլներու տիրապետութեան ժամանակ, Զաքարեաններու եւ Օրբելեաններու չանքերով կը կառուցուին նոր Գեղարդի Ս. Լուսաւորիչը՝ 1241-ին, Մաթոսավանքը՝ 1247-ին, Զնձռուքի Յովհաննու-Կարապետի վանքը՝ 1254-ին Ագանի Ծիրանավանքը՝ 1285-ին, Գեղարդի Վերափոր վանքը՝ 1283-1288-ին, եւ տակաւին բազմաթիւ եկեղեցիներ ու վանքեր։

Սիւնիքի մէջ վանական չինարարութիւնը մեծ թափ կը առնայ Ժ. դարուն։ 1280 թուականին, Ներսէս Մեչեցին, Սիւնեաց Վայոց Զորի մէջ կը հիմնէ Գլաձորի նչանաւոր համալսարանը։ Հիմնադիրին վախճանումէն ետք, 1284 թուականին, համալսարանին բարեւնպաստ կ'ընտրուի իր աչակերտը՝ Եսայի Նչեցին, որ ունէր «անյաղթ հռետորի եւ տիեզերալոյս վարդապետի» համբաւ։ Այս համալսարանի ընթացատարածներէն ակնառու եղան՝ Ստեփանոս Օրբելեան, Յովհան Օրբելին, Յովհան Որոտնեցին, Յովհաննէս Մեծոփեցին, Յակոբ Քոնեցին, Յովնան Երզնկացին, Խաչատուր Կեչառեցին, Մխիթար Սանեցին եւ ուրիչներ, որոնք ժամանակի ընթացքին դարձան դպրութեան նոր կեդրոններու հիմնադիրներ, ականաւոր դիտնականներ, գրչագիրներ, ճարտարապետներ, քանդակագործներ, մանրանկարիչներ, ծաղկողներ եւ արուեստի տարբեր մարզերու գործիչներ։

Ստեփանոս Օրբելեան պատմիչը, իր ժամանակին, կը յիչատակէ վանական-վարչական դրութեամբ յայտնի աւելի քան երեսուն վանքեր, որոնց կամարներուն տակ ծաղկած ու ուռճացած են հայ մշակոյթն ու արուեստները։

ՍԱՐԳԻՍ ՓՇՆՑ· ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

Ուիլիըմ Սարոյեանի հետ

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՅԱՐԱԿԱՑՆՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Մէկը հարցրեց.

- Ի՞նչ տարբերութիւն ձեր եւ Շեքսպիրի մէջ։

Ուիլիըմ Սարոյեանը չկորցրեց իրեն.

- Ոչ մէկ տարբերութիւն, - պատասխանեց նա սարոյենական «լրջութեամբ», միակ տարբերութիւն այն է, որ նա Անգլիացի է, իսկ ես՝ Հայ։

Դուրս գալով դահլիճից, նա իրեն զգաւ զբաղում յամառօրէն սպասողների օգակում։ Խուռներամ բազմութիւնն ուզեկցեց նրան մինչեւ քանդակագործ-նկարիչ Երուանդ Քոչարի արուեստանոցը, իսկ այնտեղից՝ Թամանեանի զբօսայդին։

- Հիմա դուք ինձի նայեցէք, ես ձեզի, իրարմէ մեր կարօտն առնենք։ Ես ուրախ եմ ձեզի տեսնելու այսքան աչխոյժ, պայծառ եւ հետաքրքիր։ Յանկամ ձեզ առաղջութիւն, երջանկութէն եւ մեծ-մեծ, չատ մեծ յաջողութէն։ Եւ յոտեւութէն։

ԱՐԱՐԱՏ՝ ՋԻՒՆԸ ՎՐԱՆ

- Երբ գնացքը Արարատեան դաշտը մտաւ, առաւօտ էր։ Պատուհանէն Արարատը տեսայ, ձիւնը վրան։ Շատ պատուական տեսարան էր։ Դուք ամէն օր կը նայի՞ք Արարատին։ Ես Արարատը չատ կը սիրեմ։

- Թագաւորի պալատին առջեւ կը կանգնի երիտասարդ մը եւ սազ կը չալէ, կը չալէ ցերեկ ու գիչեր, կը չալէ մէկ չաթի, երկու չաթի, մէկ ամիս... չորերը վար կը թափին, ինքը կը մաղուի, կը նիհարնայ, բայց կը շարունակէ ցերեկ-գիչեր չալել։

Վերջը թագաւորը դուրս կու գայ, կ'ըսէ.

- Օղուլ, կը տեսնես, որ ազջիկս քեզի չի սիրեր, անօգուտ զործ ես բռներ, ինչո՞ւ զուր կը տանջես քեզի, գնա տուն, հանգստացիր։

- Թագաւոր ապրած, կը պատասխանէ տղան, - կարեւորութիւն չունի, թէ քո աղջիկը ինձի կը սիրէ, թէ ոչ, կարեւորն այն է, որ ես իրեն կը սիրեմ ու պիտի սիրեմ։

- Հիմա իմն ու Աբարատինն է...

ԼԵԶՈՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

- Երբ աքաղաղը կը կանչէ...

- Աքաղաղն ի՞նչ է...

- Աքլոր։

- Չհասկցայ։

- Խորոզ։

- Խորոզն ի՞նչ է։

- Հաւ գիտե՞ս։

- Հաւ գիտեմ, այն, որ հաւկիթ կու տայ։

- Հաւի ամուսինը։

է, հա, ճեա ըսէ, հայերէն չգիտէ՞ք։

Ժպտում է։

- Մի անգամ նստած տունը կ'աչխատեմ, կը լսեմ, որ մայրս զրացի Անգլուհու՝ Միսիս Մերիի հետ կը խօսի։ իրար ածունեբէն կու տան, բառեր մը կը գոյց կու տան, բառեր մը կը խօսին. մայրս՝ հայերէն, Անգլուհին՝ անգլերէն։ Ցետոյ կամաց-կամաց անոնց խօսակցութիւնը իջաւ-իջաւ ու մարեց։ դուռը ազմուկով բացեց մայրս և ներս մտաւ.

- Բարկացած կ'երեւիս, - ըսի։

Եւ իրաւունք ունէի բարկանալու, ամսաց մայրս, - ինչ տեսակ կին է այս մեր զրացուհի Անգլուհին, երկիրը լուսաւոր երկիր, ամէն տեղ գիրք, թերթ, դպրոց, ուսումնարան, քանհինդ տարի է այստեղ կ'ապրի. ինչո՞ւ հայերէն չի խօսեր...

ՋԱՆԳ՝ ԲԵՐՆԱՐԴ ՇՈՑԻՆ

- Երբ առաջին անգամ դողալով զանգ տուի Բերնարդ Շոյին, այսպէս բան պատահեց.

- Պարոն Բերնարդ Շօ, ձեզ կ'անհանգստացնէ Ուիլիըմ Սրոյըն։ - Այսպէս լինճ կ'ըսէին Ամերիկացիներ, Սրոյըն... Շատ ամչցայ երբ Բերնարդ Շօն ըսաւ.

- Որքան գիտեմ, դուն ոչ թէ Սրոյըն ես, այլ Սա՛րո՛յեան...

Շատ ամչցայ։

(Շար. 9)

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԵԱՆՔԸ

———×———

Անցեալի մշակութային ժառանգութեան պահպանումը, զարճած է համաժողովրդական գործ: Վերջին տարիներուն զգալիօրէն զարգացած են յուշարձաններու վերականգնումի աշխատանքները որոնք կը դիմավարուին ու կը կազմակերպուին, յուշարձաններու պահպանութեան եւ վերականգնումի յանձնախումբին կողմէ:

Իր աշխատանքին ընթացքին, յանձնախումբը ղեկավարելով իր ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնէ մեծ յուշարձանախումբերու վերականգնումին, ժամանակի դիմացած հնութիւններու անվթար պահպանութեան բարդ խնդիրներու իրականացման վրայ, կ'ըսէ յանձնախումբի փոխնախագահ՝ Մ. Եսայեան: Կը մշակուին քաղաքներու եւ աւաններու պատմա-մշակութային հիմնական նախագիծերը: Այսպէս, արդէն կազմուած ու նախապատրաստ խորհուրդի վաւերացումին յղուած են էջմիածնի, Թալինի, Գորիսի պատմա-մշակութային հիմնաւորման նախագիծերը:

Այս աշխատանքներու ընթացքին, տարբերութեամբ անցեալ տարիներու, նկատի կ'առնուին այդ բնակավայրերու գիտականօրէն մշակուած նախագիծերը:

Հսկայ աշխատանք կը կատարէ յուշարձաններու վերականգնումի գիտա-արտադրական յատուկ արուեստանոցը, որ վերականգնումի աշխատանքներ կը կատարէ նաեւ հանրապետութեան սահմաններէն դուրս:

- Արուեստանոցի գլխաւոր աշխատանքը վանական համալիրներու վերականգնումն է. քանի մը տարիէ ի վեր արդէն կը շարունակուին Տաթեւի եւ Հառիճի համալիրներուն վերականգնումի աշխատանքները: Այս տարի սկսանք Խորանատի վերականգնումին, կը պատմէ արուեստանոցի գլխաւոր ճարտարապետ Ա. Ջնանեան: Մի քանի տարիէ ի վեր մենք յուշարձաններու արագօդնութեան աշխատանքին, որով՝ կ'իրականացնենք այն բոլոր անյետաձգելի միջոցառումները որոնք ոչ միայն կը վերականգնեն, այլեւ կ'երկարեն յուշարձանին կեանքը:

Արուեստանոցը անցեալ տարի սկսաւ Մոկուայի Լազարեան ճեմարանի չէնքին վերականգնումի աշխատանքները: Այս ծաւալով եւ այսքան պատասխանատուութիւն պահանջող աշխատանքի մինչեւ հիմա ձեռնարկած չէր արուեստանոցը: Մենք պէտք է մշակոյթի այդ օճախը վերականգնենք այն որակով եւ մակարդակով՝ ինչպէս եղած է ան անցեալին:

Երկրորդ տարին է որ կը զբաղինք ժողովրդական տուներու վերականգնումի եւ պահպանման հարցերով: Այս աշխատանքը, որուն առաջին փորձնական քայլը առնուեցաւ Դիլիջանի մէջ, մեզի համար կարեւոր նշանակութիւն ունի: Նման տուները, եթէ ունին ճարտարապետական եւ պատմական արժէք, անպայման պէտք է վերականգնել: Արդէն իսկ կառավարութիւնը վաւերացուցած է Աշտարակի եւ Հրազդանի ափին՝ Զորագիւղի թաղամասի քանի մը տուներու վերականգնումի նախագիծերը:

Ես չեմ կրնար չյիշել վերականգնումի աշխատանքները՝ մշակոյթի չատ կարեւոր կեդրոնի մը, Եղեգնաձորի շրջանին մէջ Գլաձորի համալսարանին, որուն 700 ամեակը պիտի նշուի աշնան: Պիտի սկսինք Թանահատի վանքին, Ագարակաձորի կամուրջին վերականգնումը, ինչպէս նաեւ որոշ աշխատանքներու Նորավանքի մէջ:

Հին Գորիսի պատմական շրջանը ունեցած է առեւտրական ճանապարհին վրա նած հետաքրքրական դաշտանկար, Զանգեզուրի շրջանին յատուկ տուներով: Հին բնակավայրէն պահպանուած են Հռիփսիմէի եկեղեցին, Մելիքներու մատուռը, քանդակազարդ գերեզմանաքարեր, ձիթահանքեր, ջրաղաց, բազմաթիւ բնակելի չէնքերու աւերակներ:

Նախագիծին համաձայն, Հին Գորիսի կրնէ Հայաստանի ջրառատ գետերէն: Զանգեզուրի լեռներուն վրայ, ուրկէ կը հոսի գետը, սկսած են աշխատանքները 21·3 քմ.նոց ջրատար մը կառուցանելու: Նման որոշումի մը պատճառ դարճաւ Արփա գետի ջուրերը Սեւան ուղղելու ջրաթեքնիկական կառոյցի յաջող իրականացումը:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ

ՄՆԱՑԱԿԱՆ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆԻ

«Գրական Թերթ»ի Յուլիս 22-ի թիւէն կը տեղեկանանք թէ իր մահկանացուն կնքած է մշակոյթի գործիչ, բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու՝ Մնացական Նահապետեան: Մնած էր 1910-ին Վաղարշապատի Գանճակ գիւղը, աւարտած՝ Երեւանի Խ. Աբովեան մանկավարժական հիմնարկի լեզուագրական ճիւղը: Վարած է զանազան պաշտօններ. 1961-1965 թուականներու ընթացքին անօրէնը եղած է ռուսերէնի եւ օտար լեզուներու մանկավարժական հիմնարկին, եւ վարիչը՝ հայ գրականութեան ամպիոնին: 1974-1977ի շրջանին մանկավարժական դիտահետազօտական հիմնարկի անօրէնութեան պաշտօն վարած է: Ուշագրաւ են վիպագիր Րաֆֆիի ստեղծագործութեան նուիրուած իր ուսումնասիրութիւնները: Իր ծառայութիւնները գնահատուած են ու արժանացած է կառավարական չարք մը պարգեւներու:

×

ՈՐՈՏԱՆ-ՍԵՒԱՆ ՋՐԱՏԱՐԸ

Որոշուած է Սեւան լիճի ջուրերը բարձրացնել Որոտանի գետաջուրերով, որ մէկ նախկին չուկան կը վերածուի զբօսաշրջային կեդրոնի, կը վերականգուին հին թաղամասերը որոնք կը միանան կեդրոնին, վերաչինուած ճամբաներով: Զբօսաշրջային թաղամասին մէջ պիտի կառուցուին օթեւաններ, եւ ժամանակակից յարմարաւէտ հանգրուաններ:

Զանգեզուրի շրջանին մէջ ժողովրդական ոճնակատարութիւններու որպէս վայր կը ծառայէ Վարարակն գետի ճախակողմեան բարձրադիր ափը: Այս վայրը Հին Գորիսի լաւագոյն շրջանն էր ուր կը ծրագրուէր պարտէզով ամփիթատրոն մը կառուցանել: Բայց Գորիսէն, 1979-էն սկսեալ նախագծի դրասեղակը սկսած է պատրաստել նաեւ Էջմիածնի, Արթիկի, Հառիճի, Թալինի պատմամշակութային նախագիծերը:

Արուեստանոցի ճարտարապետական խումբը այս տարի իրականացուցած է Երեւանի Զորագիւղ թաղամասի, Մաղաքաձորի, Մեղրիի պատմամշակութային հիմնաւորումի նախագիծերը:

Հ. ՓՐԱՆԿԵԱՆ

«Հայրենիքի Ձայն»

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հանրապետութեան գիտութիւններու ակադեմիայի հասարակական գիտութիւններու բաժինը հրատարակած է «Պայքարն Հայաստանի եւ Հայերու մասին» գիրքը: «Ինչ որ ալ ըլլայ Հայերու ճակատագիրը, անոնց երկիրը յաւէտ պիտի մնայ որպէս աշխարհի ամենահետաքրքրական երկիրներէն մէկը.» ըսած է Պայրըն: Ծանօթ է իր մտերմութիւնը վենետիկեան Մխիթարեաններու հետ. այս հատորին մէջ տեղ գրաւած են հետաքրքրական տեղեկութիւններ մխիթարեան, Հ. Ճարութիւն Ալէքսեանի եւ ուրիշներու մասին: Հատորին լոյս տեսած է «Հայագիտութիւնը արտասահմանում» մատենաշարէն, կազմուած՝ Անահիտ Բէքարեանի կողմէ որ կատարած է նաեւ անդլերէնէ բոլոր թարգմանութիւնները, գրած յառաջաբանը եւ ծանօթագրութիւնները: Ա. Բէքարեան յառաջաբանին մէջ ըսած է թէ Պայրըն Հայերու մասին գրած է իր նամակներուն մէջ, որոնք անգլիական գրականութեան ուշագրաւ յուշարձաններէն են. ան այդ նամակներէն Հայերու վերաբերող մասերը Ա. անդամ թարգմանած է նաեւ ռուսերէնի:

×

ՆՈՒԷՐ ՀԱՑՐԵՆԻՔԻՆ

Ամերիկահայ նկարիչ Քիրօ Անթոյեան - Լոս Անճէլըս - Հայաստանի պետական պատկերասրահի հաստաքածոյին նուիրած է Վան Տայքի «Լորա Ուորքըն» դիմանկարի պատճէնը՝ է. Մանէի կողմէ պատրաստուած: Ք. Անթոյեան զայն գտած է մօտ երեսուն տարի առաջ հնավաճառի մը: Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէին մէջ տեղի ունեցած նուիրատուութեան արարողութեան ընթացքին նախագահ Վ. Համազասպեան ըսած է թէ Անթոյեանի նուէրը պիտի ըլլայ պատկերասրահի լաւագոյն պատառներէն մէկը:

×

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԸ

Երեւանի թիւ 145 միջնակարգ վարժարանի դերմանական ինքնագործ թատրոնը նշած է իր տասնամեայ յոբելեանը, Կրիմ եղբայրներու հէքեաթներու թատերականացուած մեծ ծանահանդէսին: Պատանիները կազմակերպած են կէօթէի, Շիլլերի, Հայնէի եւ դերմանական ժամանակակից գրողներու ստեղծագործութիւններու եւ բեմկոներ: Դպրոցի տնօրէնը Ս. Ոսկերիչեան տուած է հետեւեալ տեղեկութիւնները.- «Մեր դպրոցը դերմաներէնի խոր ուսուցման մասնագիտացում ունի. մեր ջրջանառարանները Երեւանի համալսարանի եւ մանկավարժական բարձրագոյն հաստատութիւններու դերմաներէնի բաժիններու լաւագոյն ուսանողներն են»:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ը.

Մութը կը թանձրանար, երկինքի լուրթ բեհեղին վրայ աստղերը հեռուէն ջահերու պէս կը փայլէին: Հովը կը սուլէր կողկողաձայն. «Հո՛ւ, հո՛ւ, հո՛ւ...» եւ Համբիկ կ'քաշ, դրեթէ ինկած ծառին տակ, ինքն ալ կը հեծէր, իր կորսուած սէրը կ'ողբար.

- Սոֆի՛, Սոֆի՛, Սոֆի՛, ...

Ու հովը, ողբալուր, կը պատասխանէր իր լալագին կանչերուն.

- Հո՛ւ, հո՛ւ, հո՛ւ ...

Երկար տեն մնաց այդպէս: Յանկարծ հեռուէն ձայն մը.

- Համբիկ, վո՞ւր էս. հարդ էկաւ հաց պիտի ուտենք:

Տղան սթափեցաւ իր դժնդակ զառանցանքէն, ցնցեց իր անդամները որոնք դիշերուան զովութենէն թմրած էին, եւ տուն դնաց:

Ինքնաչարժօրէն, հետեւեալ առտուն Համբիկ չհեղցաւ իր սովորական ճամբէն, եւ Մարկոս ամիրային տանը առջեւէն անցաւ: Փեղկերը ամրապէս փակուած էին, ու մեռելութիւն մը կը տիրէր այդ չէնքին մէջ: Հոն էր սակայն իր սիրոյ առարկան, զոր թերեւս առանց դիտնալու յափշտակած էին իր ձեռքէն: Համբիկ, սակայն, այն հրաշալի ընազդովը զոր պերազանցապէս ունին սիրահարները, կը մղուէր անարդ ու ոխերիմ հակառակորդ մը դուշակելու այդ առթիրին մէջ, որուն դիրկը զացած ինկած էր Սոֆի: Եւ յանկարծ սիրտը ատելութեամբ եւ վրէժխնդրութեամբ կ'ուռէր այդ յափշտակիչին դէմ, որ իր փայլուն դիրքէն օգտուելով, իր դիշատիչ մագիլները երկնցուցեր էր մինչեւ այդ անչուք յարկը, անկից դուրս քաշելու համար դիւրին ու յարմար որս մը իր կիրքերուն յագեցմանը: Խեղճ արդան, հոգին մահացու դառնութեամբ լեցուած, ելաւ դնաց իր գործին:

Գիւղին մէջ չուտով տարածուեցաւ լուրը: Ամէն մարդ իր ուզածին պէս մեկնեց մանկամարդ աղջկան վտխադրութիւնը ամիրային տունը: Սոֆիէն տարեկից աղջկները, նախանձէ խածնուած, լուրը եղրակացութիւններ հանեցին անկէ: Իսկ երիտասարդները, որոնք աչք ունէին Սոֆիին, անգութ ու հեղնող զրպարտութիւններու ամբողջ առասպել մը յօրինեցին եւ նոյնիսկ այնքան առաջ գացին որ գայթակղական դէպքեր յերիւրեցին, աչքով տեսածի պէս, հետաքրքրաշարժ ու լպիրշ մանրամասնութիւններով, որոնց մէջ տոքթոր մեծ դեր մը ստանձնած էր: Եւ որովհետեւ աշխարհիս ամէնէն անգութ բանը ամբոխն է - հակառակ որ ամէնէն զթած բանն ալ ան ըլլար, - յերիւրանքները բերնէ բերան մեծցան, լայնցան, անողոք համեմատութիւններ առին, ծըւիկ ծըւիկ ընելով աղջկան անպատուաբեր թոյլատուութիւնը եւ նոյնիսկ պոռալով այն ամօթալի դերը զոր եկեղեցիին ծերունի եւ չիլ զանճապահը ստանձնած էր այդ գայթակղալից փոխադրութեան գործին մէջ:

Եւ Համբիկ, իր հետ պատահելով այն փոթորիկը որ ներսիդին կը մրրկէր, մը - տիկ կ'ընէր այս հայհոյալից ասուլհանըը. Ջանալով անտարբեր մնալ, դէմքին վրայ իր կսկծալի խռովքը չերեւցնել, եւ մանաւանդ անզգածօրէն հանդուրժել այն կծու հեգնութիւններուն զոր իր ընկերները կ'ուղղէին իրեն ո՛ւր որ հանդիպէին, չորհնատը, սրճարանը, փողոցը:

- Համբիկ, խեր ըլլայ, խուչը խաֆկէն թռեր է:

- Ծօ դուն ինչի՛ս ավճին էս քի խուչը կը փախցնես կոր ...

- Վա՛յ սէրսէմ, վա՛յ ... մենք ալ մարդ կիտցանք քեզի ... ամա սա տոքթորն ալ աղէկ ավճի է եղեր ... հէ՞, ի՛նչ ըսիք, տղաք:

- Ըսելիք չիկայ ... Մերկերեանն ալ միջնորդ հաշտութեան եղեր է:

- Ծօ Համբիկ, սատ էխտիյարին սախտալին վակիր օր մը. սատ դործը ընողը ան է:

(Շար. 120)

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Մեզմէ կը խնդրուի ծանուցանել
ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՑՇ ՄԱՎԻԼԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Էմմէճեան)
մահը, որ պատահեցաւ Օգս. 6, 1983, Քաննի մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի Օգս. 11, ժամը 15·30-ին, Իսիի Ս. Մարիամ - Աստուածածին եկեղեցին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս որպէս այդ նկատել:

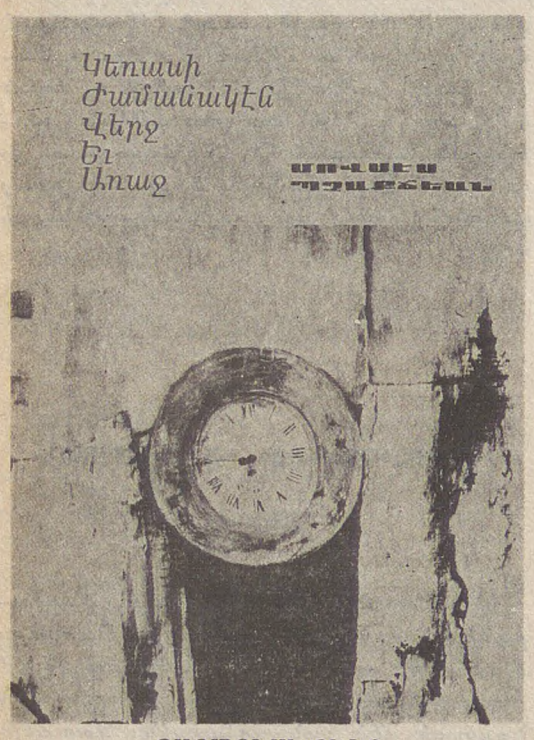
ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Եսայի Մխիթարեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները եղած են.- Վարդանեան եղբայրներ (Մարսէյլէն) 500 Ֆ., Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ, 200 Ֆ. «Յառաջ»ին, 100 Ֆ. Ս. Մեսրոպ կրթարանին, Պուլպիւլեան ընտանիք եւ Տոքթ. Տը Պուկլոս 300 Ֆ. Ալֆորվիլի եկեղեցւոյ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տակառեան-Շերվինեան ընտանիքները 250 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին Հրանդ Ականեանի մահուան առթիւ եւ 250 Ֆ. նոյն նպատակին, Տիկին Լիւսի Խաչատուրեանի (Սէն Թրէթիէն) մահուան առթիւ:

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

Գին 50 Ֆ.:

Դիմել՝ Հրանտ - Սամուէլեան եւ Հ. Բալուեան գրատուները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՆԻՍ.- Պ. Կ. Սեմէրճեան 500 Ֆ. կը նուիրէ:

Château de SEDIERES (Corrèze)

EXPOSITION
CARZOU

Juillet - Août 1983

Tél. (55) 27.82.40

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՑԹ

Ի նպաստ

Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԻՆ

×

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Սեպտեմբեր 24-ին

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ

Ս. Մեսրոպ կրթարանին տարեկան

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝

ՆՈԵՄԲԵՐ 19

×

Կապոյտ Խաչի

Շրջ. վարչութեան կազմակերպած

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-ԻՆ:

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22

Մանրամասնութիւնները յետագային:

- ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ -

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս կիրակի, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր Պատարագ:

Ցաւարտ Պատարագի, կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9-ին, Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:

×

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, 15 ՕԳՍ.,
ՅԻՇԱՏԱԿ Է ՄԵՌԵԼՈՑ

Նոյն եկեղեցւոյ մէջ, աւաւօտեան ժամը 10-ին, կը մատուցուի Պատարագ, եւ յաւարտ Պատարագի կը կատարուի Հոգեհանգստեան պաշտօն վասն հանգուցեալ նիւթեցելոց:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱԻԻԼ

Կիրակի, Օգս. 14, պատարագ եւ խաղողի օրհնութիւն:

Ս. ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 14-ին, Աստուածածնայ Վերափոխման Տօնին առթիւ, Լիոնի Ս. Ցակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ.

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊՍ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէք:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՆԻՍ

Նիսի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ օծման 56րդ տարեդարձի եւ անուանակոչութեան առթիւ հանդիսաւոր Պատարագ՝ Կիրակի, 14 Օգոստոս: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐՃԵԱՆ

Շաբաթ 13 Օգոստոս՝ պատրաստութիւն Մատաղի, սկսեալ ժամը 13-էն, Կիրակի 14 Օգոստոս՝ ժամերգութիւն, ժամը 9·30-ին, Պատարագ, ժամը 10-ին եւ Օրհնութիւն՝ մատաղի եւ խաղողի, ժամը 11·45-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՆ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը հրաւիրէ Վալանսի եւ շրջ. հայութիւնը, Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ պատարագի եւ խաղողօրհնութեան, 14 Օգս. կիրակի առաւօտեան:

15 Օգս., Երկուշաբթի, հոգեհանգստեան արարողութիւն, ժամը առաւօտեան 10-ին ի յիշատակ Բ. պատերազմի ոմբակոծման զոհ վալանսցի Հայերու հոգւոյն համար:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, 14 Օգս., վերափոխում Աստուածածնի:

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ: Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն:

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՑԱԿՈԲ

Աստուածամօր Վերափոխման տօնին առիթով, 14 Օգս., Կիրակի, կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ: Ցաւարտ պատարագի Խաղողօրհնէք:

ՇԱՐՎԻԷՕ - ՍՈՒՐԲ ՆՇԱՆ

Երկուշաբթի, Օգս. 15, Տօն Վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի, ժամը 10-ին, Փոն տը Շերվի Շարվիէօ Սուրբ Նշան Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ մէջ, Պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Զաւիկ արեպայ Աւետիքեան:

Ցաւարտ Պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի արարողութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ

Կիրակի, ժամերգութիւն, պատարագ եւ քարոզ Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՑԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

երջանկութիւնը կը կատարէ սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը, դեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եղլմազեանի:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՊԵԼՖՈՆԹԷՆԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԻՐ ԿԱՑԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14ԻՆ
ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ

Հաճելի օր մը, ինչպէս ամէն տարի
ՃԱՇ - ՊԻՒՖԷ - ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

FETE CHAMPÊTRE
DU HOME ARMÉNIEN
DE SAINT RAPHAËL
LE 15 AOUT
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

«ՀՕՄ ԱՐՄԷՆԻԷՆ»Ի ՄԷՋ

Ի նպաստ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան բարեսիրական նպատակներուն, ՕԳՈՍՏՈՍ 15, Սէն Ռաֆայէլի մէջ (107, Ավընիւ տու Մառէշալ Լիոթէյ), ժամը 12-էն 22:

Ս. Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ժամը 10-ին եւ խաղողօրհնութիւն կը կատարուի Տարօն Ծ. Վրդ. ճէրէճեանի կողմէ, Հօմ Արմէնիէնի Ս. Յովհաննէս մատրան մէջ:

- *Հայկական ճաշեր.*
- *Հարճելի մթնոլորտ ՄԱՐԹԵՆ ԵՈՐԿԱՆՃի ներկայութեամբ.*
- *Մեծ թոմպոլա.*
- *Գեղարուեստական բաժին:*

TRANSTOURS

Calendrier des Départs
pour l'ARMÉNIE:

MEILLEURS CONDITIONS — PRIX SANS SURPRISE

6 - 21 septembre :	**Paris - Moscou - Erévan**	**5. 900 F.**
3 - 18 septembre :	**Marseille - Moscou - Erévan**	**5. 750 F.**
4 - 19 octobre :	**Paris - Moscou - Erévan**	**5. 150 F.**

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ 75-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ՄԱՍՆԱԽՕՐ ԽՄԲԱՊՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20-ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4

Inscription : TRANSTOUR, 25, rue d'Argenteuil, 75002 Paris tél. 261 - 58 - 28

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris

Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
11
JEUDI
11 AOUT
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.499 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.499

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պէյրութի օդակայանը վակուեցաւ Յունիսի առաջ, իբրեւ հետեւանք ահաբեկումի մը, կատարուած վաղ առաւօտեան եւ որ երկու հոգիի մահուան պատճառ եղած է:

ՋԱՏ զրկուեցան 180 Ֆրանսացի վայրջումներ, որոնք կ'երթան իբրեւ մարզիչ եւ պատիժ կրող՝ մասնակցելու համար կռիւներուն: Լուրը հաղորդեց Պաշտպանութեան նախարարը՝ Էռիւ, աւելցնելով թէ կռիւներու միջազգայնացման նախաձեռնութիւնը Ֆրանսայի չէ պատկանիր այլ՝ Լիբիոյ: Ամէն պարագայի մէջ Ն'Ճամենային, Հիսէն Հապրէ ուրոյ զոհունակութիւն յայտնեց: Իւմանիթէ չէր ծածկեր Յունիսի առաջ, որ համայնավար կուսակցութիւնը միշտ չէշտած է, որ Ֆրանսա որքան կարելի է հեռու պէտք է մնայ այդ պատերազմէն:

ՌԻՒ ՏԷ ՌՈՋԻԷի հրէական ճաշարանին (փօ կոլընպերկ) դէմ գործուած ահաբեկչական արարքին տարելիցը ոգեկոչուեցաւ, տեղւոյն վրայ, Օգս. 9-ին յատուկ արարողութեամբ մը: Հանրապետութեան նախագահը անձամբ բերաւ իր մասնակցութիւնը եւ այս առթիւ չեշտեց թէ հաւատարմութենէն անդին՝ յիշատակին, հարկ է աչալուրջ ըլլալ: Ահաբեկչութեան դէմ կը պայքարինք, աւելցուց Ֆ. Միթերան եւ այդ պայքարը դաժար պիտի չունենայ: Եղեռնավարձին 6 հոգի մեռած էին եւ 22 հոգի վիրաւորուած: Ցարդ հեղինակները չեն գտնուած, կը թուի թէ ճշդուած է միայն, որ պատճառին «հերձուածող» Ապու Նիտալ խումբին կը պատկանէին:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ խորհրդարանական ընտրութիւնները, որոնք, սկզբունքով, պէտք է կատարուին աշնան «խեղկատակութիւն» մըն են, յայտարարած են քաղաքական նախին 16 դէմքեր, որոնց մէջ Սիւլէյման Տէմիրէլ, կը դրէ Թայմզ օրաթերթը: Անգլիական թերթը արձագանգ կը հանդիսանայ յուշագրի մը, որ գաղտնաբար դուրս հանուած է արգելափակման այն կայանէն, ուր կը գտնուին ձախ թէ աջ քաղաքական դէմքեր:

ԱԹԻՆՔԻ համալսարանին առջեւ, 30 Թուրքեր, ոմանք՝ ծաղումով քիւրտ, կատաղօր ծոմի դիմած են, համակամութեամբ Թուրքիա բանտարկուած իրենց ընկերներուն: Ասոնք, սակայն, պէտք է դադրեցուցած ըլլան իրենց չարժումը, ասուոր չարչարանքներու ենթարկուելէ ետք: Գոնէ այդպէս կը կարծէ Իւմանիթէի ախոռակիցը, որ «Սեւ գիշեր» խորագրին տակ կ'անդրադառնայ անոնց վիճակին:

ԺԱՆ ԹՈՒԱԿՐՕ, որ եղբօրը հետ Ֆրանսայի ամէնէն համբաւաւոր ճաշարաններէն մէկը կը վարէր, ինք ալ ըլլալով երկրին լուսադրյն խոհարարներէն մէկը, որի տոնական մը մեռաւ, առջի օր, 57 տարեկանին: Ռոանի իր ճաշարանը ծանօթ էր որպէս կեդրոնավայրերէն մին Ֆրանսական բարձրակարգ ճաշերու:

ԵՐԿՈՒԹի ՎՐԱՑ մէկ կաթողիկէ հրաշքի կը հաւատայ, ըստ հանրային կարծիքի քննութեան մը, զոր հրատարակած է Մաթէն, Պալին Լուռա կատարելիք այցելութեան նախօրեակին: 56 %ը Ֆրանսացիներուն դրական կը հաւատայ, 40 % ալ՝ դէմքին:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԸՍՏ «ԹԷՐՃԻՄԱՆ»Ի

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԳՈՀ ՉԵՆ ԻՐԵՆՑ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

—×—

Երկուն կէօզէ, Թէրճիմանի Օգս. 4-ի թիւին մէջ, «թարգման» կը հանդիսացայ թուրք ժողովուրդին, դժգոհելու համար արտաքին նախարարութեան գործունէութենէն «Անուանը դնել» խորագրուած յօդուածով մը:

Մեր արտաքին նախարարութիւնը, տարիներով չէ կրցած անուն դնել հայկ. հարցին: Գրեթէ այս մէկը լեզուն այրած է ու նոյնիսկ չէ կրցած արտասանել: Ահա այս դժուար բացատրելի հոդերանութիւնն է որ աշխարհի հանրային կարծիքին նեցուկը ապահոված է Հայերուն: Եւ հիմա մենք կը նեղուինք այս պատճառաւ: Մինչդեռ ի՞նչ պէտք կայ ասոր, ի՞նչ է պատահածը, գաղտնի պահուելիք ի՞նչ ունինք: Թուրք բանաստեղծ մը չէ՞ ըսած. «Ատուած իմ, անյայտ չմնայ ոչ մէկ ճշմարտութիւն»: Իսկ մերինները «չըլլայ որ խնդիրը յայտնուի, հարցը չմեծցնենք» ըսելով, յալոզեցան ամբողջ աշխարհին մատնել տալ. «ատոնք բան մը ունին, յանցաւոր են, յայտնի է»:

Ի՞նչ պատճառով այսպէս չարժած է մեր արտաքին նախարարութիւնը: Որովհետեւ իրենց ենթագիտակցութեան մէջ, «Եւրոպացին մարդկային իրաւանց պաշտպան է, քաղաքակիրթ է, չենք կրնար մենք մեզ բացատրել իրենց»ի նման մտալխոտութիւններ կան: Մինչդեռ որքա՜ն սխալ է այս... արդելափակման կայաններէն հիմնողը Գերմանացին էր եւ ան ալ ոչ թէ Ա. այլ Բ. աշխարհամարտին ընթացքին. Զրբէիլ պիտակցօրէն ամբակոծած ու սպանած է կիներ ու տղաք այն չրջաններուն մէջ որոնք Գերմանացիներու կողմէ բաց քաղաք յայտարարուած էին: Ա. եւ Բ. աշխարհամարտերուն ամէնէն արիւնալի էջերուն հաչիւը ոչ թէ Թուրքերուն, այլ Եւրոպացիներուն կը պատկանի. մնաց որ երկրորդին չենք ալ մասնակցած:

Էհ, ուրե՞մն. Ֆրանսացին մէկ միլիոն ալժերիացի չարգելէ վերջ ի՞նչ յանդգնութեամբ կը յայտարարէ թէ արդարացի կը դանէ հայկ. ահաբեկչութիւնը: Որովհետեւ մենք այդ չրջանին իրենց դէմ չելանք ու չսինք. «ամչցէ՛ք. ա՞յս է մարդկային իրաւունքը, ա՞յս է մարդկութիւնը, ա՞յս է ազատութեան սէրը»: Ընդհակառակն Ֆրանսայի թեր քուէարկեցինք ու վչտացուցինք ալժերիացի մեր բարեկամները: Եւ հիմա մեր վարձատրութիւնն է որ կը գտնենք Ֆրանսայէն:

Սակայն ի՞նչեր կ'ըսեմ, կարծես թէ մենք Ա. աշխարհամարտին Ռուսերու, Ֆրանսացիներու եւ Անգլիացիներու դէմ դրդումով Թուրք բանակը կռնակէն զարնող հայ ահաբեկիչներու կոտորած մեր հարիւրհազարաւոր զոհերուն հաչիւը հարցուցեր ենք. յիշեցի՞նք պիրենք: Ջանացինք մոռնալ, մոռցնել պիրենք: Նոյնիսկ կախազան չբարձրացուցի՞նք Պողոսեանի պարտաճանաչ կառավարիչը: Լաւ սա կայն, կէտ մը չմտածեցինք. թշնամին պիտի չմոռնար, առաջին առիթով իսկ պիտի ջանար ձեռքէն եկածը ընել: Նոյնիսկ եթէ մենք իրենց ներէինք, իրենք պիտի չներէին մեզի: Արդարեւ, հայ ահաբեկիչներու հետ գործակից, սրտակից տեղական մեր ահաբեկիչները դատավարութիւններու ընթացքին չըսի՞ն. «եթէ դուք ներէք մեզի, մենք ձեզի պիտի չներենք»: Մենք հակառակ ասոր իրենց նեղելով, պատճառ չդարձա՞նք 12 Սեպտ.ը կանխող պատահարներուն: Չմաւերացուցի՞նք մեր պատերու ասացուածքը. «երբեմն դուքը ծնունդ կու տայ փորձանքի»:

Ի՞նչ եղաւ. ի՞նչ եղաւ: Մէկուց մը Անատոլուի մէջ «հալածանքներու քննիչ յանձնաժողովներ» կազմած էինք: Պիտի ճըշդէինք ցոյներու անմեղ ժողովուրդին վրայ ի գործ դրած խժդուժութիւնները ու պիտի ցոյց տայինք մարդկութեան ըսելով. «ահավասիկ գործը այն մարդոց զոր դուք կը նկատէք ձեր քաղաքակըրթութեան հայրը»: Ի՞նչ եղաւ. յիշող կա՞յ այսօր, չկայ անչուշտ... ընդհակառակն մենք մեր դասագիրքերէրն հեռացուցինք դուրս ձղեցինք ազգային ոգի ներչընչող տողեր, բանաստեղծութիւններ. դասախարակութեան չնաչինք տալ մարդասիրական ուղղութիւն մը... մէյ մըն ալ տեսանք որ մենք քանի մարդասէր դարձանք, անոնք այնքան վերածուեցան ահաբեկիչներու, համայնավարներու:

Այո՛, Արեւմուտքը որ պատրաստած է հիւլէական ռումբեր - ամբողջ մարդկութիւնը ոչնչացնելիք տարողութեամբ, - ու զէնքի առուծախով միլիառներ դիզելու ակնկալութեամբ պատերազմական ոըոշ զօտիներ ստեղծած՝, հիմա որպէս մարդկութեան մարմնացում կանգնած է մեր դիմացը. կը համարձակի մեզմէ պահանջել հաչիւը ի՛ր նախկին մեղսակիցներուն: Որովհետեւ մենք անկարող եղանք անունովը կոչելու՝ դատը: Մոռցանք Անատոլուի մէջ Հայերու եւ Ցոյներու կոտորած սպանուած մեր միլիոնաւոր հայրենակիցներուն հաչիւը պահանջելու անոնցմէ. եւ անոնք հիմա համարձակութիւնը գտան իրենք պիրենք անիրաւուած ցոյց տալու...

Արտաքին մեր նախարարութեան այս անբացատրելի անփորձութիւնը խորապէս վիրաւորած է թուրք ժողովուրդը: Արդեօք անէ՞ծ մնացած ենք, սկսած է մտածել: Ժողովուրդը վրդոված է նաեւ յարդելի Ի. Թիւրքմէնի «Այդ բոլորը օսմանեան չրջանին էր, մենք՝ - Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը-չենք կրնար տակէ պատասխանատու նկատուիլ, ժամանցումի ենթարկուած հարց է» արտայայտութիւնը: Բարեբախտաբար յարդելի Լէվրէնի «1915ին անոնք պատերազմ հռչակեցին ու պարտուեցան: Այսօր նորէն պայքար բացած են, կրկին պիտի պարտուին» խօսքերը հանդարտեցուցին մեր սիրտերը: Որովհետեւ այլեւս անունը դրուած է հարցին: Եւ թէ ամենայն յստակութեամբ...

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓրէՍ ՑԼՍ· 28/ՕԳՍ· 4)

ՋԵՐՄՈՒԿ ԱՌՈՂՋԱՐԱՆԸ

Երկրորդ կեանքը կ'ապրի Ջերմուկ առողջարանը որ տարածուած է 2·000 մեթր բարձրութեան վրայ: Հոս՝ սկսած է կառուցումը 540 տեղնոց առողջարանի մը, իսկ տարուան վերջաւորութեան իր դռները կը բանայ «Արարատ» առողջարանը, որ կրնայ միաժամանակ ընդունել 250 հոգի: Ջերմուկը «աչխարհի դրախտային անկիւն» անուանած է Ու. Սարոյեան. եւ իրօք յաճախ կարելի չէ հանդիպիլ նըման վայրի մը ուր մէկտեղուած են բնութեան գեղեցկութիւնները. լեռներ, անտառներ, մարգագետիններ, գետեր, ջրվէժներ, կիրճեր, հանքային աղբիւրներ եւ մեղմ կլիման: Տեղական ջուրերու բուժիչ յատկութիւնը ծանօթ էր անցեալին եւս. այս մասին կը վկայեն պատմիչները. դրաւոր տեղեկութիւնները, հնաչէն ջրաւազաններու մնացորդները, ճարտարապետական յուչարձաններու փլատակները:

ՏՒՐՈՒՆԻ

ՏՈՔԹ. ՎԻԳԷՆ ՍԱՍՈՒՆԻ

Որ ցաւով լմացանք թէ կիրակի, Օգս. 7-ին, Փէյպըրկի մէջ (Մլացեալ-Նահանջները) իր մահկանացուն կնքած է՝ Տոքթ. Վիգէն Սասունի:

Ողբացեալը՝ մէջէկ զաւակն էր Կարօ եւ Լօլա Սասունիի: Ծնած Թաւրիզ, 1922-ին, նախնական ուսումը կատարած է Փարիզ, ապա, երկրորդականը՝ Պէյրութ, ուր փոխադրուած էր իր ընտանիքը: Կըրկին եկած Փարիզ, համալսարանական ուսման համար, վկայուած է որպէս տոքթոր ատամնաբուժութեան, մասնագիտութիւն՝ զոր կատարելագործած է Միացեալ-Նահանգներ, յետագային դառնալով իր ճիւղին մեծ մասնագէտներէն մէկը, մի-ջազգային համբաւի տէր: Յաճախ կը ճամբորդէր մասնակցելով համագումարներու: Դասախօս էր Փիլատելֆիի համալսարանը: Վերջերս ընտրուած էր նաեւ հայ դորդագործներու ընկերութեան նախագահ և երբ Փարիզ այցելեց, քանի մը տարի առաջ, դասախօսութիւն մըն ալ տուաւ այդ նիւթին չուրջ: Հեղինակ է կարգ մը գիրքերու թէ իր բուն մասնագիտութեան եւ թէ դորգերու մասին:

Մեր ցաւակցութիւնները իր մօրաքրոջ՝ Մաննիկ Մեճատուրեանի եւ եղբայրնե-րուն՝ Սուրէնի եւ Բարգէնի:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 46-ՐԴ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

—×—

Օգս· 9-ի խաղերու արդիւնքներն են..

ժալգիրիս - Տորպեդօ (Մ)	0 - 0
Դինամօ (Մն) - ԲԿՄԱ	1 - 1
Շախտեոր - Դինամօ (Կ)	1 - 2
Նիստրու - Արարատ	2 - 4
(Ա· կիսախաղին՝	1 - 1)
Ջերնոմորեց - Տորպեդօ (Ռ)	0 - 0
Դինամօ (Մ) - Նեֆթչի	3 - 1

Այս հանդիպումներէն ետք, դասաւորման գլուխն է Դինամօ (Մինսկ) 32 կէտով, կը հետեւին Դնեպր 31, Ջերնոմորեց 28 կէտով:

« QUELQU'UN DONT ON NE PARLE PAS ASSEZ »

Այս կարճ տողը կը վերաբերի Շահան Շահնուրի (Արմէն Լիւպէն) եւ կարծիքն է Ֆրանսայի ծանօթ դրագէտ՝ Անտրէ Տօթէլի:

Ութսունամեայ Տօթէլ հին բարեկամն էր Շահնուրի, որու յուշարկաւորութեան փութացած էր (Օգս· 23, 1974) իր Առաջիններէն, ուր կ'անցընէր իր արձակուրդը: Լիպերսախոռնի մէջ է (Օգս· 10) որ իրեն նուիրուած էջ մը կայ եւ ուր կ'ըսուի.- «Շատ տղը չէ հետեւիլ զրական այժմէականութեան, ու մինչ կը վերակարդայ իր սիրած հեղինակները՝ Արման Ռոպէն, Ժորժ Լէմպուր, Անրի Թոմա, Արմէն Լիւպէն՝ «Մէկը, որու մասին հարկ եղածին չափ չի խօսուիր»:

ՎԱՆՔԵՐԸ՝ ԳՈՐՈՎԱԳՈՒԹ ՄՇՏՐ ՄՇԱԿՈՅԹ-ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

(Ե. եւ վերջին մաս)

ՎԱՆՔԵՐԸ՝ ԲՈՒԺԱՐԱՆ ԵՒ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ ՀՆՈՑ

Վանքերու տնտեսական կարողութիւններու մէջոցաւ կը հոգացուէին միաբան հայրերու կենցաղային պահանջները, հիւանդանոցային ծախքերը եւ կ'իրագործուէին կրթական ու բարեգործական ծրագիրներ: Վանքերը ունէին դպրոցներ, դպրատուներ, ձեռագրութեան արհեստանոցներ, որոնց համար ձեռք կը բերուէին, թուղթ, մատղաղաթ, կազմի համար կաշի, մետաղներ եւ այլ նիւթեր:

Վանական միաբաններ առանձնապէս մեծ կարեւորութիւն տուած են նաեւ վիմական արձանագրութեանց, որոնք հազարներով սփռուած են պատմական Հայաստանի բազմաթիւ վանական-ճգնաւորական վայրերու մէջ: Ժ. դարու վերջին քառորդին, Հռիփսիմէ արքայազուհւորը կը խնդրէ հօրմէ, որ իր մասին փորագրել տայ «Ի վերայ վիմի միոյ» որովհետեւ «թուղթքն եղծանիցին ի հրոյ կամ ի ջրոյ, սակայն քարեայ արձանն անկինջ մնասցէ յաւիտեան»: Վիմական նման արձանագրութիւններ մատաղաթներու արժէքով աղբիւրներ կը հանդիսանան Միջնադարեան Հայաստանի եւ ժողովրդային առօրեայ կեանքի յետագայ ուսումնասիրութեանց համար: Այդ արձանագրութեանց մէջ անչափ պատկերացումներ, անգնահատելի տուեալներ կան մեր ժողովուրդի կենցաղի, սովորութիւններու, ազգային եւ հոգեւոր ծոներու, պատմական դէպքերու եւ դէմքերու մասին: Անոնք, այդ յղկուած ու տաչուած եւ ապա հայ տառերով գեղեցկացած ժայռերը, յատակօրէն կ'արտացոլեն նոյնպէս հայոց լեզուի զարգացման ընթացքը:

Վանքերը, իբրեւ բարեգործական եւ դարմանական հաստատութիւններ, իրենց կամարներուն տակ բուժման համար ընդունած են վարակիչ հիւանդներ՝ ուրուկներ եւ բորոտներ, որոնց խնամքն ու բուժման ծանր աշխատանքները կը առանձնէին վանականներ, յատուկ առանձնարաններու մէջ՝ «ահմանեցին ուրկանոցս եւ առաւ տալին զպեաս նոցա ի վանացըն»: Յատուկ խնամքի եւ հոգատարութեան կ'արժանանային նաեւ աղքատներն ու պանդուխտները:

Շնորհիւ՝ հայ դպրութեան երախտաւորներու եռանդագին աշխատանքին, վանական բազմաթիւ դպրոցներ կը բացուէին Սիւնեաց Նահանգի մէջ: Միջնադարեան հայ մշակոյթի եւ գիտութեան մարգերու մէջ, Տաթեւի, Բզնունեաց Նորավանքի ըստանձնած դերերը վեր են ամէն գնահատանքէ: Տաթեւի վանքը իր խուցերուն մէջ արտադրած ու պահպանած է մօտ 10 հազար ձեռագիր: Վանքի 500 անդամ միաբանութեան նուիրեալ բանակը ամբողջութեամբ ներգրաւուած կը տեսնենք վանքէն ներս աւանդուող երաժշտական, վիլիտփայական, նկարչական ու գրականհամաստասիրական աշխատանքներու մէջ:

Մատենադրական աղբիւրներու մէջ, Տաթեւ կը յիշատակուի Եւստաթէ, Ստաթէ եւ նաեւ Տաթեւ տարբեր անուններով: Ժողովրդական ստուգաբանութեան համաձայն, Տաթեւ յառաջացած է Տաթեւ բառերու միացումէն: Տաթեւի վանքը յայտնի է իր «անյաղթ փիլիսոփայիւք, աննման երաժշտօք, բանիբուն վարդապետօք, աստուածաշունչ ճգնաւորօք եւ յոգնապատիկ արհեստաւորօք»:

Տաթեւի վանքը կը դառնայ կրկնապէս արժէքաւոր, երբ 895 թուականին հիմը կը դրուի մայր եկեղեցւոյ եւ վարդապետարանին: Ան կը համարուէր «արեգակ՝ աստղերու մէջ», որովհետեւ, հեռուհեռուէ այստեղ մէկտեղուած են «ծովամատոյց փիլիսոփաներ», գրողներ, նկարիչներ, որոնք դաստիարակուած են վարդապետարանէն ներս:

Թանահատի վանքը կը դառնար պատմական Սիւնիքի մէջ, ներկայիս Սիսիանի շրջան: ԺԳ-ԺԴ դարերուն հռչակուած է իբրեւ հայ մշակոյթի եւ գիտութեան ակնառու կեդրոն: Վանքը ունեցած է բազմաթիւ փոքր խուցեր, ուր տարիներով ճգնած են լոյսի եւ գիտութեան հետամուտ համեստ ու անխոնջ հոգեւոր մշակներ: Անոնք, ճրագներու աղօտ պըլպլընքին տակ ստեղծագործած եւ գրչագրած են բազմաթիւ եւ ծաւալուն աշխատութիւններ:

Բզնունեաց Նորավանքը կը գտնուի Գորիսի շրջանի Բարձրավան գիւղին մէջ, Որոտան Գետի ափին: Կառուցուած է 936 թուականին Ստեփանոս անունով քահանայի մը կողմէ: Այս վանքին հռչակ բերած են իր բացառիկ գրիչները, որոնց մէջ համբաւաւոր է Յովհաննէս Գրիչը: Այս շնորհալի Գրիչի ձեռքին գուրգուրած արտադրութիւնն է «Էջմիածնի Աւետարանը», որ ներկայիս կը պահուի Երեւանի Մաշտոց Պետական Մատենադարանին մէջ: Վանքը ունեցած է նաեւ բուժարան:

Վանքերու կրթական-բարեսիրական գործով ծառայութիւնը կը դառնար անհունապէս գնահատելի, երբ Հայաստան կը զրկուէր իր պետականութենէն: Նման դրութեան ժամանակ, անհրաժեշտաբար կացութեան տէր կը դառնար բարձրաստիճան հոգեւորականութիւնը եւ կը ստանձնէր երկրի մշակութային, տնտեսական ու քաղաքական կեանքի ղեկավարումը: Ազգապահպանման սրբազան գործին համար միաբանութիւնը յանձնառու կ'ըլլար կրթա-դաստիարակչական աշխատանքներու, եւ մինչեւ իսկ զինական-պաշտպանողական միջոցառումներու:

Այսպէս գարերու ընթացքին կուտակուած մեր ազգային այնքան հարուստ մշակութային արժէքները կը վկայեն եկեղեցական դասի հիմնական նպատակի մարմնաւորման՝ հայ դպրութեան զարգացման ու պահպանման չնորհակալ աշխատանքներու մասին: Կրթական այս առաքելութեան իրագործման եւ արդիւնաւորման հարցերով թանկագին իրագործումներու, նուաճումներու հասան հանճարեղ Ս. Մեսրոպ Մաշտոց վարդապետն ու Ս. Սահակ Պարթեւ Հայրապետը, իրենց աւագ աշակերտներու գործակցութեամբ:

Մխիթար Գոշի Դատաստանագիրքին մէջ սահմանուած յատուկ օրէնքով ուսուցմը ձրի էր՝ «Ոչ է պարտ վարձու զման կունս ուսուցանել»: Անհրաժեշտ էր՝ «պահել յարդարունս դպրոցն ի վնաս եւ յայլ արժանաւոր տեղիս, զի լուսաւորեալք՝ զամենեսեան լուսաւորեսցեն»: Բացի որ՝ «չեն ուսեալ եւ զորդիս իւրեանց ի դպրոց ոչ ունին, եւ վասն տգիտութեան զրկանք եւ նեղութիւն պատճառեն ժողովրդեան»: Այս պատճառով ալ, Ս. Մեսրոպի անճնուէր գործակիցը՝ Ս. Սահակ Հայրապետ, անհրաժեշտ յորդոր կուտայ, որպէսզի հայ ժողովուրդի զաւակները ուսման տրուին՝ «Զորդիսդ ի դպրոց կալարուք, զի գիտունք լիցին. ծաներուք, զի որպէս կուրութիւն աչաց առելի է, նոյնպէս տգիտութիւն ոգւոյ առելի է Աստուծոյ»:

ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆՑ. ԱՆԴՐԻԱՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ ՀՐԱՉԵԱՅ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆԸ

Օդեսայում մենք լինքնաթիռ նստեցինք լուսաբացին: Մենք՝ այսինքն Հրաչեայ Ներսիսեանը, Նկավալենտին Պոդպոմբովն ու ես:

Ճանապարհին ամպրոպ վրայ հասաւ: Հին, բաւական հալից ընկած «Իլ-14»ը՝ յուսահատ դէսուդէն էր նետւում: Ուղեւորները, թիկնաթոռներում թաղուած, անքանքում էին համերաշխօրէն:

Հրաչեայ Ներսիսեանն իրեն հիանալի էր զգում: Աչքերը փայլում էին պատանեկան աւիւնով: Բարձր, լինքնաթիռով մէկ երգում էր իր սիրած «Սանտա Լուչիա»ն, ամբողջ էութեամբ ցուցադրելով «հրապարակային միամտութեան» մէջ լինելու անհակութիւնը...

Սուխում հասանք ուշացումով: Լինքնաթիռի մեխանիզմում ինչ-որ բան էր խանգարուել, եւ այն յանձնեցին իւղոտ կոմբինիզոններով փութաջան մարդկանց տրնօրինութեանը:

Շտապ նախաճաշելով, զնացինք նստակով զբօսնելու: Ես ու Վալիան ձեռքներս առանք թիւերը, իսկ Ներսիսեանը, յար ու մար տեղեւորուելով ետնամասում, սկսեց իր կաւէ ծխամորճը ծխել: Այդ ծխամորճը նա գնել էր ուղղակի թռիչքից առաջ, օդանաւակայանում, մի տարեց Մոլդաւուհուց: Ըստ երեւոյթին մոռանալով (կամ պարզապէս մի առանձին նշանակութիւն չտալով), որ այդ բանը կատարուել էր մեր աչքի առաջ, Ներսիսեանը անխղճօրէն համոզուածութեամբ պնդում էր, թէ այդ ծխամորճն իրեն մի ծեր արաբ էր նուիրել, որին ինքն իբր հանդիպել է քառասուն տարի առաջ Հալէպում, եւ որը հետն էլ իրեն արաբական մի զարմանահրաշ երգ է սովորեցրել...

Նստակն անդամուկ սահում էր ծովածոցի հայելային հարթութեան վրայով: Ներսիսեանը լուռ ծխում էր իր ծխամորճն ու մտախոհ նայում հեռուն:

- Իսկ գիտե՞ս, Ներսէսովիչ, ա՛յ այնտեղ է Կոստանդնուպոլիսը, - Ներսիսեանի անուրախ խոհերն ընդհատեց Վալիա Պոդպոմբովը:

- Այո, այո...

- Ուզո՞ւմ ես՝ ուղիղ քշենք գնանք այնտեղ, տեսնենք ինչ կայ-չկայ, - առաջարկեց Վալիան լուրջ-լուրջ:

Ներսիսեանն աչքուժացաւ:

- Իսկ լինքնաթիռից չէ՞նք ուշանայ:

Եւ նայեց օդանաւակայանի կողմը, կարծես նրօք ուզում էր հաւաստիացնել, թէ կը հասցնե՞նք վերադառնալ օդանաւի թռիչքի ժամանակ:

... Այդ օրը, ինչպէս եւ պէտք էր սպասել, մենք չկարողացանք դուրս գալ Սուխումից: Գիշերեցինք բարձր լեռնացրեի վրայ կառուցուած արխազական մի տնակում: Ամբողջ գիշերն անընդհատ անձրեւը էր մեր աչքի առաջ, Ներսիսեանը անխղճօրէն համոզուածութեամբ պնդում էր, թէ այդ ծխամորճն իրեն մի ծեր արաբ էր նուիրել, որին ինքն իբր հանդիպել է քառասուն տարի առաջ Հալէպում, եւ որը հետն էլ իրեն արաբական մի զարմանահրաշ երգ է սովորեցրել...

Նստակն անդամուկ սահում էր ծովածոցի հայելային հարթութեան վրայով: Ներսիսեանը լուռ ծխում էր իր ծխամորճն ու մտախոհ նայում հեռուն:

- Իսկ գիտե՞ս, Ներսէսովիչ, ա՛յ այնտեղ է Կոստանդնուպոլիսը, - Ներսիսեանի անուրախ խոհերն ընդհատեց Վալիա Պոդպոմբովը:

- Այո, այո...

- Ուզո՞ւմ ես՝ ուղիղ քշենք գնանք այնտեղ, տեսնենք ինչ կայ-չկայ, - առաջարկեց Վալիան լուրջ-լուրջ:

Ներսիսեանն աչքուժացաւ:

- Իսկ լինքնաթիռից չէ՞նք ուշանայ:

Եւ նայեց օդանաւակայանի կողմը, կարծես նրօք ուզում էր հաւաստիացնել, թէ կը հասցնե՞նք վերադառնալ օդանաւի թռիչքի ժամանակ:

... Այդ օրը, ինչպէս եւ պէտք էր սպասել, մենք չկարողացանք դուրս գալ Սուխումից: Գիշերեցինք բարձր լեռնացրեի վրայ կառուցուած արխազական մի տնակում: Ամբողջ գիշերն անընդհատ անձ-

ՄՈՒՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

Ուիլիամ Սարոյեանի հետ

ԳՈՒՐԳԻՆ ՄԱՀԱՐԻ

ԱՑՆ ՄԱՍԻՆ ԹԷ ԻՆՉԻՑ ԿԱՐՈՂ Է ՄԱՐԴ ՊԱՑԹԵԼ

- Ճերմակ գինիին հետ դեղձը չատ կը յարմարի:

- Ճիշդ է, - միջամտեց Հրաչեայ Ծովհաննիսեանը, - դեղձ, տանձ, ձմերուկ կարելի է, բայց գինի խմել եւ վրան խաղող ուտել չի կարելի:

- Ինչո՞ւ

- Չի կարելի. վերջերս հիմնարկային մի հաշուապահ գինի ու խաղող խառնել է եւ... պայթել:

- Կատակ կ'ընես:

- Ոչ մի կատակ: Ճշմարտութիւն է:

- Ինծի ատանկ բան մի ըսեր, խաղողէն եւ գինիէն մարդ չի պատռեր: Գինի է իմ մեր մարդը, վրան խաղող է կերեր, յետոյ տուն է եկեր, կնկայ հետ կռուեր է, սրտի նեղութենէն պատռեր: Խաղողը մեղաւոր չէ, կինն է մեղաւորը:

Պատուական:

«ԴՈՒՆ ԱՆՈՆՑ ՄԻ ՆԱՑԵՐ»

- Ես մօրս չատ բանով եմ պարտական: Չկարծէք թէ միւս ինծի կը սիրէր. ոչ, խիստ կինն էր եւ ինծի կը ծեծէր: Կը յիշեմ, անգամ մը ընկերներուս հետ կը խաղայի գործը թողած:

Եկաւ, կանչեց.

- Ի՞նչ գործի ես, օղուլ:

- Կը խաղամ, - պատասխանեցի:

- Գնա, թերթեր ծախէ, դուն անոնց մի նայեր, օղուլ, անոնք ունեւոր են. մենք չունեւոր: Գործիդ գնա:

- Այսօր չպիտի աշխատիմ, - յամառեցի ես:

Բռնեց, ծեծեց:

Ուշունց-քիւֆիւրով խաղս թողլ ու գնացի: Մեծացայ՝ դեռ կը ծեծէր: Անգամ մը ըսի.

- Ալ մեծ եմ, ինծի ծեծել յարմար չէ:

Գլուխս չոյելով ըսաւ.

- Որքան կ'ուզես մեծցիր: Իմ Ուիլիըմս իս, պիտի ծեծեմ...

ՈՒԻԼԻԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԸ ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ

Թէպէտ կարճ ժամանակով, բայց արդիւնաւէտ եւ բովանդակալից չարաթ ապրեց համբաւաւոր գրողը Երեւանում:

Եղաւ նա մայրաքաղաքի տեսարժան վայրերում, Մատենադարանով հիացաւ, եղաւ գործարանում, պիոներների հետ ուրախացաւ, եղաւ գիւղում...

Եւ որտեղ նա եղաւ, սիրեց նա մարդկանց եւ մարդիկ սիրեցին նրան:

Գտաւ նա բազում հարազատներ եւ հայրենակիցներ, եղաւ նրանց բարեկեցիկ տներում եւ բաժակ բարձրացրեց.

- Ընտանիք, սեղան, պատիւ... եւ յաջողութիւն:

Շատ մարդիկ տեսան նրան, լսեցին նրա առողջ ճայնը եւ բաժանեցին նրա կենսուրախութիւնը:

Որպէս հիացաւ նա Սունդուկեանով, Ալեմեանով, եւ Հրաչեայ Ներսիսեանով. Տաղանդաւոր կոլեկտիւը խոստացաւ բեմ հանել նրա «Իմ սիրտը լեռներումն է» դոզարիկ պիէսը:

Սարոյեանը խոստացաւ գալ նայել ներկայացումը:

- Հեռագրեցէք ինծի, եկնեմ, արագ գամ:

Մենք հիմա հաւատում ենք, որ նա չուտ-չուտ կը լինի Հայաստանում:

Որովհետեւ...

Որովհետեւ նա գնաց, բայց նրա սիրտը Երեւանում է եւ Հայաստանի վեհութեան:

Պատուական Ուիլիըմ...

(1960)

(Շար. 10 եւ վերջ)

ԿԱՐԴԱՑԵՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը ՏԱՐԱԾՔԵՑԵՔ

րեւ էր գալիս: Երկար ժամանակ չէինք կարողանում քնել: Ներսիսեանը զարմանալի պատմութիւններ էր պատմում: Նրան լսելիս զժուար էր զլխի ընկնել, թէ ինչն էր ճիշդ եւ ինչը՝ անզուսպ երեւակայութեան ծնունդ «հէքեաթ»ը:

Ցեսոյ երգեց: Երկար ու ձիզ, ծորուն երգ էր՝ լի մեղմ տխրութեամբ - ծեր ա - րարի հին, բարի երգը...

Վարպետը, երգն աւարտելով, առանց մեզ նայելու ասաց.

. Չէք հաւատում... դուք ոչ մի բանի չէք հաւատում: Ոչ ծեր արարի, ոչ նրա ծիսմորճի զոյութեանը... ոչ էլ այն բանին, որ նա ինձ երգ է սովորեցրել: Բայց երգը կայ, զոյութիւն ունի, հասկանո՞ւմ էք, զո - յու - թի՛ւն ունի...

Ապա խիստ նման ձեւով տնազեց Վալիային.

. «Ուզո՞ւմ եմ՝ ուզիղ քշենք զնանք կոստանդնուպոլիս... Մարզավարի երեւակայել, երազել էլ չզիտէք:

Մի պահ լռեց, յետոյ աւելացրեց Ժպտելով.

. Իսկ ես, այ, էս զլուխը անպայման կը լինեմ կոստանդնուպոլսում...

Պառկեց, չուռ եկաւ պատի կողմն ու դնուքնի հետ մտաւ ծածկոցի տակ:

Ակամայ մտածեցի՝ ի՞նչ իմանաս, դուցէ Ներսիսեանական հէնց այդ իւրայատկութեան մէջ է նրա տաղանդի հզօրութեան գաղտնիքը:

×

1960-ին աշխատում էինք «Մեր Թաղի ձայները» ֆիլմի վրայ, ըստ Պերճ Զէյթունեանի սցենարի:

Այդ երեկոյ, որի մասին ուզում եմ պատմել, նկարահանում էինք ֆիլմի համար յատուկ կարեւորութիւն ունեցող դրուագներից մէկը: Բայց դրական ձեւի մէջ անթաքոյր թուացող տեսարանը ոչ մի կերպ իր էկրանային մարմնաւորումը չէր ստանում: Եւ երբ փորձել էինք, մեր կարծիքով, տեսարանի բոլոր հնարաւոր լուծումները եւ վերջնականօրէն յոյսերս կարել դրանից, Պերճ Զէյթունցեանն անսպասելիօրէն առաջարկեց.

. Ես մի փոքրիկ պատմուածք ունեմ... Գուցէ փորձենք այդ պատմուա՞ծքը նկարահանել չարաբաստիկ դրուագի փոխարէն: Շատ փոքր է, ընդամէնը չորս էջ: Կարդամ՝ լսէք...

Ցաւիչ մի նոմէլ էր դա արհեստագործական ուսումնարանի սանի մասին, որ իր առաջին աշխատավարձն է ստացել, եւ արտաքուստ խիստ ու կռուարար, բայց իրականում բարի ու զգայուն ծերունու մասին, որ կարողանում է հասկանալ այդ իրողութեան ողջ կարեւորութիւնը:

Պատմուածքը բոլորիս դուր եկաւ: Բայց ո՞վ պէտք է խաղար ծերունու դերը...

Ջնայած ուշ ժամին, գնացինք Հրաչեայ Ներսիսեանի մօտ:

Դեռ չէր քնել: Մեզ լսեցուց յետոյ նախ պիրով համաձայնեց անմիջապէս զալ բուդիա, ընդ որում, տինցլիներից թափքուն, աչքով արեց մեզ...

Հէնց տեղատորուեց մեքենայում՝ ծիծաղեց ուրախ.

. Բայց լաւ խաբեցինք մերոնց, հա՛... բոլորն էլ լրիւ համոզուած էին, թէ դուք իսկապէս ինձ նկարելու էք տանում...

Ցաղթականօրէն ափերի մէջ չխչխկացրեց սաթէ ակրոզորմեան:

. Ո՞ւր ենք գնում: Ո՞ւմ մօտ:

. Ինչպէ՞ս թէ՝ ուր... Ասացինք, չէ՞, նկարահանման...

Այդպէս Հրաչեայ Ներսիսեանը նկարահանուեց իր վերջին դերերից մէկում:

×

Քառասունմէկի աշնանը Սունդուկեանի անուան թատրոնում տեղի ունեցաւ հայրենասիրական մի պիէսի (անունը չեմ յիշում) ներկայացման պրեմիերան:

Գերմանացի սպայի դերը յանձնարարուած էր Հրաչեայ Ներսիսեանին:

Առաջին զործողութեան կէսին բեմ ելաւ Ներսիսեանը էսէսականի հեմազգեստով: Եւ չնախատեսուած, անհաւատալի բան կատարուեց՝ դահլիճը թնդաց ծափերից: Հանդիսականները ծափողջունում էին սիրելի արտիստին...

Եւ այդ ներկայացմանը, ամէն անգամ, այդպէս էր լինում: Ծաչիտաների հանդէպ խոր ատելութիւնը չէր խանգարում, որ հանդիսատեսները Ներսիսեանի իւրաքանչիւր բեմելը (թէկուզ եւ էսէսականի համազգեստով) զիմաւորէին բուռն, երկարատեւ, ինքնամոռաց ծափահարութիւններով:

Արտիստի հանդէպ մոլեռանդ սէրն իր հետեւանքն ունեցաւ՝ Ներսիսեանին հանեցին այդ դերից:

×

Զգիտեմ ինչպէս էր եղել: Ներսիսեանը կամ լրիւ չէր ստացել պայմանագրով նախատեսուած դումարը, կամ մեծացել էր դերի ծաւալը, եւ նրան լրացուցիչ հոնորար էին տուել: Մի խօսքով, կնոջ՝ Ալվանի կողմից «հաչուտաման չենթարկուած» փող էր ստացել:

. Առաջարկ կայ... Գնանք կայարան, խինկալիանոց:

Նման դէպքերում Ներսիսեանին առաջարկելն անօգուտ էր:

Խինկալիանոցում նա յանկարծ պարզեց, որ իր փողը չկայ: Ըստ երեւոյթին դցել կորցրել էր ճամփին: Դժուար էր հնթադրել, թէ զողացած լինէին. Ներսիսեանի ժողովրդականութիւնը համընդհանուր էր (ներառեալ նաեւ զրպանահատների շրջանը):

Բայց այդ կորուստը, լի միջի այլոց, մազաչափ անգամ չվշտացրեց վարպետին.

. Վնաս չունի: Տանը փողի չեն սպասում, ուրեմն վէճ-կռիւ չի լինի: Իսկ ինչ վերաբերում է խինկալիին՝ ի՛նչ նշանակութիւն ունի, թէ ով է հաշիւը փակելու...

Կէս զիշերից անց Ներսիսեանը հասաւ տուն: Կինը նրան դիմաւորեց կասկածալիօրէն սիրալիր.

. Փող ստացե՞լ ես:

Ներսիսեանը զգուշացաւ.

. Ի սէր Աստծոյ, ի՞նչ փող... մինչեւ աշխատավարձ դեռ տասն օր կայ:

. Ուրեմն ասում ես, փող չե՞ս ստացել... քա սա ի՞նչ է:

Եւ Ալվանը թղթադրամների կապոց նետեց սեղանին: Ներսիսեանը բնաւ չէր կարող սպասել նման բանի:

Նորից դաւաճանել էր ժողովրդականութիւնը. հոպատար դրպանահատները, հաւանաբար մտածելով, որ յանկարծ իրենց մէջ էլ «անազնիւ» մարդիկ կը զտնուեն, վարպետի զրպանից հանել էին «վատ պահուած» փողն ու... բերել տուել կնոջը:

×

Մի չաթթ օր Սունդուկեանի անուան թատրոնում յայտարարուած էր «Կենդանի դիակ» ներկայացումը Վահրամ Փափազեանի մասնակցութեամբ:

Բայց երեկոյեան եօթի մօտ թատրոնի դիրեկտորի առանձնասենեակում հնչեց հեռախօսի զանգը: Կնոջ յուզուած մի ձայն յայտնեց, որ Փափազեանն անակնկալ հիւանդացել է:

Ճիշդ է, Փափազեանից բացի Պրոտասովի դերը խաղում էին նաեւ Վազգէնեանը, Զանիբեկեանն ու Ներսիսեանը, բայց նրանցից ո՞վ կը համարձակէր փոխարինել Վահրամ Փափազեանին: Եւ ինչպէ՞ս այդ բանը կ'ընդունէին հանդիսատեսները...

Վազգէնեանը, ինչպէս եւ սպասում էր, հրաժարուեց՝ պատճառ բռնելով, թէ մրսած է:

Հրաժարուեց նաեւ Զանիբեկեանը:

Ներսիսեանին զտան կինոստուդիայում: Նա հէնց նոր էր նկարահանուել մի բարդ դրուագում (աշխատում էինք «Առաջին սիրոյ երգը» ֆիլմի վրայ): Վարպետը խիստ յոգնած էր...

Թատրոնի ամբողջ ճանապարհին Ներսիսեանը հայհոյում էր ինքն իրեն «անհնարելի թուլամորթութեան», «ապուշային զիջողականութեան» համար:

Թատրոն մտնելով՝ խնդրեց զգեստաւորուեց, դիմահայարդարուեց եւ միացրեց ներքին ռադիոցանցի բարձրախօսը: Նկատելիօրէն յուզուած էր: Բարձրախօսից հասնում էր լեփ-լեցուն դահլիճի խուլ եւ «կասկածելիօրէն տագնապալի» բզզոցը.

... Եւ ահա Դաւիթ Մալեանի բասը յայտարարեց հարկադրական փոխարինման մասին:

Կատարուեց անսպասելին, յամենայն դէպս՝ մի բան, որ բնաւ չէր սպասում Ներսիսեանը:

Դահլիճը ցնցուեց ծափերի թնդիւնից:

Հանդիսատեսները երկար - միահամուռ վանկարկում էին՝ «Ներսիսեան... Ներ - - սիս - եան»...

Հրաչեայ Ներսիսեանը երբեք այդպէս չէր խաղացել Պրոտասովի դերը եւ երբեք այդպէս չխաղաց՝ աչնանային այդ երեկոյից յետոյ:

ԵՈՒՐԻ ԵՐՋՆԿԵԱՆ.

ԳԱՂԱՓԱՐ ԳԱՂԱՓԱՐ

ՊԼՑՐՈՒԹԻ մէջ 1980 Յուլիսէն ի վեր Ա. անգամ ըլլալով Նչան Փալանճեան ճեմարանը կարելիութիւնը ունեցած է վկայականներու բաշխումի հանդիսութիւն կատարելու: Մինչնակարգի երեչաթում - բին ելոյթով սկսած է հանդէսը, որ չա - րունակուած է շրջանաւարտներու ուղերձով, հայկական պարերով: Ապա խօսք առած է տնօրէն Հ. Տասնապետեան եւ ը - սած է մէջլոյց. «Ճեմարանի առաջադրանքը յաւերժացումն է հայ լեզուին, հաղորդացումը՝ հայ մշակոյթին, նորահաս սերունդներուն մօտ՝ չեչտումը հայ ազգային ինքնագիտակցութեան եւ ամրապնդումը հայեցի զգացումներուն ու ազգային առողջ մտածողութեան. կը մնայ որ շրջանաւարտները եւս իրենց բովանդակ կեանքի ընթացքին հարազատօրէն հաւատարիմ մնան նոյն գաղափարական - նին»: Տնօրէնին խօսքէն ետք տեղի ունեցած է վկայականներու բաշխում: Վարժարանին իմաստասիրութեան, փորձառական դիտութիւններու եւ ուսողական բաժինը տուած է 14 շրջանաւարտներ:

×

ՈՒՐՈՒԿՈՒՀԻՑի արտ. գործոց նախարարը Յուլիս 25-ին յատուկ տեսակցութիւրակութիւն մը որու մաս կը կազմէին Յովսէփ Օզուլեան (Հայ դատի յանձնախումբ), Աւետիս Պատանեան (Հայ համայնք), տոքթ. Օ. Ճերեճեան (Ազմենիա երիտասարդական միութիւն) եւ Տիգրան Ճինպաշեան (Քուէյթէն): Պատուիրակութիւնը չեչտած է հայ համայնքին երախտագիտութիւնը՝ Ուրուկուհիի կառավարութեան ու ժողովուրդին հանդէպ, իրենց ցոյց տուած ազնիւ վերաբերումին համար: Ապա անդրադարձած է Օրլիի եղեռնախօրհին եւ զայն դատապարտած՝ բուռն կերպով: Նախարարը չնորհակալութիւն յայտնելով այս այցելութեան համար, հաստատած է թէ իր կառավարութիւնը համակրանքով կը դիտէ իր հողին վրայ ապրող հայ համայնքը, ինչպէս նաեւ անոր հետագնդած արդար դատը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԴԱՄԻ ԳԻՐՔԸ
- վէպ -
Հեղինակ՝ Յակոբ ԿԱՐԱՊԵՆՑ
Նիւ-Եորք, 1983,
Ոսկետառ հրատարակչական

×

ԵՐԿԵՐ (Գ. գիրք)
ԱՇՆԱՆ ԱՆՈՒՐՋՆԵՐ
- բանաստեղծութիւն -
Հեղինակ՝ Գր. ԳՈՐԵԱՆ
Փարիզ 1983

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Ր.

Մանիֆաթուրաճիի աչկերտը, ապշած եւ չփոթած, մէկէն միւսին երեսը կը նայէր, չզիտնալով ի՛նչ պատասխանել, եւ վերջիվերջոյ, ընկճուած, կռնակը դարձնելով անոնց «ինչո՛ւս պէտք»ով մը, որ ամբողջ արիւնոտ հոգեբանութիւնը կը մատնէր: Սակայն իր ազնիւ հոգին վիշտով ու կատաղութեամբ կը ծանրաբեռնուէր բոլոր անհեթեթ ու վայրագ զբաղումներուն դէմ որոնք իր պաշտօնքի առարկային պատիւը կ'արատաւորէին: Իր ընդոծին բարութիւնը թոյլ չէր տար իրեն ամբարիշտ զոհունակութեան սատար մը փնտռել հանրային կարծիքին այդ մոլեգին պոռթկումին մէջ ընդդէմ անոր որ անգթութիւնն ունեցած էր արհամարհել իր խորունկ, անկեղծ, անխոնարհելի սիրոյն լալագին արտայայտութիւնը:

Այդ զոռոզ արհամարհանքը, մանաւանդ այդ յեղակարծ ու զահավէժ հեռացումը, որ միակ լուռ պատասխանները եղած էին իր պաղատանքին, հիմակ հեռվհեռէ ուժգին ու անդիմադրելի հակազդեցութեամբ մը, կը հրահրէին իր սէրը. հնոց մը կը զառնար անիկա, որուն մէջ իր ցնցուած, տանջուած, հարստահարուած էութիւնը կը խորովուէր, կը ճենճերէր:

Սենեակը, որ այնուհետեւ մատուռի մը նուիրականութիւնը ունեցաւ իրեն համար, իր յաւիտենական պայթումներուն անկարեկիր ու խորհրդապահ թատերավայրը եղաւ: Ժամերով կը փակուէր հոն, զիրք կամ լրագիր կարդալու պատրուակին տակ, եւ, աչքերը յատակատօրէն սեւեռուն, տեսակ մը հաճոյամոլութեան անձնատուր, իր կացութեան կսկիծին մէջ կը թաղուէր, կը տապլտկէր, կը չարչարուէր, այնքան աւելի սփոփանք որոնելով այդ չարչարանքին մէջ որքան անիկա բուռն, անտանելի, ահարկու ըլլար: Իր այս հոգեկան տկարութիւններուն դէմ ըմբոստացումի չարժումները չատ հազուադէպ եղան: Առանց միջոցին, մէկկէնմէկ ոտքի կ'ելլար, զէմքը խոժոռ, նայուածքը անդուրեկան, եւ այն մարդոց պէս որոնք իրենց մէկ մակարոյծ մտածումը վանելու համար պէտք կը զգան անպատճառ բարձր խօսելու, իբր թէ ձայնական զործարանը լսողականին վրայ ազդելով՝ յաջողէր հոգեկան տրամադրութիւնը փոխել, Համրիկ, խրոխտ ու սեգ, տիրական եւ կըտրուկ, կը կենար, ու բարձրաձայն.

. Ապո՛ւշ, ապո՛ւշ, ապո՛ւշ եմ ես, կը մռնչէր, ինչո՞ւ զերի եղեր եմ առ անարժան աղջկանը ... Չէ՛, չըլլա՛ր, անկարելի՛ է, օձիքս պիտի ազատեմ ... Այն նախատեց պիս, աչքս ուրացաւ, վա՛տ, վա՛տ...

Բայց, հազիւ ձայնը զադրած, հեկեկանք մը կոկորդը կը խեղդէր, թեւերը անճրկած վար կ'իյնային, արցունքները կոպերուն տակ կը խուժէին, ու ան, յուսահատ, չորս կողմը զիտելով, փնտռելով այն անկիւնը, որ Սոֆիին սիրելական անկիւնն էր, հոն կը վազէր, վար կ'իյնար, դէմքը գետնին կը քսկռտէր՝ զոպուած հեծիւններով, ձեռքերովը տախտակները ճանկռտելէն, եւ երբ այս տագնապը անցընէր, հանգարտօրէն, երկիւղածօրէն, ծնրադրելով, երկրպագելով իր պաշտեցեալին բացակայ պատկերին առջեւ, պագնելով տախտակամածը զոր ան իր մերկ ոտքերովը չօշափած էր, երկննալով մինչեւ պատերը, որոնց անշուշտ կրթնած էր ան, համբուրելու հոտուըռտալու համար զանոնք յիմարօրէն, չնչասպառ, մարմնադողդոջ:

Սէրը՝ սուրբ ցաւ մը եղաւ այլեւս, անոր առարկային անհետացումէն տասնհանգլով: Առաջները, զանիկա իր մօտը, իրմէ քայլ մը անդին ունենալու զաղափարը վերջին բայց նշուլափեղ յոյսով մը կ'ողբօրէր իր երեւակայութիւնը: Սէրը ներշնչումներ պիտի տար իրեն, տասնհանգ վսեմ չարժումներու պիտի մղէր, որոնք աղջկան խեռութիւնը պիտի ջախջախէին, անոր սիրտն ու հոգին կապտելով, թուվելով: Բայց հիմա վերջնականապէս վերջացած էր ամէն յոյս: Այդ բարձրութեան վրայէն, ուր հիմա ելած էր ան, պիտի պիջանէ՞ր այլեւս վար նայիլ, այդ աննշան տղուն, որուն միակ մեծութիւնը իր սիրոյ մեծութիւնն էր, այն անսահման պաշտանքը զոր ունէր անոր համար:

(Շար. 121)

Օր. Մանուկ Մեծատուրեան կ'ողբայ իր քեռորդին՝

ՏՈՔԹ. ՎԻԳԷՆ ՍԱՄՈՒՆԻ

դառնակսկիծ մահը, որ պատահեցաւ Փետրվարի 7-ին եւ այս տխուր առթիւ, իր յիշատակին 1000 Ֆ. կը նուիրէ «Ծառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՊԱՆԵԼՕ.- Սելթեքեան ընտանիք 50 Ֆ.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Խաչ մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Փարատեան ընտանիքին եւ Տէր եւ Տիկին Գազանճեանի, իրենց մօր եւ հարսին Տիկին Զարուհի Փարատեանի մահուան առթիւ:

Ի ՆՊԱՍՏ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

* Յարութիւն Էշահինեանի հոգեհանգստեան արթիւ՝ Օհանեան ընտանիք 100 Ֆ.:

* Եդուարդ Միսմենեանի հոգեհանգստեան արթիւ՝ Օհանեան ընտանիք 100 Ֆ.:

* Արուսեակ Տէր-Գէորգեանի հոգեհանգստեան արթիւ՝ Օր. Մարի Սաղըրեան, Ազատ Պեհիկեան 50ական Ֆ.:

* Շաֆէ Թապիպեանի (ծնեալ Փիլիկեան) մահուան արթիւ՝ Ազգի Տիկին Վերքին Փիլիկեան եւ զաւակները Սոնիա եւ Րաֆֆի 500 Ֆ., Սէն Լուի Սր. Գէորգ եկեղ. եւ Օժանդակ Տիկնանց Միութիւն 250ական Ֆ., Պ. Օտոյի Կապոյտ Խաչ 200 Ֆ., Սէն Ժերոմի Կապոյտ Խաչ, Յակոբ Էսկիճեան, Մարի Սաղըրեան, Կարօ Ցովսէփեան, Ֆեռնան Համբարձումեան, Սարգիս Դասլաքեան 100ական Ֆ., Ազգի Տիկին Սաթենիկ Թիւթիւնեան, Վահրամ Ճառայեան 50ական Ֆ., Մուրատ եւ Ռուզէթ Թիւրէքեան 25 Ֆ.:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՊԵԼՖՈՆԹԷՆԻ ՕԴԱՓՈՒԽՈՒԹԵԱՆ ԻՐ ԿԱՑԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14ԻՆ
ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ

Հաճելի օր մը, ինչպէս ամէն տարի
ՁԱՇ - ՊԻՒՖԷ - ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՑԷԼԵԱՆ
UNION DES ANCIENS ELEVES

ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
MOORAT - RAPHAEL

organise

LE JUBILÉ

du Prof. Frédéric FEYDIT

Ancien titulaire de la chaire d'Arménien
à l'Ecole des langues et Civilisations Orientales

DIMANCHE 6 NOVEMBRE

à 15 heures

AU GRAND AMPHITHEATRE DE LA SORBONNE

UN PARADIS POUR VOS VACANCES

... A DEUX PAS D'ATHENES

1983 - HOLIDAYS IN EVIA - 1983

une semaine
à partir de
2700 F
(avion + séjour)

— *PARIS / PARIS Transport aérien sur vol spécial*
(départ tous les samedis)
— *Les transferts aéroport* / Holidays In Evia / Aéroport
— *Le séjour en Demi-Pension* (petit dejeuner continental et dîner)

INSCRIPTIONS:

ANITA TACHDJIAN ARPI BODURYAN
au 296 37 70

*

POUR TOUT AUTRE RENSEIGNEMENT ET SEJOUR EN GRECE
DEMANDEZ NOTRE BROCHURE « LA GRECE A LA CARTE »
AUPRES DE : VOYAGES VACANCES AU SOLEIL
5, PLACE ANDRE MALRAUX
75001 PARIS
TEL. 296 - 37 - 70

Lic. 1539

- ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ -

Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս կիրակի, Փարիզի Ս. Ցովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր Պատարագ:

Ցաւարտ Պատարագի, կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9.-ին, Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

×

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, 15 ՕԳՍ.,
ՑԻՇԱՏԱԿ Է ՄԵՌԵԼՈՑ

Նոյն եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 10-ին, կը մատուցուի Պատարագ, եւ յաւարտ Պատարագի կը կատարուի Հոգեհանգստեան պաշտօն վասն հանօրէն նիջեցելոց:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

14 Օգս. Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ Ս. Աստուածածնայ ծոնին առթիւ հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի, յաւարտ Պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողի օրհնութիւն

Պատարագ՝ ժամը 10.45-ին:

ԻՍԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Կիրակի Օգս. 14-ին՝ ժամերգութիւն ժամը 9.30-ին եւ Պատարագ՝ ժամը 10.15-ին:

Ցաւարտ Պատարագի՝ խաղողօրհնէք:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Կիրակի, Օգս. 14, պատարագ եւ խաղողի օրհնութիւն:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 14-ին, Աստուածածնայ Վերափոխման Տօնին առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ.
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊՍ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէք:

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Աստուածամօր Վերափոխման տօնին առիթով, 14 Օգս., Կիրակի, կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ: Ցաւարտ պատարագի Խաղողօրհնէք:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՆԻՍ

Նիսի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ օծման 56րդ տարեդարձի եւ անուանակոչութեան առթիւ հանդիսաւոր Պատարագ՝ Կիրակի, 14 Օգոստոս: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐՃԱՆ

Շաբաթ 13 Օգոստոս՝ պատրաստութիւն Մատաղի, սկսեալ ժամը 13-էն, Կիրակի 14 Օգոստոս՝ ժամերգութիւն, ժամը 9.30-ին, Պատարագ, ժամը 10-ին եւ Օրհնութիւն՝ մատաղի եւ խաղողի, ժամը 11.45-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՆ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը հրաւիրէ Վալանսի եւ շրջ. հայութիւնը, Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ պատարագի եւ խաղողօրհնութեան, 14 Օգս. Կիրակի առաւօտեան:

15 Օգս., Երկուշաբթի, հոգեհանգստեան արարողութիւն, ժամը առաւօտեան 10-ին ի յիշատակ Բ. պատերազմի ռմբակոծման զոհ վալանսցի Հայերու հոգւոյն համար:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, 14 Օգս., Վերափոխում Աստուածածնի:

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ: Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն:

ՇԱՐՎԻԷՕ - ՍՈՒՐԲ ՆՇԱՆ

Երկուշաբթի, Օգս. 15, Տօն Վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի, ժամը 10-ին, Փոն տը Շերիի չրջանի Շարվիէօ Սուրբ Նշան Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ մէջ, Պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Զաւրիկ արեղայ Ասեփեան:

Ցաւարտ Պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի արարողութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ

Կիրակի, ժամերգութիւն, պատարագ եւ քարոզ Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

երգեցողութիւնը կը կատարէ սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եղլմազեանի:

FETE CHAMPÊTRE
DU HOME ARMÉNIEN DE SAINT RAPHAËL
LE 15 AOUT
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

«ՀՕՄ ԱՐՄԷՆԻԷՆ»Ի ՄԷՋ»

Ի նպաստ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան բարեսիրական նպատակներուն, ՕԳՈՍՏՈՍ 15, Սէն Ռաֆայէլի մէջ (107, Ավընիւ տիւ Մառէչալ Լիոթէ), ժամը 12-էն 22:

Ս. Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ժամը 10-ին եւ խաղողօրհնութիւն կը կատարուի Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրճեանի կողմէ, Հօմ Արմէնիէնի Ս. Ցովհաննէս մատրան մէջ:

- Հայկական ճաշեր.
- Հարճելի մթնոլորտ ՄԱՐԹԵՆ ԵՈՐԿԱՆՑի ներկայութեամբ.
- Մեծ թոմպոլա.
- Գեղարուեստական բաժին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris

Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ
12
VENDREDI
12 AOUT
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ց ր ա գ ի ս ա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.500 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59' ANNÉE — No 15.500

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԱՐՍԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

(13 Հոկտեմբեր 1921)

———×———

1921-ը վճռական տարի մը եղաւ Խորհ. Հայաստանի պատմութեան մէջ:

Աշխարհս նոյն տարուան Մարտ 16-ին Մոսկուայի եւ Հոկտեմբեր 13-ին Կարսի մէջ տորպղրուած դաշնագիրներով վերջնապէս կը ճշդուէին Խորհ. Հայաստանի եւ Թուրքիոյ սահմանները:

Հայաստանի խորհրդայնացումով կրեմլինի վարիչները իրենց ձեռքն էին առած հայ ժողովուրդի ճակատագիրը:

Մինչ 1920 Օգոստոս 10-ին անկախ Հայաստանի անունով Սեւրի դաշնագիրը կը տորպղրէր Աւետիս Ահարոնեան, 1921 Մարտ 16-ին Մոսկուայի մէջ ներկայ չէր Հայաստանի կառավարութեան լիազօր պատգամաւորը: Վրաստան եւ Ազրբէյճան ևս չունէին իրենց ներկայացուցիչները: Թուրքիոյ Սովետներու Դաշնակցային եւ Ընկերվարական Հանրապետութիւնն էր, որ կը տնօրինէր Կովկասեան տզդերու ճակատագիրը, առանց անոնց կամքն ու կարծիքը հարցնելու:

Ցաւալի է հաստատել, որ բախտորոշ այդ օրերուն բոլշեւիկ Ռուսիա փոխանակ պաշտպանելու իր մականին ենթակայ ազգերու կենսական չահերը, անհուն զիջումներ ըրաւ Անգարայի Ազգային Մեծ Ժողովի կառավարութեան, այսինքն քէմալեան Թուրքիոյ:

«Խորհուրդ խորին» խորհրդային խորհրդատուր դիւանագիտութեան:

Մոսկուայի մէջ կարմիր պատմուճան հագած Ռուսիա եւ Սուլթանի կառավարութեան դէմ ըմբոստացած քէմալականները, 1921 Մարտ 16-ին հաստատելէ ետք թէ «իմպերիալիզմ»ի արշաւանքին դէմ միասնաբար պայքարի ձեռնարկած են, «ամուն ազգերու ազատութեան սկզբունքին եւ անոնցմէ իւրաքանչիւրին իր բախտը ազատօրէն տնօրինելու իրաւունքին», կը տորպղրէին ծանօթ դաշնագիրը, որ կանդամահատէր Խորհ. Հայաստանը, անոնց խնդալով Շարուր - Նախիջեւանը, Լեռնային Ղարաբաղը, Սուրմալուն, Նոյնիսկ Անիի աւերակներն ու կողբի ազահանքը. Չիչէրին եւ ձէմալ Քըրքմազով անմբռնելի վախտուութեամբ մը, յանուն Խորհ. Ռուսիոյ, տեղի կուտային Թուրք պատուիրանները Եռասփ Քէմալի, Տոքթ. Բիլա Նազիմի եւ Ալի Ֆուատ փաշայի առջեւ:

Անդրկովկասեան երեք հանրապետութիւններէն միայն Հայաստանն է, որ կ'իշատագրուէր՝ կրեմլինի օրհնութեամբ եւ աննկուն զիջողութեամբ:

Վրաստան կը վերստանար Պաթումը, որուն վրայ իր ունեցած դերիչխանական բոլոր իրաւունքներէն կը հրաժարէր Թուրքիա (Յօդուած 2):

Կը չահէր նաեւ Ազրբէյճան, որու խնամակալութեան տակ կը դրուէր Նախիջեւանը: Բաղուի կառավարութիւնը իրա - ւունք պիտի չունենար ուրիչ պետութեան մը փոխանցելու այդ խնամակալութիւնը (Յօդուած 3):

Նկատի ունենալով որ Անդրկովկասեան հանրապետութեանց ներկայացուցիչները չէին մասնակցած Մոսկուայի 1921 Մարտի հաշտութեան խորհրդաժողովին եւ չէին տորպղրած Մարտ 16-ի դաշնագիրը, Մոսկուայի եւ Անգարայի կառավարութիւնները ուղեցին աւելի ամուր հիմերու վրայ դնել վերջնի որոշումներն ու տրամադրութիւնները Անդրկովկասի եւ Թուրքիոյ սահմաններուն եւ յարակից խնդիրներու մասին:

Այդ նպատակով է, որ Կարսի մէջ 1921 Սեպտեմբեր 26-էն Հոկտեմբեր 13 տեղի ունեցաւ խորհրդաժողով մը, որու մասնակցան Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ազրբէյճանի ներկայացուցիչները:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԳՐԳՌՈՒԹԻՒՆ

Ի՞ՆՉ ԸՍԵՐ Է ԽՈՐՀ. ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

———×———

ԽՄԲ. -Ըստ Օգս. 9 թուակիր «Հիւրրիյէթ»ի, Մոսկուայի ձայնասփիւռը խօսած կ'ըլլայ հայկ. ահաբեկչութեան մասին. (երբ՝ չըսեր) եւ միւնչեւ իսկ դիրք ճշդած անոր եւ հայկ. խնդիրներու նկատմամբ: Երբ նման տեղեկութիւններու միակ աղբիւրը քրխական է, պարզ է, որ կ'արձագանգենք աւելի բան վերապահութեամբ, միշտ ցաւելով որ խորհրդահայ մամուլ թէ հեռատիպ լուռ կը մնան, ըստ սովորութեան, նման պարագաներու, ինչ որ անկարելի կը դարձնէ ստուգումը: Այլ առիթով ալ, երբ թուրք լրագրող մը երեւան այցելած էր եւ վերադարձին իր տեսակցութիւնները պատմած, Հայաստանի պետական անձնաւորութեանց հետ, նոյն կացութիւնը ստեղծուած էր մեզի համար եւ Հայաստանի արտաքին նախարարին ալ (փարիզ եղած ատեն) նկատողութեան յանձնած էինք, պարզելով բոլոր անպատեհութիւնները եւ ուզելով հասկնալ թէ ի՞նչ պատճառ կայ նման լռութիւն պահելու (գոնէ՝ արտասահմանի նկատմամբ) ասպարէզը թողլով Թուրքերուն: Նոյն է պարագան, այսօր: Մենք ալ կրնայինք լուռ մնալ, եթէ չըլլար հարցին եւ երեւոյթին կարեւոր բնոյթը (ոչ՝ այն մասը, անշուշտ որ կը վերաբերի ԱՍԱԼԱ-ի նկատ. րագրին կամ ծրագիրներուն...) նախընտրեցինք արձագանգ տալ, յուսալով սա - կայն թէ քրխական գրգռութիւն կայ, գոնէ հո՛ն, ուր կը գրուի թէ 1921ի դաշնագրով հարցը փակուած է: Ստորեւ ուրեմն թուրք թերթին «լուրը» եւ ինչ անդին ալ խնդրոյ առարկայ (կարս) դաշնագրին մասին Հրանտ - Սամուէլի խմբագրականը, գրուած 1971-ին, դաշնագրին յիսնամեակին առթիւ, թարմացնելու համար յիշողութիւնները:

×

«Մոսկուա, վերջին օրերու ընթացքին ձայնասփիւռի հաղորդումներուն մէջ յայտնեղ տուած է հայկ. ահաբեկչութեան եւ ԱՍԱԼԱ-ի գործունէութեան: Ըսուած է թէ «Խորհ. Միութիւնը կ'ընդունի հայկ. ցեղասպանութեան իրականութիւնը, սակայն 1921-ին Մ. Քէմալի հետ կնքուած դաշնագրով փակուած է այս հարցը»: Յղելով այս դաշնագրին 15րդ յօդուածին մասին, չեչուած է թէ, ներուած են, թէ՛ Թուրքիոյ եւ թէ՛ Խորհ. Միութեան հայրենակիցներուն «Կովկասի ճակատին վրայ գործած յանցանքները»: Այսպէսով, եթէ գործուած յանցանք մը գոյութիւն ունի, Մոսկուան եւ Ներքին Գործերու ժողովրդական գործավար Պօղոս Մակինցեան: Անգարայի պատուիրակներն էին՝ Քեամիմ Քարապէքիր փաշա, Վէյսի, Մուխթար եւ Մահմուտ Շեվքէթ պէյերը: Խորհ. Ռուսիան կը ներկայացնէր Եակով Կանիցկի՝ Լեթոնացի: Ազրբէյճանի լիազօրն էր Բեհբուդ Շահսախտինսկի: Վրաստանը կը ներկայացնէին Շալվա Էլիվա եւ Ալեքսանդր Սվանիձէ:

Կարսի մէջ պաշտօնապէս կը նուիրագործուէր Հայաստանի անդամահատումը, ինչ որ վեց ամիս առաջ կարմիր Ռուսիան ու քէմալական Թուրքը պլուին պլսի տուած վճռեր էին Մոսկուայի մէջ: Խորհ. Հայաստանի ներկայացուցիչները պարզապէս պլուին կը ծռէին՝ Մոսկուայի ճնշումին առջեւ:

Ուրիչ ելք չունէին:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

Նոյեմբեր 3, 1971

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆի մէջ վերջին 48 ժամերուն, արդէն ծանր կացութիւնը չատ աւելի ծանրակշիռ բնոյթ առաւ, երբ Վալիտ Ճումպլաթի ընկերվարական - յառաջդիմական կուսակցութիւնը երեք նախարար առեւանգեց, որոնց ազատ արձակման փոխարէն, կը պահանջուի ոչ աւելի քան՝ կառավարութեան հրաժարումը: Առեւանգուածներն են.- Ասել Համիյէ (ելմտական), Փիէր Մուբր (հանրային աշխատանք), Առնան Մուուէտ (առողջապահու-

«հայկ. ցեղասպանութենէն եռք ներում հռչակուած, Խորհ. Միութիւն ալ 1921-ին ընդունած եւ աւելի եռք ոչ մէկ ձեւով անդրադարձած է այս հարցին» կ'ըսէ Մոսկուայի ձայնասփիւռը, ու կը չարունակէ. «Խորհ. Հայաստան 1921ի դաշնագրէն եռք ոչ մէկ քայլ առած է ժողովուրդներու միջեւ ոխը զրդռելու կամ հող պահանջելու ուղղութեամբ: Աչխարհակալ ուժեր եւ անոնց գործակից հայկական ազգայնամոլ յետադիմականութիւնն է որ հայկ. ցեղասպանութիւնը գործիք ըրած է Թուրքիոյ եւ Խորհ. Միութեան միջեւ թշնամութիւն ստղծելու եւ հայկ. աչխարհակալ պետութիւն մը հիմնելու համար:

«Մոսկուայի ձայնասփիւռը պնդած է թէ ԱՍԱԼԱ-ն «ձախակողմեան կազմակերպութեան մը, ազգային անկախութեան ձեռնարկի մը» պիտակին տակ աչխարհակալ կազմակերպութիւն մըն է»: Եւ սպէս ամփոփած է ԱՍԱԼԱ-ի նպատակը. «Թուրքիայէն հողամաս մը անջատելէ ետք հայաստանեան հողերու ալ կցումով ստեղծել սոցիալ-դեմոկրատ պետութիւն մը: Հետեւաբար, ԱՍԱԼԱ բացէ ի բաց կը պահանջէ Խորհ. Հայաստանի հողերը. այս՝ ցոյց կու տայ թէ ԱՍԱԼԱ, ոչ թէ կ'աչխատի Թուրքիայէն հող կտել Խորհ. Հայաստանի, - ինչպէս կ'ուզուի ցոյց տրուիլ - այլ՝ ընդհակառակն Թուրքիոյ տահմաններուն մէջ գտնուող հայկ. հողերը պատրաստակելով Խորհ. Միութենէն հայկ. հողերը պահանջող ամերիկեան դրդումով կազմակերպութիւն մըն է»:

(«Հիւրրիյէթ»)

Մոսկուայի դաշնագրէն չատ քիչ տարբերութեամբ, ի նպաստ Թուրքիոյ եւ Ազրբէյճանի կարգ մը արբապրութիւններով խմբագրուեցաւ Հոկտեմբեր 13-ի Կարսի դաշնագիրը՝ բաղկացած 20 յօդուածներէ (Մոսկուայի Մարտ 16-ի դաշնագիրը 16 յօդուած միայն ունէր):

Կարսի դաշնագրի 5-րդ յօդուածը փոխութեան կ'ենթարկէր Մոսկուայի դաշնագրի 3-րդ յօդուածը Նախիջեւանի մասին: Թուրքիոյ, Ազրբէյճանի եւ Հայաստանի կառավարութիւնները կը համաձայնէին, որ «Նախիջեւանի չրջանը՝ ներկայ դաշնագրին մէջ նչանակուած իր սահմաններով դառնայ ինքնավար հողամաս մը՝ Ազրբէյճանի խնամակալութեան տակ» (փերոթէքթորա):

«Ինքնավար» դարձած Նախիջեւանը ուրիչ պետութեան մը փոխանցելու արգելքը ջնջուած է Կարսի դաշնագրով:

Խորհ. Հայաստանի անունով Կարսի դաշնագիրը ստորագրեցին Սրապեան Գործերու ժողովրդական գործավար Ասքանազ

թիւն), որոնք Շուֆ տարուած են: Հինգշաբթի առտու Հասած լուրերու համաձայն կառավարութիւնը տեղի չի տար բայց չփումներ կան Ճումպլաթի հետ: Առեւանգուած նախարարներուն առաջինը՝ ախլրզի է, երկրորդը՝ մարոնի եւ երրորդն ալ չիի մահմետական: Պէյրութի օդակայանն ալ անգամ մը եւս ռմբակոծուած էր Հինգշաբթի առտու:

ՁԱՏԻ մասին հասած լուրերը Հինգշաբթի առտու, կը հաստատէին, ինչպէս կը նախատեսուէր որ Ցայս-Լարժոյի ճակատամարտը վերջ դտած է, քաղաքին անկումով Կուքունիի ձեռքը: Ցրանսական ուժերը, որ մաս մաս կը հասնին, ոչ թէ կռուելու այլ՝ կռուիլ տորվեցնելու համար, սկիզբը խանդավառութիւն ստեղծած էին բնակչութեան մօտ, որ աւելի ուշ յուսահատած է, ի տես Հիսէն Հապրէի պարտութեան: Ցրանսայի մէջ հանրակցութիւնը միշտ դէմ կը մնայ Ցրանսական միջամտութեան, չեչտելով թէ պէտք է «խուսափիլ ծուղակէն»:

ԹԵՀՐԱՆի Ցրանսական դեսպանատան բակին մէջ, պայթած է թակարդուած կառք մը, որու տէրը, Ցրանսայի պահակը, կը ճաչէր մերձաւոր ճաչարան մը: Արաբքին տէր եղած է հայկ. Օրլի խմբակը եւ պարսկերէն արտայայտուղ անանուն խօսակիցը, հեռաձայնելով Ա.Ֆ.Փ.ի ըսած է.- «Ցրանսական կառավարութիւնը չատ սուղ պիտի վճարէ իր նեցուկին համար թուրք Ֆաչիզմին: Ամբողջ Ցրանսայի եւ աչխարհի մէջ, արիւն հոսեցնել պիտի տանք եթէ ձերբակալուած անմեղ Հայերը անմիջապէս ազատ չարձակուին Ցրանսական բանտերէն: Ցետագայ մեր գործողութիւններուն բոլոր մեռելներուն եւ վիրաւորներուն պատասխանատուութիւնը Ցրանսական կառավարութեան ուսերուն կ'իյնայ»: Կ'ըսուի թէ վախտզու գործողութիւնները չեն դադրիր արդէն, առջի օր դեսպանատան մէկ քարտուղարուհիին հետեւած է կառք մը, մէջը երեք հոգիով, մինչեւ կնոջ բնակարանը:

«ՀԱՅԿ. Ա.ՀԱՄԲԵԿՈՒԹԻՒՆ» խորագրին տակ, Ինքներնէշրնըլ Հերալտ Թրիպիւնը երկրորդ անգամ ըլլալով (առաջինը Օգս. 1 արտատպուած Ուաշինկթընը Փոսթէն) կ'անդրադառնայ նոյն հարցին: Օգս. 11ի թիւին մէջ, արտատպումը կատարուած է Նիւ-Եորք Թայմզէն և անգամ մը եւս խիստ կերպով կը դատապարտուին բոլոր տարբերները, որոնք աւելի արդարանալի չեն քան օսմանեան վարչադրին ջարդը Հայերու դէմ 1915-ին: Օրլիէն զատ, ակնարկելով Լիզպոնի անճնաղոհ գործողութեան, հոն ալ ոչ փառք ոչ համակրանք կը զտնէ այն հինգ հայ երիտասարդներուն նկատմամբ «որոնք գրաւելով Թրքական դեսպանատան չէնքը, իրենց կեանքով եւ երկու անմեղներ մեռցնելով վճարեցին՝ որպէս «զոհողութիւն ազատագրութեան խորանին վրայ»: Նիւ-Եորք Թայմզի համար «ոչ քաղաքական, ոչ ալ հայրենասիրական այլ՝ ախտարանական անճնապանութիւններ են»: Այս քանի մը մոլեռանդները կը վնասեն հայ գաղթին, կ'ըսէ Թերթը, մինչեւ այն սպառնալիքները զոր կ'ընեն Ցրանսայի:

ԱՐԹԻՒր ՊԵԼԼԻԵԱՆի մասին յօդուած մը կայ Լիպերասիոնի մէջ (Օգս. 11): Խորհրդահայ արուեստագէտը, չարժանի կարի մեծերէն է Խորհ. Միութեան մէջ: Կ'անդրադառնանք առանձին:

ՊԱՊԸ պատգամ մը ուղղեց Ցրանսայի բնակիչներուն, Լուռա այցելութեան նախօրեակին: Ծովհ. Պօղոս Բ. յորդորած է քրիստոնեաները որ նոր կեանք մը տանին, ներչնչուած Աստուծոյ սիրով եւ աւելի եղբայրական ոգիով մը ոեւէ մէկուն հանդէպ: Պապը Թառպ կը հասնի կիրակի, ուր զինքը կը դիմաւորէ Նախագահ Միթերան, որու հետ տեսակցութիւն մը կ'ունենայ, քաղաքին հահանդապետարանը, Լուռա մեկնելէ առաջ Թռանով:

ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐԱՆԻ ՄԷՋ

Հայ եւ պարսիկ ժողովուրդները փոխյարաբերութեան մէջ մտած են իրենց պատմութեան սկիզբէն իսկ: Այս փոխյարաբերութիւններուն մենք կը ծանօթանանք Աբեմենեան Հարստութեան թագաւորներու 521-330 թուականներու սեպագիրներու միջոցով, որոնց մեծագոյնն է Դարեհ Վշտասպի արձանագրութիւնը, որուն Ամէններու վերաբերող մասը կը համարուի հայ ժողովուրդի հնագոյն պատմութեան ամէնէն կարեւոր աղբիւրներէն մէկը:

Ք.Ա.- Ք.Ա. դարերէն սկսեալ, պատմական փոխյարաբերութեան մարզին մէջ կը սկսին աւելի սերտանալ հայ եւ պարսիկ մշակութային, զրական եւ ընդհանրապէս մտաւորականներու փոխադարձ կապերը: Այդ ժամանակաշրջանին երկրէ երկիր ճամբորդութիւններ կը կատարէին պարսիկ հռչակաւոր բանաստեղծներ, ինչպէս՝ Նասէր Խոսրով (1003-1088), Նիզամի Ղոհեստանի (1247-1320) եւ ուրիշներ, որոնք իրենց ուղեւորութիւններու ընթացքին դանուած են նաեւ Հայաստան եւ զրի առած իրենց տպաւորութիւնները: Այս առումով մեծ արժէք կը ներկայացնեն Նասէր Խոսրովի «Սաֆար-Նամէ» եւ Նիզամի Ղոհեստանիի միեւնոյն վերնագիրը կրող ճամբորդական մատեանները: Նասէր Խոսրով կը խօսի Հայաստանի Տիգրանակերտ քաղաքի, հայ բնակչութեան ու աղբեւակերպի մասին, իսկ Նիզամի չափածոյ դրութեամբ կ'ազդարարուի «Արման» երկրի քաղաքներուն, քարէ կերտուած ճարտարապետական կառոյցներուն, որոնց նայելու առեն, կը զրէ ան, «զարմանքէն մատդ կը խածնես...»:

Պարսիկ չատ մը պատմաբաններ, ուսումնասիրութեան առարկայ դարձնելով Իրանի պատմութիւնը, ամէնէն առաջ անհրաժեշտաբար դիմած են հայ պատմագիրներուն եւ հայկական աղբիւրներուն: Մեր դարու 30-ական թուականներու ընկերը պարսիկ դիտնական ակադ. Սայիտ Նաֆիսի (1893-1966), իւր գիտակցելով հայ պատմագրութեան նշանակութեան, «Շարդ» («Արեւելք») ամսաթերթին մէջ սկսած «Նախիսլամական Իրանի պատմութեան աղբիւրները եւ հայ պատմիչները» խորագրով ընդարձակ յօդուածով անկեղծօրէն կը խոստովանի, որ Իրանի յիշեալ ժամանակաշրջանի պատմութեան մասին գիրքեր կամ գրաւոր փաստեր գրեթէ գոյութիւն չունին: Իսկ պահպանուածներէնով մնացած աղբատ նիւթերը կրօնական բնագրեր են, որոնք գլխաւորաբար չարադրուած են յետիսլամական շրջանին եւ չատ չնչին ու կցկտուր պատմական փաստեր կարելի է քաղել անոնցմէ:

«... Սակայն հայ ժողովուրդը, - կ'ըսէ Սայիտ Նաֆիսի, - աւելի քան 1500 տարի առաջ, Աբշականիներու թագաւորութեան շրջանէն սկսեալ, ունեցած է հարուստ պատմագրութիւն մը, որ թանկագին աղբիւր է Իրանի Աբշականիներու եւ Սասանեաններու թագաւորութեան պատմութիւնը լուսաբանելու համար»:

Այնուհետեւ դիտնականը կանգ կ'առնէ միջնադարու հայկական մատենագրութեան կոթողներու վրայ, մի առ մի կը թուարկէ հայ պատմիչները եւ անկաշառ ակնածանքով կը խօսի Մովսէս Խորենացիի մասին:

Տակաւին երիտասարդ տարիքէն ան ուսումնասիրած է Հայոց պատմութիւնը եւ դրականութիւնը, տեսնելով անոնց սերտ առընչութիւնը պարսիկ ժողովուրդի անցեալին հետ: Հայկական մատենագրութիւնը, լեզուն ու դրականութիւնը ան կը համարէր ոչ միայն հայ ժողովուրդի, այլեւ պարսիկ ժողովուրդի պատմութեան հաւասար աղբիւրներ:

1948-ին, երբ կը նշուէր Հայկ Գարագաշի խմբագրութեամբ հրատարակուող «Վերածնունդ» թերթի 2000րդ թիւի լոյս ընծայումը, Սայիտ Նաֆիսի, բարձր գնահատելով թերթին դերը պարսիկ եւ հայ ժողովուրդներու բարեկամութեան ամրապընդման գործին մէջ, կը զրէ. «... Իմ երիտասարդութեան օրէն մինչեւ այսօր, Թեհրանի բոլոր Պարսիկներէն միշտ աւելի ծանօթ եղած եմ հայկական զրական եւ գիտական շրջանակներուն եւ չեմ կարծեր որ ոեւէ մէկը լինի չափ հայ մտաւորականութեան հետ մերձեցում եւ շփում ունեցած ըլլայ եւ հայ հին ու նոր զրականութեան լինի չափ ծանօթ: Ես առիկա իմ կեանքի պարծանքներէն մէկը կը համարիմ, որովհետեւ այդ միջոցով նկատած եմ Հայերու չաղկապումը այս երկրի պատմութեան ու զրականութեան հետ»:

Իսկ 1961-ին Թեհրանի համալսարանի ուսանողական միութեան ակումբին մէջ խօսելով Պարսից պատմութիւնը ամբողջովին վերահաստատելու համար հայ պատմագիրներու եւ անոնց հաղորդած տեղեկութիւններու կարեւորութեան մասին, Սայիտ Նաֆիսի ըսած է. «... Բազմիցս ազդեցիկ մարմիններու քով ըսած եմ, որ Թեհրանի համալսարանին մէջ հայերէն ամպիոնի հաստատումը անհրաժեշտ է: Սակայն կառավարութիւնը կարզ մը դժուարութիւններ (յատկապէս տնտեսական) նկատի ունենալով՝ զրական ոչ մէկ քայլ առած է: Միայն վերջերս Սալամանի համալսարանը բացուած է հայագիտական ամպիոն մը, որ կընայ մեծ նպաստ բերել Պարսից պատմութեան վերածնունդին»:

Հայ պատմիչներէն չատերու մասին խօսելէ ետք Սայիտ Նաֆիսի անոնց երկերու պարսկերէն թարգմանութիւնը հրամայական պահանջ կը համարի:

«Իսլամէն ետք, - կ'ըսէ ան, - մեր ազգութիւնները միայն արաբական են, որոնց չենք կրնար վստահիլ եւ հիմնուելով անոնց վրայ՝ ճշդրտօրէն զրի առնել յետիսլամական Պարսից պատմութիւնը: Ուրեմն դարձեալ հայ պատմագիրները կու գան ամբողջացնել այդ բացը: Անուրանալի փաստ է, որ պարսիկ պատմագիրները մոնկոլ իշխաններուն հաճելի երեւալու համար անոնց մասին լաւ որակումներ ըրած են, տուրք տալով չղոքտրութեան: Սակայն ճշդիւտ պատմութիւնը պէտք է փնտռել Սեւփանոս Օրբելեանի «Պատմութիւն Նահանգին Սիսական» գրքին մէջ»:

Թուելով Յովհաննէս Մամիկոնեանի, Սեբէոսի, Թովմա Արծրունիի, Ստեփանոս Ասողիկի, Կիրակոս Գանձակեցիի, Գրիգոր Մլաթեցիի, Առաքել Դաւրիժեցիի անունները, Սայիտ Նաֆիսի կրկին անդամ կ'առաջարկէ թարգմանել անոնց գործերը եւ իր եղրափակիչ խօսքին մէջ կ'ըսէ. «Կը յուսամ, որ կը զգաք հայագիտական ամպիոնի կարեւորութիւնը Թեհրանի համալսարանին մէջ եւ միջոցներու կը դիմէք գէթ համալսարանի պատմագիտութեան բարձրագոյն դասընթացքներուն մէջ մացնելու հայերէն լեզուի դասաւանդութիւնը, քանի որ ան աւելի կարեւոր է քան սանսկրիտերէնը եւ օրտու լեզուն:

Հայ պատմագրութեան ուսումնասիրութեամբ զբաղած է պարսիկ պատմաբան, հնախոյզ փրոֆ. Մոհամմէտ Թաղի Մոստաֆավի: Ան տարիներ ուսումնասիրած է Իրանի Հայոց հին վանքերն ու եկեղեցիները, հայկական ճարտարապետութիւնը եւ հանդէս եկած հրապարակային դասախօսութիւններով:

Հայ ժողովուրդի հին պատմութիւնը հետաքրքրած է նաեւ փրոֆ. Աբրաս Մէհրին (Շուղթարի), որ հայկական աղբիւրները օգտագործած է «Իսլամական Իրան» ծաւալուն աշխատութիւնը զրելու առեն:

Հայ պատմիչներու նկատմամբ խոր ակնածանքն ու մեծ հետաքրքրութիւնը պարսիկ մտաւորականութեան կողմէ, կը զրաւէ իրանեան մամուլի ուշադրութիւնը: Այդ կապակցութեամբ «Ֆիրտաւսի» չարաթաթերթի խմբագրութիւնը դիմելով անուանի պատմաբան-բանասէր փրոֆ. Խրահիմ Փուր-Տաւուտի, կը հարցնէ այն կարեւոր աղբիւրներու մասին, որոնք անհրաժեշտ են Իրանի հին պատմութիւնը ճշդրտօրէն վերականգնելու համար:

Էսլրահիմ Փուր-Տաւուտ հանդամանօրէն պատասխանելով խմբագրութեան, Իրանի պատմութիւնը զրելու համար անհրաժեշտ աղբիւրները թուելով, յատկապէս յիշած է հայկական աղբիւրները, զրս համարած է թանկագին ու կարեւոր: «Ցունական, հռոմէական աղբիւրներէ աւելի արժէքաւոր են հայկական աղբիւրները, - նշած է փրոֆէսէօրը, - անոնցմէ զատ միւս պարիւրները աչքի զարնող արժէք չեն ներկայացներ: Պէտք է օգտուիլ այդ աղբիւրներէն եւ զրել Իրանի ժողովուրդի պատմութիւնը, քանի որ մեր ունեցածը միայն թագաւորներու, զօրաչարժերու, յաղթական արչաւներու եւ նման դէպքերու չարադրութիւններ են, իսկ աւելի՝ պատմութիւն չէ»:

ՀՐԱՉՐ ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Collectif des femmes arméniennes

Հիմնուած, Մարսէյլ, 1981 Հոկտեմբերին եւ նպատակ ունենալով՝ հայ ժողովուրդի ցեղասպանութեան իրաւական ճանաչումը Թուրքիոյ կողմէ եւ Ֆրանսական կառավարութեան միջամտութիւնը Թուրքիոյ եւ Մ.Ա.Կ.ի մօտ այս հարցի լուծումին համար, Հայ Կիներու Խմբակցութիւնը հասած է դրեթէ իր ձեռնարկին աւարտին քանի վերոյիշեալ նպատակին համար հաւաքուած ստորագրութիւնները, շուրջ հարիւր հազար, պիտի յանձնուին, անձամբ, Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահին:

Այս ուղղութեամբ, Հայ Կիներու Խմբակցութիւնը, 1983 Յունիս 20 թուակիր նամակով մը՝ ուղղուած Հանրապետութեան նախագահին, կը խնդրէ յատուկ ունկնդրութիւն մը, որուն ընթացքին հաւաքուած ստորագրութիւնները պիտի յանձնուին երկրին գերագոյն հեղինակութեան: Այս առթիւ Հայ Կիներու Խմբակցութիւնը կը խնդրէ «Ցառաջ»ի խմբագրութենէն հրատարակութիւնը հաւանական հաղորդագրութեան՝

COMMUNIQUÉ

Collectif Femmes Arméniennes
C F A
B. P. 2019 13201 Marseille Cedex 01

Le Collectif des Femmes Arméniennes est arrivé au terme de sa campagne de recueil de signatures pour la reconnaissance juridique du génocide perpétré sur le

---

ՀԱՄԱՌՈՏՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ ՓԱՑԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

«... Ոչ միայն եղանակի կամ ժամուան քմայքները, ոչ միայն մեր տրամադրութիւնը, այլ երբեմն անսպասելի զուգադիպութիւններ կու գան դունաւորելու այն տպաւորութիւնները, զոր կ'առնենք մեր այցելած երկիրներէն, վայրերէն: Ահա թէ ինչո՛ւ ուղեւորական յուշերը միշտ անձնական են կամ կողմնակալ եւ երբե՛ք ճշդիւտ: Ճամբորդը վկայ չի կրնար ըլլալ: Հետեւաբար դիպուածը, զոր պիտի պատմեմ, կրնայ չմոթեցնել, Թերահատ թողուլ ձեզ, - ինչպէս եւ պիտ, - բայց թէ վաւերական ապրում մը եղած է այդ պատահարը, պիտ ցնցող, զգայութեանս մէջ մնայուն ապրում մը, այո՛, այդ մասին ոչ կը տարակուսիմ, ոչ ալ թոյլ կու տամ ձեզ, ընկերներս, տարակուսիլ»...

Այս տարօրինակ ազդարարութիւնը չըպիտի ներէինք մեր բարեկամին, - նոյն իսկ այն մտերմական շրջանակին մէջ, ուր կը խօսակցէինք, - եթէ երբեք իր ողջմտութիւնը, իր ուժեղ խառնուածքը չաճախմեզ, լռելեայն ի կարգ հրաւիրած չըլլար:

Անիկա, Լեռնեան, Փարիզի բժշկական համալսարանէն շրջանաւարտ, հիւանդանոցի մը մէջ վակելու վրայ էր իր սքաժ-ը: Հայու վառվռուն, հրապուրիչ տիպար մը, որուն բնական յորդ թաւիը սանձուած էր այլեւս գիտական իր աշխատանքներուն, թէեւ այդ հանդամանքը, հեռու զինքը խաթարելէ, իրեն չնորհած էր հասարակչռութեան եւ ուժի հմայք մը: Զոր, ամուլ ու փակ մարդ մը չպիտի ըլլար ան երբեք, աղը դրուած ճուկի նման, - չըսելու համար չիրազ - ինչպէս կ'ըլլան որեւէ մասնագիտութեան մէջ խամրող ցամաք հոգիները: Լեռնեանի իմացականութիւնը եւ խառնուածքը, - առանձինը՝ դրապաշտ, երկբորդը՝ զգայուն, խանդավառ - միշտ գիտցած էին զիրար բարեխառնել, ու այսուհետեւ ալ զինքը պիտի կարենային պահել իրական նութեան եւ երազի չփման, ու հաշտութեան եզրին վրայ:

Ան պատմեց իր դրուագը այնպէս, որպէս թէ կը նկարագրէր դիազննական փորձ մը. դէմքը լուրջ, ձայնը պազ, ակնարկը մերկ: Իր անզգայութիւնը իր պահարին կու տար մարմար արձանի մը մերկութիւնը, զոր պիտի կարենայինք չօշափել, կամ պիտի կարենայինք ապրիլ մենք ալ, եթէ ուզէինք...

(Բայց ինչո՞ւ այս պահուս անհնար կը թուի լինճ կարդ մը մանրամասնութիւններ, զոր իր չէչտին ու չունչին անկեղծութեան տակ հաւանական նկատած էի... Թերեւս զոհն էի դիւրահաւանութեան մթնոլորտի մը, ինչպէս երբեմն ալ զոհն ենք կասկածի հովերուն)...

×

... Երկու տարի առաջ, - սկսաւ պատմել Լեռնեան, - համալսարանի ամավերջի քննութիւնները հազիւ փակած, խորհեցայ, աւելի ճիշդ, պէտք զգացի պտոյտի մը մեկնիլ: Փարիզը, այնքան որքան տարուան դասերը, քննութեան տագտուկները կը ճնշէին ուղեղիս, որ թեթեւնալու, հորիզոն փոխելու կարիքը կը զգար... Դուք ալ, ուսանող կամ ոչ, կարող էք երեւակայել քննութենէն դեռ նոր ճողոպրած ուղեղի մը վիճակը. կատարեալ ռըմիւ-մէճաճ, ընտանիք մը որ կը պատրաստուի տուն փոխել. խառնակոյտ ճեւով իւրայ կ'անցնին եղած-չեղած կահկարասին, պիտանին ու անպէտքը: Վերիվայրջնջած էր ուղեղս ալ. գիտական բառերու, բանաձեւերու, լատիներէն բացատրութիւններու եւ տարազներու տեղատարափ մը, զոր յուզումս թափ տուած էր գանկիս տակ, տեսակ մը փոշեթաթաւ մրրիկ, ուր չէր ոզութիւնս, աչքերը փակ, կը խարխափէր ու կրնար մոլորիլ...

Փարիզի օդն ալ անշնչելի էր: Ջերմութիւնը մայթերէն կը ցոլանար օդն ի վեր յուլիսի այդ օրերուն, ու պողոտաներու հեռաւոր ծայրը, կառքերու եւ ամբոխի խաժամուժը, մշուշին օդնութեամբ, ծովի կամ դաշտի պատրանքը կուտար քըրտնաթոր մարդոց. տեսակ մը ցնորերեւոյթ, սիրաած, որ նոտուկ քաղքենիները կը հրաւիրէր փախելու եւ դաղթելու հեռուն: Փարիզը կը պարպուէր:

Ֆրանսայի ընկեր մը լինճ թելադրեց մեկնիլ Թուռնեի նահանգը արձակուդի:

«- Ձկայ, հանդիստի կամ կաղդոյլի այնքան յարմար վայր, որքան Լուառի հովիտը: Հոն, մեր մայր դետը կը հոսի ծանր ու պերճ հանդարտութեամբ. իր ջրերուն մէջ կը ցոլանան պուրակապուրակ բլուրներ, խաղաղ աւաններ, չնորհալի կամուրջներ:

(Շար. 1)

peuple arménien par le gouvernement turc de 1915.

Il a donc demandé audience au Président de la République pour lui remettre l'ensemble des signatures recueillies, et attend sa réponse.

Il est maintenant URGENT que toutes les personnes ayant encore en leur possession des feuillets de pétition, signés en totalité ou non, les renvoient à la Boîte Postale sus-indiquée.

Merci de faire diligence.

Նախագահ Ֆ. Միթերանի ուղղուած նամակին մէջ չեշտը կը դրուի հայ ժողովուրդի ակնկալութիւններուն վրայ, ըսելով, ի մէջ այլոց, թէ՝ «հոգեշահ խօսքերը, տրուած խոստումները պէտք է գոնեն իրենց իրականացումը. հայ ժողովուրդը մեծ յոյս դրած է ձեր վրայ...»:

Այս օրերուն երբ ահաբեկչական գործունէութիւնները, դինեալ պայքարը ոմանց կողմէ, օրուան միակ ազդու միջոցը կը համարուին, հայկ. Դատի լուծման համար, Հայ Կիներու Համբակցութեան այս աշխատանքը, այս քայլը քիչ մը տժգոյն կրնայ թուիլ ոմանց համար: Անմիջապէս ըսենք թէ նման նախաձեռնութիւններ, եթէ նոր չեն իրենց ձեւին մէջ, ուներն անժխտելի կարեւորութիւն: Պէտք է գնահատել Հայ Կիներու Համբակցութիւնը որ գործ մը սկսաւ եւ զայն աւարտեց: Մնաց վճռակամ իր նպատակակէտին մէջ, առանց չեզելու իր ուղիէն: Գոհացում տալու համար մեր ընթերցողներու հետաքրքրութեան կ'ուզենք տալ կարգ մը մանրամասնութիւններ զորս քաղած ենք վարչութեան անդամուհի Տիկին Ռէն Սուլթանեանի մօտ:

** Հաւաքուած չուրջ հարիւր հազար ստորագրութիւններէն հարիւրէն տասը միայն ծագումով հայ անձերէ կու գան:*

** Անձնաւորութիւններու քանի մը անուններ, ի մէջ այլոց, որոնք գրաւոր յայտնած են իրենց համակրութիւնը, համակումութիւնը մեր Դատին՝ Լուի Առագոն, էրվէ Պազէն, Մաքս Կալլօ, Ժան Լուի Պարօ, Ժան Էլէնշթայն, Ալէն Պոմպաս, Ժ. Ժ. Սերվան Շրէյպէր, Միշել Թուռնիէ եւայլն...:*

** Քաղաքական անձնաւորութիւններ (եւ փոխ-նախագահ-դերակատարական) որոնք նեցուկ են Հայ Կիներու Համբակցութեան գործունէութեան՝ ընկերվարականներէն 16 առ հարիւր, Հ.Հ.Հ.էն 17 առ հարիւր, համայնավարներէն 22 առ հարիւր, Ի. Տ. ֆֆ.էն 32 առ հարիւր: Ասոնց մէջ՝ Մառէյ, Մերմազ, Ժոքս, Քրիսթիան Ֆոնսըյէ, Փոլըրէն եւայլն...:*

** Ժիրոնաի ընկերվարական երեսփոխանի՝ Ժուէն գրած է՝ «Կը կարծեմ թէ ժամանակը հասած է, վերջ դնելու համար թազմապատկումին յուսահատական ապարքներու որոնց մէջ ձեր եղբայրներէն ոմանք կը տեսնեն միակ միջոցը հայ ժողովուրդի դատին լուծման համար, ընդունել միջազգային կազմակերպութիւններու մօտ հայկական ցեղասպանութեան իրաւաբանական ճանաչման»:*

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈՒԷՆՈՍ-ԱՅՐԷՍԻ Ս. Թէհլիրեան սբ. բահին մէջ Յուլիս 22-ին տեղի ունեցած է Հ.Ց.Դ. Արմենիա երիտ. Մխութեան «Ս. Թէհլիրեան» մանուճիւղին կողմէ կազմակերպուած դասախօսութիւնը, «ըմպիւռքը՝ այսօր» նիւթին չուրջ: Ցայտադրին մէջ նըւագուած են՝ «նուագախումբի համար մշակումներ» որ հիմ ունէր Կոմիտասի «Կռունկ»ին մեղեդին, «Քոնչերթօ» հարուածային գործիքներու եւ նուագախումբի համար, «Իններէ Շթիմէն» (դաշնակ), «Քալէյտոսքոփ» (2 դաշնակ) և «Քոլոմպ» (երգ, թաւջութակ):

×

ՊՈՒԷՆՈՍ-ԱՅՐԷՍԻ «Կէօթէ» հիմնարկին մէջ Յուլիս 25-ին տեղի ունեցած է երգահան - երաժշտագէտ Ռէյնհարտ Ֆէյպէլի հեղինակային համերգը, զլխաւոր մեկնաբան ունենալով իր կողակիցը Շէյտա Բանտեսեան: Ցայտադրին մէջ նըւագուած են՝ «նուագախումբի համար մշակումներ» որ հիմ ունէր Կոմիտասի «Կռունկ»ին մեղեդին, «Քոնչերթօ» հարուածային գործիքներու եւ նուագախումբի համար, «Իններէ Շթիմէն» (դաշնակ), «Քալէյտոսքոփ» (2 դաշնակ) և «Քոլոմպ» (երգ, թաւջութակ):

×

ԿԼԻՆՏԻՑԼԻ հայ ուսումնական խորհուրդը բոլորած է իր աշխատութեան Ա. տարին. ան կազմուած է մնայուն կապ մը հաստատելու համար հայ համայնքին եւ տեղւոյն պետական վրժ.ներուն միջեւ: Կլէնտայլի մէջ գործող բոլոր հայկ. միութիւնները իրենց ներկայացուցիչներուն միջոցաւ ակտիւ կերպով մասնակից են անոր: Խորհուրդին գլխաւոր նպատակներն են, ներկայացնել հայ պաղտութը կլէնտէյլի պետական վրժ.ներէն ներս, եւ դիւրացնել հայ աշակերտներուն եւ անոնց ծնողքներուն կապը դպրոցին հետ, նաեւ օգնել երկվեզու պաշտօնէութեան՝ անոնց ծանօթացնելով հայ պաղտութի կացութիւնը:

×

ՊԷԻՐՈՒԹի Հայ Աւետ. կեդրոնական վրժ.ի մանկապարտէզի, նախակրթարանի եւ երկրորդական բաժիններու տարեվերջի հանդիսութիւնները տեղի ունեցած են Յունիս 22 եւ Յուլիս 8-9 թուականներուն: Առաջինը՝ մանկապարտէզի հանդէսը, կազմակերպուած էր մանուկներու ներկայացումովը Ձիւնաթոյրի պատմութեան, որմէ եաք խօսք առած է տնօրէն Ա. Համալեան եւ բաժնած վկայականները: Յուլիս 8-ին՝ չրջանաւարտներու մուտքով սկսած է նախակրթարանի հանդէսը, գեղարուեստական յայտագրով մը. տնօրէնին ուղերձէն եաք բաշխուած են վկայականները 28 չրջանաւարտներուն: Իսկ Շաբաթ, Յուլիս 9-ին տեղի ունեցած է երկրորդական բաժնի հանդէսը. բանախօսած է Հ. Մուրատեան, ներկայացնելով աչխարհի տարածքին պարզուած տնտեսական, քաղաքական եւ բարոյական մարզերու մտահոգիչ վիճակը. ան մաղթած է որ վրժ.ի չրջանաւարտները ըլլան իրա՛ւ առումով քալ անհատներ եւ բարեկարգումներ պարտադրող ուժ հանդիսանան իրենց չուրջ տիրող ոչ-քալալերական իրադրութեան մէջ: Ցետոյ տարեկան տեղեկագիրը կարդացած է տնօրէնը եւ բաշխած վկայականները 33 ընթերցաւարտներուն: Փակման խօսքը արտասանած է դպրոցի հոգաբարձութեան տեղապահ եւ Լիբանանի հայ, աւետ. համայնքի պետ վեր. Մանուէլ Ճինպաչեան:

×

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՑի հայ կեդրոնը Յուլիս 17-ին տեղի ունեցած է արտասանական եւ բեկոյ մը, ի նպաստ «Մեսրոպեան» վրժ.ին: Երեկոյթը կազմակերպուած է Մեսրոպեանի չորս նախկին սաներու՝ Էլօ Սահակեանի, Սալբի Շրիվեանի, Յասմիկ Տէյիրմէնճեանի եւ Դաւիթ Ղուկասեանի կողմէ: Ցայտադիրը կը բաղկանար Վարուժանի, Սեւակի, Սահեանի, Թէքէեանի, Թումանեանի, Համաստեղի, Եղիշէ արք. Դուրեանի, Շիրազի, Կապուտիկեանի, Պէչիկթաչեանի, Օտեանի եւ Իսահակեանի գործերէն: Նուագով մասնակցած են Կ. Գարրիէլեան (թաւջութակ) եւ Ռ. Ռ. Պիլըն (դաշնակ):

×

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ (Իրան) հայաչատ քաղաքները Յուլիսի ընթացքին կ'ունենան ոգեւոր մթնոլորտ: Այս տարի ալ «Արարատ» կազմակերպութեան թատերախումբը այցելած է Թաւրիզ եւ Ուրմիա, «Ոտքի, դաստարանն է գալիս» թատերգութիւնը ներկայացնելու համար այս վեդրոններուն մէջ եւս: Յուլիս 17 եւ 18-ին Թաւրիզի մէջ տեղի ունեցած է ներկայացումը, իսկ 20 եւ 21-ին Ուրմիա:

×

ԻՐԱՆի հայկ. վրժ.ներու ամառնային արտադասարանային աշխատանքներուն մասնակցած են չուրջ 1900 աշակերտներ: Ծրագիրը տեւած է հինգ չաբաթ, չաբաթը 4 օր յատկացուած է ձեռային աշխատանքի, նկարչութեան, երգի, թատերական աշխատութեան, խմբական խաղերու, զբօսանութեան, պարի, իսկ օր մըն ալ արշաւի եւ այցելութիւններու: Աշխատանքները սկսած են Յունիս 25-ին եւ աւարտած՝ Յուլիս 27-ին: Իսկ Յուլիս 26 եւ 27-ին տեղի ունեցած են աշխատանքներու աւարտական հանդէսներ: Աշխատանքներու աւարտին՝ հաւաքուած են բոլոր վարիչներու եւ աշակերտութեան գրաւոր կարծիքներն ու դիտողութիւնները որոնք լաւագոյն ձեւով պիտի օգտագործուին յառաջիկայ տարիներու ծրագիրներուն պատրաստութեան ընթացքին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է խորհրդային եւ սպանացի գրողներու հանդիպում մը: Հանդիպումի ընթացքին մասնաւորապէս քննարկուած են խաղաղութեան ու հանրային յառաջդիմութեան պայքային մէջ գրողի դերը, գրականութեան խնդիրները՝ բազմազգ պետութեան պայմաններու մէջ եւ այլ հարցեր: Հանդիպումին մասնակցած են՝ քննադատներու միջազգային խորհուրդի փոխ-նախագահ Խուան Ռամոն Մասոլիվեր, սպանացի ծանօթ քննադատներ Կ. Կասարես, Ռ. Լէոնարդէս, բանաստեղծներ՝ Խ. Պերուգոն եւ Ա. Բրոք: Խորհրդային միութեան ներկայացուցիչներն էին բանասիրութեան տոքթ. Ի. Տէրմէնեան, Վ. Բորչուկով, Հայաստանի գրողներու միութեան վարչութեան նախագահ Վ. Պետրոսեան, գրողներ՝ Պ. Զէյթունցեան, Գ. Էմին եւ ուրիշներ:

×

ՕԴԱՓՈԽԱՐԿԻՉ ՓԱՂԱՔԻ ՀԱՄԱՐ

Երեւանի նոր թաղամասերէն մէկը, թէքնիքական հիմնարկի պրոնականներու ստեղծած լինքնատիպ օդափոխարկիչներու շնորհիւ կ'ունենայ ամառը զով, իսկ ձկմեռը տաք կլիմայ մը: Հաշուուած է որ նման կայաններու հիմնական ծախքերը, մէկ միլիոն բնակչութեամբ քաղաքի մը համար, կը հասնուցին 2-3 տարուան ընթացքին:

×

Մ. ԿՈՐԻՒՆԻ 70 ԱՄԵԱԿԸ

Գրական հասարակութիւնը նշեց ծանօթ բանաստեղծ, առակագիր Մկրտիչ Կորիւնի ծննդեան 70 ամեակը: Ան ծնած է 1913 թուականին Կարսի չրջանը. մաղպուտ ազատած եղեռնէն, կ'ապաստանի Ալեքսանդրապոլի որբանոցը, ապա կը զբաղի ջուլհակութեամբ: Մանկական գրականութեան մարզին ներս մուտք կը գործէ «Ծպտիկն ու Մեղուն» գրքոյկով ու կը նուիրուի ամբողջովին այդ գործին: Իր ստեղծագործութիւններով հարստացուցած է հայ առակագրութիւնը, յաճախ դիմելով միջնադարեան նիւթերու: Կորիւնը լաւ թարգմանիչ է նաեւ. իրեն չնորհիւ հայ մանուկները իրենց մայրենի լեզուով կը կարդան Քռիլովի, Լերմոնտովի, Նեկրասովի, Կրիմ եղբայրներու, Անտերսընի եւ ուրիշ ծանօթ գրողներու ստեղծագործութիւնները: Իր ծննդեան 70 ամեակին առիթով յոյս տեսած է բանաստէր Հայկ Դանիէլեանի հեղինակութեամբ «Մկրտիչ Կորիւն» մենագրութիւնը:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Թ.

Քանի մը անգամ, փողոցը, հանդիպած - ցաւ տոքթոր Մարկոսեանին: Անոր բարձր ու չքեղ հասակը, խիստ ու մոգնէշ նայուածքը, անոր հանդերձանքին պերճութիւնը, հարուստ ու բարձրաստիճան մարդու հոլը իր քալուածքին ու չարժուածքին մէջ, բոլոր այս բաները զորս ինք, հէք Համբիկը չունէր, ափիբերան կրին պինդը: Այդ ամէն հրապոյրներուն քով ինք ի՛նչեհաճար, կը ջնջուէր: Եւ ամիկա, հաւանօրէն, զոնէ ինչպէս ոշ իր հոտառու սիրահարի բնազդը կ'ըսէր ի - րեն, իր հակառակորդն էր, իր սիւոյ մրցակիցը: Եւ զլխիկոր, ցնորած, չմո - րած, ձկնորս Թումիկին տղան կը քալէր, մրմռալով.

- Տոքթո՛ր, ամիրա՛ ... հը՛, ամիրա՞, տոքթո՛ր...

Իր յուսահատութիւնը, զոր այլեւս չըկրցաւ պարտկել, սկսաւ, քիչ քիչ ակնե - րեւ ըլլալ: Նախ մայրը, որուն արդէն չատոնցուընէ մտահոգութիւն կու տային զաւկին տարօրինակութիւնները, հակառակ անոր բողոքներուն ու ուրացումնե - րուն, համոզուեցաւ թէ ցաւ մը կը հերիւնէր իր զաւկին կեանքը: Քանի մը անգամ փորձեց, ըսելով հառաչելով, պըպտել ա - նոր հոգին, հասկնալու այդ սպաննող վիշտին, յուսահատութեան չարժառիթը:

Զաւակս, տէրտ մը ունիս, չըսե՞ս, ի՞նչ է, քի տէրման մը կոնամ... ճա՛նա ճիյէ - րըս:

- Բան չունիմ, մայրիկ, օ՛ֆ, բա՛ն չունիմ ըսինք... զո՞ւն ինչ էտեւէս ինկեր ես, բան զործ չունի՞ս, կը հեռաչէր տղան, երեսը մօրմէն դարձնելով:

- Ունի՛ս, ունի՛ս, զաւակս, օրէ օր սիւրիւմիչ կ'ըլլաս կոր, սա նայէ, ըռէնկ չէ մնացեր էրեսդ... ամառա հէքիմի՞ մը երթաս:

- Էրկան կ'ըսես կոր...

- Աման, զաւակս, սա տոքթոր Մար - կոսեանը չատ մէթ կ'ընեն կոր, ամառա մէյ մը հլաս իրե՞ն էրթաս, բէյ տիխաթը կը նայի եղեր... չէ մ'ըսեր, զաւակս, առնեմ տանիմ քեզի...

Այս անունը լսելուն՝ Համբիկի աչքերն կայծեր թռան, եւ յեղակարծ չառագունում մը պատեց այտերը: Ու երկնցաւ պարտէզին հեռուները, խուլ անամմա - նութեան նետելու իր վիշտն ու զայրոյթը, զոր մարդկային բան մը կարող չէր հանդարտեցնել:

Երթալով, այլեւս իրեն համար, իր սիրային մոլեգին, խելացնոր թափերուն յաղեցմանը համար սովորական բան մը դարձաւ՝ այդ սենեակին մէջ փակուիլ, հեռացած աղջկան սառերին հետ խօսիլ, հեծծել, մռնչել: Ամառը եւ տիրական պէտք մը ծագեցաւ իր մէջ անպատճառ տեսնել Սոֆին, տեսնել անոր աչուըներուն մեղմ ու ժպտուն թովանքը, դէմքին մղիչ գծագրութիւնը, հասակին նուրբ ու նազելի վէմվէտումը, ու այդ չքնաղ, պաշտելի ամբողջութիւնը վերջապէս, որուն թովչութիւնը այնքան աւելի կ'ուժգնէր, կը սառակնար որքան անիկա չարունա - կէր անյայտ մնալ դիպարանական խորհըրդաւոր լուսապսակով մը փչփչանքը - ւած:

Մութ դիշերներ, սկսաւ յածիլ ամիրա - յին տան չուրջը, անոր մեծակերտ մութ զանգուածին թափանցելու, բայց մնայած փեղկի մը խորհուրդին մէջէն անոր ըստ - ւերը տեսնելու յեռին ափոփանքին հա - մար:

Բայց այդ պատուհանները, երկաթէ ձողերով ամրացած, անդուլ զաղտնապահութիւն մը ունէին, խորունկ եւ անմատչելի: Պատի մը անկիւնը կծկուած, լայնաբաց ու պիշ նայուածքով, այդ չէնքին վիթխարի փուռածքը կը զննէր, ըստուեր մը, սիլուէթ մը տեսնելու խենթութեանէն չնչասպառ: Հակառակ գիշերային իր այս պատրանքներուն ունայնութեանը, առիթիկա ափոփարար բան մը եղաւ սակայն իրեն համար: Քանի մը քայլ անդին, հոն, ներսն էր ան: Ու կ'երեւակայէր անոր չարժումները, բոլոր այն բաները որոնցմով կրնար զբաղիլ ան, հիմակ որ այլեւս աղքատ խրճիթի մը մէջ չէր: Թաւիշէ թիկնաթոռի մը վրայ ընկողմանած, գիրք մը կամ լրագիր մը ձեռքը ձեռնասէհի մը լուսայորդութեանը տակ: Այս տեսակ պատկերներու տոզանցումի միջոցին իր մզձաւանջոտ աչուըներուն առջեւէն, Համբիկ երբեմն յանկարծ կը ցնցուէր, զոդողջական ցնորքէ բռնուածի պէս՝ կռթնած պատին որմաքարին կը ճանկռտէր եղունգներովը, կուրծքը դուրս ցցած, հեւալով, նայուածքը խենթ ու անչարժ:

(Շար. 122)

Այրի Տիկին Վերժինէ Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Վարդանեան եւ ազգակցական թոռնիկները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ԽԱՉԻԿ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգս. 9-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Օգս. 12, ժամը 8·30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՏԷՍԻՆ.- Պ. Մեսրոպ Պայընտրեան, Տէր եւ Տիկին Արա Պայընտրեան եւ զաւակները՝ Էրիք եւ Հէլէն, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Անկրտեան (Լենինական), Տէր եւ Տիկին Տիգրան Պայընտրեան, Պ. Վահէ Պայընտրեան, Օր. Անահիտ Պայընտրեան, Պայընտրեան, Գէորգեան, Լուպէ, Ծերուներան ընտանիքները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, հարսին եւ հարսիկին՝

ՏԻԿԻՆ ՆՈՒԱՐԴ ՊԱՅԸՆՏՐԵԱՆԻ
(ծնեալ Անկըտեան)

մահը, որ պատահեցաւ Օգս. 10-ին, 81 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ, Օգս. 13, ժամը 10-ին, Տէսինի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեզուոյն գերեզմանատունը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԱՏՈՒՌԻՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան մատուռին մէջ պատարագ կը մատուցուի՝ Շաբաթ, 13 Օգոստոս, ժամը 10·30-ին:

կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆԱ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Հանգստեան Տան բնակիչներուն ընտանեկան պարագաներն ու բարեպաշտ հաւատացեալները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԻԼԱՆՕ.- Պ. Հրանդ Բամպակեան 1000 Ֆ. կը նուիրէ առ ի գնահատութիւն «Օրլիէն եաք» օրը օրինին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղ. թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները.-

* Մատթէոս Գրիգորեանի թաղման առթիւ՝ Գրիգորեան եղբայրներ 400 Ֆ., Վռամ Սիմէոնեան, Եւա Զուքուրեան, Ճինկէօզեան եղբայրներ, Ֆէօնարոն, Գր. Գրիգորեան, Այրի Տիկին Գրիգորեան, Գասանճեան, Տօնարումա 100ական Ֆ., Էլիզ Զուքուրեան, Պ. Նչանեան, Ժիրայր Գասպարեան, Ժ. Ֆ. Զարուքեան 50ական Ֆ.:

* Կիրակոս Անապիկեանի հոգեհանգըստեան առթիւ՝ Վարդանոյշ Անապիկեան 250 Ֆ.:

* Հռիփսիմէ Մուրոյեանի հոգեհանգըստեան առթիւ՝ Յակոբ Մուրոյեան 250 Ֆ., Տիկին Մանուկեան, Լ. Կարապետեան, Կ. Կարապետեան 50ական Ֆ., Նարեկեան ընտանիք 150 Ֆ.:

* Յարութիւն Մանկասարեանի յիշատակին՝ Արշակ Նոնոյեան 100 Ֆ., Փիլիկեան ընտ. 50 Ֆ.:

* Այլ նուէրներ.- Ա. Գոզոյեան, Տիկին Ալեքսանեան 20ականՖ., Տիկին Մարի Հոբոյեան 30 Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՑԹ
ի նպաստ
Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԻՆ

×

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Սեպտեմբեր 24-ին

- ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ -

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս կիրակի, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր Պատարագ:

Ցաւարտ Պատարագի, կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9.-ին, Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:

×

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, 15 ՕԳՍ.,
ՑԻՇԱՏԱԿ Է ՄԵՌԵԼՈՑ

Նոյն եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 10-ին, կը մատուցուի Պատարագ, եւ յաւարտ Պատարագի կը կատարուի Հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

14 Օգս. կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ Ս. Աստուածածնայ ոտնին առթիւ հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի, յաւարտ Պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողի օրհնութիւն

Պատարագ՝ ժամը 10·45-ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՏԷՍԻՆ

Կիրակի առտու պատարագ, մատաղ եւ խաղողօրհնէք:

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի առաւօտ պատարագ եւ խաղողօրհնէք:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՆԻՍ

Նիսի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ օծման 56րդ տարեդարձի եւ անուանակոչութեան առթիւ հանդիսաւոր Պատարագ՝ Կիրակի, 14 Օգոստոս: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԻՃԵԱՆ

Շաբաթ 13 Օգոստոս՝ պատրաստութիւն Մատաղի, սկսեալ ժամը 13-էն, Կիրակի 14 Օգոստոս՝ ժամերգութիւն, ժամը 9·30-ին, Պատարագ, ժամը 10-ին եւ Օրհնութիւն՝ մատաղի եւ խաղողի, ժամը 11·45-ին:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, 14 Օգս., Վերափոխում Աստուածածնի:

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ: Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն:

ԻՍԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Կիրակի Օգս. 14-ին՝ ժամերգութիւն ժամը 9·30-ին եւ Պատարագ՝ ժամը 10·15-ին:

Ցաւարտ Պատարագի՝ խաղողօրհնէք:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Կիրակի, Օգս. 14, պատարագ եւ խաղողի օրհնութիւն:

4.000 m² de mobiliers
présentés en ambiance

Meubles Ghazarian
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Ցառաջ»ի բաժանորդներուն"

ARMENIE

Միասնօրհնեւէքի սոթիւ
բացառիկ ճամբորդութիւններ Էջմիածին

Trois voyages spéciaux
bénédiction de l'Huile sainte
à Etchmiadzine

Accompagné par : VAROUJAN SARKISSIAN
LEVON BAGHDASSARIAN, JACQUES CHELELEKIAN

SEPTEMBRE 83
Du 16 au 29, du 17 au 30, du 22 au 30

Départs de Paris, Lyon, Marseille et Nice

nous vous rappellons
les autres dates de voyage en Arménie

Du 23 Août au 05 Septembre (Moscou-Erevan)

Du 03 au 16 Septembre (Moscou-Erevan)

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS :

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 95 - 90 - 12

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

Direction : SEVAN M & Mme Bédikian

RESTAURANT SEVAN
SPÉCIALITÉS ORIENTALES et ARMENIENNES

TOUS LES VENDREDIS ET SAMEDIS SOIRS
ambiance avec
BEDIK

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԵՂ ԵՒ ՃՈԽ ՃԱՇԱՑՈՒՅԱԿ

Պետիկ կ'երգէ
ՈՒՐԲԱԹ ԵՒ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19 Fermé le lundi

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
13-14
SAMEDI-DIMANCHE
13-14 AOUT
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ,
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.501

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

59e ANNÉE — No 15.501

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՒՌՏԻ Աֆէ ձամբուն Ա. կայանը, բաւական զօրաւոր ոճրափորձ մը կատարած է, Ուրբաթ առաւօտ, ժամը 2·30-ի մօտ: Պիզատոսի 5 թոնոց արձանը չարդուփշուր եղած է եւ քաղաքը՝ ցնցուած: Ուրբաթ առաւօտ անծանօթ խմբակ մը արարքին տէր եղած էր յայտնելով թէ հակաամերիկան գործ մըն է: Բայց փախ - ճոզ մը կայ, արդէն, հրաշքներու քաղաքը, ուր ապահովութեան արտակարգ մի - ջոցներ ձեռք առնուած էին: Ուր որ, սա - կայն, ռումբը պայթած է, «դիւրին» վայր մը կը նկատուի: Պապին ժամանու - մէն երեք օր առաջ, վախ կայ, որ ըս - տեղծուած մթնոլորտը պատճառ ըլլայ որ ուխտաւորներու թիւը, այնքան ալ մեծ չըլլայ: Լուռա մարեմական քաղաք է այն օրէն ի վեր, 1858 երբ երիտասարդ՝ Պեռ - նատէթ Սուպիրու Մարիամի տեսիլքն ու - նեցաւ: 1883-էն ի վեր ուխտադնացութեան վայր մըն է, ուր անրուժելի հիւանդներ կ'երթան հրաշքներ որոնելու: Դարման - ուած հիւանդներու թիւը 3000է աւելի կը նկատուի, բայց բժիշկներու եւ եկեղեց - ւոյ քննած այդ հազարաւոր թղթածրար - ներէն եւք, միայն 64 դարմանում կայ որ իսկապէս հրաշք կը նկատուի:

ՁԱՏի կացութիւնը բաւական անորոշ էր, Ուրբաթ առաւօտ, դռնէ դիւանագիտա - կան եւ քաղաքական դեմքերուն վրայ եւ անկարելի չէր նկատուելը, որ Ֆրանք - լիբիական պատնի բանակցութիւններ կամ «սակարկութիւններ» տարուին մէա - ժամանակ: Այս վարկածը կը հիմնուէր կարդ մը երեւոյթներու վրայ, ինչպէս Լիբիոյ չափաւոր յայտարարութիւնները Ֆրանսայի նկատմամբ, ամբակոծութեանց դադրիլը, նաեւ նախագահ Ռեկընի վեր - ջին յայտարարութիւնները: Արդարեւ, Միացեալ-Նահանգներու նախագահը յայ - տարարեց թէ Զատը Ֆրանսական գօտի է, անոր կը մնայ պէտք եղածը ընել եւ Ուա - շինկթըն ոչ պատճառ, ոչ ալ միտք ունի միջամտելու:

Լիբանանի առեւանգուած երեք նախա - րարները ազատ արձակուեցան եւ իրենց հետ բերած են դիմումնագիր մը կառավա - րութեան, տասը պայմաններէ բաղկա - ցած, ի շարս որոնց՝ կառավարութեան հր - աժարումը:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼՆԵՐՈՒ եւ նկարահանող մեքենաներու (մանեէթոսքոփ) տուր - քերը պէտք եղած յաւելումներ պիտի կրեն: Ա - նոնցմէ՝ նկարիչները՝ 6·50 % մինչ որ 502 Ֆ· կը նը - շանակէ գումարը հեռատեսիլի մը հա - մար եւ 30 % մանեէթոսքոփին համար, այլ խօսքով 612 Ֆ· ...:

ՄԸՐՋԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՈՍԿԷ ՄԵՏԱՅԻ

Թոքհ· Միութեան ամառնային ապար - տակիպադային մէջ երբեք այնքան յաղո - ղութիւն չեն արձանագրած հայաստան - ցի մարզիկները: Օգս· 3-ին Լուժնիկիի մարզապատան մէջ յենացատքի մրցում - ներուն անպերազանցելի եղած է Ս· Ցա - կոբեան: Երկու ցատքերուն ալ ան ձեռք ձգած է նոյն արդիւնքը՝ 9,8 եւ նուաճած՝ Թոքհ· Միութեան ախոյեանի ոսկէ մե - տալը: Թէ մարզասէրներ, թէ ծանօթ մարզիկներ մեծ հիացումով ողջունած են երեւանցի մարզիկին ելոյթը:

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

«ԻՄԱՆԻԹԷ» ՓԱԹՐԻԿ ՏԷՎԷՃԵԱՆԻ ԴԷՄ

«ՎԵՑ ԱՄԻՍ ԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱՆՈՒՑԱՆԷՔ» ԱՍՍԱԼԱ-Ի ՈՃՐԱՓՈՐՁԵՐԸ»

ԿԸ ԳՐԷ
ՀԱՄԱՁՆԱՒԱՐ ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹԸ
ՄԵՂԱԴՐԵԼՈՎ ՀԱՑ ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ

———×———

Համայնավար պաշտօնաթերթը, ընդ - հանրապէս չատ ժլատ է, ինչ կը վերա - բերի ահաբեկչական արարքներու, եւ այնքան ալ պախարակելի չէ, երբ նկատի առնուին թէ կարգ մը թերթեր որքան «արեան ծարաւի» կը թուին, հարցերով զրաղելու համար:

Ուրբաթ սակայն (Օգս·12) Իւմանիթէ բացառութիւն մը կ'ընէ, մինչեւ իսկ առա - ջին էջի իր կարեւորագոյն յօդին վերա - ծելով սա ծանրակշիռ ամբաստանութիւ - նը՝ «Վեց ամիս առաջ, կը ծանուցանէր ԱՍՍԱԼԱ-ի ռճրափորձերը» մեղադրելով մէթր Տէվէճեանը, «որ արդարացուցեր է հայ ծայրայեղներու յարձակումները թըր - քական օգանաւային ընկերութեան դէմ»:

Ինչպէս յաճախ կը պատահի Ֆրանսայի մէջ, երբ վիճաուի յանկարծակի յար - ձակման մը դրդապատճառը, կարելի է միշտ ընտրական մրցակցութեան մը վրայ խօսիլ: Հոս ալ, ինչպէս յօդուածագիրն ինքն ալ կը յիշէ, մէթր Տէվէճեան ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ՝ ընդդիմութեան ցանկին գլուխը, Անթոնիի թագապետական ընտ - րութիւններուն, զոր չյհեցաւ համայ - նավար թեկնածուն, բայց որոնք չեղեալ համարուեցան խարդախութեան պատճա - ռով:

Իւմանիթէ իր մեղադրանքներուն որպէս աղբիւր առած է Թրքական Նոբքա պար - բերականի Ցունուարին հրատարակած մէկ տեսակցութիւնը վարտապետին հետ եւ որմէ որոշ հատուածներ արտատպուած են, վերջերս, «Նորքա» անունով (?) Թըր - քական ուրիշ պարբերականի մը կողմէ: Թրքերէն պատճէն մը, որ կցուած է յօդ - ուածին, չի համապատասխաներ կատար - ուած մէջբերումներուն: Բայց այս ամբող - ջը պատրուակ է միայն, Իւմանիթէի հա - մար, որու նպատակն է հատ ու կենտ մէջբերումներով, մրոտել «Փաշիսա» «ծայրայեղ ալ» անձ մը, որ, կը դրէ - «ի յառաջագունէ նեցուկն է անոնց, որոնք միշտ կը սպառնան արիւն հոսեցնել Ֆրան - սա ինչպէս ուրիշ երկիրներու մէջ»: Մէկ քանի կիսկատար նախադասութիւններ դը - նելով մէթր Տէվէճեանի բերանը, անոր ըսել կու տայ «Թրքիոյ էռլայնզը վտանգա - ւոր ընկերութիւն մը պիտի ըլլայ համ - բորդներուն համար» եւլն·, եւլն·:

Այս ամբողջը չէին ըսուեր, անշուշտ, եթէ Տէվէճեան ընտրական մրցակից մը չըլլար...

× *Ցիշենք, որ Նոբքա-ի այդ տեսակ - ցութիւնը, որ լոյս տեսաւ Ցունուարին, առնին թարգմանաբար արուեցաւ ամ - բողջութեամբ «Մարմարա»ի մէջ:*

× *Իւմանիթէ նոյն թիւին մէջ կը հրա - տարակէ «Հայ նախկին դիմադրականնե - րու» դատապարտումը «կոյր թէ ընդրը - ւած» ահաբեկչութիւններու:*

× *Ինքերնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն «Նամականի»ի բաժնին մէջ, երկու նամա - կի արձագանգ հանդիսացած էր Ուրբաթ առաւօտ (Օգս· 12): Մէկը գրած է Նիւ - Տէլհիէն Մանմոհան Շինկ եւ կը մեղադրէ թերթը, որ երբ, կը խօսի հայկ· ահաբեկ - չութեան մասին, միամտաբար միշտ կ'արձագանգէ անոնց ամբաստանութեանց Թուրքիոյ դէմ, բայց երբեք չի բացատ - րեր իր ընթերցողներուն իրլանտացի ա - հաբեկիչներուն դրդապատճառները ու նա - մակագիրը կ'աւելցնէ·· «Ջէ՞ք մտածեր որ հայ ահաբեկիչներու առաջին նպատա - կէն է մամուլին հրատարակել տալ իրենց պատճառաբանութիւնները: Ահաբեկիչ - ները գիտեն որ ազատ փիւլիւնիքէ կը վա - յելեն ամէն անգամ որ արիւն կը հոսեցը - նեն»:*

Այս 12 տողնոց հատուածին ճիշդ տա - կը Իւթը մէկ տող մըն ալ հրատարակած է, ուրիշ նամակէ մը զոր գրած է Պ· Ա - լանեան մը (Պրազավիլէն) եւ ուր ան կը մեղադրէ թերթը, որ Թուրքիոյ նպատա - ւոր կ'արտայայտուի, երբ Հայերու եւ Հա - յաստանի մասին խօսի:

× *Լիզպոնի հայ հինգ անճնազոհ երի - տասարդներու ընտանիքները դիմած են միջազգային կարմիր Խաչի Պէյրութի ներկայացուցիչներուն, որպէսզի իրենց զաւակներու մարմինները Լիբանան փո - խադրուին: Կարմիր Խաչը, իր կարգին, դիմած է փորթուկալեան կառավարու - թեան:*

× *Մաթէն, Ուրբաթ առաւօտ կը գրէր թէ «ԱՍՍԱԼԱ-ն սպառնացած է առեւանգել Հուեատայի փոխ երկրորդին՝ Քարսլա Հէկքվիսթ, ձեռք ձգելու համար ազատ արձակումը երկու հոգիի, որոնք կը գտա - ւին Շուէյտ, թմրեցուցիչի առուծախի հա - մար: Շուէտական ոստիկանութիւնը ա - ւելցուցած է որ ԱՍՍԱԼԱ սպառնալիքները ըրած է նաեւ Շառլ - Կիւթթաւ ԺՋի դէմ եւ նախարարուհի Անիթա Կրամէնի»:*

× *Պէյրութի էն Ֆրանսի դրասենեակին դէմ եղեռնափորձ մը կատարուած է: Նիւ - թական վնասներ կան միայն:*

ԹԱՋԹՈՒԹ

(ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ ՍԵՂԱՆԻՆ)

Քեզ կը բերեմ, Մա՛յր, հուսճմբերուս ճախըճուճան:
Ցոհագործէ՛ սեղանիդ վրայ՝ ուր, դարե՛ր,
Փեթակներուս մեղրամոմերը դեղձան
Լոյս ու արցունք են հոսեր:

Դո՛ւն, որ պաշտպան հայրենական հողերուս՝
Որոնց տալիր անմահութիւնը դրախտի·
Միլը ծաղիկ ըրիր, յոյսը՝ Արշալոյս
Ու խրթիթիս կը ժըպտի:

Դո՛ւն, խաչբուռն այս, զոր իմ ձեռքով եմ հիւսեր,
Ընդունէ՛, Մա՛յր: Բիւր հասկերուս մէջ ասոնք
Կը նազէին կոյսերու պէս շիկահեր,
Արեւայե՛ղց եւ ատա՛ք:

Գերանդիս տակ, գլուխնին դեռ ցօղով,
Լուսնէն հնճուած ճառագայթի պէս՝ իննա՛ն:
Ո՛չ մի արտոյտ բանդեր է իր կըտուցով
Անոնց շարբերը լըման:

Ես հիւսեցի զանոնք, գիսակ առ գիսակ,
Տալով խաչին ձեւը Որդւոյդ կարեվէր՝
Բրուն արիւնն, ամէն Զատկի, սո՛ւրբ կըրակ,
Մեր ակօսներն են խրմէր:

Իմ յոյսերուս, իղձերուս հետ հիւսեցի:
Անոնց մէջ է հոյզն արտին, հուրն արեւուն,
Հոփիւն փայլակն ու թեւիս թափն առնացի,
Վաղատաւիճն իմ թռոներուն:

Լո՛ւյր, խաչբուռն այս օրհնէ՛· եւ տուր արտերուս
Ամառն՝ ոսկի, ինչպէս գարունը՝ մարգրիտ·
Ուրեմն ամբարբերս լի ըլլան՝ ցահեր լոյս
Գիտի տան Հու Խորանիդ:

Ըրէ այնպէս՝ որ - ուրեմն հի՛ն օրերուն -
Երբ դաշտերէ դաշտ ժուռ գալու դուն ելլես՝
Փուշեր չըգա՛ն ոտքերուդ տակ՝ այլ սարսուռն
Նակաչներ՝ մեր սըրտին պէս:

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆԱՉ տօնին առթիւ «Յա - ռաջ» լոյս չի տեսներ երկուշաբթի Օգս· 15-ին (Օգս· 16, երեքշաբթի թիւ) եւ խմբագրատունը փակ է:

ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐԱՆԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ակադ. Սայիտ Նաֆիսիի եւ այլ պատմագիրներու հրատարակած յօդուածներն ու հրապարակային ելոյթները մեծ հետաքրքրութիւն յառաջ կը բերեն Իրանի մտաւորականութեան մէջ: 1950ական թուականներէն սկսեալ պարսիկ մասնագէտներու կողմէ փորձեր կը կատարուին հայ պարսկագէտներու մասնակցութեամբ թարգմանելու Խորենացիի «Հայոց պատմութիւն»ի մէկ հատուածը: Այդ գործին կը ձեռնարկէ պատմաբան Իպրահիմ Տէհկան:

1952-ին կը կատարուի թարգմանութիւնը եւ լոյս կը տեսնէ Արաք քաղաքին մէջ: Անհրաժեշտ է նշել, որ մինչեւ առանձին գիրքով լոյս տեսնելը յիշեալ թարգմանութիւնը ամբողջութեամբ հրատարակուած էր նոյն Արաք քաղաքը տպագրուող «Օֆոզ» («Հորիզոն») պարբերաթերթի էջերուն մէջ:

«Մովսէս Խորենացիի պատմութիւնը, - - գրքի յառաջաբանին մէջ կը գրէ Իպրահիմ Տէհկան, - հարուստ նիւթ ու փաստեր կը պարունակէ Իրանի մասին: Անոր մէջ գրի առնուած են Ա. դարու ամբողջ պատմութիւնն ու առասպելները»:

Գիրքի յառաջաբանը աւարտելէ ետք Իպրահիմ Տէհկան մանրամասն չարադրած է հայ պատմահօր կենսագրութիւնը:

Այս ուղղութեամբ կատարուած երկրորդ, սակայն, անհամեմատ շատ աւելի մեծ քայլը «Սահնայ ծռեր» դիւցազնավէպի պարսկերէն թարգմանութիւնն էր: Զեռքի տակ ունենալով Գարեգին Սըրուանձտեանցի, Մանուկ Աբեղեանի եւ Կարապետ Մելիք-Օհանջանեանի, Քալիֆորնիոյ համալսարանի փրոֆ. Լեւոն Սիւրմելեանի աշխատութիւնները, փրոֆ. Ֆրէտէրիք Փէյտիի ֆրանսերէն բնագիրը, ինչպէս նաեւ Հայաստան հրատարակուած «Սասնայ փահլեւաններ», «Սասունցի Դաւիթ», «Ջողանց տուն», «Սանասար եւ Բաղդասար՝» պատումները, թարգմանիչները կէորկիս Ազաս եւ Ալէքսանդր Պատմագրեան կազմած են պատկառելի հատոր մը:

Գիրքի յառաջաբանին մէջ թարգմանիչ կէորկիս Ազասի համառօտ անդրադարձած է հայ ժողովուրդի բանահիւսութեան աղբիւրներուն, դիւցազնավէպով զբաղող հայ բանահաւաքներու կատարած անգնահատելի աշխատանքներուն եւ վեր հանելով «Սասնայ ծռեր» ժողովրդական վէպի ստեղծագործական ուժը, զայն կը կոչէ Հայերու «Շահնամէ»ն:

Բարձր գնահատելով հայագիտական լուսարանի առաջադրած հարցերը, Սպահանի համալսարանի ասուէ տոքթ. Ֆարուդի 1961-ին՝ առիթով մը, խօսելով հայադիտական ամպիոնի ապագայ ծրագիրներու մասին, կ'ըսէ. «Իրականութեան մէջ մեր նպատակն է հայագիտութեան այն քան զարկ տալ, որ լսարանը հանդիսանայ ոչ միայն հայերէն լեզուի դասաւանդման կեդրոն, այլեւ կարենայ լաւագոյն կերպով ծառայել արեւելագիտութեան՝ մէ՛ն աշխարհի եւ թէ՛ Իրանի պատմութեան դասաւանդման...»:

Հայ պատմագրութեան նկատմամբ խոր ակնածանքէն զատ վերջին յիսնամեակի ընթացքին պարսիկ լեզուաբանները բացառիկ հետաքրքրութիւն ցոյց տուած են նաեւ դէպի հայերէն լեզուն, յատկապէս դրաբարը: Փաստն այն է՝ որ համալսարանական ժողովներու մէջ, մամուլի էջերէն յաճախ կ'արծարծուին Հայոց հին ու նոր լեզուի հետազօտութեան հետ կապուած հարցերը:

Անդրադառնալով պարսկերէն-հայերէն լեզուներու կապերու եւ փոխազդեցութիւններու հարցին, Թեհրանի համալսարանի դասախօս, Ծանօթ լեզուաբան տոքթ. Ռըզա զադէ Շաֆաղ 1967-ին ըսած է. «... Այն՝ ինչ որ կ'ուզեմ համառօտ ներկայացնել, հայերէն լեզուի կարեւորութիւնն ու արժէքն է պարսկերէն լեզուի ուսումնասիրութեան տեսակէտէն: Բացի անկէ, որ հայերէնն ու պարսկերէնը մի եւնոյն ծագումը ունին եւ արիական լեզուներու մէկ ճիւղը կը կազմեն, ժամանակի ընթացքին եւ յատկապէս Սասանեան թագաւորութեան օրօք՝ բազմաթիւ պարսկերէն բառեր մուտք գործած են հայերէն լեզուի մէջ... Մալքոմ Խանի, Ցովսէփ Միրզայեանի, փրոֆ. Ռուբէն Աբրահամեանի, Հրաչեայ Աճառեանի նման դէմքեր գործնապէս փաստեցին, թէ հայ գիտնականները ինչ մեծ ծառայութիւններ կրնան մատուցանել պարսկերէն լեզուին ու գրականութեան»:

Իրանի կրթական նախկին նախարար, լեզուաբան Փարվիզ Նաթէլ Խանլարի, մեծ նշանակութիւն տալով հայագիտութեան ըսած է. «Հայերէն լեզուն հնդեւրոպական լեզուախումբի կարեւոր անդամներէն մէկն է եւ բոլորովին անկախ ու ինքնուրոյն դիրք ունի յիշեալ լեզուախումբի մէջ: Կը յայտնեմ հաստատ համոզումով, որ եթէ որեւէ մէկը կ'ուզէ կատարելապէս տիրապետել պարսկերէնին, անհրաժեշտ եւ կարեւոր է քալ դիտնալ նաեւ հայերէնը»:

Հայաստանի ճարտարապետական արուեստի պատմութեան մասին կը խօսի 1968-ին Թեհրան լոյս տեսած Հերման Վահրամեանի արժէքաւոր ուսումնասիրութիւնը:

Պարսկահայ անուանի քաղաքական-հանրային դէմքերու կեանքի ու գործունէութեան ուսումնասիրութեամբ կը զբաղի պարսիկ պատմաբան Աբաս-Ալի Սալեհի, բարձր գնահատելով Մալքոմ Խանի, Եփրեմ Խանի եւ Յովհաննէս Խան Մասեհեանի ծառայութիւնները մշակոյթի զանազան մարզերու մէջ: Այդ ուսումնասիրութիւններուն արդասիքը կ'ըլլան 1966 եւ 1968 թուականներուն անոր հրատարակած երկու գիրքերը՝ «Իրանի Հայերը» եւ «Մեր հայրենակից քրիստոնեայ մեծ դէմքերը» խորագրերով:

Իրանի հայկական գաղութով կը զբաղի պատմաբան Ալի Ճավահերքեանեան: Տակաւին 1934-ին «Զէնտէ-ռուտ» վերտառութեամբ հրատարակած իր գիրքին մէջ հեղինակը պատմական հետաքրքրական փաստերով կը ներկայացնէ Նոր Ջուղայի հայ բնակչութեան տնտեսական ու համայնական կեանքը:

Հայ ժողովուրդի մշակոյթի ու պատմութեան հարցերով կը զբաղի պատմաբան Իսմայիլ Ռային: Անոր առաջին գիրքը կը վերաբերի Իրանի մէջ առաջին տրպարանի հիմնադրութեան պատմութեան: Իր ուսումնասիրութեան մէջ հեղինակը մանրամասն ու խոր երախտագիտութեամբ կը խօսի Նոր Ջուղայի Ամենափրկիչ վանքին մէջ առաջին տպարանը հիմնող Յաչատուր Կեսարացիի մասին:

Հայ ժողովուրդի պատմութեան եղեռնի ժամանակաշրջանը իր ողբերգութեամբ հրաժեշտ կու տանք մեծ քրոջս Հայկանոյշին հարսնիքը. կարծեմ Զատիկի մը յաջորդ կանանչ Կիրակի օրն էր:

Մուշի մեր տունը անսովոր իրարանգումի մէջ էր: Քանի մը օր առաջ, Մկրտիչեանէն եկեր էին հօրեղբայրներս եւ հօրաքոյրներս իրենց քոմուքոչով: Իսկ հարսնիքին նախորդ դիշերն ալ մօրս գիւղէն հասեր էին քեռիներս՝ բարձած եզներով, ուլերով, գառներով եւ անոնց դաթիաներով:

Նոյնպէս, հազար դժուարութիւններով, գեղէն քաշած փոխադրած էին մեծ մայրըս, իրէցկին Սալվարը, որ տարիներէ ի վեր զամուած մեր գեղի տան թոնրան շրթին, փափաք յայտնած էր տեսնել Հայկանոյշի հարսնիքը:

Տանը մէջ կը տիրէր ընդհանուր ուրախութիւն, խինդ ու ծիծաղ, երախաներու ճըվիկոց: Մեր ներսոտան բարկ թոռիրէն կը բուրէր խորոմածներու, խաշի, ատամնական հիւրխաչի եւ բունպարի (երշիկ) անոյշ հոտերը, զրզռելով ախորժակը երշիկի սիրահար կատակախօս Սեդրակ հօրեղբօրս, որ կը պոռար տան հարսներուն, ակնարկելով երշիկին.

Էրկնեռով սղկո՞ւկ է,
Մատով բպսուկ է՛,
Ծէր լէ՛, խայիմ թելով ծրո՞ւկ է,
Աղջի՛, եամա՞ն ես մեռայ,
Շուտ բերէէ ուտիմ...:

Սալվար մամիկս, գլուխը հաւաքած տան ջահիլները սկսած էր քակել իր հեքեաթներուն կծիկը, «կ'եղնի ու չեղնի»ներու անհատնում չարանով:

Այս ընդհանուր զուարթութեան չէին մասնակցեր սակայն, մեր ընտանիքին զբաւոր անդամները:

Մայրս, տան անկիւնները քաշուած, դաղտնի կու լար անդադար: Ինձ քոյրս, որուն դէմքէն տխրութիւն եւ աչքէն արտասուք չէին պակսեր, կ'ըսէր. «Ինչո՞ւ կու լաս, մայրիկ, ինչո՞ւ կու լաս, ես ալ քեզի հետ կու լամ»:

Հայրս, որ ամէն ինչ կը տեսնէր ու կը հասկնար, կ'ըսէր. «Ինչո՞ւ կու լաք, ես ալ ձեզի հետ կու լամ»:

Ես, որ ամէնէն մեծն էի, կ'ըսէի. «Ինչո՞ւ կու լաք, ես ալ ձեզի հետ կու լամ»:

Ամէնքս միասին կու լայինք, ինչո՞ւ կու լայինք, չգիտէինք:

Հարսնիքի գիշերը, երբ հարսնեւորները եկան, մայրս ինքզինքը չկրցաւ զսպել, ան ալ ինկաւ հեկեկալով կու լալու:

Հարսնիքէն ետք, մայրս ինկաւ ծանր հիւանդութեան մէջ: Ամիսներ շարունակ անկողնի մէջ մնաց: Ամէն օր, երեկոները, քնութեան զգայնութիւնը հեչտանք մըն է, որուն պէտք է պատրաստուիլ յամրօրէն, յարատեւ ջերմով, առանց փութկոտութեան: Երբեմն, աւելի կայուն էր մարդը, աւելի հաւատարիմ քնութեան, կառչած իր անկիւնին, ահա թէ ինչո՞ւ աւելի խոր էր հոգին ու մշակուած՝ իր ներաշխարհը... Որքա՜ն մակերեսային, հարեւանցի ենք այսօր, չէ՞ք կարծեր...

Գէթ այդ մտածումը կը յաճախէր ինձ, երբ ցուրտ ի ձեռին, գլխաբաց, պարկս՝ ուսընդանութ կը քերէի Լուառի ափը: Գեղածիծաղ երկիր արդարեւ, որ կը գինովցնէր բոլոր զգայարանքներս ու մը-տածումս միանդամայն: Բարեհամբոյր սիրուհի մը պիտի ըսէինք, որ հեզ ուպարկեչտ նուիրումով իր չնորհները կը բանայ ձեր հիացումին առջեւ... Մեղմ, մեղմօրօր, մեղմանուշ, այս բառերը կը ծփային օդին մէջ, ու ամէն վայրկեան կ'իմանայի պանդ երգի նման զոր կը մրմնջէին թըչունները, հովը եւ կոչնակները ակա-նջիս:

(Շար. 2)

ՄՇՈՑ ԱՇԽԱՐՀ

ՀԱՐՍԱՆԻՔ ՄԸ

—×—

Տանը մէջ կը տիրէր ընդհանուր ուրախութիւն, խինդ ու ծիծաղ, երախաներու ճըվիկոց: Մեր ներսոտան բարկ թոռիրէն կը բուրէր խորոմածներու, խաշի, ատամնական հիւրխաչի եւ բունպարի (երշիկ) անոյշ հոտերը, զրզռելով ախորժակը երշիկի սիրահար կատակախօս Սեդրակ հօրեղբօրս, որ կը պոռար տան հարսներուն, ակնարկելով երշիկին.

Էրկնեռով սղկո՞ւկ է,
Մատով բպսուկ է՛,
Ծէր լէ՛, խայիմ թելով ծրո՞ւկ է,
Աղջի՛, եամա՞ն ես մեռայ,
Շուտ բերէէ ուտիմ...:

Սալվար մամիկս, գլուխը հաւաքած տան ջահիլները սկսած էր քակել իր հեքեաթներուն կծիկը, «կ'եղնի ու չեղնի»ներու անհատնում չարանով:

Այս ընդհանուր զուարթութեան չէին մասնակցեր սակայն, մեր ընտանիքին զբաղաւոր անդամները:

Մայրս, տան անկիւնները քաշուած, դաղտնի կու լար անդադար: Ինձ քոյրս, որուն դէմքէն տխրութիւն եւ աչքէն արտասուք չէին պակսեր, կ'ըսէր. «Ինչո՞ւ կու լաս, մայրիկ, ինչո՞ւ կու լաս, ես ալ քեզի հետ կու լամ»:

Հայրս, որ ամէն ինչ կը տեսնէր ու կը հասկնար, կ'ըսէր. «Ինչո՞ւ կու լաք, ես ալ ձեզի հետ կու լամ»:

Ես, որ ամէնէն մեծն էի, կ'ըսէի. «Ինչո՞ւ կու լաք, ես ալ ձեզի հետ կու լամ»:

Ամէնքս միասին կու լայինք, ինչո՞ւ կու լայինք, չգիտէինք:

Հարսնիքի գիշերը, երբ հարսնեւորները եկան, մայրս ինձ չկրցաւ զսպել, ան ալ ինկաւ հեկեկալով կու լալու:

Հարսնիքէն ետք, մայրս ինկաւ ծանր հիւանդութեան մէջ: Ամիսներ շարունակ անկողնի մէջ մնաց: Ամէն օր, երեկոները, քնութեան զգայնութիւնը հեչտանք մըն է, որուն պէտք է պատրաստուիլ յամրօրէն, յարատեւ ջերմով, առանց փութկոտութեան: Երբեմն, աւելի կայուն էր մարդը, աւելի հաւատարիմ քնութեան, կառչած իր անկիւնին, ահա թէ ինչո՞ւ աւելի խոր էր հոգին ու մշակուած՝ իր ներաշխարհը... Որքա՜ն մակերեսային, հարեւանցի ենք այսօր, չէ՞ք կարծեր...

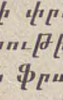
Գէթ այդ մտածումը կը յաճախէր ինձ, երբ ցուրտ ի ձեռին, գլխաբաց, պարկս՝ ուսընդանութ կը քերէի Լուառի ափը: Գեղածիծաղ երկիր արդարեւ, որ կը գինովցնէր բոլոր զգայարանքներս ու մտածումս միանդամայն: Բարեհամբոյր սիրուհի մը պիտի ըսէինք, որ հեզ ուպարկեչտ նուիրումով իր չնորհները կը բանայ ձեր հիացումին առջեւ... Մեղմ, մեղմօրօր, մեղմանուշ, այս բառերը կը ծփային օդին մէջ, ու ամէն վայրկեան կ'իմանայի պանդ երգի նման զոր կը մրմնջէին թըչունները, հովը եւ կոչնակները ականջիս:

(Շար. 2)

ՀԱՅՐ ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԺԱՄԱԿՈՐՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ ՓԱՑԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

«Գնա՛ այնտեղ, - կը կրկնէր բարեկամս, - լոյսը եւ հովը կը թեթեւցնեն բոլոր դիծերը ու խռսափուկ համայնապատկերներուն կու տան լոյծ, անխռթիական ու քաղցր երեւոյթ մը... Գնա՛, գնա՛... Ջուր չէ, որ մեր երբեմնի արքաները եւ ալնըւականները Լուառի չուրջը, բարձունքներու վրայ կանգնեցուցած են իրենց դըղեակները, - յայտնի՝ ոչ թէ դաժան ու սպառնացայտ արտաքինով, այլ նուրբ, պերճ ու բարի իրենց ճարտարապետութեամբ: Կռիւ, չարիք կամ պատուհաս չեն ոգեկոչեր այդ դղեակները, այլ որսի, հրճուանքի, տօներու, դչխոյներու անունը տուած են մեր հովտին անխարդախ դինին, թորուած՝ լոյս, երգ ու ժպիտ ցայտող այդիներէն... Գնա վայելելու մեր խնճորները, որոնց թագուհիներու, դչխոյներու անունը տուած են մեր նախնիք... Ա՛հ, Թուռե՛ն, Թուռե՛ն... պարտէզը Ֆրանսայի»...

«Ինչո՞ւ չէ, դաղափար մըն է», - ըսի իւրովի:

Գէթ այդ օրերուն, անճնապէս ծովը պիտ չէր հրապուրեր. իր աղի ու բարկ օդը, աշխարհիկ փլածներու ազմուկը զըրգըռիչ կրնար ըլլալ իմ ուժասպառ ջիղերուս: Ոչ ալ լեռը, որուն յողնութիւնները կրնային զգուշանալու պատճառներ ունենալ:

Լաւ ուրեմն. Թուռե՛ն... վայելե՛նք իր խաղաղ դաշտօրաներու եւ պուրակներու հրապոյրը:

Բայց արձակուրդս պիտի անցընէի ոչ ամէնուն նման, այլ այնպէս, ինչպէս խորհած ու ծրագրած էի յաճախ: Պիտի ճամբորդէի հետիոտն, առանց դերին ըլլալու կայարաններու, պանդոկներու ժամանակացոյցին, հետեւելով տրամադրութեանս, ու համաձայն՝ ճամբու անակընկալներուն:

Ժամանակի խնայողութեան տեսակէտով մէկայն համակերպեցայ երկաթուղիով Օրլէան անցնիլ, ու նոյն օրն իսկ յուլիսեան զաղջ միջօրէ մը - թողած քաղաքը սկսայ հետիոտն իջնել Լուառի հոանձքն ի վար դէպի Թուռա:

Ճամբորդելու նահապետական այս ձեւը անյարմար նկատէք թերեւս մեր զարուն, երբ թէքնիքը այնքան ամփոփեր է ժամանակը եւ միջոցը... Թոյլ տուէք ինձ նկատել արագութիւնը տեսակ մը կիրք կամ մոլեռանդութիւն, չըսելու համար ախտ, որով վարակուած է զարաւերջիկ մարդը: Բայց ըսէք խնդրեմ, յանուն ինչի՞ այդ աճապարանքը, տարածութիւնը լափելու այդ անյագ մարմաջը... Գործի աշխարհի վրայ եթէ որոշ արտօրանք մը հասկնալի է ինքնին, ինչպէ՞ս արդարացնել պտոյտի, հանգիստի պատրուակին տակ ապատա-նող չատերու հեւասպառ, խելագար կեն-ցաղը... Կը խօսիմ ասիկա, ոչ միայն բըժիշկի հանդամանքովս, այլ քնութիւնը եւ անդորրը սիրող իբրեւ պարզ մարդ, զոր կը վրդովեցնէ մեր ժամանակի այս նախապաշարումը...

Ինչ որ է սակայն. իմ մասիս, քնութիւնը ըմբռչխնելու լաւագոյն, թերեւս միակ միջոցը հետիոտն ճամբորդութիւնն է... Երանիելի՛ ուղեւոր, որ ազատ է ուզած տեղը կանգ առնել համայնապատկերի մը առջեւ, զգալու համար գոյներու, գիծերու, բոպէներու երաժշտութիւնը, լուռութեան վայրկեանը, ու մանաւանդ կեանքի հրաշքը եւ խորհուրդը, իր բոլոր կայուն ու յարափոխոխ ձեւերուն տակ... տարիներ ուսումնասիրութեան առարկան դարձած է նոյն հեղինակին: 1975-ին Իսմայիլ Ռային կը հրատարակէ հարուստ տուեալներով ու փաստերով չարադրուած «Ղաթլ ամէ Արամանէ» («Հայերու ջարդը») հատորը: Հեղինակը կը գրէ. «... Օսմանեան Թուրքերը արշաւեցին, հասան մինչեւ Եւրոպայի սիրտը, սակայն քաղաքակրթութենէն նշոյլ մը անդամ չընտրին իրենց հետ...»:

Բարձր գնահատելով հայկական միջնադարեան պատմութիւնը, ինչպէս նաեւ Հայոց լեզուի հարստութիւնը, պարսիկ մտաւորականութիւնը տեսաւ ու գնահատեց հայ ժողովուրդի պատմական մեծ անցեալը եւ հետզհետէ սկսաւ նաեւ ծանօթանալ հայ ժողովուրդի բանաստեղծական հանճարին, անոր իմացական հարըստութեան, մտքի մեծ թռիչքներուն:

Հայագիտութիւնը հետզհետէ նոր ծաւալ կը ստանայ Իրանի մէջ, ուր բարձր կը գնահատուին հայկական գարուոր մըշակոյթը, պատմագրութիւնը, ճարտարապետութիւնը, բանաստեղծական արուեստը: Իրբեւ վկայութիւն մէջբերենք Թեմուր Կորկինի հետեւեալ խօսքերը. «Ուր որ հայկական բանաստեղծութիւն տեսնէք, կեցէք, խորհրդածութեամբ մըտածեցէք, որովհետեւ հայկական բանաստեղծութիւնը կանգնած է իր գարաւոր անցեալի վտառպանծ ու անսասան պատուանդանին վրայ: Որովհետեւ հայ ժողովուրդը միշտ ալ մշակոյթն ու գիտութիւնը գրուատողը եղած է եւ անոնց գարգացման համար չէ խնայած իր ուժերը: Անոր համար չէ՞ որ գարերու խորերէն մեղի հասած «Աստուածաշունչ»ի հայերէն քրքանչելի թարգմանութիւնը ստացած է «Թագուհի թարգմանութեանց» անունը»:

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՀՈԳԵՎՈՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ

ՀՈԳԵՎՈՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ

Ա.

Ամառ մը ես ճամբար իջեցուցի, դիտելու համար, թէ ինչպէ՞ս կ՚ապրին, կը զբաղին, կը զուարճանան, կը սորվին, կը խաղան, կը հանգչին, կը սնանին, կը հագուին, կը լուանան, կը հիւանդանան, կը բուժուին, կը մեռնին, կը թաղուին, կը յարութիւն կ՚առնեն, կ՚ամուսնանան, կը բաժնուին, կը ծերանան, կը ծնան

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պետրոսեան եւ Քնեազեան ընտանիքնե - րը, 500 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, փո - խան Ծաղկեպսակի, Հրանդ Ակոնեանի կսկծալի մահուան առթիւ :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Հ. Անդրէասեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Անդրէասեան 250 Ֆ. կը նուի - րեն «Յառաջ»ին եւ 250 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի (առանձ «Յառա - ջ»էն), կարապետ Պոտուրեանի մահուան առթիւ :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մարկրիթ Ինճէեան 100 Ֆ. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց վրժ.ին (ըս - տանձ «Յառաջ»էն եւ 100 Ֆ. «Յառա - ջ»ին, Տիկին Արաբսի Յարութիւնեանի յիշատակին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղ. Թաղականու - թիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները.

** Եպրաբսի Մալեանի (ծնեալ՝ Խարա - խանեանց) մահուան առթիւ՝ Յովսէփեան եւ Գուլումճեան ընտանիքները 500 Ֆ., Յովհաննէս Գուլումճեան, Զաւէն Միլ - տոնեան, Պայծառ Խարախանեան 200ական Ֆրանք, Համբարձում Աբրահամեան, Աշ - նիկ եւ Մարգրիտ Աբրահամեան, Արմե - նուհի եւ Պետրոս Յովսէփեան, Նազարեան ընտանիք, Կարպիս Գուլումեան, Աննա Սուքիասեան, Սահակ Աւագեան, Տիգրան Ալանեան, Շալճեան ընտանիք, Թրֆան - տա Համպուրեան, Բիւզանդ Թիրէքեան, Նշան Մարգարեան 100ական Ֆ., Գէորգ Յովսէփեան 150 Ֆ., Ինէզեան ընտանիք, Ժանօ Յովհաննէսեան, Արիկ Մինասեան, Վրէժ Սահակեանեան, Մկրտիչ Պապուչեան, Երանուհի Կէօնճեան 50ական Ֆ., Կիւլիւ - զար Դարբինեան, Զարուհի Դաւիթեան, Մարկոսեան ընտանիք, Երանուհի Տէմէ - եան 30ական Ֆ., Պայծառ Տիրանեան 25 Ֆ. :*

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԱՏՈՒՌԻՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան մա - տուռին մէջ պատարագ կը մատուցուի՝ Շաբաթ, 13 Օգոստոս, ժամը 10·30-ին :

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ ՓՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Հանգստեան Տան բնա - կիչներուն ընտանեկան պարագաներն ու բարեպաշտ հաւատացեալները :

80e ANNIVERSAIRE DE LA NAISSANCE DE

Aram Khatchatourian

Concert à Marseille

ABBAYE DE St. VICTOR
Vendredi 30 Septembre

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՑԹ
ի նպաստ
Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԻՆ

×

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Սեպտեմբեր 24-ին

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19

×

Կապոյտ Խաչի
Շրջ. վարչութեան կազմակերպած
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-ԻՆ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեկան պա - րահանդէսը՝
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22
Մանրամասնութիւնները յետագային :

- ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ -

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս կիրակի, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի ե - պիսկոպոսական հանդիսաւոր Պատարագ :

Յաւարտ Պատարագի, կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն :

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9.-ին, Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին :

×

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, 15 ՕԳՍ.,
ՅԻՇԱՏԱԿ Ի ՄԵՌԵԼՈՑ

Նոյն եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժա - մը 10-ին, կը մատուցուի Պատարագ, եւ յաւարտ Պատարագի կը կատարուի Հոգե - հանգստեան պաշտօն վասն հանգուցեալ - ներուն :

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

14 Օգս. Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարա - դայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ Ս. Պատա - ճածնայ ոտնին առթիւ հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի, յաւարտ Պատարագի կը կատարուի աւանդական Խաղողի օրհնութիւն

Պատարագ՝ ժամը 10·45-ին :

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՏԷՍԻՆ

Կիրակի առտու պատարագ, մատաղ եւ խաղողօրհնէք :

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի առաւօտ պատարագ եւ խաղող - օրհնէք :

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՆԻՍ

Նիսի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ օծ - ման 56րդ տարեդարձի եւ անուանակոչու - թեան առթիւ հանդիսաւոր Պատարագ՝ Կիրակի, 14 Օգոստոս : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԻՃԵԱՆ

Շաբաթ 13 Օգոստոս՝ պատրաստու - թիւն Մատաղի, սկսեալ ժամը 13-էն, Կի - րակի 14 Օգոստոս՝ ժամերգութիւն, ժա - մը 9·30-ին, Պատարագ, ժամը 10-ին եւ Օրհնութիւն՝ մատաղի եւ խաղողի, ժա - մը 11·45-ին :

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, 14 Օգս., Վերափոխում Աստ - ուածածնի :

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղե - ցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ : Յա - ւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն :

ԻՍԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

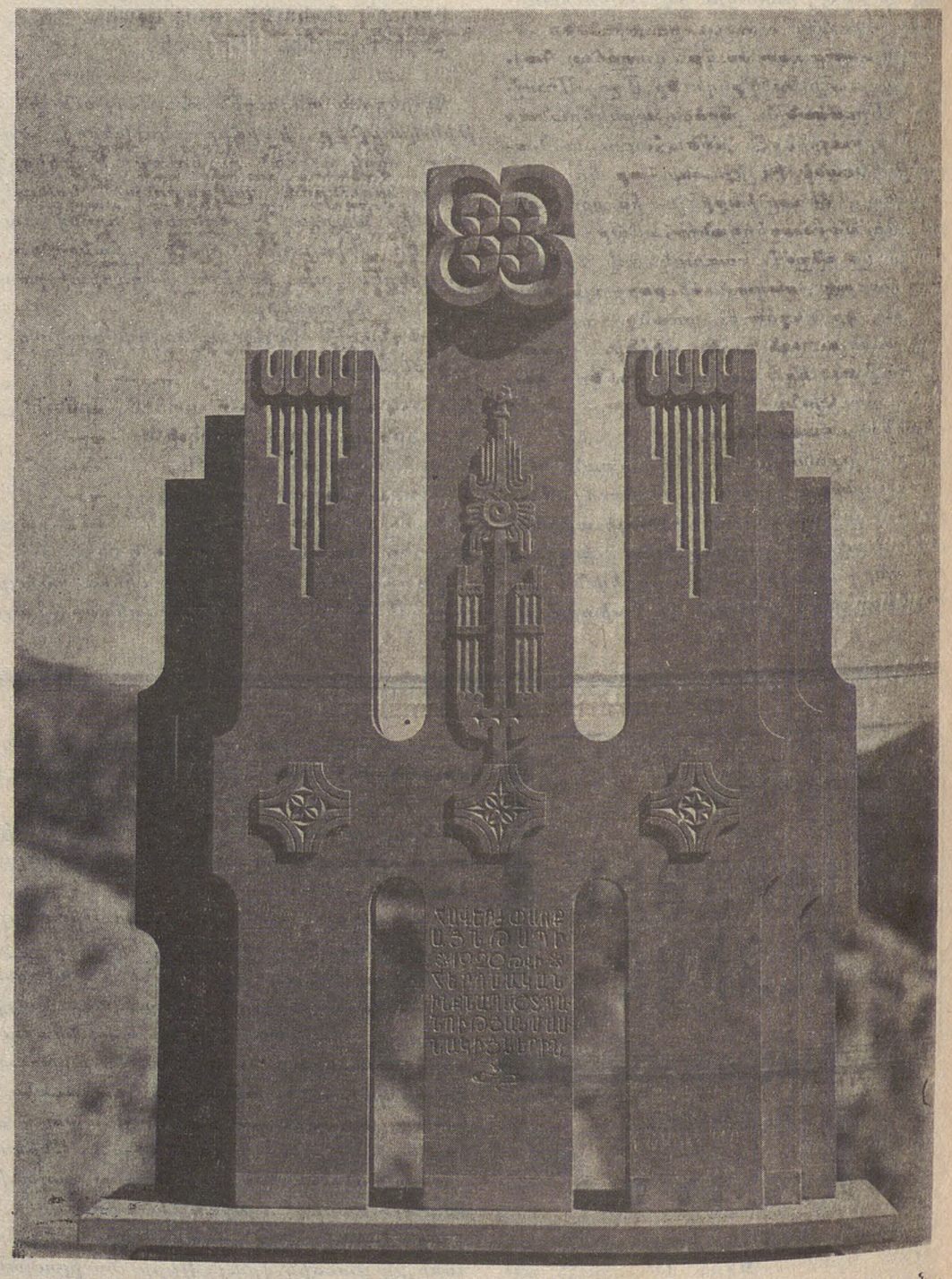
Կիրակի Օգս. 14-ին՝ ժամերգութիւն ժամը 9·30-ին եւ Պատարագ՝ ժամը 10·3֊ին :

Յաւարտ Պատարագի՝ խաղողօրհնէք :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Կիրակի, Օգս. 14, պատարագ եւ խա - ղողի օրհնութիւն :

— ԿՈՉ —

ՅԱՒԵՐԺ ՓԱՌՔ ԱՑՆԹԱՊԻ
1920-Ի ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ
ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Յուլիս 14-ին մեր ստացած նամակով, տեղեկացանք թէ Հայաստանի կառավա - րութիւնը որոշած է Սեպ. 27-ին կատարել յուշարձանին բացման արարողութիւնը :

Աղոտահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել :

Այս ուրախ առթիւ, կոչ կ'ընենք այն - թաղցի մեր հայրենակիցներուն, խուռ - ներամ ներկայ ըլլալ այս բացառիկ ծնող - կատարութեան, եւ վայելելու նոյն թուա - կանին կատարուող Ս. Մեսրոպի օրհնու - թիւնը :

ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԼՐՃԵԱՆ

OPTIMA Tours

Prochains Départs en Arménie

SPECIAL PELERINAGE DU SOURP MURON

— Du 20 au 30 Septembre
— Du 20 Septembre au 4 Octobre
— Du 22 Septembre au 6 Octobre

demandez nos programmes détaillés.
Possibilités de départ de LYON et de MARSEILLE.

Renseignements et Inscriptions:

SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
17
MERCREDI
17 AOUT
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ,
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.502

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

59e ANNÉE — No 15.502

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԱՊԸ ԼՈՒՌՏԻ ՄԷՋ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐՈԶԵՑ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՋԻՆՔԸ ԴԻՄԱՒՈՐԵՑ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏՆ ԱԼ ՀՐԱԺԵՇՏ ՏՈՒԱԻ

Ժամանակաշրջանի մը մէջ, ուր դէպքերը աւելի մեծ են քան դէմքերը Ցովհ. Պօղոս Բ.ի նման անձ մը, կրնայ նկատելի մխիթարիչ բացառութիւնը, քանի ընդհանրական եկեղեցւոյ պետն ըլլալէ անդին, պետական մեծ դէմք մըն է եւ մանաւանդ մէկը՝ որ «կը խանգարէ»:

Պապը, արդարեւ, չի խնայեր ոչ ոքի եւ չի քաղաքներ այն ճշմարտութիւնները, զոր կ'ուզէ ըսել:

×

Ապահովութեան արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին այս այցելութեան առթիւ, քանի որ մթնոլորտը միշտ լարուած է, ահաբեկչութեան փսիխոզը չէ անհետացած եւ սպառնալիքներն ալ չէին պակսեր:

Երկուշաբթի իրիկուն, Ժոզէֆ Ցրան - չեսքի արդարօրէն կրնար չունչ մը քաշել, որ պապը կրցաւ ողջ-առողջ տուն վերադառնալ եւ եթէ ինք՝ ընդունելով թէ ըսպառնալիքներ եղած էին չէր ճշդեր անոնց ընոյթը, Լուտուի քաղաքապետը սակայն, նուազ դաղտնապահ, կը յայտնէր թէ Ա-ՍԱԼԱ-ն հեռաձայնելով Թառպի ոստիկանապետութեան յայտնած էր, յանուն Օր - լի խմբակին, թէ պիտի սպաննէ պապը: Ցրանսական ոստիկանութեան ձեռք առած միջոցներէն զատ, Վատիկանն ալ ունի իր սպասարկութիւնները եւ 35 մնայուն պահակ, Պապին չուրջ:

Ցովհ. - Պօղոս Բ. Կիրակի, ժամը 15-ին հասնելէ Թառպ, ուր զինքը ընդունելու էր Հանրապետութեան նախագահը, որ ողջունելով Պապին ընդմէջէն «Հաստատութիւնը, որ այնքան խորապէս իր դրոշմը դրած է տիեզերական պատմութեան վրայ», չէշտեց - «Ցրանսան կ'ընդունի մարդը, որ արաքեալն եղաւ մեծ դատերուն, ինչպէս՝ խաղաղութիւնը, համակարծութիւնը եւ արդարութիւնը»: Իր կարգին, Պապը ոգեկոչելով նաեւ Ցրանսայի դերծարութիւնները, հաստատած է ,թէ ա - նոնց լուծումը կ'ենթադրէր իւրաքանչիւրին հաւատարմութիւնը իր խղճին: Մէկ ժամուան իրենց տեսակցութեան ընթացքին, Պապն ու նախագահը չօչափած են քաղաքական մի քանի հարցեր, Ֆ. Միթերան ճշդեց տակաւին «ամէն մէկս ի՛ր մարդն ունի»:

Լուտուը պարապ չէր, բայց չունեցաւ ակնկալուած բազմութիւնը - 150էն 200 հազար կը նկատուի ուխտաւորներու թիւը, մինչ չուրջ 300 հազար հոգիի կը սպասէր:

Պապին հինգ կարեւոր ճառերուն թեմաները եղած են խաղաղութիւնը, ազատութիւնը, հաւատքի ազատութիւնը, տառապանքը: Ոգեկոչելով անոնք որոնք կը տառապին իրենց հաւատքին համար, Պապը բռնած է «Բանտին, արդելափակման կամ տաժանակիր աշխատանքի կայաններուն, իր խոկ հայրենիքէն աքսորին վրայ աւելցան ուրիշ պատիժներ, նուազ նշմարելի բայց աւելի նրբամիտ, ոչ թէ արիւնալի մահը, բայց տեսակ մը քաղաքային մահ, ոչ միայն խտրականութիւնը բանտի մը կամ արգելափակման կայանի մը մէջ, այլեւ մշտական սեղմումը անհատական ազատութեան կամ ընկերային զատորոշութեան»:

Երիտասարդներն ալ մեծ խանդավառութեամբ չրջապատած են Պապը, որ իրենց ըսաւ, ի մէջ այլոց - «Պէտք ունինք յոյսին որ կ'երկարաձգէ հաւատքը: Բազմաթիւ երիտասարդներ, այսօր, չուարած են, մատնոտ մեր չրջանի պահանջներուն առջեւ: Ի՞նչ ապագայ: Ի՞նչ աշխատանք պիտի գտնենք: Ո՞վ պիտի կարենայ յաղթահարել ընկերութեան ախտերուն: Ո՞ր ճիգերը պիտի կարենան լուծում մը բերել համաչխարհային մեծ հարցերուն, մարդկային իրաւանց բռնաբարմանց: Ի վերջոյ, ի՞նչ է այս կեանքին իմաստը: Ոմանք իրենք զիրենք աւելորդ կը զգան ծերացած աշխարհի մը մէջ, անկարող բան մը ընելու գոց աշխարհի մը մէջ, կը կասկածին նոյնիսկ քրիստոնեայ իրենց պատմութեան մասին»:

Ընդհ. ձեւով յաջող այցելութիւն մը, որմէ անշուշտ դժգոհներ ալ կան՝ անհատներն ու անիշխանականները: Առաջինները բողոքի զեկոյց մըն ալ հրապարակած են:

Պապը վերադարձաւ Երկուշաբթի իրիկուն, իրեն հրաժեշտ տուաւ նախարարապետը՝ Փիէր Մօռուա: Ցովհ. Պօղոս Բ. դնաց իր ամարանոցը՝ Քասթէլ-Կանտոլֆօ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՁԱՏԻ մէջ, չաբաթավերջին որոշ հանդարտութիւն մը տիրեց, մինչ Ֆրանսացի վայրաչները կը տեղաւորուէին: Քատաֆի բացարձակապէս հերքեց թէ լիբիական որեւէ մասնակցութիւն ըլլայ, ինչ որ ըսել տուաւ Ֆրանսայի արտաքին նախարար՝ Շէսոնի թէ վար առնուած լիբիական օդանաւին լիբիացի օդաչուն հաւանաբար Հրատ մոլորակէն եկած է...: Ներկայիս, 15րդ զուգահեռական մը կայ, որ կը բաժնէ երկիրը զինուորական երկու մասի: Կուբունի եւ Լիբիա պէտք չէ փորձեն սահմանն անցնիլ, քանի Ֆրանսացիք հակազդելու հրահանգ ունին:

Չիլիի մէջ Փինոչէ իր հսկացած ձեւով կը ծօնէ, Ալլենէյի տապալման եւ իշխանութեան գլուխ իր գալուն տասնամեակը, անխնայ «զապելով» ցուցարար թէ ընդդիմադիրը: Բախումներու հետեւանքով պաշտօնապէս 24 մեռեալ կայ, բայց զոհերու թուարկութիւնը նոր միջադէպերու եւ կռիւներու առիթ տուած է: Ներքին նոր նախարարը կ'ըսէ թէ «Վատթարագոյն բանը, որ կրնայ պատահիլ Չիլիի քաղաքացիական պատերազմի մը հետ դէմ յանդիման գտնուիլն է» ու ապահովութիւն կու տայ որ՝ «թուականը չեմ կրնար ապահովել բայց 1990էն առաջ Չիլի ընտրուած Ժորհրզարան մը պիտի ունենայ»: Իտալիոյ նախագահը՝ Փեռթինի հեռագրով մը ՄԱԿի նախագահին իր վրդովումը կը յայտնէ ու Չիլիի դատապարտումը կը պահանջէ:

ՀՈԼԱՆԴԱ. ձերբակալուած եւ Պրիւսէլ փոխադրուած, պելժիական արդարադատութեան պահանջով, Թրքահպատակ Հայը, որ կարծեցեալ մարդասպանն էր սպաննուած Թուրք դիւանագէտին (Ցուլիս 14, Պրիւսէլ), մահափորձին օրը Փարիզ կը գտնուի եղեր, ըստ Մաթէնի: Պելժիական ոստիկանութեան մէկ պատուիրակութիւնը Փարիզ եկած է եւ ստուգած, որ կէօլի տուած արդարացումը (այդ օրը՝ ևս Փարիզ էի) ճիշդ է: Ըստ Մաթէնի հարցը զայթակղութեան դուռ կը բանայ Պրիւսէլի ոստիկանութեան մէջ եւ «աննախընդաց կափկ» մասին խոկ կը խօսուի: Ութ ականատես ճանչցած էին զինքը եւ ոստիկաններն ալ սպանութեան դրդապատճառն ալ գտած էին՝ վրէժը լուծել Թուրք դաշնի սպասարկութեանց սպաննած Հայու մը:

39 ԹՈՒՐՔԵՐ արտաքսուած են արեւմտեան Գերմանիայէն եւ օդանաւը դըրուած Ֆրանքֆուրթէն դէպի Պոլիս: Սակայն Մէմէչ անուն, 24 տարեկան Թուրքի մը արտաքսումը պատճառ եղած է, որ իր փաստաբանները բողոք մը ներկայացնեն. Սթրազպուրկի Մարդկային Իրաւանց եւրոպական յանձնախումբին առջեւ, որովհետեւ, ենթական մահապատիժի վտանգի տակ է, Թուրքիոյ մէջ, ուր հրացանաձգութեան մը մասնակցած էր: Մինչ 38ներըը ապօրինի կերպով կը մնային Գերմանիա, ուր յանցանքներ ալ գործած են: Այս արտաքսումներուն առթիւ, 150 հոգի գոյց մը ըրած են օդակայանը:

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՓՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ «ԻՄԱՆԻԹԷ»Ի ԴԷՄ

×

Ի պատասխան «Իմանիթէ»ի Ուրբաթ օրուան (Օգս. 12) յօդուածին, ուր Համայնավար պաշտօնաթերթը հատ ու կենտ մէջբերումներով Թրքական պարբերականէ մը, կը մեղադրէր մէթր Փաթրիք Տէվէճեանը, որպէս մէկը, որ 6 ամիս առաջ ծանուցած էր Օրլիի ոճրախորհը, վատատաբանը յայտնած է թէ անուանարկութեան դատ կը բանայ Թերթին դէմ:

Փ. Տէվէճեան կ'ըսէ այս առթիւ, ինչ որ արդէն «Իմանիթէ»ի յօդուածն ալ չէր ծածկեր, որ ընտրական դրդապատճառներ մղած են Թերթը նման յօդուածի մը: Տարօրինակ ալ կը գտնէ, որ համայնավար պաշտօնաթերթերը վկայութեան բերէ Թուրք պետական կառավարութեան քարոզչութիւնը եւ «կարծիքներ» բաժնի մը ներքեւ, կը պատասխանէ Իւմանիթէի Ռոթիտիէն տը Փարիի մէջ (Օգս. 13) եւ կ'ըսէ ի մէջ այլոց - «Եթէ պատահած է, որ պաշտպանեմ հայ զինուորականները, իրաւունք կո՞յ աւտր համար զիս նոյնացնելու ահաբեկչութեան հետ: Ինչպէս պիտի ըսէր Մոռօ-Ճիաֆէռի, վաստաբան եւ Արդարութեան նախարար Ժողովրդական Ճակատին «Պիտի նախընտրէի մայրապետներն եւ պատուոյ լեգէոնի պարգեւատրուածները պաշտպանել, բայց յաճախ չէ որ փաստաբանի պէտք ունենան»:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

"Le Point" եի ՀԱՅԵՐ

×

Օգս. 15 / 21ի «Լը Փուէն» չաբաթաթերթը չորս չահեկան էջեր նուիրած է Հայերուն, ցեղասպանութեան եւ այսօրուան կացութեան:

«Հայերը, մոռցուած ժողովուրդը» խորագրին տակ, Ժօժէն Մանոնի, նկարներով եւ քարէհաով մը ճոխացած, յօդուածի մը մէջ, իսկապէս հետաքրքրական տողեր տարաբաղրած է, որոնք կը սկսին տապէս - «Սեւ ծովէն Օրլի-Հարաւ եւ Արարատէն Թաժի բերանը, հեռաւորութիւնները չանկարծ չնչուեցան»: Ու 1983էն կ'երթայ 1915, չոր կերպով նկարագրելու համար ինչ որ եղած է ժողովուրդի մը ոչնչականը: Մանոնի չի խնայեր Թուրքերուն, չընչաւոր տպրիւրները քազելով Իվ Թերնոնի «Հայերը՝ ցեղասպանութեան մը պատմութիւն» հատորէն: Կը մէջբերէ Թալէաթի հեռագիրը եւ Զրչիլի տա վկայութիւնը (Ուորլտ'ս Ֆիքզըս՝ Համաչխարհային տագնապը, հատոր Ե., էջ 405), գրուած 1929-ին - «Ոչ մէկ կասկած կայ որ այս ոճիրը պատրաստուած էր եւ գործուած Թաղաքական նպատակներով: Առիթ մը կը ներկայանար երկրին անհետացնելու համար Քրիստոնեայ ցեղ մը»: Յօդուածը կը վերջացնէ յիշելով նաեւ Ֆերիա փաշայի խոստովանութիւնը 1919-ին եւ Քլէմանսոյի վրդոված արտայայտութիւնը:

Թիէրի Տիւսար, այսօրուան վկայութիւններ կը բերէ, Մանոնիի յօդուածին յաջորդող երկու էջերուն մէջ:

«Հայ ըլլալ, այսօր» կ'ըսէ, «յիշողութիւն ունենալ է» եւ կը ներկայացնէ այդ յիշողութիւն ունեցողներէն՝ ապրիլեան սերունդի վերապրող մը՝ Պօղոս Սրզումանեան, 77 տարեկան, որ կ'ըսէ - «Շուրջ 10 տարեկան էի չարդերու առեն եւ երբ այդ տարիքին կը քալես հազարաւոր դիակներու մէջէն, ամբողջ կեանքդ ատկէ ազդուած կը մնաս»: Յօդուածագիրը հակիրճ կերպով կը պատմէ Պ. Սրզումանեանի կենսագրականը, Գորֆուի որբանոցէն Մարսէյլ, ապա Ալժերիա, հուսկ՝ Մարսէյլ, հրատարակելով նաեւ երկու նկարներ:

Լրագրողը կը հանդիպի նաեւ ուրիշներու, Մարսէյլ, Փարիզ թէ Սլֆորվիլ: Մէթր Էմիլ Ալանեան, որ կ'ըսէ թէ հանգըստաւէտ բան մը չէ, «Հայ ըլլալ» եւ ուրիշներ, որոնք կը բացատրեն, երբեմն ալ կ'արդարացնեն ահաբեկչական արարքները, պայմանաւ որ կոյր չըլլան այլ՝ «թերախտած», ինչ որ ըսել կու տայ յօդուածագրին - «այս միամտութիւնը «թերախտած» մահափորձերու չուրջ, խորքին մէջ հասարակաց կէտերէն մէկն է, այլապէս պատակուած սիխուքի մը»:

Տիւսար խօսելով ներդաղթի մասին, կը գրէ թէ «1947-ին, պատասխանելով ըՄթալինի կոչին, Հայերը գացին Երեւան, ապրելու իրենց պապին՝ Վազգէն Ա.ի մօտ» (որ, ինչպէս ծանօթ է, կաթողիկոս չէր, այդ չրջանին, քանի ընտրուած է 1955-ին):

Գրութեան վերջաւորութեան, յօդուածագիրը հարց կու տայ, Հայերը արդեօ՞ք միակ քրիստոնեաներն են, որոնց կրօնքը ներում չի ճանչնար եւ կու տայ Հայերուն պատասխանը՝ «Ներե՞լ, այո, մոռնալ՝ երբեք» ու կ'արձագանգէ Արշամ Պապայեանի սա խօսքին «Ցեղասպանութեան ճանաչումը կապուած է հողերու վերադարձին եւ այդ պատճառով է, որ Թուրք կառավարութիւնը ոչինչ կ'ուզէ ճանչնալ» ի վերջոյ ըսելու համար թէ Հայերն ալ Թուրք Վիլի Պրանտի մը կը սպասեն...:

ՅՈՒՇ ՄԸ

ՏՈՔԹ. ՔԷՔԼԻԿԵԱՆԷՆ

—×—

Պատահաբար ծանօթացայ իրեն Պէյրութի մէջ 1952-ին, երբ Ամերիկայէն եկած էր այցելելու իրենները։

Մեր տեսակցութիւնը անմիջապէս մը - տերմական եղաւ չնորհիւ իր դիւրամատչելի ու զուարթ նկարագրին։ Այս աւելի չեշտուեցաւ երբ տեղեկացաւ որ բանասեղծ Ահարոնին հետ Բրակայի մէջ տարիներով սենեակակից եղած էինք։

Զարմանալի է որ զիտական իր զրա - դումներուն առընթեր մշակած էր հայ զըրականութիւնը եւ մասնաւորաբար բա - նաստեղծութիւնը, հետու հայկ· միջա - վայրէ· մասնաւորաբար հետաքրքրուե - ցաւ անոր անհատական կեանքին մանրամասնութիւններով։ Ահարոն հարուստ էր - թերեւս բանաստեղծներու յատուկ - տա - րօրինակութիւններով, որ մեզի լիաթոք խնդալու առիթը կու տար։

Քէչելիկեանի համբաւը՝ որպէս ոսկրաբոյժ, տարածուած է Ամերիկայի մէջ, չնորհիւ իր դասախօսական եւ մասնագիտական հրատարակութիւններուն եւ կիրարկած բուժման մեթոտներուն։

Դրուագ մը իր ապրումներէն· անցամ մը երբ նստած է համալսարանի իր աշխատանոցը, ներս կը մտնէ թուրք ուսանող մը ըսելով· «Պրն· փրոֆ· կը փափաքէի դիտնալ թէ ինչո՞ւ իմ անձիս հանդէպ չունիք նոյն սրտաբաց ու մտերմիկ վերաբերումը զոր կը ցուցաբերէք միւս աշակերտներուն հանդէպ։ Ի՞նչ է այս չնորհազրկման պատճառը։

Թուրքը իրաւունք ունէր, փրոֆ·ը իրապէս արհամարհանքով կը վերաբերէր ա - նոր հանդէպ, լոկ թուրք մը եղած ըլլալուն պատճառաւ։

- Նստէ՛, կ'ըսէ իրեն Քէչելիկեան, դուն դիտես որ ես հայ եմ։ Թուրքիոյ արեւելեան նահանգները, հազարաւոր տարիներով մեր հայրենիքը եղած են։ Ձեր ցեղը ասկէ 5-600 տարի առաջ է միայն որ եկած է տիրելու մեր երկրին ու ժողովուրդին վրայ, դաժան միջոցներով։ 1915-ին պատրուակելով որ հայերը անջատողական ձգտումներ սկսած են ունենալ, մեր աղդին ինքնապահպանման ձգտումները մեր իսկ հայրենիքին հողերուն վրայ՝ ոճիր նկատելով, ձեր կառավարութիւնը կ'որոշէ բնաջնջել մեզ պաշտօնապէս։ Եւ ի՛նչ հեղնանք որ մահացու ոճիր կը նկատուի ազգի մը ազատագրելու չարժումները, չքմեղացնելու համար բռնատիրոջ համատարած արհաւիրքը։

Այս դժոխային ծրագրին գործադրութիւնը չեղաւ առնական՝ ճակատ ճակատի պայքարով՝ այլ երկչոտ ու ստոր միջոցներով։ Նախ բոլոր այրերը կը հաւքեն զինուորական պարտականութեան պատրուակով եւ փոխանակ զէնք յանձնելու ու ճակատ ուղարկելու զաղտնաբար բոլորն ալ անզէն կը չարդեն վատաբար, նախապէս պատրաստուած հրոսակներու եւ քիւրտերու ձեռքով։ Անպաշտպան մնացած ծերերը, մանուկները եւ կիները աւելի վայրագ միջոցներով կ'ոչնչացնեն, կիները կը լլկեն իրենց զաւակներուն աչքին առջեւ, եկեղեցիներու կամ դիմերու մէջ զանոնք բանտարկելով կրակի կու տան։ Աւելի ահռելի կ'ըլլայ տեղահանութիւնը երբ անզօր այդ էակները դէպի Սուրիոյ անապատները կը քշեն, հետիոտն, առանց չուր խմելու արտօնութեան ու հոն վերջնականապէս կը բնաջնջուին։ Ես ինքս, այդ համատարած սարսափէն պատահաբար ազատած եմ որը, երբ մերինները արդէն չարդուած էին, ի՞նչպէս կ'ուզէիր որ ես հայ, դուն թուրք, քեզի հանդէպ տարբեր վերաբերում ունենայի քան այն ինչ որ ունեցայ մինչեւ այսօր»։

Ուսանողը ընկճուած կ'ըսէ «ներողութիւն փրոֆ· այս ձեր բոլոր պատմածները ինձի բոլորովին անծանօթ են· ոչ ոք այդ մասին խօսած է կամ կարդացած· պիտի դրեմ հօրս, լուսաբանութիւն պահանջելով»։

Ամիս մը չանցած նոյն ուսանողը կըկին կը ներկայանայ իր ուսուցչին, խիստ յուզուած արտայայտութեամբ մը· «Հօրմէս ստացած եմ ահաւասիկ նամակ մը, որով ան ամբողջապէս կը հաստատէ ձեր բոլոր պատմածները։ Կը հասկնամ ձեր ցասումը, մեր ազգին հանդէպ։ Անշուշտ իմ յուզումս չի կրնար մեղմացնել հայ ազգին կսկիծը, ես պիտի փափաքէի նե - րողութիւն խնդրել ձեզմէ եւ բովանդակ հայ ազգէն, եթէ այս պիտի բլլար անզօր սփոփանք մը ձեր վիշտերուն»։

Ուսումնական չրջանը աւարտելով կը վերադառնայ երկիրը, հայ դիտնականն քաղած իր հմտութեամբ ամօքելու թուրք ազգին ոսկրային ցաւերը։

Հանդիստ իր ոսկորներուն։

Վ. ԿԻՒԼԷՍԷՐԵԱՆ

ՄԵՈՑ ԱՇԽԱՐՀ

ՀԱՐՍԱՆԻՔ ՄԸ

—×—

Բ.

Կամա՛ց կամա՛ց, հարսանեկան թափօրը կը կազմուի։ Հարսնեղբայր Մամիկոն, հարսին թեւը մտած կը սկսի սանդուխնեբէն վար իջնել· անոր կը հետեւին բոլոր հարսնեւորները։

Այն պահուն երբ թափօրը մեր տան դռնէն դուրս ելած եւ խռնուած էր փողոցին մէջ, վերը, մեր հիւրանոցին վառարանը որ կասկարմիր կը զմռսուար, յանկարծ կրակ կ'առնէ եւ զարմանալի թըխթըխթոցներով կը լեցնէ մեր տունը։ Հոն մնացած ծնողքս հազիւ հրդեհին առաջքը կ'առնեն։ Այս պատահարը նախ չատ դէշ կ'ազդէ անոնց վրայ։ Զարադուշակ կը նըկատեն նման երեւոյթ մը հարսնիքի դիչերով։ Սակայն վերջը միայն կ'իմանան որ, Հայկանոյշի նախկին ուղղուներէն երիտասարդ մը, վրէժխնդրութեան համար, մեր տանիքին ծխնելոյզէն ծրար մը վառոդի փոշի կը նետէ վառարանին ծակին մէջ։

*Դուրսը հարսնեւորները անտեղեակ վէրի անցուդարձին, ուրախութեան կանչերով, ծափ ու ծիծաղով կը սկսին երերալ նազով ու տուզով, իւրաքանչիւրն իր ձեռքըն ունի մէկ մէկ վառած մոմ։ Այդ րոպէին, մեր փողոցի ղրացի բարեկամ դըռները կը բացուին եւ օդիի գաւաթներով եւ անուշեղէններով լիքը ափսէներ կը հըրամցուին հարսնեւորներուն։ Տղամարդիկ կը սկսին խմել կենացներ· գլուխները հետզհետէ կը տաքնան, զոյգ տուիքերն ու ծխփերը կը չրխկան, ու խորհրդաւոր գիւղական մթնոլորտ մէջ մոմերու չարաչերուան մթնոլորտ մէջ մոմերու չարաչերուան մթնոլորտ մէջ մոմերու չարաչերուան

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԱԻԵԼԻՆ ՃԱՌԸ

Ա.

Եղերաբախտ Տէմիրճիպաշեանի կողմէ աւելի քան իննսուն տարի առաջ արտասանուած ճառ մը կայ, որ մեր պատմութեան անցած է «Ատելին ճառը» անունով: Այդ ճառը արտասանուած էր Օրթագիւղի Հոփոփմեանց Ազգկանց վարժարանի մրցանակաբաշխութեան առթիւ: Եւ Տէմիրճիպաշեան այդ օր հանդէսին ներկայ գտնուողներուն անմոռանալի դաս մը տուած էր իրմէ սպասուածին ճիշդ հակառակը խօսելով ու դովաբանելով «Ատել»ը: Ես կ'ըսեմ որ մեր բոլոր անօրէնները, ուսուցիչները, մանկավարժները, մտաւորականները, մանաւանդ ծնողքներն ու դպրոցականները քանի մը տարին անդամ մը մէկտեղ հանելու են այս ճառը եւ զայն անդամ մը կարդալու են ծայրէ ի ծայր:

Տէմիրճիպաշեան իր այդ ճառին մէջ անճանաչելի է: Նիրվանայի իր ամէնօրեայ բարձունքէն ու երազանքէն իջած է ու իր ոտքերուն ամբողջ ուժովը կոխած է դետնին վրայ: Զգած է իր մչուչապատ ոճը ու փոխ առած է ամէնէն ժողովրդական բառերը, մեր վարժապետներէն պահանջելով որ անոնք մեր աղջիկներուն ամէն բանէ առաջ սորվեցնեն տան մաքրութիւնն ու «ատել»ի գործածութիւնը:

«Ատել, կ'ըսեմ, կը գոչէր ան այդ օրը, ատել ո՛չ միայն փոքրիկ խցիկ մը, այլ բակն ալ, խոհանոցն ալ: Թավան սիւփիւրկէոի-ով տունին էօրիւմնէէֆ-ները վար առնել, չալը սիւփիւրկէոի-ն բոպիկ ոտքին տակը դնել ու տախտակները փարըլ փարըլ փարլաթմիշ ընել: Պայազի՞ բան է ասիկա, չա՞ա լրտեան է: Սակայն իրա-պաչուութիւն դաւանող կը ցուցնենք մենք ինքզինքնիս»:

Դեռ չարաթ մը առաջ մեր լիսէասարտ աղջիկները իրենց դլուխները կը ջարդէին համալսարանի մուտքի քննութիւններու նեղ դռնէն անցք մը կարենալ ապահովելու համար: Անոնք պիչերը ցերեկի կը խառնէին քննութեան օրը երեք ժամուան մէջ հարիւրաւոր բարդ ու դժուարին հարցումներէն առաւելագոյնին կարենալ պատասխանելու համար: Կարծես մահու կենաց պայքար մը կը մղէին: Գիրքե՛ր, գիրքեր, գիրքեր: Թուանշաննե՛ր, թուաներշաններ, թուանշաններ: Թուաբանական տարազներ ու տարազներ, ալճէպրայի հաշիւներ ու հաշիւներ: Մեր աղջիկները չէին պարտեր, չէին զուարճանար, չէին քնանար, չէին ուտեր, միայն կ'աշխատէին: Եւ իրենց ծնողքներն ալ անոնց չուրջ կը դառնային պուտ մը դոնէ օգնելու նպատակով, կոտր մը հաց կը դնէին անոնց բերնին մէջ, նախաճաշ մը կուտային դժուարաւ, սենեակներուն մէջ լռութիւն կը պահէին ի յարդանս աշխատանքի եւ աքնութեան:

Համալսարանի մուտքի քննութիւններու հարցումներուն մէջ անտարակոյս ոչ մէկ աշակերտուհիի պիտի հարցուէր թէ ատել մը ի՞նչպէս կը բռնուի, տուն մը ի՞նչպէս մաքուր կը պահուի, տախտակ մը ի՞նչպէս կը չփուի, հորէն ջուր մը ի՞նչպէս կը քաշուի: Փոյթ չէ: Արդէն բարձրագոյն ուսման թեկնածու մեր աղջիկներէն շատերուն մայրերը տնական դործերը ամբողջութեամբ իրենց վրայ առած պէտք է ըլլային, որպէսզի իրենց աղջիկը ժամավաճառ չըլլար տունը մաքրելու, ճաշ եփելու նման «անօգուտ» զբաղումներով, ու հնարաւորութիւնը ունենար միա՛յն դաս աշխատելու: Ուեղճ Տէմիրճիպաշեան: Ո՛վ դիտէ սրահին մէջ խնդուքի ինչպիսի ալիք մը յառաջացուցած էր 1890-ի այդ առաւօտ, երբ պահանջած էր որ զպրոցներուն մէջ աղջիկները, դաս սերտելու նման, ժողվեն իրենց փէչերը եւ իրենց կարած բահբապէզի-ներով սկսին մաքրել զպրոցին այս կամ այն տախտակամածը, սորվին խըզմէք ընել: Այդ առաւօտ, ան, ո՛վ դիտէ որ յուսախափութենէն քչուած, կամ ո՛վ դիտէ ապագայ որ տեսիլքէն լուսա-

ՈՒՈԹՐԹԱՈՒՆԻ Ս. Ցակոբ եկեղեցւոյ հայկ. չարաթօրեայ դպրոցի աւարտական հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 5-ին: Շրջանաւարտ եղած են 6 ուսանողներ: Ինամակալութեան ատենապետուհին խօսք առնելով ըսած է թէ 1983-ը յատուկ նշանակութիւն ունի, որովհետեւ յիսնամեակն է վրժ-ի հիմնադրութեան: Յառաջիկայ տարեշրջանին ծրագրուած է ունենալ յաւելուածական եօթներորդ դասարան մը եւ չարունակել չափահասներու չարաթօրեայ դասարանը:

×

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ «Թէքէեան» մշակութային միութեան «մշակոյթի կեդրոն»ի հոդօրհնէքի արարողութիւնը կատարուած է Յուլիս 17-ին, նախագահութեամբ վաչէ արքեպս. Յովսէփեանի: Նոյն օրը, այս առիթով կիրարկուած է գեղարուեստական յայտագիր մը եւ տեղի ունեցած ճաշ: Թէքէեան մշակութային միութեան Փասատինա-Կլէնտէյլ մասնաճիւղին ատենապետը բժ. Ս. Սիմոնեան խօսք առնելով ըսած է. «Թէքէեան մշակութային միութիւնը կը հաւատայ թէ հայ դպրոցը, հայ մշակոյթը եւ հայ երիտասարդական կեդրոնները ամրոցներ են այլասերումի եւ օտարացման վտանգներու դէմ, որոնք կը սպառնան հայութեան»: Կատարուած է նաեւ նուիրահաւաք մը:

×

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐԼՆԻ մէջ հայկ. համախմբումի այս տարուան «Ամառնային ուսանողական խմբակը» 45 ուսանողներէ բազկացած, սկսած է ամառնային աշխատանք - մասնագիտացման կողքին, տեսակցութիւններ ունենալ զանազան խորհրդարանականներու հետ, մօտէն ծանօթանալու համար իրենց կեցուածքին, հանրային կարծիքը հետազբօսող հարցերու մասին: Այս ուսանողները գործած են խորհրդարանականներու գրասենեակին, տեղեկատուական սպասարկութեան ու մամուլի մէջ: Ճ. Ուաշինկթրն համալսարանի գիշերօթիկ բաժնին մէջ համախմբուած այս ուսանողները - մեծ մասով ամերիկածին - հետաքրքրուած են հայերէն լեզուի դասընթացքներու, եւ մասնակցած պաղութին հայկ. գործունէութիւններուն:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԿՐԿԻՆ ՊԱՏՈՒԱՆԴԱՆԻ ՎՐԱՑ

Կռփամարտի մարզին մէջ ալ իրենց խօսքն ըսած են հայ մարզիկները սպառ - տակիճադայի մրցումներուն: Ս. Մաչա - պրեան եւ Ի. Ցակոբկոխեան միօրեայ ընդմիջումէ մը եաք կրկին բարձրացան ուժեղագոյններու պատուանդանին վրայ, երկուքն ալ 3 - 0 արդիւնքով պարտութեան մատնելով իրենց մրցակիցները: Հետաքրքրական է նշել որ կիրովականցի մարզիկը՝ Ս. Մաչարեան «ողիմպիական»ի ռինգին վրայ սահմանած է իւրայատուկ մրցանիշ մը, ան ոչ միայն Բ. անդամ դարձած է սպարտակիադայի ախոյեան, այլեւ հինգերորդ անգամն է անընդմէջ որ իր ծանրութեան դասակարգին՝ ան հանդիսացած է երկրի ամենաուժեղ բռնցքամարտիկը: Նոյն արդիւնքին մօտ է նաեւ երեւանցի Ի. Ցակոբկոխեանը, ան եւս Բ. անդամ նուաճած է մրցաշարքի բարձրագոյն պարգեւը եւ քառապատկած՝ Ուրհ. Միութեան ախոյեանի տիտղոսը:

կինակը խաղցնելով օդին մէջ կը պարէ աննման եւ պարի հրաւէր կը կարդայ վեսային պռոալով...

- «Ձիրա՛ն, զուրպա՛ն, էս ի՞նչ օր է. Հայկանո՛ւշ ես մեռնի՛մ քու արեւուն...»:

Ոգեւորութիւնը հասած է իր զագաթնակէտին, տուֆերն ու պարողները օդին մէջ կը թռչին: Այսպէս, հարսնեւորները ծափերով, հայհոյելով ու գոռում-գոչում - ներով կ'ուղղուին դէպի կամուրջ ու զայն կարելով կը կենան փեսայի հօր, Բարսեղ աղային բնակարանին առջեւ: Բազմութեան մէջէն կ'աղաղակեն.

Բացէ՛ք զդուներն դարկեահին,
Հանէ՛ք զնուռ, նուռնուփար.
Բաշխեցէք մեր հարս ու փեսին:

Դիմացէն կը պատասխանեն.

փեսա՛յ, բարո՛վ, հայզար բարով,
Դու վարդ ես կանաչ տերեւով.
Չն ճամբով որ դո՛ւ կ'իգէր,
Ջար բաղած, աւազն էր մաղած,
Չն կարմունջ որ դու կ'ընցնէր,
Գետ գինի, կարմունջ մարգրտի:

- Գացէք բերէք զթագաւորամէր, կը պոռայ քաւոր Տիգրան, ու քաշելով քաշքըշելով, անէն դուրս կը հանեն փեսային մայրը:

- «Ալե՛ր խաթո՛ւն, Ալե՛ր խաթո՛ւն, քէ նօր քֆրող ենք բերի, քէ՝ ծամ պեճռոդ ենք բերի, Աստուա՛ծ չնորհաւոր էնէ...»:

Ու հարս ու փեսան չրջապատուած հարսնեւորներով կը մտնեն նէրս:

Մեր փեսային տան մէջ, հարսնիքը տեւեց երեք օր, երեք գիշեր, մեծահարուստի վայել ճոխութեամբ ու չտեսնուած ոգեւորութեամբ:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Շար. 2)

ցիի ընտիր ընկուզենիէ փառէ-ները լ՞նչպէս կը չնարակուին, ելեկտրագործ պլէնտէ-ներով բանջարեղէն մը, պոուղ մը լ՞նչպէս կը ճգմուի, կարկանդակ մը լ՞նչպէս կը պատրաստուի» կ'ըսէ՞ը:

Ես կը հաւատամ որ կ'ըսէը: Որովհետեւ Տէմիրճիպաշեանի ուզածը սորվեցնել չէր, այլ պարզապէս սիրեցնել եւ վարժեցնել: Այնքան յետադիմական չէր կըրնար ըլլալ, որպէսզի մեր աղջիկներուն առջեւ գոցէր գիտութեան ճամբան եւ զանոնք տեսնել ուզէր միայն տան տիկնոջ դերին մէջ: Միայն կ'ուզէր չեչտել տան գործերով զրաղելու ալ կարեւորութիւնը: Ըսել կ'ուզէր հետեւեալը. մեր աղջիկները պէտք չէ բաւարարուին սորվելով որ տուն մը ինչպէս մաքուր կը պահուի, այլ պէտք է սիրեն մաքրութիւնը, իրե՛նց պարտը պէտք է նկատեն տունը մաքուր պահելու փիզիքական աշխատանքը:

Ռ. Հ.

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԺՈՒԱԾ ՍԷՐ

Բ.

Կուրծքին դաշոյնի հարուած մը ընդունած պէս ցցուեցաւ Համբիկ, սիրտը բռնելով երկու ձեռուըներովը, ու փախաւ, խնթի պէս վազելով:

Քանի մը չուներ, քուներնէն արթնացող, հաջկին անոր եաեւէն: Գիչերապահ մը, դող կարծելով զայն պահ մը հետեւեցաւ անոր, բայց անիկա խթանուած ձիու մը պէս կը փախչէր, փողոցներու ոլորքին մէջ անյայտ ըլլալով: Իր սենեակին դրանը առջեւ հասնելուն, տան կեանքերը, մանաւանդ ծնողքներն ու դրսպրոցականները քանի մը տարին անդամ մը մէկտեղ հանելու են այս ճառը եւ զայն անդամ մը կարդալու են ծայրէ ի ծայր:

Տէմիրճիպաշեան իր այդ ճառին մէջ անճանաչելի է: Նիրվանայի իր ամէնօրեայ բարձունքէն ու երազանքէն իջած է ու իր ոտքերուն ամբողջ ուժովը կոխած է դետնին վրայ: Զգած է իր մչուչապատ ոճը ու փոխ առած է ամէնէն ժողովրդական բառերը, մեր վարժապետներէն պահանջելով որ անոնք մեր աղջիկներուն ամէն բանէ առաջ սորվեցնեն տան մաքրութիւնն ու «ատել»ի գործածութիւնը:

«Ատել, կ'ըսեմ, կը գոչէր ան այդ օրը, ատել ո՛չ միայն փոքրիկ խցիկ մը, այլ բակն ալ, խոհանոցն ալ: Թավան սիւփիւրկէոի-ով տունին էօրիւմնէէֆ-ները վար առնել, չալը սիւփիւրկէոի-ն բոպիկ ոտքին տակը դնել ու տախտակները փարըլ փարըլ փարլաթմիշ ընել: Պայազի՞ բան է ասիկա, չա՞ա լրտեան է: Սակայն իրա-պաչուութիւն դաւանող կը ցուցնենք մենք ինքզինքնիս»:

Դեռ չարաթ մը առաջ մեր լիսէասարտ աղջիկները իրենց դլուխները կը ջարդէին համալսարանի մուտքի քննութիւններու նեղ դռնէն անցք մը կարենալ ապահովելու համար: Անոնք պիչերը ցերեկի կը խառնէին քննութեան օրը երեք ժամուան մէջ հարիւրաւոր բարդ ու դժուարին հարցումներէն առաւելագոյնին կարենալ պատասխանելու համար: Կարծես մահու կենաց պայքար մը կը մղէին: Գիրքե՛ր, գիրքեր, գիրքեր: Թուանշաննե՛ր, թուաներշաններ, թուանշաններ: Թուաբանական տարազներ ու տարազներ, ալճէպրայի հաշիւներ ու հաշիւներ: Մեր աղջիկները չէին պարտեր, չէին զուարճանար, չէին քնանար, չէին ուտեր, միայն կ'աշխատէին: Եւ իրենց ծնողքներն ալ անոնց չուրջ կը դառնային պուտ մը դոնէ օգնելու նպատակով, կոտր մը հաց կը դնէին անոնց բերնին մէջ, նախաճաշ մը կուտային դժուարաւ, սենեակներուն մէջ լռութիւն կը պահէին ի յարդանս աշխատանքի եւ աքնութեան:

Համալսարանի մուտքի քննութիւններու հարցումներուն մէջ անտարակոյս ոչ մէկ աշակերտուհիի պիտի հարցուէր թէ ատել մը ի՞նչպէս կը բռնուի, տուն մը ի՞նչպէս մաքուր կը պահուի, տախտակ մը ի՞նչպէս կը չփուի, հորէն ջուր մը ի՞նչպէս կը քաշուի: Փոյթ չէ: Արդէն բարձրագոյն ուսման թեկնածու մեր աղջիկներէն շատերուն մայրերը տնական դործերը ամբողջութեամբ իրենց վրայ առած պէտք է ըլլային, որպէսզի իրենց աղջիկը ժամավաճառ չըլլար տունը մաքրելու, ճաշ եփելու նման «անօգուտ» զբաղումներով, ու հնարաւորութիւնը ունենար միա՛յն դաս աշխատելու: Ուեղճ Տէմիրճիպաշեան: Ո՛վ դիտէ սրահին մէջ խնդուքի ինչպիսի ալիք մը յառաջացուցած էր 1890-ի այդ առաւօտ, երբ պահանջած էր որ զպրոցներուն մէջ աղջիկները, դաս սերտելու նման, ժողվեն իրենց փէչերը եւ իրենց կարած բահբապէզի-ներով սկսին մաքրել զպրոցին այս կամ այն տախտակամածը, սորվին խըզմէք ընել: Այդ առաւօտ, ան, ո՛վ դիտէ որ յուսախափութենէն քչուած, կամ ո՛վ դիտէ ապագայ որ տեսիլքէն լուսա-

ուորուած, անէծք կը կարդար գիրքերու հասցէին:

Այսօր չատ բան փոխուած է մեր տուներուն մէջ: Հոն ջրհոր չկայ, որպէսզի մեր աղջիկները կամ տան տիկինները ջուր քաշեն: Արդիական փաստիլըն ծորակներուն եթէ դպչիս, պաղ ջուր, տաք ջուր կը հոսի: Գետիններէն տախտակամած չըկայ, որպէսզի չփուի: Իսկ սովորական աւելին տեղ ունինք ելեկտրական աւել:

Տէմիրճիպաշեան այսօր ալ կու գար ու դովքը կը հիւսէ՞ր արդեօք աւելին, կամ ելեկտրական աւելին, եթէ օրինակի համար զինքը հրաւիրէինք էսաեան վարժարանի տարեվերջի հանդէսին: «Մեր աղջիկները նախ ելեկտրական աւել գործածելը թող սորվին, կ'ըսէ՞ը, թող վարժարանին ներքնայքը, տնօրէնութեան սենեակըն ու դասարանները մաքրեն»: «Սա համալսարանի քննութիւնները քիչ մը մոռցէք եւ մեր աղջիկներուն սորվեցուցէք որ տան մարմարեայ ներքնայքը կամ հիւրանոցի ընտիր ընկուզենիէ փառէ-ները լ՞նչպէս կը չնարակուին, ելեկտրագործ պլէնտէ-ներով բանջարեղէն մը, պոուղ մը լ՞նչպէս կը ճգմուի, կարկանդակ մը լ՞նչպէս կը պատրաստուի» կ'ըսէ՞ը:

Ես կը հաւատամ որ կ'ըսէը: Որովհետեւ Տէմիրճիպաշեանի ուզածը սորվեցնել չէր, այլ պարզապէս սիրեցնել եւ վարժեցնել: Այնքան յետադիմական չէր կըրնար ըլլալ, որպէսզի մեր աղջիկներուն առջեւ գոցէր գիտութեան ճամբան եւ զանոնք տեսնել ուզէր միայն տան տիկնոջ դերին մէջ: Միայն կ'ուզէր չեչտել տան գործերով զրաղելու ալ կարեւորութիւնը: Ըսել կ'ուզէր հետեւեալը. մեր աղջիկները պէտք չէ բաւարարուին սորվելով որ տուն մը ինչպէս մաքուր կը պահուի, այլ պէտք է սիրեն մաքրութիւնը, իրե՛նց պարտը պէտք է նկատեն տունը մաքուր պահելու փիզիքական աշխատանքը:

Ու անոր թեւերը, ճակատը, կուրծքը կը չփէր, աղօթքներ մրմնջելով, ջուր սրբելով դէմքին, զանիկա սթափեցնելու համար իր զորավարից մօր բոլոր ոամիկ դղուռտ պերճախօսութիւնը հոլովելով, առանց սակայն կարենալ աղղելու զանոնքէ արուխուած այդ ըղեղին վրայ:

Յետոյ յուսահատած, վազնիվազը գնաց իր քանի մը զրացուհիներուն, աչքը արցունքով լեցուն:

- Քուրիկներս, ազաչեց թոթովելով, զաւակս բան մը կ'ըլլայ կոր, աման, էկէք նայեցէք մէյ մը:

Երկու զրացուհիներ, խկոյն, փութացին տղուն անկողնին քովը: Հակառակ սակայն բոլոր խնամքներուն զոր ոամիկ ուսանողութիւնը սորվեցուցած էր իրենց, չկրցան տղուն աենդին որեւէ պարման տանիլ: Ան կը չարունակէր մուդուիլ, հառաչել, տքալ, ու իր մղձաւանջոտ յանկերգը մրմռալով. «պապա՛ւ, պապա՛ւ...»

(Շար. 124)

Այրի Տիկին Հայկազ Պէզազեան, Տէր եւ Տիկին Վահագն Պէզազեան, Պ. Վազգարշակ Տէր-Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին տը Լիւքա, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Տէր-Վարդանեան, Օր. Ալիս Տէր-Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Զարեհ Զաքարեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Զօհրապ Զաքարեան (Զիւերիխ) ինչպէս նաեւ Պետրոսեան ընտանիքները (Լոս-Անճըլըս եւ Միչիկըն), Տիկին Վիքթորիա Պէզազեան, Շալճեան ընտանիքները, զաւակներով, կողակիցներով, թոռներով (Մարսէյլ), Մէսկէրեան ընտանիքը, զաւակներով, կողակիցներով եւ թոռներով (Մարսէյլ), Այազեան ընտանիք, Շալճեան, Մանուկեան, Կոլամիրեան, Փաշայեան ընտանիքները (Թեհրան), Քրիսթիան, Ալպէրթ, Ֆրանք Իւալէն, ազգականներն ու բարեկամները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, քեռայրին, մօրեղբօր, ազգականին, խնամիին, բարեկամին՝

ՀԱՅԿԱԶ ՊԷԶԱԶԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգս. 11-ին, 82 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Օգս. 17, ժամը 14-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնթրէօյի պետրեզմանատունը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՑԱՌԱՋ». Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Պէզազեանի, Տէր-Վարդանեան եւ Շալճեան ընտանիքներուն եւ բոլոր պարագաներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վիգէն Սասունի յիշատակին, Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Պօղոս Գորգիկեան 300 Ֆ. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին Հրանդ Ակոնեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

×

ՏԷՍԻՆԷՆ Տիկին Վարդանոյշ Մերոնեան ցաւակցութիւն կը յայտնէ Մանոյշ քոյրիկ Շահմիրեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ հօր՝ Գեղամ Շահմիրեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղիկի 200 Ֆրանք կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

×

Պ. Մարտիկ Տակաեան 200 Ֆ. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի կարանին (առանձ «Ցառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Ցառաջ»ին, Տիկին Լիւսի Խաչատուրեանի (Սէն Քլիքիէն) մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Ռեբեկա Տէր Պօղոսեան (Մարսէյլ), Տիկին Էմմա Բեթիգեանի մահուան առթիւ (Փարիզ), 1000 Ֆ. կը նուիրէ Համազգային Կրթական Կեդրոն Դպրոցին:

×

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ճակոր Հիսաեանէ 100 Ֆ. իրենց թանկագին ընկերոջ Հրանդ Ակոնեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի: Նաեւ 100 Ֆ. Տիկին Մ. Քէօլէեանէ, Լեւոն Պէրպէրեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ
COLLEGE ARMENIEN

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
SAMUEL-MOORAT

INTERNAT — EXTERNAT — MIXTE

ANNEE SCOLAIRE 1983-1984

PARENTS

PENSEZ A L'EDUCATION ARMENIENNE DE VOS ENFANTS
Confiez-les aux soins des Pères Mekhitaristes,
héritiers d'une longue tradition pédagogique.

INSCRIVEZ-LES DES MAINTENANT

Rentrée des classes : **19 Septembre 1983**

Pour les : **PRESCOLAIRES** (Maternelles)
CLASSES ELEMENTAIRES (CP. CE1. CE2. CM1. CM2.)
CLASSES 1er CYCLE (6e à 3e)
CLASSES 2ème CYCLE (2e aux terminales)

Matières Arméniennes intégrées dans le programme de l'éducation nationale
Laboratoire de Physique — Chimie — Sciences naturelles
avec équipements modernes
Complexe sportif important
Activités folkloriques (Chorale, Instruments, Danses)

— **CONDITIONS D'INSCRIPTION** : selon les barèmes établis, et en fonction du nombre d'enfants inscrits par famille.
— **CONDITIONS D'ADMISSION** : à partir du CM1, sur examen du dossier scolaire, et un entretien avec les parents et l'enfant.
— **MOYENS DE TRANSPORT** : Ramassage scolaire par car selon itinéraire.
RATP : Métro Pont de Sèvres à 500 mètres
Autobus 171 - 169 - 179 à 300 mètres
SNCF-RATP (Ligne Puteaux-Issy Plaine)
Pont de Sèvres ou«Bellevue-Funiculaire»à 300 m

Pour les démarches à effectuer, se présenter **sur rendez-vous,**
à la Direction du **COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT :**
26, Rue Troyon — 92310 SEVRES — Tél. : 534. 68. 28

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22
Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

Կապոյտ Խաչի
Շրջ. վարչութեան կազմակերպած
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-ԻՆ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՑԹ
ի նպաստ
Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԻՆ

×

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Սեպտեմբեր 24-ին

TRANSTOURS

Calendrier des Départs
pour l'ARMÉNIE:

MEILLEURS CONDITIONS — PRIX SANS SURPRISE

6 - 21 septembre :	**Paris - Moscou - Erévan**	**5. 900 F.**
3 - 18 septembre :	**Marseille - Moscou - Erévan**	**5. 750 F.**
4 - 19 octobre :	**Paris - Moscou - Erévan**	**5. 150 F.**

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ 75-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ
Մ Ա Ս Ն Ա Խ Ո Ր Ա Մ Բ Ա Գ Ն Ա Ց Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20-ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4

Inscription : TRANSTOUR, 25, rue d'Argenteuil, 75002 Paris tél. 261 - 58 - 28

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՑԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI,
DE 14 à 18 h. 30
SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ,
ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30
ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ «ՑԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ «ՑԱՌԱՋ»

ՇՈՒՐՋ ՄԻՍՍԻՈՆԵՐՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ
1958 – գին 60 Ֆ.

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄ
1963 – գին 35 Ֆ.

ՇՈՒՐՋՆ ՇՈՒՐՋՆՈՒՐ

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
1971 – գին 50 Ֆ.

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
1973 – գին 50 Ֆ.

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՒԱՆՑ ԵՐԳԻ
վերահրատարակութիւն 1981 – գին 70 Ֆ.

ԵՆՈՎՔ ԼՕՋԻՆԵՑՆ

ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ
1979 – գին 50 Ֆ.

ԻՍԱԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵՑՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ
1980 – գին 70 Ֆ.

ԵՒ

«ՑԱՌԱՋ — 50»
Ժողովածու «Ցառաջի յիսնամեայ հատորածովեզրէն (1925 – 1975)
եւ վիպատիպ
ԿՈՂՔ՝ **ԳՈՒԼԱՁՈՐ**
1976 – գին 120 Ֆ.

ԴԻՄԵԼ՝ «ՑԱՌԱՋ»Ի
Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ.:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
18
JEUDI
18 AOUT
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՅՐԱՆԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.503

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

59e ANNÉE — No 15.503

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ արտաքին առեւտուրի կացութիւնը կը բարելաւուի: Երկրորդ եռամսեայն բացը 2,9 միլիառի իջած էր, մինչ առաջին եռամսեայն 30,2 միլիառ էր: Այդ պատճառները զանազան են: Ֆրանսա աւելի ծախած է արտասահման, բայց գլոպալ յղիկութիւնն ալ բաւական տարողութիւն բերած է, այլ խօսքով տոլարի բարձր սակը միայն բացատական հետեւանք չունի: Բաւական դրամագլուխներ ալ վերադարձած են Ֆրանսա: Միւս կողմէ, տոլարը սկսաւ իջնել եւ 8,20էն, Օգս. 16-ին 8,05 էր, լինչ որ կ'ուրախացնէ նաեւ ամերիկացի գործատէրերը արուած ըլլալով որ այդ բարձր սակին հետեւանքով արտածումները զգալի նուազում արձանագրած են:

ԹԵՀՐԱՆի մէջ, Օրլի խմբակը, Զորեքշաբթի առաւոտ, տէր եղած է մահափորձի մը, էն. Ֆրանսի դրասենեակին անօրէնին դէմ, որ թեթեւօրէն վիրաւորուած է: կառքին մէջ եղած առեղն էր, որ անծանօթներ կրակ բացած են իր վրայ: Մարթէն, Զորեքշաբթի առաւոտ, արձագանգ կը հանդիսանար Թեհրանի թեմի առաջնորդ Արտակ արք.ի յայտարարութեան, լինչ կը վերաբերի հակաֆրանսական նախորդ արարքներուն: Արտակ արք. ըսած է որ չի կարծեր թէ իր համայնքը պատասխանատու ըլլալու Թեհրանի Ֆրանս. դեսպանատան կամ չահերուն դէմ ոճրափորձերուն:

ԿԱՅԾԱԿԻ առեղն, նախընտրելի է հեռաձայնի չզոլչել: Արդարեւ, երկու հոգի 16 տարեկան աղջիկ մը եւ 42 տարեկան ուրիշ մէկը կայծակնահար մեռած են, առջի դիէրը, երկուքն ալ կը հեռաձայնէին փոքրիկին առեղն:

ԹՐՔԱԿԱՆ զինուորական իշխանութիւնները փակեցին երկրորդ աջակողմեան օրաթերթ մը՝ Միլլիյէթ: Անցեալ չաբթի փակուած էր արդէն Թէրճիւմանը (Օգս. 10), բայց այս թերթերը կը չարունակեն լոյս տեսնել արեւմտեան Գերմանիա, ուր, քանի մը տարի է, տեղական հրատարակութիւն մը կայ:

ՋԱՏի մէջ Հիսէն Հապրէ մամուլի ասուլիս մը տուած է եւ յայտնած թէ պատրաստ է բանակցելու, բայց միայն՝ Լիբիոյ հետ: Ինչպէս Ֆրանսայի, նորհակալութիւն յայտնելով իսկ, մինչ վարչակազմերը կը չարունակեն մօտենալ Նախագահ Միթերանի մտերիմ Տիւմա դացած է Քատաֆիին տեսնելու: կը ճշդուի այս առթիւ, թէ պաշտօնական ոչ մէկ առաքելութիւն ունի:

ՊԻՏՐՈՒԹի օդակայանը վերաբացուած է, երեքշաբթի առաւոտ: Քանի մը հազար ճամբորդներ կարգի կը պատան:

ԻՒՄՆ ԿՈՄՈՍ, Ֆրանսական գործատարութեան ազգ. խորհուրդի նախագահը ընդունուեցաւ նախագահ Միթերանի կողմէ, որու պարզած է ձեռնարկներու դժուարութիւնները: Հարկ է, գործատիրութեան «գործատէրին» համար թեթեւցնել ընկերային բեռները եւ աւելի ճկուն դարձնել պայմանները, զարկ տալու համար արտածութեան ու նաեւ աշխատանքին: Այսպէս անանկութիւնները պիտի բազմանան եւ աշխատանքն ալ, երթալով կը պակսի: կաթոգ տեսնուելէ ետք նաեւ Տրոտիւնի նախագահ Միթերանի կողմէ:

ՔՈՊՈՒԻի մէջ իսկ աֆղան դիմադրականները մեծ յարձակումի մը ձեռնարկած են խորհրդային ուժերու դէմ: Գրաւուածէն ի վեր, ամէնէն կարեւոր գործողութիւնը կը նկատուի եւ զոհերու թիւը չատ մեծ է, բայց չի ճշդուիր:

ՋՕՐ. ԺԱՒՈՒԶԵԼՍկի չատ խիստ մեղադրանքներու կը դիմէ ի պատասխան Վալեզայի եւ Սոլիտարնոսկի վերջնագրին, կը տանկի համաձայնագրերու տարեգարձին առթիւ: Ապօրինի բոլոր հաւաքոյթներն ու ցոյցերը արգիլուեցան Օգս. 16էն Սեպ. 15: Մթնոլորտը կրկին լարուած է:

ՈՒԱՇԻՆԿԹՈՆէն արդարադատութեան նախարարութիւնը հաստատեց թէ պատերազմէն ետք, ամերիկեան դաշտնի սպասարկութիւնները օգտագործած են Քլաուս Պարպին եւ թոյլ տուած որ Ֆրանսացիներուն ձեռքը չանցնի:

ՄՈԶԷԼի մէկ գործատան մէջ 43 թունբ բանուորներ, որոնց զօրավիդ է Սն-Ժէ-Թէն արգելք կը հանդիսանան որ աշխատանքը վերսկսի, լինչպէս կ'ուզեն 13 Ֆրանսացի բանուորները, հակառակ անոր որ գործադուլի օրերը (Յուլիսի սկիզբէն) պիտի չվճարուին:

ՎՐԻՊԱԿ.- «Ցառաջ»ի նախորդ թիւէն ոմանք իբրեւ թուական կը կրեն՝ երեքշաբթի Օգս. 17, փոխանակ Չորեքշաբթիի, ինչպէս մեր ընթերցողները ինքնաբերաբար պէտք է ճշդած ըլլան:

ԻՒՄԱՆԻԹԷ — ՏԷՎԷՃԵԱՆ ԲԱՆԱՎԷՃԸ

ՇԱՐ. 3...

ԳԱՇԳԱՇԵԱՆ, Հ.Ց.Գ. ԵՒ ՀԻԹԼԷՐ...

—×—

Կը թուի թէ Իւմանիթէ - Տէվէճեան բանակցութիւնը, որու արձագանգ տուինք մեր նախորդ երկու թիւերով, այս ընթացքով, Թերթօնի պիտի վերածուի, քանի արդէն իսկ սկսաւ բաւական անհամ թերթօնի մը բնոյթ առնել: Օգս. 17ի Իւմանիթէն, կըրկին կը ծեծէ այս հարցը, որու ղրդռպատճառը, պիտի նախընդրէինք որ միայն Անթօնիի թաղապետական ընտրութիւնը չըլլար: Այսինքն հարց մը, որ որեւէ կապ չունի հայկ. հարցին հետ: Բայց, այդ պարագային, Իւմանիթէ ուժ ամիս պէտք չէ սպասեր անդրադառնալու համար թըրքական պարբերականին հրատարակած խնդրոյ առարկայ տեսակցութեան: Այս անգամ, Իւմանիթէ հարցազրոյց մը կատարած է, Մխէհ Գաչդաչեանի հետ (Ֆր. Մշակութային Միութիւն), որ առիթէն օգտուելով ուրիչ հաշիւներ կը մաքրէ:

Իւմանիթէէ առաջին հարցումը կը ծափի ֆոթիտիէն տը Փարիզ լրագրական չըսելու համար զազէթաճիական մէկ անպարկեշտ խաղէն: Արդարեւ Ֆոթիտիէն (ան ալ, պարզ է, իր հաշիւը ունի...), խօսքը տալով Տէվէճեանի՝ կը խորագրէր (Օգս. 13) «Հայերու պաշտպանը...», լինչ որ առիթ կու տայ Իւմանիթէէ աշխատակցին հարց տալու Մ. Գաչդաչեանի.-«Ի՞նչ կը մտածէք այս նոյնացման մասին ահաբեկչական ԱՍԱԼԱ խմբակին և ամբողջ հայ գաղութին»: Ան ալ կը պատասխանէ թէ Ֆրանսայի հայ գաղութին իրական պաշտպանները երբեք յետադիմութեան մէջ չեն գտնուած: Բայց առիթէն օգտուելով, այլ հաշիւներ կը մաքրէ եւ ԱՍԱԼԱ-էն Արդարադատ մարտիկներուն անցնելով, անոնց ծագումը կը կապէ Դաշնակցութեան, որպէսզի կարենայ տեղաւորել.- «Ծանօթ՝ Հիթլէրի հետ իր գործակցութեան համար»:

Այսպէս, Հայերու ցեղասպանութիւնը կը չարունակէ ծառայել ամէն տեսակ հաշուի, այս անգամ ալ մեկնելով՝ Անթոնիի քաղաքապետական աթոռէն...:

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓրԷՍ ՕԳՍ. 2/15)

ԵՐԵՒԱՆի ՋԱՑՆԱՍՓԻՒՌԻՆ ՄՐՑՈՒՄԸ

Շուրջ տասը տարիէ ի վեր Մօրհրդային Միութեան արտասահմանեան հաղորդումներու վարչութիւնները կանոնաւորապէս մրցում կը կազմակերպեն լրենց ունկնդիրներուն համար: 1983-ի Ա. կիսամեայի 15 երկիրներէ տարբեր տարիքի, մասնագիտութեան եւ կրթական մակարդակի տէր հայ ունկնդիրներ պատասխանած են հարցումներուն. բազմաթիւ պատասխանօդուածներ հաղորդուեցան որպէս առանձին զրոյցներ, ակնարկներ: Ներկայիս, բացուած է Բ. կիսամեայի մրցումը, որուն հարցումները հետեւեալներն են.-

- Ձեր կարծիքով որո՞նք են հիւլէական պատերազմը կանխելու միջոցներն ու ձեւերը:

- Ձեր կարծիքը անհատին ու հանրութեան մշակութային զարգացման գործին մէջ մայրենի լեզուի դերին մասին:

- Ինչպէ՞ս կը սահմանէք սփիւռքահայ մշակոյթը և անոր զարգացման առանձնայատկութիւնները:

- Ո՞վ եղած է Մ. Հայաստանի կառավարութեան Ա. նախագահը, ի՞նչ դիտէք իր կեանքին ու գործունէութեան մասին:

- Ի՞նչ դեր կատարած է Գլաձորի համալսարանը հայ մշակոյթի զարգացման գործին մէջ:

×

ՈՍԿԵԱՅ ՄԵՏԱՂ՝ ԽԵՑԵԳՈՐԾԻՆ

Մոսկուայի «Ժողովրդական տնտեսութեան նուաճումներու ցուցահանդէս»ին «կիբարական արուեստի սիրող վարպետները» բաժնին մասնակցած են աւելի քան 20 հայ արուեստագէտներ, որոնք ներկայացուցած են մետաղէ, մարմարէ, փայտէ, կաւէ շինուած զարդեղէններ, բաժակները, սկուտեղներ, զորգեր, խեցէ ծաղկամաններ: Ցուցահանդէսին ոսկեայ մետալին արժանացած է Գորիէսցի երիտասարդ խեցեգործ Հրանդ Բաղդադուլեան, ան 12 տարիէ ի վեր կը զբաղի խեցեգործութեամբ՝ չարունակելով այդ արուեստին զանգեզուրեան աւանդութիւնը: Բաղդադուլեանի գործերէն չատերը կը ցուցադրուին Ժողովրդական արուեստի եւ ազգագրական թանգարաններուն մէջ:

×

ԳՆԱՀԱՏՈՒԹԻԻՆ ԵՐԵՒԱՆի ՓԱՊՈՒՂիԻՆ

Երեւանի փապուղիի երկնագոյն գնացքները երեք ամսուան մէջ աւելի քան չորս անգամ փոխադրած են մայրաքաղաքի ամբողջ բնակչութիւնը: Թէեւ Հայաստանի մէջ նոր է առորերկեայ երթեւեկութեան մասնագիտութիւնը, սակայն փապուղիի նորաստեղծ ընկերութիւնը չատ չուտ իւրացուցած է զայն: Այս տարուան Բ. եռամսեայի արդիւնքով Երեւանի փապուղին յաղթող ծանուցուած է համամիութենական ժողովրդական մրցումին եւ արժանացած՝ Մորհ. Միութեան հաղորդակցութեան նախարարութեան փոխանցիկ կարմիր դրօշին:

×

ՋԵՐՄՈՒԹԻԻՆ... ՋՈՒՐԷՆ

Երեւանի պետական համալսարանի դիտնականները ստեղծած են «արեգակնային» ջրածին ձեռք ձգելու իւրայատուկ մեթոտ մը: Անոնք յաջողած են չուրը տարրալուծել եւ արեգակնային ջերմուժի չնորհիւ ստանալ ջրածին եւ թթուածին:

Ջրածինը որ կը նկատուի ապագայի ուժանիւթը, բարձր ջերմութիւն տուող վառելանիւթ է եւ ուժանիւթի մաքուր աղբիւր, շրջանակի պահպանութեան տեսակէտէ: Հայ գիտնականներու մշակած եղանակը հնարաւոր կը դարձնէ արեգակնային ջերմուժը վերածել ուղղակի, քիմիական վառելիքի: Այսպէսով, կարելի կ'ըլլայ ուժանիւթ հայթայթելու կարեւոր գործին մէջ մարդկութեան ծառայութեան դնել երկու անսպառ աղբիւր. արեգակը եւ ջուրը:

×

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՀԱՅԱԳԻՏԻՆ ՅՈՒԲԵԼԵԱՆը

Լրացած է ծանօթ հայագէտ Ֆ. Ֆէյտիի ծննդեան եօթանասունհինգամեակը:

Շուրջ կէս դար է ան կ'ուսումնասիրէ մեր լեզուն, գրականութիւնն ու պատմութիւնը: Աչակերտած է անուանի հայագէտներ՝ Ֆ. Մաքլէռի եւ Ա. Մէյէի: Դասաւանդած է Սեվրի Սամուէլ-Մուրաեան վրժ.ին մէջ, ապա վարած՝ Սորպոնի արեւելեան լեզուներու հայերէնի ամպիոնը: Գրած է բազմաթիւ դիրքեր ու յօդուածներ հայագիտութեան տարբեր հարցերու վերաբերեալ: Երկու անգամ հրատարակուած է Հայոց լեզուի իր դասագիրքը՝ Ֆրանսախօս Հայերու համար: Եւրոպայի զանազան քաղաքներուն մէջ դասախօսած ժողովներու առիթով ան բազմաթիւ զեկուցումներ կարդացած է հայագիտական հարցերու վերաբերեալ: Իր թարգմանութեամբ Ֆրանսերէն հրատարակուած են «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնավէպը, Ե. Օտեանի «ընկեր Փանջունի»ն:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՑԱՏԿԻ ԱՐԺԷՔԸ

Ողիմպիական լողարանին մօտ Հայաստանի պատուիրակներ մեծ յոյսերով հաւաքուած են լողորդներու մրցումը դիտելու, քանի որ ելոյթ կ'ունենար Ս. Էմիրզեանը: Երեւանցի լողորդը սկիզբի չրջանին կը գտնուէր Բ. դիրքի վրայ, եւ գրեթէ նուաճած էր արծաթէ մետալը, սակայն եօթներորդ ցատքին Սերվարդ չի յաջողիր ու կ'իյնայ հինգերորդ դիրքի: Թէեւ անթերի կ'ըլլայ իր եզրափակիչ ցատքը, սակայն անհնար՝ կորսուածը ձեռք ձգել: Ամէնէն աւելի աղդուողներէն մէկը այս ձախողութեան, կ'ըլլայ Դ. Համբարձումեան որ յաջորդ օրը պիտի բարձրանար աշտարակ եւ կը փափաքէր կրկնապատկել Էմիրզեանի պարգեւը: «Տարօրինակ է, ըսած է ան, հայ մարզիկներ կը սպրթաքին ճիշդ այն պահերուն, երբ յաջողութիւնը գրեթէ ձեռք ձգուած է, ու այնքան մօտ՝ փափաքելի բարձունքը»:

×

Օգս. 5-ին սպարտակիադի վերջին օրը, հանդիսականներ բուռն կերպով ծափահարած են երկրի ջրացատկի լաւագոյն վարպետը՝ Դ. Համբարձումեանը: Երբ երկու օր առաջ նոյն լողատափանին մօտ դիտած էր իր խմբակից Ս. Էմիրզեանի ձախողութիւնը, եւ տխրած՝ խոստացած էր իր խումբին ապահովել բարձրագոյն պարգեւը: Եւ ահա Ջրացատկի ախոյենութեամբ ան կու գայ հաստատել իր առաջադրանքը:

ՓՆՏՈՒԵԼՈՎ

ԱՐԹԻՒՐ ՊԷԼԷՉԵԱՆԸ (*)

Երեւան, – հին ոստան քայլ արդիական քաղաք, կը նշանակէ մէկ միլիոն բնակչութիւն՝ տեղաւորուած բլուրներու վրայ, լաւ կարգաւորուած նեղ թիթեղաչէն թաղամասերու եւ առաւել կամ նուազ աւարտած հսկայ չէնքերու միջեւ: Հայրան է: Հայաստանի ընկերվարական փոքրիկ Հանրապետութիւնը կը թուի բարգաւաճ. բնակչութեան մէջ Ռուսերու համեմատութիւնը չնչին է, – իրարու մէջ մնալու պէս բան մը: Երեւան, հակառակ զօսաշրջութեան ուղեցոյցներու պատմածին, ոչ թէ վարդադոյն է այլ դինիի մրուրին գոյնը ունի, – տուֆինը: Ծակոտկէն, հրաբխային՝ այդ ժայռը Երեւանը կը վերածէ հայ ժողովուրդի գոյութեան յաւատարարութեան: Քաղաքէն աւելի՝ ճարտարապետական փոխվրէժ: Որովհետեւ հին եկեղեցիներու (Էջմիածին, Գեղարդ) դեղեցկութենէն քան մը տակաւին կը չարունակուի նոր ամէնէն սանձարձակ ճարտարապետութեան մէջ (մեթրօն, աղբիւրները):

Հայ բեմադիրները չատ լաւ կ'ընդունին մեզ: Առաւօտեան իսկ քոնեաք, բարեկամական չաղակրատութիւն, փոխադարձ քաղաքավար տեղեկութիւններ: Երեւանի արուեստանոցներուն մէջ տարեկան չորս ժապաւէն եւ երեք հեռատեսիլի ժապաւէն կ'իրագործուին: Շատ համեստ է: Կը յուսանք թէ պիտի սիրէք մեր երկիրը, մեր ժողովուրդը, եւ ո՞վ գիտէ, մեր ժապաւէնները եւս,-կ'րսեն բեմադիրները: Շատ համեստ են, իրենք եւս: Կը մտածեն, թերեւս, թէ իրենց ժապաւէնները այնքան ալ լաւ չեն (եւ այդ առընչութեամբ իրապէս իրաւունք ունին): Իսկ Պէլէչեա՞նը,- կը հարցնեմ: Թերեւս անհանգստութիւն մը. «Մենք, Հայերս, տարօրինակ եւ ազնիւ ժողովուրդ մրն ենք. Միացեալ Նահանգներուն տուիք Մամուլեան, Ֆրանսայինի՝ Վերնէօյ, եւ Պէլէչեան՝ խորհրդային շարժանկարին»: Եւ իրապէս, մեր փնտռած մարդը կ'ապրի Մոսկուա, բայց իր ժապաւէններէն պիտի տեսնենք. խոստացուած է:

Երեք ժապաւէնները (Մենք (1969), Զորս եղանակներս (1975) եւ Տիեզերգ կամ Մեր դարը (1982)), *դիւրաւ կը համոզեն զիս թէ բեմադրիչի մը, իրաւ բեմադրիչի մը ղէմ յանդիման կը գտնուիմ:*

Ինչպէ՞ս արտայայտուիլ այդ ֆիլմերուն; էկեթրօֆարտիոկրամի *վերիվայրումներով պատկերի ուժականութեան եւ միջոցին չչուկով ճայնին մասին: Ինչպէ՞ս մոռնալ* Զորս եղանակներուն *սկիզբը: Հայ հովիւներն ու իրենց արջառը, որոնք կը խեղդուին, գուցէ գլխիվայր, հեղեղի մը պոռաքին մէջ. գիւղացիները՝ որոնք* սարսափահար կը փախչին խոտի թաւալդելորը ղէղերուն դիմաց, եւ կամ ալ կը մագլցին ձիւնոտ կամ քարքարուտ լեռն ի վեր: Երկինքէն լսկած սա կարճ խօսքը.- «Ասիկա երկիրն է»: *Բայց արդեօ՞ք երկիր մը, առանց ուղղութիւնը նշող սլաքի, նկարահանուած երկնաքարի մը տեսանկիւնէն՝ որ չի գիտեր թէ ու՛ր կ'իյնայ: Եւ «Մենք»ին մէջ, այս հայ ժողովուրդը,* չքերը լեցուած, *յաղորդական ներգաղթի* (1946-1950) *արխիւներուն մէջ: Չա՞տ* «Տիեզերք»*ը, միջոցի յաղթանակին վրայ երկար խորհրդածութիւն մը, արձակումներ՝ որոնք ոչ մէկ տեղ կը հասնին, Իկարոսի երազը՝ հրանօթուած Ռուսերուն եւ Ամերիկացիներուն կողմէ, ծանրութեան բացակայութենէն այերանաւորդներուն այլայլած դէմքերը...*

Ի՛նչ ալ ըլլայ ժապաւէնին նիւթը, Պէլէչեան անջրպետ կը ղրկէ մարդկային մարմին մը որ իր ուղղութիւնը կորսընցուցած, նիւթին անհանդարտ պոռուքին մէջ բռնուած է, ուր այլեւս ոչինչ կայ մարդկային, ոչինչ՝ միմիայն մարդկային եւ ուր տարրերը (հող, ջուր, կրակ,օդ) կը վերայայտնուին: Ոչ թէ մարդը տիեզերքին մէջ, այլ տիեզերքը՝ մարդուն:

Մոսկուա վերադառնալով, հեւիհեւ դինքը փնտռեցի: Սիրեցի նոյնիսկ դինքը տեսնելու կարելիութեան անորոշութիւնն ու այն ամէն տարօրինակութիւնները՝ որ կը պատմէին իր մասին: Շատ չի խօսիր, յամենայն դէպս ոչ մէկ օտար լեզու եւ թերեւս ռուսերէնն իսկ՝ հազիւ հազ: Տարօրինակ մէկն է, առեղին արդելափակուած:

Ժամադրութիւնը տեղի ունեցաւ մեկ-նումէս օր մը առաջ, չէզոք տեղ մը, Տոմքինոյի (բեմադիրներու տունը) հսկայ սրահին փոքրիկ մէկ անկիւնը: Պէլէչեան կը նմանէր իր ժապաւէններուն: Խօսեցաւ ռուսերէն. եւ չատ խօսեցաւ: Հասկըցուելու միտումով, համբերութեամբ պատրաստեց լուցկիի տուփ մը եւ Մարլպորոներս ծխեց:

Բեմադիր չեղած՝ ճարտարագէտ էր («շարժանկարը, որ կը սիրեմ, - ըսաւ, - չի պիրեր պատահականութիւնը») :1963-ին *փոստանկարչութիւնը կ'ուսումնասիրէ՝ Մոսկուայի Շարժանկարի վարժարանին մէջ: Հարց մը զինք կը մտատանջէ.* - «Արդեօ՞ք շարժանկարը պէտք ունի ինծի, պարզապէս ասով՝ որովհետեւ ե՛ս պէտք ունիմ շարժանկարին»:

Իր նպատա՞կը. - Տալ իր ժամանակի յուզական եւ ընկերային սրտանկարը: *Կը մնայ ամբողջութեանը մէջ գտնել իր տեղը, հաստատելու համար «իրականութիւն մը՝ որ կրնար նաեւ իրական ըլլալ»:*

Պէլէչեան առոր կը հաւատայ, այնքան որ իրեն համար «մարդու մը կեանքը կը վերարտադրէ, որոշ չափով, ամբողջ մարդկութեան պատմութիւնը»:

Պէլէչեան կը խօսի գիտութեան բանաձեւի մը պէս, եւ երբ կ'ըսեմ իրեն թէ ուրոշ կէտերու մէջ կը միանայ Պրէսսոնի տարաձներուն, ոչ զարմացաւ եւ ոչ ալ պարծեցաւ երեւոյթը ունի.. «Բնական է, կը ցնէ, որ պրպտողները «տեղ մը» հանդիպին»: Այն ինչ կը փնտռէ՝ ի՛ր դիտնալիքն է: Գիտէ թէ իր ժապաւէնները, իր խոկ բառով, «փրոթոքոլի ժապաւէններ» չեն, բայց մինչեւ օրս ըրաւ՝ ինչ որ ուզեց ընել: Տարօրինակ հռչակով զօրաւոր անհատականութիւն մը, որ կրնայ համոզել իրեն դիմողները (մանաւանդ հայկական հեռատեսիլը), թէ ժապաւէն մը կը դատուի իր պատկերներով, եւ ոչ թէ նիւթով:

Իրաւ բեմադիրները, անծանօթ եւ խորհրդային: Այն բարեկամը որ առջինը խօսած էր ինծի Պէլէչեանի մասին, վկայեց այդ մասին եւս: Բայց պատնէշ պէտք է փնտռել աւելի վաւերապրականներուն եւ նոյնիսկ զիտական ժապաւէններու հեղինակներուն մէջ, աւելցուց: Եւ անկասկած: Կուսակցութիւնը չէ այլեւս խօսողը, այլ՝ գիտութիւնը: Բայց ո՞վ պիտի երթայ զանոնք փնտռելու:

«Եթէ աւելի երկար ժամանակ ունենայիք, կ'ըսէ Պէլէչեան զիս ձգելէ առաջ, շատ հետաքրքրական մարդիկ կը ծանօթացնէի ձեզի: Ոչինչ կ'ակնկալեն, անուններն տարածուեր է կամ ոչ՝ հոգերնին չեն. գիտնականներ են, արուեստագէտներ, այլախոհներ իսկ չեն, այլ աւելին՝ ճգնաւորներ»:

Գիտէի, - *բայց ժամանակ չունէի այլեւս:*

ՏԵՐԻ ՏԱՆԻԷ

(×) Օգս· 11-ի Լիպերասիոնի մէջ լոյս տեսած, այս յօդուածին ակնարկած էինք Օգս· 12-ի մեր թիւին մէջ:

ՄԵՈՑ ԱՇԽԱՐՀ

ՀԱՐՍԱՆԻՔ ՄԸ

(Գ· եւ վերջ)

Անցաւ մէկ տարի:

Հայրս իբր նորընծաիր օամ· երեսփոխան մեկնեցաւ Պոլիս:

Եկաւ Զատիկը, ուրախութեան եւ հըրճւանքի տօնը բոլոր գաւառացի հարսերուն, որոնք ըստ տեղական սովորութեան, անպայման զարձի պիտի զային իրենց հէրանց տները: Մենք ալ անհամբեր կը սպասէինք հայրենի տուն վերադարձի երջանիկ օրուան. մէկ երկու չարաթ ազատ չնչելու եւ խօսելու արդար իրաւունքին համար:

Ազատատենչ ու բարձրաթռիչ Հայկանոյշ, չէր կրցած տոկալ իր վանդակին սեղմ պատերուն: Խորտակուած էր: Ինկաւ անկողին, բարակ ցաւ է ըսին ու բերին տեղւոյն ամենագօր բժիշկները, փորձեցին անոնք բոլոր դեղերը. ճար չկրնան: Հաւար հասաւ Պոլիս, իր զաղիլ հէրկան, որ անճրկած եւ յուսահատ, ըստ կըսաւ ծովի ափերէն, Պոլսէն մինչեւ հեռաւոր գաւառի խորերը դեղ ու դարման հասցնել իր զառնուկին: Անօգուտ: Հայկանոյշ օրէ օր, կը հալէր ու կը մաչէր: Հօրը կարօտն ալ գիշեր ցերեկ իր հոգին կը կրծէր: Աչքը դուռը մնաց: Գրեթէ մահամերձ էր երբ, հօրս փոխարէն, իրեն այցելութեան եկան Կովկասէն նոր հասած երկու ճամբորդներ՝ մէկը սեբաստացի Մուրատն էր, իսկ միւսը վանի Գարմէնը, որոնք զինքը համբուրելէ եւ չոխէէ վերջ, համոզեցին թէ հայրիկը չուտով պիտի գայ...:

Ի զուր անցան զժբախտ մօրս եւ հօրեղբօրս զայն փրկելու բոլոր ջանքերը: Հայկանոյշ, իր սեւ պատկէն տարի մը եաք այն սենեակին մէջ, ուր, իր կանանչ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԺԱՄԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԵՑ՝ ՓԱՑԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

×

Կլուայէն մեկնելէն վերջ, առաւօտ մը կը գտնուէի բլուրի մը գագաթին վրայ: Արեւը կ'ըմպէր գաւաթ մը կաթի պէս, կը լափէր որպէս թէ թոնիրէն դուրս եկած բաղարջ ըլլար: Աջիս հորիզոնը այնքան լայն ու վէմվէտուն էր, որ մոռցած էի իմ ալ գոյութիւնս. կատարեալ լուծուեր էի լոյսի ալիքներուն մէջ...

Ոտնաձայն մը զիս սթափեցուց: Գիւղացի մը ինձ կը մօտենար:

- *Բարեւ:*
- *Բարեւ...*
- *Գեղեցիկ օր, է՞...*
- *Հըմ, սքանչելի օր:*
- *Օտարական կ'երեւիք, եկած էք հանանաբար այցելելու մեր Լուսաւի դղեակները:*
- *Մօտաւորապէս այո՛... բայց ըսա խս, կը բաւէ անոնցմէ մէկ հատը տեսած ըլլալ, ամենուն մասին գաղափար մը ունենալու համար: Թող որ ոչ պատմաբան եմ, ոչ բանասէր, ոչ ալ դեղագէտ. կը նախընտրեմ սա ապրող խրճիթները դիտել քան թէ հին ճարտարապետական գիտակները...*
- *Համաձայն եմ ձեզ, օտարական բարեկամ, կարելի չէ յարմարագոյն բառը գտնել, քան ինչ որ ըսիք, գիա՛ կ... ըսենք նաեւ դամբարան... Մերկ պատերէ զատ այդ դղեակներուն մէջ ի՞նչ կրնաք գտնել որ ձեզ յիշեցնէ անցեալի կեանքը: Ա՛յո՛, կեանքի հետքերը, ի զուր կը փնտռենք հոն, պատմութիւնը վոնտեր են այդ պատերէն, պահելու համար քանդակները եւ ծեփը, զոր չեն մոռնար վերանորկել առաւ տեն... Շահագիտութիւն պարզապէս... Բայց, մտիկ ըրէք, ձեզ պիտի յանձնարարեմ երթալ տեսնել հնամենի օճախ մը, զոր կը վարանիմ դղեակ կոչել... Ձեր դրքոյկներուն մէջ անտեսուած է անիկա.. Արտաքնապէս ոչինչ ունի ուշագրաւ... Ճիշդ է որ սեփականութիւնն է խստամբեր ու մարզատեաց պատոնի մը - աղքատ, բայց հպարտ - որ իր դուռը փակեր է աշխարհի դէմ... Բայց ձեր բախտէն, կը բացակայի այս օրերս իր դղեակէն, որու հսկողութիւնը կը մնայ ծերուկ պահապանի մը խնամքին. ինքնատիպ թիւի մըն ալ այս ծերուկը... Փորձեցէք այցելել անդամ մը... Ծրարիկ մը ծխախոտ կը բաւէ չահելու անոր լաւ տրամադրութիւնը... Մանաւանդ որ հեռու չէ, այս բլուրին եաեւը, հեղեղատի մը ափին... Կ'ապահովցնեմ ձեզի, չպիտի զղջաք...*

Գիւղացիին անսովոր խորհրդածութիւնները, զոր իրմէն չէի սպասեր բնաւ, դրաւական մըն էին իր յանձնարարութեան մասին: Ինչպէս կ'ըսեն, կարծէք ներսէս կը խօսէր: Պատճառ մը չկար անչուշտ պինդը մերժելու:

Իր մատնանշած ուղղութեամբ կէս ժամ քալելէ վերջ, արդարեւ ինքզինքս գտայ ծառաստանի մը առջեւ, ուր հնամենի կաղնիներ, չոճազգիներ աճեր էին վայրագ ու անփոյթ պատուութեամբ: Ստուերահոծ ծառուղի մը կ'առաջնորդէր դէպի վաղընջական չէնք մը: Խիստ ու զորէ ճակատ մը, սեղմուած երկու համեստ աշտարակներու միջեւ, որոնց փակ պատուհաններու չուրջը բաղեղը ճիւղաւորուած պարուրուեր էր որմերուն: Գիւղ ու ագարակներէ հեռու բնակութիւն մը լինելու էր այդ կէս-ապնուական, կէս-զեղջկական դղեակը: Ծառերու թաւ օասափիւնէն զատ մարդկային-կենդանական ոչ մէկ չչուկ չէր կարելի խմանալ: Այդ ինքնամփոփ

մանել միայն այն ժամանակ, երբ տան բոլոր անդամները քնացած ըլլային: Դուրս ելլելու, բացօթեայ պտըտելու ոչ առիթ, ոչ ալ սովորութիւն ունէին, բացի ամառուան երկու-երեք ամսուան այգեզբնացութենէն: (Այս տեսակէտէն ուելի բախտաւոր էին գիւղի հարսերը, որոնք լծուած ըլլալով դաչտային աշխատանքի, զրկուած չէին արեւի տեսքէն ու ազատ չնչելու իրաւունքէն):

Առանց վրայ, աւելցուցէք, առհասարակ դաժան կեսրոջ մը, կամ նախանձոտ տալոջ մը խիստ եւ անարդար վերաբերումը, այս խեղճ, անիսօս էակներու հանդէպ: Ահա՛, թէ ինչո՛ւ, անոնք կարօտով եւ անհամբերութեամբ կը սպասէին հայրենի տուն վերադարձի երջանիկ օրուան. մէկ երկու չարաթ ազատ չնչելու եւ խօսելու արդար իրաւունքին համար:

Ազատատենչ ու բարձրաթռիչ Հայկանոյշ, չէր կրցած տոկալ իր վանդակին սեղմ պատերուն: Խորտակուած էր: Ինկաւ անկողին, բարակ ցաւ է ըսին ու բերին տեղւոյն ամենագօր բժիշկները, փորձեցին անոնք բոլոր դեղերը. ճար չկրնան: Հաւար հասաւ Պոլիս, իր զաղիլ հէրկան, որ անճրկած եւ յուսահատ, ըստ կըսաւ ծովի ափերէն, Պոլսէն մինչեւ հեռաւոր գաւառի խորերը դեղ ու դարման հասցնել իր զառնուկին: Անօգուտ: Հայկանոյշ օրէ օր, կը հալէր ու կը մաչէր: Հօրը կարօտն ալ գիշեր ցերեկ իր հոգին կը կրծէր: Աչքը դուռը մնաց: Գրեթէ մահամերձ էր երբ, հօրս փոխարէն, իրեն այցելութեան եկան Կովկասէն նոր հասած երկու ճամբորդներ՝ մէկը սեբաստացի Մուրատն էր, իսկ միւսը վանի Գարմէնը, որոնք զինքը համբուրելէ եւ չոխէէ վերջ, համոզեցին թէ հայրիկը չուտով պիտի գայ...:

Ի զուր անցան զժբախտ մօրս եւ հօրեղբօրս զայն փրկելու բոլոր ջանքերը: Հայկանոյշ, իր սեւ պատկէն տարի մը եաք այն սենեակին մէջ, ուր, իր կանանչ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԻՐԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱՆ ԴՈՒՌԸ

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ

Ա.

Գիտցուած էր ինձի, որ փոքր ատեան մը պիտի հաւաքուէր եւ ես պիտի կոչուէի, որպէսզի ինծի վերագրուած յանցանքին ամբաստանեալը տեսնէի։

Եւ սոսկ մէկը ասոր մտածելն ալ ինծի կը տանջէր։ Ինչո՞ւ ես, որ ոչ մէկ կապ ունէի այդ գործին հետ, պիտի ներկայանայի դատաւորներու առջեւ եւ ինչպէ՞ս պիտի կարենայի ամբաստանեալին աչքերուն նայիլ։ Ինչպէ՞ս պիտի կարենայի ներկայանալ անոր առջեւ, որ ինծի համար ոչ մէկ նշանակութիւն ունէր, որ ինծի համար ոչ մէկ էր, որ ոչ մէկ կապ ունէր ինծի հետ։

Ես ոչ մէկ պատճառ ունէի ատելութիւն տածելու անոր դէմ, ոչ ալ սէր։ Ես ոչ մէկ կապ ունէի անոր հետ։ Ես ոչ մէկ կապ ունէի ոչ մէկ մարդու հետ։ Ես ոչ մէկ կապ ունէի ոչ մէկ բանի

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Պանեէօ-Քաշանի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Ստեփան Ակոնեանի, Տէր եւ Տիկին Ռլօտ Վէօյէօի, Օր. Սոնիա Ակոնեանի, Այրի Տիկին Վահրամ Սէֆէրեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն Հրաձգ Ակոնեանի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղ. թաղակ. սուգած է հետեւեալ նուէրները.- Յակոբ Միհրապեանի մահուան առթիւ՝ Երանուհի Մինասեան 500 Ֆ., Ղուկաս Մինասեան Աբիկ Մինասեան, Տիգրան Ալանեան, Յարութիւն Ալանեան, Տիկին Եաղըճեան, Աննա Սօքիքեան, Յովսէփեան ընտանիք, Նուարդ Գուլումճեան (Ալֆորվիլ), Յարութիւն Գալեանք 100ական Ֆ., Եղիա - զարեան ընտանիք 200 Ֆ. Տամլամայեան 50 Ֆ., Ալիոն 20 Ֆ.

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՑ

1983 - 1984 *տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը կատարուին ամէն օր երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 12 :*

Աշակերտներու փոխադրութիւն վարժարանին օթօքառով :

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

×

ECOLE MIXTE TEBROTZASSERE
CLASSES MATERNELLE, PRIMAIRES ET SECONDAIRES DU Ier CYCLE

Les inscriptions pour l'année scolaire 1983-84 ont lieu chaque jour du Lundi au Vendredi, de 10 h. à 12h.

Transport des élèves par le car de l'Ecole.

DIRECTION

1, Bld. du Nord **LE RAINCY,** Tél. 381. 01. 72

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22

Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝

ՆՈԵՄԲԵՐ 19

×

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան կազմակերպած ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-ԻՆ :

80e ANNIVERSAIRE DE LA NAISSANCE DE

Aram Khatchatourian

Concert à Marseille

ABBAYE DE St. VICTOR
Vendredi 30 Septembre

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՑԹ
ի նպաստ
Տէսլինի Հայ Մշակոյթի Տան
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԻՆ

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՑԷԼԵԱՆ

UNION DES ANCIENS ELEVES

ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

MOORAT - RAPHAEL

organise

LE JUBILÉ

du Prof. Frédéric FEYDIT

Ancien titulaire de la chaire d'Arménien à l'Ecole des langues et Civilisations Orientales

DIMANCHE 6 NOVEMBRE

à 15 heures

AU GRAND AMPHITHEATRE DE LA SORBONNE

UN PARADIS POUR VOS VACANCES

... A DEUX PAS D'ATHENES

1983 - HOLIDAYS IN EVIA - 1983

une semaine

à partir de

2700 F

(avion + séjour)

— *PARIS / PARIS Transport aérien sur vol spécial* (départ tous les samedis)
— *Les transferts aéroport* / Holidays In Evia / Aéroport
— *Le séjour en Demi-Pension* (petit dejeuner continental et dîner)

INSCRIPTIONS:

ANITA TACHDJIAN **ARPI BODURYAN**

au 296 37 70

*

POUR TOUT AUTRE RENSEIGNEMENT ET SEJOUR EN GRECE
DEMANDEZ NOTRE BROCHURE **« LA GRECE A LA CARTE »**
AUPRES DE : **VOYAGES VACANCES AU SOLEIL**
5, PLACE ANDRE MALRAUX
75001 PARIS
TEL. 296 - 37 - 70

Lic. 1539

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles tél. (42) 89.27.47
à 20km de Marseille:

"Բացառիկ գեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԼՈՒՍՒ ՏԵՍԱԼ

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ

- ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԷՋ ՍԿԻԶԲԷՆ Ի ՎԵՐ -

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

Գինն 80 Ֆր.

Թղթատարի Ծախքով 88Ֆր. 50

Դիմել ՝-

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ
51, rue Monsieur Le Prince 75006 PARIS
կամ՝
«ՅԱՌԱՋ»

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ
19
VENDREDI
19 AOUT
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.504 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.504

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՂԼՈՐԻ խստակեցութեան քաղաքականութիւնը սկսած է դրական արդիւնքներ տալ: Այդպէս Ցուլիսի արդիւնքները ոչ լաւատեսութիւն մը թոյլ կու տան: Պատերազմի բացէն զատ, որ ըզգալի նուազում մը արձանագրած էր, ընդհանուր յաւելումն ալ, խիստ զոհացուցիչ չըլլալով հանդերձ (0,9 %) այդքան ալ դէմ չէ: Վերջապէս, գործազրկութեան վիճակը կայուն է, բայց այս ճիւղին մէջ մեծ յոյսեր չկան, վերամուտէն սկսեալ: Ընդհակառակը տարբերակներու սրբագրուած տուեալներով, Ցուլիսին, գործազրկութիւնը 0,2 % նահանջած է, բայց կը նախատեսուի որ մինչեւ տարեվերջ, գործազրկութիւնը բարձրանայ:

ՖՐԱՆՍԱ ելմտական նոր դիւրութիւններ տուաւ Իրաքի, ուր միլիառ ֆրանքի փոխատուութեան մը ձեւին տակ: Այս կարգադրութիւնը թոյլ պիտի տայ Պաղտատի կառավարութեան որ վճարէ ֆրանսական ընկերութիւններէ գնած զինամթերքը: Իրաք կրնայ մաս մը վճարում ալ քարիւղով ընել:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ կեղծ հաշուեցոյցերու հարցին մէջ, մեղադրանքի տակ առնուեցաւ նաեւ ծան Մաս, Մարսէյլի քաղաքապետին նախկին կցորդը:

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ նախարարը՝ Ռ. Պաէնթէր Մոնտէ մէջ կը բացատրէ իր քաղաքականութիւնը, փաստելու համար որ իր պատրաստած բարեփոխումը աւելի թոյլ պիտի չըլլայ դատապարտեալներու նկատմամբ: Ալէնեանի պանդոկի ջարդին առթիւ, Պատէնթէռ չատ յարձակումներու ենթարկուած էր, որուած ըլլալով որ չարգործը բանտէն՝ արտօնութեամբ ելած մէկն էր: Նախարարին համար եղածը քաղաքական բնոյթ ունեցող զրպարտութիւններ են:

ԼԻԲԱՆԱՆի նախարարապետը սպառնացած է հրաժարիլ եւ անմիջականին մէջ ընդած է իր բոլոր ժամադրութիւնները, զիգոհութիւնը յայտնելու համար Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարին՝ Մոշէ Առէնսի Պէյրութ կատարած այցելութեան դէմ:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԵՈՐՀՐԴԱՇԻՆ 46-ՐԴ ԱԽՈՑՆՈՒԹԻՒՆ

—×—

ԿԱՐԳ ՄԸ ԽԱՂԵՐՈՒ ԹՈՒԱԿԱՆԸ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ

Ընդ. Միութեան ոտնագնդակի դաշնակցութեան պրեզիտիումը, միջազգային մրցումներու պատճառով, խորհրդային ախոյենութեան մասնակցող քանի մը խումբերու կարգ մը խաղերու թուականը փոփոխութեան ենթարկած է:

Այսպէս, «Արարատ» - «Սպարտակ» խաղը, որ նախատեսուած էր Օգս. 25-ին, տեղի կ'ունենայ յաջորդ օրը: Օգս. 21-ին տեղի ունենալիք «Զերնոմորեց» - «Արարատ» հանդիպումը յետաձգուած է Սեպտ. 27-ին, իսկ «Պախտակոր» - «Արարատ» խաղը տեղի կ'ունենայ Սեպտ. 1-ին (փոխան Սեպտ. 2-ի):

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓրԷՍ ՕԳՍ· 2/15)

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿիի ՆՈՐԱՅԱՅՏ ՊԱՏՏԱՌԸ

Յ· Այվազովսկիի պատառներուն համայստանեան հաւաքածոն՝ զոր քանակով եւ որակով երկրորդը կարելի է նկատել Թէոդոսիոյ նկարիչի անունը կրող պատկերասրահէն եւս, հարստացած է «Մխիթարեան հայրերը Ս· Ղազար կղզիին մէջ» վերնագրով: Այս մասին Մ· Սարեան թանգարանի տնօրէնը Շ· Յակտորեան կ'րսէ· «Նորայայտ պատառը իր բովանդակութեամբ գուտ հայկական է եւ գծուած է ոչ թէ նկարիչին ստեղծագործութեան ուշ շրջաններուն, ինչպէս Այվազովսկիի ցարդ մեզի ծանօթ հայկ· բոլոր գործերը, այլ երիտասարդ տարիքին, 1843-ին: Նկարին դոյութիւնը անյայտ էր նոյնիսկ Այվազովսկիի կեանքն ու արուեստը ուսումնասիրող մասնագէտներուն: Երեք տարի առաջ Սարեան թանգարանին մէջ կազմակերպուեցաւ արուեստագէտին հայկական նիւթերով եւ հայերէն տառագրարուեստեամբ պատառներուն ցուցադրութիւնը· այս առիթով «Սովետական Գրող» հրատարակչութիւնը ձեռնարկեց Այվազովսկիի նուիրուած albomի մը հրատարակութեան: Կրկնութենէ խուսափելու, նոր ու հետաքրքրական նկարներ ունենալու նպատակով դիմեցինք խորհ· Միութեան բոլոր թանգարաններուն, խնդրելով որ մեզի ուղարկեն իրենց հաւաքածոներու մաս կազմող Այվազովսկիի գործերուն լուսանկարները· հաւատացած էինք որ անակնկալ մը պիտի ունենայինք: 1840-էն սկսեալ քանի մը անգամ Այվազովսկի այցելած է Իտալիա, տեսած Ս· Ղազար կղզին ուր արդէն յայտնի գիտնական էր իր մեծ եղբայրը Գաբրիէլ· անկարելի էր որ երիտասարդ նկարիչը նկարած չըլլար Վենետիկի այնքան ապաւորիչ տեսարաններուն հետ, վանականներու առօրեան ներկայացնող պատառներ ալ: Եւ գոնուածը այս կարգի գործ մըն է· ան կը ներկայացնէ վերջալոյսի չողերուն մէջ երեք վանականներ, տարբեր դիրքով: Թերեւս 1840ական թուականներուն լոյս տեսած Հայկազեան բառարանը, կամ առհասարակ Մխիթարեաններու գրական վաստակը կը խորհրդանշէ ծովեզերքի սալաքարերուն վրայ գծուած կարմիր կոզքով հատոր մը»: Պատառը ստացուած է փոխանակումի միջոցաւ եւ այժմ կը պահուի Սարեան թանգարանին մէջ:

×

Թ· ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՂԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի մէջ, «Օտար աղբիւրները Հայաստանի մասին» մատենաշարին «Բիւզանդական աղբիւրներ» ենթաշարքէն լոյս տեսած է բիւզանդացի ծանօթ պատմիչ Թ· Ռոստովանոզի «Ժամանակագրութիւն» գործին հայերէն թարգմանութիւնը: Այս աշխատութիւնը մեծարժէք աղբիւր է Բիւզանդիոնի եւ դրացի երկիրներու յարաբերութիւններուն 7-8րդ դարերու պատմութեան: Պատմիչը կ'անդրադառնայ նաեւ հայ-բիւզանդական քաղաքական ու եկեղեցական յարաբերութիւններուն, բիւզանդական կայսրութեան տահմաններուն մէջ հաստատուած Հայերու կեանքին ու գործունէութեան: Ան առաջին հեղինակն է որ զրաւոր տեղեկութիւններ թողած է Պաւղիկեաններու, Բիւզանդիոնի մէջ անոնց նկատմամբ ի գործ դրուած քաղաքականութեան, եւ կայսրութեան մէջ այդ ազանդաւորներուն ստեղծած զաղութներուն մասին: Զափազանց հետաքրքրական տեղեկութիւնները այն մասին թէ ինչ դեր կը խաղային Հայերը բիւզանդական կայսրութեան յատկապէս քաղաքական ու ռազմական կեանքին մէջ: «Ժամանակագրութիւն»ը թարգմանուած է յունարէնէ, Հ· Բարթիկեանի կողմէ:

×

ՔԱՆԱՏԱՅԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆ

Երեւան այցելած է Քանատայի Ազգ· ժողովի Արտաքին քաղաքականութեան եւ Պաշտպանութեան հարցերու մնայուն յանձնախումբի նախագահ Մ· Փրիւտոմ եւ ընդունուած Հայաստանի նախագահ Բարկէն Սարկիսովի կողմէ, որ խօսած է ժողովրդական անտեսութեան, դիտութեան եւ մշակոյթի մարզերէ ներս Հայաստանի արձանագրած նուաճումներուն մասին: Ընդունելութեան ներկայ եղած է նաեւ Հայաստանի Արտաքին նախարար Ջոն Կիրակոսեան:

×

ՇԱՐԺԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՏՈՒՆ ԴԻԼԻՋԱՆԻ ՄԷՋ

Դիլիջանի մօտ, լեռնային պարզ լիճի մը ափին, կառուցուած է Խորհ· Միութեան Շարժարուեստագէտներու Տունը, բազկացած է գլխաւոր շէնքէ մը, տասը յարկաբաժիններէ, երաժշտական տագտաւարէ, դրադարանէ եւ օժանդակ սպասարկութիւններէ: Տունը կրնայ ընդունիլ երկու հարիւր հոգի: Շարժանկարի սրահներ եւ նիստերու դահլիճներ, մարզական կառուցուածքներ եւ պանդոկներ նախատեսուած են միջազգային հանդիպումներու եւ պետական ժողովներու համար: Տան ձեւաւորման համար օգտագործուած են դունաւոր քարեր, մետաղէ դրուագակոփուածքներ եւ փայտափորագրութիւն:

×

«ՀԱԶԱՐ ՈՒ ՄԷԿ ԳԻՇԵՐՆԵՐ»ՈՒ ԹԵՄԱՆԵՐՈՎ ԴՐՈՇՄԱՆԿԱՐՆԵՐ

Երեւանցի նկարիչ Կարէն Ամբարեան յիսուն դրոշմանկարներ պատրաստած է «Հազար ու մէկ գիշերներ» հէքեաթներու դասական հատաքածոյի թեմաներով, որոնք լաւագոյնը նկատուած են տեղւոյն ուսնեցած հրատարակչական մրցումին: Նկարները տեղ կը գտնեն այդ ղրքի դունաւոր հրատարակութեան մէջ, որ սահմանուած է մանուկ ընթերցողներու համար: Կարէն Ամբարեան մանկական պիրքերու հմուտ պատկերազարդող է եւ քանի մը մրցանակներու արժանացած այդ սեռի գործերու համար:

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ԻՒՄԱՆԻԹԷ - ՏԷՎԷՃԵԱՆ

ՇԱՐ· 4···

—×—

Հինգշաբթի օր, կարգը եկած էր Լիպերասիոնի, որ իր «բեթ տ'ափիշ»ներէն մէկը ըրած էր Փաթրիք Տէվէճեանը, ծանօթ բանաւէճին առթիւ: Ամփոփ կերպով, տալէ առք անցած-դարձածին պատմութիւնը Իւմանիթէի եւ փաստաբանին միջեւ, Լիպերասիոն կը գտնէ սակայն, որ Փ· Տէվէճեան կը չափազանցէ, երբ ժողովրդական ճակատի նախարարի մը արժանաւորութեամբ կը զգեստաւորուի եւ կը ճաղկէ Թրքական Փաշիզմը: (Տէվէճեան Մոռօ-ճիաֆէռիի մէկ խօսքը ոգեկոչած էր եւ զարմանալի գտած որ համայնավար պաշտօնաթերթը Թուրք վինուտական վարչակարգին մէկ թերթը վկայութեան բերէ նրան դէմ): Լիպերասիոնի համար մէկթ Տէվէճեանի «ծայրայեղ»ական համակրութիւնները բացայայտ են»:

Թերթը, ինչպէս քանի մը օր առաջ՝ Ռոթիտիէն, կը խորացրէ «Փաթրիէ Տէվէճեան, Հայերու փաստաբանը», այն տպաւորութիւնը տալով որ ամբողջ Ժողովուրդ մը (կամ առնուազն՝ դաղութ մը) ամբաստանեալի աթոռը նստած է···:

×

Մեր նախորդ թիւով, արձագանգած էինք, ահաբեկչական նոր արարքի մը, որու ենթ եղած էր, Զորեքշաբթի առաւօ Օրլի խմբակը, Թեհրանի մէջ: Կրկին հակաֆրանսական գործողութիւն մըն էր եւ այս անգամ էռ-Ֆրանսի տեղւոյն ներկայացուցիչը՝ Ժան-Քլօտ Էլիւառ թեթեւօրէն վիրաւորուած էր ալ սրունքէն: Անանուն խօսակիցը, որ հեռաձայնած է Ա· Ֆ· Փ·ի, ըսած է թէ կրնային մեռցնել Ժ··Ք· Էլիւառը եթէ ուզէին, բայց միայն նոր ազդարարութիւն մըն է՝ «Ֆրանսական աշխարհակալութեան որպէսզի վերջ դնէ ահաբեկչական իր գործունէութեանց»: Աւելցուցած է որ Ֆրանսայի ներկայացուցիչներն ու ֆրանսական շահերը վտանգուած են «մինչեւ ազատ արձակումը բանտարկուած բոլոր անմեղ Հայերուն»:

Մամուլը կը յիշէ թէ չորրորդ հակաֆրանսական արարքն է Իրանի մէջ: «Կ'ակընկալէին, ըսած է էռ-Ֆրանսի ներկայացուցիչը«:

Նոյն օրը (Զորեքշաբթի), նոյն ժամուն, մինչ Ֆրանսացին կը վիրաւորուէր, ճափունի դեսպանատունն ալ ձեռնառումբ մը կը ստանար: Պայթումը միայն նիւթական վնաս պատճառած է: Բայց հոս, ոչ ոք ստանձնած է պատասխանատուութիւնը:

× Ռոթիտիէն տը Փարի, Հինգշաբթի օր, պատասխան մը կը հրատարակէր Թուրքերուն, որոնք կը մեղադրեն Ֆրանսան, իր բարեացակամութեան կամ թոյլ վերաբերումին համար հայ ահաբեկիչներուն նկատմամբ: «Սիւ օ մօվէ զ'Ամեռիէն» խորագրին տակ, Փ· Ժինիէվակի կը յիշեցնէր, ի մէջ այլոց, Անգարայի, որ երբ տեղւոյն եգիպտական դեսպանատունը դրսուեցաւ եւ պատանդներ բռնուեցան, կառավարութիւնը բանակցութիւն վարեց ահաբեկիչներուն հետ, ստանք նոյնիսկ ձեռք ձգեցին պաղեստինեան ղրասենեակի մը ստեղծումը Անգարա եւ ՊԱԿի այդ ղրասենեակին պետն ալ, ուրիշ մէկը չէր եթէ ոչ՝ ահաբեկչական քոմանտոյին պետը: Նման օրինակներ չարելէ եետք, ըսել ուզելով թէ ոչ ոք ուրիշին դաս տալու ի վիճակի է, կ'եզրակացնէ թէ ահաբեկչութեան միակ ուժը կը կայանայ ազատ աշխարհի պատասխանատուութեան մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ԳՈՅԱՄԱՐՏԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻԻՆ

Ի. դարու Ա. ցեղասպանութեան զոհ դարձան արեւմտահայութեան հոծ զանգուածները: Ի ծնէ աշխատասէր եւ ստեղծագործ հայ ժողովուրդը, սակայն արհա - ւիրքի պարագային կարող է անսասան ղիմադրութիւն ցոյց տալ թշնամիին, որ կը փորձէ զինք հանել խաղաղ տունէն, ըստըրկացնել, ոչնչացնել,անարգել ազգային արժանապատուութիւնը: Մեր ազգային մեծ ողբերգութեան անլուռ արձագանգները մինչեւ այսօր կը մեկնաբանուին հայ եւ օտարազգի պատմաբաններու աշխատութիւններուն մէջ: Խորհրդահայ պատմագիտութիւնը գիտականօրէն ու փաստացի հարուստ նիւթերու հիման վրայ բազմաթիւ անգամներ ջուրի երես հանած է Ա. համաշխարհային պատերազմի տարիներուն թրքական բռնապետութեան հայահալած քաղաքականութիւնը, այդ նախապէս ծրագրուած հրէշային եղեռնագործութեան քամնելի նպատակը: Խորհրդահայ անուանի պատմաբաններ Ջ. Կիրակոսեանի, Մ. Ներսիսեանի, Ե. Սարգսեանի, Ա. Մնացականեանի եւ ուրիշներու գրքերուն մէջ բազմակողմանի կերպով ու հանգամանօրէն մեկնաբանուած են մեծ ողբերգութեան դրդապատճառներն ու հետեւանքները, ուր անարգանքի սիւներին կը գամուին երիտթրքական ազգայնամոլները իրենց ոճրագործութեան անները մեղքով:

Եւ ահա հիմ ընդունելով խորհրդահայ պատմաբաններու գիտական գործունէութեան արդիւնքները, Հայրիկ Մուրադեան, ինչպէս ինքը կը գրէ իր հեղինակած «Իշխեր հայ ժողովուրդի հերոսական անցեալին» հիանալի գիրքին մէջ, փորձած է «հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ, չկրկնելով ինչ որ արդէն ըսուած է, աւելի հանգամանօրէն կանգ առնել արեւմտահայութեան գոյամարտերու պատմութեան վրայ:

Պատմական ժամանակաշրջանի ու անցքերու լուսաբանութեան հիման վրայ հիւսելով իր պատումը, հեղինակը աքնաչան ուսումնասիրութեան չնորհիւ վկայութեան կը կանչէ հայկական, ռուսական, օտար եւ թրքական աղբիւրներու մէջ հրատարակուած հարուստ վաւերագրութիւնը, հանգամանօրէն կը պատկերացնէ Վանի, Շատախի, Տարօնի, Շապին-Գարահիսարի, Եղկաթի, Ուրֆայի, եւ այլ քաղաքներու եւ գաւառներու մէջ ծաւալած գոյամարտերու պատմութիւնը:

Ինչպէս ծանօթ է, իր հերոսական ինքնապաշտպանութեամբ ուշագրաւ եղած է Վասպուրականը: Հ. Մուրադեան մանրամասնօրէն, հայրենասիրական ոգիով, խորազնին մեկնաբանութիւններով կը նկարագրէ այդ անօրինակ սխրագործութեան թէ՛ նախապատրաստութիւնը, թէ՛ ընթացքը, թէ՛ յաղթական աւարտը: Ան բազմաթիւ հետաքրքրական էջերով կը պատկերացնէ ժողովուրդին ծոցէն ելած մարդիկը, որոնք անսպառ նուիրումով մարտնչած են թշնամիին դէմ դարագոյց ուժերուն դէմ...:

Հինականներ, արհեստաւորներ, ուսուցիչներ, բժիշկներ, մտաւորականներ, եկեղեցականներ, կիներ, աղջիկներ, պատանիներ, բոլորը մէկ ճեռնամուխ կ'ըլլային պաշտպանողական կռիւներուն: Անոնք մահուկենաց պայքար կը մղէին հայրենի Վանն ու Շատախը, Սասունն ու Մուշը, Տարօնն ու Շապին-Գարահիսարը, Մուսալեռն ու Եղեսիան, Զէյթունն ու Եղկաթը անառիկ պահելու համար: Անուններ, սրբագործուած անուններ,վասպուրականցի սեւաչեայ աղջիկ մը՝ Սեւօ, որ անվախ սարսափ կ'ազդէր ոսոխին,վեց զաւակներու մայր Աղաւնի Վարպետեանը՝ այդ անվեհեր Հայուհին, որ վճռական դեր կը կատարէր հակառակորդին դիրքերը գրաւելու մէջ, Շապին-Գարահիսարցի «հեռախօս կիները» որոնք դուլպայ գործելու ընթացքին պայմանական նշաններով տեղեակ կը պահէին թշնամիին գործողութիւններուն, եղեսիացի աղջիկներու վճռականութիւնը... Աղջիկներ,կիներ, պատանիներ... եւ անճառելի ֆէտայիները, ռազմիկները... Ահա մեծահամբաւ նկարիչ Փանոս Թէրլէմէզեանը, մշեցի Յակոբ Կոտոյեանը, մուսալեռցի Եսայի Եաղուպեանը, եղեսիացի Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանը... բազմաթիւ անուններ, որոնք երբեք չեն ջնջուիր ժողովուրդին յիշողութենէն, հերոսական տարեգրութեան էջերէն: Դրուագներ, պատկերներ, նկարագրութիւններ, թէ՛ օրհասական, թէ՛ հերոսական: Գաղթ, կոտորած, դեղերումներ, հայրենի ոստանի աչքն ու կարօտը իրենց հոգիներուն մէջ անթեղած մարդիկ: Ցաղթական դրօշներ, ծնծղաներ, ռազմաչունչ երգեր.

«Ամենայն տեղ մահը մի է,
Մարդ մի անգամ պիտ' մեռնի,
Բայց երանի, որ իւր ազգի
Ազատութեան կը զոհուի»:

Մահ՝ յանուն գոյատեւման, եւ յիրաւի, ապագայի նկատմամբ անխախտ հաւատքն է պայքարի ոգին:

Հ. Մուրադեանի գիրքը, սակայն զգացական էջերով չէ ուշագրաւ (թէեւ զգացունց պատկերներով լեցուն է), այլ նաեւ պատմագիտական ու վաւերագրական հարուստ նիւթ կը պարունակէ: Թիւեր, փաստեր, փաստաթուղթեր, մէջբերումներ, որոնք խօսուն են ու ներկայացուցչական, անառարկելի: Այո՛, հերոսական գոյամարտերը որքան ալ խիտ եղած ըլլան անզառնալի կորուստներով, այնուհանդերձ չջափելի արդիւնք տուած են, մշտապէս աներեր ու իրրեւ պահեցող հայ ժողովուրդի ազատասիրական ոգին, անոր բարոյական վեհ նկարագիրը:

«Էջեր հայ ժողովուրդի հերոսական անցեալից» գիրքը, որուն գրախօսն ու խմբագիրն է պատմական գիտութիւններու տոքթ. փրոֆ. Ջ. Կիրակոսեանը, արդարեւ գրուած է անսահման սիրով առ «այն խնկելի» հայորդիները, «որոնք անձնուիրաբար ինկան անհատասար գօտեմարտերուն մէջ, որպէսզի մենք ապրինք և այսօրուան լուսաւոր գարուն հասնինք»:

«Ներկայ աշխատութիւնը մեր սրտի եբախտագիտութեան խօսքն է անոնց յիշատակին: Զենք գրած պատմաբանի պատասխանատու անուն վաստկելու կամ որեւէ կշռադատութեամբ արժանանալու ակնկալութեամբ, - ներածութեան մէջ կը գրէ հեղինակը - այլ խղճի թելադրանքով, որպէս հոգեկան պահանջ, յարգանքի տուրք՝ ինկածներու յիշատակին»:

Երախտաւոր աշխատութիւն՝ գրուած մեր հնօրեայ երգերուն նուիրեալի սրտով ու գրիչով:

ՌԱՖԱՒԷԼ ՂԱՋԱՆՉԵԱՆ

ՄԵՐ ՀԻՆԱՒՈՒՐՑ ԶՐՈՑՑՆԵՐԷՆ

ՁԵՄԱՐՏԱԽՕՍ ՎԱՆԱԿԱՆԸ

Մարդ մը իր ինչքն ու աշխարհը ձգած, կ'երթայ եւ վանական կը դառնայ, իր հոգիի փրկութեան համար աղօթելու: Ծոհեմ էր ան ու արդարամիտ, քան միւս վանականները, եւ այս՝ ի նկատի ունենալով, վանահայրը օր մը զինք իր մօտ կը կանչէ ու կ'ըսէ.

- Վանքին էշերը շատ ծերացած են, մեր կրօնաւորներէն մէկը հետդ առ, էշերը քաղաք տարէք, ծախեցէք եւ փոխարէնը մատղաչ էշեր գնեցէք:

Երբ ծերացած էշերը առած վանականները քաղաքին հրապարակը կը մտնեն, մէկը՝ որ կ'ուզէր էշ գնել, կը մօտենայ ու կը հարցնէ.

- Կը ծախէ՞ք այդ էշերը:

- Այո՛, - կ'ըսեն:

- Բայց ինչո՞ւ ձեր էշերը պոչատ են:

Արդարամիտ վանականը կը պատասխանէ.

- Որովհետեւ միշտ ցեխի մէջ կը խըրւին, մենք պոչերէն կը քաշենք, որ դուրս հանենք եւ պոչերը կը փետենք:

Մարդը զարմացած կը հարցնէ.

- Ինչո՞ւ անոնց պատակները այդպէս բըրդաթափ են:

Վանականը կը պատասխանէ.

- Որովհետեւ շատ զանգատաշարժ են եւ պատակներուն իջած յաճախակի հարուածներէն բուրդը թափած է:

- Ոչ մէկ գովելի բարք չունի՞ն ձեր էշերը, - կը հարցնէ մարդը:

- Եթէ ունենային, - կը պատասխանէ վանականը, - ինչո՞ւ պիտի ծախէինք:

Մարդը այս լսելով կը հեռանայ:

Կու գան ուրիշ գնորդներ եւ վանականը ամէնուն նոյնը կ'ըսէ:

Ոչ մէկ էշ ծախելով, անոնք իրիկունը վանք կը վերադառնան:

Ուղեկցող վանականը կ'երթայ եւ ամէնը կը պատմէ վանահօր: Վանահայրը շատ կը բարկանայ ու կը յանդիմանէ իշուվաճառ վանականը, որ կը պատասխանէ.

- Ո՛վ հայր, մի՞թէ ես աշխարհը եւ իմ ինչքը, որուն մէջ էշեր ալ կային, ձգեցի ու վանք մտայ, որպէսզի ձեր ծերացած էշերու պատճառով խիղճս ծախեմ ու սը. տախօս դառնամ...

ՏԳԵՂ ԿԻՆ

Մարդ մը տգեղ կին ունէր: Օր մը կինը շատ տխուր տեսնելով, կը հարցնէ.

- Ինչո՞ւ այդքան տխուր ես:

Կինը կ'ըսէ.

- Այսօր հայելիին նայեցայ, տեսայ, որ տգեղ եմ ու շատ տխրեցայ:

Մարդը կ'ըսէ.

- Եթէ դուն մէկ անգամ հայելիին նայելով այդքան տխրած ես, ուրեմն ես որքա՞ն պէտք է տխրիմ, որ ամէն օր երեսիդ կը նայիմ:

ՀԻՒԱՆԴ ԱՐԾԱԹԱՍԷՐԸ

Մարդ մը, որ շատ հարուստ էր եւ շատ արծաթ դրամ ունէր, կը հիւանդանայ, կ'երթայ հիւանդանոց ու դրամներն ալ հետը կը տանի:

Սիրտը կորկոտ կ'ուզէ ու կը խնդրէ, որ կորկոտի ապուր բերեն իրեն:

Երբ կը բերեն, կը նստի մահճակալին վրայ, ապուրի ամանը կ'ուռնէ ծունկերուն եւ փոխանակ մէջը հաց փըթիլու, արծաթ դրամները կը լեցնէ եւ կը սկսի այնպիսի ախորժակով ուտել, որ քիչ անց կը խեղդուի:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԺԱՄԱՏՈՒՐՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

Պիտի ըսէիք, թէ ան տեսակ մը պայծառուութիւն կը ցոլացնէր իր վերնամաշկի տակէն... Խոստովանիմ սակայն, հազիւ մօտս եկած, ըմբռնեցի անմիջապէս թէ աչքիս զգայախաբութիւնը որքան ընդլայնած էր առաջին տպաւորութիւնս: Ոչ աւելի, ոչ պակաս, ինքնամփոփ, թերեւս անտարբերութիւն կեղծող օրիորդ մըն էր օտարուհին, քիչ մը ամէն աղջկան պէս, դաստելով զլխու չոր բարեւէն ու իր մեկուսի կեցուածքէն:

Վերլուծելով հանդերձ տպաւորութիւնս, կը չարունակէի մերթ ընդ մերթ բախիլ դուռը: Արդեօ՞ք բացող մը չպիտի գըտնուէր: Հարուածներս կ'արձագանդէին թաւ ու խուլ թնդիւններով, բայց ներսէն չէին արթնցներ ոչ մէկ ոտնաձայն: Զղայնանալու վրայ էի չէնքին յամառ համրութեան ու նոյնքան մըն ալ թերեւս քովի իվեր համբերող օտարուհիին անզգայութեան պատճառաւ, երբ ճռնչիւն մը լսուեցաւ ներսէն:

Այլ, ահա կը բացուի երկաթագամ ծանրը դուռը. ալեհեր ծերունի մը կասկածանքով կը նայի մեզ...

Վարանոտ քանի մը բառեր կը ջանամ կմկմել, որոնց ականջ տալու երեւոյթ չունի անիկա. աչքը կը քթթէ մեր կողմ, դէմքին վրայէն կ'անցնին ծամածռութիւններ, երբ կը նշմարէ ափիս մէջ սիկարէթի ծրարիկներ ու մէկէն, կարուկ, մինչ կը սպասէի տեսնել երեսիս դոցուիլը դրան. «Մտէ՛ք», կ'ըսէ մեզ:

×

(Լեռնեան կանդ առաւ, ամփոփեց դէմքը, ակնարկը, հատնաբար ուշեկոչելով յիշատակներ: Ունկնդիրներուն թուեցաւ որ իր ձայնը աւելի զգոյշ ու մեղմ թօնի մը կը վերածուի, տպաւորութիւն մը, որ խարկանք մըն էր թերեւս, բայց որ թոյլ կու տար ստեղծելու պատմութեան անկիւնադարձին, հոգեկան համապատասխան մթնոլորտ մը):

Ապա ուրեմն ներսն ենք ահաւասիկ ու մեր եռեւէն կը փակուի դուռը:

Մի՛ սպասէք, բարեկամներ, որ կարենամ ձեզ հաղորդել, ձեզ զգացնել այն եզական ապրումը, որու ենթարկեց զիս այդ այցը: Եթէ ձախողիմ իսկ մանրամասնօրէն նկարագրել ձեզ մեր պատկերին իրեբայլորդ դրուագները, կը զգամ սակայն որ խղճմտօրէն հաւատարիմ ըլլալով հանդերձ, պիտի մնամ թերի եւ տկար: Որովհետեւ ինչպէ՞ս յայտարարել ձեզ այն խորհրդաւոր հոգին, այն բարոյական անչափելի օդը, որ այդ չէնքին պատերուն եռեւ լճացեր, խմորուեր էր ի վաղուց ատեն: Ինչպէ՞ս արտայայտել մեր տրամադրութիւնը, երբ առաջին քայլէն իսկ սկսած էինք չնչել զայն, համակուել այդ անցելարոյր մթնոլորտի զոլորշիներով: Քանի այդ հոգեկան վիճակը չեմ կարող փոխանցել ձեզ, դէպքերը ձեզ պիտի թըւին նուազ ուշագրաւ, նուազ հատանական:

Հետեւելով ծերունիին, մտանք գաւիթ մը, որու աջին ու ձախին կը բացուէին դռներ: Խոնաւ ու փակ կիսաստուերը թոյլ չէր տար յստակօրէն տարորոշելու իրերը եւ ձեւերը:

- Աջին սեփականատիրոջ յարկաբաժինն է, զոր արտօնուած չեմ ոչ մէկ պատրուակով բանալու այցելուներու առաջ, - ըսաւ մեր ծերուկ առաջնորդը ձայրով մը, որ կու գար կարծէք տարիներու խորէն, խռպոտ ու մարմրուն, - բայց ձախին մեր ղեկակին ամենահին մասն է, չէիտեմ ե՞րբ եւ որու կողմէն կառուցուած, ուր տակաւին հետքերը կը մնան չքնաղ հէքեաթի մը...

- Հէքեաթի՞ մը, - հարց տուի, զեղչելով ածականը, զոր հեռուէն հեռու իսկ չէի կարող հաշտեցնել չէնքին դժխեմ ինքնութեան հետ:

- Հոս այցի եկողները օտարականները չեն, - չարունակեց ծերուկը՝ առանց անդրադառնալու կասկածամիտ հարցումիս, - այլ այս երկրի ու շրջակայքի երիտասարդ տղաքը - մանչ կամ աղջիկ - որ դէթ մէկ անգամ իրենց կեանքին մէջ, իրենց նշանուած օրն իսկ, պարտք կը սեպեն հոս ուղտի գալ, ու դեռնափոր նկուղի մը խորը հաւատարմութեան երդումն ընել իրարու...

Ապշահար կը դիտէի չուրջս փուչծածկ պատերուն, խաւարամած միակ պատուհանին, ուրկէ օր ցերեկը կը տատամսէր ներս նայելու...

(Շար. 5)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՈՒՐԻՇ ՄԷԿԸ ԿԱՐԾՈՒԻԼ

———×———

. Բարեւ:

. Բարեւ:

. Տարիները չկրցան մաշեցնել քեզ: Գլխուդ վրայ մազ չէ մնացեր, բայց նոյնն ալ երիտասարդ ու կայտառ կ'երեւիս: Աչքերուդ մէջ միշտ նոյն փայլն ու կենսունակութիւնը կը տեսնեմ: Հոնկէ կը ցոլանայ բարի ու անձնուէր մարդու նկարագիրդ: Քանիներ կը նախանձին քեզմէ, քու տեղդ ըլլալ կ'ուզեն:

. Ի՞մ տեղս:

. Այո: Շատ հարուստ չես՝ բայց նոյնն ալ լաւ դիրք մը ունիս: Ընտանիքի տէր պարո պետ մըն ես, մանաւանդ լաւ, շատ լաւ հայր մը: Զաւակներդ հպարտ պէտք է ըլլան քեզմով: Պարապ տեղ չէ որ տարիներ մաշեցուցիր դպրոցական ու համալսարանական նստարաններու վրայ: Գործի մէջ ալ շատ յաջող ես:

. Ե՞ս:

. Ամէն մարդ կը գովէ քու պատուաւոր ու ծախնդիր աշխատանքդ: Մանաւանդ աշխատասիրութիւնդ: Ես մեր չրջանակին մէջ քեզի չափ աշխատասէր մարդ չեմ տեսած: Բայց ընդունակութիւն ալ ունիս: Ինչ գործի որ ձեռնարկես, կրնաս յաջողիլ: կռտազան չես, ուրիշներու անիրաւութիւն չես ըներ:

. Շնորհակալ եմ, բայց կարծեմ դուք պիս ուրիշի մը հետ չփոթեցիք:

. Ի՞նչպէս ուրիշի մը հետ:

. Ձիս ուրիշի մը տեղ դրիք: Ես ձեր այդ նկարագրած մարդը չեմ: Արդէն մենք իրարու չենք ծանօթացած, դիւրաւ բնաւ չենք ճանչցած: Այո՛, դուք անպայման պիս ուրիշ մէկը կարծեցիք:

×

Երկու անծանօթներու միջեւ կատարուած այս երեւակայական խօսակցութիւնը իրականութեան մէջ խօսակցութիւն մըն է, զոր մարդ կը կատարէ կամ պէտք է կատարէ ինքն իրեն հետ: Աչխարհի վրայ կո՞յ արդեօք մէկը, որ ինքզինք ուրիշի տեղ չդնէ պարբերաբար, ինքզինք ուրիշ մէկը չկարծէ:

Այդ ուրիշը անտարակոյս անպայման օժտուած է անհամար առաքինութիւններով ու յատկութիւններով: Մենք որքա՜ն մեզի կը վայելցնենք այդ առաքինութիւններն ու յատկութիւնները: Առանց վերապահութեան, մերը կը նկատենք զանոնք: Եւ քանի որ մերը կը նկատենք զանոնք, կը հպարտանանք անոնցմով:

Բոլորովին ալ անիրաւ չենք թերեւս, թերեւս ալ իրապէս օժտուած ենք կարգ մը յատկութիւններով ու առաքինութիւններով: Բայց անոնց քով ունինք թերութիւններ, զորս մենք չենք տեսներ: Մարդուն անփոփոխ սակարութիւնն է այս. մինչ ուրիշին մէջ միայն իր լաւ կողմերը տեսնել, իր թերութիւնները չտեսնել: Այդ է, որ կը նշանակէ ինքզինք չճանչնալ, ինքզինք ուրիշ մէկու մը հետ չփոթել: Այդ պատճառով ալ մարդ կը հպարտանայ իր առաքինութիւններով, բայց ուղղել չի ջանար իր թերութիւնները: Ջանալ ալ կը մոռնայ որ ուրիշները իր մէջ այդ թերութիւնները միայն կը տեսնեն, չտեսնել կը ձեւացնեն իր առաքինութիւնները: Ու կը պատահի անխուսափելին: Երկու ծանօթներ իրարու կը հանդիպին ու կ'ունենան հետեւեալ լռելեայն խօսակցութիւնը.

. Բարեւ:

. Բարեւ:

. Ի՞նչ եղեր է քեզի, տարիները մաշեցուցեր են քեզ: Գլխուդ վրայ մազ չէ մնացեր, աչքերդ ալ յոգնութիւն ու ձանձրոյթ կ'արտայայտեն:

. Ի՞մ աչքերս:

. Այո՛, հարկաւ: Երեսիդ վրայ ջղային չեշտ մը կայ. հիւա՞նդ ես: Անցեալները կը դժդոհէին քեզմէ: Վայրենի դարձած ես, մարդու հետ չես տեսնուիր, մարդու թեանը, սովորութիւններուն, վարքուբարքի մասին, որոնց կը պատասխանէր Հոռոմի հանըմ, հառաչանքներով ու հեկեկանքներով ընդհատելով իր խօսքերը, եւ մանաւանդ պէտք ծանրանալով սա կէտին վրայ թէ վերջին տարիներս, տղան, բոլորովին հակառակ իր սովորութեանը, պիչերները սկսած էր տունէն դուրս անցուցնել, եւ աւելի լուռ եւ մտածկոտ երեւոյթ մը ունենալ: Մօրը ամէն մէկ պատասխանին, տոքթորը խորհրդաւոր ու մեծմտաւոր «հըմ» մը ունէր, ընկերացած դէպի հիւանդը նայուածքի մը:

Ա՛լ բան մը չմնալով հարցնելու, տոքթորը նորէն անկողնին վրայ ծռեցաւ, եւ մեղմ բայց ազդու չեշտով մը.

. Համբի՛կ, կանչեց:

Այս ձայնէն՝ տղան ցնցուեցաւ, մկկէնմկկ աչուըները բացաւ եւ նայեցաւ իր վրայ ծռած դէմքին: Սարսափի ահեղ րոպէ եղաւ աւտ: Բարձին վրայէն գլուխը վեր ցցած կը նայէր, խոժոռ, արիւնարբու, մոլեգնոտ նայուածքով մը, որուն մէջ ա՛լ զառանցանքի տարտամ վիմարութիւնը չէր որ կը վառէր, այլ ոխերիմ, պիտակից վրիժառութեան հրդեհը: Երիտասարդը, այս տեսարանէն ահաբեկած, եւս ընկրկեցաւ տարապայման երկիւղով մը յանկարծ

Պիզէի, Օֆէնպախի, Ալֆանոյի, Մասընէի, Կունոյի գործերէն:

×

ԳՈՐՏՈՊԱՑԻ (Արժանթին) Անդրանիկ ակումբին մէջ Յունիս 24-ին տօնուած է Հայրերու Օրը, ՀՄԸՄ վարչութեան եւ արծուիկներու յանձնախումբի կազմակերպութեամբ: Արծուիկներու երդչախումբը երգած է հայկ. երգեր ու տեղի ունեցած են մարզական ցոյցեր: Ցաջորդաբար արծուիկներու պատախումբը ներկայացուցած է հայկ. պարեր եւ տեղի ունեցած է թատերական փոքր ներկայացում մը: Հանդէսին վերջաւորութեան խօսք առած են Աւետիս քհնյ. Թորոսեան եւ Տաթեւ վրդ. Ղարիպեան:

×

ՊՈՒԻՆՈՍ-ԱՑՐԷՍ գացած է Բոլոն օփերայի մասնաւոր հրաւէրով, ամերիկահայ մեցցօ-սոփրանօ Անիթա Թէրզեան, ելոյթ ունենալու համար Ռոսինիի «Լը Քոնթ Օրի» օփերային մէջ: Ա. Թէրզեան իր ուսումը կատարած է Նիւ Եորքի մէջ, յաճախած Ձիուլիըրտ Սքուլ երաժշտութեան վրժ.ը եւ ստացած մագիստրոսի աստիճան: Երգարուեստը կատարելագործած է Մ. Գալասի եւ Ճ. Թալէրլի հետ: 1973էն ի վեր ելոյթ ունեցած է Մ. Նահանգներու եւ Եւրոպայի բազմաթիւ քաղաքներուն մէջ: Հինգ տարիէ ի վեր հաստատուած է Միլանիս: Իր երգացանկը բաղկացած է Զայքովսկիի, Ռոսինիի, Ալպան Պերկի, Պիզէի, Օֆէնպախի, Ալֆանոյի, Մասընէի, Կունոյի գործերէն:

×

ՊՈՒԻՆՈՍ-ԱՑՐԷՍԻ Հայ Կեդրոնի զրահանեակին մէջ, Յունիս 29-ին սպանական Լբատու Գործակալութեան Թղթակից Էնրիքէ Մերինօ տեսակցութիւն մը ունեցած է Հայ Կեդրոնի վարչութեան անդամներէն տոքթ. Ա. Աբրահանեանի եւ Ց. Ռադուպեանի հետ: Հայկ. սփիւռքի, հայ եկեղեցւոյ եւ արժանթինահայ գաղութին մասին հարցումներէ ետք թղթակիցը գլխաւորաբար ծանրացած է հայկական ահաբեկչութեան վրայ: Իրեն պատմական տեղեկութիւններ տուած են հայկ. հարցի և հայ դատի վերաբերեալ աշխատանքներուն մասին, Ա. Աբրահանեան եւ Ց. Ռադուպեան:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԼԻԿԱՆԵՐ

———×———

Հարաւային Ամերիկայի 12րդ խաղերը տեղի ունեցան Սան Փաւլոյի մէջ, Յուլիս 11-17ին, հիւրընկալութեամբ տեղւոյն Երիտ. Լիկայի մասնաճիւղին, հովանաւորութեամբ ՀԲԸՄեան նախագահ Ա. Մանուկեանի եւ նախագահութեամբ պրազիլահայ թեմի առաջնորդական տեղապահ Տաթեւ վրդ. Ղարիպեանի:

Բացման հանդիսութիւնները տեղի ունեցան Յուլիս 11-ին ուր խօսք առին հարաւ. Ամերիկայի Երիտ. Լիկաներու վարչութեան ներկայացուցիչ Ա. Պուտանօ որ հայերէն արտայայտուեցաւ եւ հիւրընկալող վարչութեան անունով բարի գալուստ մաղթեց Զ. Մէկպէկեան՝ փոխ-թուկալերէնով:

Ներկայ էին շուրջ 200 երիտասարդներ, որոնք կը ներկայացնէին ՀԲԸՄեան Պուէնոս Այրէսի, Գորտոպայի, Մոնթեվիդէոյի եւ Սան Փաւլոյի մասնաճիւղերը: Մարզական խաղերէն զատ, տեղի ունեցաւ սեմինար մը, որուն ընթացքին խօսուեցաւ հայ դատի, նաեւ բարեգործական Միութեան եւ իր կատարած դերին մասին: Բանախօսեց ՀԲԸՄեան Սան Փաւլոյի մասնաճիւղի առենապետ Զ. Տէր Ցարութիւնեան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԻՆԵՐՈՒ ԽԵԼՔԸ ԵՒ ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐՈՒ ԷՆՖԱՐՔԹԻՒԸ

Խելացի կիները, ընդհանրապէս, շատ դնահատուած ապրանք մը չէին այր մարդոց կողմէ, որոնք որքան ալ ուրանան, մեծ մասամբ մաչօ են, բայց Միացեալ Նահանգներէն հասած վերջին լուրերը նոր եւ ծանր հարուած մը կը բերեն: Արդարեւ Ամերիքէքն Ձըրնըլ օֆ Էփիտիմոլոճին հրատարակած է քննութիւն մը, ըստ որուն խելացի եւ զարգացած կիներու ամուսինները աւելի վտանգի տակ կը գտնուին էնֆարքթիւսի մը զոհ երթալու:

Մաթէն կը զրէ թէ քննութիւնը կատարուեր է 269 զոյգերու վրայ, 45էն 60 տարեկան, ուրկէ պարզուեր է, որ երբ կնոջ ուսման մակարդակը եւ վարած պաշտօնը բարձր է, ամուսինը աւելի ենթակայ է անժին տը փուաթրինըլ եւ էնֆարքթիւնալի:

Թերթը բացատրութիւն չի տար: Բայց, կարելի է երեւակայել անախորժ հետեւանքներու ամբողջ շարք մը, եթէ այս լուրը տարածուի:

Այն օրիորդները, որոնք ամուսնանալ կ'ուզեն, պիտի ջանան ապուշ ձեւանալ, դործը դիւրացնելու համար: Համալսարանաւարտ օրիորդներ տունը մնալու ըսպառնալիքին տակ են: Գալով տարիներէ ի վեր ամուսնացած կիներուն, ամէն գնով պիտի ուզեն որ իրենց ամուսինը էնֆարքթիւզ մեռնի, այլապէս կրնան անխելքի տեղ անցնիլ...:

Ամերիկա՛, Ամերիկա՛, դեռ ինչեր պիտի գտնես, արդեօ՞ք:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵՐԹՈՒԱԾ ՄԷՐ

Բ.

Մարկոսեան նորէն հիւանդին վրայ ծռեցաւ, բռնելով անոր թեւը: Բազկերա կը քննեց, մարմնին քանի մը կողմերը չոփեց, մինչ տղան հանդարտած, քըրթնաթաւ, ժպտուն, նորէն կը սկսէր հեւալ, աչուըները կիսափակ, անդրադարձ:

Աթոռին վրայ տեղաւորուելով, ամբողջին թողը հիմա սկսաւ կարգ մը հարցումներ ուղղել մօրը՝ զաւկին բնաւորութեան, սովորութիւններուն, վարքուբարքի մասին, որոնց կը պատասխաներ Հոռոմի հանըմ, հառաչանքներով ու հեկեկանքներով ընդհատելով իր խօսքերը, եւ մանաւանդ ծանրանալով սա կէտին վրայ թէ վերջին տարիներս, տղան, բոլորովին հակառակ իր սովորութեանը, պիչերները սկսած էր տունէն դուրս անցուցնել, եւ աւելի լուռ եւ մտածկոտ երեւոյթ մը ունենալ: Մօրը ամէն մէկ պատասխանին, տոքթորը խորհրդաւոր ու մեծմտաւոր «հըմ» մը ունէր, ընկերացած դէպի հիւանդը նայուածքի մը:

Ա՛լ բան մը չմնալով հարցնելու, տոքթորը նորէն անկողնին վրայ ծռեցաւ, եւ մեղմ բայց ազդու չեշտով մը.

. Համբի՛կ, կանչեց:

Այս ձայնէն՝ տղան ցնցուեցաւ, մկկէնմկկ աչուըները բացաւ եւ նայեցաւ իր վրայ ծռած դէմքին: Սարսափի ահեղ րոպէ եղաւ աւտ: Բարձին վրայէն գլուխը վեր ցցած կը նայէր, խոժոռ, արիւնարբու, մոլեգնոտ նայուածքով մը, որուն մէջ ա՛լ զառանցանքի տարտամ վիմարութիւնը չէր որ կը վառէր, այլ ոխերիմ, պիտակից վրիժառութեան հրդեհը: Երիտասարդը, այս տեսարանէն ահաբեկած, եւս ընկրկեցաւ տարապայման երկիւղով մը յանկարծ կլին դուռը ընկրկած էր, այլայլած, դուռնատ, ճիգ մը հանելու անկարող, ու հոն կեցեր էր, երեսն ի վեր, մեծաչառաջ ապտակի մը պէս, ընդունելով նախատինքը, դղրալով անոր հարուածին տակ: Ու պիտի փախչէր, երբ տեսաւ հիւանդը որ, կատարած ճիգէն ուժասպառ, նորէն կ'իյնար անկողնին վրայ, դիակի մը պէս, աչքերը դոյ հեկեկալով, դողդղահար, ոչընչացած:

. Տոքթոր, օտքդ պագնեմ, զաւա՛կս, պոռաց մայրը աղեխարչ պաղատանքով:

Բայց տոքթորը ա՛լ չկեցաւ:

. Ներեցէք, ես չեմ կրնար նայիլ մը նեռեց հէք մօրը երեսին ու աճապարանքով հեռացաւ դնաց:

. Զաւա՛կս, աղաղակեց Հոռոմի հանըմ եւ նուաղած ինկաւ սենեակին դրանը առջեւ, մինչ դրացուհին որ, անկիւն մը, քարացած, այս եղերերգութիւնը կը դիտէր, հիասթափուած, օգնութեան վազեց ձկնորսին կնոջը:

(Շար. 126)

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Պ. Պերճ Վարժապետեան 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Վիգէն Սասունիի թարմ յիշատակին :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Խաչիկ Վարդանեանի մահուան տխուր առիթով, Պ. Ժիրայր Ալվազեան ըրած է հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղկեպսակի, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջոցաւ.. Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Սամուէլ-Մուրատ վարժարանին 200 Ֆ., «Յառաջ»ին 100 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղ. թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները Պայծառ Սարգիսեանի մահուան առթիւ.- Օր. Աբաքի Գուլումճեան 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Ամէմեան (Գանատայէն) 1000 Ֆ., Յովսէփեան ընտանիք 500 Ֆ.:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՑ

1983 - 1984 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը կատարուին ամէն օր երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 12 :

Աշակերտներու փոխադրութիւն վարժարանին օթօբառով :

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

×

ECOLE MIXTE TEBROTZASSERE
CLASSES MATERNELLE, PRIMAIRES
ET SECONDAIRES DU Ier CYCLE

Les inscriptions pour l'année scolaire 1983-84 ont lieu chaque jour du Lundi au Vendredi, de 10 h. à 12h.

Transport des élèves par le car de l'Ecole.

DIRECTION

1, Bld. du Nord **LE RAINCY,** Tél. 381. 01. 72

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան, որբերու օգնութեան մարմինի տարեկան պարահանդէսը, Դեկտեմբեր 4-ին, ի նպաստ հայ վարժարաններու :

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22
Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան ճաշ - պարահանդէսը՝
ՆՈԵՄԲԵՐ 19

Կապոյտ Խաչի
Շրջ. վարչութեան կազմակերպած
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-ԻՆ :

×

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՑԹ
Ի նպաստ
Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԻՆ

×

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Սեպտեմբեր 24-ին

ARMENIE

Միտուճօհնեէի տոթիւ
բացառիկ ճամբորդութիւններ էջմիածին

Trois voyages spéciaux
bénédiction de l'Huile sainte
à Etchmiadzine

Accompagné par : VAROUJAN SARKISSIAN
LEVON BAGHDASSARIAN, JACQUES CHELELEKIAN

SEPTEMBRE 83
Du 16 au 29, du 17 au 30, du 22 au 30

Départs de Paris, Lyon, Marseille et Nice

nous vous rappellons
les autres dates de voyage en Arménie

Du 03 au 16 Septembre (Moscou-Erevan)

RENSEIGNEMENTS & INSCRIPTIONS :

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 830 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 95 - 90 - 12

Licence d'Etat A 1037 — Membre SNAV et APS

Direction : ՍԵՒԱՆ SEVAN M & Mme Bédikian

RESTAURANT SEVAN
SPÉCIALITÉS ORIENTALES et ARMENIENNES

TOUS LES VENDREDIS ET SAMEDIS SOIRS
ambiance avec
BEDIK

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԵՂ ԵՒ ՃՈԽ ՃԱՇԱՑՈՒՅԱԿ

Պետիկ կ'երգէ
ՈՒՐԲԱԹ ԵՒ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19 *Fermé le lundi*

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ՀԱՅՐԵՐՋ ՄԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ
1958 - գին 60 Ֆ.

ԵՒՐՈՊԱՑԻ
ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄ
1963 - գին 35 Ֆ.

ՀԱՅԱՍՆ ՀԱՅԱՀՈՒԻՐ
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
1971 - գին 50 Ֆ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՉՔԻՍ
1973 - գին 50 Ֆ.
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
Վերիսաատարակութիւն 1981 - գին 70 Ֆ.
ԵՆՈՎՔ ԼՈՇԻՆԵՑՆ
ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ
1979 - գին 50 Ֆ.
ԽՈՇԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵՑՆ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ
1980 - գին 70 Ֆ.
ԵՒ
«ՅԱՌԱՋ — 50»
Ծաղկաքաղ «Յառաջի յիսնամեայ հատորածներէն (1925 - 1975)
Եւ վիպատիպ
ԿՈՉՔ՝ **ԳՈՒԼԱՁՈՐ**
1976 - գին 120 Ֆ.

ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի
Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ.:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
20-21
SAMEDI-DIMANCHE
20-21 AOUT
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.505

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

59e ANNÉE — No 15.505

ԵՐԵՒԱՆ ◄=► ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՍ. 2/15)

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ

Հայկական փողաւոր, հարուստական, լարաւոր նուագարաններու ինքնատիպ նը - մոյշներով հարստացած է Հայաստանի Ազգագրութեան Պետական Թանգարանը, որուն սրահներէն երկուքը՝ սկիզբէն իսկ, նուիրուած են հայկական ժողովրդական երաժշտական գործիքներուն : Ժէ.-ի. դարերուն հայ տաղանդաւոր վարպետներու պատրաստած մօտ 50 տեսակ նուագարաններու կարզին ներկայացուած են նաեւ Լեւոն կարախանի, Լեւոն Մադոյեանի եւ Սողոմոն Սէյրանեանի սեփական նուագարանները : Սրահներու մէջ կը հնչեն երիզակներու վրայ առնուած ժողովրդական մեղեդիներ, որոնց չնորհիւ ցուցադրութիւնը աւելի ամբողջական ու մատչելի կը դառնայ :

Հայկական ժողովրդական նուագարան - ներ պատրաստուած են հին ժամանակնե - րէն, գործածուած են տխրութեան եւ ուրախութեան պահերուն, որսի, ռազմի, ամանդական ծէսերու եւ ծէսերու ժամանակ : Շատ մը նուագարաններ դարերու ընթացքին ձեւափոխուած են ու կատարելագործուած, մաս մըն ալ մոռցուած է ու դուրս մնացած ժողովուրդի կեանքէն : Անոնց մասին մեր առաջին տեղեկութիւնները կապուած են Ժողովրդական բանա - հիւսութեան, մատենագիտութեան և պատմիչներու վկայութիւններու, լինչպէս նաեւ մանրանկարչութեան, զանազան յար - դարական եւ առանձին առարկաներու զարդարանքին հետ : Հետազբօսական բազմաթիւ նիւթեր յայտնաբերուած են նաեւ հրնոպիտական պեղումներէն :

Վերջին տարիներուն Հայաստանի մէջ ծաւալած է հետազբօսութիւնը դէպի ժողովրդական երաժշտական արուեստը, որուն արդիւնքն է ազգագրական եւ ժողովրդական բազմաթիւ խումբերու ծնունդը : Հայաստանի երաժշտական դպրոց - ներու, ուսումնական այլ հաստատութիւն - ներու մէջ բացուած են ժողովրդական գործոն նուագարաններու (չէի, դուդուկ, զուռնա, քանոն, թառ, ուդ, սանթուր, քամանչա եւայլն) դասարաններ, որոնք արդէն իսկ տուած են առաջին շրջանա - ւարտները : Ամէն տարի, Ազգագրութեան Պետական Թանգարանը Երեւանի Բազմարուեստից հիմնարկի «Մեսրոպ Մաշտոց» ակումբի հետ կը կազմակերպէ աղգագրական երաժշտութեան մրցում մը, որ կը նպաստէ ժողովրդական երգարուեստի տարածման ու զարգացման : Թանգարա - նին կողքին բացուած է ժողովրդական նուագարաններու արհեստանոց - տարբերակ մը, ուր կ'աշխատին երաժիշտներ, վերականգնող վարպետներ, որոնք դարձեալ կեանքի կը կոչեն քայքայուած հին գործիքները ու կը պատրաստեն ազգային նուագարաններ :

×

Ի. ԴԱՐՈՒ ԹԱՏԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ԳԻՐՔ ՄԸ

Երեւանի պետական համալսարանի հրատարակչականը «Ուսանողի գրադարան» մատենաշարով լոյս ընծայած է «20րդ դարի արուեստահմանեան դրամատուրգիա» դիրքին Ա. Հատորը : Հատորը ներկայացուած է մէկական գործ Ուիլիըմ Սարոյեանէ, Թէնեսի Ուիլիըմսէ, Ժան Քոքթոյէ, Արթիւր Ատամովէ, Ժան-Փոլ Սարթրէ, Եուճին Օ'Նիլէ եւ Քոպօ Ապէէ : Հատորը կազմած է և ծանօթագրած Սարդիս Փանոսեան : Ներկայիս կազմուելու ընթացքի մէջ է հատորը, որուն հրատարակութիւնը նախատեսուած է 1985-ին : Հոն կ'առնուին Խուրըա Օլ - բիի, Սամուէլ Պէքէթի, Էօժէն Իոնեսքոյի, Ժան Ժիրոտուի, Ալպէռ Քամիւի եւ այլոց թատերախաղերը :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

Ջանի մէջ, Ֆրանսա իրեն չվերաբերած գործերով կը զբաղի, ըստ Քատաֆիլի, եւ այդ ալ ըրեր է ամերիկեան ճնշումի տակ : Լիբիոյ ղեկավարը, ակնարկելով Ֆրանսայի եւ Չատի մէջեւ զոյութիւն ունեցող համաձայնագրին (1976), չի քաշուիր յայտարարելու թէ՝ ըստ անոնց Ֆրանսա օգնութեան պէտք է հասնի եթէ ասոր միջամտութիւն ըլլայ եւ... չկայ : կը չարունակէ պնդել որ Լիբիացի չկայ : Ինչպէս կ'ըսէր Ֆրանսայի արտաքին յարաբերութեանց նախարարը, տեղւոյն վրայ գտնուած Լիբիացի պինուորականներ - ը, երեւի Հրատ մոլորակէն իջած են : Ֆրանսական հետաքրքրութիւն առած հարցապոյրի մը ընթացքին է, որ Քատաֆիի տաքուպաղ լրար խառնելով, յայտարար ըսաւ թէ Լիբիա խաղաղ լուծում մը կը փնտռէ եւ Ֆրանսա գործ չունի այդ - տեղ : Մեւս կողմէ, Մաքէն վկայութիւն կը հրատարակէր Ուրբաթ, ուր Ֆրանսացի բժիշկ մը, որ տարիներ Չատ անցուցած է կ'ըսէ թէ ինչո՞ւ Հիսէն Հապրէ կ'ուզէ յայդուիլ, հոն ուր Կուքունի ճախողած է՝ գլուխ բռնել Քատաֆիի :

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ մէջ, հակակառավարական ցոյցերու ընթացքին 10 հոգի մեռած է, ըստ ընդդիմութեան (միայն 6՝ ըստ պաշտօնական աղբիւրներու) :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ հաշուեքննիչ մը նշանակեց, քննելու համար Փէօժօ - Թալպօ հաստատութեան բուն վիճակը : Ծանօթ է, որ Ֆրանսայի կառքերու թիւ 2ը, նախատեսած է 7371 պաշտօնապրկում եւ հաշուեքննիչ Մաեանի այս խորհրդատուն պէտք է արդարացուցիչ պատճառներ գտնէ :

ՏՈԼԱՐԸ, քանի մը օրէ կը չարունակէ իջնել : Առջի օր, 7,91 էր Փարիզի սակարանը եւ Ֆրանքը կը տակաւ զօրաւոր տարադրամներու դէմ :

ՍԻՆԿԱՓՈՒՐ նախարարապետը՝ Լի Քուան Եու, ազգ. տօնին օրը (Օգս. 9) կոչ ըրած է խելացի եւ զարգացած կիներուն եւ այրերուն, որ ամուսնանան եւ զաւակ ունենան, որովհետեւ կղզին ընդունակ զաւակներու պէտք ունի : Այս կոչը, որ ոմանց կը յիշեցնէ նացիական քաղաքականութիւնը, բազդներու տուն տուած է, ինչ որ ստիպած է փոխ - նախարարապետին, որ լուսաբանութիւններ տայ, յայտնելով թէ եթէ զարգացածները զաւակ չունենան, օր մը չէ օր մը երկիրը պիտի կառավարուի միջակներով : Ժողովրդական միջավայրերու մէջ, զոյգերը 8-9 զաւակ կ'ունենան, մինչ մտային բարձրը մակարդակի զոյգերը՝ միայն 2 : Հարկ է հաւասարակշռել :

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՑԵՐՈՒՆ ՇՈՒՆ ՄԻ՛ ԸՍԿՕ ՄԵՂ՚Ք ԵՆ ՇՈՒՆԵՐԸ...

Կառավարութեան դէպքերու հետեւանքով, Պոլսոյ փողոցներուն մէջ, ծայր տուեր է չուներու մաքրազործութիւն մը, որ սկսեր է ընդվզում պատճառել անասնապահական միութիւններու անդամնե - րուն : Այս առթիւ, «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ լոյս կը տեսնեն զանազան յօդուածներ, ուր կարելի է հանդիպիլ նաեւ սա տողերուն ..

«Օրալի, որ Նչանթաշի մէջ գեղեցկապիտական էնթիթիւ մը տէրն է, պանդատեցաւ նաեւ թերթերու կողմէ հայկական ահաբեկչութեան մասին գործածուած խորագիրներէն : Հայերուն «չուն» յորջորջուիլը պատճառ կը դառնայ որ մարդիկ պագին այս անասունէն : Ինչո՞ւ չուն կ'ըսուի Հայերուն, կը հարցնէ ան : Կարելի է հրէշ, ճիւաղ, ոճրագործ ըսել : Բայց երբ չուն կ'ըսուի, անուղղակի կերպով ժողովուրդին մօտ անասուններու, մանաւանդ չուներու նկատմամբ ատելութեան զգացում մը կը ստեղծուի» :

Ըստ երեւոյթին, այս մէկը թրքական իւմուռ է, որու մասին, ըսելիք ալ չի մընար ... :

LES LOGIS PROVISOIRES

Au hasard des rues je retrouvais un hôtel
Et posais ma valise prolongée d'une ficelle :
Petit chien dont le maître est malheureux.

Et doucement éclairé par la fille ceinturée,
Par la grande boucle d'or de sa ceinture noire,
L'hôtel appelait ma valise, ni chien ni loup.

C'est surtout aux heures désolées du soir
Que j'hésitais devant mes logis provisoires,
Tous bâtis sur une terre plus ou moins légale.

C'est surtout à ce moment, entre chien et loup
Qu'au long des rues aux rampes incertaines
Les choses et leurs reflets nouaient des rapports.

Il en sortait des logis en pleine formation
Qui se défaisaient mais qui revivaient en moi
Avec vue sur la fortune et la tendresse.

Des logis que j'ornais, surveillais, traînais
D'une rue abolie vers une autre adresse
Avec toutes mes valises tenues en laisse.

ARMEN LUBIN

3 août 1903 — 20 août 1974

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Վերջերս լոյս տեսաւ, այս քերթուածին խորագիրը կրող ֆրանսերէն հատորը, Ռուժըրի հրատարակչականի կողմէ եւ Տանիէլ Լէօվերսի յառաջաբանով :

Հատորին մաս կը կազմեն բանաստեղծ Արմէն Լիւլէնի երեք դիրքերէն ընտրուած քերթուածներ եւ իր արձակ գործէն - Թրանսփէր Նոէթիւռն - էջեր : Հատորին կ'ընկերանայ «Թղթածրար» մը, ուր տեղ գտած են Մաքս Ժաքոպէն, Ժ. Պոէնէռէն, Ատամովէն նամակներ, նամակներ նաեւ Լիւլէնէն եւ իր մասին ալ գրութիւն մը, Մաուրիէն Ֆոլէնէն :

Շահեկան հատոր մը, մանաւանդ անոնց համար, ո - րոնք Շահնուրէն զատ, կ'ուզեն ճանչնալ նաեւ Ա. Լիւ - լէնը, Ֆրանսագիր այն բանաստեղծը, որ վերջին տաս - նամեակներու երեք մեծերէն մէկն է Պոէնէռի համար եւ որու մասին հարկ եղածին չափ չի խօսուիր, կ'ըսէր, դեռ անցեալ շաբթու, Անարէ Տօթէլ :

ՀԻՆ ԷՋ ՄԸ

«ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ»Ն

ԻԲՐԵՒ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

ԽՄԲ.- 1983, Փետրուարի առաջին շաբաթը, Պէյրութի Թէֆէեան Մշակութային Միութիւնը կազմակերպած էր «Նահնուրեան Շաբաթ» մը «Նահնուր գրադարան»ի բացման եւ գրագէտին 80ամեակին առթիւ: Մանրամասն արձագանգած էինք ատենին զանազան ձեռնարկներուն: Դասախօսութեանց շարքին, Փետր. 5-ին, Փրայր Դանիէլեանի ներքեւ էր՝ «Նահանջը առանց երգի»ն: Ներկայ գրական ակնարկը, որ լոյս տեսաւ առանձին գրքոյկով, իբրեւ կորիզ ունի այդ դասախօսութիւնը, որոշ փոփոխութիւններով, յարմարեցումներով, յաւելումներով եւ տողատակի ծանօթութիւններու ներմուծումով: Կու տանք Նահնուրի մահուան 9րդ տարելիցին առթիւ (1974, Օգս. 20):

×

Շահան Շահնուր մարդն ու գրագէտը եւ Նահանջը Առանց Երգի վէպը, կամ՝ եռավանկ «Նահանջը» չակերտներու մէջ, չուրջ յիսուն տարիէ ի վեր զարճած են հոմանիշ (1):

Շահնուրի վէպը, անցնող հինգ տասնամեակներուն՝ գրեթէ երեք սերունդ, ալեկոծած ու տագնապեցուցած է հայ ընթերցողը:

Ի՞նչպէս ընկալուած է եւ դեռ կ'ընկալուի այդ վէպը ի'ր ժամանակին, եւ մեր ժամանակներուն: Կ'արժէ, թէեւ ոչ ամբողջական, հետեւեալ երեք ենթաբաժանումներով տալ այդ պատկերը.

Նահանջի ամէնէն տաքարիւն երկրպագուները կը հանդիսանան դպրոցական տարիքի պատանիներն ու երիտասարդուհեան դարպասները թակող տղաներն ու աղջիկները, որոնց երեւակայութեան եւ ջիղերուն մէջ սանձարձակօրէն կը ձիա-վարեն վէպին սիրային համարձակ տեսարանները: Վէպին ընթերցումը կը կատարեն անոնք՝ դիրքը թաքցնելով իրենց դասագիրքերու կողքերուն տակ, եւ կամ՝ փնտռելով առանձնութեան մեղսակցութիւնը: Անոնք՝ այս տարիքի ընթերցողները, կը նմանին անփորձ սիրահարներու, որոնք ձախաւեր կերպով կը ջանան ծածկել իրենց նորափթիթ սէրը, դասախարակներու եւ ծնողքներու խժռոտ, միաժամանակ սակայն զերհոգածու նայուածքներէն:

Երկրորդ խումբը կը բաղկանայ գիտակից, մտաւորական եւ գրասէր ընթերցողներէ, որոնց թիւը արհամարհելի չէ: Այս խումբին համար Նահանջին ընթերցումը գրական-գեղարուեստական վայելք է, իր պայթող, կլանող ոճով: Բայց նաեւ՝ արծարծուած ազգային ու մարդկային յախուռն դաղափարախօսութեանը համար, համաճարն ըլլայ անոր, թէ ոչ:

Երրորդ խումբին մաս կազմողներուն թիւը չատ աւելի մեծ է: Անոնք՝ թէեւ Նահանջը չեն չօշափած իրենց ձեռքերով, եւ հեւքով ու տենդով չեն դարճուցած անոր էջերը, սակայն եւ այնպէս, ծանօթ են բովանդակութեան, եթէ ոչ ամբողջութեամբ, գոնէ անոր ազգային պարունակին, եւ եթէ այդքանին ալ ծանօթ չեն, դէթ լսած պիտի ըլլան՝ տեղի-անտեղի կատարուած մէջբերումէ անոր հերոսներէն մէկուն շրթներէն ժայթքող ամբաստանագիրը Նարեկացիին ու անոր Նարեկին դէմ, եւ կամ ալ՝ հետեւեալ տողերը.

«... կայ բան մը ահեղ, անդիմադրելի, որ իր անունը կ'ոռնայ բոլոր էստուղենիէն: Նահանջն է ան: Նահանջը, նահա՛նջը Հայերուն» (2):

Եթէ այս ծանօթ, չատ ծանօթ տողերուն ալ չեն հանդիպած անոնք, հաւանաբար կը յիշեն միւսները՝ աւելի չարչրկուածները.

«Կը նահանջեն ծնողք, որդի, բեռ, փեսայ. կը նահանջեն բարբ, ըմբռնում, բարոյական ախէր: Կը նահանջէ լեզուն, կը նահանջէ լեզուն, կը նահանջէ լեզուն: Եւ մենք դեռ կը նահանջենք բանիւ եւ գործով, կամայ եւ ակամայ, գիտութեամբ եւ անգիտութեամբ...» (3):

Կարելի՞ է որ տակաւին այս խումբին մէջ դտնուին մարդիկ, որոնք հանդիպած չըլլան, կամ՝ իրենց ականջին հանդիպած չըլլան վերոյիշեալ տողերը: Հնարաւոր է: Սակայն, անկասկած, անխտիր բոլորին ծանօթ է, ծանօթ պիտի ըլլայ այդ տողերուն վերջինը, զանոնք եզրափակող սրատակեղեք ճիչը.

«Մեղա՛յ, մեղա՛յ Արարատին»:

×

Փակագիծ մը բանանք:

Ինչպէս բոլոր մարդիկը, ամէնէն նշանաւորէն մինչեւ ամէնէն համեստը, ունին իրենց կենսագրութիւնը, նոյնպէս եւ գիրքերը, մեծ ու փոքր, ունին իրենց համապատասխան կենսագրութիւնները:

Ուրեմն, փորձ մը՝ Նահանջին կենսագրութիւնը ուրուագծելու:

Հետաքրքրական պիտի ըլլայ նշել թէ Շահան Շահնուր, նախքան Նահանջը, գրական ու հրապարակագրական ծանօթ ոչ մէկ գրութիւն ստորագրած է:

Գրականագէտ Գրիդոր Շահինեան իրաւացիօրէն կը հարցադրէ.

«Ի՞նչպէս կը պատրաստուի (Շահնուր) իրագործելու այն վաստակը, որ մէկ հրնգամեակի մէջ, 1929-էն մինչեւ 1933, հայ գրականութեան նշանաւոր դէմքերէն մէկը պիտի դարձնէր զինք եւ երկրորդ հրնգամեակի մը մէջ, 1933-էն 1939, հրապարակագիրի եւ ճնճղատի համբաւ պիտի ապահովէր»:

Իր իսկ հարցումին՝ Շահինեան կը պատասխանէ.

«Չենք գիտեր: Եւ թերեւս չգիտնանք բնաւ: Շահնուրի թուղթերուն մէջ ո'չ մէկ հետք կայ ենթադրական նախապատրաստներէ, որ ըրած ըլլար ան իսանական թուականներուն, այդ օրերու մամուլին մէջ ո'չ մէկ գրութիւն՝ որ արձակագիրը եւ հրապարակագիրը աւետէր» (4):

Սպառիչ պրպտումներէ ետք՝ այս եզրակացութեան կը յանգի գրականագէտը իր կենսագրութիւն եւ Մատենագիտութիւն Շահան Շահնուրի գիտականօրէն կուռ, համապարփակ երկասիրութեանը մէջ. երկասիրութիւն՝ որուն չնորհիւ ամուր հիմերու վրայ նետուած կ'ըլլայ, նաեւ սկսած՝ Շահնուրագիտութիւնը հայ գրականագիտութեան մէջ:

(Շար. 1)

1.- Թէեւ՝ գրականագէտներու կարեւոր մասի մը վկայութեամբ՝ *Նահանջին* չորս տարի ետք լոյսին եկած *Յարալէզնեբուն Դաւաճանութիւնը* պատմուածքին հատորը, իր գրական ու գեղարուեստական արժանիքներով, Շահնուր գրագէտին եւ արուեստագէտին առաւել յաջողած երկը կը համարուի, եւ որ նոր մակարդակի կը բարձրացնէ անոր հեղինակին արուեստը:

2.- Շահան Շահնուր, *Նահանջը Առանց Երգի*, Բ. տիպ, Պէյրութ, Հրատարակութիւն «Զարթօնք» օրաթերթի, 1948, էջ 156:

3.- Նոյնը:

4.- Գր. Շահինեան, *Կենսագրութիւն եւ Մատենագիտութիւն Շահան Շահնուրի*, Անթիլիաս (Պէյրութ), 1981, էջ 29:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԺԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ ՓԱՑԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

Ծերուկը կանթեղ մը վառեց, ու իր եռեւէն մառնք միջանցք մը, ուր մեր սրտմոյն լոյսը ոչ մէկ բանի չէր բախեր առաջին ակնարկով:

- Որովհետեւ այստեղ տունն է «համբուրուղ մեռեալներ»ու, չէնջաց, անիկա չեշտակի դառնալով մեզ...

Կիսատուներին մէջ այդ պահուն կը տարորոշուէին մեր երեքին դէմքերը մի-այն, բայց - տարօրինակ բան - այնքան նուազկոտ, անարիւն արտայայտութեամբ, որ մեռելական է, պիտի խորհէիք: Այդ առեն անդրադարձայ միայն, որ կանթեղին ապակիները դեղնաւուն, կի-սաթափանց երանգ մը առած են, ինչպէս ամէն հնօրեայ ապակի...

Ծերուկին ձայնը եւ ակնարկը, զոր մեզ կը թարթէր երբեմն, մեզ պարուրող օդին չափ սառն ու անփայլ թօն մը առած էին: Կը բաւէր լսել զինքը մտելու համար: Իսկ նայիլ իր աչքին, կը նշանակէր չօշափել լպրծուն պազարիւն անասնիկ մը: Չէիր կարող վանել անախորժ, ծանր տրամադրութիւն մը, որ սկսած էր աճիլ մէջս, ու կը զգուշանայի նայիլ անծանօթ օրիորդին կողմը, չմատնելու համար յուզումս. տարուած էի խորհելու, թէ անիկա թերեւս - - չնորհիւ ցեղային չոր խառնուածքի մը, աւելի զօրեղ գիտցած է հակազդել իր տրպաւորութեան:

Բայց քանի կը յառաջանայինք, կ'աճէր ներքին տհաճութիւնս: Կարծէք գիս ճնշող բեռ մը դրուած էր ուսերուս: Աւելիկ կը բացատրէի մատամբ վայրին մթութեամբ, մատամբ ալ չէնքին, ինչպէ՞ս ըսեմ, թնդականութեամբը:

Արդարեւ, դուրի մը մէջ լինկած ըլլալու երեւոյթը ունէինք: Կիսախաւարը չօշափելի, շնչելի տարր մըն էր կատարեալ, որ մեզ կը սեղմէր մորթային սեւեռուն զգայնութեան մը նման: Ու միանգամայն որքա՜ն պերզեայտն չէնք, զոր ամենազօրդրն ձայնն իսկ կը վրդովէր: Որեւէ չշուկ կը վերածուէր խուլ արձագանգներու ու կ'երթար երկարաձգուելու անտեսանելի կամարներու տակ, ինչպէս կը պատահի արեւելեան բաղնիքի մը մէջ: Շիտակը, մարդ կը տատամսէր քալելու, կամ չարժելու, այն վախով թէ պիտի բախի մութին, կամ հանդալ պիտի տայ լռութիւնը:

- Այս վայրը անդիր ու անտիպ պատմութիւն մը ունի, - չարունակեց մեր առաջնորդը, - որովհետեւ մենամոլ ու արտառոց տէրեր միայն ուզած են բնակիլ այս յարկին տակ, իրենց այլանդակութեան չափ սակաւ կորովի՝ չնախատչարունելու համար չէնքին չարաչուք համբաւն: Ի՞նչ յարկ քրքրել սակայն ամբողջ անցեալը, մանաւանդ ձեզի, մի զուցէ սիրով կուրցած երկու երիտասարդներ, - յարեց քրքիջով մը, ու աչքի չարաճճի քըթթիւնով մը որու առջեւ չկրցանք զսպել մենք եւս մեր քմծիծաղը, - ապա ուրեմն պիտի պատմեմ միայն այն պատահարը, որ ձեզի նման սիրոյ ժամադրեալները հաս կը բերէ:

«Բայց ինչի՞ տեղ դրած է մեզ այս ցընդած ծերուկը», մինչ կը խորհէի, անիկա բանալիներու տրցակը զրնկացնելէն, բացաւ, վարագոյրի մը եռեւ սքօղուած դուռ մը ու մտանք տեղ մը... Աչքս կը վարժուի, ու կը տեսնեմ թէ սրահ մըն է անիկա: Այո՛, դահլիճ մը, որու երկաթաձող ու կիսափակ պատուհաններէն մաղուող ճաճանչները հազիւ կը լուսաւորեն հնադարեան կահուսարքը: Ամէն ինչ մնացեր էր այնտեղ այնպէս, ինչպէս նախկին տրեւն: Պատերէն վար ծանրաշուք վարդոյրներ ծալ ի ծալ... Որմերուն առջեւ կաղնեփայտ աթոռակներ կամ պղպատակուռ թիկնաթոռներ, աղնուական գինուրջերով կամ սկզբնատառերով ա-նըշանները կամ սկզբնատառերով ա-գուցուած... Հոն, վիթխարի չափերով երկաթալարերը կը կրէին տակաւին ածխացած կոճղեր ու մուր ու մոխիր... Մթին ու թեւաւորած ջահակալը, առիքէն առկախ, կը մնար վառել, որպէսզի անկիւնի դռներէն դուրս պայլին դրանիկները, զբաղումներ, աղնուատոհմ խխանները, ու տիկնայք վարիկասունք, նստելու համար ժողովի, կամ հանդիսաւոր ատենակատարութեան մը:

Ծերուկը չարունակեց.

*«Տասնեւութերորդ դարու կիսուն, այս կալուածը սեփականութիւնն էր այրի կոմսի մը, որ եղերական պատահարի մը բերումով վերջին մարդն եղաւ իր գերդաստանին: Պարպարա տէլ Սարակոս - այս էր իր անունը - կը պատկանէր սպանո-արար ազնուական տոհմի մը, որ կրօնասէրութեամբ կամ պատերազմերու ընթացքին հաստատուն պատերազմներու ընթացքին հաստատական պատերազմներու ընթացքին հաստատական պատերազմներու ընթացքին հաստատական

Une lettre de Max Jacob à Armen Lubin

Le 4 Janvier 1944.

Très cher ami.

Je rougis de ma balourdise, en lisant tes poèmes et tes lettres qui en sont la suite, quand je dois y répondre avec ma main terrestre et boueuse. Je veux la corriger par une plus grande preuve d'affection : il n'y aura plus de « vous » entre nous mais un joli « tu » au son de flûte.

Je voudrais te parler de tes adorables poèmes. Si l'époque était judicieuse ou juge intègre tu aurais la première place. J'écrivais à Follain qu'il écrit avec des objets et non avec des mots. Toi, tu écris avec des objets et aussi avec des maux, *tu maintiens dans ce règne du concret une finesse de souffrant et une « pêche à la ligne » d'idées rares exquises. Tu as plus d'invention que Jean, il est vrai qu'il a plus de volume scultural que toi. Ta vision du monde est plus vaste que la sienne ; il voit plus intime et tu vois plus curieux. Tu es une menure d'Australie, lui une mouette qui a remonté le cours d'eau jusqu'au village, à cause du froid de l'océan. Vous êtes deux grands types. Ne te plains pas de la maladie à laquelle tu dois une princière délicatesse.*

En lisant le Passager Clandestin, *j'ai ressenti tous mes souvenirs de Lariboisière, noble lieu que j'ai beaucoup fréquenté avant d'habiter Saint-Benoît-sur-Loire. Si j'avais* le Roi de Boétie, *je te l'enverrais mais ça doit être épuisé et alors... c'est le marché noir — on n'a rien pour 300 F ! — Dans ce* Roi de Boétie *il y avait des histoires d'hôpital où tu te mirerais. On fait ce qu'on peut et je suis un lourdaud — tout de même tu t'amuserais de mes folies.*

Est-ce que tu me répondras si je t'écris quelquefois ? car je crois que les médecins te laissent lire, écrire et répondre.

Ne me plains pas ! tout va bien pour moi jusqu'à présent. Paix avec tous les partis, toutes les polices ! Protection évidente du grand Dieu qui connaît ma faiblesse.

Je vous aime profondément et ton art et toi.

MAX JACOB.

ան: Եւ այսպէս է որ, ամբողջ կէսօրէ վերջ մը, սեւ տախտակին վրայ գրուած կը մնայ չարաղբութեան նիւթը, որ էր. «Ցառաջադէմ քան զնախնիք պարտ է զի որդիք վինին»:

Երբեմն շատ սպիտակ մօրուքով մարդ մը կը կենայ թզենիի մը տակ, թեթեւօրէն կը կռթնի խնամով պլորուած իր հովանոցին, ան կը կռթնի ձախ կողմին վրայ, այնինքն սիրոյ կողմը: Ան գոհունակութեամբ կը նայի երկնային լճակներուն, ինչպէս նաեւ յորդառատ անձրեւէն լուացուած փողոցին, որուն հետ քիչ վերջ պիտի լքէ զառիթափը, երթալ մտնելու համար այլազգիներու մէջ:

Պոլիս քաղաք մըն է, ուր այլազան ապրելէ ընակուած թաղեր իրարմէ կը բաժնուին ճչզրիտ սահմանագծերով եւ զարատուր այլամերժութեամբ: Այդ սահմաններուն վրայ կը զտնուի սակայն, ընկերային կապերուն ամէնէն անբեկանելին, այնինքն նպարավաճառատունը, ուր լեզուները կը խառնակին եւ ուր դրամը կը մանրուի:

Գիտենք թէ գոյութիւն ունին հարուստ ապարանքներ, որոնց պատուոյ դուռը վինուած է կաղնեփայտով, այն զեղա-փա՛յլ եւ տակո՛ւն կաղնեփայտով՝ որով կը վինուին Բերայի Դեսպանատանց խաւզները: Բայց մեծ զռնէն եւ զռնապահէն աւելի երկար կը դիմանան պզտիկ նպարավաճառատուները, որոնք համբերատար են եւ բնութեամբ հանդուրժող: Եւ մենք գիտենք թէ համբերութիւնն ու հանդուրժողութիւնը՝ սրտաճմլիկ տանջանքն է աղքատներուն: Գիտենք թէ խեղճուկ խանութներուն վրայ առենօք կարմիր ներկ զարնուած է, նախ վերէն վար, յետոյ նորէ՛ն վերէն վար: Մի իօրինակութիւնը ենթադրել կու տայ տեսակ մը յամառնականութիւն, զէթ անոնց աչքին՝ որոնք գիտեն թէ պարապ են այն տուփերը, որոնք ցուցափեղկը կը զարդարեն: Սիկարէթի թուղթի տուփեր են անոնք, իրարմէ բաժնուած դեղին լեմոնով մը, եւ կարծես տխուր՝ այդ «դառն» բաժանումին համար: Բաղդատմամբ փողոցի մակարդակին, աւելի՛ ցած է կրպակին գետինը, որ պարզապէս կարծրացած հող է, մութ գոյն, զոր կը ջրեն ամառը, երբ խանութին առջեւի հրապարակը կը բոցավառի: Այդ այն հրապարակն է, որ տարին մէկ անգամ կը լեցուի բազմութեամբ, երբ մէկտեղ կ'ելլէ այն անձը, զոր ես առած եմ վերջնական առերեսութեամբ, եւ որ կը կոչուի «Աբջ խաղցնողը»:

Երբեմն լաւ կազապարուած ֆէսով անձ մը կանգ կ'առնէ նպարավաճառատան առջեւ, ու հրամայական շեշտով դուրս կը կանչէ խանութպանը, որ նոյն պահուն ըզբաղած կ'ըլլայ թուղթէ պոչ շինելով: Երբ ան կու գայ էֆէնտիին քով, շրջապատի թուրք տուներուն մէջ սուսերը կը ծրփայ, այն բուրումնաւէտ սուսերը՝ որուն մէջ երկար ամիսներ կը մնան քաղցրաւենիի միջոցներ, չերմ դոյներով: Ցանկարծ աքլոր մը կը սուրայ կ'անցնի մեծ թեւալայտումներով, եւ էֆենտին կրպակէն կը հեռանայ ըսելով.- «Վէսոսլամ»: Բայց հազիւ երկու քայլ առած, կրկին կը դառնայ ու սապէս կը կնքէ իր խօսքը.- «Եւ որովհետեւ Սուլթան Մահմուտի պահանջած թիւը լրացած չէր, գացին Հոռէլին դամբանաքարերը գլխատել, որպէսզի պէտք եղած թիւով ենիչէրիներ սպանուած ըլլան»:

Մինչ հեռուն, Գոց Շուկայի գմբէթներուն տակ կեռ սուրեր եւ ականակուռ խաչեր կը շողշողան, եւ ուր գործի մարդոց Աւազանին կ'որոճայ նորագիւտ աչքաբացութիւններ, այստեղ, հեռաւոր արւարձաններու խորը կը գտնուին տուրքի պաշտօնատեղիներ, ուր մոռցուած միակ պաշտօնեան կը գուրգուրայ իր կատուի ձագերուն վրայ, ձագեր՝ որ սպիտակ կաթը կը լափեն մեծ տոմարներու եառեւ: Պաշտօնեան, որ շատ աւելի ուշադիր է կենցաղավարութեան, քան թէ աշխատութեան, կը գործածէ արաբերէն հազւագիւտ բառեր, երբ խօսքը կ'ուղղէ իր փաթթոցաւոր այցելուին: Այսպէս է որ ժամը կը սահի յուլօրէն, եւ այսպէս է որ պզտիկ «Ֆըռթ»երով կը պարպուին սուրճի գոյդ գաւաթներ՝ մէկը անշաքար, միւսը շատ անոյշ:

Կայտառ է սակայն Շերքէթի նաւը, որ կը ճեղքէ հոսանուտ վոսփորը եւ կը մտնէ մեր Ոսկեղարուն մէջ: Երբ մերինները տուն կը դառնան, նաւուն վրայ կը գտնուին միշտ զոյգ մը զրաբարագէտներ, որոնք կը վիճին, ազատաբար գօտիի մը կռթնած, մինչ կը ճօճի իրենց ֆէսին ծոպը: Ջուրերու պէս կը փրփրին Եղնիկ եւ Եղիչէ:

Այս այն ժամն է, երբ արեւը կը զոր-ծէ փայտահատի մը նման: Ան կը կենայ մենաւոր, ուղղաձիգ եւ քիչ մըն ալ լերկ նոճիի մը եաին, եւ յանկարծ նոճին կը բաժնէ երկուքի: Ժամն է բարձրագոյն արձակուրդի, ժամն է նաեւ այն հլու եւ անօժիտ աղջկան, որ պիտի ամուսնանայ չատ ուշ միայն, այնինքն Անճարակի Կիրակին: Բայց արդէն իսկ մածնավաճառները մտած են Առանին Տնտեսութենէն ներս, եւ որքան ալ որ խռպոտ ըլլայ իրենց կանչը, ան մեղրածածկ կը թուի եւրեկոյեան այդ պահուն:

Եւ ինչպէ՛ս չնշմարել կեղծ բարկութիւնը մեծ հայրիկին, որ իր հոգաթափերը կը պահանջէ քրթմնջելով, երբ հազիւ թէ բացուած է տան դուռը: Իր մեծ աղջիկները կը չրջապատեն սիրազեղ ծերունին, եւ նշմարելով, որ ան նոր ածիլուած է եւ բոյր քսուած, զայն կը համբուրեն այնքան ուժգնութեամբ, որ մարդուն ականջը կը խօսի: Քիչ վերջ ծերունին պիտի երկարի բազմոցին անկիւնը, ճիշդ քովի-կը Ազգային Հիւանդանոցի Օրացոյցին, ուր կան բազմաթիւ «Անձրեւաբեր Հոգմունք»ներ եւ «Մծբնայ Հայրապետ»ներ:

Ահա հո՛ղ է որ թեզը կը կտրի: Առանց պատճառի, ինքզինքը բոլորովին առանձին կը զգայ այն մանչուկը, որ կեցած է սենեակին մէջտեղ: Ան կը նայի իր շուրջը, առանց որեւէ բան տեսնելու: Կամ կը տեսնէ աւելի բան մը՝ քան թէ առօրեայ իրեր, քան թէ անկիւնը բազմած ծերունին, քան թէ վերջալոյսով հրավառ պատուհանը: Ցետոյ ամէն պատուհան մարիլ կը թուի, մինչ մարդը անծանօթ սարսուռն իսկ է: Անշուշտ թէ, երբ կ'անցնին ամիսներ, ծերունին կ'իյնայ սանդուխներուն առջեւ, յուզարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ ամառուան կիզիչ արեւով, անշուշտ թէ տղան կը մոռնայ այս բոլորը, միշտ յիշելով սակայն իր անձկութեան պահը, արտակարգօրէն քաղցր վերջալոյսին մէջ: Կը յիշէ զայն, որովհետեւ ան կը պարունակէ ամէն ինչ եւ ոչինչ:

Թէ՛ ամէն ինչը եւ թէ՛ ոչինչը կ'ըլլան միատարը, ինչպէս որ ղերար կ'ամբողջացնէն երկու կէսերը բաժանեալ նոճիին: Այսպէս է որ կ'անհետի արեւը մանկութեան: Ան կը մխրճուի եկեղեցիին եաեւ, որուն խորանին շուրջ արձանագրուած կը մնայ սա հրաւէրը.- «Եկայք առ իս ամենայն վաստակեալք եւ բեռնաւորք եւ ես լուացից ձեզ»: Իրականին մէջ արեւը կը մխրճուի աւելի հեռուն, Ոսկեղջիւրի կղզիը, ուր կան խաւեր, եւ անոնց մէջը պանդուխտ Հայեր:

Ոչ ոք չըսեր պատանիին թէ, պիտի գայ օր մը, երբ մենք ալ պիտի ըլլանք պանդուխտ: Եւ պիտի կանչենք կառնիկը, եւ պիտի ըլլանք ծառայ անոր ձայնին, եւ պիտի ունենանք երկիր Հեռաւոր:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Գ.

Ամիրային ապարանքին մէջ լուացարար կիւլիւկի եւ իր աղջկան տեղաւորումը որքան ալ ըստ երեւոյթին անաղմուկ կերպով կատարուեր էր, առաջին օրէն իսկ տան ներքին կարգուսարքին մէջ զգալի փոփոխութիւններ առաջ եկած էին սակայն: Հանրմը, ղուարթ եւ դիւրահաղորդ, սիրալիր երեւցած էր մօր եւ աղջկան նկատմամբ: Գետնայարկը, պարտէզին վրայ նայող երկու խուցեր անոնց տրամադրութեանը տակ ղրուած էին: Տեղաւորման գործողութիւններու միջոցին, տոքթորը բնաւ չէր երեւցած: Մինակ մաման քանի մը անգամ եկած էր աչքէ անցընելու նորեկներուն կայքը, ու շատ ուղղմտելի գտնելով զայն, պատուիրած էր Ֆաչոյի եւ խոհարարուհիին որ անկողնոջէն երկու անկողին հանեն՝ կիւլիւկ հանըմի ու Սոֆիի համար: Հոգածութեան այս ցոյցին առջեւ, լուացարարուհիին աչուըները լեցուած էին: Աղջիկը չնորհակալութեան բառեր մրմնջեց: Պատաւ խոհարարուհին, զոր այս անակնկալ ապըշեցնականութիւնը սրամտեցուցած էր, ցած ձայնով դժգոհանքի բառեր կը մոըմատր.

- Ասո՞նք որ սատանային ծակէն ելան, կ'ըսէր, խոժոռ նայուածք մը նետելով նորեկներուն:

Իսկ Ֆաչոյի դէմքին վրայ ներքին գոհունակութեան մը ճառագայթը կար, որուն հոգեբանական բացատրութիւնը դուժէ ինքն ալ չկարենար տալ. մինակ, Սոֆիի աչուըներուն անուշ ու թովիչ սեւեռումները բարերար ազդեցութիւն մը կ'ընէին իր երիտասարդի թարմ ու կոյս ըզգայնուութեանը վրայ...

Յերեկուան մօտ, տոքթորը վերջապէս բարեհաճեցաւ սենեակէն իջնալ: Յաղթանակի գոլացումը կար դէմքին վրայ:

- Բարի եկա՛ք, բարի եկա՛ք, ըսաւ մայր ու աղջկան ձեռքը բռնելով, շատ գոհ եմ որ մամայիս առաջարկը չմերժեցիք...

Երիտասարդին տիրապետող ներկայութեանը, Սոֆիի բոլոր մարմնովը կը դողար. եւ բառ մը չէր գտներ իրենց եղած այդ ընդունելութեանը համար արտերնուն զգացումը արտայայտելու:

-Օրիորդին համար ամէն տեսակէտով օգտակար պիտի ըլլայ այս փոփոխութիւնը, չարունակեց երիտասարդը, պիշ պիշ աղջկանը նայելով, վասն զի ոչ միայն մամայիս պէս աղնուական կնոջ մը հետ պիտի ապրի, այլեւ յանձն կ'առնեմ իր դաստիարակութեամբը զբաղելու...

- Շատ ազնիւ էք, մրմնջեց Սոֆի, ու իր ժպտոյն դէմքը պահ մը կը չիկնէր:

- Առտուան սիրտիդ կէսօրէ առ՛յ, տոքթոր, հառաչեց կիւլիւկ հանըմ, որ տակաւին մեծ բան մը չէր հասկցած երիտասարդին խօսքերէն:

Երկու սենեակները աչքէ անցընելով, տոքթոր Մարկոսեան առաջարկեց մօրը որ Սոֆիին սենեակը համեստօրէն կահաւորուի: Մաման հաւանեցաւ: Տարբերը պատրաստ էին: Ամիրային տունը կարասիներով կը յորդէր: Ամբողջ սենեակներ կային ճոխօրէն կահաւորուած, որոնց դուռը կը բացուէր փոշիները վանելու համար միայն, ամիսը մէկ երկու հեղ: Մէկ քանի թիկնաթոռ, երկու դորգ, հայելի մը, քոնսոլ մը իսկոյն փոխադրուեցան վեռնայարկի այդ սենեակը: Տիկին Մարկոսեան, բարեացակամութեան տպաւորութիւն մը բռնուած, ամէն մէկ կարասիին տեղաւորութենէն՝ մաղթանք մը կ'ունենար աղջկան հասցէին.

- Բարով վայլես աղջիկս...

- Շնորհակալ եմ, տիկին:

Տոքթորը փափաք յայտնեց մօրը որ Սոֆի միշտ մանակցէր իրենց ճաշերուն: Այս առաջարկը սիրայօժար ընդունուեցաւ: Լուացարարուհին խոհանոցը պիտի ճաշէր, խոհարարուհիին եւ Ֆաչոյին հետ: Ցերեկուան ճաշին վրայ հասաւ թաղէոս աղան:

- Տեսա՞ք մը ինչ խերով բան եղաւ, յայտարարեց ան բոլորչի ու պաղթական նայուածքով մը դէպի նորեկները... Ամիրայի տուն ըսածդ կտոր մը խալապալըխը կ'ըլլայ... հէ՞:

Սեղանին վրայ, Մերկերեան քանի մը գաւաթ կլլելէն եաքը սկսաւ տան ներքին նոր կարգադրութիւնները տնօրինել:

- Դուն, աղջիկս, կ'ըսէր Սոֆիին զարձած, դուն հանըմին փէչէն չես զատուիր. նայէ քի ինքզինքդ հազ ընել տաս... հէմ տոքթորէն ալ դաս առ. շատ բան կը սորվիս անկէ, հէ՞, տոքթոր, ի՞նչ ըսիր:

(Շար. 127)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Մեսրոպ Պայընտրեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կու գան իրենց խորին շնորհակալութիւնները յայտնել, Շրջանիս Գերագաս Մարմին՝ Լիոնի Հայ Ազգ. Մխիթեան, Փոն ըը Շէրիի Հայ Ազգ. Մխիթեան, Տէսինի եկեղեցւոյ վարչութեան, Տէսինի Կապ. Խաչի եւ Խիճճանի մանուճիւղերուն եւ ի մասնաւորի Լիոնի Սուրբ Յակոբ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Նորվան եպսկ. Զաքարեանի, Լիոնի Հայ Ազգ. Մխիթեան պատուոյ նախագահ Պ. Ճիլպրայէլ Պահատուրեանի, նախագահ Պ. Սեպուհ Սարեանի, Լիոնի Ս. Յակոբ եւ Տէսինի Ս. Աստուածածին եկեղեցիներու քահանայից եւ դպրաց դասերուն, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց՝ որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով, ծաղկեպսակով եւ այլ կարգի յարգանքի արտայայտութիւններով իրենց համակրանքն ու ցաւակցութիւնները յայտնեցին

ՏԻԿԻՆ ՆՈՒԱՐԴ ՊԱՅՃՆՏՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Հայկուհի Շալճեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Հայկազ Պէզազեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, 500 Ֆ. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին։

UGAB

Le Comité des Dames de l'U.G.A.B. de Paris informe les parents intéressés que les cours de langue, de chants et de danses arméniens qu'il organise les mercredis après-midi à l'intention des enfants et adolescents âgés de 5 à 14 ans reprennent

le mercredi 21 Septembre, à 14 h.

au Centre Culturel Alex Manoogian (118, rue de Courcelles, Paris 17ème).

Pour tout renseignement complémentaire ou inscriptions téléphoner au

520. 03. 18

du lundi au vendredi de 10 h. à 17 h. (sauf le mois d'Août).

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22

Մանրամասնութիւնները յետագային։

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝

ՆՈԵՄԲԵՐ 19

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

PRÉFACE DE
DANIEL LEUWERS

ROUGERIE

EN VENTE
en librairie
ou
chez Haratch
Édition courante 48 F
Exemplaires numérotés
sur velin de Lana
95 F
plus frais d'envoi 6,30 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
գին՝ 50 Ֆ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
գին՝ 50 Ֆ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
գին՝ 70 Ֆ

Թղթատարի ծախք՝ յատելեալ 10 Ֆ
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»

80e ANNIVERSAIRE DE LA NAISSANCE DE

Aram Khatchatourian

Concert à Marseille

ABBAYE DE St. VICTOR
Vendredi 30 Septembre

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԻԶ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿՆԱՑ

1983 - 1984 *տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը կատարուին ամէն օր երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 12 :*

Աշակերտներու փոխադրութիւն վարժարանին օթօբասով։

ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

×

ECOLE MIXTE TEBROTZASSERE
CLASSES MATERNELLE, PRIMAIRES ET SECONDAIRES DU Ier CYCLE

Les inscriptions pour l'année scolaire 1983-84 ont lieu chaque jour du Lundi au Vendredi, de 10 h. à 12h.

Transport des élèves par le car de l'Ecole.

DIRECTION

1, Bld. du Nord **LE RAINCY,** Tél. 381. 01. 72

×

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՑԹ
Ի նպաստ
Տէսինի Հայ Մշակութի Տան
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԻՆ

×

Փարիզի Հայ Մշակութի Տան տարեկան
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Սեպտեմբեր 24-ին

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Մխիթեան, որբերու օգնութեան մարմինի տարեկան պարահանդէսը, Դեկտեմբեր 4-ին, ի նպաստ հայ վարժարաններու։

OPTIMA Tours

Prochains Départs en Arménie

SPECIAL PELERINAGE DU SOURP MURON

— Du 20 au 30 Septembre

— Du 20 Septembre au 4 Octobre

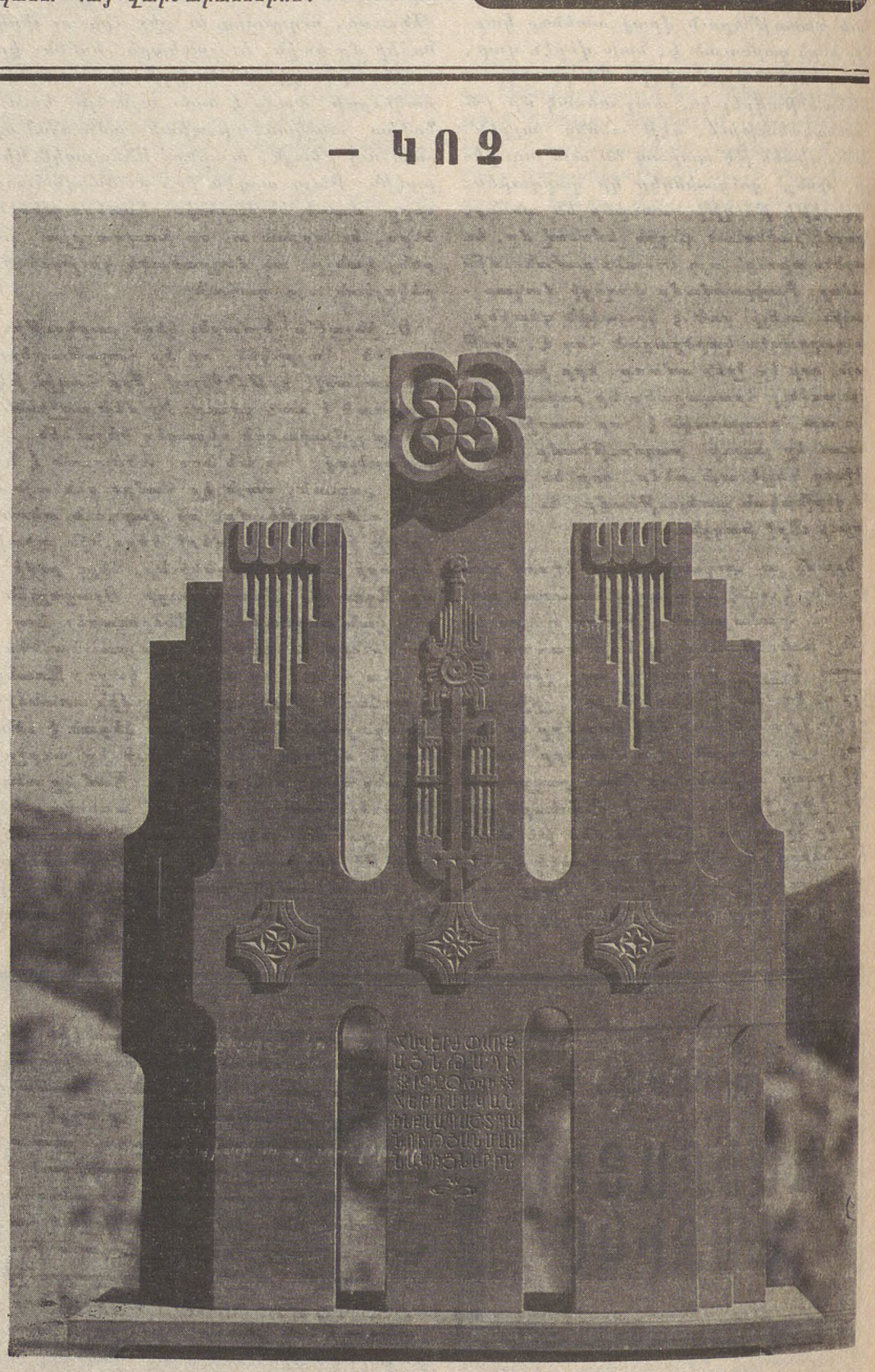
— Du 22 Septembre au 6 Octobre

demandez nos programmes détaillés.
Possibilités de départ de LYON et de MARSEILLE.

Renseignements et Inscriptions:

SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35

— ԿՈՉ —

ՅԱԽԵՐԺ ՓԱՌՔ ԱՅՆԹԱՊԻ
1920-Ի ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ
ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Յուլիս 14-ին մեր ստացած նամակով, տեղեկացանք թէ Հայաստանի կառավարութիւնը որոշած է Սեպ. 27-ին կատարել յուշարձանին բացման արարողութիւնը։

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

Այս ուրախ առթիւ, կուզ կ'ընենք այնթապցի մեր հայրենակիցներուն, խառնուած ներկայ ըլլալ այս բացառիկ տօնակատարութեան, եւ վայելելու նոյն թուականին կատարուող Ս. Մխիթարի օրհնութիւնը։

ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԼՐՃԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
23
MARDI
23 AOUT
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.506 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.506

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԻԼԻՊՊԵԱՆՆԵՐՈՒ ընդդիմութեան պարագլուխը, որ իր հայրենիքը կը վերադառնար երեք տարուան աքսորէ ետք, ըսպանուեցաւ երբ օդանաւէն վար կ'իջնէր՝ Մանիլա: Պենինիօ Ակուինիօ, մահուան դատապարտուած Մարքոսի վարչակարգին կողմէ, 1977-ին, երեք տարի ետք արձակութիւն կը ստանար երկրէն հեռանալու, սրտի գործողութեան մը ենթարկելու համար Միացեալ - Նահանգներու մէջ: Վերջերս որոշած էր անպայման վերադառնալ 1984-ի երեսփոխանական ընտրապայքարին համար: Տեղեակ էր թէ մահափորձի սպառնալիքի տակ է, բայց ըսած էր «Շատոնց է որ համակերպած եմ սպանութեան, որպէս վտանգ մը՝ հանրային կեանքի»: Մրագրած էր նաեւ սակաւ յայտարարութիւն մը ընելու «Պատրաստ եմ վատթարագոյնին: Պահը եկած է վարչակարգին համար ընտրելու՝ անմիջապէս զիս սպաննել կամ ազատ արձակել»: Առիթն իսկ չունեցաւ այս խօսքերը արտասանելու: Թայվանի մէջ լուր իսկ ունեցեր է որ պիտի սպաննուի օդակայանը, հասած պահուն, ու այդ պատճառով, տեր է հակազդակ բանկոն մը եւ ըսեր՝ «Եթէ դլուխս թիրախ առնեն, մեռած եմ»: Այդպէս ալ եղած է եւ առաջին գնդակով իսկ՝ մեռած, մինչ կը սպասնըլար անմիջապէս մարդասպանը եւ նախագահ Մարքոս՝ «խլուիլը հանդիսաւ», ըսած է թէ ցաւ կը զգայ ընդդիմադիր գեկավարի մը կորուստին առթիւ եւ որու հետ միշտ կապ պահած է:

ԹԵՀՐԱՆի մէջ Օրլի խմբակի պատրաստած մէկ եղեռնափորձը ձախողած է: Հինդշաբթիին Ուրբաթ լուսնալիք դիչերը, Ֆրանսացի պահակ մը, իր կառքին առկ յատգաղտմով պայթելիք ռումբ մը նշմարած էր եւ իրանեան ոստիկանութեան մասնագէտները կրցած են առեղին հասնիլ եւ խածատել: Ֆրանսային արտաքին նախարարութիւնը անդամ մը եւս յիչեցուցած է իրանեան իչխանութեանց, որ պարտին Ֆրանսացիներուն եւ Ֆրանսական չահերուն ապահովութիւնը պահպանել: Հայկ· ահաբեկչութեան մասին, երեք նոմակ եւս հրատարակուած էին, Օգս· 22-ին, ինքնունկընդել Հերըլտի մէջ, Օգս· 6-ին, լոյս տեսած Ֆլորա Լէուիսի յօդուածին առթիւ («Ահարեկիչները պէտք չէ բարեացակամութիւն դտնեն»): Մէկը՝ դրուած փապլօ Վարդան Սեֆէրեանի կողմէ (Արֆանթինէն) յատակ կերպով նախ կը ճշդէ թէ բազմաթիւ Հայեր կը դատապարտեն ահաբեկչութիւնը: Կը չեչտէ թէ՝ «եթէ կը հաւատանք արդարութեան, դիտենք որ նպատակը չարդարացներ միջոցները»: Միւս կողմէ, կ'ըսէ սակայն նամակները, մաս-մեհեանները չեն կրնար խուսափիլ իրենց պատասխանատուութենէն, զգայացնց բնոյթ տալով բիրտ արարքներուն: Ուրիչ նամակ մը, Լոնտոնէն, ղրկած է Մարօ Լէյն, կը յիչէ թէ ամէն ջանք թափուած է ծանօթացներու համար հայկ· հարցը, բայց միայն ահաբեկչութիւնն է, որ այդ դերը կատարած է: Վերջապէս, Շահատ Հոսէյն խանի համար (Պանկլատէչէն), հայկ· ահաբեկչութիւնը այսօր միայն, Թուրքիոյ դէմ չէ, այլ՝ մարդկութեան դէմ, ընդհանրապէս:

ՁՈՏ հասան վեց ժակուառ եւ չորս միռաժ ֆրանսական օդանաւեր, որոնց դերը, միշտ, տարհամոզիչ է, առայժմ: Ֆրանսական ներկայութիւնը միշտ կը չարունակուի բանակի բանավէճերու առիթ տալ եւ նախագահ Միթերան որոշած է բացատրութիւններ տալ, օրաթերթի մը չնորհուած հարցազրոյցի մը ձեւին տակ:

ԱՖՆՌԻ մէջ սպաննուած է պաղեստինցի պատասխանատու մը՝ Մամուն Մրէյշ, Ապու Ձիհատի անմիջական գործակիցը: Մահափորձին ընթացքին վիրաւորուած են նաեւ իր չորս տարու զաւակը եւ կառքին վարորդը: 44 տարեկան, Մրէյշ, տարի մըն է Ցունասական էր, Պէյրութի պարսպումէն ետք: ՊԱԿի համար Իսրայէլացիներու գործն է (ինչ որ կը հերքեն) թէեւ արարքին տէր եղած է «Ֆաթահի վերակառուցման Շարժում» մը:

ԹՈՒՐԻՆՈՑի հիւանդանոցին մէջ, ահաբեկչական Փոխմա Լիպէա (ծայրայեղ - ձախ) կազմակերպութեան գեկավարուհին՝ Ճուլիա Պորելի երկուորեակներ ունեցած է (մանչ եւ աղջիկ մը): Հարցն այն է, թէ իտալական դատաւորներն ու բանտապահները չեն հասկնար թէ ի՞նչպէս եւ ե՞րբ յղի մնացած է, ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած այս կինը, որ խիստ հսկողութեան վարչակարգի տակ է: Մէկ բացատրութիւն դտնուած է, այն է որ արարքը գործուած է Ֆլորանսի դատարանին մէկ լսկ, նիստին ընթացքին: Ճուլիա եւ իր բարեկամը էնրիքօ, քանի մը ուրիչ յանցագործներու հետ վանդակի պէս բանի մը մէջ էին եւ հոն է որ, օդտուելով պահակներու անուչադրութենէն, թերթ կարդալ ձեւանալով, այլ եւ աւելի արդիւնաւոր զրաղումներ ունեցած են:

ԱՆԳԱՐԱՑի գինուորական եչխանութիւնները արգելած են 17 անձնաւորութիւններու, որ հիմնադիր անդամներն էլլան երկու նոր կուսակցութեանց՝ սոցիալ-դեմոկրատ (ձախ-ազատական) եւ արդարութիւն (աջ, Ցէմիրէլի մօտ): «Ա-լա-թուրքա ժողովրդապետութիւն» ինչպէս կը խորագրէր էր Մոնտ, որ կը ձգտի արգելք հանդիսանալու որ երեսփոխանական ընտրութեանց ներկայանան (սկզբունքով՝ Նոյ· 6-ին): Անհրաժեչտ պայմաններէն մէկն է 30 «ընդունուած» անդամ ունենալ:

ՊԵԼԺԻԱՑԻՆ արտաքսուեցան չորս Ռումանացի եւ մէկ Ռուս լրտեսական ցանցի մը երեւան հանուելուն կապակցութեամբ: Արտաքին նախարարութեան մէկ բարձր պաչտօնեայի մը ձերբակալութեան հետեւանքն է այս կարգադրութիւնը, քանի այդ Պելժիացին գաղտնի փաստաթուղթեր ծախած էր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ

ՀՄԱՅԵԱԿ ՍԻՐԱՍԻ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Օգս· 16-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Երեւանի մէջ մեռած է արձակագիր Համայեակ Սիրաս (Համայեակ Սահակի Ոսկանեան): Ծնած էր 1902-ին՝ Արեւմտեան Հայաստանի Ալաչկերտի չրջանի Գարաքիլիսէ գիւղաքաղաքը, ուր սոսգած է իր նախակրթութիւնը: Ա· Աչխարհամարտի ընթացքին ընտանեօք զաղթած եւ հաստատուած է Թիֆլիս, ուր եղած է զրաչար: 1921-ին փոխադրուելով Երեւան, մտած է համալսարան եւ աւարտած պատմութեան ճիւղը: 1932-ին աւարտած է Մոսկուայի լրագրութեան հիմնարկը: 1937-1940 եւ 1954-1957 եղած է «Սովետական Գրական - նութիւն» ամսագրի խմբագիր, իսկ 1939-1941 և 1946-1948 Հայաստանի Գրողներու Միութեան քարտուղար: Հեղինակն է բազմաթիւ պատմուածքներու եւ վէպերու, որոնց մեծ մասը թարգմանուած է ռուսերէնի: Ծանօթ գործերէն են՝ «Անահիտ», «Արարատ», «Զգրուած օրէնք», «Հայր եւ որդի», «Նախօրեակին», «Անանուն աղջիկ», «Հայրենի աչխարհ» եւլն·:

ՏՈՄՍ

ԵՐԲ ԽՕՍԻԼ ՉԵՆ ԳԻՏԵՐ

—×—

- Ա՞տ ինչ է··· Ակա՞նջդ ուռեցեր է···
- Բան մը չէ, կ'անցնի··· Օդերը այնքան տաք են որ··· Մորթի է՝ կ'այրի···
- «Բան մը չէ» ըսելով մի՛ անցնիր··· Առանկ պզտիկ ցաւերէն մեծ ցաւեր յառաջ կու գան··· Բժիչկի մը դնա՛···
- Պէտք չկայ··· Երկու օր չի տեւեր, կ'իջնի···
- Շատ անհոգ բան ես եղեր··· Բեզի կ'ըսեմ՝ վտանգաւոր է··· Աչքդ վախցնել չեմ ուզեր, բայց քեզի ըսեմ որ ես կը ճանչնամ մէկը, որ առանկ ուռեցք մը ունէր ականջին վրայ, երկու օրուան մէջ անդիի աչխարհը չուեց···
- Ան արդէն պիտի չուէ եղեր···
- Քեզմէ երիտասարդ էր··· Այնպէս որ ուչադրութիւն ընելու ես··· Ես քու տեղդ լլլամ հիւանդանոց կ'երթամ··· Եթէ նոյնիսկ չմեռնիս, ականջդ վրայ կու տաս, պիտցած ըլլաս··· Վերջը «ինչո՞ւ ինծի չըսիր» չըսես··· Ես դացի···

×

- Իմացայ որ կինդ հիւանդ է եղեր···
- «Հիւանդ» բառը չատ մեծ բառ է··· Ինչ մը անհանգիստ է:
- Ո՞րտեղին չի հանիր···
- Գլուխը կը ցաւի···
- Գլո՛ւխը··· Մաքէս ալ անցաւ··· Բարեկամ, գլխու ցաւին պէս վտանգաւոր ցաւ չկայ··· Գլխու ցաւ ըսածդ կրնայ սրտի հիւանդութեան, յօդացաւի, չաքարախտի, թոքաբորբի, ցնդաբորբի, քաղցկեղի, խլիրդի, հիւծախտի, աղեթափութեան, լեարդի բորբոքումի, ստամոքսի խիթերու, կուրծքեան, խղութեան, անդամալուծութեան, կաթուածի եւ բազմաթիւ ուրիչ հիւանդութեանց հետեւանք կամ պատճառ ըլլալ··· Անանկ որ···
- Պարապ խօսքեր մի՛ ըներ Աստուածդ կը սիրես··· Իմ կինս, փա՛ռք Աստուծոյ, չատ առողջ է: Երեսուն տարեկան աղջիկ, ուրկէ՛ ուր առանկ հիւանդու···
- Հա՛, հիմա տեսա՞ր որ ուժտ ես··· Ատ իմ ըսած հիւանդութիւններս երեսուն տարեկաններուն կը զարնեն, ամէնէն աւելի: Մաչկ ըրէ՛ որ ըսեմ··· Իմ աներ - ձադս դործի ընկեր մը ունէր··· Այս մարդուն քենիին աղջիկը, որ երեսուն տարեկան ալ չկար, իրիկուն մը տուն կ'երթայ եւ կ'ըսէ մօրը թէ պլխու ցաւ ունի··· Հայրիկ, մայրիկ իրար կ'անցնին, բժիչկ կը կանչեն եւ աղջիկը հիւանդանոց կը տանին··· Ի՞նչ կ'ուզես որ ըսեն մասնագէտները···
- Ի՞նչ··· Հօրն ու մօրը վրայ կը խնդան անշուչտ:
- Կը սխալիս··· «Այս աղջկան դանկը այսօր, վաղը պիտի պայթի» կ'ըսեն··· Անանկ որ զգուչութիւն ըրէ··· «Բան մը չէ, կ'անցնի» ըսելով պլուխդ մի՛ չարժեր··· Կնոջդ պլխուն բան մը պատահի, մէչտեղը կը մնաս··· Յուզարկաւորութեան ծախքը անդամ վճարելու կարողութիւն չունիս··· Մե՛ղք եղաւ, ի՞նչ ալ բան, ազնուական կին մը ունէիր···
- Բարեկա՛մ տակաւին ունիմ, «ունէի՞ր»ըս որն է···
- Ա՛յո՛, ունիս, բայց չատ չի դիմանար··· Գէչ լուր տուիր··· Աստուածդ հետդ ըլլայ···

×

- Իմացայ որ թոռդ վար ինկեր, ծունկը ցաւցուցեր է···
- Ա՛յո՛··· Մեծնայ կը մոռնայ:
- Անհոգութիւն մի՛ ըներ··· Մտանդէ - տի մը տար··· Ծունկ ցաւցնել գիտե՞ս ինչ ըսել է··· Գիտե՞ս ինչ հետեւանքներ կ'ունենայ···
- Ի՞նչ···
- Խլիրդ կ'ըլլայ, խլիրդ··· Զե՞ս յիչեր, մեր գեղը Մուկուչենց տղուն ինչ պատահեր է, Ժամանակին···
- Ի՞նչ պատահեր է որ···
- Տղան, քսան տարեկանին վար կ'իյնայ եւ ծունկը կը ցաւցնէ··· Կարեւորութիւն չեն տար··· «Մածուն քսեցէք, կ'անցնի», կ'ըսէ գեղին Տէրտէրը, որ միեւնոյն ատեն ալ բժիչկ է եղեր: Կը հատա՞ս, տղան բանսէր կ'ըլլայ կը մեռնի···
- Քանի՞ տարի եաք···
- Եօթանասուն···
- Բարեկամ, երթաս բարով···
- Մե՛ղք եղաւ թոռանդ, չա՛տ մեղք···

ԵՒՐՈՊԱՑԻ (*)

(*) Եւրոպացիի (Ժիրայր Միսաքեան) մահուան 15րդ տարելիցին ի յիչատակ (1968, Օգս· 23):

ՃՇԴՈՒՄ

"ՄԱԹԷՆ"Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ
Հ·Յ·Դ· ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԻՆ ՀԵՏ

—×—

«Լը Մաթէն», փարիզեան օրաթերթը, Օգս· 1ի իր թիւին մէջ հարցազրոյց մը հրատարակած էր Լիբանանի Հ·Յ·Դ·Կ·Կ·ի ներկայացուցիչ՝ Սեպուհ Յովհաննեանի հետ (տես՝ «Յառաջ» Օգս· 2, Ա· էջ), որ Օգս· 10 թուակիր նամակով մը ուղղուած «Մաթէն»ի խմբագրութեան (եւ լոյս տեսած «Ազդակ»ի Օգս· 16-ի թիւին մէջ), անհրաժեչտ կը տեսնէ կարգ մը ճշդումներ ընել, այդ առթիւ: Շնորհակալութիւնս եաք թերթին խմբագրութիւնը հայկ· հարցերու առարկայական եւ անաչառ իր մօտեցումին համար, Հ·Յ·Դ· ներկայացուցիչը կը գրէ՝-

...«Յիչեալ հարցազրոյցին համար ձեր ուղղած հարցումներուն պատասխանները գրաւոր յանձնուեցան ձեր թղթակիցին - երուն եւ արագ բաղդատութիւն մը ցոյց պիտի տայ, որ թղթակցութեան մէջ տեղ գտած են քանի մը անճշդութիւններ· մասնաւոր կերպով կ'ուզեմ ձեր ճամբով ընթերցողներու ուչադրութեան յանձնել, որ՝-

Ա՝- Առաջին հարցումի պատասխանին մէջ, իմ կողմէս չէ յիչատակուած «Հայկական Ցեղասպանութեան Արդարութեան Մարտիկներ»ու անունը:

Բ՝- Չորրորդ հարցումը (ՊԱԿի դերին վերաբերեալ) ինծի չէ ուղղուած եւ որուած պատասխանը բնականաբար չի կրնար վերագրուիլ ինծի:

Գ՝- Իմ կողմէս յանձնուած դրաւոր պատասխաններուն մէջ, ո՛չ մէկ տեղ արտայայտուած եմ «միջազգային ահաբեկչութեան» մասին եւ, մա՛նաւանդ՝ հայկական խմբակներու եւ անոր միջեւ եղած կապերուն չուրջ:

Յարդելով հանդերձ լրագրական ընդունուած սովորութիւնները՝ հարցազրոյցներու անկաչկանդ խմբագրութեան դծով, կը կարծեմ, որ այս ճշդումները անհրաժեչտ պիտի չըլլային, եթէ իմ կողմէս արուած դրաւոր պատասխանները լրիւ կերպով ներկայացուած ըլլային:

Ձեր ընթերցողները այս մասին լուսաբանելու մտահոգութեամբ, կը խնդրեմ, որ այս ճշդումին տեղ տաք ձեր օրաթերթին մէջ»:

«ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ»Ն

ԻԲՐԵՒ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ ԺԻՐԱՑՐ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Բ.

Դառնանք Նահանջի կենսագրութեան։ Վէպին առաջին տողերը կը գրուին 1927 Թուականի Նոյեմբերին, եւ անոր վերջակէտը կը գրուի 14 ամիս ետք՝ 1929-ի Յունուարին։ Շահնուր այս Թուականնե-րու նշումովը կը սկսորգրէ իր վէպը։

Երէց սերունդի մասնորական՝ Յակոբ Տէր Յակոբեան, գեղուն յանձնարարականով մը Շահնուրի վէպը կը փոխանցէ Պոլսոյ «Ազատամարտ»ի սերունդին մէջ թըրծուած եւ ապա Փարիզի իր «Յառաջ»ով հայ հրապարակագրութիւնը յարգելի մակարդակի հասցուցած Շաւարշ Միսաքեանին (5), որ նոյն տարուան Մայիսի վերջերէն մինչեւ Սեպտեմբերի սկիզբը, «Յառաջ» օրաթերթի յաջորդական թիւե-րուն (6) մէջ կը հրատարակէ զայն, ա-ռանց ընկրկելու «ներս»էն եւ «դուրս»էն տեղացող բողոքներուն առջեւ։

1970 Թուականին, «Ազատն Կոմիտաս»ի ստեղծած աննկարագրելի թոհուբոհին մէջ, եւ որպէս հետեւանք՝ անոր առան-ձին գրքոյկով վերահրատարակութեան առիթով, կը բացայայտուի վերոյիշեալ այս գաղտնիքը։ «Յառաջ»ի խմբագրու-թիւնը կը գրէ, նոյն գրքոյկին իրրեւ մուտք.

«Երբ Շաւարշ Միսաքեան իր Յառաջի սիւնակները կը բանար գրական աշխարհի անծանօթ երիտասարդի մը՝ Շահան Շահ-նուրի առջեւ, տուած կ'ըլլար իր հոտա-ռութեան եւ գրական զգայնութեան մէկ սուր ապացոյցը։ Ծանօթ է ՆԱՀԱՆՋԸ Ա-ՌԱՆՑ ԵՐԳԻի ընդունած անմիջական յա-ջողութիւնը։ Ծանօթ չէ սակայն պարա-գան թէ՝ երբ տակաւին իբրեւ թերթօղ կը հրատարակուէր վէպը, ...գտնուեցան ըն-թերցողներ, որ բողոք բարձրացուցին Նա-հանջի համարձակութիւններուն դէմ եւ նոյնիսկ պահանջեցին անոր դադարումը, շեշտուած խստութեամբ։ Շաւարշ Միսաք-եան անդրդուելի մնաց իր ընտրութեանը մէջ, անտեսեց ապաժամ ճնշադատութիւն-ները եւ թերթօղը յանգեցաւ իր ճշգրիտ աւարտին» (7)։

Ծանօթ չեղողներուն համար յատկապէս պէտք է յայտնել տակաւին թէ Շահնուրն ու Միսաքեանը կը գտնուէին մեր ազգա-յին-հասարակական կեանքը գունաւորող հակադիր բեւեռներուն վրայ։

Նահանջի երկրորդ տպագրութիւնը կ'ի-րագործուի առաջինէն քանի տարի ետք, Պէյրութ, «Զարթօնք» օրաթերթի հին տը-պարանին մէջ։ Աւելի ուշ, ան բազմաթիւ հրատարակութիւններ կ'ունենայ Ե՛ւ Փա-րիզի, Ե՛ւ Պէյրութի մէջ։ Փարիզեան վեր-ջին հրատարակութեան առիթով՝ «Յա-ռաջ» օրաթերթի ծանուցումը զայն կ'ո-րակէ «Սփիւռքի վէպը» եւ կը յայտնէ. «Քանիցս տպուած՝ միշտ տպառած»։ Պէյ-րութեան վերջին հրատարակութիւնը կը կրէ 1981 Թուականը (8)։

Վերջապէս, Նահանջի հմայքին առջեւ կը բացուին հայրենիքի դռները։ 1962-ին, երկեր (9) ընդհանուր խորագրին տակ, Երեւանի մէջ կը հրատարակուին Շահնուրի վէպն ու պատմուածքներէն ոմանք, եօթը հատոր տպաքանակով։ Եթէ այս հրատարակութիւնը խանդավառութիւն կը ստեղծէ արեւելքի գրական շրջանակնե-րու մօտ, եւ սառցահալը կը դիտուի որոշ հակակցողութեամբ, միւս կողմէ՝ կը ձե-ւակերպուին կարգ մը քննադատութիւն-ներ. ինչո՞ւ հայրենիքը «երեսունհինգ տարուան յապաղումով» կը զրաղի Շահ-նուրով։ Շահնուր անդրադառնալով այս երեւոյթին կը գրէ.

«Եթէ այսօր երեւան կը բանայ իր թե-ւերը ՆԱՀԱՆՋԻ առջեւ, պատճառն այն է, կը խորհիմ, որ այդ գիրքը նուիրական բան մը պաշտպանած է իր սահմաններուն մէջ։ ...Բազմաթիւ երեւոյթներ կու գան վկայել, թէ երեւան պաշտպանողական դիրք բռնած է ինքնաբերաբար, առանց արտաքին թելադրանքի, ներքին անհրա-ժեշտ մղումով մը առաջնորդուած» (10)։

1982 Թուականին, կրկին Երեւանի մէջ, լոյս կը տեսնէ Շահնուրի ծրագրուած երկհատորեակին առաջին դիրքը, 20 հա-զար տպաքանակով (11)։ Հատորին մէջ տեղ կը գտնեն Նահանջը եւ Յարսլէզնե-րուն Դաւանանութիւնը հատորին պատ-մուածքները։ Այս նորագոյն հրատարա-կութիւնը Շահնուրեան գրականութեան մասուցման մէջ նորութիւն կը ներմուծէ։ Առաջին անգամ ըլլալով, Շահնուրի, այս պարագային՝ Արմէն Լիւպէնի (Շահնու-րի ֆրանսերէն գրչանունը), առանձին հա-տորով լոյս ընծայած ֆրանսերէն երկե-րէն մէկը՝ Transfert Nocturne-ը (12) (Գի-շերային Փոխադրում) ծանօթ բանաստեղծ եւ թարգմանիչ Աբրահամ Ալիքեանի պի-տակ գրիչով հայերէն հանդերձանք կը զգենու։ Ոչ միայն այդ, այլեւ Շահնուրի ֆրանսերէնով գրուած միակ արձակ այս ժողովածուն, հայրենիքի մէջ կը թարգ-մանուի եւ կը հրատարակուի արեւմտա-հայերէնով։ Երեւոյթ մը, որ մեզի՝ ար-տերկրի գրասէրներուս, արդար իրաւունք կու տայ նոր ակնկալութիւններու։

Հետաքրքրական զուգադիպութեամբ մը, նոյն տարին, այսինքն՝ Աբրահամ Ալիք-եանի կատարած թարգմանութեան տա-րին, Լոնտոնի մէջ, Նահանջի ծննունդէն 53 տարիներ ետք, առաջին անգամ ըլլա-լով Շահնուրի հայերէն ստեղծագործու-թիւններէն մէկը՝ վէպը, կը ներկայացուի անգլերէնով, անգլիախօս ընթերցողնե-րուն (13)։ Թարգմանութեան իրագործու-մըն ու հրատարակութիւնը կը պարտինք փորձառու Միչա Գիւտեանին, որ նախա-պէս, թարգմանաբար, առանձին հատոր-ներով ներկայացուցեր էր Նարեկացին, Թումանեանը, Իսահակեանը, Թումանեանն ու Յակոբ Պարոնեանը։

Այս մանրամասնութիւնները այստեղ կ'արձանագրուին իբրեւ մատենագիտա-կան ծանօթութիւն Նահանջ-ին, անոր կարած աւելի քան չինամեայ ճանապար-հին։ Սակայն, փակելէ առաջ այս էջը, առանց խանդավառութեան, անգա՛մ արտմութեամբ, հարկ է նշել, թէ հայրե-նի զոյգ հրատարակութիւնները մեզան-չած են, կը մեղանչեն Շահնուրին, Նա-հանջին, հայ գրականութեան եւ մանա-ւանդ հայ ընթերցողին դէմ, Շահնուր-եան վէպին կարգ մը կարեւոր հատուած-ները զեղչելով, առանց հեղինակային հա-մաձայնութեան (14)։

(Շար. 2)

5.- Գր. Նահիներան թիւրիմացաբար կը գրէ. «Շահնուր իր ձեռագիրը յանձնած է թէոդիկին, որ զայն փոխանցած է Յակոբ Տէր-Յակոբեանին» (տես՝ Գր. Նահիներան, *Կենսագրութիւն եւ Մատենագիտութիւն Շահան Շահնուրի*, էջ 20)։ Մինչդեռ Թէ-ոդիկ մահացած է 24 Մայիս 1928-ին, երբ տակաւին չէր աւարտած Նահանջի ձեռա-գիրը։

6.- «Յառաջ» Օրաթերթ, Փարիզ, 28 Մայիսէն 3 Սեպտեմբեր, 1929։

7.- Շահան Շահնուր, *Ազատն Կոմիտաս եւ իր Յաւերտիր՝ Վարդ*, Փարիզ, 1970։

8.- Շահան Շահնուր, *Նահանջը Առանց Երգի*, Պէյրութ, տպ. Սեւան, 1981, 186 էջ։

9.- Շահան Շահնուր, *Երկեր*, Երեւան, Հայպետհրատ, 1962, 320 էջ։

10.- Շահան Շահնուր, «Գրականութեան Անդին եւ Այլուր», տես՝ *Զոյգ Մը Կարմիր Տետրակներ*, Պէյրութ, 1967, էջ 94։

11.- Շահան Շահնուր, *Երկեր Երկու Գրքով*, Գիրք Առաջին, Երեւան, «Սովետական Գրող» 1982, 456 էջ։

12.- Armen Lubin, *Transfert nocturne*, Paris, Gallimard, 1955, 206 p.

13.- Shahan Shahnour, *Retreat Without Song*, Translated by Misha Kudian, London, Mashtots Press, 1982, 156 p. Իսկ այժըմ, կրկին Միշա Գիւտեանի ջանքերով, պատրաստութեան մէջ է անգլերէն թարգմանութիւնը Շահնուրի պատմուածքին-րուն։

14.- Անկախ տպագրական կոպիտ սը-խալներէ, որոնց թիւը այնքան ալ սրհա-մարհելի չէ երեւանեան զոյգ հրատարա-կութիւններուն մէջ, Շահնուրի վէպին դուրն ձգուած են շատ կարեւոր հատուած-ներ, երբեմն էջերու հասնող։ Անոնցմէ են՝ Սուրէնի ճառը, Նարեկացիի եւ Նարեկին հայող տեսակէտերը եւլն։

Գր. Քէօսէեանի յղուած 14 Մարտ 1963 թուակիր նամակին մէջ՝ Շահնուր սրրա-ցաւօրէն կ'արտայայտուի այս երեւոյ-թին շուրջ, եւ կատարուած մկրատումնե-րը կ'անուանէ «մխիթիսասիոն» = հաշ-մում, խեղում (տես՝ Գր. Նահիներան, *Նշ. աշխ.*, էջ 126)։

ԽԱՉԿԱՐ

Ցոյն գրող Միքիս Ալեքսանդրոպուլոս հրատարակած է «Հայերը» խորագրով դիրք մը խորհ. Հայաստան կատարած իր կարճատեւ ճամբորդութենէն եզք։

«Այն ամէնը, ինչ որ իմացայ այդ երկ-րին մէջ, ես վերածեցի դիրքի, որպէս ին-ծի համար հոգեկան հաճոյք եւ անհրա-ժեշտութիւն։ Կը յուսամ որ ինչ որ կ'ըս-ւի հոս, չափով մը կ'ընդարձակէ մեր գի-տելիքներու սահմանները ժամանակ մը մե-զի չատ մօտիկ, բայց այժմ հեռաւոր Հա-յաստանի մասին, ինչպէս նաեւ մեր սի-րոյ սահմանը այդ երկրին հանդէպ»։

Ստորեւ հատուած մը այդ հատորէն.

Խաչքարը պարզապէս քարէ խաչ չէ։ Ան Հայերու գեղարուեստական խորհրդանիշն է. անոր վրայ դրոշմուած է զարդարանքի անոնց ճաշակը, գեղեցիկի նուրբ զգա-ցողութիւնը եւ որոշ չափով նաեւ ժողովուր-դի պատմութիւնը։ Կ'ամենն խոշոր քար մը եւ զայն կը վերածեն ասեղնագործու-թեան, գորգի, պարտէզի, երգի։ Մէջ. տեղը կը քանդակուի խաչը եւ շուրջը բոյսեր, ծաղիկներ, պտուղներ, մարդիկ, կենդանիներ, թռչուններ եւ երկրաչափա-կան տարրեր զարդեր։

Յատկապէս կը հիանայ թէ ինչպէս Հա-յերը կ'ապահովեն ոճը, անհրաժեշտ հա-մաչափութիւնները, առանց կրկնելու մանրամասները։ Այս հարցին մէջ անոնք մասնաւորաբար հնարամիտ են։ Անոնք հեռուզննօրէն բազմաձեւութիւն կու-տան հատասարակչռութեան...։

Քանի՞ խաչքար կայ Հայաստանի մէջ։ Անհամար։ Հայոց կաթողիկոսարանը, Մայր տաճարին շուրջ, ներկայիս կաթո-ղիկոս Վազգէն Ա. հատաքած է անոնց քա-նի մը յատկանշական նմոյշները։ Ան իր վեհա-րանին մէջ, լայն պատուհանի վրայ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԺԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Անոնք, վայրագ, անընտել, դիւրարոր-բոք էակներ, Ֆրանսական տուներու հետ խնամիանալով հանդերձ, չկրցան համա-կերպել իրենց ատենուան ազնուական կիրթ ու նուրբ բարքերուն։ Իրենց մայր հոգին միշտ պատրաստ էր պայթելու, ինչպէս ապանիական ջիղերը՝ ազեղի նման լարուելու, պրկուելու։ Հերոս եղան ու վատ, վեհանձն ու անգութ հաւասարա-պէս։ Կռիւներու ատեն անմոռան, իրենց առուներն կեանքին մէջ եղան կնասպան ու քինախնդիր։

«Վերջին ճեռը, Պարպարա տէլ Սարա-կոս, քառասունը անց, կ'ապրէր հոս իր միակ աղջկան՝ Շիմեռա տէլ Սարակոսի հետ։ Եթէ հօրը երակներուն մէջ կը շրը-ջէր հին արիւնի մը վերջին կաթիլը, աղ-ջիկը վերջին ծաղիկն էր, դերազոյն բոյ-րը ամուլ ու անուիչ ծառին։ Շիմեռան, պատմեր են ինձ, երազի պէս բան մըն է եղեր, տեսակ մը անթերի, բայց դիւրա-բեկ անօթ, զոր արուեստագէտ մը կը չինէ մէկ անգամ, իբրեւ դերազանց եղրը չը-նորհի ու դեղեցկութեան։

«Շիմեռան երբ կը թեւակոխէ իր տաս-նըեօթամեայ գարունը, բազմաթիւ թեկ-նածուներ կը ներկայանան իր ձեռքը խնդրելու։ Բայց անոր հայրը իր գանկին տակ ծրագիր մը կ'որոճար։ Որպէսզի իր տոհմի անունը չխամրի, ան հեռու Սպան-իայէն, Սարակոսայի չրճանակնեղէն փնտռել ու գտնել տուած էր արիւնակից ճեռ մը - տարեց ու դիւչախանձ հսկայ մը ափսոս - ու որոշած էր որ զայ, նստի այստեղ, ամուսնանայ - ո՛հ, պղծութիւն - Շիմեռայի հետ, ու ժառանգէ կալուած ու անուն...

«Անիծեալ օր մը արդարեւ, ճիշդ հոս, այս սրահին մէջ հարսնիքի հրաւիրուած էր շրջականերու ծաղիկ ազնուականու-թիւնը։ Կոմսեր, պառոններ, մարքիզներ Պուրկօնյէն, ու Շամփանյէն, Պերրիէն ու Նիվեռնէն, մինչեւ հեռաւոր Փիրէնէներու ստորոտը գտնուող Արմանեաղի եւ Նավա-ռի պայազատներէն ժամադրուած էին այստեղ, նուիրագործելու իրենց ներկա-յութեամբ ամուսնութիւն մը, որ պիտի վերարծարծէր մահամերձ համբաւի մը աճիւնները։

«Հոս էին պերճազգեստ տիկիններ, ոս-կեճամուկ մանկլաւիկներ, կղերիկոսք՝ խաչ ու բուրվառով, ու նաեւ թիրուպա-տուրներ՝ հրաւիրուած հեռաւոր Սպան-իայէն։

«Գինին արդէն բորբոքած էր հոգիները։ Տաւիղի ու քնարի երաժշտութիւնը վաներ էր այս պատերէն ամէն դժխեմ մառածում, երբ սա դիմացի մայր դուռը բացուելով՝ հօր առաջնորդութեամբ սրահ մտան թե-ւանցուկ փեսան ու հարսը։ Տիտան մըն էր առաջինը, Գարլօսը, մրայօն ու դաժան, կոպիտ ու խենչ, մինչ Շիմեռան մտե-րիմարձան մը գալուկ ու դողդոջուն. ա-պառնեակ մը դրուած բուի մը մօտ։ Գայլ մը որ գառնուկ մը կը բերէ բզկտելու հա-մար...

«Շիմեռան տխուր էր մահու չափ, աչ-քերը՝ խեղդուած արցունքի հեղեղներով, որովհետեւ ան նոյնքան ենթարկուած էր դահանդական սարսափի մը, որքան վիրա-ւորուած՝ սրտին ամէնէն թաքուն, ամէ-նէն կենսական մէկ կէտէն. մխքը կը թռէր հեռուն, այս դահլիճէն անդին, պի-մայի բլուրներուն...

«Արդարեւ, ճիշդ այն պահուն, երբ ա-նապատոյն հայրը, ոտքի ելլելով, բարձրա-ձայն իր կամքը կը հաղորդէր, յանկարծ մեր մտած այս դռնէն ներս եկաւ հերար-ձակ ու գեղուշէշ պարմանի մը, թէեւ ռա-միկ արտաքինի տակ, բայց որուն երի-տասարդ բաց կուրծքը կը ցոլացնէր կո-րով ու թարմութիւն։

(Շար. 7)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՀԱՅՋՆ ԴԱՐԱՎՈՐԸ

ՎԱՀԱԳՆ ԴՈՒՐԳՅԱՆ

ԳՈՒՀԱՍԱՅԳ

- Իհարկե չէ, ախր դուք ինձ ասեցիք, որ ձեր ընկերները ինձ ուզում են տեսնել:

- Ներողություն, ես հենց հիմա կգամ: Ես ձեզ ասում եմ, որ ինձ ոչ մի հետաքրքրություն չի ներկայացնում, թե ինչ է ասում ձեր ընկերը, ինչ է նա ուզում ինձ ասել, ինչ է նա ինձ համար: Ես ձեզ ասում եմ, որ ինձ համար ոչ մի նշանակություն չունի, թե ինչ է նա ասում

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—×—

Թէքէեան Մշակութային Միութեան Հարաւային Ամերիկայի Երջանային վարչութիւնը յատերժացնելու համար ապիւռքահայ անուանի գրող եւ մտաւորական, ողբացեալ Վահրամ Մավեանի յիշատակը, որոշած է մեծ հանդիսաւորութեամբ մը նշել բանաստեղծին գրական գործունէութիւնը, մահուան առաջին տարելիցի շրջանին՝ 1984 Յունուարի Ապրիլին :

Այդ առթիւ պիտի հրատարակուի գիրք մը, հետեւեալ բաժիններով ։

Ա ։ Գրական-քննադատական ուսումնասիրութիւն մը, Վահրամ Մավեանի ամբողջական գործերուն մասին :

Բ ։ Անհրաժեշտ մահուան առթիւ լոյս տեսած գրութիւնները :

Գ ։ Մահուան առաջին տարելիցին առթիւ գրուած յուշեր :

Ուրեմն, կը խնդրենք Հայրենիքի եւ ըմպիւռքի մտաւորականներէն, Վահրամ Մավեանի գրչեղբայրներէն, ընկերներէն, բարեկամներէն, աշակերտներէն եւ ծանօթներէն, որ մինչեւ Յունուար 30, 1984 վարի հասցէին ուղարկեն յուշեր, նամակներ, գրութիւններ, նկարներ կամ այլ նիւթեր, որոնք հանգուցեալ Վահրամ Մավեանի ապրած 57 տարիներուն հետ առընչութիւն ունին :

Հասցէ՝

ANIVERSARIO DE VAHRAM MAVIAN
CNEL. NICETO VEGA 4779
1414 BUENOS AIRES
ARGENTINA

*ԹԷՔԷԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ
ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ*

Յուլիս 18, 1983

---

*ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ
ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ
ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԴԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՑ*

1983 - 1984 *տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը կատարուին ամէն օր Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 12 :*

Աշակերտներու փոխադրութիւն վարժարանին օթօբասով :

ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

×

ECOLE MIXTE TEBROTZASSERE
CLASSES MATERNELLE, PRIMAIRES
ET SECONDAIRES DU Ier CYCLE

Les inscriptions pour l'année scolaire 1983-84 ont lieu chaque jour du Lundi au Vendredi, de 10 h. à 12h.

Transport des élèves par le car de l'Ecole.

DIRECTION
1, Bld. du Nord **LE RAINCY,** Tél. 381. 01. 72

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

PRÉFACE DE
DANIEL LEUWERS

ROUGERIE

EN VENTE
en librairie
ou
chez Haratch
Édition courante 48 F
Exemplaires numérotés
sur velin de Lana
95 F
plus frais d'envoi 6,30 F

80e ANNIVERSAIRE DE LA NAISSANCE
DE

Aram Khatchatourian

Concert à Marseille

ABBAYE DE St. VICTOR
Vendredi 30 Septembre

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան, որբերու օգնութեան մարմինի տարեկան պարահանդէսը, Դեկտեմբեր 4-ին, ի նպաստ հայ վարժարաններու :

×

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՑԹ
Ի նպաստ
Տէօնինի Հայ Մշակոյթի Տան
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԻՆ

×

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Սեպտեմբեր 24-ին

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

կապոյտ Խաչի
Շրջ. վարչութեան կազմակերպած
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-ին :

ՇԱՀԱՆ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
գին՝ 50 Ֆ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
գին՝ 50 Ֆ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
գին՝ 70 Ֆ

Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22
Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈԵՄԲԵՐ 19

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ
COLLEGE ARMENIEN

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
SAMUEL-MOORAT

INTERNAT — EXTERNAT — MIXTE

ANNEE SCOLAIRE 1983-1984

PARENTS

PENSEZ A L'EDUCATION ARMENIENNE DE VOS ENFANTS
Confiez-les aux soins des Pères Mekhitaristes,
héritiers d'une longue tradition pédagogique.

INSCRIVEZ-LES DES MAINTENANT

Rentrée des classes : **19 Septembre 1983**

Pour les : **PRESCOLAIRES** (Maternelles)
CLASSES ELEMENTAIRES (CP. CE1. CE2. CM1. CM2.)
CLASSES 1er CYCLE (6e à 3e)
CLASSES 2eme CYCLE (2e aux terminales)

Matières Arméniennes intégrées dans le programme de l'éducation nationale
Laboratoire de Physique — Chimie — Sciences naturelles
avec équipements modernes
Complexe sportif important
Activités folkloriques (Chorale, Instruments, Danses)

— **CONDITIONS D'INSCRIPTION :** selon les barèmes établis, et en fonction du nombre d'enfants inscrits par famille.
— **CONDITIONS D'ADMISSION :** à partir du CM1, sur examen du dossier scolaire, et un entretien avec les parents et l'enfant.
— **MOYENS DE TRANSPORT :** Ramassage scolaire par car selon itinéraire.
RATP : Métro Pont de Sèvres à 500 mètres
Autobus 171 - 169 - 179 à 300 mètres
SNCF-RATP (Ligne Puteaux-Issy Plaine)
Pont de Sèvres ou «Bellevue-Funiculaire» à 300 m

Pour les démarches à effectuer, se présenter **sur rendez-vous,**
à la Direction du **COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT :**
26, Rue Troyon — 92310 SEVRES — Tél. : 534. 68. 28

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԼ

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ

- ՀԱՏՈՒՑԻՐ ՀԱՑ ԴԱՏԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՑԵՐՈՒ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԷՋ ՍԿԻԶԲԷՆ Ի ՎԵՐ -

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

Գին 80 Ֆր.

Թղթատարի Ծախքով 88Ֆր. 50

ԴԻՄԵԼ ՝-

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ
51, rue Monsieur Le Prince 75006 PARIS

կամ՝

«ՅԱՌԱՋ»

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI,
DE 14 à 18 h. 30
SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ,
ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30
ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
24
MERCREDI
24 AOUT
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL. : 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.507

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

59e ANNÉE — No 15.507

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱՒԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ Մոնտիճ արուած հարցազրոյցով մըն է, որ Հինգշաբթի օր, պիտի պարզէ Ֆրանսական քաղաքակա - նութեան զանազան երեսները Զաաի զէպ- քերուն առթիւ : Տեղւոյն վրայ, Ֆրանսա- կան ուժերը կազմ ու պատրաստ են եւ զօր. Փոլի ալ, որու յանձնուած է ընդհ. հրամանատարութիւնը, հասաւ Ն'Ճամե- նա: Հիմէն Հապրէ միշա աւելին կ'ակնկա- լէ, քանի այն համոզումն ունի, որ տի - րող հանդարտութիւնը խարուսիկ երե - ւոյթ մըն է եւ թէ կուգունի եւ Քատաֆի «բան մը» կը պատրաստեն :

ՊԷՅՐՈՒԹի քրիստոնեայ կողմն է, որ ծանր ռմբակոծութիւններ տեղի ունեցած են երկուշաբթի օր : Առաջին հաւաւեկէն- ռի մը համաձայն, 6 մեռեալ եւ չուրջ 20 վիրաւոր կար : Տիւրզիներն են, որ ձեռ- նարկած էին այս ռմբակոծութեան եւ կը սպառնան օգակայանին : բազմազգեան ու- ժերուն մէջ ալ, վեց իտալացի զինուորներ վիրաւորուած են :

«ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ երբեք չէ եղած» ըսեր է Թուրք մը Ֆիկառօ-ի թղթակցին (փէչը Պուա) Ալի Ազճայի դատավարու- թեան առթիւ, երբ Ֆրանսացի լրագրողը խօսքի բռնուեր է հետը : Փէչը Պուա ու- զեր է կապ հաստատել այս «չատ յատուկ դէմքին» հետ, այլ չօգթով դաղտնի սպա- սարկութեան պատկանող Թուրք մը, որ յարձակեր է Ֆիկառօ-ի վրայ, մեզադրե- լով թերթը որ միշա «Հայերու Ցեղասպա- նութիւնը» կը գրէ ու երբ թերթին աշխա- տակիցը առարկեր է, որ պարզապէս անոր համար է որ «հարկ եղած բառն է և պատ- մութիւնը կը փաստէ», Թուրքը «ճշդեր է» «այդպիսի բան չկայ, մէկ թէ միւս կողմը ջարդեր եղած են»... : Այս քանի մը տողերը մաս կը կազմեն Փէչը Պուայի մէկ յօդուածին, լոյս տեսած Օգս· 23ին և նուիրուած Պապին դէմ մահափորձը կա- տարող Ալի Ազճայի դատավարութենէն իր կրած ապտրութիւններուն :

ԼԻՋիՕ ՃԵԼԻ, իտալական Փ2 օթեակին պետին հետքը միշտ կորսուած է, զոլի - գերական բանտէն խորհրդաւոր փախուս- տէն չաթաթ մը ետք : Կը կարծուի թէ լա- տին Ամերիկա հաստած է, մինչ ձերբակալ- ւեցաւ Մոնթօ ապրող հնավաճառ մը, որ անունը «փոխ տուած էր» վարձելու հա- մար իտալացիին փոխադրութեան ծառա- յող թոռան մը : Դեռ նոր ծալքեր երեւան կ'ելլեն այս պղտոր պատմութեան մէջ : Իտալական էսփրէսսօն է, որ նոր յայտ- նութիւններ կ'ընէր գրամատան տէր՝ Ռո- պերթօ Քալվիի դիւաններէն քաղուած : Ամպրոզիանօ գրամատան այս անօրէնը մե- ռած գտնուած էր Լոնտոն եւ կարելի չէր եղած ճշդել թէ անձնասպանութիւն է՞ թէ սպանութիւն, որովհետեւ «չատ բան դի- տէր» : Նոր դիւաններուն համաձայն մեծ գերը խաղացած է նաեւ Ռիծծոլի հրատա- րակիչականը, որ թիւ մէկն է Իտալիոյ : Ա- կէ կը պարզուի որ դէմօ-քրիսթիանի կու- սակցութիւնը 52,5 միլիոն Ֆր·ի պարտք ունի Ռիծծոլիի եւ պարտամուրհակին մէջ, կուսակցութիւնը յանձն կ'առնէ նա- եւ իր նեցուկն ու միջամտութիւնը բե - րել Ռիծծոլիի կարգ մը գործողութեանց համար, թերթերու բաժնեթուղթերէն մինչեւ կալուածներու գնում... :

ՅՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԵԱՆ ճամբաներու ապա- հովութեան ոստիկանութեան պետին՝ Լուբիանովի փոխարինումը, իրականին մէջ «մաքրագործման» արշաւի մը մէկ նոր հանդրուանը կը նկատուի : Յորհըր- դային լրատուութիւնը չատ իւրայատուկ դոյն մը ունենալով եւ ամէնէն սովորա- կան հարցերն ալ «պետական գաղտ - նիքներ» ըլլալով, հետաքրքիրի մէկ յայ- տարարէն է, որ ժողովուրդը անդրադար - ձած է թէ նոր մարդ մը կայ այդ պաշտօնին գլուխը, ան ալ ՔԱ-ԿԷ-Պիէն եկած... :

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԿ. Ա.ՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ

———×———

ԽՄԲ·- *Մ.Ա.Ե.Կ.Ի.Մ.-ի* Օգս· 17-ի (փակուե- լուն նախօրեակին) թիւին մէջ է որ լոյս տեսած է թուրք նախկին ծովակալ եւ ծա- ւօք հրապարակագիր՝ Սէզայի Օրհուճքի այս յօդուածը : Կոշկոռ կապած մտայնու- թեան մը պատկերն է, որ կը պարզուի կրկին : Ցեղասպանութիւն չէ գործուած, Հայերը ուրիշներու գործիք են միշտ եւ հայկ· հարց չկայ : Եւ այս բոլորը ըսո- ղը ոեւէ մէկը չէ, բաւի, 1961-ին Օր - հունիք եղած է նախագահը Ուշիճնկքըլի մէջ *ՕՒԱՆի* զինուորական կոմիտէի քըր- իական զինուորական ներկայացուցչական խորհուրդին, ապա յաջորդաբար նախս- գահ ընդհ· սպայակոյտի լրաճսղութեան, փոխ-հրամանատար նատոյտրմի, հրամա- նատար ծովային դաստիարակութեան : Հե- դինակ է կարգ մը գործերու : Հիմնադիր անդամներէն է Սիասա անուն բաղաքական եւ ընկերային հետազօտութիւններու մի- ութեան : Ինք, սակայն, «ընելիք մը» կը տեսնէ եւ այդ ալ՝ թուրք մտաւորականին գործն է··· :

×

Հայ ահաբեկիչներու կողմէ իրագործը- ւած ամէն ոճրագործութենէ կամ զանգը- ւածներու, հաստատութիւններու դէմ ձեռնարկուած ամէն ռմբարձակումի դէպ- քէն յետոյ, օրակարգի վրայ կու գայ «ազ- գու կանխամիջոց»ներու հարցը : Անշուշտ չատ բնականաբար, ժողովուրդը առանց խորասէս մտածելու պետութիւններու ի- րաւակարգի եւ քաղաքական փոխյարաբե- րութիւններու մասին, ոճրագործութիւն- ները իրականացնող ահաբեկիչներու ա- բարքները կատեցնելու նպատակով, պե- տութենէն կարգ մը փոխադարձ կանխա- միջոցներ կ'ակնկալէ : Այս առթիւ զան - գատներ կը տեղան, խիստ յայտարարու- թիւններ տեղ կը գրաւեն խորագիրներու վրայ :

Ծորին արտաբերութեամբ, «մեր նահա- տակներուն արիւնը գետինը պիտի չմնայ» կամ «ոճրագործութեան հաշիւը պիտի պահանջուի»ի նման, մինչեւ այսօր անկի- րարկելի մնացած սպառնալիքներ կը տե- ղան :

Հայ ահաբեկիչներու կողմէ իրագործը- ւած ամէն ոճրագործութենէ կամ զանգը- ւածներու, հաստատութիւններու դէմ ձեռնարկուած ամէն ռմբարձակումի դէպ- քէն յետոյ, օրակարգի վրայ կու գայ «ազ- գու կանխամիջոց»ներու հարցը : Անշուշտ չատ բնականաբար, ժողովուրդը առանց խորասէս մտածելու պետութիւններու ի- րաւակարգի եւ քաղաքական փոխյարաբե- րութիւններու մասին, ոճրագործութիւն- ները իրականացնող ահաբեկիչներու ա- բարքները կատեցնելու նպատակով, պե- տութենէն կարգ մը փոխադարձ կանխա- միջոցներ կ'ակնկալէ : Այս առթիւ զան - գատներ կը տեղան, խիստ յայտարարու- թիւններ տեղ կը գրաւեն խորագիրներու վրայ :

Ծորին արտաբերութեամբ, «մեր նահա- տակներուն արիւնը գետինը պիտի չմնայ» կամ «ոճրագործութեան հաշիւը պիտի պահանջուի»ի նման, մինչեւ այսօր անկի- րարկելի մնացած սպառնալիքներ կը տե- ղան :

Որքան որ կը հաւատանք թէ բոլոր ա- նոնք օգուտ մը չեն ներկայացներ, ընդ - հակառակն այս խօսքերը եթէ անգործադ- րելի մնան, հանրային կարծիքը յուսավը- րիպումներու կ'առաջնորդուի եւ նոյնիսկ առաջնորդուած է, նոյնքան ալ ճիշդ չենք գտներ, որ ժողովուրդն ու մամուլը կա- ռավարութիւնը ներքին եւ արտաքին ահա- բեկչութեան գործադրութեան մղելու մը- տածելակերպը իւրացնէ եւ այդ ձեւով հը- բատարակութիւններու ձեռնարկէ :

Որովհետեւ, պետութիւնը, գործադրելի չարժումի մը մասին, առանց պատրաստ ըլլալու, չի խօսիր : Իր ըրածն ու թողածը չի յայտարարեր : Հարկաւոր պարագային կը գործադրէ միայն : Պետութեան վիճա- կած գործերը փողոցի մէջ վիճաբանու - թեան նիւթ չեն կրնար դառնալ :

Քանի որ, ահաբեկչութեան դէմ ահա- բեկչութեամբ փոխադարձելը իրախու - սելն ու գործադրելը կանխամիջոց մը չեն ներկայացներ իրաւական պետութեան մը համար, պէտք չէ արհամարհել, որ Թուրքիա, արեւմտեան աշխարհին մէջ, պետական ահաբեկչութիւնը գործադրող նախնական վարչաձեւի մը դիմագիծը ներկայացնէ :

Ի՞ՆՉ Է ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Այս խնդրին առընչութեամբ, նախքան պետութիւնը, մեր մտաւորականներուն անհամար պարտականութիւններ կը վի- ճակին : Այն ինչ, որ անհրաժեշտ է գործ- ադրութեան համար, առիկա կը բնու - թագրէ հարցին իսկական երեսակը եւ կը ճշդէ իրականութիւնները ու պնդումները : Այս իրականութիւնները համառօտ ձե - ւով հետեւեալներն են.

1·- *Միջազգային* ահաբեկչութիւնը, կարգ մը դրդապատճառներէ ծնունդ կ'առնէ եւ ամբողջ արեւմտեան աշխարհին սպառնալիք կը սփռէ : Անիկա հասարա - կաց սպառնալիք եւ վտանգ մըն է : Անոնք են·

= *Փոքրամասնութեան ազգայնամոլու- թիւն*

= *Ընկերային անիշխանականութիւն*

= *Ցեղափոխական Մարքսականութիւն*

= *Զախակողմեան աէնտիքայականու - թիւն*

= *Գործօն հակա-Ֆաշականութիւն :*

Հայկական ահաբեկչութեան եաին թաք- նուած մտայնութիւնը «Փոքրամասնու - թեան ազգայնամոլութիւն» եւ «Ցեղափո- խական Մարքսականութիւն» է :

2·- Հայերը իրենց կողմէ ստեղծուած հայկական հարց մը չունին : Անիկա այդ չրջանի աշխարհակալ պետութիւններու կողմէ, Օսմանեան կայսրութեան կործա- նումի քաղաքականութեան վրայ հիմնը - ւած, արուեստական «արեւմտեան հար - ց»ին մէջ բացուած թղթածրար մըն է : Իր բացայայտ գիծերով, 1877-78 Թուրք-Ռու- սական պատերազմի վերջաւորութեան, Օսմանցիներու պարտութենէն յետոյ երե- ւան ելած եւ 1921-ին Մոսկուայի եւ Կար- սի համաձայնութիւններով փակուած է :

Այս թղթածրարը, 1975-ին, միջազգա - յին ահաբեկչութեան ուղեգիծով, որպէս Թուրքիոյ վիճակած բաժինը՝ վերաբաց- ւած է :

Ուշադրաւ պարագան այն է, որ այս թղթածրարը միշտ կը բացուի այն տեղ, երբ Թուրքիա տկարացած եւ արտաքա- մանի մէջ նկուն կացութեան մատնուած ըլլալու տպաւորութիւնը կը թողու :

Անոնք, որոնք այս թղթածրարը վերա - բանել կը փափաքին, Հայերը չեն դարձ- եալ :

Թղթածրարը դարձեալ վերաբացուած է, աշխարհաքաղաքական պատճառներով աշխարհակալ ուժերու կողմէ : Դարձեալ, հայկական ազգայնապաշտական խաբե - պատիր դիմակին ետին թաքնուած ան - բարբառ նպատակները կամ տեղ տեղ հայ միլիթանտներու միջնորդութեամբ ար- տատանուած տեղւոյապաշտ դեղեփարները, կը բացայայտեն, որ ծրագրուած է Թուր- քիոյ չատ կարեւոր աշխարհագրական դիրքը խախտել եւ Թուրքիան կործանել :

Մէկ կողմը, կը բաղձայ, այս կործա- նած աշխարհագրական հողամասին տի - րանալ եւ ապագայի հսկայ նուաճումներ արձանագրել, իսկ միւս կողմը կը բաղ - ձայ կործանումի մը պարագային այդ հո- դերուն վրայ Արեւմուտքի համապատաս - խան քրիստոնեայ պետութիւն մը հիմնել :

Այն ինչ, որ պահանջուած է հարիւր տարի առաջ, կամ այն խաղը, որ սարքը- ւած է, այսօր ալ, տարբեր ժամանակա - չրջանի մը մէջ, վերսին կը յեղեղուի :

Հայերը դարձեալ այս խաղին մէջ, չու- անների միջոցաւ կառավարուած հրա - պիաններու դերը ստանձնած են :

3·- Այս թղթածրարի բացումին յաջոր- դող դէպքերու եւ տարիներու ընթացքին, թերեւս ալ աշխարհի մէջ անօրինակ նը - կատուելու ատիճան, իրականութիւննե- րէ չեզած, մոլար քարոզչութիւններով իս- կական դիմագիծը մոռացութեան մատ - նած, տառախօսութիւններով պարուրուած Հայկական պատմութիւն մը երեւան հան- ւած է եւ այս պատմութեան հաւատք ընդ- ծայուած է :

Այսօր, Արեւմուտքի մէջ, այս նիւթին մասին գրուած հազարաւոր դիրքեր գո - յութիւն ունին : Այս դիրքերուն մէջ թըր- քական տեսակէտին եւ պատմական փաս- տարկութիւններու չեզած արժեւորումներու չատ քիչ տեղ կը տրուին :

Քարոզչութեան տեսանելիներէն մէկին ալ, մարդիկը հաւատացնելով խաբելու տրուեսան է : Հայկական պատմութիւնը որ միակողմանի տեսանկիւնէ դրի առնը - ւած է, տասը յատկանշական մէկ նմոյշը կը ներկայացնէ : Այս քարոզչութիւնը յա- ջողած է իր առաջադրութիւններուն մէջ : Հայ ահաբեկիչները տակա կը չահագործ- ծեն :

4·- Թուրքեր, լռչելէս կը պնդուի, պատմութեան առաջին ցեղասպանութիւնը Հայերու վրայ չեն կիրարկած : Ցեղաս - պանութիւնը, որ կը նշանակէ հրկիզու - մով ոչնչացնել, բնաջնջումի չարժում մըն է, որ մոլեռանդօրէն ուղղուած է կառա- վարութեան մը հողերուն վրայ ապաստա- նած, հայրենակից եղող, բայց փոքրա - մասնութիւն կազմող, Պետութեան հաւա- տարիմ մնացող մարդոց : Օսմանցիները այնպիսի բան մը չեն ըրած : Զգործուած բանի մը համար ալ ոչ հաստուցում կը տրուի, ոչ ներողութիւն կը խնդրուի, ոչ ալ հող կը տրուի այն մարդոց որոնք Ա- րեւելեան Անատոլուի բնակչութեան 15 առ հարիւրէն աւելին չէին կազմեր :

(Շար· 1)

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՑՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՍ· 15/18)

ՔԱՆԱՏԱՅԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԻՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՑԱՍՏԱՆԷՆ

Քանատայի Ազգ· Ժողովի Արտաքին քաղաքականութեան եւ Պաշտպանութեան հարցերու մնայուն յանձնախումբի նախա- գահ Մարսէլ Փրիւոմ, Հայաստան այցե- լութեան օրերուն, ընդունուած է Ամե - նայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա·-ի կողմէ : Նախքան Հայաստանէն մեկնիլը, քանատացի երեսփոխանը՝ «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին հետ ունեցած հարցազրոյցի ընթացքին, ի մէջ այլոց ըսած է· «Իբրեւ քաղաքական մարդ ես Քանատայի Ազգ· Ժողովին մէջ կը ներկայացնեմ այն ըն- րաղները, որոնց մէջ կան Մոնրէալի հայ- կական զանազան կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ : Ուստի, կը փափաքէի անձամբ տեսնել Հայաստանը, մօտէն ծա- նօթանալ աշխարհի հնագոյն քաղաքակըր- թութիւններէն մէկուն պատմութեան, ճանչնալ Հայաստանի ներկայ կեանքը : Այ- ցելեցի Հայաստանի թանգարանները, տե- սայ հայ ճարտարապետներու հիանալի գործերը, չատ ապաւորուեցայ համազ - րոյթներով : Մտահոգութիւն յայտնեցի ապաւորութիւն թողուց Միծեռնակաբեր- դի բլուրին վրայ գտնուող 1915-ի ցեղաս- պանութեան զոհերու յուշարձանը : Մեր օրերուն չատ կը խօսին ցեղասպանութեան մասին : Կը փափաքէի, որ մարդիկ միշտ յիշէին, թէ մեր գարուն ամբողջ ժողո - վուրդի մը առաջին զանգուածային բնաս- ջրնջումը գործադրուած է Հայերու նը - կատմամբ» :

«ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ»Ն

ԻԲՐԵՒ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Գ.

Թէեւ վիպագիրը, պատմուածագիրը ու բանաստեղծ՝ Շահնուր մէկէ աւելի անգամներ գրած եւ յայտնած է այն տեսակէտը թէ գրականութենէ աւելի՝ ինք հետաքրքրուած է հայ ժողովուրդի պատմութեամբ: Այս նախասիրութեան մէջ վստահաբար նշանակալից դեր խաղացած են իր մանկութեան, պատանեկանութեան եւ երիտասարդութեան առաջին շրջանի ճակատագրական իրագործութիւնները, որոնց հետ դէմ յանդիման գտնուեցաւ հայ ժողովուրդը: Նմանապէս՝ արեւմտեցական կապը Շահնուրին եւ հայ մշակոյթի համեստ, սակայն եւ մեծ սպասարկուին՝ Թէոդիկին, որուն հանրագիտարանի տարողութեամբ Ամէնուն Տարեցոյցի կարգ մը հատորներու խմբագրական աշխատանքները, եւ մանաւանդ անոր Գողգոթա հատորին պատրաստութեան Շահնուր կը բերէ իր երիտասարդի խանդավառ մասնակցութիւնը, երբ տակաւին քեմալական յառաջխաղացքը չէր հասած Պոլիս: Զոյգ Մը կարմիր Տետրակներ-ուն մէջ (որ աւելի ուշ՝ Բաց Տոմարըին մէջ եւս լոյս կը տեսնէ «Ամէնուն Թէոդիկը» (15) խորագրով) Շահնուր կը խոստովանի հետեւեալը

«Բացի զմայլելի ճնաբերգակներէ եւ բանաստեղծներէ, որ ինծմէկ են երբեմն եւ ինծիպարոյս (Անտունիները) եւ որ միշտ սիրելի պիտի մնան ինծի, հայ գրականութիւնը գիս այնքան ճիչ կը գրաւէ, որքան շատ կը զգաղեցնէ բուն իսկ Հայուն առօրեան, անոր պատմութիւնը եւ մասնաւորաբար վերջին հարիւր տարուան պատմութիւնը: Ա՛ն եղած է իմ հետաքրքրութեանս եւ մշտանորոգ մտալկումիս առարկան: Եւ կը շարունակէ այդպէս մընալ: Զարմանալի չէ ուրեմն, որ հետաքրքրուած ըլլամ պատմական ուսումնասիրութեան մը ձեռնարկումով»: *Եւ Շահնուր կ'եզրակացնէ.* «Պատահեցաւ որ այդ պատմութիւնը ըլլայ ժամանակակից եւ ողբերգական: Ան կոչուեցաւ ԳՈՂԳՈԹԱ» (16):

Թէոդիկի աշխատասիրած Գողգոթան (17), Շահնուրի աչակցութեամբ, պիտի ըլլար յուշարձանը 1915-ի մարտիրոսութեան՝ հայ կղերին կրած անլուր տառապանքներուն, որպէս վկայութիւն մեզի ժամանակակից պատմութեան սեւագոյն էջերէն մէկուն:

Կարճատեւ վինադադարի տարիները կ'արտօնէին հայանպատաս նման աշխատանք: Սակայն, քեմալական յառաջացող բանակները չօշափելի վտանգ մը կը դառնային: Անոնց յաջողութիւններէն կը վիճուէնար Պոլիսը, Պոլսոյ Թուրքը, եւ մօտաւոր անցեալի արհաւիրքի տարտամնները իրենց հոգիներուն եւ աչքերուն մէջ պարտցնող Հայերը ոչ միայն կ'անճրկէին, այլեւ՝ կը մատնուէին անհատական եւ հաւաքական խուճապի:

Լեզի դեղեցկութեամբ մը Շահնուր կը ներկայացնէ այդ օրերու Պոլսոյ Հայութեան վիճակը.

«Խուճապը տնտացած էր անպատմելի հանմեմատութիւն: Պոլիսը կը պարպուէր հարիւրեակ այնպիսի պոռթկումով, ինչպիսի պոռթկումով կը պարպուի լեցուն աւազան մը, որ պայքած է, եւ որուն յատակը կ'ոգեվարին ձուկեր, հետզհետէ նուազող ջուրին մէջ» (18):

Ուրիշ տեղ մը, չարունակելով միտքը, հայ կեանքին կարեւոր սա անկիւնադարձը Շահնուր կը բնորոշէ քանի մը բառերով, եւ եթէ մասնաւորին առաջնորդունք դէպի ընդհանուրը, մեր առջեւ կ'ունենանք թերեւս մեր պատմութեան ամէնէն սուր խուր իրականութիւնը: Այդ բառե՛րը միա՛յն ահազանդ չեն այդ բառերը, աւելի բան մըն են. մահազդ կը ճենճերի անոնցմէ. «Մենք ալ միասնաբար կ'առաջնորդենք», - կ'ըսէ Շահնուր, - դէպի այն անդունդը, որ պիտի կոչուէր սփիւռք» (19): Ինչո՞ւ անդունդ: Այդ ինչուին պատասխանը Շահնուրի մօտ կրկին քանի մը բառերու, քանի մը տողերու սահմանը չանցնելիր, արձանագրուած 1973 թուականին լոյս տեսած կրակը կողքիս հատորի էջերէն մէկուն մէջ.

«Մենք գաղթական ենք, գաղթական չըլլալով հանդերձ: Մենք Սփիւռք ենք: Գաղթականը կը գաղթէ, Սփիւռքը՝ ոչ: Հոս է մեր ազգային վէրքը, որ կը կոտտայ» (20):

Ահաւասիկ թէ որքա՜ն խիտ տողերով, անդամ քանի մը բառերով Շահնուր պատմագիրը կ'արձանագրէ հայ նորագոյն պատմութեան ամէնէն ողբերգական էջը, հաւանաբար աւելի ողբերգական քան 1915-ի անասելի արարքը, եւ միւսը՝ անոր չարունակութիւնը 1922-ին:

Հայը առաջին անգամը չէր որ գաղթականի ցուպին յենուլ կը ստիպուէր: Կար ժամանակ, երբ աւուր հացի կարօտ՝ հեռաւոր ու խուլ դաւառներէն ան ալ կ'առնէր մայրաքաղաքի անհիւրընկալ դռները, ուրիշներ, թէ՛ դաւառներէն եւ թէ՛ մայրաքաղաքէն՝ սահմաններ կ'անցնէին, իսկ վերջին տասնամեակներուն՝ ովկիանոսը կը կտրէին:

Կը մեկնէին անոնք, սակայն իրենց հետին կը մնար ամօթխած օրէն աչքերը գետին յառած հարս մը, գիւղին եկեղեցիին պատերն ու դռները արցունքով մաքրող-սրբրող մայր մը, մայրեր, առնական բազուկին սպասող ծռած գերան մը, անմշակ արտ մը: Գաղթականները կ'երթային, կու գային նամակները, յոյս ու կարօտ փոխանցող: Պանդուխտի երգեր կը հիւսէին. «Կոո՛ւնկ, ուստի կու գաս»:

Տարբե՞ր էր այդ մեկնումը:

Վերջին մեկնումն էր ահաւորը, մահացուն: «Գաղթականը կը գաղթէ, Սփիւռքը՝ ոչ»: Եւ Հայը Սփիւռք եղաւ: Այսինքն, հետին սպասող չմնաց: Այսինքն՝ ոչ մէկ այն ճգակոտոր եղաւ Հայը, այլեւ՝ արմատախիլ: Ցանձնուեցաւ Մխչին Արեւելքի կիզիչ արեւներուն դութին, ինկաւ եւրոպական ցուրտ քամիներուն դէմ, եւ կապարանման երկինքներ ունեցաւ իր գլխավերեւը:

Ցեհեղեռնեան առաջին տասնամեակին՝ քսանական թուականներուն, թէեւ կայ Հայաստանը, կովկասեան իր սահմաններով, ուր կեանքը, կործանիչ ցնցումներէ հեռ, տակաւ առ տակաւ իր բնականոն հունը կը փնտռէ, սակայն անոր եւ գաղութներու յարաբերութիւններուն մէջ մշուշի թանձրութիւնը զգալի է: Այդ յարաբերութիւններուն մէջ տակաւին չկան ոտնաձայները մէկերկու տասնամեակ աւելի ուշ բացայայտուելիք տենդին ու բեղնաւորութեան, որոնք պիտի չարունակուին մինչեւ մեր օրերը:

Այս նոր իրականութեան՝ Սփիւռքի բնակիչներէն մէկն է նաեւ ինք, հազիւ քսանամեայ Շահան Շահնուրը: Ան «Հայրենակցական»ու կարեւոր թիւի մը հետ, կը գրաւէ Սփիւռքի սենեակներէն մէկը, որ կը կոչուի Փարիզ-Ֆրանսա:

(Շար. 3)

15.- *Զոյգ Մը Կարմիր Տետրակները* Շահնուրի կողմէ վերահայեացած ու վերախմբագրուած՝ մուտք գործած է հեղինակին *Բաց Տոմարը* հատորին մէջ, «Ամէնուն Թէոդիկ»ը բարեփոխուած խորագիրով (տես՝ Շահան Շահնուր, *Բաց Տոմարը*, Փարիզ, 1971, էջ 67-131): Ձիշդ այս փոփոխութիւններուն պատճառով, մէջբերումներու համար կ'օգտագործուին երկուքն ալ:

16.- Շահան Շահնուր, *Զոյգ Մը Կարմիր Տետրակներ*, Պէյրութ, 1967, էջ 49: Նոյնը՝ Շահան Շահնուր, *Բաց Տոմարը*, էջ 112:

17.- Շահնուրի ակնարկած *Գողգոթան*, ձեռագիր վիճակի մէջ, կը դառնայ սեփականութիւնը Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց վանքին: Միայն 1966 թուականին, Ներսէս Եպս. Բախտիկեանի ջանքերով, լոյսին կը տրուի Թէոդիկի ձեռագիրին առաջին հատորը, երկու անջատ գրքոյկներով, «Մատենաշար Ապրիլեան Եղեռնի» շարքին մէջ (տես՝ Թէոսիկ, *Գողգոթա Թրքահայ Հոգեւոր Կանութեան եւ Իր Հոտին Ազգասպի 1915 տարիին*, Անթիլիաս, 1966, 48, 36 էջ): Այս գոյգ գրքոյկներուն ի տես՝ Շահնուր կը գրէ իր *Զոյգ Մը Կարմիր Տետրակները*:

18.- Շահան Շահնուր, *Բաց Տոմարը*, էջ 71:

19.- *Նոյնը*, էջ 111: Նաեւ՝ *Զոյգ Մը Կարմիր Տետրակներ*, էջ 48:

20.- Շահան Շահնուր, *Կրակը Կողքիս*, Փարիզ, Մատենաշար «Յառաջ», 1973, էջ 76:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԺԱՄԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ ՓԱՑԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

«Լռութեան մէջ թեթեւ ճիչ մը միայն լսելի եղաւ ու Շիմէոնն նուաղկոտ, ինկաւ աթոռի մը վրայ: Ու մինչ դաժան ակնարկները յառած էին իրեն, խրոխտ երիտասարդը այսպէս խօսեցաւ.

«- Ո՛վ կոմս Պառպառա... ամէնէ որ սորդ մըն եմ ես... Թող որ խոստովանիմ մեղքս... ահա երկու տարի, քու դղեակիդ չուրջը, անտառներուդ մէջ գաղտնորսութիւն ըրած, գիշերներով թափառած եմ... Եթէ անտառապահներդ կամ չուներդ չէին վախցներ զիս, պատճառը վարազներուդ կամ եղնիկներուդ հրապոյրը չէր... այլ աորուկ պաշտողն էի այս դղեակի հրեշտակին՝ Շիմէոնայի... Օ, ներեցէք իմ դռեհիկ գեղջուկի համարձակութեանս, դուք ով հզօր իշխաններ, եթէ համարձակեցայ ակնարկս ու աչքս ինձմէ չատ վեր բարձրացնել... ոչինչ չէի յուսար... Շիմէոնայի չնչած օդն անգամ չատ էր ինձ. անոր չուքն անգամ եթէ կրնայի համբուրել, երջանիկ պիտի ըլլայի ես... Բայց ի՛նչ սրբապիղծ վճիռ է այդ, ով կոմս, զոր տուած ես դուն... Տե՛ս, քու հրեշտակ աղջիկը սա սաղայէլին մօտ... Տես եւ դիտ՝ անոր, դիտ՝ աղջկանդ... Գիտեմ թէ ինչ պիտի արժեն այս խօսքերը ինծի... գիտնալով մտայ այս տեղ... ինչ փոյթ... Շիմէոնայի ակնարկին տակ մեռնիլ աւելի քաղցր է, քան ապրիլ խորհելով թէ դժբախտ է ան... Պատրաստ եմ ու արժանի ամէնէն սարսափելի պատիժին, բայց, ով կոմս, դրացնիկներ, դիտացէք Շիմէոնային»...

«Ամէնքը չանթահար մտիկ կ'ընէին երիտասարդին խօսքը: Իրենց խղճի ձայնն էր կարծէք անիկա: Դաժան հայրը, կուսիկը սեղմ, աստմնները կափկափուն, յօնքերը պռատած կը պատրաստուէր պայթելու փոթորիկի նման, երբ Գաւլօս առաջ անցաւ...

«Սպառնացայտ էր անիկա ու պատեանէն դուրս քաշած էր սուսերը:

«- Թող ոչ ոք չերեթայ, ու դուն, աներ-հայր, թող ինձ մաքրել քու երեսիդ նետուած այս նախատինքը... Ինձ կ'իյնայ միայն պատժել մեր կրունկին տակ սողալու սահմանուած այս իժը»...

«Ու սուսերամերկ քալեց որսկան պարմանին վրայ:

«Լուռ, չնչասպառ էին ամէնքը: Գողթաթին էր ամիկա Դաւիթին դիմաց: Ի՞նչ կրնար ըլլալ... Ակնթարթ մը... Ինչպէ՞ս եղաւ սակայն... աղեղէն արձակուած սլաքի նման երիտասարդը նետուած էր Գաւլօսի կոմսը ու զայրոյնը խրած անոր կողը... Տիտանը ինկած էր դիւտապատառ գետին, հոս, ճիշդ այս քարերուն վրայ»... Ու մեր առաջնորդը կը մատնանշէր մեզ կէտ մը գետնի վրայ ու մեզ կ'առաջնորդէր հոն... Ճիշդ այդ պահուն աչքս վեր տուի ու պատանհմամբ տեսայ օտար աղջկան դէմքը... Տժգունած էր ու գրեթէ անճկուն. մէկուն ապաւինելու կարօտը կ'արտայայտէին իր աչքերը: Իմ օտարական ընկերակցութիւնս բաւական չէր մեղմելու իր առանձնութիւնը, որ չէր կարող հանդուրժել այդ վայրի, դժխեմ դիւթանքին... Վայրկենապէս ներշնչումը ունեցայ ապահովել զինքը ու բնազդաբար ձեռքըս երկարեցի իրեն... Տատամսեցա՞ւ թէ ոչ, չգիտեմ, բայց ափը ինձ տուաւ ու համակերպումով թողուց մատներուս մատ... այդ ափը ջերմիկ էր, դողդոջուն, ինքնամատոյց...

Մերուկը չարունակեց.-

«Հանդիսականները քար էին կտրեր, անկարող հատուցում իրենց տեսածին. այնքան արագ կատարուած էր արդարութիւնը...

Երիտասարդը մօտեցած էր Շիմէոային ու գետնատարած կը համբուրէր անոր քղանցքը... Ու Շիմէոան որ կը ժպտի... որ կը ծռի վեր կ'առնէ տղուն աչքը... որ թոյլ կու տայ անոր համբուրել իր մատնեբը... որ իր քօղով կը սրբէ անոր քրտնաթոր ճակատը...

«Աւազ վրայ ալ պայթեցաւ ու որոտաց մրրիկը, հայրը Պառպառա.

«- Ձեռք տա՛ր, Շիմէոա, տա ոճրապարտ տղուն... որ նախատեց հայրդ, որ սպաննեց խօսեցեալը... Ո՛հ, ոճիր... Ո՛հ, անարգանք... անէծք ու մահ... մահ ձեր երկուքին:

(Շար. 8)

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՆԵՐՔ հասած համաղրօլթի կառուցումը կը վերագրեն 935-ին, վկայակոչելով պատմագիր Մտեփանոս Ասողիկի հետեւեալ յիշատակութիւնը. «Այսպէս եւ յայսմ ժամանակիս չինեցաւ Նարեկ ի Ռշտուն - եաց գաւառին նոյն կարգաւորութեամբ, բազմամարդ պաշտօնապայծառ երդեցո - ղովք եւ գրական դիտողօք»:

Նարեկավանքը իր ծագումն չրջանը ապրած է ժ. - ԺԱ. դարերուն, եւ յետագային, ընդհատակ մինչեւ Ա. Աշխարհա - մարտ, դադարութիւն ունէր ու կը չարունակէր կենսական դեր խաղալ մեր ժողո - վուրդի մշակութային կեանքին մէջ: Անոր համաղրօլթը երկու անգամ ենթարկուած է հիմնական (1787 եւ 1812 թուականնե - րուն) եւ քանի մը անգամ՝ մասնակի նո - րոգութիւններու:

Նարեկավանքի դպրոցը եւս հիմնուած է աւելի կանուխ: Կ'ենթադրուի, որ այդ դպրոցին մէջ որոշ ժամանակ ուսում առած է նաեւ Անանիա Շիրակացի (է. դար): Սակայն դպրոցը աւելի հռչակաւոր դարձած է ժ. դարուն՝ Անանիա Նարեկացիի եւ Գրիգոր Նարեկացիի (951 - 1003) օրօք: Դպրոցին մէջ կրօնական նիւթերէն զատ կը սորվեցնէին նաեւ փիլիսոփայութիւն, բնական գիտութիւններ, յունարէն եւ այլն: Կար երաժշտական դասարան մը եւ չատ էին երաժիշտները: Նարեկավանքի դպրոցին մէջ կ'ուսանէին Հայաստանի զանազան չրջաններէ եկած երիտասարդներ ու պատանիներ:

Նարեկավանքի դպրոցի անօրէններէն ու ասներէն չատեր դարձած են մեր մշակոյթի երախտաւորները: Մասնաւորաբար ծանօթ են անոր առաջին վանահայր Անանիա Նարեկացին եւ վերջինիս երկու աշակերտները՝ Գրիգոր Նարեկացի եւ պատմագիր Ուխտանէս Եպիսկոպոս: Անանիա Նարեկացի զբաղած է գրականութեամբ, կատարած է մեկնութիւններ եւ յօրինած ճառեր: Ցառաջադէմ իր հայեացքներու պատճառով կասկածներ սնուցած են իրեն մասին թոնդրակեան չարժման յարելու մէջ: Սակայն անվիճելի կերպով, այդ դպրոցին փառքը առաջին հերթին կը խորհրդանչէ Գրիգոր Նարեկացի, հայկական վաղ վերածնունդի գաղափարակիրն ու մեծագոյն բանաստեղծը, որուն գործը արժանացած է միջազգային ճանաչումի:

Նարեկավանքը Մխիթարեան Հայրերու միաբանութեան ծանօթ կեդրոններէն է: Հոն ընդօրինակուած կամ գրուած՝ մեզի ծանօթ ձեռագիրներու թիւը, առանց հաշուելու նչուած հեղինակներու գործերը, կը հասնի տասնեակի եւ մեծ մասը կը վերաբերի Ժե. դարուն: Գրիչներէն են Մտեփանոս (Ժե. դար), Մուրթանմելիք (Ժե. դար), Աստուածատուր կրօնաւոր՝ Գրիգոր Տաթեւացիի «Քարոզգիրք»ը ընդօրինակողը (Ժե. դար) եւայլն:

Ձարտարապետական առումով Նարեկավանքը Հայաստանի մէկ բազմաթիւ վանքերու նման ամրոցկական համագործ - ման մը չէ: Կառուցուած է մօտակայ ժայռերէն բերուած «թիլ» քարէ: Վան - քին հին տաճարը՝ Ս. Սանդուխտ, արտաքուստ քառանկիւն, իսկ ներքուստ՝ խա - չաձեւ յատակագիծով, չորս խորանով չէնք է, որուն պայտաձեւ կամարներուն վրայ կը հանդչի ութանկիւն գմբէթը: Ա - նոր հիւսիսային մասը կը գտնուի դաւի - թը, որուն արեւելեան պատին մօտ, Ս. Գրիգոր կոչուած փոքր գմբէթաւոր մա - տուռին մէջ կայ Գրիգոր Նարեկացիի գե - րեզմանը, իսկ անկէ քիչ մը անդին՝ Ա - նանիա Մոկացիի գերեզմանը, անգիր տա - պանաքարով: Բանաստեղծին գերեզմա - նին վրայ Յովսէփ Վարդապետի չանքե - րով 1867-ին կանգնած է մարմարեայ խաչքար մը:

Նոյն այդ Յովսէփ Վարդապետի օրով կառուցուած էին պարիսպի հարաւային պատին մօտ գտնուած առաջնորդարանը, ուսումնարանը եւ վերնայարկի ուխտաւորներու սենեակները: Վանքին միւս տաճարը՝ Ս. Աստուածածին, բազդատաբար ուշ ժամանակներուն կառուցուած է եւ իր ճարտարապետութեամբ կը գիջի Ս. Սանդուխտ:

Նարեկավանքի չրջակայքը կան Գրիգոր Նարեկացիի հետ աւանդաբար կապուած կարգ մը վայրեր: Այսպէս, վանքէն մօտ 2 քմ. հիւսիս-արեւմուտք, լերան լան - ջին կը գտնուի Նարեկայ ուխտատեղին եւ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ Յուլիս 20, 21, 22 - ին տեղի ունեցած է գեղագիտական վի - րաբուժութեան միջազգային համագու - մար մը, որուն ներկայ եղած են գրեթէ երկիրներէ 200 վիրաբոյժներ, որոնց կարգին Գ. Վարպետեան՝ Գարադաղէն: Ան ծնած է Հալէպ, ու բժշկական ուսում - մը կատարած Գարագաս, իսկ մասնագի - տութեան տիրացած պրազիլացի ծանօթ վիրաբոյժ Իվօ Փլեմանկիի մօտ: Ան այս ճիւղի վինտուած մասնագէտ մըն է:

×

ԱՐԺԱՆԹԻՆԱՀԱՅ փրոֆեսիոնալներու միութեան կազմակերպութեամբ, Յուլիս 29-ին տեղի ունեցած է դասախօսական ճեռնարկ մը, որուն նիւթն էր, «Հայկ. ցեղասպանութեան անտեսական եւ իրաւական երեսները»: Դասախօսած են տոքթ. Գ. Ա. Փոլատեան՝ «Օսմանեան կայսրութեան վիճակը ԺԹ. դարուն», եւ տոքթ. Ա. Վիվէս՝ «Իրաւական հարցը»ի մասին: Աւարտին խօսք առած է միութեան նախագահ տոքթ. Ե. Պայրամեան: Միութիւնը անցեալ Հոկտ.ին (1982) տուած էր հայկ. ցեղասպանութեան այլազան երեսակնե - րուն նուիրուած իր առաջին ճեռնարկը:

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ հայ կեդրոնին մէջ, Յուլիս 30-ին տեղի ունեցած է Ցանասարի արշաւանքին ոգեկոչումը: Օրուան բանախօսը տոքթ. Գ. Գարամանուկեան զուգահեռ մը ըրած է ուղղակի թշնամին հարուածող խանասորեան հերոսներուն եւ այսօր հայ դատի համար պայքարող ու զոհաբերուող մարտիկներուն միջեւ: Հանդիսութեան մասնակցած է նաեւ Կիլիկիա նուագախումբը:

ԱՐԱՔԻ (Պարսկաստան) համայնքին այցելած են կրօնական թեմական ներկայացուցիչներ Յուլիս 21ին, եւ ղեմաւորուած խանդավառ տեղացիներու կողմէ: Նոյն յետմիջօրէին տեղի ունեցած է դպրոցի հիմնարկնէքի արարողութիւն: Կատարուած է նուիրահաւաքում, եւ երկու ժամուան մէջ գոյացած 15·830·000 ռիալի գումար մը: Հետաքրքրականը այն եղած է որ արաքահայերու այս նուիրատուութեան մասնակցած են նաեւ երկու իրանցի հայրենակիցներ, տրամադրելով 150·000 ռիալ:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ հայ կեդրոնին մէջ, Յուլիս 30-ին տեղի ունեցած է Ցանասարի արշաւանքին ոգեկոչումը: Օրուան բանախօսը տոքթ. Գ. Գարամանուկեան զուգահեռ մը ըրած է ուղղակի թշնամին հարուածող խանասորեան հերոսներուն եւ այսօր հայ դատի համար պայքարող ու զոհաբերուող մարտիկներուն միջեւ: Հանդիսութեան մասնակցած է նաեւ կիլիկիա նուագախումբը:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

«ՍԻՐԱՆՈՑՇ» ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑԸ

Մշակութային աչխատանքի եւ ժողո - վրդական ստեղծագործութեան պիտա - մութիւնական կեդրոնին կից ստեղծուած է «Սիրանոյշ» թատերական աչխատանո - ցը, որ իր գործունէութիւնը սկսած է Ա. Այվազեանի մէկ թատերգութեան բե - մադրութեամբ: «Մինչեւ հիմա չրջանային սերող թատրոններու աչխատանքը կը սահմանափակուէր տնտեսական հար - ցերով», ըսած է բեմադիր Ռ. Ցակոբեան. «մեր աչխատանոցը ստեղծուած է այդ թատրոններուն գործնական օգնութիւն բերելու համար. մասնաւորաբար չանք կը տանինք բարձրացնելու կատարողական վարպետութիւնը»: Նորաստեղծ աչխա - տանոցը կը պատրաստէ իր առաջին խա - ղը, զոր պիտի ներկայացնէ Աբովեանի, Սրտաչատի եւ հանրապետութեան այլ չրջաններուն մէջ:

×

ՉՐԱՆԵՐԿԵՐՈՒ ԱԼՊՈՄԸ

«Ժամանակակից Սովետական Չրանկար - ը» խորագրուած ալպոմ մը հրատարակուած է վերջերս՝ ուր համախմբուած են գունաւոր վերատպութիւններ: Հոն կան վերջին 20 տարուան ընթացքին խորհրդային գեղանկարիչներու և գծանկարիչներու 260 լաւագոյն գործերը, որոնք ցուցադրուած են չրանկարներու համամիութենական ցուցահանդէսներու մէջ: Ալպոմին մէջ տեղ գրաւած են նաեւ հայ ազգի արուեստագէտներ՝ Գ. Մալեանի, Վ. Սահակեանի, Հ. Սահակեանի գործերը:

ՊՈՒՏ ՄԸ ԺՊԻՏ

Անգլիացի լորտ մը կը ներկայանայ իր բժիչկին որ մալարիայի ախտաճանաչում կ'ընէ.

- Վստա՞հ էք պրն. բժիչկ, որովհետեւ գիտէք, երբեմն մարդ մալարիայի զարմանում կը տեսնէ, սակայն թոքատապ կը մեռնի:

- Տնաէ՛ք, կ'ըսէ բժիչկը, երբ ես մալարիայի զարմանում կ'ընեմ, մալարիա՛յն կը մեռնին:

×

- Ի՞նչ պատճառաւ Եգիպտացիներ պատերազմի մէջ կը յաղթուին միչտ Իսրայէլէ:

- Որովհետեւ անոնք կը մարզուին ռուս զօրավարներու կողմէ որոնք կ'ըսեն իրենց. «երբ հրեաները յարձակին, կը նահանջէք, կը նահանջէք եւ կը սպասէք... ձմրան»:

ԵՐՈՒԽԱՆ ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈՒՈՐՈՒՄԸ

Գ.

- Մասիսը կարղացէք ուրեմն, օրիորդ, ըսաւ երիտասարդը, մատը երկնցնելով դէպի ան կողմը ուր այդ չարաթաթերթին վերջին թիւը կը գտնուէր:

Սոֆի առաւ թերթը, ու իր նրբաճոյղ մատներէն մատուներով սկսաւ թղթատել զայն՝ ծանուցուած նորավէպը գտնելու համար: Երիտասարդը, թիկնաթոռին մէջ թաղուած հեռուէն կիսափակ աչուըներով կը դիտէր աղջկան պաչտելի սիլուէթը որ հոն սրահին մէջտեղը կ'անջատուէր՝ դիմացի պատուհաններէն մաղուող լոյսին մէջ, հեզկեն կիսադէմքին քանդակային կերտուածքովը, յորդ մեսաքաչող վարսերուն հարուստ կապոցին տակ իր չքնաղ անձնիքէն անսահման դիւթութիւն մը սփռելով, անուչադրաբար կարծես մըթնոլորտը, զոր Մերկերեանին թոռնած ապուշ դէմքը եւ մամային խոժոռ ու դիւային նայուածքը կը թունաւորէին: Այս հակադրութիւնը հիմա երիտասարդին աչքին կը զարնէր, եւ հաճոյքի, երջանկութեան զովութիւն մը կը սփռուէր իր ե - րակներուն մէջ, ու ա՛լ դինովութիւն մը եղաւ իրեն համար երբոր Սոֆի, վերջապէս դանելով նորավէպը, սկսաւ կարդալ զայն իր ձայնին նուազուն մեղուչ հնչե - ղութեամբը, որուն ծածանուտ ու քիչ մը հիւանդագին թրթռացումը նորօրինակ ու հաղուագիւտ երաժչտութիւն մըն էր: Ամբողջ քանի վայրկեան, տիրող լռութեան մէջ, -զոր երբեմն Մերկերեանին ծնօտին երեժկտալու աղմուկը միայն կը խանգա - րէր - կարգաց, մանաւանդ երդեց այդ ձայնը, գրուածքին դեղեցկութիւնը ար - ժեցնելով, եւ նիւթին ըղձախոհ անառակութիւնը՝ մագիստրային նրբութեամբ մը արտայայտուած՝ աւելի վեր ցայտելով ընթերցուհիին կուսապեղ անմեղութեանը քով: Տոքթորին համար անուշ երազի հնչեցուն համայքի բոպէ մը եղաւ ատ: Իր վերացմանը մէջ՝ անոր զգրելէն եաքն ալ՝ կարծեց լսել դեռ թրթռացումը այդ դեղեցկուհիին, ու վերջին բառը՝ «Մամայիլ բարեւ ըլէ»՝ այնքան զմայլանքի որքան ցնցող չեչտով մը արտաբերուած՝ կ'երկարէր անուչ եւ հեռաւոր մեղեդիի մը պէս:

- Հաւնեցա՞ր, մամա, հարցուց տոքթորը սթափելով իր անրջանքէն:

- Աղուոր է, զաւակս, բայց...

- Աղէկ մամա, ընդհատեց անդիէն Մերկերեան, բազուկներուն վրայ մեղմօրէն լարուելով, տանիկ վրան բաց պաներ կազմէ՛ներուն մէջ գրելո՞ւն ի՛նչ տեղը կայ ճանըմ, չեմ հասկնար կոր: Ըհէպէնոնի պէս պատմութիւններ գրեն նէ չըլլա՞ր...

Երիտասարդը որոտագոչ քահ քահ մը արձակեց, եւ Սոֆի ճիգեր ըրաւ իր խընդուքը զսպելու համար:

-Այս տեսակ բաներ չէք հասկնար, Թադէոս աղա, բաւ տոքթորը հեգնող չեչտով մը. ասիկա գրականութիւն է, Ռոպէնսընի պատմութիւնը պզտիկները կը կարդան, տանիկ գրուածքներն ալ չափահասները...

- Թո՛ղ ըսածիդ պէս ըլլայ, տոքթոր, պատասխանեց զանձապահը եւ ստիպողական դործ մը պատրուակելով առաւ քալեց:

Մարդուկին մեկնումէն յետոյ, տոքթոր Մարկոսեան՝ ցոյց տալու համար թէ որքան վերահասու էր հայ գրական ժամանակակից չարժումին, համառօտ տեսութիւն մը ըրաւ օրուան աչքառու դրողներուն եւ անոնց արտադրութիւններուն վրայ՝ ռոմանթիկ եւ իրապաչտ դպրոցներու վարկպարագի մէկ զուգակչիռով: Եւ իբր թէ իր նիւթովը յափչտակուած, սրահին մէջ վեր վար պտըտելով, լայն չարժումներով որոնք հեռաւոր չեսնուած հորիզոններ կ'ընդգրկէին, երիտասարդ իրապաչտ դպրոցի դեղեցկութիւնը, մարդկայնութիւնը եւ կենսարանութիւնը պատմեց, Զօլա, Մորասան, Միռպօ, Տօտէ իրար խառնելով, անոնց դրուատիքը բանահիւսելով, խօսքերէ աւելի գլխի եւ ձեռքի պերճախօս ժեսթերու օգնութեամբը, եւ խորհրդաւոր մեծախաստ բառերու վրայ երկարատեւ չեչտումներով:

- Օ՛ֆ, Զօլա՛ն, օրիորդ, Զօլա՛ն, մե՛ծ մարդ:

Սոֆի կ'ունկնդրէր՝ երկիւղած ու զմայլոտ լռութեամբ, այդ ուռուցիկ եւ բարբառուն համառութեան քով իր ճգճիմ տպաւորութեան բովանդակ մեծութենէն գրեթէ ամօթահար: Անդին թիկնաթոռին վրայ մաման կը մրափէր՝ գլուխը յենակին տըւած, կծկուած չոր չրթներուն բացուածքէն ակռապլիկ լինտերը ցուցնելով:

(Շար. 129)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՋ

COLONIE DE VACANCES
RETOUR

PARIS

le 28 août entre 17 h. 30 et 18 h. 30
avenue Paul Appel, 75014 Paris
(Porte d'Orléans, devant le stade).

LYON

le 27 août entre 18 h. 30 et 19 h.
devant l'église arménienne de Lyon
295, rue A. Philipe (ex rue Boileau)
Lyon 3e

VALENCE

le 27 août entre 20 h. 30 et 21 h.
devant la gare.

MARSEILLE

le 27 août vers 24 h. (minuit)
devant la porte du Chapître
(église des Réformés).

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

PRÉFACE DE
DANIEL LEUWERS

ROUGERIE

EN VENTE
en librairie
ou
chez Haratch
Édition courante 48 F
Exemplaires numérotés
sur velin de Lana
95 F
plus frais d'envoi 6,30 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
գին՝ 50 Ֆ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
գին՝ 50 Ֆ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
գին՝ 70 Ֆ

Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՑ

1983 - 1984 *տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը կատարուին ամէն օր երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 12 :*

Աշակերտներու փոխադրութիւն վարժարանին օթօքառով :

ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

×

ECOLE MIXTE TEBROTZASSERE
CLASSES MATERNELLE, PRIMAIRES ET SECONDAIRES DU Ier CYCLE

Les inscriptions pour l'année scolaire 1983-84 ont lieu chaque jour du Lundi au Vendredi, de 10 h. à 12h.

Transport des élèves par le car de l'Ecole.

DIRECTION
1, Bld. du Nord **LE RAINCY,** Tél. 381. 01. 72

80e ANNIVERSAIRE DE LA NAISSANCE DE

Aram Khatchatourian

Concert à Marseille

ABBAYE DE St. VICTOR
Vendredi 30 Septembre

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Շրջ· վարչութեան կազմակերպած ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-ԻՆ :

×

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՑԹ Ի նպաստ Տէօհնի Հայ Մշակոյթի Տան ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ· Բ· Ը· Միութեան տարեկան պա· րահանդէսը՝ ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22 Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս· Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝ ՆՈԵՄԲԵՐ 19

×

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Սեպտեմբեր 24-ին

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան, որբերու օգնութեան մարմինի տարեկան պարահանդէսը, Դեկտեմբեր 4-ին, ի նպաստ հայ վարժարաններու :

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՑԷԼԵԱՆ
UNION DES ANCIENS ELEVES

ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
MOORAT - RAPHAEL

organise

LE JUBILÉ

du Prof. Frédéric FEYDIT

Ancien titulaire de la chaire d'Arménien
à l'Ecole des langues et Civilisations Orientales

DIMANCHE 6 NOVEMBRE

à 15 heures

AU GRAND AMPHITHEATRE DE LA SORBONNE

Direction : ՍԵՒԱՆ SEVAN M & Mme Bédikian

RESTAURANT SEVAN

SPÉCIALITÉS ORIENTALES et ARMENIENNES

TOUS LES VENDREDIS ET SAMEDIS SOIRS
ambiance avec
BEDIK

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՀԱՄԵՂ ԵՒ ՃՈԽ ՃԱՇԱՑՈՒԹԱԿ

ՊԵՏԻԿ կ'երգէ
ՈՒՐԲԱԹ ԵՒ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19 *Fermé le lundi*

TRANSTOURS

Calendrier des Départs
pour l'ARMÉNIE:

MEILLEURS CONDITIONS — PRIX SANS SURPRISE

6 - 21 septembre :	**Paris - Moscou - Erévan**	**5. 900 F.**
3 - 18 septembre :	**Marseille - Moscou - Erévan**	**5. 750 F.**
4 - 19 octobre :	**Paris - Moscou - Erévan**	**5. 150 F.**

ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ 75-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ
ՄԱՍՆԱԻՈՐ ԽՄԲԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20-ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4

Inscription : TRANSTOUR, 25, rue d'Argenteuil, 75002 Paris tél. 261 - 58 - 28

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱՁԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԳԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
25
JEUDI
25 AOUT
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.508 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.508

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՑ վինուորական լէվանութիւն - նները թերթ մը եւս փակեցին: Թերեթիւմա - նէն (ալ), Միլիխէթէն (ազատական) եաք, նոքա չարաթաթերէն է, որ վակուած է անորոշ ժամանակի համար: Նոէքա այն չարաթաթերէն է, որու հարցազրոյց մը տուած էր մէթր Փաթրիք Տէվէճեան, հարցազրոյց մը, որ առիթ տուաւ, վերջերս, իւմանիքէի, յարձակումներ գործել վաստարանին վրայ, մեղադրելով որ 6 ամիս առաջ ծանուցած էր Օրլիի ահաբեկչական արարքը: Հարցազրոյցը կատարուած էր յունուարին եւ լոյս տեսած Մարտի սկիզբը: Գալով Թերեթիւմանի այն խմբագրին (Նազլը Էլչճաք), որու յօդուածը պատճառ եղած է թերթին փակման, կ'ըսւի թէ կրնայ 18 ամիսէն 8 տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ բանագնաց մը ղրկեց Ատաթիւրք Օդակայան, Զատի հարցին կապակցութեամբ: Մօրիս Ֆօրէ, Ազգ. Ժողովի արտաքին յանձնախումբին նախագահը, որ պիտի տեսնուի ամերիկեան միութեան կազմակերպութեան ներկայ նախագահին՝ Եթովպիոյ պետական գլխավորին հետ: Բանագնացին պաշտօնն է՝ պարզել Ֆրանսական քաղաքականութիւնը եւ քննել կարելի միջոցները, բանակցութեամբ լուծում մը գտնելու համար Զատի հարցին: Միւս կողմէ, Ֆ. Նէօն յայտարարեց թէ Զատի կռիւը միջազգայնացած չէ, քանի 2 մեծերը՝ Խորհ. Միութիւն եւ Միացեալ-Նահանգները չեն միջամտեր:

ԱՆԱՆ ՏԱՒԵԼԸ սուղի կրնայ նստիլ, որքան ալ հակասական թուի, գոնէ երեւութապէս, այս կարգադրութիւնը, որմէ եթէ գոհ է գնորդը, դժգոհ է՝ նախարարը: Ուժանիւթի ենթանախարարն է, Ժան Օռու որ կը սպառնայ Լէքլէռ հատատութեանց ընդել քարիւղի ներածման իրենց պատնութիւնը (երեք տարուան նորոգելի, լիսանները են Ա3 մինչ մեծ ընկերութիւնները, ինչպէս Էլֆ, Շէլ եւլն., Ա. 10 պատնութիւն մը ունին, նորոգելի, բայց տասը տարուան): Լէքլէռ «կը կոտրէ» Տանսի գիները եւ 10 % աւելի ժամն կը ծախէ իր մեծ տարածութիւններուն մէջ եւ այս է, որ անընդունելի կը նկատուի ենթանախարարին կողմէ: Արդէն, Լէքլէռ օրական 10 հազար Ֆր.ի տուգանքներ կը տուճայ:

ՓԵՔինի մէջ, 30 ոճրագործ մահուան դատապարտուած են եւ գնդակահարուած, սպականած բարքերու դէմ տարուած պայքարի մը շրջագիծին մէջ: Տասը օրէ, որ ծայր տուած է այդ արշաւը, պայքարելու համար, մանաւանդ երիտասարդներու յանցագործութեանց դէմ: Ձիւնաստանի մէջ, մահապարտի պատիժը կը գործադրուի տարճանակի մէկ գնդակով ծոծրակին, թէեւ երբեմն ալ կը գնդակահարուի: Այս երեսուն ոճրագործները 35 արեւկնէն վար էին բոլորն ալ եւ դատապարտուած են մարզապանութեան (19), բռնաբանութեան (10) եւ մէկ ալ՝ կառքի գողութեան համար:

ՓԻԼԻՊՊԻՆՆԵՐՈՒ մէջ մթնոլորտը չատ լարուած է եւ վախ կայ որ ընդդիմութեան պարագլուխին յուղարկաւորութիւնը միջադէպերու տեղի տայ:

ՏՈՂԱՐԸ կրկին լքեալ առջի օր եւ 7.88 էր միայն, փարիզի սակարանը:

ԼԵՀԱՍՏԱՆի մէջ ալ անորոշ կացութիւն մը կը տիրէ եւ Սոլիտարութիւնի մէկ ղեկավարին ալ հրապարակային «խոստովանութիւնը» բանավէճի մը դուռ բացած է:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑՈՒՅՑ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՍՏ. 15/18)

ՍՓԻՒՌՔԻՆ ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սփիւռքի հայկական զանազան դաղութներէ ուսուցիչներու մեծ խումբ մը գացած է Հայաստան: Քանիներէ տարիէ ի վեր Հայաստանի կառավարութեան հրաւէրով Սփիւռքէն հայ ուսուցիչներ կ'երթան հայրենիք, թէ՛ ծանօթանալու արձանագրուած յաջողութիւններուն եւ թէ՛ զանախօսութիւններու եւ հանդիպումներու դծով առաւել փորձառութիւն ձեռք ձեռնլու իրենց ասպարէզին մէջ:

×

ԵՐԵՒԱՆի ՄԷԹՐՈՅԻ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Խորհ. Միութեան ժողովրդական տնտեսութեան նուաճումներու ցուցահանդէսի ղեկավարները պրոնդէ մետալով պարգեւատրած են Երեւանի մէթրոյի «Մառեչայ Բագրամեան» կայարանի նախագիծին հեղինակները: Կայարանը կառուցուած է խորհրդային դասական ճարտարապետական ձեւաւորման գաւսպ ե - բանդներով, նկատի առնելով փոխադրամիջոցի յատկանիշները:

Վերջերս սկսած է գործածուիլ մէթրոյի վեցերորդ կայարանը՝ «Գործարանային»ը: Ներկայիս կը կառուցուի «Շէնգաւիթ» կայարանը, որ մէթրոյի շինարարութեան մարզին մէջ առաջին անգամ ըլլալով, կը ծածկուի մէկ կամարով:

×

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻԶՆԵՐ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ ՓՐԱԿԱՅԻ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Փրակա տեղի ունեցած թատերական յարդարումի եւ թատրոններու ճարտարապետութեան միջազգային ցուցահանդէսին բարձր գնահատանքի արժանացած են հայ նկարիչները: Դատական կազմը մանրազնին գնահատած է Կարէն Գեւորգեանի մանրակերտը՝ Լերմոնտովի «Դիմակահանդէս»ի ներկայացման համար, որ բեմադրուած է Կիրովականի դրամատիկ թատրոնին մէջ, ինչպէս նաեւ Վահագն Թամանեանի յարդարումի էսքիզները՝ Դոստոյեւսկիի «Խաղամոլը»ի ներկայացման համար, բեմադրուած՝ Երեւանի Գ. Սունդուկեան թատրոնին մէջ: Ցուցահանդէսին ներկայացուած են 25 երկիրներէ նկարիչներու աշխատանքներ:

×

ԹԻՖԼԻՍԻ «ԿԱՄՈՒՐՋ» ՏԱՐԵԳԻՐՔԻ ՆՈՐ ԹԻՒԸ

Թիֆլիսի «Մերանի» հրատարակչական - նէն լոյս տեսած է Վրաստանի Գրողներու Միութեան հայկական բաժնի «Կամուրջ» տարեգիրքին նոր թիւը, որ կը բացուի Մկրտիչ Ասլանեանի «Տաղնապ» վիպակով: Հատորին մէջ տեղ գտած են Շերուն Թորգոմեանի, Բենիկ Մէյրանեանի եւ Յակոբ Գուրունեանի պատմուածքները, Սուրէն Աւչեանի «Անարժան հայրը» թատերախաղը: Հետաքրքրական են Գէորգ Գրիգի յուշերը Աւետիք Իսահակեանի եւ Եղիշէ Չարենցի մասին: Գրական բաժնին մէջ ներկայացուած է փրոֆ. Արտաշէս Մխիթարեանի «Գեղարուեստական ընդհանրացումը Գաբրիէլ Սունդուկեանի դրամատուրգիայում» յօդուածը: Տարեգիրքին մէջ տեղ գտած են նաեւ առակներ, բանաստեղծութիւններ, ինչպէս նաեւ թարգմանութիւններ վրացի բանաստեղծներու գործերէն:

×

ԳԷՈՐԳ ԱՂԱՋԱՆԵԱՆի ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ

Բաքուի «Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Գէորգ Աղաջանեանի «Եղերք» բանաստեղծութիւններու հաւաքածոն: Իր մանկութիւնն ու պատանութիւնը ծննդավայր Ղարաբաղի մէջ անցուցած բանաստեղծին չօչափած թեմաներն են հայրենիքը, սէրը, երջանկութիւնը, ազնուութիւնը, բարեկամութիւնը: Հաւաքածոյի «Երգի թեւերին» բաժնի ինը բանաստեղծութիւնները երգի վերածուած են եւ կը մեկնարանուին սիրող եւ արհեստավարժ երգիչներու կողմէ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԿ. ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ

ՍԷԶԱՅԻ ՕՐԻՈՒՆԹԻ ՅՕԴՈՒԱԾԸ «ՄԻԼԼԻՅԷԹ»Ի ՄԷՋ

———×———

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԵԿԵղեցին, չրջանի հզօր պետութիւններու օժանդակութիւնը չահիլ աշխատելով եւ Պալքանեան փլուզումին ընթացքին պատահածին նման կարգ մը իրաւունքներ չահելու հեռանկարով ազգայնականութեան չահը վառեց ընդդէմ Պետութեան: Հայ հրոսախումբերը ապստամբեցան, Պետութիւնն ալ ապստամբները տեղահան ու բռնաջինջ ըրաւ: Բոլոր պետութիւններու օրինական ու բնական այս իրաւունքը վայրագութիւն ու ցեղասպանութիւն նկատուեցաւ, որովհետեւ ընդդէ Թուրքիան էր: Անոնք որ Օսմանեան Խորհրդարանի անդամ էին, հրոսախումբերու նախապատհասին, Ա. Աշխարհամարտի ընթացքին Ռուսահայերու հետ միանալով ռազմաճակատներու ետին ինչ ինչ վայրագութիւններ ի գործ դրին, վանի մէջ ալ ապստամբութիւն առեղծեցին: Պետութիւնը պարտադիր տեղահանութեան ենթարկեց այս դաւաճան տարրերը: Պատերազմական պայմաններու տակ, ճամբաներու վրայ սովը, հիւանդութիւնը, յողնութիւնը եւ աւազակախումբերու յարձակումները պատճառ հանդիսացան որ մարդիկ մահանան: Պատերազմի մը ընթացքին բոլոր Պետութիւններու կողմէ գործուած այս օրինական իրաւունքն ալ, երբ գործուեցաւ Օսմանեան Պետութեան կողմէ, ցոյց տրուեցաւ որպէս բարբարոսութիւն եւ ցեղասպանութիւն: Ո՞վ այսօր պատերազմի ընթացքին անհետացող, իրենց հարստութիւնը կորսնցնող երեք միլիոնէ աւելի Թուրքին, Իսլամին, կամ հայ հրոսախումբերու կողմէ սպանուած հարիւրհազարաւորներուն հաշիւը կը հարցնէ: Եթէ այնպիսի հաշիւ մը հարցնէք, քրիստոնեայ աշխարհը անդին կը դարձնէ իր դլուխը:

Ո՞վ արդեօք առենօք առարկած էր երբ Ամերիկացիները Բ. Աշխարհամարտի օդերուն ստիպողական դադիթ ենթարկած էին Ամերիկա ապրող ծնողները, կամ երբ Սովետները 1943-ին դէպի Սիպերիա կ'աքսորէին, մէկ օրուան մէջ 234.000 դըրիմեան Թաթարներ որոնցմէ 130.000ը կը մեռնէին զանազան պատճառներով: Ո՞ր պատմաբանը ցեղասպանութիւն կոչած է նման տեղահանութիւնները:

Թուրքերը, սուտերով չինուած պատմութեան մը փորձառատակը չեն կրնար հանդիսանալ:

Թուրք հանրային կարծիքն ու մտաւորականները Պետութենէն առաջ պէտք է կատարեն այն պարտականութիւնները, որոնք իրենց կը վիճակին: Կան հաստատութիւններ, որոնք պէտք է կատարեն այդ գործերը: Եւ անոնք մինչեւ այսօր ալ չեն կատարած անհրաժեշտը:

Անոնք հետեւեալներն են:

= Մամլոյ ու հրատարակութեան օրկանները:

= Թուրք Պատմութեան Խորհուրդը:

= Համալսարանները:

= Արհեստակցական միութիւններ, փաստաբանական կաճառներ, եւ այլ իրաւաբդիտական կազմակերպութիւններ:

= Շահադրգիռ գիտութիւններու միութիւններն ու վազքիները:

= Քաղաքական պատմաբաններն ու ուսումնասէրները:

= Բոլոր այն մտաւորականները, որոնք դրելու չնորհը ունին:

Մամուլը իր պարտականութիւններուն մէկ մասը միայն ըրած է: Լրատուութեան սահմանէն դուրս չատ բան կայ ընելիք մամուլին համար:

Կարելի չէ պնդել թէ Թուրք, նկատի առած իր կարելիութիւնները, լուրջ եւ գիտակից պարտականութիւն մը կատարած է: Լուսադոյն գործիքը, որ ներսը եւ դուրսը թարգման պիտի հանդիսանայ Թուրքիոյ հայ հաւաքականութեան հակազդեցութիւններուն՝ ընդդէմ հայկական ոճիրներուն, հեռատեսին է: Որպէս մէկը որ այս խնդրին մանրամասնութիւնները լաւ գիտէ, ես բնաւ բաւարար չեմ դաներ Թուրքիոյ այս մարդին մէջ ցուցաբերած աշխատանքը: Մինչդեռ կասկած չկայ որ այսպիսի աշխատանք մը անդնահատելիօրէն բարձր ազդեցութիւն պիտի գործէր արտաքին աշխարհի վրայ:

Կը հաւատամ որ Թուրքիոյ Պատմութեան Խորհուրդն ալ (Թիւրք Թարիհ Գուրումու) այս մարդին մէջ ընելիք չատ բան ունի: Միայն ստիպողական տեղահանութեան հրահանգները գլուխ գործոց նմոյշներ են այն ներողամտութեան, որ ցոյց արուած է պատերազմի ընթացքին դատաճանութեան մէջ գտնուած տարրերու հանդէպ: Միայն ասոնք պիտի բաւէին երեսները կարմրցնելու այն պետութիւններուն, որոնք իրենց մենաշնորհին մէջ առնել կը ջանան մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութիւնը:

Համալսարանները, մանաւանդ այն համալսարանները որոնք կը գտնուին դէպքերուն պատահած չրջաններուն մէջ, հիմնելով հետազօտութիւններու էնսթիթիւներ, կրնան դիմել ապրող երէցներու վկայութիւններուն, ու արժեւորել անդիր պատմութիւնը: Անոնք պէտք է փաստացի ուսումնասիրութիւններ ընեն եւ միջազգային սէմինարներ կազմակերպելով բազմալեզու հրատարակութիւններ կատարեն: Մեր մեծազոյն համալսարանը հանդիսացող Իսթանպուլի Համալսարանի գըրադարանին մէջ իսկ սա պահուն այս նիւթերուն չուրջ լուրջ աղբիւրներ գոյութիւն չունին:

Բոլոր քաղաքական պատմագէտներն ու իրաւաբանական կազմակերպութիւններն ալ այս մարդին մէջ իրենց վիճակած պարտականութիւնը կատարելու են: Այս աշխատանքները պէտք է ուզուին դէպի դուրս: Այն մարդիկը, զոր ստիպուած ենք արթնցնել, Թուրքիոյ մէջ չեն գտնուիր, Արեւմտեան աշխարհի մէջ կը գտնուին:

Նախ քան պետութեան դուռը զարնելը ու կարդ մը ոստիկանական միջոցառումներ պահանջելը, ամէն մարդ ինքն իրեն պէտք է հարցնէ թէ ի՞նչ կ'ընէ ու ի՞նչեր կրնայ ընել: Անկէ վերջ ալ չարժման անցնելու է:

«ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ»Ն

ԻԲՐԵՒ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Դ.

Վերջին հարիւր տարիներու հայ քաղաքականութեան, եւ ապա՝ հայ յեղափոխութեան փուլգումին հետ, Շահնուր, ինչպէս իր սերունդը, կը տուայտէր ցաւը վը նաեւ մարդո՛ւն հոգեկան - բարոյական նահանջին՝ հայութեան ազգային - հասարակական նահանջին զուգընթաց:

1930-ին հրատարակուած «Աւազ Ուրբաթ»ին մէջ, տեղ մը, ամբողջական այդ փլուզումին քաղաքական պատկերացումը Շահնուրի բառերով կը հնչէ այսպէս.

«Բոլոր դռները գոցեցին, բոլոր դռնեքը կղպեցին եւ բանալիի ծակերուն վրայ մէյմէկ կնիք զարկին, Հայուն չորցած ութիւնովը կազմուած: Բոլոր դաշնագիրները պլորեցին, բոլոր խնմտանքները ծալեցին եւ վրան լեցուցին փոշի՝ Հայոց ոսկորներովը կազմուած» (21):

Այսպէս կը սկսի հայ ժողովուրդի եւ անոր կարեւոր մէկ հատուածին նոր պատմութեան նորագոյն գողգոթան, որ դժոխքը յարութեան չէ որ կ'առաջնորդէ, այլ՝ ըստոյգ եւ վերջնական կործանումի:

Այս դառն եւ տխուր չրջապատին ու մթնոլորտին մէջ, որ յուսալքումի եւ ինքնասպանութեան կրնայ մղել և՛ անհատները և՛ հասարականութիւնները, յանկարծ, առանց ազդանշանի, կը պայթի ռումբը՝ Շահնուրի Նահանջը Առանց Երգին, 1929-ին:

Երեւութապէս սիրային - կենցաղային վէպ մըն է Նահանջը, որուն ազգային գաղափարաբանութիւնն է սակայն, որ հակառակ իր գրաւած էջերուն յարաբերականութեանը, իր վրայ կը կեդրոնացնէ ամբողջական ուշադրութիւնը գրաքննիչներուն, իր ժամանակաշրջանէն մին - չեւ յաջորդող տասնամեակները, եւ դեռ մինչեւ օրս: Մեր խնդիրը չէ այստեղ վէպին գրական-գեղարուեստական արժանիքներուն անդրադառնալ: Այս ուղղութեամբ իրենց հեղինակաւոր խօսքը ըսած են ամէնէն խստապահանջ գրաքննադատները՝ Թէքէեան Զօպանեան եւ Յակոբ Օշական, որուն 1945 թուականին արձանագրած վկայութեամբն իսկ՝ «Մարդիկ մինչեւ այսօր կը զբաղին Նահանջը Առանց Երգին ծանր փաստովը: Իր լոյս տեսած օրերուն ես չվարանեցայ այդ փիրֆին մէջ տեսնելու իր սերունդին անդրուանիկ կատարեալ վէպը···» (22):

Նահանջի խորագիրէն սկսած մինչեւ Սուրէնի ճառն ու Շահնուրի հրատարակագրական զանազան էջերը կը հանգիսանան արձանագրութիւնը ո՛չ միայն վերահաս վտանգին, ժամանակաշրջանի ազգային տարուբերումներուն, անհատին ու հասարակութեան ձուլումի, օտարումի, օտարացումի ահազանգին, եւ անհայրենիք մարդու տուայտանքին ու ներքին փլուզումին, չրջապատի ճնշիչ, ամլացնող պայմաններուն - նիւթական եւ հոգեկան - այլ, նոյնքան ուժգնութեամբ, անոնք կը հանդիսանան դատապարտումը ներքին եւ արտաքին դրդապատճառներուն, պատասխանատուներուն, աւելի ներքին, քան՝ արտաքին:

Շահնուր իր դրիչով կը մտրակէ, կը խարազանէ: Մէջբերումը՝ կրկին «Աւազ Ուրբաթ»էն.

«Մեղա՞յ Հայուն անբուժելի կարճատեսութեանը համար: ···Աւի՞շ, աւիշ պէտք էր մեզի, մեզի պէտք էր վառօդ երակներու մէջ···: ···Այն որ ազգի մը ճակատագիրին հետ կը խաղայ, այն որ ժողովուրդի մը պատասխանատուութիւնը վրան կ'առնէ, ան կրնայ անբարոյական ըլլալ, կրնայ սրիկայ ըլլալ, կրնայ վատ ըլլալ, բայց պէտք է որ *միտք* ունենայ եւ *յոյզ*ի» (23):

Ունեցա՞նք այդ իմաստութիւնը, յոյզը ունեցա՞նք: Կ'արժէ՞ տալ պատասխանը, երբ այնքան թափանցիկ է ան:

Սակայն եւ այնպէս, պատասխանը փնտռենք Նահանջի էջերուն մէջ.

«Հայը ունի ···յոգնիլ չգիտցող ճամբորդներ, բնա՛ւ ճաւապետ. խնկելի յեղափոխականներ, բայց ոչ յեղափոխութիւն. Հայը ունեցած է ազատութիւններ, երբե՛ք անկախութիւն» (24):

Այս բոլորէն ետք ո՞վ կը զարմանայ, երբ Շահնուրի դրական առաջին երկին՝ Նահանջին, եւ երկրորդին՝ Յարալէզնեբրուն Դատաճանութիւնը պատմուածքներու հատորին իրրեւ ընդհանուր խորագիր կը դտնէ «Պատկերազարդ Պատմութիւն Հայոց» անուանակոչումը. ինչ փոյթ թէ այդ պատմութիւնը ընդգրկէ միայն մօտաւոր անցեալը, վերջին հարիւր տարին: Կրկին ապացոյց մը այն հաստատումին թէ Շահնուրի մօտ Հայոց պատմութիւնը աւելի հետաքրքրութիւն կը առեղծէը, քան թէ գեղարուեստական դրականութիւնը, մի - ակ տարբերութեամբ, որ Շահնուր Հայոց պատմութիւնը կու տայ մեր ժամանակներուն չգերազանցուած գեղարուեստական ոճով մը:

Տակաւին, հիմնուելով Նահանջի առաջին հրատարակութեան կռնակի կողքին լոյս տեսած ցանկին՝ անպայման կ'ուենթադրենք այն տպաւորութիւնն ու համոզումը, թէ Շահնուր ծրագրուած կերպով լծուած էր աշխատանքի՝ գրիչով քանդակելու «Պատկերազարդ Պատմութիւն Հայոց»ը, բաղկացած չորս գիրքերէ, որոնց միայն երկուքը լոյսին տրուած է, ինչպէս տեսանք, իսկ երրորդը՝ Որդիէ Որոտմանի մէկ մասը՝ «Պուլկուզլը»-ները, լոյս տեսած է «Մենք» հանդէսի երրորդ համարին մէջ (25), իսկ մնացածներուն մասին ցարդ յստակ տեղեկութիւններ կը պակսին (26):

Գեղարուեստական իր գործերուն, ինչպէս իր հրապարակագրական էջերուն մէջ՝ քանի մը բառերով, առաւելագոյնը՝ տողով մը, Շահնուր կ'արձանագրէ, կը քանդակէ հայ ժողովուրդի պատմութեան նորագոյն շրջանի փորձանաւոր, նաեւ վիճելի դէպքերը, իրագարձութիւնները, որոնք Հայոց պատմութեան դիրքերու մէջ իսկ էջեր կը գրաւեն: Քանի մը օրինակներ՝ չօշափելի դարձնելու համար այս հաստատումը:

Հայ-Թրքական ճակատումի օրերուն, 1918-1921, եթէ Սարտարապատի մէջ եւ Սարտարապատով Հայը արձանագրեց իր պատմութեան չոչողուն էջերէն մէկը եւ ապրելու իրաւունք ձեռք ձգեց, միւս կողմէ՝ Կարսի անխուսափելի լքումը եղաւ նոյնքան ճակատագրական: Նահանջի մէջ՝ Շահնուր կ'արձանագրէ պատմութեան անցած այս էջը, եւ կը հաստատէ.

«Անկախութեան մը յոյսը հալեցաւ, կորսուեցաւ յանճնուած բերդաքաղաքին հետ» (27):

Միւս կողմէ, երբ ան կ'անդրադառնայ Սարտարապատի մէջ գերադաս ուժերու դիմաց արձանագրուած անակնկալ յաղթանակին, կու տայ անոր հիմնական պատճառը.

«Յուսահատութիւնն է որ Հայը տարաւ գաղթի ճամբաներուն վրայ եւ Սարտարապատի» (28):

Գրականութենէն, մանաւանդ գեղարուեստական գրականութենէն աւելի՝ «Հայուն առօրեան, անոր պատմութիւնը» գերադասող Շահնուրը այս ուղղութեամբ յաւելեալ եւ համոզիչ ապացոյց մը եւս կու տայ իր «Վաւերաթուղթը»ով (29): Այս գրութիւնով ան անդամ մը եւս կ'արձանագրէ կարեւորութիւնը յուշագրական գրականութեան, առօրեայ դէպքերու գրանցումին՝ մասնակիցներու եւ ականատեսներու կողմէ, առանց գրականացումի եւ գեղագարդումի, որպէսզի պատմութիւնը, ճշմարտութիւնը չխեղաթիւրուին, հաւակ խմաստ չստանան:

(Շար. 4)

21.- Նահան Նահնուր, Աւազ Ուրբաթ, «Զուարթնոց», Փարիզ, թիւ 8 (Յուլիս 1930), էջ 341:

22.- Յ. Օշական, Վկայութիւն Մը, Հալէպ, Մատենաշար «Նայիրի», 1946, էջ 126:

23.- Նահան Նահնուր, Աւազ Ուրբաթ, «Զուարթնոց», թիւ 8 (Յուլիս 1930), էջ 339:

24.- Նահան Նահնուր, Նահանջը Առանց Երգի, էջ 127:

25.- Տես՝ «Մենք», Գ. Փարիզ, 1932, էջ 146-159:

«Պուլկուզլը»ները-ին աւարտին կը կարդանք հետեւեալ ծանօթութիւնը. «Այս գրութիւնը որ առանձինն արդէն ամբողջութիւն մը կազմելուն համար կը հրատարակենք, «Որդիէ Որոտման» վէպին նախամուան է» (էջ 159):

26.- Նահան Նահնուրի «Առաջին Քայլեր Փարիզի Մէջ» գրութիւնը որոշ չափով լոյս կը սփռէ այս իրողութեան վրայ: Բ. Աշխարհամարտի սկզբնաւորութեան է որ ան կը գրէ. «Առաջին ահազանգին... ձերազիրներու դէպ թեթեւցուցած էի, ո. չընչացնելով իսկ մը թուղթեր: Ոչնչացումը աւելի սարսածուն եղաւ երկրորդ ահազանգին···: Իսկ այժմ՝ ամբողջական (տես՝ Շ. Նահնուր, Թերթիս Կիրակնօրեայ Թիւը, Պէյրութ, 1958, էջ 131-132):

27.- Շ. Նահնուր, Նահանջը Առանց Երգի, էջ 128:

28.- Շ. Նահնուր, Ազատ Կոմիտաս···, էջ 38:

29.- Նահնուրի «Վաւերաթուղթը» ցարդ իր գործերու տպագիր հատորներուն մէջ չէ մտած: Առաջին անգամ ան լոյս տեսած է Փարիզի «Ապագայ» շաբաթաթերթին (Սեպտեմբեր 3, 10, 17 եւ Հոկտեմբեր 1, 1938), ապա՝ Գահիրէի «Արեւ» օրաթերթին մէջ (Հոկտեմբեր 15-22, 1938): Աւելի ուշ, ան մաս կը կազմէ Նիկոսիոյ մէջ պատրաստուած մեքենագիր - բազմագրուած *Ժողովածու*ին (տես՝ Նահան Նահնուր, *Ժողովածու*, Նիկոսիա, 1953, էջ 80-96):

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԺԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ ՓԱՑԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

«Իրարանցումի մատնուած կը ցրուին կոչնականները. երգիչները՝ արցունքը աչքերուն, կղերը՝ նզովք չրթունքին, կը հեռանան պատուհասէ մը խուսափելու նման: Սպասեակներ կ'առաջնորդեն անվհեր երիտասարդը նկուղ, մինչ Շիմեռա, հօր գայրոյթէն հալածական, կ'ապաստանի մատուռ...

Մեր ծերուկ առաջնորդին եռեւէն դուրս կուգանք մահասարսուռ այդ դահլիճէն: Քարեղէն մերկ սանդուխ մը մեզ կ'առաջնորդէ նոյնքան մթամած ու պաղ վերնայարկ մը: Տեղ տեղ, անսպասելի խորշերու մէջ մեզ անակնկալի կը բերեն զրահաւոր խրտուիլակներ: Մ'ընդառաջեան դէն ու զարդով ծանրակուռ այդ ուրուարձանները, կանթեղին կայծկլտուն նշոյլներուն դիմաց կը կենդանան, կը ստանան մեծ ատղային, տամուկ ու անփայլ ցոլացումներով: Գրեթէ ուրուականներ էին անոնք ու անոնց մօտէն անցած պահուն կը զգայի օտարուհիին ափը աւելի դողահար, աւելի հզու...

Ծերուկին եռեւէն մտանք մատուռ: Պզտիկ խուց մըն էր ատիկա, որու լքաւեր խորանին վրայ կը մնար թեւատ, ցեցակեր փայտեայ խաչ մը... մոմակալները պարապ, սպասները մնացեր էին փոշիի ու ժանգի տակ: Ցեռնակոզմի լուսամուտը պճնուած լինելու էր երփներանգ ապակեկարով, բայց ժամանակը լղած, սրբրած էր նուիրական առասպելը:

«Հոս, այս մարմարներուն վրայ, ծնկաչոք կ'աղօթէր Շիմեռա,-- չարունակեց մեր առաջնորդը, ախորժելն չոյելով իր մօրուքը,-- մինչ հայրը, գառագեղին մէջ մոլեգնած գազանի նման անբուն կը վրնջար ու ուղեղին մէջ կ'որոճար գիւաչին, եղերական ծրագիրներ:

«Ճաշորդ առաւ ան իր մօտ հրաւիրեց իր բանտապահը, Տիտպօլօն, ու իր որսապետը՝ Ֆիտելիօն:

«-- Լսեցէ՛ք, դուք իմ միակ ու վերջին կենակիցներս... վկաները՝ իմ անոպայ, դժբախտ կեանքիս: Ա՛լ ցամքած է արիւնը մեր դերդաստանի երակներուն մէջ. ինձմով պիտի մարի անունն ալ: Ձեր տէրը ալ ընելիք չունի աշխարհի վրայ: Աշխարհը, իմաստ չունի ինձ համար... Համբուած են օրերս ու ժամերս... Ու ես պիտի ըլլամ դատաւորս ու դահիճս... Բայց ինձմէ վերջ ոչինչ պէտք է մնայ իմ անունէս ու արիւնէս... Զարիքի մէջ պէտք է մարի ամէն յիշատակ... Դո՛ւն, Տիտպօլօ, նե - տէ սա զազիր իժը, ռամիկ ստահակը նկուղներուդ ամենամռայլ խորշը... կըզպանքի տակ փակէ դուռը... Թող փտի հոն, կեր ըլլայ նեպուկներուն... Իսկ, քեզ, Ֆիտելիօ, քեզ կը վստահիմ դժխեմ պաշտօն մը... անօթի պիտի թողուս ամբողջ օրը մեր երկու զայլաչուները, իրիկունը գինեջուր պիտի տաս անոնց ու գիշերամուտին պիտի բերես զանոնք մատուռ... Ու հիմակ կորսուեցէ՛ք»...

«Հրամանները կատարուեցան: Երեկոյին հայրն ու որսապետը երկու վայրագ գամբռներու հետ մտան մատուռ, ուր Շիմեռան, իր հարազատական սպիտակ քօղին տակ, կ'աղօթէր տակաւին:

«Ու այն առեն վայրագ հայրը չաչեց խարազանը ու ամբիծ գայլաչուները արձակեց իր հարազատ աղջկան վրայ...

«- Ա՛լօ՛, Լուլու... Ա՛լօ՛, Կէօլատ... Նետուեցէք վրան, փարատեցէք բզիկ, բզիկ... վտանգեցէք սա անարգ ու անարժան հարճը»...

«Հօր գայրալից տեսքը, անոր գոռգոռանն ձայնը զգեստած էին խեղճ աղջիկը, որ ուշակորոյս ինկած էր սա մարմարներուն վրայ...

«Ու հայրը, խելագար թափով, կը մարակէր չուները եւ կը մղէր զոհին վրայ... բայց անոնք, գազանները, հակառակ հարուածներու սաստկութեան կը գալարուէին, կը մղկտային, բայց չէին դիջաներ մօտենալ նուաղած աղջկան ... գայն ճանչնալէ աւելի, անասնական կարեկցութիւն մը կը զսպէր զիրենք ու թոյլ չէր տար վնասելու ազատուն էակի մը...

«Որթապետը, Ֆիտելիօն անդամ ազդուած՝ իր տիրոջմէ դուրս կը հայցէր: Բայց հրէշը, մոլեգնութեամբ կուրցած, կը կրկնապատկէր իր հարուածները... Քանի մը կը դրդռէր իր չուները, անոնք կը մօտենային աղջկան մարմնոյն, ցոյնին կը խօթէին անոր ձորձերուն տակ ու ոռնալով հանդերձ, կը լզէին անոր ձեռքը...

«Այլեւս հայրը ինքզինքէն ելած, փորձուեցաւ այս անգամ հարուածները ուղղել աղջկան իսկ քամակին... Այն առեն, գամբռները, իրենց գազանի խղճմտանքին մէջ վրդոված, սկսան ժանիք ցցել հօր դէմ... Խարազանը կը չաչէր աջին ու ձախին, չվնասելով ոչ ոքի... Ա՛լ անկարող համբերելու, անոնք, երկու գամբռները, նետուեցան Պառաւարայի վրայ, սկսան խածոտել բազուկը եւ դէմքը...

«Այս անսպասելի ելքէն սարսափահար, հրէշ հայրը տեղի տուաւ ու ոռնալով քաշուեցաւ իր որջը:

(Շար. 9)

ՋԻՆԱՍՏԱՆԻ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԳԱՆՁԵՐՈՒՆ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

———×———

Վայ Տուանկ Ցի բլրան կէս բարձրու-թեան, հարթավայրերուն սաորոտը ուր կը փռուի կանաչ կզմինարէ տանիքներով հսկայ, դեղին չէնք մը, ծառերուն տակ մանուկներ կը խաղան, կը վազեն, կը զբաղանան. ամէնքն ալ կը կրեն նոյն նարընջագոյն գլխարկը-- Թայփէյի դպրոցականներ են: Ուրկէ՞ կու գան: Արդեօ՞ք վերի թանգարանէն: «Ո՛չ կը պատասխանէ ուսուցչուհի մը ժպտելով: Տակաւին չատ փոքր են, հազիւ 5-6 տարեկան: Հիմա թանգարանին պարտէզները միայն կը ճանչնան: Բայց, երեք կամ չորս տարի ետք անպայմա՛ն պիտի երթան թանգարան: Եւ յաճա՛խ: Աւելին, պիտի վարժուին միշտ ալ վերադառնալ հոն՝ իրենց ամբողջ կեանքի ընթացքին: Մեր զաւակները աչխարհի վրայ նման բախտի մը արժանացած միակ փոքրիկ Չինացիներն են. դիտէ՞ք...»:

Ճիշդ է. դիտենք: Չինաստանի պատմութեան 4000 տարիներ կը տողանցեն հոս, Թայփէյի կեդրոնէն տասը վայրկեան հեռու Ազգային Թանգարանին մէջ: «Աչխարհի ամէնէն հարուստներէն ու լաւագոյններէն մէկը, - կը նչէ Հաշէթի նոր հրատարակած Չինաստանի «Կապոյտ ուղեցոյցը», աւելցնելով՝ թէ ան որ օդանաւը կ'առնէ այս առիթով միայն եւ ութ օր կ'անցընէ հոն՝ կրնայ երջանիկ ըլլալ իր մնացեալ օրերուն համար»:

Եւ այս՝ եթէ նոյնիսկ այցելուն աեանէ քանի մը հատը միայն այն հին, երբեմն հազարամեայ նկարներուն, ինչպէս, օրինակ, «ձամբորդները» - հսկայ խարակ մը որ իր վեհութեամբ կը տիրէ բլուրին, անտառի մը մէջ հազիւ նչմարելի տաճարի մը տանիքները եւ, քիչ մը աւելի վար, աչին, հեզեզատի մը լանջին փոքրիկ, շա՛տ փոքրիկ երկու դիմաստուերներ՝ որոնք կը հետեւին բեռներուն տակ կքած էշերու: Մեառքէ ուղղաձիգ, մեծ գլան մը, մթաքող, նկարուած թաւխատ ծան ճուանի կողմէ ԺԱ. դարու սկիզբը, որ առյաւէտ կը տեղաւորէ մարդը բնութեան ու պատմութեան մէջ:

Նման պատառներ ուրիչ տեղ չեն գըտնուիր: Եթէ նոյնիսկ Նիւ-Եորքի, Լոնտոնի, Թոքիոյի կամ Փարիզի մէջ կարենանք տեսնել պրոնզներ, ժատեր, հրաչալի քանդակներ, եթէ նոյնիսկ Չինաստան երթանք տարիներէ ի վեր յայտնագործուած նոր դեղեցկութիւններով կը հարստանայ, ոչինչ կրնայ հաւասարիլ, հրաչալիքներու իր քանակով, Թայփէյի գանձերուն: Վեց հարիւր հազար կտոր...: Լուվրը, բրիտանական թանգարանը, Էրմիթաժը, Նիւ-Եորքի Մեթրոփոլիթընը եւս հարուստ են դանձերով. Բայց ոչ մէկ բաղդատութիւն: Հոս, Թայփէյի մէջ, ամէն ինչ չինական է. ամէն ինչ արդիւնք՝ միեւնոյն մշակոյթին:

«Սիրոյ» այցելուն անպայմա՛ն պիտի վերադառնայ՝ որովհետեւ այնքա՛ն քիչ է տեսածը՝ քանի մը ժամուան կամ օրուան մէջ: Պահեստները, զրեթէ անսպառ, հոն են, «հանրութեան արգիլուած» սանդուխի մը, նեղ անցքի մը դարձուածքին: Նախ եւ առաջ կամարակապ հսկայ սրահ մը՝ ուր դիզուած են երկաթէ սեւ, պարապ սնտուկներ՝ որոնք ցուցադրուած իրերը կը պարունակէին: Ապա մուտքերը երկու փապուղիներու՝ որոնք կը մխրճին բլրան ժայռերուն մէջ. մին՝ աւելի քան 150 մեթր, երկրորդը՝ մօտաւորապէս 200 մեթր: Իւրաքանչիւր փապուղիի պատերու երկայնքին խիտ շարքը մետաղէ, կամ երբ աւելի հին են՝ փայտէ սնտուկներու: Իւրաքանչիւր սնտուկ թուագրուած է եւ կնքուած: Տեւական ջերմաստիճան՝ 20, խոնաւութիւն 60 աստիճան: Փապուղիները մթերանոց են ու միաժամանակ պատրաստարան՝ երկրաչարժերու եւ ռումբերու դէմ...:

Ալի Պապայի այս զարմանալի քարայրներուն մէջ կարելի չէ չլսել, անխուսափելիօրէն, ժողովրդական Չինաստանի լեզուով զառն բողոքներ...: «Թայվանի թանգարա՞նը»: - Գողերու քարայր: Շանկ Քայ-Շէկ, 1948-ին, մեկնած առեն պարպեց մեր թանգարանները, երբ արդէն իսկ ժողովուրդին կը պատկանէին անոնք: Շուչին վայ պատասխանած կ'ըլլայ օտար լրագրողներու՝ որոնք Թայփէյէ թանգարանի հիմնադիրներէն առքե. Չան Լի-Վիսի անունը յիչած են, - «Պատերազմի այդ ոճրագործը...»:

Գողե՞ր. ոճրագործնե՞ր: Ահաւասիկ ամբաստանութիւններ՝ որոնք կը զարմացնեն զիս ընդունող երկու առաջնորդները՝ Մէ եւ Վիս: Անոնք այս սնտուկներուն հետ կ'ապրին մօտաւորապէս 35 տարիներէ ի վեր: Ճիշդ է թէ այն առեն, տակաւին երիտասարդ, պատերազմական նաւերու մէջ Նանքինը թողուցին դրեթէ զատնի, 1948-ի վերջերը, սնտուկներուն հետ: Միաժամանակ ճիշդ է սակայն որ այդ օրէն ի վեր ոչ մէկ առարկայ անհետացած է: Որեւէ սնտուկ չի կրնար բացուիլ, կ'ըսէ Մէ, առանց առնուազն չորս հոգիի ներկայութեան: Մէ, Վիս եւ իրենց դործակիցները սրբազան գանձի մը վրայ հսկելու հպարտ գիտակցութիւնը ունին:

Գիտեն, աւելին, թէ այդ գանձին ոդիսականը սկսաւ ոչ թէ 1948-ին, այլ առկ նուազադոյն քառորդ դար առաջ: Աչխարհի վրայ ոչ մէկ թանգարան նման արկածախնդրութիւն ճանչցած է: Ոդիսական մը չատ անդամ ողբերգական-զաւեչտական, յաճախ վտանգալից, երբեմն հերոսական՝ որուն մասին չատ քիչ լսած ենք Արեւմուտքի մէջ. - 1981-ին Լոնտոնի «Սընտէ Թայմզ Մակազին»ի մէջ թղթակցութիւն մը կնքեցա Սերենկէն, մասնագիտական հանդէսներու մէջ քանի մը ակնարկներ, - եւ ա՛յդքան: Անկասկած որ այդ մասին չատ աւելի պիտի գիտնանք նախքան չնորհիւ երիտասարդ էինադէտ ամերիկացի Տէյվիտ Քամէրնի, որ Թայփէյի թանգարանին ձեղունը, փոքրիկ դրասենեակի մը մէջ, ատա աւելի քան հինդ տարիէ ի վեր կը չանայ քով քովէ բերել ու թարգմանել այս պատմութեան վերջին դերակատարներուն վկայութիւնները:

Եւ իրապէս ալ վկաներ կը մնա՛ն տակաւին. փրօֆէսօրներ՝ Նա Շիհ-Լիանկ (76 տարեկան) եւ Վիս Եիս-Շանկ (78 տարեկան), ինչպէս նաեւ Շանկ Քայ-Շէկի խորհրդատու տոքթ. Չան Լի-Վիս (80 տարեկան): Առաջինը, որ միչտ կապուած է թանգարանին, 1957-ին իսկ հրատարակած էր յուչերը, որոնք սակայն տակաւին չի նարէնչ են թարգմանուած: Իր յուչերուն մէջ երիտասարդ է տակաւին, հազիւ 18 տարեկան, կեցած իրրեւ պահակ, երբ ժողովուրդը խուռներամ կը փութայ կայսերական թագամաս՝ «Պալատի Ազգային Թանգարան»ի բացումին: 1925 Հոկտեմբեր 10 է, հանրապետական յեղափոխութեան 14րդ տարեդարձը:

Հարկ եղաւ սակայն, նախ եւ առաջ, ձեռով մը թանգարանէն հեռացնել չնորհաշատուրկ երիտասարդ կայսրը, Փիւ Եի, որ 1924-ին 18 տարեկան է: Զրկուած հանրութեան առջեւ բաց կարգ մը չէնքերու սեփականութենէն, երկար առեն սակայն, իր քմահաճոյքները հանդուրժող հանրապետականներուն համաձայնութեամբ, Փիւ Եի յամառեցաւ արքայօրէն զգեստաւորել եւ չռայլ կեանք մը վարել իր պալատականներուն եւ ներքինիներուն հետ: Մտահոդիչ պարադայ մը սակայն, այն՝ որ ինք եւս, իր նախնիքներուն սովորութեամբ պալատի դանձերը կը նկատէ անձնական սեփականութիւն եւ անոնց հետ կը վարուի ըստ կամս: Դարասկիզբէն ի վեր, արդէն, արքայական հաւաքածոյին մաս կազմող կտորներ կը յայտնուին, փերինի մէջ, պալատականներու եւ հնավաճառներու քով ու չուկան: Ժողովուրդին մէջ տարածուած լուրեր կը մատնանչեն պլխաւոր յանցաւորները, - պալատի ներքինիները: Վախազդու, ծածկամիտ, զրեթէ անխիղճ մարդիկ՝ որոնք բնաւ չեն տատամսիր հարազատը ընդօրինակութեամբ փոխարինելու կամ ալ իրենց լայն թեզանիքներուն մէջ պահելու դողոնը: Դարեր ի վեր կրկնուած սովորութիւն մը: Երբ, 1923-ին, հրդեհ մը ծայր կու տայ պալատին մէջ, - զրոյցներ կը տարածուին որ իրրեւ թէ հրձիգը ներքինի մըն է՝ զոհ ցածները ծածկելու համար: Եւ ուրիչ օր մը, երբ հորի մը մէջ թանկագին յախճապակիներ կը գտնուին, կը կասկածին, անխուսափելիօրէն, ուրիչ ներքինիներու վրայ:

Կայսրութիւնը վերահաստատելու մութ դաւադրութիւն մը պատրաստելով, հանրապետական պաչտօնատարներ կը ստիպեն փիւ Եին որ հեռանայ: 1924 Նոյեմբեր 5-ին չնորհազուրկ կայսրը, ամբողջ արքունիքը, չքախումբն ու ներքինիները, մօտաւորապէս 2000 հոգի կը լքեն պաչտօնատեղին: Ամէնքն ալ կը խուզարկուին:

Հ. Ա. Թ.

(Շար. 1)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԻՑՐՈՒԹԻ Ս. Հռիփսիմեանց վարժարանի տարեվերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յուլիս 31-ին: Ներկայ եղած է Յովհ.-Պետրոս Ժ.Ը. Կաթողիկոս - Պատրիարք: Յայտագիրը վարած է Լենա Քէօյլեան: Վարժարանին տեսչուհին զոյը Սեսիլ ներկայացուցած է հաստատութեան կրթական եւ դաստիարակչական գործունէութիւնը: Ծօսք առնելով Յովհաննէս - Պետրոս Ժ.Ը. գնահատած է Հռիփսիմեանց վարժարանի դերը, չեշտելով անոր կրօնական եւ ազգային նկարագիրը: Այս տարի վարժարանը 16 շրջանաւարտ ունած է:

×

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Հայոց առաջնորդը՝ Արամ եպիսկ. Քէշիշեան, Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի Կեդրոնական յանձնախումբի անդամ ընտրուած է, վանքուվըը դումարուած Խորհուրդի Շրջ. Ընդհ. Ժողովին կողմէ, ութ տարուան համար:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Լիսէօ թատերասրահին մէջ, Օգս. 1-ին, Համազգայինի Թատերախումբը ներկայացուցած է Գրիգոր Վահանի «Բախտին անիւը» կատակերգութիւնը, բեմադրութեամբ Համբարձում Սնապեանի:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Խրիմեան Կրթ. Հիմնարկութեան սրահին մէջ, Օգս. 6-ին, տօնուած է Խանասորի արշաւանքի 86րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ Վանլանթին Ազնիայի Հ.Ց.Դ. Զաւարեան կոմիտէութեան: Պրախմանական հանդիսութիւնը վարած է Գէորգ Տոլմաճեան: Ծօսք առած են Կրնաթիէլա Մարգարեան, Ռուբէն Մոզեան եւ Իսահակ Նիկողոսեան անդրադառնալով Խանասորի արշաւանքի պատմական նչանակութեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որու ընթացքին մեկնաբանուած են յեղափոխական երգեր:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Հ.Ց.Դ. Տան մէջ, Օգս. 10-ին, նչուած է Սեւրի Դաչնագրի 63րդ տարեդարձը, Խրիմեան Կրթ. Հիմնարկութեան եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հաստատութեան աչակերտութեան կողմէ: Դասախօսութիւն մը տուած է Պետրոս Համեան անդրադառնալով հայկական դատի հետապնդման պայքարի աչխատանքներուն, ահաբեկչական գործողութեանց եւ տեղեկութիւններ տուած Սեւրի Դաչնագրի՝ Հայաստանի վերաբերող տրամադրութիւններուն մասին:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈՒՐՈՒՄԸ

Գ.

- Զօլա՞ն, Զօլա՞ն, կը չարունակէր երիտասարդը՝ կանչած աղջկան առջեւ, նայուածքը անոր աչուըներուն մէջ մխրճելով, պէտք է կարդալ Զօլան, օրիորդ ... կ'ուզե՞ք կարդալ:

- Ինչո՞ւ չէ, տոքթոր, կը թոթովէր Սոֆի, քանի որ դուք կ'ուզէք ...

- Այո՛, կ'ուզեմ, կ'ուզեմ որ զարդանաք, օրիորդ, արժանի էք զարդանալու. ահա այս վայրկեանէն մատենադարանս ձեր տրամադրութեան տակ կը դնեմ: Եկէք, խնդրեմ, եկէք ցոյց տամ ձեզի:

Ու բռնելով մանկամարդ աղջկան ձեռքէն, որ բոլորովին չուարած էր, քաչեց տալու յարկաբաժինը, դռները փակելով իրենց եաեւէն:

Իր երազած ու խենթի պէս ըղձացած էակին հետ այդպէս առանձնատիակ, պիտութեան, զրականութեան եւ մոլեռնութեան մարզուն մէջ պզտիկ ու վաղանցիկ պայքար մը մղուեցաւ: Իր նպատակին այդքան հեչտօրէն հասած ըլլալու մտածութիւնը արդէն բարոյական ու ֆիզիքական ալ զոհացումով մը կը թուլցնէր, կը մեղմացնէր իր վայրագ տրամադրութիւնները, որոնք օրերով այրեր տոչորեր էին իր էութիւնը: Հիմակ, մէկ թափով, կըրնար տիրանալ անոր, բոլոր իսկական հրապոյրներուն, մարմնական բոլոր այդ չբնորհներուն:

Հիմակ որ զանիկա իր մօտ բերած էր, եւ վստահ որ ա՛լ ան պիտի չփախչէր, կամաւորապէս կ'ուզէր հեռացնել զերազդն ու այնքան մոլեզնօրէն սպասուած, փափաքուած րոպէն, որպէսզի եաքէն ան չա՛տ աւելի ուժգին, աներեւակայելի եւ խորին ըլլար: Եւ յետոյ պէտք էր վերջապէս իրականօրէն ապրիլ վիպական դիցազնի մը կեանքը: Իր այս յիմար կամ-ութիւնը իր տրիփներուն եռուզեռին մէջ մղձաւանջ մը եղած էր: Կիրքի յուզեցման դործին մէջ անհամբեր աճապարանք մը որքա՜ն տափակ ու ռամիկ ժեսթ մը պիտի ըլլար իր կողմէ: Ամէն բան արտաչարժ բանաստեղծութեամբ մը եւ տրամաթիկ վիպականութեամբ մը չըջապատելը ընդհակառակը որքան գրուագական էր ու հաճոյալի իրեն համար:

Իր տարփանքի տիրացումի ահեղ պէտքին մէջ, հպարտութեան մը ծառացումը կը զգար, մեծանուն ամիրայի մը թոռան՝ որեւէ հասարակ աղջկան մը ֆիզիքական չնորհներուն առջեւ խոնարհելու, քաչկառուելու, հառաչելու նուաստութեան ըմբռնումը: Չէ՛, ամէն գնով, այս ստորնութեան պիտի չենթարկէր Մարկոս ամիրային յիչատակը: Իր երազներուն, իր բաղձանքներուն առարկան պէտք էր որ մղուէր, վազէր մինչեւ իրեն աղերսական խոյանքով, լալահառաչ իր սէրը, իր գերդուանքը մուրար, իր ոտքերուն պըղլուէր, մարմնին վրայէն սողոսկէր մինչեւ իր չրթները, տափանքի մոլեգին տապըլտուքներով, հեչտախոտութեան լպիրշ ու ալ անվերապահ չարժումներովը, ու ինք, վերջապէս, կարեկցաբար, պիջանէր զոհացում տալ այդ անդիմադրելի պահանջին, ու, նկատումներու խենթ մոռացումով մը, ա՛լ ինքն ալ իր կիրքերուն, իր տրիփներուն հոսանքին անձնատուր ապրէր զերազդն ու անմահական վայրկեանը: Ու երեւակայուած այս զառանցոտ պատկերին թելադրութեանը տակ, երիտասարդը, չղագրգիռ եւ ինքնակորոյս, յանկարծ կը լարուէր բազուկներուն վրայ, աչուըները լայնարաց, ճակատը քրտնաթաթաւ:

- Օ՛հ, Սոֆի՛, Սոֆի՛:

Ու կ'իյնար նորէն չնչասպառ ու ոչնչացած:

. . . . . .

Շատ չանցած, ամիրային աղջիկը բոլորովին անձնատուր եղաւ մանկամարդ աղջկանը. տան մէջ ամէն իչխանութիւն անոր յանձնեց: Սկսաւ ա՛լ զրեթէ դուրս չելլալ իր սենեակէն: Շաբաթը մէկ կամ երկու հեզ միայն, իր յուեբժական սեւեռով փաթթուած, Սոֆիի թեւին կռթնելով՝ եկեղեցի կ'երթար: Եւ ամէն անդամ որ այդ տարօրինակ զոյգը երեւար հոն, իրարանցում մը առաջ կու գար. փոխուած մը կը սկսէր ականջէ ականջ, հեռուէ հեռու նայուածքներ փոխանակուելով:

- Քա նա՛, ամիրային աղջիկն է...

- Կիւլիւկին աղջկանը թեւը մտած. վո՞ւրկէ վուր իրար գտան ատոնք:

(Շար. 130)

Այրի Տիկին Անարէ-Արթիւր Փանոսեան, Պ· Ֆիլիփ Փանոսեան, Օր· Արշալոյս Փանոսեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր՝

ԱՆՏՐԷ-ԱՐԹԻՒՐ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգս· 22-ին, 50 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Օգս· 26-ին, ժամը 8·30-ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ԻՍԻ
Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Կիրակի, Օգս· 28-ին, Իսիի Ս· Մարիամ Աստուածածին եկեղեցիին մէջ կը պատարագէ ու կը քարոզէ Մայր Աթոռ Էջմիածնէն ժամանած՝

ՄՈՄԻԿ ՎՐԴ· ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Կը հրաւիրուին շրջանի հայ հաւատացեալները ներկայ ըլլալու կրօնական արարողութեանց։

ՇԱՐՎԻԷՕ ՍՈՒՐԲ ՆՇԱՆ

Կիրակի, Օգս· 28, Տօն Գիւտ Գօտւոյ Ս· Աստուածածնի, առաւօտեան ժամը 10-ին, Շարվիէօ Ս· Նշան Հայ Աւաքելական եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ԱՐԵՂԱՑ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Սիրով կը հրաւիրուի Փոն ու Շերիի եւ Շարվիէօ շրջանի հայութիւնը՝ ներկայ գտնուելու արարողութեան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուին՝ Իզմիրի Գարաթաղէն, Ազատի եւ Սիրանոյշ Քիւրքճեան քոյրերը։ Ազատին նոր ամուսնացած էր Զանաք-Գալէցի արհեստով կօշկակար Արթին Արթինեանի հետ։ Ամուսնանալէն անմիջապէս յետոյ տեղափոխուած են Մարսէյլ՝ իրենց հետ տանելով նաեւ Սիրանոյշը, որ յետոյ ամուսնացած է պատկերահան-լուսանկարիչի մը հետ։ Ազատին ունեցած է երկու զաւակներ։

Փնտռողն է՝ Գայեանէ Քիւրքճեան, այժմ Սիմոնեան։ Լուր ունեցողներէ կը խնդրուի տեղեկացնել Գայեանէ Քիւրքճեան-Սիմոնեանի՝
Odos Sistou, n° 50, Nikea, Pirea - Grece.

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

PRÉFACE DE
DANIEL LEUWERS

ROUGERIE

EN VENTE
en librairie
ou
chez Haratch
Édition courante 48 F
Exemplaires numérotés
sur velin de Lana
95 F
plus frais d'envoi 6,30 F

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

COLONIE DE VACANCES
RETOUR

PARIS

le 28 août entre 17 h. 30 et 18 h. 30
avenue Paul Appel, 75014 Paris
(Porte d'Orléans, devant le stade).

LYON

le 27 août entre 18 h. 30 et 19 h.
devant l'église arménienne de Lyon
295, rue A. Philipe (ex rue Boileau)
Lyon 3e

VALENCE

le 27 août entre 20 h. 30 et 21 h.
devant la gare.

MARSEILLE

le 27 août vers 24 h. (minuit)
devant la porte du Chapître
(église des Réformés).

80e ANNIVERSAIRE DE LA NAISSANCE
DE
Aram Khatchatourian
Concert à Marseille
ABBAYE DE St. VICTOR
Vendredi 30 Septembre

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՑ

1983 - 1984 *տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը կատարուին ամէն օր երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 12։*

Աշակերտներու փոխադրութիւն վարժարանին օթօբաստով։

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

×

ECOLE MIXTE TEBROTZASSERE
CLASSES MATERNELLE, PRIMAIRES
ET SECONDAIRES DU Ier CYCLE

Les inscriptions pour l'année scolaire 1983-84 ont lieu chaque jour du Lundi au Vendredi, de 10 h. à 12h.

Transport des élèves par le car de l'Ecole.

DIRECTION
1, Bld. du Nord **LE RAINCY,** Tél. 381. 01. 72

ՇԱՀԱՆ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ԾԱՌԱՋ»

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
գին՝ 50 Ֆ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
գին՝ 50 Ֆ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
գին՝ 70 Ֆ

Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ
Դիմել՝ « ԾԱՌԱՋ »

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Մխիթեան, որբերու օգնութեան մարմինի տարեկան պարահանդէսը, Դեկտեմբեր 4-ին, ի նպաստ հայ վարժարաններու։

×

Հ· Բ· Ը· Մխիթեան տարեկան պարահանդէսը՝

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22

Մանրամասնութիւնները յետագային։

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ

Ս· Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈԵՄԲԵՐ 19

×

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Սեպտեմբեր 24-ին

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47

"Bugunkü gibi «Bunuz»ı pudulanmıyacaktı"

UN PARADIS POUR VOS VACANCES

... A DEUX PAS D'ATHENES

1983 - HOLIDAYS IN EVIA - 1983

une semaine
à partir de
2700 F
(avion + séjour)

— *PARIS / PARIS Transport aérien sur vol spécial*
(départ tous les samedis)
— *Les transferts aéroport* / Holidays In Evia / Aéroport
— *Le séjour en Demi-Pension* (petit dejeuner continental et dîner)

INSCRIPTIONS:

ANITA TACHDJIAN **ARPI BODURYAN**
au 296 37 70

*

POUR TOUT AUTRE RENSEIGNEMENT ET SEJOUR EN GRECE
DEMANDEZ NOTRE BROCHURE **« LA GRECE A LA CARTE »**
AUPRES DE : **VOYAGES VACANCES AU SOLEIL**
5, PLACE ANDRE MALRAUX
75001 PARIS
TEL. 296 - 37 - 70

Lic. 1539

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ
26
VENDREDI
26 AOUT
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.509 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.509

ՊԱՌԱԿՏՈՒՄ ԱՍԱԼԱ-Ի ԾՈՑԸ

Մամուլին ղրկուած երկար հաղորդագրութիւն մը (ֆրանսերէն չարադրուած) կը թուի հաստատել, չըլլանք մը ի վեր տարածուող այն լուրերը, ըստ որոնց պառակտում մը պատահած է Ա.ՍԱԼԱ.-ի (Հայաստանի ազատագրման համար հայ գաղտնի բանակ) ներսը: Կը խօսուէր «կարծր» եւ չափաւոր հոսանքներու մասին, այն տեսակէտը պարզելով թէ առաջինը յաղթած է, օրինակն ալ ցայտուն էր՝ Օրլիի ռմբափորձը: Այս հաղորդագրութիւնը, նախ կը չհաստ թէ ոչ ոք, ոչ մէկ խումբ, ոչ մէկ կազմակերպութիւն կրնայ՝ յանուն յեղափոխութեան ու ազատագրութեան պայքարին, այլասերել այդ պայքարը: Օրլիի ռմբափորձին առթիւ, որ ֆաշիստ կ'որակէ, հաղորդագրութիւնը կ'ըսէ թէ ան վերջին օրինակն էր Ա.ՍԱԼԱ.-ի ծոցը դանուող կարգ մը մարդոց վարուելակերպին եւ որոնք, յանուն հայ դատի, չահագործած են իրենց տանձարձակ գործունէութիւններով հայ երիտասարդ յեղափոխականները: Ցիշելէ ետք թէ հակաչարհակալ պայքարի դիմակին տակ, տարիներ շարունակ ռմբափորձեր գործուած են Եւրոպա թէ այլ երկիրներու մէջ, որոնց թիւրախը եւ նպատակակէտը այդ երկիրներու բնակչութիւնն էր, անմեղ մարդիկ սպաննելու յստակ մտադրութեամբ, հաղորդագրութիւնը կը յայտնէ թէ ինչ որ ծանօթ չէ, այն է որ Ա.ՍԱԼԱ.-ի անդամներուն մեծամասնութիւնը դէմ է այդ տեսակի գործերու եւ կը դատապարտէ: Եթէ ցարդ, սարսափի, սպառնալիքի, տուի գործածութիւնը չէզոքացնել պարկեշտ յեղափոխականները, կ'ուզկնէ, չէր կրնար չարունակուիլ եւ պայթեցուած ի վերջոյ Յուլիս 16-ին: Վերջապէս, հաղորդագրութիւնը ուժ կէտերով կը պարզէ Ա.ՍԱԼԱ.-ի այսօրուան պատկերը: Բաժանում մը կայ Յուլիս 15-ի եւ 16-ի դէպքերէն ետք: Այդ ռմբիրներուն ընդհմացողներն են, որոնք այդ բաժանումը կատարած են: Այդ ռմբիրներուն պատասխանատուութիւնը ամբողջովին կ'իյնայ միայն «մենաէր» անձին վրայ, ճանչցուած «Մուճահիտ» անունին տակ եւ գործող նաեւ զանազան անուններու տակ՝ Յակոբ Յակոբեան, Միհրան Միհրանեան, Վահրամ Վահրամեան: Անոնք որոնք կը չարունակեն գործել «Մուճահէտ»ի հետ հայ ժողովուրդի չահերուն դէմ կ'աշխատին: Յաջորդ հաղորդագրութիւնները եւ հրահանգները պիտի հրապարակուին յանուն Ա.ՍԱԼԱ.-ի «Յեղափոխական Շարժում»ի: Հաղորդագրութիւնը կը կրէ Օգս. 16 թուականը:

Օգս. 25-ին, Հինգշաբթի առաւօ, փարիզեան կարգ մը օրաթերթեր կ'անդրադառնային վերոյիշեալ պարագային, յատկապէս բաւական տեղ տալով ինչպէս՝ Լիպերասիոն, Ֆիկարօ և Քոթիտիէն, նաւագ՝ Լը Մաթէն:

ECLATEMENT DE L'ASALA

Ֆիկարօ այսպէս կը խորագրէ եւ ճշդեալ եւ թէ, ամիս մը առաջ, պառակտում մը պատահած է Ա.ՍԱԼԱ.-ի մէջ, ուրկէ թուական կարեւորութիւնը ծանօթ չէ, կ'ըսէ թէ նման չշուկներ կային արդէն Ֆրանսահայ գաղութին մէջ եւ կարգ մը հայ դեկավարներ (?) կը խորհին եղեր որ Լիպոնի անձնագոհ գործողութիւնը որոշուած էր ծառայելու համար որպէս «քաղաքական հակակչիռ» Ա.ՍԱԼԱ.-ի ռմբափորձերուն: Թերթը, ապա, մէջբերումներ կ'ընէ հաղորդագրութենէն եւ կը յիշէ զանազան անցուդարձեր:

LA BOMBE D'ORLY FAIT EXPLOSER L'ASALA

Նման խորագրի մը տէրը, անշուշտ, Լիպերասիոնն է, որ յիշելէ ետք, թէ հա-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՁԱՏԻ մասին, Հինգշաբթի օր, միակ նորութիւնն էր նախապահին հարցազրոյցը Մոնտի: Ոմանք չէին հաւկնար թերթի մը տրուած այս մենաշնորհեալ նախապատուութիւնը Հանրապետութեան նախագահի մը կողմէ, երբ կարելի էր հեռատեսիլէն ժողովուրդին խօսիլ, փոխանակ թելադրելու ժողովուրդին, որ հարկ է Մոնտ գրնել Նախագահին տեսակէտներուն ծանօթանալու համար...: Նախորդ օրն արդէն, կառավարութեան բանբերը յայտնած էր թէ Ֆրանսա ուժ ցոյց կու տայ, այն մտադրութեամբ որ քաղաքական լուծում մը կրնայ յաջողցնել:

ՄԱՐՍԷՅԻ մէջ, մաքսային սպասարկութիւնները Լիբանանէն եկող նաւ մը բռնած են ու չորսուկէս թոն հաշիշ գրաւած են (20 միլիոն Ֆր.): Պատասխանատուները կը հարցապնդուէին:

ՓԵՐՈՒՋԱԿՆԵՐՈՒ (բիւոռուզ) 90%ը կեղծ են եղեր, ըստ Ֆրանսական հակակեղծարարութիւն սպասարկութեանց: Բացի մեծ համբաւ վայելող դոհարավաճառներէ, որոնք ուշադրկի Ափրիկէէն կը ներածեն եւ որոնց կարելի է վստահիլ, հարկ է զգուշանալ: Մրգարեւ, Միացեալ Նահանգները Գերմանիայէն կը ներածեն ներմըն պլոճ անուն կերպնակալ նիւթ մը եւ քիչ մը աշխատելով վրան, երբեմն նոյնիսկ իրաւ արծաթով չրջապատելով Ֆրանսա կ'արտածեն...

ՓՈՓՈՐԻԿՆ ու մանաւանդ կարկուտը ուժեր գործեցին, Զորեքչաբթի օր, Հարաւային Ֆրանսա: Նիսի հռչակաւոր Փրոմընատ ան զ'Անկլէն, Մարսէյլի Քանըպիէռը անճանաչելի դիմագիծ առած են: Կարկուտի հատիկները այնքան խոշոր էին, որ Նիսի օդակայանն իսկ փակուած է երեւելիներն, որոչ ժամանակաշրջան մը: Ամէնէն մեծ վնասները կրած են, սակայն, բանակումի վայրերը եւ բանակողները Վառի եւ Ալփ-Մառիթիմի նահանգներուն մէջ:

ՄՈՐՀՐԴԱՑԻՆ իշխանութիւնները, վերջին ամիսներուն, երեւան հանած են պո-

---

ղորդագրութիւն մը ղրկուած է Փարիզի, Լոնտոնի եւ Պէյրութի Ա.Ֆ.Փ.-ի գրասենեակներուն, կարգ մը հատուածներ կը մէջբերէ եւ յատկանշական կը գտնէ, իր եզրակացութեան մէջ, որ հաղորդագրութիւնները ոչ Թեհրանէն, ոչ Դամասկոսէն կու գան, բայց կը կատածի, որ այս նոր հոսանքը, «նոյնիսկ եթէ մեծամասնութիւն է, միջոցները պիտի ունենա՞յ չէզոքացնելու Յակոբեան խումբի ռազմավարութիւնը, որ մօտ կը նկատուի Ասպու Նիտալի եւ Պաբսիկներուն»:

ASALA : SCISSION CHEZ LES TERRORISTES ARMENIENS

Քոթիտիէնն է այս խորագիրը դործածողը, որ լայն մէջբերումներ կ'ընէ. առանձին մանուկոր մեկնաբանութիւններ չընէր:

Աւելի կարճ անդրադարձ մը ունի Մութէն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՆՔՆԱԲԱՒ

—×—

Օր մը պատշգամը նստած, դուրսը կը դիտէի: Մեզի դրացի երիտասարդ այր ու կին մը, մեծահարուստ ընտանիքներու զաւակներ, միջոց մը իրենց եւրոպական սուղնոց կառքով կանգ առին իրենց տան առջեւ: Երիտասարդ տղան կառքէն իջաւ եւ մինչեւ տան դրան առջեւ քալելով ձայնեց տան աշխատաւորին: Կարծեցի որ ծանր բեռ մը ունէին կառքին մէջ: Մինչդեռ ընդամէնը երկու պզտիկ վալսթիք տոպրակներ են եղեր: Այս երկու տոպրակները յանձնուեցան աշխատաւորին որպէսզի տուն փոխադրուին: Ցետոյ այր ու կին իրենց ձեռքերը չարժելով տուն մտան:

Օր մըն ալ ուրիշ դէպք մը ուշադրութիւնս գրաւեց: Երիտասարդ ուրիշ այր ու կին մը, որոնք կը բնակին կառաւտուն ունեցող գեղեցիկ դղեակի մը մէջ, իրիկունը իրենց կառքը կեցուցին պարտէզին դրան առջեւ եւ տղան սկսաւ ճչակը հնչեցնել, որպէսզի դռնապանը լսէ եւ դուրս բանայ: Դռնապանը հոն չէր, կ'ուշանար ու երիտասարդ մարդը անվերջ ճչակը կը հնչեցնէր, հետզհետէ ջղայնանալով ու համբերութիւնը կորնցնելով: Քանի մը վայրկեաններ անցան, մինչեւ որ դռնապանը վազելով եկաւ ու բացաւ դուռը, որ ոչ կղպուած էր, ոչ ալ ծանր դուռ մըն էր: Ես զարմացայ երիտասարդ այր ու կնոջ այս վարմունքին վրայ: Որքան դիւրին էր իջնել, մէկ վայրկեանի մէջ դուռը բանալ ու անցնիլ, փոխանակ հոն այդքան

ընկագրական ժապաւէններու, նկարներու, ցուցադրութեանց ցանց մը: Ընկերութեան անօրէնը՝ Սեվրիուկով ութ տարի բանտարկութեան դատապարտուած է: Վրաստանի մէկ քաղաքին մէջ, օրինակ, որու անունը չի տար Կոմսոմոլսկայա Պրաւդան, ճաշարան մը յատուկ նիստեր կը կազմակերպէ եղեր 75 տոլարի մուտքի տոմսով մը:

ՌՈՒՄԲԻ վճռիֆոզը կը չարունակէ իրարանցում առեղծել, մանաւանդ օդանաւային դիծերու մօտ: Այսպէս, Էր-Ֆրանսի Պօյինկ մը որ Փարիզէն Մոնրէալ կ'երթար 300 համբորդով եւ Ռուասիէն ճամբայ ելած էր, երկու ժամ ետք ստիպողական կէտ մը կատարեց Շէնոնի (Իրլանտա) օդակայանը: Օդանաւը ճամբայ կ'ելլէին ետք, հոքէս մը նամակ մը գտած էր սա րովանդակութեամբ՝ ռումբ մը կայ օդանաւին մէջ: Ուրիշ օդանաւ մը, այս անդամ Թրքիշ Էռլայնզի, նոյն ճակատագրին ենթարկուած է, այլ, աւելի «զուարճալի» պատճառով...: Պոլսէն հաղիւ ճամբայ ելած (դէպի Միւնիխ), զերման ճամբորդ մը քունէն ցատքելով պոռացած է «ռումբ մը կայ պայուսակիս մէջ...»: Օդանաւը ետ դարձած է եւ մարդն ու իր ունեցածը խուզարկուած, մինչ ճամբորդը կը ջանար բացատրել որ անօթի ու քնատ էր եւ երազին մէջ տեսածը իրականութեան հետ չխոթած է...

«ՄԱՐԴԱԿԱՊԻԿ մը (կոռիյ) հոյակապ, 20 տարեկան, 1 մեթր 70, 130 քիլօ, կեանքի ընկերուհի մը կը փնտռէ, միասնաբար ապրելու համար պատուական մը մէջ»: Հռոմի կենդանաբանական պարտէզի այդ վրտէթին համար է, որ վերոյիշեալ ծանուցումը տրուած է համապատասխան մամուլին: Հռոմի զօն 20 միլիոն լիռ (100 հազար Ֆր.) կ'առաջարկէ, բայց եօթը տարի է այրի Պոնկօն դեր նշանած չէ դրուած...

երկար սպասելու, կառքին ճչակն ալ անվերջ հնչեցնելով բոլոր դրացիներուն ուշադրութիւնը հրաւիրելու:

×

Շատ անհաճոյ եւ ընդվզեցուցիչ է տեսնել թէ մարդ մը ուրիշ մարդ մը կը դրծածէ կամ կը ծառայեցնէ չափազանցեալ համեմատութիւններով: Այդ անհաճոյ արարքին հեղինակը՝ ինքը թերեւս չի նշմարեր թէ որքան զժգոհութիւն կը յառաջացնէ չհատգործուած ու այդ դէպքին ականատես դարձած մարդոց մօտ: Բայց չափազանցեալ չահագործում մը միշտ դժգոհութիւն կը պատճառէ: Ճիշդ է որ ամբողջ երկրագունտի վրայ դժուար է դտնել մէկ մարդ իսկ, որ ուրիշ մարդու մը կամ անհամար մարդոց չծառայէ, ուրիշ մարդոց կողմէ չգործածուի: Կեանքի բնական օրէնքն է այս. ինքզինք ամէնէն անկախ ու տիրական կարծող մարդն անդամ մէկու մը կը ծառայէ, մէկէ մը հրահանգ կը ստանայ, մէկու մը կը հնազանդի: Գործի մէջ, ընկերային յարաբերութիւններու մէջ, կամ ընտանիքի մէջ, ամէնուրեք, կեանքը իրարու մատուցուած ծառայութիւններու փոխ-յարաբերութիւն մըն է: Բայց այդ ծառայութիւնները կը փոխանակուին կամ պէտք է փոխանակուին մարդկօրէն, խղճմտանքի ահմանններուն մէջ, ծառայութեան ու վարձատրութեան արդար առեւտուրով: Մեր դարս չըլլանը բարմակոդմանի յեղաչրջումներու կարգին, իրագործած է նաեւ աշխատանքի յեղաչրջումը: Աշխատանքի մարդը պաշտպանուած է անհամար օրէնքներով: Այլեւս դրամն անգամ անգօր է ըստրուկ դնելու, մարդիկը չարաչար չահագործելու: Բայց աշխատանքի աշխարհր, ծառայութիւններու աշխարհին փոքրիկ, չատ փոքրիկ մէկ մասն է: Մարդիկ օրը ութ ժամ կ'աշխատին իրենց պաշտօնական գործին մէջ, բայց թերեւս տասնըվեց ժամ կը ծառայեն տարբ կամ անոր: Ատոր փոխարէն այդքան երկար տեւն ալ կ'օգտուին ուրիշներու ծառայութիւններէն: Այս տեսակ ծառայութիւնները ո՛չ թէ օրէնքին, այլ մարդու տրամաբանութեան ու խղճմտանքին պաշտպանութեան տակ են:

Մարդիկ կանուխ տարիքէն, տան ստորեայ ապրումներու ընդմէջէն պէտք է պատրաստուին ուրիշները չարաչար չըգործածելու եւ պէտք է վարժուին իրենք իրենց գործը տեսնելու, այսինքն ինքնաբաւ ապրելու: Ոմանք լուր անգամ չունին որ մեծ հանգամանութիւն է ինքն իր գործը սիրով կարենալ ընելը: Վա՛յ անոր որ սուրճ մը եփելու, թէյ մը պատրաստելու անդամ անպայման ուրիշի մը օժանդակութեան պէտք ունի: Վա՛յ անոր որ սեղանին վրայ ջուրի սրուակէն բաժակ մը ջուր խմելու համար ուրիշին կը հրահանգէ բաժակը լեցնել: Բայց մանաւանդ վա՛յ այն ծնողքին, որ զաւկի հանդէպ զերագոյն նուիրումի ու պաշտամունքի ինքնամոռացութիւններով այդ զաւակը կանուխէն չի վարժեցներ ինքզինքին եւ ուրիշին ծառայելու, չի սիրցներ աշխատանքը, աշխատասիրութիւնը, նուիրումը, տնական գործերով զրաղելու հաճոյքը, ուրիշի մը օգնելու երջանկութիւնը, կամ, ուրիշներու կոպիտ հրահանգներ տեղացնելու, ուրիշները չարաչար աշխատցնելու տգեղութիւնը:

Ի՛նչ ծնողքներ կան, որոնք իրենց զաւակներուն ճակտին վրայ կաթիլ մը քրտինք տեսնելու չեն հանդուրժեր:

- Ես ընեմ, զաւակս չյոդնի,- կը սիրեն ըսել անոնք:

Եւ այդ կերպով ալ մեծագոյն չարիքը կը գործեն թէ՛ իրենք իրենց, թէ՛ հասարակութեան, եւ թէ մանաւանդ իրենց զաւկին: Եւ զաւակը, որ պէտք էր կանուխէն սորվէր թէ քրտինքը բնութեան օրհնութիւնն է, ինչպէս անձրեւը, ինչպէս արցունքը, ընդհակառակն, կը հաստատայ որ ատելի է քրտինքը, թէ քրտինքը իր դասակարգին համար չէ, թէ քրտինքը ստեղծուած է ուրիշներու ճակատներուն համար...:

Ռ. Հ.

«ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ»Ն

ԻԲՐԵՒ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ ԺԻՐԱՑՐ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

(Ե. եւ վերջ)

Նահանջի հրատարակութեան տարին, Շահնուրի սերնդակիցներէն աւելի ճիշդ *ընորոշումով՝ «Փարիզի տղաք»ներէն Գեղամ Ֆէնէրճեան կ'ընէ խիզախ հատուածում մը: Անդրադառնալով Շահնուրի վեպին՝ ան կը գրէ Փարիզի «Զուարթնոց» դրական հանդէսին մէջ.*

«Ապագայ չրջաններուն համար «Նահանջ»ը կարեւոր վաւերագիր մը պիտի ըլլայ Եւրոպա ինկած հայ սերունդին մասին, որ, արմատախիլ եւ ինքնակորոյս, ... անյայտացման վտանգը կը դիմաւորէ քիչ առ քիչ» (30):

Ճիշդ է Ֆէնէրճեանի գրած տողերուն տարին՝ 1929: Այսօր, կէս դար անց, նման հատուածում մը ոչինչ պիտի ունենար հետաքրքրական: Քանի որ, մինչեւ այսօր, թաւալող տասնամեակները, հանդրուան, առ հանդրուան, եկան հաստատելու չահնուրեան դերագոյն ճշմարտութիւնը:

Թերեւս Ֆէնէրճեանի հատուածումին կը ցելու է տողատակի ծանօթագրութիւն մը մխայն, ցոյց տալու համար թէ անցնող մէկ-երկու տասնամեակներուն, ճիշդը գան ու կ'ըլլան անջատ հայ գաղութներու պատմութիւնը գրելու: Գիրքով հրատարակուածներ ալ կան. հայերէն եւ օտար լեզուներով: Ծանօթ է, որ պատմութիւնը՝ դիտութիւն է: Պատմական գիրքերը՝ դիտական հիմունքներու վրայ կը պատրաստուին: Սակայն եւ այնպէս, Շահնուրի գեղարուեստական երկը՝ Նահանջը, նաե՛ւ իր այլ գործերը, նոյնքան եւ աւելի վաւերական, տակաւն պատմագիրք կը հանդիսանան իրենց ժամանակներուն: «Պատկերազարդ Պատմութիւն Հայոց»ը նաե՛ւ մեր ժամանակներուն:

Գրիգոր Շահինեան կը գրէ.

«Կարելի է մտածել, եւ Նահանջ-ի մեկնաբանիներէն շատերը այդպէս մտածած են, թէ միտումնաւոր վէպ մըն է Շահնուրի առաջին ստեղծագործութիւնը, որուն հիմնական ստորոգելին հայապահպանութեան եւ ազգային ինքնապաշտպանութեան անհրաժեշտութենէն ծնած գաղափարախօսութիւնն է» (31):

Շահնուր ի՛նք կը յայտնէ այս նոյն տրամադրութիւնը, 1963 *թուականին*, «Գրականութենէն Անդին եւ Այլուր» *յօդուածին մէջ: Ան կը գրէ.*

«Այն գաղափարը որ մատնանիշ կ'ընլայ, ...այդ գաղափարը ազգինն էր, իմս ըլլալէ առաջ: Ան կ'եռար եւ կը բորբոքէր գաղթական ժողովուրդին մէջ, երբ եկաւ եւ բիւրեղացաւ գանազան երկերու մէջ, որոնցմէ մէկն է միայն Նահանջը: Այլ խօսքով, գրագէտները ժողովուրդին տուին ա՛յն՝ ինչ որ ժողովուրդինն էր, գաղափարը փոխադրելէ վերջ բնազանցական գետինէն դէպի արուեստի մարզը: Եւ ուրախանալի է հաստատել թէ Հայը ամէն ինչ կ'օգտագործէ, նոյնիսկ արուեստը, հրահրելու համար ինքնապաշտպանութեան գաղափարը, ամէն առիթ՝ բանի կը տեւէ եւ կը սաստկանայ օտարացումը:

«Հայը կ'օգտագործէ... նոյնիսկ Նահանջի նման սիրային վէպ մը, ...որովհետեւ վէպին ազգայնական ուղղութիւնը (*օրհնաթաթախն*) նշդիւ կը համապատասխանէ այն ուղղութեան, զոր այսօր իրենցը ըրած են հայութեան բոլոր հատուածները անխտիր» (32):

Այո, ճշմարտութիւնը, իրականութիւնը, Նահանջէն յիսուն տարի ետք, կը մնան ճշմարտութիւն, իրականութիւն: Տխուր եւ սպառնացայտ: Թէեւ Սփիւռքը, սփիւռքահայութիւնը ջերմացնող շուշեր կը հասնին հողէն, մայր հողէն, սակայն աւերը կը շարունակուի, եւ Շահնուրի բառերով՝ «կը պլպլայ հայութիւնը, ...ան կը պլպլայ մինչեւ որ մարի» (33):

Աւելի քան կէս դար ետք՝ հայրենի գրողը, իր Հայկական Էսխիլներու երկրորդ դիրքին մէջ կը տառապի նոյն տագնապով, քանի որ ան՝ Եօթգլխանի հրէշը, որուն անունը «Նահանջ» է մկրտուած, անգուսպ, անսանձ կը շարունակէ հարուածել ու հնաճել: Հայրենի գրողը կ'արձագանագրէ.

«... Աբրահամի Հայը նման է պառոյցի կոյտի: Գիտես, որ իմ բառերը չեն, Սփիւռքի մեծերից մէկն է ասել: Եւ ուրեմն, «Ամերիկա մեկնողները՝ հինգ բիլօ, Եւրոպա գտնուողները՝ տասնըհինգ բիլօ, իսկ Պէյրութ գուցէ 50 բիլօ, բայց բոլորն ալ դատապարտուած են, ի վերջոյ հալելու...» (34):

Այսքան յուսահատական եւ անզօր գոյավիճակին մէջ, տակաւին սեփական ժողովուրդին թաքուն ուժերուն հանդէպ թաքուն յոյսեր կը պահուին Շահնուրի մօտ: Ո՞վ չի յիշեր «Ազատն Կոմիտաս»ին շուրջ ստեղծուած թոհուբոհը 1970 թուականին: Ճիշդ այդ յօդուածին առաջին պարբերութեան մէջ կը գտնենք հազուադիւտ փայլատակում մը այս ուղղութեամբ: Շահնուր կ'ըսէ.

«Կը խորհիմ որ մեր աշխարհը բան մը պիտի չկորսնցնէ, եթէ իր երեսէն Հայը անհետանայ վերջնական չհացումով: Բայց ան բան մը պիտի շահի անկասկած եթէ Հայը արդիւնաւորէ անգամ մը եւս, իր հանճարին թաքուն ուժերը:

«... Եւ եթէ պատահի որ հայ ժողովուրդը ընդերքէն փայլատակէ ինչ որ ըստեղծագործ ուժ է, եւ եթէ պատահի որ այդ ուժը գտնէ իր կիսարկման յատուկ տարրը, կասկած չկայ որ նոր գեղեցկութիւն մը աւելցած պիտի ըլլայ աշխարհի գեղեցկութիւններուն վրայ...:

«... Այն պարզ իրողութիւնը թէ Հայը կրցեր է դիմադրել դարերու խորտակիչ ճնշումին, ինքնին արդէն յաղթանակ մըն է, փոյթ չէ թէ ան եղած ըլլայ լուռ յաղթանակ մը...: Նոր յաղթանակը պիտի գայ ա՛յսօր եւս, բանի որ անցեալի մէջ ան մեզ շնորհուած է բազմիցս, եւ մենք այսօր կրնանք թուել անոնցմէ չորսը - Ս. Մեսրոպ, Կոմիտաս, Կաթողիկէ եւ Անդրանիկ» (35):

Նահանջէն յիսուն տարի անց, այսօր, *մեզ չրջապատող սփիւռքեան մթնոլորտին մէջ տակաւին կը յամենայ՝*

«Հիմ, շա՛տ հին մեղեդին»:

Միաժամանակ զգաստութեան եւ զգօնութեան չեփորները կը հնչեն բարձրագոչ ղօղանջ: Բիւրթ ու դժխեմ հրաւէր, որուն կարելի չէ ունկ չդնել, որուն կարելի չէ չընդառաջել:

Նահանջի հրատարակութենէն աւելի քան կէս դար ետք, այսօր, *եթէ երբեք տակաւին ան կը չարունակէ պահել իր այժմէութիւնը, եւ իր վրայ կեդրոնացընել հայրենիքի եւ սփիւռքի գրական եւ մտաւորական աշխարհի հետաքրքրութիւնը, այդ մէկը ոչ միայն չնորհիւ իր չմաշող ոճին, գրական ու գեղարուեստական բացառուող արժանիքներուն, այլ եւ չեզոտակի կերպով անոր համար, որ սփիւռքահայ ընկերային, հասարակական եւ քաղաքական այն բոլոր երեւոյթներն ու պատճառները, որոնք մղեցին Շահնուրը ըմբոստութեան եւ բարձրագոչ ազատագրին՝ Նահանջին, այսօր տակաւին կը չարունակեն քաշկռտել իրենց դոյութիւնը, հակառակ կատարուող ինքնաքարացումի փորձերուն, հոս ու հոն գործադրուող նեղ բարկումներուն ու չպարումներուն եւ բայց՝ կամայ ու ակամայ նահանջներուն:*

Սփիւռքահայ գրաքննադատութեան մէջ գտնուեցաւ միայն մէկ գրագէտ, որ քննադատական յօդուածի մը մէջ գրած է, թէ Նահանջը հինցած եւ ժամանակավրէպ գիրք մըն է (36): Ինչպէս ըսուեցաւ՝ մեկնաբանի երեւոյթ մը, իրապէս բացառութիւն: Թերեւս կարելի էր չյիշատակել այս պարագան, եթէ անով պայմանաւորուած չըլլար Շահնուրի հետեւեալ խորհրդածութիւնը.

«Արդարեւ, իմ մեծագոյն փափաքս այն է, որ այդ գիրքը հինցնայ եւ կորսնցնէ գոյութեան ամէ՛ն իրաւունք: Հեղինակի մը համար, որ ընկերային ախտ մը մատնանիշ ըրած է, ոչինչ այնքան բերկրալի է որքան իր գիրքին անհետացումը, իբրեւ ուղղակի հետեւանք ախտին բժշկումին: ...Իցի՛ւ թէ վերջ գտնէ օտարացման վտանգը եւ կորսուի նոյնիսկ (հոս կը կըրկնեմ Նահանջի վերջին տողը) եւ կորսուի նոյնիսկ «*այդ հի՛ն, չատ հին մեղեդին՝ բոլորին ծանօթ*»» (37):

Շահնուր այս տողերը գրի առած է 1963ին, իր ծննդեան 60ամեակին օրերուն: Այսօր, քսան տարիներ ետք, Շահնուրի ծննդեան 80-ամեակին, կարելի՞ է աւելի յարմար մաղթանք մը բանաձեւել:

30.- Գ. Ֆէնէրճեան, *Նոր Գիրքեր*, «Զուարթնոց», թիւ 6-7 (Դեկտեմբեր 1929), էջ 303:

31.- Գ. Շահինեան, *Նչ. աշխ.*, էջ 31:

32.- Շ. Շահնուր, *Ջոյդ Մը Կարմիր Տետրակներ*, էջ 91:

33.- Շ. Շահնուր, *Նահանջը Առանց Երգի*, էջ 125:

34.- Վար'դգէս Պետրոսեան, *Հայկական Խաքիզներ*, Պէյրութ, Հրատարակութիւն «Ալբափրես»ի, 1983, էջ 261:

35.- Շ. Շահնուր, *Ազատն Կոմիտաս...*, էջ 5-6:

36.- Տես՝ Անտոն Կազէլ, *Գրական Ձըրոյց*, «Շարժում» ազգային, հաղաքական եւ գրական թերթ, Կ. Պոլիս, 27 Յունուար 1930:

37.- Շ. Շահնուր, *Ջոյդ Մը Կարմիր Տետրակներ*, էջ 97-98:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԺԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ ՓԱՑԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

Ծերուկին այս մանրամասնութիւնները տուած պահուն,-- ըսաւ Լեռնեան,-- օտարական աղջիկը, աւելի ու աւելի կը մօտենար ինծի. իր ամբողջ էութիւնը անճկութիւն կը դուրկը: Ուզելով աւելի պաշտպանել զինքը, ինծի մօտ քաշուեցի ու բազուկովս գրկեցի իր դողահար իրանը... Մատներուս տակ կ'իմանայի գրեթէ իր սրտին բաբախումը... Նոյնքան տենդավառ էր նաեւ կուրծքիս հեւքը, չգիտեմ, պատմութեա՞ն ազդեցութեամբը, թէ օրիորդին ջերմիկ մաերմութեամբը... ըստոյգ է որ առաջին անգամ մորթիս այնքան մօտ կը զգայի իգական մարմինի մը խորհրդաւոր դիւթանքը:

Բայց ծերուկ առաջնորդը չարունակեց. «Այդ օրը յիմարացած հայրը դուրս չեկաւ իր առանձնոցէն: Ֆիտելիս աղջիկը փոխադրած էր իր ննջասենեակը, ուր ան կը հանդչէր անկողնին վրայ:

«Իրիկուան դէմ Պառպառա իր մօտ կանչեց բանտապահը, Տիապօլօն:

«- Լսի՛ր, Տիապօլօ... ձայնս մարած է, աչքերս արիւնով լեցուած... ամէն ինչ կարմիր կը տեսնեմ, ամէն ինչ - սեւ.... Մի գուցէ այս դիշերէն վերջ վազուան արեւը տեսնելու արժանի չըլլամ... Տիապօլօ՛, իմ հաւատարիմ ստրուկս... քո - մայքներուս հոլու կամակատարը... ցեղիս հոգեվարքի այս դիշերը, վերադրյն վարձատրութիւնը պիտի տամ քեզ... Ապա ուրեմն, մօտեցիր որ փսփսամ ականջիդ... Տիապօլօ, այս դիշեր քոնն է աղջիկս... վայլէ ու բզկտէ... մինչեւ լոյս խաղալիքդ ըրէ կիրքիդ ու կատաղութեանդ... մինչդեռ չծագած, կ'ուզեմ որ իր անչունչ մարմինը ցոյց տաս ինձ... Դէ՛հ, կորսուէ...

Այս եղերական մանրամասնութիւնը չըկրցաւ մոիկ ընել օտարուհին: Ան փակեց ականջները ու դէմքը ծածկեց կուրծքիս վրայ... մատներով չոյեցի իր դանդրահեր գլուխը, որ հպումիս տակ կը հեծեծէր աղաւնեակի նման...

Ծերուկը մեզ դուրս հրաւիրեց մատուռէն ու մեզ կեցուց յարակից դրան մը առջեւ, զոր հրելով մեզ ցոյց տուաւ հնօրեայ անկողին մը, աւերակ բոյնի մը չափ տխուր:

«- Ահաւասիկ աղջկան ննջասենեակը, - ըսաւ ան, - արբապզծութիւն մը ընելու վախով կը զգուշանամ միշտ մտնելէ կուսական այս սենեակը. ինչպէ՞ս հայր մը հրամայեց հոս մտնել գիշախանձ էակի մը, որպիսին էր Տիապօլօ:

«Այն գիշեր խաւարը իջաւ մղձաւանջի չափ ծանր ու այլանդակ... Ու կէս գիշերուան մօտ անկիկա, Պառպառա, դուրս եկաւ իր առանձնոցէն, ու դողունք, չարագուշակ, դիւային հետաքրքրութեամբ սողոսկեցաւ սա միջանցքէն դէպի աղբին ու կանգ առաւ սա մութ անկիւնը... Անկիկա կը սպասէր լսել Տիապօլօյի դժոխային ու լպիրշ հեշտանքին քրքիջը, կը սպասէր լսել իր աղջկան տառապանքի հծծիւնը, կամ հոգեվարքին հռնդիւնը... Իր կեանքին վերջին րոպէներուն ան կ'ուզէր ապահով ըլլալ թէ մարած է ամէն ինչ ու իսպառ անհետ իր վերջին ժառանգութիւնը...

«Բայց անիկա տեսաւ անհաւատալին...»

«Կէս գիշերուան մոայլ լռութեան մէջ, բացուեցաւ Շիմէոայի ննջասենեակի դուռը. Տիապօլօ կանթեղ ի ձեռին դուրս եկաւ անկէ: Բայց մինակ չէր անիկա... Իր աջը բռնած, իբրեն կը հետեւէր սպիտակազգեստ Շիմէոան...

«Անոնք զգուշօրէն սկսան այս առնդուխէն վար իջնել... Պառպառա հետեւեցաւ անոնց... տեսի՛լք մըն էր արդեօք, հարց կու տար ինքզինքին խելագար հայրը... Տիապօլօ հոլու էր ու թրթռ հաւատարիմ նժոյգի նման, աղջիկը ժպտուն, երջանիկ, որպէս թէ իրեն տրուած ըլլար գիշերգոյն աւետիսը... Ո՞ւր այդպէս սա - կայն»...

Այս պատմելով միասին, մեր ծերուկ առաջնորդը կրկին սկսած էր մեզ իջեցնել սանդուխէն վար... Մօտս, քաղցր էակ սանդուխէն վար... Մօտս, քաղցր էակ մը կը կռթնէր ինծի թեւանցուկ... Անոր աչքերը լայն բացուած էին ու կ'ակնկալէին բարի ու արդար վախճան մը այս մոլար հէքեաթին...

Իշանք, իշանք վար, միշտ ծերունիին հետքերուն վրայէն, մէկ սանդուխէն միսը, աւելի ու աւելի մխրճուելով սառն ու խաւար դեհենափորի մը մէջ... պատերուն վրայ մեր ստուերները կը պարէին այլ ընդ այլոյ ձեւերով կամ կը կորսուէին քրվնոտ անառեսանելի խորշերու խորը...

(Շար. 10)

ՋԻՆԱՍՏԱՆԻ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԳԱՆՁԵՐՈՒՆ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

———×———

Բ.

Փեքինի մէջ յաջորդ օրն իսկ Թանզարանի պաշտօնեաները գործի վրայ են։ Անոնց կը միանան երկու երիտասարդ կամաւորներ՝ նոր վկայեալ ուսանողները, - Նա Շինկ-Լինկ եւ Վիւ Եու-Շանկ։ Պէտք է ամէն ինչ ցուցակագրել, վաւերագրել, - տեղւոյն վրայ դրած են հատուկտոր ցանկը միայն։ Համբերատար, հսկայական աշխատանք, մանաւանդ որ կը հրահանգուի ժողովուրդին առջեւ Թանզարանը բանալ Հոկտեմբեր 10-ին։ Տակաւին պատրաստ չեն, եւ սակայն, հոդ չէ՛· պիտի բանան։ Հոկտ· 10-ին, ժամը 9-էն սկսեալ, թերեւս աւելի քան 100 հազար հոգի կը խռնուին, հիացական նկարներուն, ժառանգութեան, յախճապակիներուն առջեւ։ Հանդիսաւորութիւնը, այդ օր, իրապէս բան մը կը նշանակէ· այդ գանձերը կը պատկանին Չինաստանին· ժողովուրդին· եւ այլեւս՝ ընդմի՛շտ։

Ընդմի՞շտ··· Վեց տարի եառ վարագոյրը կը բացուի տրամիւ երկրորդ արարին վրայ։ 1928-ի Յուլիսին, Շանկ Քայ-Շէքի բանակները կը մտնեն Փեքին։ Սակայն, 1931 Սեպտ· 18ին ճափոն կը դրաւէ Մանջուրեան եւ հոն, վեց ամիս եառ, Փիւ Երին կը հաստատէ խամաճիկ պետութեան մը գլուխը։ Պատերազմը զգալի է։ Շանկ կը հրահանգէ որ Փեքինի հաւաքածոն անվնաս պահուի։ 1932 Թուականը կ'անցնի մտահոգութիւններ դամբելով։ Նա եւ Վիւ, ուրիշներու կարգին, կը գտնեն անոնց պարունակութիւնը, - ցուցակագրումը այնքան առաջ տարուած է՝ որ կարելի է ընտրել ամէնէն կարեւոր արժէքները· իրապէս որ կարելի չէ ամէն ինչ փոխադրել։

1933-ի գարնան, մօտ 20·000 մտուկ պատրաստ են արդէն, ներառեալ՝ արքայական արխիւը, ձեռագիրները, հազուագիւտ գիրքերը։ Այդ մասին ամբողջ Փեքինը տեղեակ է եւ մթնոլորտը կը ծանրանայ· այս փոխադրութիւնը կը նշանակէ թէ կառավարութիւնը կը համակերպի լքելու քաղաքն ու իր բնակչութիւնը՝ իրենց ճակատագրին։ Պիտի չփորձուի՞ն արգիօք ծախել այդ հաւաքածոները՝ վճարելու համար բանակ ու թնդանօթ։ Նա պատնէշքի նամակները կը ստանայ։ 1933 փետրուար 5-ի դիշերն է որ առաջին կառախումբը - զինուորականներէ առաջնորդուած տանեակ բեռնակառքեր - ճամբայ կ'ելլեն պալատէն դէպի կայարան, մութին, - առ ի խոհեմութիւն՝ վերջալոյսէն սկսեալ կրակմամբ հաստատուած է արդէն։ Առաջին երկու չոգեկառքերը ճամբայ կ'ելլեն արշալոյսին։ Անոնցմէ իւրաքանչիւրին մէջ տեղ գտած են Նա եւ Վիւ։ Մինչեւ Մայիս 10 չորս այլ կառախումբեր պիտի հետեւին անոնց։

Նանքէնի մէջ, սակայն, ոչինչ պատրաստ է տակաւին· զեռ նոր կը սկսին յարմար չէնքերու կառուցման։ Մնուկները ու ընկերացողները ինքզինքնին կը գտնեն Շանկայ, զաղարի մը համար՝ որ երեք տարի կը տեւէ։ Ահկէ օգտուելով, կը չարունակեն ցուցակագրումը եւ կ'ընտրեն, առժամապէս, կարեւոր կտորներու 80 մնուկներ՝ զորս Չինաստան կը ցուցադրէ Լոնտոնի մէջ 1935 Նոյեմբերէն 1936 Մարտ։ Յաջողութիւնը անհնարին է։ Այս անգամ, սակայն, Շանկայի բնակչութիւնն է որ կը դանդաղի, - ցուցադրուած գանձերը արդէօ՞ք պիտի վերադառնան։ Ժամկնած՝ անհրաժեշտ է ցուցադրել զանոնք, որպէսզի իւրաքանչիւր թերահաւատ (կասկածամիտ) ցանկը արձանագրէ։ Անգլիական մարտանաւ մը կ'երկերակայի հաւաքածոյին՝ որուն կը հրահանգեն չին պաշտօնեաները։

Եւ երբ հաւաքածոն եա, Չինաստան վերադարձնող նաւը, մեքենական խանգարումով, կ'ուշանայ Մարսէյլի նաւահանգիստը, չար բերանները լեզու կ'ելլեն·-«Պատրուակ մը, - կ'ըսեն, ծածկելու համար վաճառքը, դողութիւնը»։ Անհրաժեշտ կ'ըլլայ, վերադարձին, Նանքէնի մէջ կըրկին ցուցադրել ամէն ինչ։ Ոչինչ կը պակսի։

1936-ի Օգոստոսին, իրապէս, վերջապէս պատրաստ են Նանքէնի չէնքերը, - երկաթակազմ կրպակիւղ երեք յարկեր՝ փապուղիով մը բլուրին մէջ բացուած քարայրի մը միացած։ Շանկ Քայ-Շէքի անձամբ պարտականութիւն առած է տոքթ· Հան Լի-Վիւին՝ հաւաքածոն հոն անվնաս տեղաւորելու համար։ Այս նպատակով՝ նիւթական ոչ մէկ խնայողութիւն։

Տոքթ· Հան կը կասկածի, սակայն, որ Նանքէնը եւս հանդրուան մը միայն հանդիսանայ, - ճափոնի յարձակողական մրտադրութիւնները օր ըստ օրէ աւելի յստակ կը դառնան։ Անհրաժեշտ է նախատեսել երկար դադար մը եւ չատ աւելի դիմացկուն ծրարումներ, եթէ նոյնիսկ մինչ այդ ոչ մէկ առարկայ վնասուած ըլլայ։ 1936-ի ամրան, Շանկայի դատարկապորտները տարօրինակ տեսարանի մը ներկայ կ'ըլլան, - Պատկառազդու, լուրջ մարդիկ, պանդոկի մը երրորդ յարկէն վար կը նետեն հատարակ ամաններով լեցուած երկաթեայ անուտներ, յետոյ բակ կ'իջնեն՝ արգիւնքը ստուգելու։ Եթէ պլըտակները կոտրած են, գլուխները կը չարժրտկեն, կը փորձեն ազէտը դարմանել եւ քիչ եառ նոյն դործողութիւնը կը վերսկսին։ Եթէ ամանները չեն վնասուած՝ ուրախութենէն կը պարեն։ Տոքթ· Հան աւելի լաւ մտիկոյը չէ գտած՝ կայսերական յախճապակիները անվնաս պահելու համար։

1937· առաջին ահաւոր տարին։ Հիւսիսային Չինաստանի մէջ, Յուլիսին, չինական եւ ճափոնական ուժերուն միջեւ ծայր կու տայ պատերազմ մը՝ որ պիտի տեւէ ութ տարի։ Յուլիսի վերջին իսկ ճափոնները կը գրաւեն Փեքինը։ Օգոստոսին, կռիւ է Շանկայի մէջ՝ զոր, պաշտպան Չինաստանի զինուորականներէ առաջնորդուած տանեակ բեռնակառքեր - ճամբայ կ'ելլեն պալատէն դէպի կայարան, մութին, - առ ի խոհեմութիւն՝ վերջալոյսէն սկսեալ կրակմամբ հաստատուած է արդէն։ Առաջին երկու չոգեկառքերը ճամբայ կ'ելլեն արշալոյսին։ Անոնցմէ իւրաքանչիւրին մէջ տեղ գտած են Նա եւ Վիւ։ Մինչեւ Մայիս 10 չորս այլ կառախումբեր պիտի հետեւին անոնց։

Նանքէնի մէջ, սակայն, ոչինչ պատրաստ է տակաւին· զեռ նոր կը սկսին յարմար չէնքերու կառուցման։ Մնուկները ու ընկերացողները ինքզինքնին կը գտնեն Շանկայ, զաղարի մը համար՝ որ երեք տարի կը տեւէ։ Ահկէ օգտուելով, կը չարունակեն ցուցակագրումը եւ կ'ընտրեն, առժամապէս, կարեւոր կտորներու 80 մնուկներ՝ զորս Չինաստան կը ցուցադրէ Լոնտոնի մէջ 1935 Նոյեմբերէն 1936 Մարտ։ Յաջողութիւնը անհնարին է։ Այս անգամ, սակայն, Շանկայի բնակչութիւնն է որ կը դանդաղի, - ցուցադրուած գանձերը արդէօ՞ք պիտի վերադառնան։ Ժամկնած՝ անհրաժեշտ է ցուցադրել զանոնք, որպէսզի իւրաքանչիւր թերահաւատ (կասկածամիտ) ցանկը արձանագրէ։ Անգլիական մարտանաւ մը կ'երկերակայի հաւաքածոյին՝ որուն կը հրահանգեն չին պաշտօնեաները։

Եւ երբ հաւաքածոն եա, Չինաստան վերադարձնող նաւը, մեքենական խանգարումով, կ'ուշանայ Մարսէյլի նաւահանգիստը, չար բերանները լեզու կ'ելլեն·-«Պատրուակ մը, - կ'ըսեն, ծածկելու համար վաճառքը, դողութիւնը»։ Անհրաժեշտ կ'ըլլայ, վերադարձին, Նանքէնի մէջ կըրկին ցուցադրել ամէն ինչ։ Ոչինչ կը պակսի։

1936-ի Օգոստոսին, իրապէս, վերջապէս պատրաստ են Նանքէնի չէնքերը, - երկաթակազմ կրպակիւղ երեք յարկեր՝ փապուղիով մը բլուրին մէջ բացուած քարայրի մը միացած։ Շանկ Քայ-Շէքի անձամբ պարտականութիւն առած է տոքթ· Հան Լի-Վիւին՝ հաւաքածոն հոն անվնաս տեղաւորելու համար։ Այս նպատակով՝ նիւթական ոչ մէկ խնայողութիւն։

Տոքթ· Հան կը կասկածի, սակայն, որ Նանքէնը եւս հանդրուան մը միայն հանդիսանայ, - ճափոնի յարձակողական մրտադրութիւնները օր ըստ օրէ աւելի յստակ կը դառնան։ Անհրաժեշտ է նախատեսել երկար դադար մը եւ չատ աւելի դիմացկուն ծրարումներ, եթէ նոյնիսկ մինչ այդ ոչ մէկ առարկայ վնասուած ըլլայ։ 1936-ի ամրան, Շանկայի դատարկապորտները տարօրինակ տեսարանի մը ներկայ կ'ըլլան, - Պատկառազդու, լուրջ մարդիկ, պանդոկի մը երրորդ յարկէն վար կը նետեն հատարակ ամաններով լեցուած երկաթեայ անուտներ, յետոյ բակ կ'իջնեն՝ արգիւնքը ստուգելու։ Եթէ պլըտակները կոտրած են, գլուխները կը չարժրտկեն, կը փորձեն ազէտը դարմանել եւ քիչ եառ նոյն դործողութիւնը կը վերսկսին։ Եթէ ամանները չեն վնասուած՝ ուրախութենէն կը պարեն։ Տոքթ· Հան աւելի լաւ մտիկոյը չէ գտած՝ կայսերական յախճապակիները անվնաս պահելու համար։

1937· առաջին ահաւոր տարին։ Հիւսիսային Չինաստանի մէջ, Յուլիսին, չինական եւ ճափոնական ուժերուն միջեւ ծայր կու տայ պատերազմ մը՝ որ պիտի տեւէ ութ տարի։ Յուլիսի վերջին իսկ ճափոնները կը գրաւեն Փեքինը։ Օգոստոսին, կռիւ է Շանկայի մէջ՝ զոր, պաշտպան Չինաստանի զինուորականներէ առաջնորդուած

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈՒԻՆՈՍ ԱՑՐԷՍԻ Սերվանթէս թատերասրահին մէջ, Օգս· 10-ին, տեղի ունեցած է «Արդի երաժշտութեան միջազգային հանդիսպումներու խումբ»ի երեկոյթը։ Խումբը, զեկավարութեամբ Ալիսիա Թերզեանի, մեկնարանած է Մարսելօ Գոքէն, Հէյթոր Վիլլալոպոսէն, Ալան Յովհաննէսէն եւ Օրտաիօ Լուիէս տէ լա Ռոսայէն գործեր։ Յայտարբի երկրորդ բաժնին երգչուհի Մարթա Պլանքօ մեկնարանած է Անթոն Վէպէռնի, Մօրիս Ռավելի, Ալիսիա Թերզեանի եւ Լուիս Արիաի գործերը։

×

ԺԸՆԵՒ տեղի ունեցող ՄԱԿի «Մարականութեան կանխարգիլման եւ վոքքրամասնութեանց պաշտպանութեան» ենթայանձնախումբի նիստերուն, որոնց կը մասնակցին 26 մասնագէտներ, Օգս· 18-ին, օրակարգի նիւթը եղած է Յեղասպանութեան մասին զեկուցումի հարցը։ Ժողովը քննած է նոր զեկուցարերի մը նշանակման հարցը, վոխարինելու համար նախկին զեկուցարերը՝ Ռուհաչանքիքոն։ Ենթայանձնախումբի նախագահուհին՝ Ուզզպզ (Մարոքի ներկայացուցիչ), Ֆրանսայի ներկայացուցիչ Ժունիէ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչ Օռիօ Պենիթօ առաջարկած են զեկուցարեր նշանակել Հայկական Հարցին ծանօթ անգլիացի պատմաբան Ուիթէքըրը, որ ներկայ եղած է նիստին եւ ընդունած առաջարկը։ Յանձնախումբը ընդունած է առաջարկը եւ զեկուցարեր նշանակած Պենճամին Ուիթէքըրը։

×

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՑԻ «Արարատ» միութեան սրահին մէջ, Յուլիս 30-ին, տօնուած է Յովնաստոր Աբշաւանքի 68րդ տարեդարձը։ Բանախօսած է Հրայր Շահնազարեան։ Լուսապատկերներու ցուցադրութեամբ ներկայացուած է Արամ Մանուկեանի կեանքն ու գործունէութիւնը։

բութեան եւ աչնան, աւելի քան 9000 այլ մնուկներ դիզուած են քարափի մը վրայ՝ մինչ քաղաքը թշնամիէն փախչող խուժանով կը վխտայ։ Հան Լի-Վիւ, ի վերջոյ չոգենաւ մը կը գտնէ մնուկները փոխադրելու համար դէպի Հանքով։ Թանդարանի պաշտօնեաները իրենք է որ մնուկները կը բեռնան, - եւ ասիկա՝ օրեր չարունակ։ Կամաւորները չէ որ կը պակսին, բայց, հազիւ ոտք դրած նաւուն վրայ, այլեւս չեն ուզեր վար իջնել։ Հրամանը վերէն է եւ կարուկ· «ոչ մէկ քաղաքացի»։

Շոգենաւը կը հասնի Հանքով, ժամանակաւոր մայրաքաղաք, ուր, մնուկները պահելու համար հանկարներ միայն կը գտնեն։ Արդէն պէտք չէ երկար տեղ մընալ այդտեղ (1938-ի Հոկտեմբերին ճափոնցիները քաղաքը պիտի գրաւեն)։ Նոր ոդիսական մը, դանդաղ ու երկար, դեռն ի վեր՝ մինչեւ Շունկքինկ՝ իր կարգին ժամանակաւոր նոր մայրաքաղաք։ Հոն եւս մնուկները կը դիզուին պարզ հանկարներու մէջ։ 1939-ի Մարտ 3-ին՝ ահազանգ··· Ծայր կու տան ճափոնական առաջին ռմբակոծութիւնները։ Առաջին օրը ռումբերուն մեծ մասը ջուրը կ'իյնան։ Երկրորդ օրը սակայն թշնամի օդանաւերը կը վերադառնան, - տեսարանը ահաւոր է իրապէս· փայտաշէն քաղաքին մէջ հսկայ հրդեհներ աւեր կը գործեն։ Մնուկները կը մեկնին· միշտ դեռով, դէպի հարաւ-արեւմուտք։ Ի վերջոյ, աննկարագրելի ճամբորդութենէ մը եառ, մնուկները ապահով կը հասնին Լոշան, ուր պիտի մընան մինչեւ պատերազմին վերջաւորութիւնը։

Հ· Ա· Թ·

(Շար· 2)

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱԼՈՐՈՒՄԸ

Գ·

- Վուլ Սալած համբերութիւն տայ, աղջիկ, աս սընըրլըլային տերտը չի քաշ - ուիը ...

- Չի քաշուիր ամա, եաղլը տեղ ինկան մարուաղջիկ ... ինչ ալ ըլլայ, ամիրայի աղջիկ է, վապը մէկալնօր չնորհքով ճէզդ, թրախտմա ալ կու տայ՝ բապութային մարդու մը հետ կը կարդէ։ Մենք մեզի մամաանք, քուրս։

- Ինչ ալ չնորհքով աղուոր աղջիկ է, հիչ չամաչցնիլի աղջիկ է չես ըսեր ...

Սոֆի, որ ամիրային տունը ընդունուելէն ի վեր, նայուածքին, քալուածքին եւ չարժուածքին մէջ վէտութիւն մը աւեր էր, եւ իր երբեմնի դպրոցական ընկերուհիներուն ա՛լ առաջուան մտերմութիւնը ցոյց չէր տար, կը զգար թէ ամէն դուրս ելլելուն տիկինին հետ՝ հանրային անյագ հետաքրքրութեան եւ ասուլիսին առարկայ կը դառնար, ինչ որ չափէն աւելի կը գրգռէր իր անամիտ եւ փառասէր աղջկան զգացումները։ Նոր ու չքեղ պարեգօտներուն մէջ, զորս հանըմը, տոքթորին թելադրութեամբը, չինած էր իրեն եւ որոնք ա՛յլապէս դուրս կը ցայտեցնէին եւ կ'արժեցնէին մանկամարդ աղջկան հազուագիւտ դիւտ դեղեցկութիւնը, Սոֆի վարժ ու բնական կեցուածք մը ունէր, իբր թէ պըզտիկութենէ այդ պերճանքը տանելու սովորած ըլլար, այնքան անբռնազբօս, ազատ ու համարձակ էին իր շարժումները։

Կիւլիւկ հանըմ, որուն վիճակը, այդ փոխադրութեամբ, տեւէ բարոյական վոփոխութիւն չէր կրած, ու նորէն, առաջուան պէս, ծառայելու, տառելու հանդամանքին մէջ կը գտնուէր, սա պզտիկ տարբերութեամբ որ ա՛լ ապրուստի դժնդակ հոգովը չէր տառապեր, Կիւլիւկ հանըմ, որուն էութիւնը համօրէն լափչտակում մըն էր իր աղջկանը էութեամբը, եւ որուն մտածումը անոր երջանկութիւնն էր մի - այն, վերացումի, չլացումի կեանք մը կ'ապրէր յորմեհետէ ինք ամիրային խոհանոցը մտած էր, իսկ աղջիկը անոր ճոխազարդ սենեակները, որոնց մէջ կը չըրջէր ոչ թէ իբրեւ ծառայ մը, այլ գրեթէ իբրեւ տիրուհի, որուն առջեւ կը խոնարհէր ապարանքին սպասաւորաբը եւ որուն, այդ հանդամանքներուն մէջ, հնազանդելը՝ նոյնիսկ իրեն համար, իր մայրութեանը համար նուաստացում մը նկատելէ չա՛տ հեռու, հպարտութիւն մը, վա՛ռք մը կը նկատէր հէ՛ք կինը։

- Հապա՛, աղջիկս ասոր լայըխ էր, կը պարծենար միամտօրէն քանի մը ցանցառ բարեկամուհիներու, որոնք պարտէզին կողմէ դռնէն ամիրային խոհանոցը կը մտնէին կամացուկ մը եւ երկիւղածօրէն, Կիւլիւկ հանըմին հետ տեսակցելու համար։

- Քա վերը ընտո՞ր տեղ է, կը հարցնէին այցելուհիները ցած ձայնով, ամիրային հեռաւոր խորհուրդէն ազդուած։

- Մի՛ հարցուներ, քուրս, կը պատասխանէր լուցարարուհին խորհրդաւորաբար, էս պիւէ սայղըյով կ'ելլամ· խըլչախպան է, սարա՛յ, սարա՛յ···

- Վույ օտկղ պագնեմ, մ'ըսեր ...

- Աղջի՛կս կը վայելցունէ կոր, կ'աւելցընէր Կիւլիւկ հանըմ, ամպարատիճ փորը երկու ձեռքերովը գրկած, լիսկած ու ծամածուռ դէմքին վրայ գոհունակութեան ճառագայթումով մը· ամա, քուրիկս տուն ըսէ, լայըխ չէ՞ր, հէ՛։

- Լայըխ էր, քուրիկ, լայըխ էր։

- Արեւուն կոտրամ։

- Ա՛յդ տեսնաս ...

Առանկ բաթեթիկ տեսարաններ այնուհետեւ յաճախադէպ եղան ամիրայական խոհանոցին մէջ։ Կիւլիւկ հանըմ, խոնարհաբար ու բարի կին, ամենեւին չփորձուեցաւ հպարտութեան հով մը առնել աստիճանի այն բարձրացումէն զոր ունեցած էր՝ Հ··· պիւղի հասարակութեան լուսարաններէն այդ խոհանոցը փոխադրուելով յանկարծ։

(Շար· 131)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«Ց Ա Ռ Ա Ջ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

*Տէր եւ Տիկին Մխիթար Փափազեան յա-
ւով կը ծանուցանեն իրենց հարազատին՝*

ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԻԿ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ

*մահը, որ պատահեցաւ Օգս. 23-ին, 91
տարեկանին։*

*Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի
Սեւրանի Սէն-Մարթէն ֆրանսական եկե-
ղեցին, Ուրբաթ, Օգս. 26, ժամը 14-ին։*

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը
խնդրուի ներկայ իրրեւ այդ նկատել։

ԻՍԻ
Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

*Կիրակի, Օգս. 28-ին, Իսիի Ս. Մարիամ
Աստուածածին եկեղեցիին մէջ կը պատա-
րագէ ու կը քարոզէ Մայր Աթոռ Էջմիած-
նէն ժամանած՝*

ՄՈՄԻԿ ՎՐԴ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

*Կը հրաւիրուին չրջանի հայ հաւատաց-
եալները ներկայ ըլլալու կրօնական արա-
րողութեանց։*

ՇԱՐՎԻՃՕ ՍՈՒՐԲ ՆՇԱՆ

*Կիրակի, Օգս. 28, Տօն Գիւտ Գօտւոյ Ս.
Աստուածածնի, առաւօտեան ժամը 10-ին,
Շարվիճօ Ս. Նշան Հայ Առաքելական ե-
կեղեցւոյ մէջ, պատարագ կը մատուցուի։*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ Ա.ԲԵՂԱՑ Ա.ԻԵՏԻՔԵԱՆ

*Սիրով կը հրաւիրուի փոն տը Շերիի եւ
Շարվիճօ չրջանի հայութիւնը՝ ներկայ
գտնուելու արարողութեան։*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

*Կը փնտռուին՝ Իզմիրի Գարաթաղէն,
Աղաւնի եւ Սիրանոյշ Քիւրքճեան քոյ-
րերը։ Աղաւնին նոր ամուսնացած էր Զա-
նաք-Գալէցի արհեստով կօշկակար Ա.-
թին Աբթինեանի հետ։ Ամուսնանալէն ան-
միջապէս յետոյ տեղափոխուած են Մար-
սէյլ՝ իրենց հետ տանելով նաեւ Սիրա-
նոյշը, որ յետոյ ամուսնացած է պատկե-
րահան-լուսանկարիչի մը հետ։ Աղաւնին
ունեցած է երկու զաւակները։*

*Փնտռողն է՝ Գայեանէ Քիւրքճեան, այ-
ժմ Սիմոնեան։ Լուր ունեցողներէ կը
խնդրուի տեղեկացնել Գայեանէ Քիւրքճ-
եան-Սիմոնեանի՝*
Odos Sistou, n° 50, Nikea, Pirea - Grece.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՑԹ
Ի նպաստ
Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԻՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ
COLLEGE ARMENIEN

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
SAMUEL-MOORAT

INTERNAT — EXTERNAT — MIXTE

ANNEE SCOLAIRE 1983-1984

PARENTS

PENSEZ A L'EDUCATION ARMENIENNE DE VOS ENFANTS
Confiez-les aux soins des Pères Mekhitaristes,
héritiers d'une longue tradition pédagogique.

INSCRIVEZ-LES DES MAINTENANT

Rentrée des classes : **19 Septembre 1983**

Pour les : **PRESCOLAIRES** (Maternelles)
CLASSES ELEMENTAIRES (CP. CE1. CE2. CM1. CM2.)
CLASSES 1er CYCLE (6e à 3e)
CLASSES 2ème CYCLE (2e aux terminales)

Matières Arméniennes intégrées dans le programme de l'éducation nationale
Laboratoire de Physique — Chimie — Sciences naturelles
avec équipements modernes
Complexe sportif important
Activités folkloriques (Chorale, Instruments, Danses)

— **CONDITIONS D'INSCRIPTION** : selon les barèmes établis, et en fonction du nombre d'enfants inscrits par famille.
— **CONDITIONS D'ADMISSION** : à partir du CM1, sur examen du dossier scolaire, et un entretien avec les parents et l'enfant.
— **MOYENS DE TRANSPORT** : Ramassage scolaire par car selon itinéraire.
RATP : Métro Pont de Sèvres à 500 mètres
Autobus 171 - 169 - 179 à 300 mètres
SNCF-RATP (Ligne Puteaux-Issy Plaine)
Pont de Sèvres ou «Bellevue-Funiculaire» à 300 m

Pour les démarches à effectuer, se présenter **sur rendez-vous,**
à la Direction du **COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT :**
26, Rue Troyon — 92310 SEVRES — Tél. : 534. 68. 28

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

*Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան, որ-
բերու օգնութեան մարմինի տարեկան
պարահանդէսը, Դեկտեմբեր 4-ին, ի նր-
պաստ հայ վարժարաններու։*

×

*Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեկան պա-
րահանդէսը՝*

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22

Մանրամասնութիւնները յետագային։

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈԵՄԲԵՐ 19

×

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Սեպտեմբեր 24-ին

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի
Շրջ. վարչութեան կազմակերպած

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-ԻՆ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

COLONIE DE VACANCES
RETOUR

PARIS

le 28 août entre 17 h. 30 et 18 h. 30
avenue Paul Appel, 75014 Paris
(Porte d'Orléans, devant le stade).

LYON

le 27 août entre 18 h. 30 et 19 h.
devant l'église arménienne de Lyon
295, rue A. Philipe (ex rue Boileau)
Lyon 3e

VALENCE

le 27 août entre 20 h. 30 et 21 h.
devant la gare.

MARSEILLE

le 27 août vers 24 h. (minuit)
devant la porte du Chapître
(église des Réformés).

*ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ
ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ
ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԴԻՇԵՐՕՐԻԿ ԵՒ ՅԵՐԵԿԵԱՑ*

1983 - 1984 *տարեշրջանի արձանագ-
րութիւնները կը կատարուին ամէն օր
Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն
12 :*

*Աշակերտներու փոխադրութիւն
վարժարանին օթօքառով։*

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

×

ECOLE MIXTE TEBROTZASSERE
CLASSES MATERNELLE, PRIMAIRES
ET SECONDAIRES DU Ier CYCLE

Les inscriptions pour l'année scolaire 1983-84 ont lieu chaque jour du Lundi au Vendredi, de 10 h. à 12h.

Transport des élèves par le car de l'Ecole.

DIRECTION
1, Bld. du Nord **LE RAINCY**, Tél. 381. 01. 72

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

PRÉFACE DE
DANIEL LEUWERS

ROUGERIE

EN VENTE
en librairie
ou
chez Haratch
Édition courante 48 F
Exemplaires numérotés
sur velin de Lana
95 F
plus frais d'envoi 6,30 F

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ՇՈՒՏԱՐԸ ՄԻՄՈՉԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ
1958 – գին 60 ֆ.

ԵՒՐՈՊՑԻ
ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ
1963 – գին 35 ֆ.

ՇՈՒՀԱՆ ՇՈՒՀԱՆՈՒՐ
ԲԱԺ ՏՈՄԱՐԸ
1971 – գին 50 ֆ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
1973 – գին 50 ֆ.
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՒԱՆԾ ԵՐԳԻ
վիպակատարակերտիւն 1981 – գին 70 ֆ.
ՆՇԱՒԱԿ ԼՈՋԻՆԵԱՆ
ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ
1979 – գին 50 ֆ.
ԻՇՃԻԿ ԹՐՔՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ
1980 – գին 70 ֆ.
ԵՒ
«ՅԱՌԱՋ — 50»
Պատկերազարդ «Յառաջի» յիսնամեայ հատորածնունդին (1925 – 1975)
Իւր վիպայարմամբ
ԿՈՂՔ՝ ԳՈՒՌՔՈՒՒ
1976 – գին 120 ֆ.

ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի
Թղթատարի ծախքը՝ յաւելեալ 10 ֆ.։

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՒՏՈՍ
27 - 28
SAMEDI-DIMANCHE
27 - 28 AOUT
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL. : 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատ : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.510 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.510

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՉԱՏ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ ՎՃՌԱԿԱՆ Է,
ԲԱՅՑ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԿԱԿՆԿԱԼԷ

Ինչպէս կը սպասուէր, Հինգշաբթի օր, լոյս տեսաւ այն հարցազրոյցը, զոր Հանրապետութեան նախագահը կու տար Լը Մոնտ օրաթերթին, պարզելու համար Ֆրանսային քաղաքականութիւնը, Չատի վերջին անցուդարձերուն առթիւ: Խոր - քին մէջ, չարաթներէ ի վեր երկու կարեւոր հարցումներ կային, որոնք լուսաբանութիւններու կը կարօտէին: Արդարեւ, ամէն մարդ կ'ուզէր դիտնալ թէ ինչո՞ւ Ֆրանսա այն տպաւորութիւնը ձգած էր, վիրը, թէ կը վարանի մէկամասելու եւ նախզդելու լիբիական յարձակման եւ թէ յետագային, ի՞նչ միջոցով պիտի կարենայ վերջ դնել այդ յարձակման:

Նախագահին համար, Ֆրանսային դիրքը վճռական դեր կը խաղայ, քանի, եթէ նոյնիսկ Չատի դրեթէ կէսը գրաւուած է, Ֆրանսական բանակը կը պաշտպանէ միւս կէսը: Ֆրանսական քաղաքականութեան համար, որեւէ Պետութեան անկախութիւնն, դերիշխանութիւնը և ամբողջականութիւնը հիմնական սկզբունքներ են: Իր կարծիքն եւ ի պատասխան ծանօթ առարկութիւններու, Միթերան երկու հարցումներ կ'ընէ.- Հարկ է՞ր ի լուր աստղաւած տեղեկութեանց նախզգուշական պատերազմ մը մղել Լիբիոյ եւ պէտք է՞ր Ֆրանսական բանակը մէկտեղ հանել ի տես մէկ լիբիացի զինուորի կամ օդանաւի: Միթերանի պատասխանը՝ ո՛չ է, այս վարկածներու սկիզբէն իսկ:

Նախագահը յստակ է եւ վճռական: Ֆրանսա կրնայ խաղաղութիւն պատրաստել բայց նաեւ՝ պատերազմիլ: Ազդարարութիւնը բացայայտ է Քատաֆիի, եթէ ան կ'ուզէ նուաճել Չատը, պիտի բախի զինուորական ընդդիմութեան: Ֆրանսա կ'ուզէ ամէն բան ընել, որպէսզի բախում չըլլայ եւ նախ ափրիկեան, ապա՝ ՄԱԿի չրջագծին մէջ, լուծում մը գտնուի: Կը մնայ, սակայն դիտնալ, ինչպէս կը նկարէ Լը Մոնտ, թէ որո՞ւ հետ է որ բանակցութիւն պիտի տարուի: Յարդ Քատաֆի, ծիծաղելին իսկ անտեսելով, կ'ուրանայ թէ ռեւէ Լիբիացի ըլլայ Չատ: Ծանօթ է, որ Քատաֆիի այս յայտարարութիւնը պատճառ եղաւ որ Քլօտ Շէսոն սրամտութիւն ընէ, հակառակ անոր որ չէր թուեր թէ չատ սիրտ ունենայ: Բայց, ի վերջոյ, սոսկալի եղաւ լսել թէ հաւանաբար լիբիացի օդաչուները Հրատ մոլորակէն եկած են...:

Կը մնայ սակայն այն կնճռոտ հայցը թէ նախագահը չի կրնար հիմնովին համոզել, երբ կը փորձէ արդարացնել կամ բացատրել Ֆրանսական յապաղումը: Քատաֆիի մտադրութիւնները չատ բացայայտ էին: Կը բաւէր իրեն «բանակցութիւն» խաղալ եւ ժամանակ շահիլ, մինչ երկրին կէսը կը գրաւէր: Այսօր, անշուշտ, դիրքերը ճշդուած են: Ֆրանսա քալ դիտեր թէ ծանրակշիռ է, ինչ որ կը պատահի Ափրիկէ: Այդ իսկ պատճառով, դիւանագիտական լուծում կը փնտռուի եւ եթէ Միթերան դէմ է բաժանման, կողմնակից է դաշնակցային դրութեան մը: Դաշնակցութիւն մը, կ'ըսէ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը, յաճախ, աւելի կը համապատասխանէ իրականութեան քան ձեւական միութիւն մը, տեւականօրէն խախտուած:

Դաշնակցութեան այս գաղափարը կըրնայ, սակայն, չատ չհասկլ Հիսէն Հապրէի: Ուրբաթ օր, Պաշտպանութեան նախարարը՝ Շ. Խոնիւ Ն'Ճամենա գնաց եւ հաւանաբար, այդ հարցին չուրջ ալ տեսակցութիւն ունենայ:

Ընդհանրապէս թէ՛ Լիբիա, թէ՛ Չատ, առաջին առթիւ, դէշ ընդունելութիւն չէին ըներ Միթերանի յայտարարութեանց: Ֆրանսական դիմերու օդանաւները տեղ կը գրաւեն Թռիչքի դաշտին ծայրը, ինչպէս էլ-Ալը (իսրայէլեան), հաւանաբար այն պատճառով թէ դերմանական դաղանի սպասարկութիւնները որոշ տեղեկութիւններ ունէին թէ կրնայ բան մը պատահիլ Գերմանիա: Այս արարքէն անմիջապէս առք, օտար (կը ճշդուի նոյնիսկ՝ արաբական) շեշտով մէկն է որ հեռաձայնելով ԱՅՓի գրասենեակը տէր եղած է ոճրափորձին յանուն ԱՍԱԼԱ-ի, չատ կարճ ձեւով.- «ԱՍԱԼԱ - ոճրափորձ, Ֆրանսական հիւպատոսարան»:

Փարիզի մէջ, Ֆրանսական կառավարութիւնը հակիրճ բայց խիստ ոճով մը դատապարտեց այս «նողկալի արարքը, որ մտածուած մտադրութիւնն ունէր կուրօրէն հարուածելու առաւելապէս թիւով մարդիկ»: Ֆրանսական կառավարութեան համար այս արարքը կ'անպատուէ հայ դատը: Գալով ՀԱՅՏին, իր բաները՝ Ա. Թորանեան, չի զարմանար կը գրէ Լը Մարէն և դատապարտելով հանդերձ ոճրափորձը, կը դանէ որ Ֆրանսական իշխանութիւնները «կոյր զոհումի իրենց ընթացքով հայ համակիրներու նկատմամբ, կը նպաստեն ծայրայեղներու նման արարքներու»...: Ճիշդ հակառակ կարծիքն ունի դերմանական մամուլը, որ չատ տկար կը դանէ Ֆրանսական կառավարութեան ընթացքը ահաբեկչութեան դէմ, ընդհանրապէս եւ Գերմանացիք համոզուած կը մնան թէ Արեւմտեան-Պերլինի այս ոճրափորձը Ֆրանսա պատրաստուած է: Տի Վելթ չատ խիստ էր, Հինգշաբթի իրիկուն եւ չէր վարաներ դրելու թէ Միթերանի իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր, Ֆրանսա միջազգային ահաբեկչութեան կեդրոն դարձած է: Հեռագիր Քրէմլին է, որ իր «Քոմենթառ»ին մէջ կը յայտնէ այս տեսակէտը, անդրադառնալով պատահածին: Արաբական վերաբերող լուրերն մէջ, նոյն թերթը դիտել կու տայ թէ ուր որ պատահած է պայթումը չատ բանուկ վայր մըն է, անցքի ճամբայ ուսանողներու, առեւտրական թաղամաս, նաեւ կից է նախկին մայրաքաղաքին համբաւաւոր Մոհրինկ թէյատունին, ուր այդ ժամուն բաւական բազմութիւն կայ ներսը թէ դուրսը: Այլ խօսքով հրաշք կը նկատուի որ աւելի զոհ չէ եղած: Տի Վելթի համար Ֆրանսա դաս պէտք է քաղէ այս ոճրափորձէն:

Նոյն օրը Հինգշաբթի, Էլրէֆիէլի (Պէյրութ) մէջ ալ, որ քրիստոնեայ չրջան է, Օրլի խմբակն է որ տէր կ'ըլլար Էր-Ֆրանսի դէմ ոճրափորձի մը, որ նիւթական մեծ վնասներէ զատ, երեք Լիբանանցի կը վիրաւորէր:

Փարիզեան մամուլը, Ուրբաթ օր, բաւական տեղ կու տար այս նոր «քաջագործութեան», բայց անկասկած ամէնէն լաւատեղեակը կը թուի ըլլալ Լիպերասիոն այս նիւթերու չուրջ:

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱԿԱՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՐԱՐՔՆԵՐ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՊԵՐԼԻՆ ԵՒ ՊԷՅՐՈՒԹ

ՄԷԿ ՄԵՌԵԱԼ, 27 ՎԻՐԱՒՈՐ

Հինգշաբթի ցերեկուան մօտ է, որ արեւմտեան-Պերլինի կեդրոնը՝ Քուֆիւրչէնտամի վրայ գտնուող «Ֆրանսայի Տունը» օդը կ'ելլէր եւ վերի երկու յարկերը, երբորդ եւ չորրորդ, քարուքանդ կ'ըլլային: Արդէն չորրորդ յարկն է, որ 5 քիլօ կշռող պայթուցիկ մը դրուած էր: «Ֆրանսայի Տունը» կը գտնուին հիւպատոսարանը, մշակութային սպասարկութիւնները, սինեմա մը: Ուրբաթ առաւ, հաշուեկիռնն էր՝ մէկ մեռեալ եւ 24 վիրաւոր: Սկիզբը երկու մեռեալի խօսք կար, բայց երկրորդը ծանրին վիրաւորուած 52 տարեկան Գերմանացի մըն է, որ սակայն մեռած չէ: Միւսը 26 տարեկան գերման երիտասարդ մըն է, խաղաղապահ: Վիրաւորներու մէջ չորս հոգի ծանր վիճակի մէջ են: Բացի երկու Ֆրանսացիներէ, թերեւսբէն վիրաւորուած, միւսները՝ խաղաղապահ Գերմաններ են, որոնք հիւպատոսարան եկած էին, բողոքի թռուցիկներ ցրուելու համար, Ֆրանսական հիւլէական փորձերու դէմ եւ քանուորներ, որովհետեւ չի - նարարական աշխատանքները կը տարուէին եւ ամբողջ չէնքին չուրջ բարձրացած էին աշխատանքի յարկեր, ու այդ ժամուն, 11·20, բանուորներ կային: Պերլինցի հրըշէջներու փութկոտ ժամանումը առաջքն առած է աւելի մեծ աւերի: Արդէն Օրլիէն ի վեր, մասնաւոր ուշադրութեան եւ հրկոզութեան առարկայ էին Ֆրանսական չահերը, մասնաւորաբար էր-Ֆրանսի թռիչքները եւ Ֆրանքֆուրթ թէ այլուր,

ԹԵՂՐԱՆ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ

Լիպերասիոն է, որ Ուրբաթ առտու իր պաշտօնակիցներուն ընթացիկ լուրերէն զատ եւ դիտել տալէ եառք, ինչպէս ուրիշներ թէ այս արարքները կը գործուէին ԱՍԱԼԱ-ի պատակառումը աւետող Օգս· 16 թուակիր հաղորդակցութեան մը վազորդային, կու տայ նաեւ այլ տեղեկութիւններ: Թերթին համար, «Ֆրանսայի Տան» պայթումը ցոյց կու տայ որ ԱՍԱԼԱ-ի ներքին պատակառումը թերեւս կ'առանձնացնէ ծայրայեղ թեւը, բայց զայն չի կեցներ: Ան դեռ կը վայելէ կարեւոր օժանդակութիւններ: Փարիզի հայկական աղբիւրներէն, թերթը տեղեկացած է նաեւ թէ Թեհրանի պարսիկ իշխանութիւնները գնդակահարած են, Օգս· 8-ին, վաչիկ Տէր-Մանուէլեան անուն 23 տարեկան հայ երիտասարդ մը, որ մասնակցած կ'ըլլայ Թեհրանի հակաֆրանսական արարքներուն: Իրանեան իշխանութիւնները զայն հարցաքնդեր են, անդամ մը, ութ ամիս առաջ եւ այսօրուան գնդակահարումը «բարի կամեցողութեան վարուելակերպ մը» կը նկատուի Ֆրանսայի նկատմամբ Խոմէյնիի կողմէ...:

Հինգշաբթի օր, Թեհրանի մէջ Արարատի հայ սկաուտներ ոդեկոչած են Լիպերասիոնի հինգ հայ անճնազոհ երիտասարդները, եւ պարսկահայ երիտասարդներու մէկ ներկայացուցիչը ըսած է այս առթիւ թէ բոլորովին դէմ են հակաֆրանսական արարքներուն եւ չեչտած «Վստահ եմ, որ Օրլի հայկ· կազմակերպութիւն չէ»:

(×) Հիւրրիյէք (Օգս· 26) 22 անուններ հրատարակած է, զանոնք ներկայացնելով որպէս անդամներ Ապու Նիտալ խմբակին եւ որոնց մէջ Հայեր ալ կան, ըստ Թուրք Թերթին:

×

Նոր մեկնաբանութեան չեն կարօտիր վերոյիշեալ ահաբեկչական արարքները, որոնց մասին «Յառաջ»ի տեսակէտը միշտ յստակ եղած է եւ բանիցս կրկնուած, դեռ վերջերս առանձին «Օրը օրին»ով մըն ալ (Օգս· 4, «Օրլիէն ետք»): Նման արարքներ ոչ միայն որեւէ կապ չունին հայ դատին եւ հայութեան հետ, այլեւ կը ծառայեն վնասելու, բանի հակաֆրանսական այս արարքներէն առաջին եւ գլխաւոր ոգեւորուողը, աւելին՝ խնդացողը, Թուրքիան է, որ տարիներէ ի վեր կը պախարակէ Ֆրանսան, անոր հայանպաստ դիրքորոշման պատճառով, ցեղասպանութեան նկատմամբ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՏԱՆՍԿ այցելութեան ընթացքին, փոխվարչապետ Ռաքովսկի Քշնամական արտայայտութեանց բախեցաւ: Բաւական ժամանակ չէ կրցած խմբ առնել մինչ Վալեզա կ'ողջունէր: Լենին նաւաշինարանին մէջ է, որ ի վերջոյ խօսք առնելով, յայտարարած է թէ որեւէ կարելիութիւն չկայ, որ Սոլիտարիթէի հետ, նոյն սեղանը նստի, այս ձեւով պատասխանելով Վալեզայի հրաւէրին: Սոլիտարիթէ դոյութիւն չունի ըսած է նոյնիսկ փոխ-վարչապետը, մինչ բանուորները կը պոռան՝ «Սոլիտարիթէ կ'ապրի եւ պիտի ապրի»:

ՊՒՏՐՈՒԹի Ֆրանսական զօրագունդէն մէկ գինուոր մեռած է եւ ութ ուրիշներ վիրաւորուած, պայթումի մը հետեւանքով: Հաստատուած է որ պայթումը արկածի հետեւանք էր:

ՄՈՍԿՈՒԱՑի ամերիկեան դեսպանատան առեւտրական դրասենեակին առջեւ 15 Հայեր հաւաքուած են, Զորեքշաբթի օր եւ ուզած պատասխանատուի մը հետ խօսիլ, որովհետեւ կը փափաքին Ամերիկա դաղթել: Խորհրդային ոստիկան մը յայտարարած է թէ խումբը կարծած է, որ առեւտրական չէնքը հիւպատոսարանն է: Թոյլ տուած է, որ ցրուին եւ որեւէ ձեւով չէ միջամտած եւ միջադէպ ալ չէ պատահած:

ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐ ՔԻՒՐՏ սպաննուած է Թեհրանի արեւելքը (450 քմ·) վերջին չաբթուան ընթացքին, իբրեւ հետեւանք իրանեան յեղափոխական բանակին մղած գործողութեան:

ՀԱՅՈՑ ԴԻՑԱՐԱՆԸ ԵՐԳԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հովիւը սարում տխրեց,
Սիրոյ երգը նուագեց՝
Երգը վառ այտերին,
Երգը բոց աչքերին,
Երգը վարդ օրերին:
Ա՛յ, խեղճ հովիւ, ճեզ բաժին
Խոր ձորեր մնացին,
Հինգալա, հինգալա...

Ամէն Հայու համար հասկնալի է ազանչելի այս երգը, բնութեան ու մաքուր սիրոյ այս քնքուշ հովուերգութիւնը, բայց յաճախ կրկնուող հինգալա *բառը, որ նոյնիսկ այնպէս կը թուի, թէ որեւէ կապ չունի բնագրին հետ, կը մնայ անհասկըննալի: Մինչդեռ Հինգալան կամ Խինկալեան եղած է հնագոյն խեթա-հայկական դիցարանի բերրիութեան աստուածութիւնը: Այս երգը, ի հարկէ, ուշ շրջանի երգ է, սակայն հին աստուածութեան անունը եւ անմիջական առընչութիւնը բնագրի հետ (Խինկալլան եղած է նաեւ բոյսերու առատ ու փարթամ աճը հովանաւորողը), կը յիշեցնէ թէ բնագրի առումով ան՝ խորքին մէջ, այդ աստուածութեան պաշտամունքին հետ կապուած հին երգ մըն է:*

Նման «անհասկնալի» բառերով ու բացատրութիւններով լեցուն են մեր ժողովրդական երգերը: Որո՞ւ մտքէն կրնայ անցնիլ, որ նայ-նայ, հօյ-նար, նանայ-նեննայ, տիր-նանիհնայ, լոլօ եւ նման բառեր հին ժամանակ սոսկ բացատրութիւններ չեն եղած: Հնօրեայ մեր երգերը, ստեղծուած ըլլալով մարդկութեան արշալոյսին, չատ մը պարագաներու մէջ կապուած են այս կամ այն աստուածութեան պաշտամունքի հետ: Յետագային, երբ մեր ժողովուրդը քրիստոնէութիւնը ընդունած է եւ մոռցած հեթանոսական աստուածները, այդ երգերը չարունակուած են պահպանուիլ անոր յիշողութեան մէջ, փոխանցուած սերունդէ-սերունդ, իսկ հին աստուածներու անունները բնականաբար իմաստազրկուած են եւ ուշ շրջանին բնդունուած որպէս բացատրութիւններ:

Տարօնի աննման պարերգներէն մէկը՝ «Գորանի»ն, բազմաթիւ մեղեդիական եւ բնագրային տարբերակներ ունի. սիրոյ, կարօտի, պանդխտութեան, աշխատանքի: Սակայն անոր հիմք-տարբերակը, կ'ենթադրուի, թէ եղած է բերքը մորեխէ, կարկուտէ եւ այլ արհաւիրքներէ փրկող Գոր կամ Գորգոր աստուծոյ նուիրուած ծիսական պարերգ մը: (Գրգուռ լեռը, որուն անունը Գորգոր դիցանունի հնչիւնափոխուած ձեւը պէտք է ըլլայ, հաւանաբար համարուած է Գոր աստուծոյ նստատեղին): «Գորանի» պարերգի ծիսական բնոյթը հաստատող կարեւոր կռուան է պարը ճախ ոտքէն սկսելու հանգամանքը (նման պարերը մեր նախնիները պարած են արհաւիրքներու դիմագրաւող ծէսերու առեն):

Ցորեն իմ ցանի, լէ, հետ կուգքնի ագան,
Էլեր ը, գըշողը տեմ արեգական,
Ա՛յ, լէ՛-լէ՛,լէ՛,լէ-լէ,լէ-ջան Գորանի...

Լէ-լէ, լօ-լօ, լի-լի բացագանչութիւնները կը հանդիպին ոչ միայն հայկական, այլեւ քրտական, ասորական, ինչպէս նաեւ Մերճաւոր Արեւելքի միւս հին ժողովուրդներու բանահիւսութեան մէջ: Հաւանաբար ասոնք ձեւով մը կ'աղերսուին խեթական Լէլի դիցանունին հետ:

Ջուրերու եւ անձրեւներու աստուածուհի Նարի (Նարին, Նուրին, Նանոր, Նինար) անունին հետ առընչուող բազմաթիւ երգեր հասած են մեզի: Նոյնիսկ այսօր Թալինի Վերին Սասնաշէն գիւղի բնակչուհի Եպրաքսեայ Ոսկանեան կը յիշէ սոսունցի իր տատէն սորված երգ մը, որուն մէջ ուղղակի պահպանուած է Նարին դիցուհիի ծիսական երգերէն պատառիկ մը.

Նարին-Նարին էկեր ը,
Շալէ շապիկ հագեր ը,
Նարին-Նարին ի՞նչ կ'ուզը.
-Կըթան կովուց եղ կ'ուզը,
Ջալ հաւուց հաւկիթ կ'ուզը,
Էրկնիւուց ամպեր կ'ուզը,
Ամպերուց անձրեւ կ'ուզը,
Որ մըր ուզած տայ մըզի՝
Անձրեւ իջնի վըր ձրզի:
Ա՛խ Նինար, ջա՛ն Նինար,
Հանիկ Նինարէ-Նինար,
Ջանիկ Նինարէ-Նինար,
Վըվ չըքրոնայ գիտայ պար,
Օտներ կոտրի՝ ճիսնայ ճար...

Ասիկա ուանդապահ Սասունցիներու սիրած պարերգներէն մէկն է՝ «Նինարէ»ն, որուն կրկներգը վաստօրէն հեթանոսական ծէսերուն բնորոշ անկծք է՝ ով որ չպարէ այս պարը (այսինքն ծէսի սուրբ պարը), անոր ոտքերը կոտրուին:

Դիցուհիի անունին հետ կարգ մը երգերու մէջ կը հանդիպինք հին ածական-մականիկներու, ինչպէս օրինակ՝ տարայ-նինար, տարա-նինայ, հօյ-նար, հօյ-նարին: Տարայ կամ տարա Արարատեան Հայոց թագաւորութեան սեպագիրներուն մէջ նշանակուած է ուժեղ, հզօր, իսկ հօյը համեմատելի է հայերէն հոյակապ բառի հետ: կը նշանակէ թէ մեր հեթանոս նախնիները աստուածուհիի զեղեցկութեան եւ հզօրութեան գովքը հիւսած են անոր նուիրուած ծէսերու մէջ եւ անձրեւ խնդրած.

Պոսթաս եմ դրէ վեր էնայ տարին,
Աստուած շէն պախէր էս տարուան տարին,
Ջելաւ մէյ շամամ օրոխկի եարին,
Սըրտիս դարդերը էրին, խորովին.
Հօյ Նար-Նար, Նար-Նար,
Հօյ Նար-Նար, Նար-Նար,
Սըրտիս դարդերը էրին, խորովին:

Աչխատանքի բազմաթիւ զեղեցիկ երգեր հասած են մեզի՝ սանդի, երկանքի երգեր, ճախարակ մանելու եւ խնոցիի երգեր, արիշտայի եւ կալի երգեր: Սակայն յատուկ սէր եւ ջերմութիւն հազորդած է աչխատասէր մեր ժողովուրդը վար ու ցանքի հետ կապուած աչխատանքի երգերուն, որոնք մասնաւոր համբոյր կու տան ժողովրդական մեր երգարանին.

Իրիկնակը դուս ա եկալ,
Տանըս վերայ լուս ա եկալ,
Սոր միս օր էլ վեր վար անիմ,
Կիտայ սըրտիս յուս ա եկալ:

Հետաքրքրական է, թէ նման երգերու մէջ արդեօք չէ՞ն պահպանուած բնութեան զարթօնքի ու գարնան Հայոց հնագոյն Արեւ-աստուածոյ՝ Արայի անունը, որուն մասին դարերու խորքէն մեզի հասած է Արա Գեղեցիկի եւ Շամիրամի ծանօթ առասպելը:

Համաձայն անուանի դիտնականներ Սէյսի եւ Ղափանցեանի, Արայի պաշտամունքը սկսած է խստացունչ ճմեռներուն յաջորդող գեղեցիկ եւ շռայլ գարուններու երկրին՝ Հայկական լեռնաշխարհին մէջ: Հին ժամանակներուն Հայերը ամէն գարնան, հողագործական աչխատանքները ըսկըսելու նախօրեակին ոտնած են Արա աստուածոյ մահուան ու յարութեան ոտները, իսկ մեր գութաններդները կամ հորովելները Արայի ուղղուած այդ վաղեմի ծիսական երգերէն մնացած աչխատանքի երգեր են: Ըստ Ղափանցեանի, Արաւել կամ Հորովել նշանակած է «Արա՛, օգնէ» կամ «Արա՛, չնորհէ»:

Հայոց Արարատեան թագաւորութեան սեպագիրներէն ծանօթ է նաեւ մեր նախնիներու երկրպագած լուսնի աստուածուհեան անունը՝ Շիելարտի կամ Սիելարտի, որ բառացի կը նշանակէ Արտիի (այսինքն Արա աստուածոյ) հարս: Շատ հետաքրքրական է, որ «Արա Գեղեցիկ եւ Շամիրամ» առասպելի հերոսուհի Նուարդի անունը եւս կը նշանակէ Արայի հարս (հին հայերէնին մէջ նու բառը նշանակած է հարս եւ իմաստով կը համապատասխանէ շիելա կամ սիելա բառին): Ուրեմն հաւանական է, որ Նուարդը եղած է մեր հնագոյն Լուսին-աստուածուհին, մանաւանդ որ մեր բարբառներուն մէջ լուսինը կը կոչուի նոր: Կան բազմաթիւ երգեր, որոնց մէջ պահպանուած է լուսնի նոր անուանումը.

Ըսօր նորը նորել է,
Լուսնակ պատին դիպել է,
Նորել է, բոլորել է,
Բակն արեւով լցուել է:

կամ՝

Ըսօր լուսնակ նորեր ը,
Նորեր ը, բոլորեր ը,
Եարոջ գօտին կորեր ը,
Կորեր ը՝ մոլորեր ը:

Արարատեան թագաւորութեան ուրիշ մէկ աստուածութեան՝ կայծակի ու ամպրոպի աստուած Թէյշէբայի (կամ անոր սուբարիական տարբերակ Թէշուբի) անունը կը յիշեցնէ Տարօնի Մութ գաւառի պարերգի մը կրկնակը.

Առուէ-առու իմ թըռէ,
Թըշիէք, հա՛յ, թըշիէք:
Ֆառսուն կաֆաւ իմ բրռնէ,
Թըշիէք, հա՛յ, թըշիէք:

Պէտք է նկատի ունենալ, որ մեր պարերգներու կրկնակները (տողերու մէկի կրկներգները) յաճախ իմաստի անմիջական կապ չեն ունենար դլխաւոր բնագրի հետ: Աղգագրական զանազան գօտիներէ հաւաքուած բազմաթիւ պարերգներ կան, որոնց մէջ, հաւանաբար ուշ շրջանին, որպէս կրկնակներ մտած են դիցանուններէ բխող բացագանչութիւններ եւ իմաստով չեն առընչուիր պարերգի բնագրի հետ: Օրինակ՝

Պաղ աղբրի ջուր խըմի,
Նար-օյ, նար-օյ, նար-օյ, ջա՛ն,
Էրւած սիրտըս հովցըրի,
Ես՝ մարալ, եարըս՝ ջէյրան:

կամ՝

Ալագեազ բարձրը սարին,
Հատիկ, օյ, նանիկ-նանարէ,
Ջուռն իջել է կատարին,
Ջանիկ, օյ, նանիկ-նանարէ...

Հայոց հեթանոսական աստուածները վաղուց մոռցուած են, բայց հին ժամանակներէն եկող ժողովրդական մեր երգերը կը կը չարունակեն յիշել երբեմնի հզօր վահագնը եւ Տիրը, Արան ու Նարին, Թիշէան ու Հինդալան...:

ԱՐՏԱԿ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԺԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ ՓԱՒԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

«Այն գիշեր ալ,-- չարունակեց Ծերուկը խուլ ձայնով,-- Պառպառա տէր Սարգիս, քայլ առ քայլ, առանց նչմարուելու, իջաւ այս սանդուխներէն վար, մինչեւ հոս. նչմարեց որ Տիտոլօս կը բանայ սա դիմացի դռնակը,-- դռնակը այս գիշերի ամենամոտալ նկուղին, ուր ձգուած լինելու էր ամիկ երիտասարդը, ու երկուքը միասին, Տիտոլօս եւ Շիմեոա մոտ էին ներս...

«Հասկցաւ այն ատեն ապիրատ հայրը նպատակը այդ ցայգասպոյտին... Տիտոլօս իակ գթացած էր աղջկան... Ամէնէն բուէ մարդն անգամ ըմբռնած էր Սէրը ու աղջիկը առաջնորդած -- մահուան իակ գնալ - սիրականի մօտ... Ո՛հ, ամէնէն վատչուէը սարսուին անգամ կը խարէր գինքը...

«-- Ո՛հ, նզովք ու մահ... գոռայ անիկա խելառ զայրոյթի, յուսահատ գոչմամբ... Դո՛ւք, երեքով այդտեղ փակուեցէք ուրեմն, թող աչխարհ չգանէ ձեր ոճիրներն անգամ»...

«Ու դուռը փակեց չռնգալից, երեք անմեղ էակներուն վրայ... դարձուց բանալիները կրկին ու կրկին... Այս կամարներուն տակ հնչեց վերջին անգամ մըն ալ իր խելագար քրքիջը... Դուռեր բացուեցան պոյուեցան... ու մահուան ծանր թաթը իջաւ այս դղեակին վրայ»...

Ծերուկը կանգ առած՝ ակնարկը սեւեռեց մեզ: Կը սպասէր անխուսափելի հարցումի մը, զոր ունէինք արդէն մեր շրթունքին վրայ... Օտարուհիս սեղմուած էր ինձ երկիւղով ու ականջը դրած սրախ ձայնին... Ի՞նչ եզական խմբանդրի կը կազմէինք մենք հոս, այս խաւարամած կամարներուն տակ, մեր ծոծրակին վրայ զգալով մահուան պաղ շունչը...

-- Բայց ի՞նչ եղան ապա ուրեմն հերոսները,-- հարց տուի իրեն...

«Ճակտրդ օրերուն դղեակը ոչ ոք չէր մնացած... տիրոջ սարսափէն փախած էին ամէնքը, ամէնքը... Քանի մը օր վերջ էր Ֆիտելիօն հոս առաջնորդեց օրէնքի մարդիկ, դղեակը ամայի գտան ամբողջութեամբ...

Դղեակին հետեւ, բարձր պատուարներու ստորոտը, խարակներու վրայ երեւան հանեցին անոնք պիակ մը... Զարդուփարդ եղած էր Պառպառա տէլ Սարգիս, կոմսական ընտանիքին վերջին արու չառաւիղը... չուները դուրս քաչած էին փոռոտիքը, ու ապուռներ կտցած աչքերը... մարմինը թաղուեցաւ անփառունակ...

«Ու ենթադրուեցաւ որ Տիտոլօս առեւանգած է Շիմեոան ու փախած: Զանոնք գտնելու ամէն փորձ ապարդիւն անցաւ: Ոչ ոք մտածեց հետաքրքրուիլ նկուղին խորը արդելափակուած երիտասարդ կալանաւորին մասին: կ'անտեսուէին անոնք որ ձգուած էին մոռացանքի խորչերուն (ոպլիէթ) մէջ:

«... Յետոյ ... յետոյ..... չարունակեց Ծերուկը հատիկ հատիկ բառերով, խորհրդաւոր պատգամախօսի ըղձութեամբ,-- այդ անիծապարտ թուականէն յետոյ անցան տասնեակ տարիներ, անցաւ դար մը, աւելի քան դար ու կէս... Այս կողմերէն վրայ եկան ու գացին նոր տէրեր, նոր մարդիկ: Շուքի եւ սուգի օրեր ապրեցան... Անտուայոր զուգադիպութեամբ ամէնն ալ զգուչացան խախտելու դղեակին այս ճախ թեւը, որու վրայ կը ծանրանար չարաբաստիկ տարաճայնութիւն մը... Առասպելը վրկեց այն ամէնը, զոր տեսաք. չէնքը ապրեցաւ մարդու մը նման, որ իր առողջ մարմինին վրայ կը կրէ հաչմ խեղանդամ մը...

«Մինչեւ որ...

«Մինչեւ որ, այո՛, թուէս տասնամեակ մը առաջ, պատերազմի օրերուն, տանիքին վրայ նորոգութեան մը առթիւ, գըտնեցաւ մեծ ու ժանդոտած բանալի մը...

«Ու ահաւասիկ այդ բանալին»...

Ծերուկը այս ըսելով, գայն մղեց կըղպանքին մէջ, դժուարին ու կոզկոզաձայն ճռիչներ խմացանք, դուռը երեքաց չամ. բօրչէն ու մտանք աւելի քան մութ քարանձաւ մը...

- Ահա ուրեմն սիրոյ ժամադրավայրը,- ըսաւ անիկա, - նախ դոցեցէք աչքերնիդ, վարժուելու համար... ես պիտի ծածկեմ կանթեղը... ու այն ատեն... պիտի նըշմարէք տա քարայրին խորհուրդը...

(Շար.– 11)

ՋԻՆԱՍՏԱՆԻ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԳԱՆՁԵՐՈՒՆ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

—×—

(Գ. եւ վերջին մաս)

Երրորդ կառաչարն է, սակայն, որ պիտի ճանչնայ ամէնէն արկածալից ճամբորդութիւնը: 7229 անասուկները, վստահած Վիւ Եիւ-Շանկին, չոգեկառքի մը վրայ բեռցուած, 1937 Դեկտ. 8-ին Նանքէնը պիտի ձգեն՝ տեղացող ռումբերուն եւ ընդհանուր իրարանցումի մէջ: Շարաթ մը եռք ճախոնացիները կը մանեն Նանքէնն եւ ամիս մը շարունակ կը կոտորեն, կը կողոպտեն, կ'այրեն: Հարիւր, դուցէ երկու հարիւր հազար մեռեալ: Թանգարանի անասուկները սակայն ճամբայ են ելած՝ դէպի հիւսիս-արեւմուտք:

Փրկու՞ած են: Ոչ տակաւին: Կայարանի մը վայրաշարժը կանգ կ'առնէ՝ ջուրով եւ հանքածուխով պարէնաւորուելու համար: Տասնեակ մը թշնամի ռմբահիպ օդանաւեր կը մօտենան: Շոգեկառքը ճամբայ կ'ելլէ: Քանի մը վայրկեան եռք ռումբերը կը քանդեն կայարան, երկաթուղագիծ, ամէն ինչ:

Յաջորդ օրը չոգեկառքը դարձեալ կանգ կ'առնէ, Շէնկէվոլի մէջ: Վիւ կ'երթայ կապարանապետը փնտռելու: Յանկարծ ռումբերը կը տեղան: Վիւ վազելով կը վերադառնայ, կը տեսնէ բոցերու ճարակ բազմաթիւ չոգեկառքեր· չի գտներ իր չոգեկառքը· երկար կը թափառի փոշիներու եւ մխերի մէջ, - ի վերջոյ, գինուորականներ, կը վստահեցնեն գինք· լուր ունենալով, ճիշդ տաճնին, թշնամի ռմբահիպերու մօտենալէն, չոգեկառքը կրցած էին հանել կայարանէն դուրս:

Շոգեկառքը ի վերջոյ կը հասնի Փոռի, Սիանի արեւմուտքը, ուր Նա Շիհ-Լիանկ կը դիմաւորէ գինք: Իրրեւ պահեստոց քանի մը տասնեակ կը գտնեն միայն: Հրաման կու տայ ճամբան չարունակել դէպի Շէնկէիւ՝ ուղիղ գիծով 500 քմ.: Բայց ուղիղ գիծով չէ որ կարելի է հասնիլ հոն: Փառլիի եւ Հանչունկի միջեւ պէտք է անցնիլ Ցինլինկ լեռնաշղթային, բարձրանալ աւելի քան 3000 մեթր՝ ցեխապատ-ձիւնածածկ, գրեթէ անդործածելի ճամբաներէ: Վիւ եւ Նա կրցած են ձեռք բերել տասնեակ մը գինուորական փոքրիկ բառնակառքեր միայն իւրաքանչիւրը՝ հազիւ 20 անասուկ կրելու կարողութեամբ: 1938 Փետրուարէն Ապրիլ բազմաթիւ ճամբորդութիւններ պիտի ընեն՝ անպատմելի պաղ եղանակով մը: Եւ որովհետեւ բանկը եւս, իր կարգին, կարիքը ունի բեռնակառքերուն, հարկ կ'ըլլայ ճամբուն եղերքը սպասել, երբեմն չարաթ մը, որ կառքերը վերադառնան:

Հանչունկէն Շէնկէիւ, իր կոչումին արժանի ճամբայ իսկ չկայ: Երբեմն հարկ կ'ըլլայ լաստեր չինել, գետեր անցնել, կամուրջներ նորոգել: Բայց ոչ մէկ ափսոսանք: Ընդհակառակն, վերջին անասուկներու մեկնումէն քանի մը օր եռք ճախոնական ռումբերը հիմնայատակ քանդած են տաճարը՝ ուր պահուած էին:

Փառլիէն ի վեր մէկ տարի պէտք եղաւ, որպէսզի վերջին բեռնակառքերը Շէնկէիւ հասնին: Եւ սակայն Շէնկէիւի մէջ ոչինչ կայ՝ անասուկները ընդունելու համար, - ոչ քարայր, ոչ մէկ ամուր չինութիւն: Եւ սպառող ճամբորդութիւնը կը վերսկսի էմէլ՝ ուր Վիւ Եիւ-Շանկի վստահուած անասուկները պիտի մեկնեցուին 1939-ի Յուլիսին, Նանքէնէն մեկնելէ 18 ամիս եռք, եւ ուր պիտի մնան մինչեւ գինադադարը:

Վեց երկար տարիներ կ'անցնին անասուկներուն վրայ հսկելով, մաքրելով, ուսումնասիրելով ձեռագիրները, մինչեւ 1945-ի ուրախ առաւօտը· - Ճախոն անձնասուր է եղած: Կարելի պիտի ըլլայ, ի վերջոյ, փեքին վերադառնալ:

Ջուտ պատրանք: Այնքան ալ դիւրին չէ: Անհրաժեշտ է, նախ եւ առաջ, բոլոր անասուկները մէկտեղել Շունկքինկ: Վերանցնիլ դետակները, լճերն ի վար: Նոյն տաղտուկները՝ նուազ տեղացող ռումբերն ու հեւ ի հեւ փախուստը: Ի վերջոյ բոլոր անասուկներն ալ կը հաւաքուին Նանքէնի մէջ, 1947-ի Դեկտեմբերին:

Ոչինչ չէ վնասուած: Ոչինչ չէ կոտրած: Ոչինչ չէ կորսուած: Ոչինչ չէ ղողցուած: Եւ այս՝ չնորհիւ թանգարանի պաշտօնեաներու անձնուիրութեան: Եւ ըսել թէ քանի հոգիէն աւելի չէին անոնք: Բայց նաեւ չնորհիւ համբերատարութեան, կոնովին անանուն բազմութիւններու, գինուորներու, գիւղացիներու: Ոմանք վճռովի էին անշուշտ, բայց չատ քիչ: «Կը բաւէր, - կ'ըսեն ականատեսները, - յայտնել իրենց անասուկներուն պարունակութիւնը, որպէսզի սրտանց նուիրուէին անոնց փրկութեան»:

Բայց ինչպէ՞ս հասցնել զանոնք Փեքին: 1947-էն սկսեալ քաղաքացիական կռիւը ծայր տուած է, հիւսիսը, Շանկ Քայ-Շէքի եւ համայնավարներուն միջեւ: 1948-ի վերջաւորութեան համայնավարները դրաւած են ամբողջ Մանչուրիան, չրջապատած հիւսիսի բոլոր մեծ քաղաքները, մօտեցած Նանքէնի: Եանկզէի հիւսիսային ափը փարթիզաններով կը վխտայ: 1948-ի Նոյեմբերին, թանգարանին տնօրէնութիւնը կ'որոշէ հաւաքածոյին կարեւոր մասը փոխադրել ապահովագոյն վայր մը, Թայվան:

Այս անգամ միաձայնութեամբ չէ որոշումը: Թանգարանի պաշտօնեաներէն չատեր, լինչպէս բազմաթիւ մտաւորականներ, պաշտօնատարներ, ուսանողներ կը մտածեն, ամէնքն ալ գանած, սիրով խառնակութենէն ու կռիւներէն, թէ Քուոմինկթանկի դարը վերջ է գտած այլեւս: Անոնց կարծիքով ոչինչ կը սպառնայ թանգարանի հաւաքածոյին. համայնավար գունդերը կարգապահ են, երբեք չեն կողոպտեր, չեն քանդեր: Շու լին-վայ, Շեն եի եւ միւսները վայրենիներ չեն...

Այս ամէնը ճիշդ է: Ճիշդ է նաեւ թէ հայկական հաւաքական դաստիարակութեան եւ կարգապահութեան համար: Զըմռռնանք յիշելու կայանի հիւանդապահուհին՝ Անահիտ Զուկիւրեան, որ մայրական հոգածու եւ սիրայօժար աշխատանք կը տանի: Կէսօրուան ճաշէն եռք երախաներու պատրաստած հանդէսը տեղի ունեցաւ հայկական երգերով, արտասանութիւններով եւ պարերով: Աւելի մեծերը «Ախթամար» առասպելը ներկայացուցին ինքնատիպ արտայայտութիւններով:

Այս ամառան տնօրէնուհին՝ Սեդա Թորոսեան, խօսք առնելով ներկայացուց ապագայ ծրագիրները՝ կայանին մէջ իրագործելիք բարելաւումներու համար. 60 ներկաները գնահատելով խաչուհիներու անխոնջ աշխատանքը տարիներու ընթացքին, սրտաբուխ նուէրներ ըրին, որմէ գոյացաւ 10·000 Ֆ. կոկիկ գումար մը: Կայանի յանձնախումբը հիւրասիրեց ծնողքները, որոնք երկուշաբթի գիշեր ալ ներկայ եղան խարոյկի հանդիսութեան մը, որ մեծ ոգեւորութիւն ստեղծեց կրակին չուրջ՝ երգերով, փառերգներով եւ չուրջպարերով:

Այսպէսով զուարթ օրեր անցընելով ծնողքները բացայայտ ապացոյցը ունեցան մեր կայանի տաքուկ հայկական մթնոլորտին:

ԽԱՉՈՒՀԻ ՄԸ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽՈՒՉԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

—×—

ՊԷԼՖՈՆԹԷՆ.- Ֆրանսահայ կապ. Խաչի Պելֆոնթէնի օդափոխութեան կայանին մէջ, Օգս. 14-ին, Աստուածածնի ոտնին առիթով տեղի ունեցաւ աւանդական դաշտահանդէսը:

Արդէն օր մը առաջ ծնողքներու եւ համակիրներու բազմութիւն մը հաւաքուած էր: Տեղւոյն վրայ կը տիրէր ազգային եւ ընկերային խանդավառ մթնոլորտ մը:

Այս տօնախմբութեան առիթով խաղողօրհնութիւնը կատարուեցաւ երախաներու երգած «Հայր Մեր»ով, քանի որ կրօնականի մը ներկայութիւնը չկրցանք ապահովել: Օրուան տօնին իմաստը բացատրըւեցաւ Պ. Վահէ Յանչերեանի կողմէ, որ ոչ մէկ չանք կը խնայէր երախաներու հայկական հաւաքական դաստիարակութեան եւ կարգապահութեան համար: Զըմռռնանք յիշելու կայանի հիւանդապահուհին՝ Անահիտ Զուկիւրեան, որ մայրական հոգածու եւ սիրայօժար աշխատանք կը տանի: Կէսօրուան ճաշէն եռք երախաներու պատրաստած հանդէսը տեղի ունեցաւ հայկական երգերով, արտասանութիւններով եւ պարերով: Աւելի մեծերը «Ախթամար» առասպելը ներկայացուցին ինքնատիպ արտայայտութիւններով:

Այս ամառան տնօրէնուհին՝ Սեդա Թորոսեան, խօսք առնելով ներկայացուց ապագայ ծրագիրները՝ կայանին մէջ իրագործելիք բարելաւումներու համար. 60 ներկաները գնահատելով խաչուհիներու անխոնջ աշխատանքը տարիներու ընթացքին, սրտաբուխ նուէրներ ըրին, որմէ գոյացաւ 10·000 Ֆ. կոկիկ գումար մը: Կայանի յանձնախումբը հիւրասիրեց ծնողքները, որոնք երկուշաբթի գիշեր ալ ներկայ եղան խարոյկի հանդիսութեան մը, որ մեծ ոգեւորութիւն ստեղծեց կրակին չուրջ՝ երգերով, փառերգներով եւ չուրջպարերով:

Այսպէսով զուարթ օրեր անցընելով ծնողքները բացայայտ ապացոյցը ունեցան մեր կայանի տաքուկ հայկական մթնոլորտին:

ԽԱՉՈՒՀԻ ՄԸ

—×—

ՊԷԼՖՈՆԹԷՆ.- Ֆրանսահայ կապ. Խաչի Պելֆոնթէնի օդափոխութեան կայանին մէջ, Օգս. 14-ին, Աստուածածնի տօնին առիթով տեղի ունեցաւ աւանդական դաշտահանդէսը:

Արդէն օր մը առաջ ծնողքներու եւ համակիրներու բազմութիւն մը հաւաքուած էր: Տեղւոյն վրայ կը տիրէր ազգային եւ ընկերային խանդավառ մթնոլորտ մը:

Այս տօնախմբութեան առիթով խաղողօրհնութիւնը կատարուեցաւ երախաներու երգած «Հայր Մեր»ով, քանի որ կրօնականի մը ներկայութիւնը չկրցանք ապահովել: Օրուան տօնին իմաստը բացատրըւեցաւ Պ. Վահէ Յանչերեանի կողմէ, որ ոչ մէկ չանք կը խնայէր երախաներու

սպառնացող վտանգ ալ կայ.- կը պատահի, որովհետեւ, որ համայնավարները թնդանօթով քաղաք մը ռմբակոծեն: Կըրնայ պատահիլ, նմանապէս, իշխանութեան փոխանցման չրջան մը, եւ քաղաքը ենթարկուի անիշխանութեան, կողոպուտի: Այդ օրերուն, իրապէս որ, կարելի չէր դուշակել թէ ինչ պիտի պատահի:

Հաւաքածոյի փոխադրութեան կոմմունկեցները, ի վերջոյ, կը չահին: Շանկ Քայ-Շէքի իշխանութիւնը, որ **Թայվան փոխադրած է արդէն Ջինաստանի դրամատան ոսկիի պահեստը**, իր պատասխանատուութեան տակ կ'առնէ հաւաքածոյին պահպանումը: Շանկ նաեւ կը խոստանայ: Զանոնք պէտք է բեռցնել, սակայն, դիշերով եւ վստահելի մարդոց միջոցով:

Ծովուժի առաջին փոխադրանաւ մը ճամբայ կ'ելլէ Դեկտեմբեր 22-ին, կ'իջնէ Եանկզէն եւ կ'ուղղուի դէպի Քէլլունկ, Թայվանի հիւսիսը, ուր կը հասնի հինգ օր եռք: Անոր կը հետեւին երկու այլ, նախ առեւտրական (1949 Յունուար 6), ապա ռազմական (1949 Յունուար 29) փոխադրանաւեր: Զորրորդ մեկնում տեղի չունենար: 1949 Ապրիլ 24-ին համայնավար գունդերը, առանց դիմադրութեան հանդիպելու, կը մտնեն Նանքէն:

Երեք փոխադրանաւերը Քէլլունկ բերին 4200 անասուկներ, որոնց չուրջ երեք քառորդը կը պարունակեն արքայական հաւաքածոյին լաւագոյն նմոյշները: Որ տեղաւորել զանոնք: Կը գտնեն, առժամ-

---

եայ, կատարելագոյն չոր տեղ մը, սպասելով որ աւարտի (Ապրիլ 1950) Փէյկուի մօտ բլրան մը կողին կրպակիւսկ երեք չէնքերու կառուցումը: Ցամաքամասէն հեռանալէն ի վեր ոչինչ վնասուած է կամ կորսուած:

Առանց լուսամուտի եւ զոյգ դուռներով փակուած այդ չէնքերը, սակայն, բաց են մասնագէտներուն առջեւ միայն: Վերջապէս, 1963 Նոյեմբեր 12-ին կը բացուի պատմական Ազգային թանգարանը՝ անկէ ի վեր երեք անգամով մեծցած:

Ժողովրդային Ջինաստան լաւ աչքով չդիտեց այս ամէնը: Համայնավարները հաւաքեցին ինչ որ մնացած էր Փեքին, Շանկայ, Նանքէն: 1950-էն սկսեալ Ջինաստան գնեց, եւ սուղ վճարելով, ինչ որ կրցաւ ձեռք անցընել Հոնկ Քոնկի մէջ՝ վերադարձնելու համար իր թանգարանները: Ցամաքամասի չին հնախոյզները անհատնելի յայտնաբերումներ կատարեցին: Ջինաստան դիտէ, սակայն, որ նկարներու թէ յախճապակիներու լաւագոյն օրինակները կը գտնուին Թայվան...

«Օր մը, եւ վստահ եմ այդ մասին, ամէն ինչ ցամաքամաս, Ջինաստան պիտի վերադառնայ», ըսած է Թափէյի թանգարանին տնօրէն 84 ամեայ փրոֆ. Շենանկ Ֆիւցիունկ: Այդ մասին ոչ մէկ կասկած ունին թանգարանին բոլոր պաշտօնեաները: Կարեւորը այդ է արդէն:

Հ. Ա. Թ.

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈԼՈՐՈՒՄԸ

Գ.

Այս մասին աւելի առաքինի երեւցաւ քան իր աղջիկը, որ իր չուրջը պատող ամբողջ մթնոլորտին հակներուն հաւատարելու վճռակամութիւնը ունեցաւ: Մինակ պատաւ խոհարարուհին էր որ պահ մը մթին ամպ մը տարածեց իր համեստ երջանկութեանը վրայ. իր գեղին վրայ այդ մեծադանդաղ նորամուտին ներկայութիւնը ոտնձգութիւն մը նկատելով՝ պատաւը ղրեթէ ամէն օր կը մոլտար ու կը տատար, ամենչին լաներէ բարկանալով եւ պոռալով լուացարարուհիին երեսն ի վեր: Կիւլիւկ հանըմ ի սկզբան որքան որ ուզեց համբերել, ի վերջոյ սակայն այդ խստաբարոյ եւ խժոռ պառաւը այնքան անհանդուրժելի վարմունք մը սկսաւ ունենալ իրեն հանդէպ, որ զառնացած, սրտմտած, գնաց լալով հառաչելով իրողութիւնը պատմեց իր աղջկանը: Սոֆի ալ, իր կարգին, տոքթորին հաղորդեց այդ զործը, ու այս վերջինն ալ օր մը իր ներկայութեանը կանչեց ցնդած խոհարարուհին եւ խիստ չեչտերով սպառնաց որ եթէ իր այդ ընթացքը չարունակէր Կիւլիւկ հանըմին հանդէպ, իսկոյն պիտի ճամբուէր: Պառաւը, սարսափահար, կապկպուեցաւ, դողդողաց, լացաւ, երդում պատառ ընելով որ սխալ եւ սուտ էր իր մասին ըսուածը. եւ աքլոով ու հառաչելով ելաւ գնաց իր սենեակը: Այդ օրուընէ սակայն խաղաղութիւն տիրապետեց խոհանոցին մէջ, եւ պառաւը ա՛լ սկսաւ քաղցրութեամբ վարուիլ Կիւլիւկ հանըմին հետ:

Գալով Խաչոյի, ինչպէս ըսինք, ան երջանիկ էր, ոչ միայն որովհետեւ օրիորդին երեւումէն ի վեր հանըմին խաւութիւններէն ազատած էր՝ անոր հետ ուղղակի յարաբերութենէ դրեթէ մեծ մասամբ զադրելով, այլ որովհետեւ նոր ստեղծուած այդ նպաստաւոր եւ քնքշագիր տիրուհին՝ իր ճայնին նուաղկոտ եւ թրթռուն չեչտերովը իր գաւառացի անխաթար, անսպառ հոգին կը խռովէր, անոյշ զգայնութեան մը մատնելով զինքը եւ յանդգնքով խառն հիացումի մը մղելով իր երկչոտ ու կոյս սիրտը: Այ այնուհետեւ, իր մենութեան թախծոտ րոպէներուն, գաւառացի պարմանին չյիշեց իր հայրենի գիւղին կարմրայտ, խանոտ եւ կոնճ աղջիկները, որոնց չատ հեղ կը հանդիպէր, վերջալոյսին, աղբիւրին չուրջը. առանց հեռաւոր սիլուէթները քիչ քիչ հալեցան ընդմիշտ լուսաւոր դիմութեանը առջեւ իր մանկամարդ տիրուհիին, որ իր սրտին, մտքին ու հոգիին մէջ պարապ տեղ մը չէր ձգեր:

Բարթող ագան իսկ, կատարելին եւ Մագթաղինէին հայրը - որոնց կը չարունակէր դեռ իր հայրութիւնը ընել, անոր համար որ տակաւին չարմար թեկնածուներ չէին ներկայացած այդ երկու չնորհալի կոյսերուն ձեռքը խնդրող, այն չատ զօրաւոր եւ չատալի պատճառով որ այդ հոյակապ զոյգը աղջիկնութեան թարմութիւնները կոխել անցնելէ չետոյ, չափահասութեան սահմաններն ալ անցնելով՝ հանդիսատորապէս ոտք դրած էր պատուութեան նախագուռին վրայ՝ իր պատուական ծնողքին հառաչանքներուն եւ ողբերուն մէջտեղ.- Բարթող ագան իսկ տեսակ մը զոհունակութենե զգաց Սոֆիին անակնկալ երեւումէն ամիրայական տան մէջ, վասնզի՝ Տիկին Մարկոսեան չարմար գտաւ որ իր նոզկատեսիլ գործակատարը այնուհետեւ կալուածներու հաշիւը ուղղակի մանկամարդ աղջկան տար եւ դրամն ալ անոր չանճէր: Սոֆի թէեւ հաճելի չգտաւ հրէշին հետ իր այդ չփումը, բայց ստիպուեցաւ համակերպիլ տիկինին կամքին:

Վերջապէս, հանդուցեալ Մարկոս ամիրային տան մէջ ամէն բան նոր ուղղութիւն մը, նոր զարկ մը, նոր երեւոյթ մը ստացաւ Սոֆիի ներկայութեամբը. մանաւանդ երբ, իր առաջին չաբաթումներէն եւ տատամսումներէն յետոյ.- կեանքի անակընկալ փոխանցումի չլացումը.- աղջիկը իր հաւատարակչռութիւնը եւ պաղարիւնութիւնը գտնելով՝ սկսաւ տիրականօրէն քալել, խօսիլ, կարգադրել, վարուիլ: Ամիս մը չտեւած, ապարանքին ներքին կացութիւնը իր այս վերջնական ու կանոնաւոր հանդամանքը առացած էր:

(Շար. 132)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Պ. Ճամուտեան 100 Ֆ.:

×

ԼԱ. ԹՈՒՌ Տ'ԷԿ.- Տիկին Կէօզիւմեան 100 Ֆ.:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ Պ. Վարդան Քիւրքճեան խմբագրատուն այցելութեան առթիւ 100 Ֆ.:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Վասպուրականի Հայր. Միութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը Տեսնի եւ Վիէնի իր մասնաճիւղերով ցաւակցութիւն կը յայտնէ միութեանս անդամուհի Այրի Տիկ. Քնարիկ Պէզազեանի (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Վահագն Պէզազեանի, Պ. Վաղարշակ Տէր-Վարդանեանի եւ զաւակներուն (Մարսէյլ), Տիկին Հայկուհի Շալճեանի եւ զաւակներուն (Մարսէյլ) եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց սիրելի ամուսնոյն, եղբօր, աներձագին, մօրեղբօր, փեսային, աղգականին, խնամիին Հայկազ Պէզազեանի մահուան առթիւ (Փարիզ):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները, Խաղողօրհնէքի առթիւ.- Խաչիկ, Հէնրի Ուզունեան, եւ Շահէն Պ. Սարգիս Թորոսեան, 1000ական Ֆ., Տ. Եաղուպեան 400 Ֆ., Տ. Ոսկերիչեան եւ Պ. Պետրոս Պալեան 200ական Ֆ., Ոմն, Տէր եւ Տիկին Կ. Ճուվակիմեան, Տէր եւ Տիկին Խաչատուրեան, Այրի Տիկին Գարագիւլահեան, Տէր եւ Տիկին Հարեքեան 100ական Ֆ., Այրի Տիկին Եաղուպեան 100 Ֆ,, Դպրոցին, Պ. Գալուստ Տօնիկեան 30 Ֆ.:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուին՝ Իզմիրի Գարաթաղէն, Աղաւնի եւ Սիրանոյշ Քիւրքճեան քոյրերը: Աղաւնին նոր ամուսնացած էր Զանաք-Գալէցի արհեստով կօշկակար Արթին Աբթինեանի հետ: Ամուսնանալէն անմիջապէս յետոյ տեղափոխուած են Մարսէյլ՝ իրենց հետ տանելով նաեւ Սիրանոյշը, որ յետոյ ամուսնացած է պատկերահան-լուսանկարիչի մը հետ: Աղաւնին ունեցած է երկու զաւակներ:

Փնտռողն է՝ Գայեանէ Քիւրքճեան, այժմ Սիմոնեան: Լուր ունեցողներէ կը խնդրուի տեղեկացնել Գայեանէ Քիւրքճեան-Սիմոնեանի՝
Odos Sistou, n° 50, Nikea, Pirea - Grece.

ԻՍԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Կիրակի, Օգս. 28-ին, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցիին մէջ կը պատարագէ ու կը քարոզէ Մայր Աթոռ Էջմիածնէն ժամանած՝

ՄՕՄԻԿ ՎՐԴ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

կը հրաւիրուին չրջանի հայ հաւատացեալները ներկայ ըլլալու կրօնական արարողութեանց:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Ծաչի

Շրջ. վարչութեան կազմակերպած

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-ԻՆ :

Chers Auditeurs,

ATTENTION ! ATTENTION !

dans quelques jours

RADIO ASK

émettra

sur la nouvelle fréquence

FM 98,5 MHz

notez-le !

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Սիրելի ունկնդիրներ,

Ռատիօ ԱԶԳը ֆանի մը օրէն պիտի իմանաք իր վերջնական կայանին վրայ

FM 98,5 MHz

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՑ

1983 - 1984 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը կատարուին ամէն օր Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 12 :

Աշակերտներու փոխադրութիւն վարժարանին օթօբաւռով:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

×

ECOLE MIXTE TEBROTZASSERE
CLASSES MATERNELLE, PRIMAIRES
ET SECONDAIRES DU Ier CYCLE

Les inscriptions pour l'année scolaire 1983-84 ont lieu chaque jour du Lundi au Vendredi, de 10 h. à 12h.

Transport des élèves par le car de l'Ecole.

DIRECTION

1, Bld. du Nord **LE RAINCY,** Tél. 381. 01. 72

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան, որբերու օգնութեան մարմինի տարեկան պարահանդէսը, Դեկտեմբեր 4-ին, ի նպաստ հայ վարժարաններու:

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22

Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝

ՆՈԵՄԲԵՐ 19

×

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Սեպտեմբեր 24-ին

×

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՑԹ

ի նպաստ

Տէօնիի Հայ Մշակոյթի Տան

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԻՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ

COLLEGE ARMENIEN

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

SAMUEL-MOORAT

INTERNAT — EXTERNAT — MIXTE

ANNEE SCOLAIRE 1983-1984

PARENTS

PENSEZ A L'EDUCATION ARMENIENNE DE VOS ENFANTS
Confiez-les aux soins des Pères Mekhitaristes,
héritiers d'une longue tradition pédagogique.

INSCRIVEZ-LES DES MAINTENANT

Rentrée des classes : **19 Septembre 1983**

Pour les : **PRESCOLAIRES** (Maternelles)
CLASSES ELEMENTAIRES (CP. CE1. CE2. CM1. CM2.)
CLASSES 1er CYCLE (6e à 3e)
CLASSES 2eme CYCLE (2e aux terminales)

Matières Arméniennes intégrées dans le programme de l'éducation nationale
Laboratoire de Physique — Chimie — Sciences naturelles
avec équipements modernes
Complexe sportif important
Activités folkloriques (Chorale, Instruments, Danses)

— **CONDITIONS D'INSCRIPTION :** selon les barêmes établis, et en fonction du nombre d'enfants inscrits par famille.
— **CONDITIONS D'ADMISSION :** à partir du CM1, sur examen du dossier scolaire, et un entretien avec les parents et l'enfant.
— **MOYENS DE TRANSPORT :** Ramassage scolaire par car selon itinéraire.
RATP : Métro Pont de Sèvres à 500 mètres
Autobus 171 - 169 - 179 à 300 mètres
SNCF-RATP (Ligne Puteaux-Issy Plaine)
Pont de Sèvres ou«Bellevue-Funiculaire»à 300 m

Pour les démarches à effectuer, se présenter **sur rendez-vous,**
à la Direction du **COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT :**
26, Rue Troyon — 92310 SEVRES — Tél. : 534. 68. 28

OPTIMA Tours

Prochains Départs en Arménie

SPECIAL PELERINAGE DU SOURP MURON

— Du 20 au 30 Septembre
— Du 20 Septembre au 4 Octobre
— Du 22 Septembre au 6 Octobre

demandez nos programmes détaillés.
Possibilités de départ de LYON et de MARSEILLE.

Renseignements et Inscriptions:

SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35

ՀԱՅ ՏԻՍՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԸ ԾԱՆՈՒՑԱՆԷ, ԹԷ ԻՐ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ՈՒՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

VIDEO - CASSETTES
(SECAM - VHS) et (PAL - VHS)

ԻՆՁՊԷՍ ՆԱԵԻ ՀԱՅ ԵՐԳԻՉՆԵՐՈՒ ՍԱՂԵՐՈՒ ԵՒ ՋԱՅՆԵՐԻՉՆԵՐՈՒ ՃՈԽ ՀԱՒԱՔԱԾՈՑ ՄԸ

(Արտադրութիւն *ԱՐԳԱ* հաստատութեան, Լոս Անճելըս)

EN VIDEO CASSETTES :

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԱՐՑՈՒՆՔՆԵՐԸ
գունաւոր (sous-titré en anglais)

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ — *սեւ-ճերմակ*
ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ — *սեւ-ճերմակ*

EN CASSETTES ET DISQUES :

ԵՐԳԻՉՆԵՐ՝
Մաճուէլ - Ատիս - Փոլ - Յովիկ - Ցարուք - Գառնիկ Սարգիսեան
Ռոզի Արմէն - Մարօ Փարթամեան - Անուշ Տանիկ - Վարուժ
Գէորգ Թէրճանեան - Ցարօ Բուրեան - Աւօ Սարգիսեան *եւայլն:*

ՆՈՒԱԳՆԵՐ՝
Հայաստանի Պարախումբ - Ճազի Նուագախումբ - Ժագ Գոճեան
Բաֆֆի Ցակոբեան - Հայկ. Ժողովրդ. Պարեր - Շիրակ Նուագախումբ

●■●

HAY DISC

VOUS PROPOSE SA COLLECTION DE DISQUES ET DE CASSETTES DES CHANTEURS ARMENIENS LES PLUS POPULAIRES AINSI QUE DES FILMS ARMENIENS EN VIDEO-CASSETTES

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿԻ ՀԱՄԱՐ ՄԱՄՆԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐ

Դիմել՝
21, rue Lamartine 75009 PARIS
Tél. : 282. 01. 41

կամ գրել՝
HAY DISC
9-11, Grande rue, 93250 VILLEMOMBLE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
30
MARDI
30 AOUT
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.511 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 59e ANNÉE — No 15.511

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ԷՒ ՖՐԱՆՍԻ ՕԴԱՆԱՒԻՆ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

—×—

Շարաթ ցերեկ է, որ էտ-Ֆրանսի Պոյինկ 727-ը ճամբայ կ'ելլէր Վիէննայէն դէպի Փարիզ: Հազիւ բարձրացած, սա - կայն, չորս օդահէնները կը սուիչեն օդա - նաւին որ ճամբան փոխէ: Առաջին առ - իթ կ'ինչէր՝ Ժընեւ, ուր ահաբեկիչնե - ը կը պահանջէին որ վառելանիւթ հայ - թայթուի եւ կը յայտնէին իրենց ծրագի - րը՝ Սոֆիա երթալ: Ժընեւէն մեկնելէ ա - ռաջ, ընդառաջելով զուիցերական իշխա - նութեանց դիմումին, ազատ կ'արձակեն 37 ճամբորդ (տարիքոտ անձեր, կիներ, մա - նուկներ): Պուլկարները կը մերժէին, ու օդա - նաւը կը սկսէր իր ոդիսականը: Յաջոր - դաբար՝ Յոյները կը մերժէին որ Աթէնք իջնէ, Լիբիացիք՝ Տրիպոլիս ու Շարաթ իրիկուն ժամը 20-ին, օդանաւը կ'իջնէ Սիկիլիա եւ Քաթանի օդակայանն է, որ ահաբեկիչները կ'ընդունին վառելանիւ - թի փոխարէն ազատ արձակել քանի մը տանեակ պատանդ եւս: Իտալացիներուն հետ բանակցութիւնները կը ձախողին, բայց 56 ճամբորդ ազատ կ'արձակուին: Օ - դանաւը կը մնան այլեւս միայն 10 ճամ - բորդ, (6 Ֆրանսացի, 3 Ամերիկացի, մէկ նուաուհի) եւ 7 հոգինոց անձնակազմը: Սիկիլիա իջնելէն ետք, դեռ յստակ չէ թէ ինչ կ'ուզեն օդահէնները եւ ո՞վ են: Ազատ արձակուած ճամբորդները կրնան միայն յայտնել թէ իրարու հետ արաբե - րէն կը խօսին: Քաթանի մէջ, սակայն, կը պահանջեն վկայաւոր օդաչուէն, որ բողոք արձակէ՝ «մերձաւոր-Արեւելքի Ֆրանսա - կան քաղաքականութեան դէմ»: Ու կէս գիշերը անցած, օդանաւը կրկին ճամբայ կ'ելլէ նախ Դամասկոս, հուսկ՝ Թեհրան, թէեւ իրանեան իշխանութիւնները նախ կը մերժեն, բայց ի վերջոյ, կիրակի առաւու, շրջապատուած իրանեան երկու հալածիչ օդանաւերով, էտ-Ֆրանսի Պոյինկը Թեհ - րան կ'իջնէր, ուր տեղ կը դրաւէր օդա - նաւերու դաշտուղիին ծայրը:

Երկուշաբթի առաւօտ լուրերու համա - ձայն, ահաբեկիչները թունուզեան ան - ցագրեր ունին եւ կը կարծուէր թէ Արար են կամ Պաղեստինցի: Թունուզի իշխա - նութիւնները կը ճշդէին սակայն, թէ ան - ցագրերը կեղծ են: Կը յայտնուէր նաեւ թէ օդահէնները ճշդած են իրենց պահանջնե - րը, որոնք թէեւ յստակ կէտեր ունին, բայց նաեւ անորոշ կը մնան: Այսպէս կը պահանջուի եղեր Ֆրանսական կառավա - րութենէն, որ «ներողութիւն խնդրէ իր քաղաքականութեան համար՝ Ջատի, Լի - բանանի եւ իրաքի մէջ եւ ազատ արձակէ Ֆրանսա բանտարկուած իրենց ընկերնե - րը»: Երկուշաբթի ժամը 11-ին, օդանաւը միայն Թեհրան էր եւ Ֆրանսայի դործավա - րը (Ֆրանսա դեսպան չունի Իրան) կը յայտարարէր թէ բանակցութիւնները Պարսիկները կը վարեն: Ճշդրիտ տեղե - կութիւններ չկային ինչ կը վերաբերի բանտարկեալներու ինքնութեան եւ երկու - շաբթի առաւօտ, մամուլը հարց կու տար թէ ոմն են արդեօք, Հա՞յ, Լիբանանցի՞ թէ Պարսի՞կ: Օդահէնները մարդասիրական վերաբերում ալ ցոյց տուեր են, թոյլ տա - լով պատանդներուն, որ դուրս ելլեն օ - դանաւէն (անչուշտ մաս-մաս) եւ լուաց - ւին օդակայանը: Ջէին կրնար անչուշտ օգտուիլ առիթէն եւ փախիլ, քանի որ կը վտանգէին օդանաւը մնացած իրենց ըն - կերները: Եթէ ոչինչ կար յստակ՝ եղած պահանջներուն եւ օդահէններու բուն ազ - գութեան մասին, կրնար ըլլալ, անչուշտ, որ այդ կէտերը անծանօթ ըլլային, բայց անկարելի չէր նաեւ որ ծանօթ ըլլային եւ դաղտնի պահուէին: Երբ օդանաւը առա - ջին առթիւ Ժընեւ կ'իջնէր, կը յիշուէր թէ հոն կը բացուէր երկուշաբթի առաւս պաղեստինեան ժողովը, զոր կազմակեր - պած է ՄԱԿ-ը եւ որու սակայն բոլոր պե - տութիւնները չեն մասնակցիր: Այս ժո - ղովը, սկիզբը Փարիզ պէտք է տեղի ու - նենար, ԻՒՆԷՍԿՕ-ի կեդրոնը, բայց Ֆը - րանսան բանակցութիւն վարեց, որպէսզի ուրիշ վայր ընտրուի: Ջէր կրնար մեր - ժել, ըստ Միացեալ- Ազգերու հետ իր ու - նեցած համաձայնութեանց, բայց «տաք» չէր: Ժընեւի ժողովին, Ֆրանսա, ինչպէս եւրոպական Պետութեանց մեծ մասը մի - այն դէտ մը կը դրկէ:

Այս վարկածը չի բաւեր սակայն բա - ցատրելու համար Ֆրանսական օդանա - ւին «առեւանդումը»: Հակառակ անոր որ օդահէններուն պահանջները Պարսիկնե - րուն կրնան հաճելի ըլլալ, իշխանութիւն - ները ճշդած են թէ տեղի տալու հարց չի կրնար ըլլալ: Միւս կողմէ կը վարեն բա - նակցութիւնները, օդահէնները մերժած ըլլալով խօսիլ Ֆրանսայի դործակալին հետ: Երկուշաբթի ժամը 10-ին, կ'ըսուէր թէ ընդունած են խօսիլ Ֆրանսայի հիւ - պատոսին հետ, թէ ճշդած են որ եթէ ի - րենց պահանջներուն դոհացում չտրուի, նորէն ճամբայ կ'ելլեն...:

× Ժ. Ֆրանչեսքի Վիէննա գնաց տես - նուելու համար ատտրացի իր պաշտօ - նակիցին հետ, կարենալ ճշդելու համար թէ ի՞նչպէս չորս ահաբեկիչ կրցած են ա - տրճանակներով եւ ձեռնառումբերով օ - դանաւ մտնել, երբ այնքան խիստ քննու - թիւններ կան:

×

ՊԵՐԼԻՆԷՆ ԵՏՔ

Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւ - նը խիստ կերպով պատասխանած է դեր - մանական Տի Վելթ օրաթերթի խմբագ - րականին, ուր կը մեղադրուէր Ֆրանսա - յի քաղաքականութիւնը ահաբեկչութեան նկատմամբ: Ինչպէս միշտ, ընդդիմադիր մամուլը կը չահագործէ նման բաներ, եւ Քոթիտիէն, Շարաթ օր, կրկին լայն տեղ տուած էր, նոյնիսկ՝ խմբագրական մը նուիրած, ուր սակայն, չէր անտեսուեր թէ այս արարքները կ'ըլլային «իրրեւ թէ հայկ. չահերուն համար»: Խմբագրականը ատորադրողին համար, հարկ է վերապա - հութեամբ ընդունիլ Պերլինի ոճրափորձին ատանձնումը, քանի իրեն համար ընտրը - ւած վայրը կը ձգտէր նախ եւ առաջ հարց մը ստեղծել Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի մի - ջեւ:

Շարաթ առաւօտեան փարիզեան կարգ մը օրաթերթերը, արձադանգ կ'ըլլային նաեւ ԱՍԱԼԱ-ի Օգս. 8 թուակիր մէկ հա - ղորդագրութեան եւ ղրկուած Ա.Ֆ.Փ-ի Ա - թէնքի դրասենեակին, որ կը յայտնէր թէ «Ջերբակալած է թուրք-հայ դործա - կալներու խումբ մը, զոր պիտի դնդակա - հարէ ներկայացնելէ ետք հանրութեան մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին»:

ԱՍԱԼԱ կը չեշտէ որ այդ «դործակալ - ները մաս ունին իրենց երկու յեղափոխա - կան ընկերներու՝ Վիդէն Ալվազեանի եւ Մաչիկ Հաւարեանի մահուան մէջ (Ցու - լիս 15 եւ 16)»: Զի ճշդուելիք վայրը եւ են - թականերուն դործունէութիւնը, քայց կ'աւելցնէ զեկոյցը, այդ «թուրք-հայ դործակալները դործակցած են ՄԻԹ-ի դործակալներուն հետ եւ թուրք Ֆա - շիստ վարչակարդին այդ զինուորական կազմակերպութեան հետ նոդկալի քաղա - դործութիւն մը կազմակերպած են, որու հետեւանքը եղած է իրենց ընկերներուն մահը: Ջերբակալուած այդ դործակալ - ները խոստովանած են իրենց դործակցու - թիւնը ՄԻԹ-ի հետ»:

Մաթէն որոշ մեկնաբանութիւններ կ'ը - նէ, կը նկատէ որ այդ երկու Հայերուն մահուան թուականը կը համապատասխա - նէ Օրլիի դէպքին օրուան եւ յաջորդ օր - ուան եւ թէ ըստ կարդ մը տեղեկութիւննե - րու Բոմանտոյի որոշ անդամները մաքրա - դործուած կ'ըլլան ԱՍԱԼԱ-ի ուրիշ ան - դամներու կողմէ:

× Գերմանացիք կը չարունակեն իրենց քննութիւնը եւ հակահաբեկչական յատուկ ապատարկութիւններու (ՊՔԱ) պետը մա - մուլի ասուլիսի մը ընթացքին հարիւր հազար տոյչմառքի պարգեւ մը խոստա - ցած է որեւէ տեղեկութեան համար, որ թոյլ տայ ոճրափորձին հեղինակներուն ձերբակալութիւնը: Ուէթ Հայեր, որոնք հարցաքննուած էին, ազատ արձակուած են:

ԻՐԱՅԷԼ

ՊԵԿԻՆ ՄԻՏՔ ՈՒՆԻ ՀՐԱԺԱՐԵԼՈՒ

Ռումբի պէս պայթած է, կիրակի օր, Պեկինի յայտարարութիւնը նախարարաց հերթական խորհուրդին առջեւ, երբ ըսած է թէ միաք ունի քաշուելու:

Առողջական վիճակը (երկու էնֆարք - թիւս անցուցած է եւ բարձոսկրէն դոր - ծողութիւն մը) այլ մանաւանդ կնոջ մա - հը, անցեալ տարի, շատ ազդած են իս - րայէլի վարչապետին վրայ եւ ուրեմն իր մտադրութիւնը կը բացատրուի: Բայց եւ այնպէս կարծողներ կան թէ «կեղծ ելք» մըն է, ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսական թատ - րոնի մէջ: Իրեն ի նպաստ ցոյցերը եւ ընտ - րումները պատճառ եղած էին, որ խոս - տանայ 24 ժամ ալ մտածել: Ամէն պարա - գայի մէջ, նոյնիսկ եթէ միտքը չփոխէ, պարտի ապահովել փոխանցման շրջան մը մինչեւ կանխահաս ընտրութիւնները, ո - րոնք անհրաժեշտ կը դառնան:

Պեկին խարխամաթիք դէմք մըն է Իս - րայէլի համար, բայց եւ այնպէս նախկին ծանօթ ահաբեկիչ մը, քանի Իրկունի նախկին պետը չէ վարանած, այլ դործու - նէութիւններու կարդին, չարդեր ալ կազ - մակերպել եւ ատոնց կարդին ամէնէն ծա - նօթն է Տիր Եասընի (1948, Ապրիլ 9) ջարդը, ուր 250 կին, երախայ եւ ծերունի (այրերը աշխատանքի դացած էին) վայ - րադօրէն ջարդուած էին: Արթըր Քէօսթ - լէր իսկ, որ համակիր էր Իրկունի եւ այն ատեն Թայմզի թղթակից կը դրէր թէ բո - նակէութեան մէկ մատն ալ մեռած է օդը հանուած տուներու փլատակներուն տակ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ այլ մանաւանդ սպանա - կան պաոք դաւառները ահաւոր ողողում - ներու զոհ դացին վերջին օրերը եւ տե - դատարափ անձրեւներն ու դետակներու յորդումները անակնկալի բերին ժողո - վուրդը: Սպանիոյ մէջ 36 մեռեալ կայ եւ 6 մեռեալ՝ Ֆրանսա: Նախարարապետ՝ Մոռուա եւ Ներքին նախարար Տըֆէռ տեղւոյն վրայ դացին, ստուգելու համար որ արագ օժանդակութիւններ եղած են:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ Ափսիոն տիրէէք ահա - բեկչական ծայրայեղ-ձախ կազմակերպու - թիւնը ատր եղաւ երկու ոճրափորձերու, կիրակի առաւս: Մէկը՝ Պաշտպանութեան նախարարութեան, միւսն ալ ընկերվարա - կան կուսակցութեան կեդրոնատեղիին դէմ: Միայն նիւթական վնասներ կան: Կը բողոքեն Ֆրանսայի բերած զինուորա - կան օժանդակութեան դէմ, Ջատի մէջ: Կազմակերպութիւնը լուծուած էր 1982-ին:

ՈՒԱՇԻՆԿԹՈՆԻ մէջ 200էն 250 հազար հոդի ցոյց մը ըրած են, ոդեկոչելու հա - մար Մարթին Լութըր Քինկի քաղաքացի - ական իրաւունքներու մեծ երթին քսան - ամեակը:

ԹՐՔԱԿԱՆ Միլլիյէթ օրաթերթը արտօ - նութիւն ստացաւ հրատարակութիւնը վերսկսելու մինչ Ձումհուրիյէթի խմբ - ագիրը եւ բանաստեղծ՝ Օք - թայ Աքսալ յանձնուած է Պա - դըքէօյի իշխանութեանց, 3 ամսուան բանտարկութիւնը, որու դատապարտուած էր, ընելու համար: Պայմանաժամին վեր - ջին օրը յանձնուած է:

ՅՈՐՀ. ՄԻՒԻԹԵԱՆ արտաքին նախա - րարը՝ Գրոմիկո պաշտօնական այցելու - թիւն մը պիտի կատարէ Փարիզ, Սեպտ. 5-ին եւ 6-ին:

ՊԻՏՐՈՒԹի մէջ կրկին սաստիկ կռիւ - ներ սկսած են բանակին եւ չիլի քաղաքա - ցիներուն միջեւ: Երկուշաբթի օր, կ'ըս - ուէր թէ 4 մեռեալ եւ 66 վիրաւոր կար եւ մայրաքաղաքին հարաւն ալ լուսարձել հաստատուած էր: Օդակայանը, կրկին, փակուած էր, հրադունդեր լեռնած ըլլա - լով: Երկուշաբթի առաւս ալ ամերիկացի զինուոր մը մեռած էր, չորս ուրիշներ ալ՝ վիրաւորուած, այս անդամ ալ հրադուն - դերու զոհ: Այս կռիւներուն զուգընթաց, Փարիզի մէջ, բանակցութիւններ կը տար - ւէին Ֆրանսացիներու, Ամերիկացիներու եւ Լիբանանցիներու միջեւ: Գլխաւոր հարցն էր ապահովել մը դտնել Լիբա - նան, ի նախատեսութիւն իսրայէլեան զօրքին քաշուելուն Շուֆէն: Լիբանանեան պատուիրակութիւնը կազմուած էր նախա - դահ Ամին Ճեմայէլի ներկայացուցիչէն, ընդդիմութեան պարագլուխ՝ Վալիտ Ճումպլաթէ եւ նախկին նախարար՝ Հա - մատէէ:

ԱԴՐԲԷՋԱՆԻ մէկ դիւղը՝ Լերիկա, զոյդ մը տօնած է, իր սմուռնութեան հա - րիւրամեակը: Ամուսինը՝ 126 տարեկան է, կինն ալ՝ 116 եւ տէր եւ տիկին Պալա - պէյմ եւ Նիֆթոլա Ազայէֆ, չրջապատ - ուած իրենց 150 զաւակներով, թոռներով եւ ծոռներով, յայտարարած են թէ չատ պոհ են միասնաբար տարած իրենց կեան - քէն:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ 46-ՐԴ ԱՌՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

Օգս. 26-ի հանդիպումներու արդիւնք - ներն են..

Դինեպր - ԲԿՄԱ	2 - 0
Դինամօ (Կ) - Նիստրու	3 - 0
Ջենիթ - Նեֆթչի	5 - 2
Տօրպեդօ (Մ) - Շախտեոր	0 - 0
Սպարտակ (Մ) - Արարատ	1 - 0
Դինամօ (Մ) - Տորպեդօ (Ռ)	2 - 0
Ժալգիրիս - Դինամօ (Մն)	2 - 1
Դինամօ (Թ) - Պախտակոր	1 - 1
Մետալիստ - Ջերնոմորեց	2 - 0

Դասաւորման գլուխն է Դինեպր 37 կէտով, իրեն կը յաջորդեն Սպարտակ եւ Դինամօ (Մինսկ) 33 կէտով, Ժալգիրիս՝ 31 կէտով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՊԷՍ ԵՆ ՍՏԵՂԾՈՒԵԼ ԵՐԳԵՐՆ ԱՅՍ ՊՈԷՏԻ

Գրեց՝ ՅՈՎՀ. ՂԱՆԱԼԱՆԵԱՆ

Իր բանաստեղծութիւններից մէկում Վահան Տէրեանը գրել է.

Սէր ու երգ է իմ հոգին,
Սիրոյ երգ է իմ հոգին:

Արդարեւ, սէր ու երգով, սիրոյ երգով է լցուած եղել բանաստեղծի հոգին, որն իր ներշնչումն առաւել է այն աննուազ ազբիւրից: Այժմ տեսնենք թէ ովքեր են եղել Տէրեանի տաւեալ երգերի քնարական հերոսուհիները, որոնք ոգի եւ ուժ են տուել պոէտի քնարի լարերին: Ուրիշ խօսքով, մենք խօսելու ենք Տէրեանի այն բանաստեղծութիւնների առեղծման չարժառիթների մասին, որոնք կենսագրութիւն ունեն, պատմութիւն ունեն: Այդպիսի ոտանաւորների տողերում է, որ թաքնուած է լինում բանաստեղծի հոգին, - մի առիթով ասել է Ց. Թումանեանն իր երգերի մասին:

Տակաւին պատանեկան տարիներին գրուած «Արիւն» խորագիրը կրող տեսրակում ամփոփուած բանաստեղծութիւնները նուիրուած են եղել պոէտի առաջին սիրոյ օպյէկտին՝ Նիւրային, որը մի դեռատի աղջիկ է եղել Աննա անունով եւ որին Տէրեանը փաղաքշօրէն Նիւրա է անուանել: Նիւրան Լազարեան ճեմարանի տեսուչ Վ. Վ. Գասպարովի դուստրն էր: Բանաստեղծի դասընկերը Մելքոն Քարամեանի վկայութեամբ, որի յուշերը գրի առանք մենք, Վահանը, լինելով սիրուած աշակերտ ճեմարանի տեսչի՝ Գասպարովի կողմից, յաճախ լինում էր նրանց տունը եւ անարգել կերպով հանդիպում նրա դստեր՝ Աննայի հետ: Ահա այդ Աննան էր, որին Տէրեանը ձօնեց բանաստեղծութիւնների մի ամբողջ շարք:

Ցիշեալ տեսրակի մասին Ա. Իսահակեանն իր յուշերում գրել է. «Մի երեկոյ Վահանի ընկերը (Պօղոս Մակինցեան) ինձ ասաց, թէ Վահանը բանաստեղծութիւններ է գրում: Ես արդէն գուշակել էի այդ: Վահանը կարմրելով ուրացաւ, բայց յանդուգն վրայ դիջեց եւ սեղանի վրայ դրեց մի տետրակ՝ սեւ կաշեկոռով կազմած, որի վրայ դանակով փորագրուած էր «Արիւն» բառը:

Զարմանքով գոչեցի - «ինչ, մի՞թէ արեան երգեր ես գրում»: Ընկերը ծիծաղեց ու մատով ցոյց տուեց, որ հակառակ կողմից կարդամ: - «Նիւրա»:

Իրական թէ անձնական իր սիրած աղջկայ անունն էր, - Նիւրա, որին նուիրուած էին ոտանաւորները: Ինչպէս տեսանք վերը, Տէրեանի դասընկեր Քարամեանի պատմածից, Նիւրան ամէնեւին էլ անբարեկամ էակ չէր: Մելքոն Քարամեանի յուշերը գրի առնելիս մենք նօթագրեցինք նաեւ հետեւեալ ուշագրաւ վկայութիւնը. «Այդ օրերին էր, - ասում է Քարամեանը, - որ ձեռքս ընկաւ Համասունի «Վիկտորիան» թարգմանուած ռուսերէն լեզուով: Ես կարդացի, յետոյ տուի Վահանին կարդալու: Կարդալու ընթացքում Վահանը ընդգծել էր այն տողերը, ուր ասուած էր, թէ ինքը Ջրաղացպանի տղայ է եւ, ուրեմն, մի՞թէ կարող է իրեն սիրել դպեակի աղջիկը: Ինչպէս հաղորդեց ինձ Վահանը, զիրքն ընթերցելուց յետոյ նա այն տուել էր Նիւրային: Վերջինս Տէրեանի կողմից ընդգծուած այս տողերի դիմաց մատիտով գրել էր. «այո, այո, շատ եմ սիրում»:

Յետագայում, ճեմարանն աւարտելուց յետոյ էլ, ինչպէս հաւատում է այս անգամ արդէն ինքը՝ Տէրեանը, նա անտարբեր չի եղել Նիւրայի նկատմամբ:

Յոլակ Խանզադեանին գրած իր մի նամակում Տէրեանն այդ առթիւ գրում է. «Իմ բոլոր «բարեկամ» աղջիկների հետ դժուարել եմ, մնացել է զարձեալ իմ հին սէրը, Նիւրան...»: Մէկ ուրիշ նամակում կարդում ենք.

«Այսօր ինձ մօտ էր եկել Նիւրան, եւ դա տրամադրութիւնս քիչ լաւացրել էր...»:

Հետաքրքիր տեղեկութիւն են պարունակում Մելքոն Քարամեանի յուշերը նաեւ «Խաոնական երգ» բանաստեղծութեան դրութեան չարժառիթներին վերաբերող: Ահա այն.

«Ես Օննիկի հետ (Օհանջանիեանի) ապրում էի քաղաքում Առուշանովա ազգանունով մի հոլանի այրի կնոջ տանը: Այդ Առուշանովան թէեւ տարեց կին էր արդէն, բայց Շամիրամակերպ այդ դշխոն բնակարանում յաճախ կազմակերպում էր խնջոյքներ եւ հաւաքներ, որի մշտական հիւրերից էին Վահանը եւ Պօղոսը: Այդ Առուշանովայի բնակարանում մի սենեակ էր զբաղեցնում նաեւ հանրախանութի աշխատակցուհի՝ Ալինա անունով դեռատի մի Խաոնուհի...

Երբ կը յոգնես, կը գազազես աշխարհիդ՝
Դարձիր իմ մօտ, վերադարձիր դու նորից:

Ցաւած սիրտս միայն ինձնով է շնչել՝
Չի կամենալ նա վերստին ինձ տանջել:

Տէրեանի անձնական եւ գրական կեանքում չատ աւելի խոր հետք են թողել Անթառամ եւ Մարթա Մխկարեան քոյրերը: Մի քանի տարի են տեւել պոէտի մտերմական կապերը Մխկարեանների հետ: Շուրջ վաթսուներեք նամակ է գրել Տէրեանը նրանց, իսկ նուիրած բանաստեղծութիւնների թիւը (յատկապէս Մարթային) պոէտի վկայութեամբ մի քանիսի է հասնում: Ահա թէ ինչ է գրում այդ մասին բանաստեղծը Անթառամին ուղղած նամակում. «Մարթա Մխկարեանին յայտնէք իմ ողջոյնս: Նա այժմ ինձ համար լուսաւոր մուսայ է հանդիսանում: Ես մի քանի բանաստեղծութիւն եմ գրել՝ մտածելով նրա մասին, որի համար չնորհակալութիւնս եմ յայտնելու: Իսկապէ՞ս նա այնքան հրաշալի է»:

Հարկ է նշել, որ ընդհանուր կապ կայ քնարական չնչով գրուած սրտի խոստովանութիւններ հանդիսացող այս նամակների եւ բանաստեղծի սիրոյ երգերի մէջ, նամակները, որոնց քնարական հերոսուհիները նոյնպէս «հրաշք աղջիկներն» են:

Նամակի ժանրը, առհասարակ, աւելի մեծ հնարաւորութիւն է տալիս հեղինակին ազատ, անկաշկանդ, առանց չանգրի ու չափի տակ դնելու արտայայտել իր յոյզերն ու զգացմունքները: Լինելով սըրտագէտ բանաստեղծ, Տէրեանն իր այդ նամակներում բացում է թաքուն ու ամօթխած կերպով սիրող զոյգերի սրտի վարագոյրները: «Ես լաւ գիտեմ, - գրում է նա Մարթային, - որ մարդու հոգին ամէնքս մենք, ես ու իմ օտար, անանուն մերմուհիս... Իր մազերը կը չոյէին դէմքըս... Բազուկիս տակ կը զգայի իր կուրծքին տենդոտ ելեւէջը ու իր սրտին թեւաւոր թափը... Իր կեանքին կշռոյթը կը փոխանցուէր ինձ... Կեցած էինք քով քովի, հեւք հեւքի, դիւքսնմոյ ինքնամոռաց... Այն առեն, ինչպէս եղաւ չգիտեմ, մութին մէջ մեր շրթունքները պիրար գտան, եւ ջերմ ու երկար համբոյրով մը գրկեցինք, սեղմեցինք պիրար...

×

Պատմութեան ճիշդ այս կէտին, ունկընդիրները, թեթեւացած կարծէք ճնշող թաթի մը պրկումէն, յեղակարծ քահքահով մը ընդմիջեցին Լեոնեանը, բայց անիկա յօնքերը պռատելով, անսպասելի լրջութեամբ չարունակեց.-

... Որքա՞ն տեւած էր մեր այդ զեղուն դիրկընդխառնումը, չգիտեմ, երբ, յանկարծ, բուռն ու արագ ճռինչ մը մեզ բաժանեցուց... Դուռը փակուած էր մեր եւ տեւէն, բանալին կը գտնուար կղպանքին մէջ... Մնացինք քարացած... Օդի սառն յորձանքը զարձաւ մեր շուրջը, ու զգացի որ պազ դող մը կ'իջնէ ողնաշարէս վար, կ'անցնի ոսկորներէս...

Ի՞նչ կ'ըլլանք կոր, Աստուած իմ... Մըտածումս իսկ սառած՝ չէր համարձակեր ուելի ամօթխած է, քան նրան մարմինը, և այն, որ դուք կոչում էք ծածկամտութիւն, ես կ'անուանէի հոգու ամօթխածութիւն: Բայց երբեմն մենք ուզում ենք մերկացնել մեր մարմինը. այդպէս էլ հոգին է այլ անգամ ուզում մերկանալ, բայց ոչ թէ մի քանիսի առաջ, այլ երկուսով... կարո՞ղ եմ արդեօք ես այդ չհասկանալ, մանաւանդ հոգին, որը աւելի ամօթխած է, քան մարմինը, ամօթխած աւելի, քան ամօթխած կինը: Ահա թէ ինչու ես պահպանում եմ իմ է՛ւ հոգին, է՛ւ սիրտը: կարող եմ արդեօք այլ կերպ վերաբերուել ուրիշի հոգու եւ սրտի հետ»: Պոէտը հաւատիացնում է Մարթային, որ ուրիշի մօտ չի կարդալու նրա նամակները: Նոյնը խնդրում է եւ ինքը: Տէրեանին «Թեւամոտութեան» մէջ մեզադրող Մարթային բանաստեղծը գրում է.

«Ցիշո՞ւմ էք, դուք ինձ ծաղրեցիք այն բանի համար, որ ես մի երկու անգամ հանդիպել էի Մարուսեա Շերոկովայի հետ, ասիք որ ես հրապուրուել եմ այդ աղջկանով: Մինչդեռ իմ մէջ ցանկութիւն չի առաջանում վերստին տեսնել նրան:

Այո, իմ սիրտը միշտ բաց է մարդկանց համար, բայց ամէն ոք չի կարող մտնել այնտեղ չուտ ու հեշտ, ինչպէս կարող է թռուլ այդ ձեզ: Շատերի առաջ նա փակուում է այնպէս անսպասելի եւ ամուր, ինչպէս որ բարեհամբոյր կերպով բաց էր քիչ առաջ, մինչեւ այն պահը, երբ ըզդում էր, որ չարժէ նմանների առաջ բացուել եւ ընդունել: Իսկ նա՝ իմ սիրտը լաւ է զգում: Բայց երբ մէկը արդէն մտնում է ինչպէս երկնային թագաւորութիւնից կամ դժոխքից ներս, այլեւս դուրս չի գալիս, այլ մնում է այնտեղ մշտապէս: Նորերով տարուելով, ես կապուած եմ հին մտերիմներիս հետ անխզելիօրէն: Եւ քան երեւոյթին «դաւաճանելով» հանդերձ մնում եմ հաւատարիմ նրանց, որոնց մի ժամանակ տալիս էի սիրտս»: Նոյն ինքնաբացայայտիչ այս միտքն է յայտնում Տէրեանը Մարգօ Շահթեան. հանին գրած նամակում. «Հաւատացնում եմ ձեզ, որ եթէ մէկին սիրեցի, չեմ կարող դադարել նրան սիրելուց»:

(Շար. 1)

ԱՄԱՂՈՒԻ ՆՈՐԱՎԱՆՔԻՆ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ

Արահետի ոլորանները զօտեւորելով լեռնաբազուկը, Ամաղուի ձորէն կը բարձրանան մինչեւ լեռնային ընդարձակ տափարակը, ուր թեւառարած «բազմած է» վայրց ձորի պեղեցկուհին՝ Ամաղուի Նորավանքը:

Միայն կարելի է զարմանալ, թէ ինչպիսի ներդաշնակութեամբ մեր նախնիները կրցած են կուսական բնութեան գեղեցկութեան համադրել ճարտարապետական հրաշակերտ այդ յուշարձանները:

Մեզ մօտ էր, որ Վահանը ծանօթացաւ եւ տարուեց այդ էստոնուհի օրիորդով, որը զուրկան ձայն ունէր, նրա երգերը Վահանը չատ անգամ լսում էր մեծ հաճոյքով: Այս էստոնուհին էր, որ ներշնչեց Վահանին գրելու իր յայտնի «Խաոնական երգ»ը:

Երբ կը յոգնես, կը գազազես աշխարհիդ՝
Դարձիր իմ մօտ, վերադարձիր դու նորից:

Ցաւած սիրտս միայն բեզնով է շնչել՝
Չի կամենալ նա վերստին ինձ տանջել:

Տէրեանի անձնական եւ գրական կեանքում չատ աւելի խոր հետք են թողել Անթառամ եւ Մարթա Մխկարեան քոյրերը: Մի քանի տարի են տեւել պոէտի մտերմական կապերը Մխկարեանների հետ: Շուրջ վաթսուներեք նամակ է գրել Տէրեանը նրանց, իսկ նուիրած բանաստեղծութիւնների թիւը (յատկապէս Մարթային) պոէտի վկայութեամբ մի քանիսի է հասնում: Ահա թէ ինչ է գրում այդ մասին բանաստեղծը Անթառամին ուղղած նամակում. «Մարթա Մխկարեանին յայտնէք իմ ողջոյնս: Նա այժմ ինձ համար լուսաւոր մուսայ է հանդիսանում: Ես մի քանի բանաստեղծութիւն եմ գրել՝ մտածելով նրա մասին, որի համար չնորհակալութիւնս եմ յայտնելու: Իսկապէ՞ս նա այնքան հրաշալի է»:

Հարկ է նշել, որ ընդհանուր կապ կայ քնարական չնչով գրուած սրտի խոստովանութիւններ հանդիսացող այս նամակների եւ բանաստեղծի սիրոյ երգերի մէջ, նամակները, որոնց քնարական հերոսուհիները նոյնպէս «հրաշք աղջիկներն» են:

Նամակի ժանրը, առհասարակ, աւելի մեծ հնարաւորութիւն է տալիս հեղինակին ազատ, անկաշկանդ, առանց չանգրի ու չափի տակ դնելու արտայայտել իր յոյզերն ու զգացմունքները: Լինելով սըրտագէտ բանաստեղծ, Տէրեանն իր այդ նամակներում բացում է թաքուն ու ամօթխած կերպով սիրող զոյգերի սրտի վարագոյրները: «Ես լաւ գիտեմ, - գրում է նա Մարթային, - որ մարդու հոգին ամէնքս մենք, ես ու իմ օտար, անանուն մերմուհիս... Իր մազերը կը չոյէին դէմքըս... Բազուկիս տակ կը զգայի իր կուրծքին տենդոտ ելեւէջը ու իր սրտին թեւաւոր թափը... Իր կեանքին կշռոյթը կը փոխանցուէր ինձ... Կեցած էինք քով քովի, հեւք հեւքի, դիւքսնմոյ ինքնամոռաց... Այն առեն, ինչպէս եղաւ չգիտեմ, մութին մէջ մեր շրթունքները պիրար գտան, եւ ջերմ ու երկար համբոյրով մը գրկեցինք, սեղմեցինք պիրար...

×

Պատմութեան ճիշդ այս կէտին, ունկընդիրները, թեթեւացած կարծէք ճնշող թաթի մը պրկումէն, յեղակարծ քահքահով մը ընդմիջեցին Լեոնեանը, բայց անիկա յօնքերը պռատելով, անսպասելի լրջութեամբ չարունակեց.-

... Որքա՞ն տեւած էր մեր այդ զեղուն դիրկընդխառնումը, չգիտեմ, երբ, յանկարծ, բուռն ու արագ ճռինչ մը մեզ բաժանեցուց... Դուռը փակուած էր մեր եւ տեւէն, բանալին կը գտնուար կղպանքին մէջ... Մնացինք քարացած... Օդի սառն յորձանքը զարձաւ մեր շուրջը, ու զգացի որ պազ դող մը կ'իջնէ ողնաշարէս վար, կ'անցնի ոսկորներէս...

Ի՞նչ կ'ըլլանք կոր, Աստուած իմ... Մըտածումս իսկ սառած՝ չէր համարձակեր Շերմայ լեռներու կարմրա-մանուշակագոյն հէնքի վրայ, արեւու չողերուն տակ վառ կարմիրի կը զարնէ երկյարկանի հոյակերտ չինութիւնը: Այդ պատճառով է, որ տեղացիները զայն կը կոչեն Կարմիր վանք:

Վանական համադրոյթը, որ կառուցած են Օրբելեան իշխանները չուրջ եօթնուկէս դար առաջ, իրաւամբ կարելի է կոչել հայկական միջնադարեան դասական ճարտարապետութեան եւ քանդակագործութեան ամօթխած է, քան նրան մարմինը, և այն, որ դուք կոչում էք ծածկամտութիւն, ես կ'անուանէի հոգու ամօթխածութիւն: Բայց երբեմն մենք ուզում ենք մերկացնել մեր մարմինը. այդպէս էլ հոգին է այլ անգամ ուզում մերկանալ, բայց ոչ թէ մի քանիսի առաջ, այլ երկուսով... կարո՞ղ եմ արդեօք ես այդ չհասկանալ, մանաւանդ հոգին, որը աւելի ամօթխած է, քան մարմինը, ամօթխած աւելի, քան ամօթխած կինը: Ահա թէ ինչու ես պահպանում եմ իմ է՛ւ հոգին, է՛ւ սիրտը: կարող եմ արդեօք այլ կերպ վերաբերուել ուրիշի հոգու եւ սրտի հետ»: Պոէտը հաւատիացնում է Մարթային, որ ուրիշի մօտ չի կարդալու նրա նամակները: Նոյնը խնդրում է եւ ինքը: Տէրեանին «Թեւամոտութեան» մէջ մեզադրող Մարթային բանաստեղծը գրում է.

«Ցիշո՞ւմ էք, դուք ինձ ծաղրեցիք այն բանի համար, որ ես մի երկու անգամ հանդիպել էի Մարուսեա Շերոկովայի հետ, ասիք որ ես հրապուրուել եմ այդ աղջկանով: Մինչդեռ իմ մէջ ցանկութիւն չի առաջանում վերստին տեսնել նրան:

Այո, իմ սիրտը միշտ բաց է մարդկանց համար, բայց ամէն ոք չի կարող մտնել այնտեղ չուտ ու հեշտ, ինչպէս կարող է թռուլ այդ ձեզ: Շատերի առաջ նա փակուում է այնպէս անսպասելի եւ ամուր, ինչպէս որ բարեհամբոյր կերպով բաց էր քիչ առաջ, մինչեւ այն պահը, երբ ըզդում էր, որ չարժէ նմանների առաջ բացուել եւ ընդունել: Իսկ նա՝ իմ սիրտը լաւ է զգում: Բայց երբ մէկը արդէն մտնում է ինչպէս երկնային թագաւորութիւնից կամ դժոխքից ներս, այլեւս դուրս չի գալիս, այլ մնում է այնտեղ մշտապէս: Նորերով տարուելով, ես կապուած եմ հին մտերիմներիս հետ անխզելիօրէն: Եւ քան երեւոյթին «դաւաճանելով» հանդերձ մնում եմ հաւատարիմ նրանց, որոնց մի ժամանակ տալիս էի սիրտս»: Նոյն ինքնաբացայայտիչ այս միտքն է յայտնում Տէրեանը Մարգօ Շահթեանին գրած նամակում. «Հաւատացնում եմ ձեզ, որ եթէ մէկին սիրեցի, չեմ կարող դադարել նրան սիրելուց»:

(Շար. 1)

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԺԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ ՓԱՑԱԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

Արդարեւ, աչքերնիս վարժուելով թանձր մութին, աստիճանաբար մեր զիմացը սկսանք ընդնշմարել մեզմ պայծառութիւն մը... որ սկսաւ տարօրոշուիլ ու մարդկային կմախակերպ էակներու ձեւը առնել... Հիմակ ալ կը տեսնէինք որոշակի... Թէեւ անհաւատալի, բայց բացայայտ էր երեւոյթը... Ինչ որ կը տեսնէինք, կմախքներ չէին բոլորովին, այլ երեք պրկուած մոմիանման էակներ, որոնց մկանները, ջիղերը - ո՛վ գիտէ, ի՛նչ տարերային ազդեցութիւններով-կարծրացեր ու նոյնացեր էին ոսկորներուն հետ... Փոսփորային լոյս մը կը ցոլանար անոնցմէ ու մութ խորքէն դուրս կը հանէր յըս-

տակօրէն անոնց սպիտակ, դրեթէ թափանցիկ եզերը... Մահը զանոնք տառեցուցած էր դերադոյն ժեստի մը մէջ... Անոնք կը յաւերժացնէին մարդկային խորհուրդ մը... Մին անոնցմէ կծկտած էր անկիւն մը, գլուխը ափերուն մէջ, խորհողի, թերեւս ապուշ խորհողի դիրքով: Միւս երկուքը - ո՛հ խորհուրդ խորին - նրբենի էակներ, նստած կը մնային ժայռի մը, դիրկընդխառն, կուծք կուրծքի, չրթունք չրթունքի, զիրար տաքորային համբուրող զոյգ սիրահարներու նման... ժամանակը - մե՛ծ արուեստագէտ - տաչած էր հանդարտօրէն անոնց վրայ ամէն նիւթականութիւն, թողլով միայն վերացական խորհուրդ մը...

Ցիշեցի անմիջապէս ծերուկին խօսքը՝ «համրուրուող մեռեալները»: Բայց այդ զոյգը մանաւանդ այնքան նշուլաձեղ ու սարսռուն էր, որ կարծէք արարչական չունչով կը բարախէր տակաւին. աւելի քան այդ քարանձաւին բեւեռային օդը, կամ անոր տարրաբանական անյայտ ճառագայթները, զուտ երազի մը, տենչանքի մը - Սիրոյ - դիւթանքն էր որ կրցած էր դեռ կենսաթթախտ պահել անչունչ այս լուսակերպը...

Կարելի չէր չտպաւորուիլ անոնց իմաստէն... Ներշնչումի մը նման կը փալփլէին անոնք... Հոգ կը մնար սիրոյ այդ խորհրդանշանը, որուն առջեւ կը սպա-

սէինք մենք, ես ու իմ օտար, անանուն մերմուհիս... Իր մազերը կը չոյէին դէմքըս... Բազուկիս տակ կը զգայի իր կուրծքին տենդոտ ելեւէջը ու իր սրտին թեւաւոր թափը... Իր կեանքին կշռոյթը կը փոխանցուէր ինձ... Կեցած էինք քով քովի, հեւք հեւքի, դիւքսնմոյ ինքնամոռաց... Այն առեն, ինչպէս եղաւ չգիտեմ, մութին մէջ մեր շրթունքները պիրար գտան, եւ ջերմ ու երկար համբոյրով մը գրկեցինք, սեղմեցինք պիրար...

×

Պատմութեան ճիշդ այս կէտին, ունկընդիրները, թեթեւացած կարծէք ճնշող թաթի մը պրկումէն, յեղակարծ քահքահով մը ընդմիջեցին Լեոնեանը, բայց անիկա յօնքերը պռատելով, անսպասելի լրջութեամբ չարունակեց.-

... Որքա՞ն տեւած էր մեր այդ զեղուն դիրկընդխառնումը, չգիտեմ, երբ, յանկարծ, բուռն ու արագ ճռինչ մը մեզ բաժանեցուց... Դուռը փակուած էր մեր եւ տեւէն, բանալին կը գտնուար կղպանքին մէջ... Մնացինք քարացած... Օդի սառն յորձանքը զարձաւ մեր շուրջը, ու զգացի որ պազ դող մը կ'իջնէ ողնաշարէս վար, կ'անցնի ոսկորներէս...

Ի՞նչ կ'ըլլանք կոր, Աստուած իմ... Մըտածումս իսկ սառած՝ չէր համարձակեր բան մը ենթադրել... Օտարուհին լեզուպատառ ճիչով մը փարեցաւ ինձ, ու զգացի թէ չուչը եւ բարախումբը կանգ առած են մէկէն ու մէկ...

Այո՛, ի՞նչ կը նշանակէր այս... Արդեօք թակո՞ղ մըն է այս ամէնը... պատպարտուած մնալու հո՞ս... բայց յանուն ինչի՞...

Բոլոր այս երկիւղալի հարցումները խուռներամ կը խուժէին մտքիս, երբ... անգամ մըն ալ բանալին ճռնչաց ու... դուռը բացուեցաւ կռնակի վրայ... Հոն սեմին վրայ կանգնած էր ծերուկը ժպտադէմ, կանթեղը բռնած մեր քրտնաթոր ճակտին...

Երկուքնիս միատեղ լայն չուչ մը ա - րինք... Անբեւեակայելի սարսափէ մը, մահացու արկածէ մը ճողոպրած լինելու երանութեամբ... Այդ պահուն իսկ ծերուկին վրայ նետուելու, զինքը խոշտանգելու ու միանգամայն վիզը փարած համբուրելու փափաքը ունեցայ...

(Շար. 12)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԲՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԷՆ ԳԻՇԵՐ...

———×———

Թռչունները ինչո՞ւ իրենց ամենագե-
ղեցիկ երգերը կ'երգեն առաւօտ կանուխ,
երբ տակաւին ամէն մարդ քունի մէջ է եւ
ոչ ոք կը լսէ զիրենք:

Ինչո՞ւ ծովը, որ ամբողջ օրը իր ալիք-
ներով կը ծեծէ ցամաքը, կարծես ծեծել
ուզելով ցամաքին վրայ կանգնած մարդ-
կոց երեսները, հեռուհեռէ կը մեզմանայ,
կը հանդարտի, կը լռէ, հայելիի մը չափ
ողորկ կը դառնայ, քանի մութը կը կո-
խէ, քանի մարդիկ կը քաշուին իրենց տու-
ները:

Ինչո՞ւ ծաղիկները իրենց զգլխիչ հա-
մակ բուրմունքը ազատ կ'արձակեն գիշեր-
ւան մեհուրեան մէջ, ինչո՞ւ թմրիները
ամբողջ թաղ մը իրենց բուրմունքով կ'ո-
ղողեն երբ փոզոցներն ու պարտէզները
պարպուած են մարդոցմէ, երբ միայն
հովն է որ կը գդուէ այդ բուրմունքները
ու իր հետ առնելով կը տանի հեռուները:

Ինչո՞ւ աստղերը իրենց աղամանդա-
կուռ չողչողանքով խաղի կ'ելլեն իրարու
հետ, իրարու աչքը կը քթթեն, իրարու ե-
տեւէ կը վազվզեն ու երկնքին մէջ պար կը
բռնեն, երբ վրայ կը հասնի գիշերը եւ
երբ միայն ծովն ու դաշտերու ամայու-
թիւն ունին իրենց որպէս հանդիսատես:

Ինչո՞ւ բնութիւնը իր գեղեցկագոյն
վայրկեանին կը հասնի երբ մարդիկ պիտի
չկարենան վայելել զայն:

Այս հարցումը կը հարցնեմ ամէն ան-
գամ որ գիշերային անսովոր ժամեր, կամ
առաւօտ մը շատ կանուխ բնութիւնը կը
ձերբակալեմ իր այդ առանձնութեան ու
բարձրագոյն գեղեցկութեան մէջ:

Բնութիւնը այդ ատիճան կ'ատէ՞ արդ-
եօք մարդիկը, չի՞ սիրեր մարդը,
որպէսզի մարդուն հեռա-
նալուն սպասէ իր գեղեցկութիւնը քօղա-
զերծ ընելու համար: Այս հարցումը յա-
ճախ ուղղած եմ ես ինծի եւ միշտ ալ ըն-
դունած եմ որ բնութիւնը չի կրնար չսի-
րել մարդը: Մարդը բնութեան մէկ մաս-
նիկն է եւ բնութիւնը չի կրնար իր մէկ
մասնիկը ատել: Բնութիւնը իր բոլոր բա-
րիքները ի սպաս դրած չէ՞ արդէն, բնու-
թիւնը մարդուն գոյատեւման համար չէ՞
որ ինքզինք կը սպառէ ու կը վերանորոգէ
ամէն վայրկեան: Բնութիւնը կը սիրէ մար-
դը, կը ծառայէ մարդուն: Բայց բնութիւ-
նը, կարծես, մարդու ծառայութեան մէկ
շրջանէն միւսը անցնելու առեն, պահ մը
խնջոյք մը կը սարքէ ինքն իրեն համար,
կարծես կը հանդչէ պահ մը գլուխ գլխի
մնալով ինքն իր գեղեցկութիւններուն
հետ:

×

Մեզմէ քիչ հեռու հանրածանօթ ռէսթո-
րան մը կայ, ուր երկվեցեակ մը սպաս-
եակներ առաւօտեան մինչեւ իրիկուն կը
սպասարկեն հարիւրաւոր յաճախորդնե-
րու: Մեզուական աշխատանք մըն է անոն-
ցը, իրենց դժուարահաճ յաճախորդնե-
րուն հրամցնելով խոհանոցին առաւել-
դոյնը, գոհացում տալով անոնց բոլոր
քմահաճոյքներուն ու պահանջներուն: Ա-
ռանց չունչ առնելու կը վազեն ու կը վա-
զեն անօթի փորանց չնչելով համեղ կե-
րակուրներու ու համադամներու բուր-
մունքն ու ոգելից ըմպելիին հոտը: Երբ
դիշերը կը յառաջնայ, երբ հազիւ մէկ
կամ երկու յամեցած յաճախորդներ կը
մնան ռէսթորանին մէջ, երկար ճաշասե-
ղան մը կը սարքուի սպասեակներուն հա-
մար: Մէջտեղ կը հանուին խոհանոցին ա-
մէնէն ընտիր ու համեղ կերակուրները,
սպասեակները բաժակ կը բարձրացնեն
իրարու կենաց, զուարթ կատակներով
կը սկսին վայելել ուրիշի մը բերուած ծա-
ռայութիւնը յաղող կերպով աւարտած ըլ-
լալու ու հիմա ինքզինքին ծառայելու եր-
ջանկութիւնը:

×

Ես կ'ըսեմ որ բնութիւնը ամէն գիշեր,
երբ իր գործը կ'աւարտէ, մեր ռէսթորա-
նին սպասեակներուն նման սքանչելի սե-
ղան մը, խնջոյք մը կը սարքէ ինքն իրեն
համար: Իր բոլոր գեղեցկութիւնները ան-
վերապահօրէն սեղան կը դնէ, կ'արբե-
նայ իր սեփական աղուորութեամբ: Կը
բանայ իր գանձարանը եւ ինքզինքին կը
հրամցնէ այն ամէնէն թանկարժէք գո-
հարները, որոնք ո՛չ մէկ մահկանացուի
կը տրուին:

Այդ ատիճան եսասէ՞ր է ուրեմն բնու-
թիւնը, ուրիշներէն պահածը միայն իրե՞ն
արժանի կը նկատէ: Չեմ հաւատար: Այս
մէկը եսասիրութիւն չէ: Պիտի ըսեմ որ
ատիկա ինքն իրեն տրուած վարձատրու-
թիւն մըն է: Լաւ ծառայութեան մը, օգ-
տաչատ նուիրումի մը փոխարէն տրուած
վարձատրութիւն մը: Մեր ռէսթորանին
սպասեակները ոչ թէ խնջոյք, երկու պա-
տառ հաց պիտի կարենա՞ին ունենալ, եթէ
ամբողջ օրը չսպասարկէին ուրիշներու:

Ռ. Հ.

———

ԶԱՒԻՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ԲՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԷՆ ԳԻՇԵՐ...

դամբարանն է: Զայն 1339-ին իշխան Բուր-
թել Օրբելեանի պատուէրով կառուցած է
նոյն անխոնջ Մոմիկ ճարտարապետը:
Դուրսէն ուղղանկիւն, ներսէն խաչաձեւ
յօրինուածքով առաջին յարկը ծառայած է
որպէս Օրբելեաններու տոհմական դամ-
բարան: Իսկ երկրորդ յարկը եկեղեցի ե-
ղած է: Կառոյցի արտաքին ճարտարապե-
տութիւնը՝ նուրբ զարդանախշերը, հա-
րուստ բարձրաքանդակները անգամ մը
եւս կը վկայեն կառուցող ճարտարապե-
տին բարձր վարպետութիւնը, քանդակա-
գործական մեծ տաղանդը:

Վանքի տարածութեան մէջ կան բարձ-
րարուեստ խաչքարեր:

Նորավանքը հարուստ է վիմագիր ար-
ձանագրութիւններով: Վերծանուած են
հոն գոնուող 137 արձանագրութիւններ,
որոնք հարուստ նիւթ կու տան ժամանա-
կի ընկերային-տնտեսական յարաբերու-
թիւններու մասին:

Վանքին տարածութիւնը շրջապատուած
է բարձր պարիսպներով, որոնց միայն
հիւսիսային եւ արեւմտեան հատուածները
մասամբ պահպանուած են: Պարիսպէն
դուրս գոյութիւն ունեցած են նաեւ օժան-
դակ շինութիւններ, հիւրատուն, մա-
տուռ, ձիթհան:

Այս է ահա վանական համադրոյթին
անցեալը: Կը յուսանք որ վերահաստա-
տող վարպետներու ամենակարող ձեռքե-
րը նոր հմայք ու կենդանութիւն կու տան
իրենց հռչակաւոր նախորդի՝ Մոմիկ ճար-
տարապետի մտքի թռիչքով կեանքի կոչ-
ուած շինութիւններուն:

եւ հիւսիսային եւ հարաւային պատերու
մէջ ձգուած երկխորան պատուհաններուն,
որոնք կողքերէն երիզուած են կրկնակ կի-
սասիւներով: Պատերուն մէջ դրուած են
չուրջ տասնեակ մը խաչքարեր, որոնք,
հաւանաբար, նուէրներ են: Անոնց տակ
պահպանուած են վիմագիր արձանագրու-
թիւններ: Աւելի ուշագրաւ են գաւիթին
մէջ օգտագործուած բարձրաքանդակնե-
րը, որոնցմէ մին կառարուած է հիւսիսա-
յին պատին վրայ՝ կառոյցին ներսը: Անի-
կա աշխարհիկ բովանդակութիւն ունի եւ
կը պատկերացնէ ձիաւորի մենամարտը
առիւծի հետ: Միւս երկուքը կառարուած
են արեւմտեան պատի չքամուտքի եւ ան-
կէ վեր դրուած լուսամուտի ճակատակալ
քարերուն վրայ եւ, անկասկած, դարձեալ
Մոմիկի ձեռքի գործն են: Ցառուկ հետա-
քրքրութիւն կը ներկայացնէ Հայր Ա-
ստուածոյ՝ իր տեսակին մէջ եզակի բարձ-
րաքանդակը՝ պետեղուած մուտքին վերը
գտնուող լուսամուտի բարաւորին վրայ:

1275-ին Տարսայիճ Օրբելեան, իր եղ-
բօր՝ Սմբատի գերեզմանին վրայ, Ս. Կա-
թողիկ եկեղեցւոյ հիւսիսային պատի
կողքին կառուցանել տուած է Ս. Գրիգոր
Լուսաւորիչ եկեղեցին, ուր յետագային
թաղուած են նոյն տոհմի այլ իշխաններ:
Եկեղեցին միանաւ սրահիւք կառոյց է,
թաղակապ ու երկթեք տանիքով, արեւ-
մըտեան կողմէն սիւնազարդ չքամուտ-
քով:

Նորավանքի ճարտարապետական կա-
ռոյցի զարդը եւ միջնադարեան հայկական
դասական ճարտարապետութեան «կարա-
պի երգ»ը գլխաւոր յուշարձանախումբին
հարաւ-արեւելք գտնուող Ս. Աստուածա-
ծին Բուրթելաշէն երկյարկանի եկեղեցի-

ման խօսելէ ամիրային աղջկանըեւ պա-
րագաներուն վրայ:

Հանրային չշուկները քիչ քիչ մարած է-
ին, եւ ամիրային տանը բնակչութեան
բազմանալը այլեւս դադրած էր որեւէ
գայթակղական հանգամանք ունենալէ:
Ընդհակառակն, վերջիվերջոյ Մերկերեա-
նի ազդեցիկ բրօթականդային շնորհիւ,
ընդհանուր դաշտիար մը կազմուեցաւ թէ
չափէն աւելի բնական բան մըն էր որ լը-
ացարար կիւլիւկ եւ իր աղջիկը ամիրա-
յին տունը փոխադրուած էին, ծառայու-
թեան հանգամանքին տակ: Նոյնիսկ ըսուե-
ցաւ թէ հանդիսը ամասական մը կը վճարէր
Սոֆիին եւ իր մօրը: Հետեւապէս Հ...
գիւղի հասարակութիւնը պահ մը թող տը-
ւաւ որ ամիրային ապարանքը ինքնիր մէջ
ամփոփուած ապրի:

Բժշկութեան թեկնածուն, հակառակ ի-
րական տոքթորի հովեր առած ըլլալուն,
դեռ կը մնար բժշկութեան ուսանող, վի-
ճակ մը որ կը չարունակուէր իբր ութ
տարիէ ի վեր եւ որ, այսպէս ժամանակ
անցընելով, սովորական եւ բնական վի-
ճակ մը դարձած էր եւ որ ոչ ոքի զար-
մանք կը պատճառէր այլեւս, քանի որ ա-
տով ամէնէն աւելի հետաքրքրուող անձը,
մաման, վերջին աստիճանի զարդրած էր
նոյնիսկ հասկնալ ուզելէ թէ իր զաւակը
դեռ բժշկութեան ուսանո՞ղ էր թէ վկայ-

ւած բժիշկ: Երեւութապէս, անիկա իրեն
համար տոքթոր մըն էր, քանի որ ինք տա-
նունը կու տար անոր, քանի որ տնեցի-
ները եւ բոլոր գիրենք ճանչցողները տա-
նունը կու տային անոր, քանի որ նոյ-
նիսկ քարզ մը կար, որուն վրայ տպուած
էր, վսեմ պարզութեամբ մը. «Տոքթոր Ա.
Մարկոսեան»: Եւ անոր այս հանգաման-
քին վաւերացմանը քիչ չէին նպաստեր նա-
եւ խեղճ հիւանդները, որոնք սուտ համ-
բաւէ մը կարթուած, կու գային ափ առ-
նել կեղծ բժիշկին դուռը՝ իրենց ցաւերուն
դարման փնտռելու համար:

Երիտասարդը, որուն միտքը խօլ, չար-
ժումնալից, ցնծագին կեանքի մը երազներով
կը չարչարուէր միշտ, իրապաշտ վէպին
պատկերներէն հալածուած, զանոնք ապ-
րելու ցնորական տենդէ մը չարչարուած
չարունակ, ա՛լ քիչ քիչ բոլորովին թողած
էր գիտական զբաղումները, իր սիրական
ծրագիրներուն յօրինուածութեանը նը-
ւիրուելու համար ամբողջովին: 8 տար-
ւան մէջ, գերբնական ճիգերով եւ խար-
ական միջոցներով կրցած էր քաշկռտուիլ
մինչեւ վեցերորդ կարգ, ու հոն կանգ ա-
ռած էր: Շաբաթներով ոտք չէր կոխեր
դպրոց, հեռու կ'ապրէր իր դասընկերնե-
րէն, կենցաղասէր, չուայտ մտերմներ
գտած ըլլալով Բերայի զբօսավայրերու
մէջ, որոնց մշտանոյշ յաճախորդն էր:

Ազգականութեան այդ միջավայրին մէջ,
ուր կ'ուզէր իր չհատակութիւններով
դերակշիռ եւ աչքառու դիրք մը ունենալ,
պարծենցած էր թէ սիրային սքանչելի
յաղթանակ մը տանելու վրայ էր եւ ի մօ-
տոյ իր բարեկամները, զինքը պիտի տես-
նային չնաշխարհիկ աղջկան մը հետ, որ
ընդհանուր զմայլանքի առարկայ պիտի
դառնար: Հետեւապէս, իր չքնաղակին մէջ
բուռն հետաքրքրութիւն մը կար զինքը
վերջապէս տեսնելու այդ երեւակայական
հուրիին հետ, որուն չնորհներուն դրուա-
տիքը կ'ընէր անհուն չաղփաղփանքով,
ալքոլի չոգիներուն մէջ մտամոլոր, կիր-
քէն բռնկած:

- Պիտի տեսնէ՛ք, կը բացագանչէր, բա-
զուկները օդին մէջ չարժելէն ղէպի այն
այն ուղղութեամբ ուր հաւանօրէն կ'ապ-
րէր այդ փառաւորուած դեղեցկութիւնը:

- Սակայն ե՞րբ պիտի տեսնենք:

- Պիտի տեսնէ՛ք, պիտի տեսնէ՛ք, կը
պոռար ան նորէն:

(Շար. 133)

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՈՒՐՈՒՄԸ

Գ.

Այնոր խաղաղ չրջանակէն դուրս, թաղին
մէջ ժամանակ մը չարունակուեցան մեկ-
նութիւնները, չարախօսութիւնները, ան-
հեթեթ բացատրութիւնները՝ ամիրային
տան բնակչութեան այս նոր բաղադրու-
թեանը մասին, բայց ինչպէս որ ժամանա-
կը ամէն բանի կը յաղթէ, Հ... գիւղին
ամէնէն կատաղի բամբասողներուն ալ
յաղթեց, որոնք ինքնաբերաբար դադրե-

Տէր եւ Տիկին Հայկ-Արամ Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Աշոտ Ալանեան, Օր. Ալիս Շիրվանեան, Տիկին Սոնիա Ալանեան, Տէր եւ Տիկին Հէնրիթեն, Տիկին Սիլվի Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Մինաս Փափազեան, Պ. Օհաննէս Մկրտիչ Փափազեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը յայտնեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՃԻՒ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐՆՈՍ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Եսայեան)

մահը, որ պատահեցաւ Օգս. 27-ին, 75 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի, Օգս. 30, ժամը 10·30-ին, Խաչի Ս. Մարիամ Աստուածածինի եկեղեցին։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգ. Մխիթեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ դրամարները.- Մկրտիչ Պալիօզեանի մահուան առթիւ, փոխան ծեղկեպսակի, Տէր եւ Տիկին Ճ. Պահատուրեան 200 Ֆ. Դպրոցին։ Ֆեռնուֆ Արզուճեանի մահուան առթիւ փոխան ծեղկեպսակի, Եկեղեցւոյ՝ Ալթօեան ընտանիք 2000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կ. Յովակիմեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Էքմէքճեան 200 Ֆ., Պ. Տէմիրքրան, Պ. Գրիգոր Տէմիրքրան, Պ. Ալեխս Տէմիրքրան, Տիկին Շաքէ Սէսլիքօլ 100-ական Ֆ.։

Լիոնէն Տիկին Ալագեան իր ամուսնոյն ապաքինման առթիւ 500 Ֆ. եկեղեցւոյ։

×

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ընդունած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.- Պ. Կ. Արապեան 500 Ֆ., Տիկին Հ. Փափազեան եւ Օր. Ն. Փափազեան 1000 Ֆ. իրենց ննջեցեալներու եւ նահատակներու յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Ճ. Յարութիւնեան 1000 Ֆ. Պ. Հ. Ակոնցեանի եւ Պ. Լ. Պէրպէրեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի։

80e ANNIVERSAIRE DE LA NAISSANCE DE

Aram Khatchatourian

Concert à Marseille

ABBAYE DE St. VICTOR
Vendredi 30 Septembre

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Մխիթեան, որբերու օգնութեան մարմինի

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4-ին

ի նպաստ հայ վարժարաններու։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ

COLLEGE ARMENIEN

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

SAMUEL-MOORAT

INTERNAT — EXTERNAT — MIXTE

ANNEE SCOLAIRE 1983-1984

PARENTS

PENSEZ A L'EDUCATION ARMENIENNE DE VOS ENFANTS
Confiez-les aux soins des Pères Mekhitaristes,
héritiers d'une longue tradition pédagogique.

INSCRIVEZ-LES DES MAINTENANT

Rentrée des classes : **19 Septembre 1983**

Pour les : **PRESCOLAIRES** (Maternelles)
CLASSES ELEMENTAIRES (CP. CE1. CE2. CM1. CM2.)
CLASSES 1er CYCLE (6e à 3e)
CLASSES 2ème CYCLE (2e aux terminales)

Matières Arméniennes intégrées dans le programme de l'éducation nationale
Laboratoire de Physique — Chimie — Sciences naturelles
avec équipements modernes
Complexe sportif important
Activités folkloriques (Chorale, Instruments, Danses)

— **CONDITIONS D'INSCRIPTION :** selon les barèmes établis, et en fonction du nombre d'enfants inscrits par famille.
— **CONDITIONS D'ADMISSION :** à partir du CM1, sur examen du dossier scolaire, et un entretien avec les parents et l'enfant.
— **MOYENS DE TRANSPORT :** Ramassage scolaire par car selon itinéraire.
RATP : Métro Pont de Sèvres à 500 mètres
Autobus 171 - 169 - 179 à 300 mètres
SNCF-RATP (Ligne Puteaux-Issy Plaine)
Pont de Sèvres ou «Bellevue-Funiculaire» à 300 m

Pour les démarches à effectuer, se présenter **sur rendez-vous,**
à la Direction du **COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT :**
26, Rue Troyon — 92310 SEVRES — Tél. : 534. 68. 28

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ ՖՐԱՆՍԱ

ECOLE PRIVÉE HAMASKAïNE
CENTRE D'ENSEIGNEMENT — FRANCE
185, bd. de la Cabane, 13012 MARSEILLE
tél. 16 (91) 93 75 25

Ա. Վերամուտի արձանագրութիւններ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ Մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի - ֆուր փրէփարաթուար եւ ֆուր էլէմանթէր փիրմիէր քանէ - կը շարունակուին Սեպտեմբեր 1էն մինչեւ Սեպտեմբեր 7, ժամը 9էն 12։ Օգուտս ամառան ընթացքին կը թելադրուի հետամտիլ առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ 9 ժամադրութեան համար։

Բ. Ձափահասներու հայերէնի դասընթացք

Համազգային Կրթական կեդրոնի վարչութիւնը եւ Տնօրէնութիւնը կը կազմակերպեն չափահասներու հայերէնի դասընթացք՝ լեզուի, հայ մշակոյթի եւ գրականութեան ծանօթացման ղայդ նպատակներով։ Առաջին հանդիպում երեքշաբթի Սեպտեմբեր 17, երեկոյեան ժամը 8։15ին։ Դասընթացքներու համար նախատեսուած է ձախքերու մասնակցութիւն։ Հետեւողներէն պիտի պահանջուի կանոնաւորութիւն։ Մանրամասնութիւններու համար դիմել կրթական կեդրոն։

Chers Auditeurs,

ATTENTION ! ATTENTION !

dans quelques jours

RADIO ASK

émettra
sur la nouvelle fréquence
FM 98,5 MHz

notez-le !

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Սիրելի ունկնդիրներ,

Ռատիօ ԱԶԳԸ ֆանի մը օրէն պիտի իմանաք իր վերջնական կայանին վրայ
FM 98.5 MHz

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

կապոյտ Ֆաչի

Շրջ. վարչութեան կազմակերպած
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-ին ։

×

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Սեպտեմբեր 24-ին

ԹԱՀԱՆ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
գին՝ 50 Ֆ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
գին՝ 50 Ֆ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
գին՝ 70 Ֆ

Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

PRÉFACE DE
DANIEL LEUWERS

ROUGERIE

EN VENTE
en librairie
ou
chez Haratch
Édition courante 48 F
Exemplaires numérotés
sur velin de Lana
95 F
plus frais d'envoi 6,30 F

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

TRANSTOURS

Calendrier des Départs
pour l'ARMÉNIE:

MEILLEURS CONDITIONS — PRIX SANS SURPRISE

4 - 19 octobre : **Paris - Moscou - Erévan** **5. 150 F.**

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ 75-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԽՄԲԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20-ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4

Inscription : TRANSTOUR, 25, rue d'Argenteuil, 75002 Paris tél. 261 - 58 - 28

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI,
DE 14 à 18 h. 30
SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ,
ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30
ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ
31
MERCREDI
31 AOUT
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 400 Ֆ. - Վեցամսեայ : 210 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 450 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

59րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.512 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 59e ANNÉE — No 15.512

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ԿՒԻՆԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱՆ

———×———

Ժամանակաւոր եւ խաբուսիկ հանդարտութիւններէ ետք, Պէյրութ կրկին կը բռնկի: Կռիւները սաստիկ են լիբանանան բանակին եւ չիլի Ամալ չարժումի զինուորեալներուն միջեւ: Միայն Երկուշաբթի օրուան համար, հաշուեկշիռը 30 մեռեալ էր եւ աւելի քան 130 վիրաւոր եւ վախ կար, որ ոչ միայն հաշուեկշիռը վերջնական չըլլայ այլեւ բախումները ծաւալին եւ քաղաքացիական պատերազմի բնոյթ առնեն: Յարանուանական նկարագիրն է երկրին, որ ցարդ կազմած էր իր ինքնատպութիւնը եւ այդ նոյն բնոյթն է, որ այսօրուան վտանգն է: Ինճանկար-պեռութիւն մը, որ 17 յարանուանութիւն կը համախմբէ եւ ուր, 1920-ին, երբ կը ծնուէր Ֆրանսական հոգատարութեան ներքեւ, Մարոնիները կը տիրապետէին: Տարիներու ընթացքին մեծամասնութիւնները փոխուեցան եւ այսօր տիւրզի թէ չիի կարեւոր համայնքներ կան: Շիինները, ինչպէս ծանօթ է մէկ հերձուածը կը կազմեն իսլամի, որոնք ընդհանրապէս հալածուած էին չրջանին մէջ, մինչեւ այն օրը երբ Իմամ Խոմէյնի իշխանութեան գլուխ անցաւ Իրան:

Երկուշաբթի օր, ներքին կռիւներէն զատ, բազազդեան ուժերն ալ յարձակման ենթարկուեցան եւ Ամերիկացիք երկու զոհ տուին: Բախումներէ անկախ, Պէյրութի մէջ վերսկսած են նաեւ առեւանգումները, սպանութիւնները, մինչ չիները կը դրաւէին նոյնիսկ հեռատեսիլի կեդրոնական չէնքը, որ արեւմտեան Պէյրութ կը դտնուի: Ներկայացուցած են Մուսա-Սադրի մէկ նկարը (Լիբանանի շիներու պետն էր, որ անհետացած է 1978, Օգս. 31-էն ի վեր, Լիբիա): Կռիւները կատաղի են, կը դրեն թղթակիցները, եւ հրադադարներու տարափ է, որ կը թափի քաղաքին վրայ: Ճուտպալթի յառաջդիմական կուսակցութիւնը յայտարարած է թէ բոլորովին դէմ է Ամալի յարձակումներուն Պէյրութի եւ անոր արուարձաններուն վրայ: Այս ամբողջը կը ձգտի, անգամ մը եւս, անկայուն դարձնելու արդէն ոչ շատ կայուն Լիբանան մը եւ խնդրոյ առարկայ ընելու նախագահ Ամին Ճեմայէլի հեղինակութիւնը:

× Պէյրութի օդակայանը կրկին փակուած էր, ռմբակոծութիւններու հետեւանքով: Երեքշաբթի, հաւանական կը նկատուէր որ վերաբացուի:

× Երեքշաբթի առտու, կռիւները վերսկսած էին եւ Ֆրանսական զօրագունդէն երկու զինուոր վիրաւորուած եւ մէկ՝ մեռած:

ԹԵՀՐԱՆ

ՁԼԱՄԱՐՏԸ

Երեքշաբթի առտու, ժամը 11ին, կացութիւնը անիուիսի էր, բաղդատմամբ նախորդ օրուան: Զոյգ մը ազատ արձակուած էր, կինը հիւանդացած ըլլալով: Կը մնային 15 պատանդները, ութ ճամբորդ եւ հօթը հոգինոց անձնակազմը: Բոլորին ձիրերը երթալով կը պրկուին եւ Իրանցիք ալ դատապարտելով հանդերձ արարքը, որպէս «տարդի», աւելին կ'օգտուին Ֆըրանսայի դէմ իրենց լեզուն թափելու: Արտաքին փոխ-նախարարը, արդարեւ, յայտարարած է թէ Իրան մարդասիրական մօտեցում ունի, Ֆրանսական կառավարութեան ապօրինի ընթացքին պատճառով, աչխարհէն զանազան կողմերը եւ իր անսահման օժանդակութեան Իրաքի՝ իսլամական Հանրապետութեան (Իրան) դէմ իր պատերազմին մէջ:

Գալով օդահէններուն. Երեքչաբթի առաւօտ իրենց անորոշ պահանջներուն, կցած էին աւելի յստակ պահանջ մը՝ Ֆրանսա պէտք է քաչէ իր զօրքերը Չատէն, փոխէ իր քաղաքականութիւնը Իրաք եւ Լիբանան: Միչա կը կրկնուի նաեւ «իրենց բարեկամներու» ազատ արձակումը, ճշդելով թէ, երբ Ֆրանսա համաձայնի, այն ատեն ցանկը կու տան: Այս առընչութեամբ, կրկին կը խօսուի, անչուշտ, հայ բանտարկեալներու մասին, քանի որ երբ լրագրողները կը «փնտռեն» թէ ո՞վ կրնան ըլլալ այդ Լիբանանցիները, կը «գտնեն» ԱՍԱԼԱ-ի արգելափակուած անդամները: Երկուշաբթի իրիկուն, իրանեան իշխանութիւնները կը յայտնէին թէ օդահէնները իրաքցի մուճահեաններ են, Պաղտատի վարչակարգին ընդդիմադիր: Երեքշաբթի առտու, կը թուէր որ Ֆրանսա աւելի ճկուն դարձած էր, քանի կը հաղորդուէր թէ դիր մը դրկած է ահաբեկիչներուն, բացատրելով Չատի, Իրաքի եւ Լիբանանի իր քաղաքականութիւնը, ինչ որ առնուազն զարմանալի է:

Որքան ալ «տեղի չտալու» մասին կը խօսին, Թեհրանի իշխանութիւնները դժգոհ ըլլալու մասնաւոր պատճառ մը չունին, քանի մէկ աւելի հաչիւներ ունին Ֆրանսայի հետ: Պանի Սատրէն, Պախթիարէն եւք, օդանաւին վերջին պատմութիւնն ալ, երբ Ֆրանսա մերժեց յանձնել օդահէնները եւ «պատանի սատանայ»ի մակդիրին արժանացաւ, աւելի լարեց մթնոլորտը:

Երեքշաբթի ժամը 11-ին, օդահէնները վառելանիւթ կը պահանջէին մեկնելու համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՍԱԼԱ, կը թուի, ներքին մաքրագործումներու ձեռնարկած ըլլալ: Աթէնքի մէջ հրապարակած հաղորդագրութենէն եւք, ինչ կը վերաբերի «Թուրք-հայ խմբակ»ի մը, զոր դատած էր իր ծոցը, Օգս. 16 թուակիր նոր զեկոյցով մը կը հաղորդէ որ «մաքրած է» երկու անդամներ «մարդասպան խմբակէ» մը՝ պատասխանատու իր կեդր. կոմիտէին երկու անդամներու մահուան: «Այդ երկու ոճրագործներուն անուններն են, կ'ըսէ զեկոյցը, Արամ Վարդանեան եւ Կարլէն Ալանեան: Ամբաստանուած էին իրենց պատասխանատու Խաչիկ Հասարեանի (Ապու-Մահմուտ) եւ Վիգէն Այվազեանի (Ժան) մահուան: Այս սարսափելի գործողութիւնը կատարուած է գործակալներու կողմէ մարզուած եւ հովանաւորուած ամերակեան ՍԻԱ-ի եւ Թրքական ՄԻԹ-ի կողմէ»: ԱՍԱԼԱ կ'աւելցնէ թէ կը չարունակէ ձերբակալութիւններն ու հարցաքննութիւնները

ՏՈԼՄԱՐ փոքր կորուստներէ եւք, անցեալ չարթու, կրկին սկսաւ բարձրանալ եւ 8·07ի հասած էր երկուշաբթի օր, Փարիզի սակարանը:

ՊԱՍՕ դաւադի ողղղումներու ազէտը այլ հետեւանքներ ալ ունեցաւ ջրամոյն գործատուներէ թափած քիմիական թունաւոր նիւթերը ապականած ըլլալով Ատլանտեանի որոշ մասերը: Հարիւր քիլոմեթրի վրայ, ծովափը արգիլուած է:

ԵՐԵԻԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵԹԱՏՈՒՊ

ԵՐԵԻԱՆ (ԱՐՄԷՆՓրԷՍ ՕԳՍ· 19 / 25)

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿԻ ԵՐԿԵՐՈՒ
Գ· ՀԱՏՈՐՆ ԱՒ ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԾ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը աւարտած է Պարոյր Սեւակի երկերու եռեակ հատորներէն վերջինին տպագրութիւնը: Նախկին երկու հատորներուն մէջ առնուած էին բանաստեղծին քերթուածները ու պոէմները: Երրորդ հատորը կը բովանդակէ Պարոյր Սեւակի հրապարակագրութիւնը, քննադատութիւնը, «Սայթ Նովա», «Վարուժանի պոէզիան» դիտական ուսումնասիրութիւնները եւ նամակները: Հրապարակագրական յօդուածներու կարգին տեղ գտած են հեղինակին այն երկերը, որոնք նուիրուած են Մեսրոպ Մաշտոցի, Գրիգոր Նարեկացիի, Յովհաննէս Թումանեանի, Վահան Տէրեանի, Եղիշէ Չարենցի եւ այլ մեծերու, ինչպէս նաեւ կը վերաբերին մայրենի լեզուի տնաղարտութեան, դրական ճաչակի եւ այլ հարցերու: Հատորները հրատարակուած են յիսուն հազարական տպաքանակով:

×

ՀԻՆ ՈՍԿԵՐԻՉՆԵՐՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Հելլենական դարաշրջանի ոսկերիչնեռու բարձր վարպետութեան մասին կը վկայեն արծաթէ այն մետալիոնները, որոնք գտնուած են Զանգեզուրի չրջանը՝ Սիսիանի մօտերը դամբարան պեղելու ատեն: Մետալիոններէն մէկուն վրայ պատկերացուած է Թեւաւոր Նիկէի նմանող յունական աստուածուհի մը: Մասնագէտներու կարծիքով, վատահօրէն կարելի չէ ըսել, ուր պատրաստուած են արուեստի այդ գործերը: Անոնք աւելի տեղական վարպետներու աչխատանքներ են, որոնք մետաղներու դեղարուեստական մչակման հին աւանդութիւններ ունեցած են: Այդ դարաշրջանին դեղարուեստական մեծ ճաչակով պատրաստուած հայկական արծաթէ առարկաները եա չեն մնար հնադարեան աչխարհի նոյնանման իրերէն: Դրժբախտաբար, գտնուած գործերը, որոնք կառավարող դասի սեփականութիւնը եղած են, թոյլ չեն տար դատելու հելլենական Հայաստանի բնակչութեան լայն խաւերու ճաչակին մասին:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 46-ՐԴ ԱԽՈՑՆՈՒԹԻՒՆ

Օգս· 29ի մրցումներու արդիւնքներն են..

Տորպեդօ (Մ) - Դնեպր	3 - 0
Սպարտակ (Մ) - Տորպեդօ (Ռ)	4 - 0
Դինամօ (Կ) - Չերնոմորեց	6 - 0
Մետալիստ - Նիստրու	3 - 1
Դինամօ (Թ) - Զէնիթ	1 - 2
Նեֆթչի - Պախտակոր	2 - 0
Արարատ - Դինամօ (Մ)	1 - 0

Արարատի կէտը նչանակած է Ռոպէր Գալստեան, 58րդ վայրկեանին:

Այս խաղերէն ետք դասաւորման գլուխը կը միչտ Դնեպր 37 կէտով, իրեն կը հետեւին Սպարտակ (Մ) 35 կէտով, Դինամօ (Մն) 33, Զէնիթ 31, եւլն·:

ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ

Յաւով կ'լմանանք, որ Շաբաթ, Օգս· 27-ին յանկարծամահ եղած է ընկ· Տիգրան Թադոյեան, ուղեղային տպռնապի հետեւանքով:

Ողբացեալը ծնած էր Բալու, 1907-ին եւ նման իր սերնդակիցներու մեծ մասին, մանկութեան իսկ օրերէն ճաչակած էր աքսորն ու ապրիլեան սեւ օրերը: 20ական թուականներուն որբերու հետ փոխադրուած է Երուսաղէմ եւ հետեւած Թառանդաւորացի դասընթացքներուն:

1926-27-ին վերջնապէս կուգար Ֆրանսա եւ կը հաստատուէր Մարսէյլ, որու ազգ· եւ կուսակցական կեանքին բերած է իր լայն մասնակցութիւնը:

Կանուխէն մտած է Հ·Ց·Դ· չարքերը, նախ Պատանեկան միութեան մէջ, ապա մարմիններու: Քանիցս ընտրուած էր նաեւ Շրջ· կոմիտէի անդամ: Բազմիցս եղած է Մարսէյլի պատգամաւոր կուսակցութեան Շրջ· ժողովներուն:

Սկիզբէն կապը սերտ եղած է «Ցառաջ»ի եւ անոր հիմնադրին՝ Շաւարչի հետ: Թղթակցութիւններով թէ յօդուածներով, տասնեակ տարիներ աչխատակցած է «Ցառաջ»ի: Բացի կուսակցական մարմիններէ ներս իր տարած աչխատանքին, մեծ վաստակ ունի նաեւ «Գոյամարտ» օրացոյցի խմբագրութեան եւ Ս.Հարոնեան դրադարանի կազմութեան եւ զարգացման մէջ: Դասախօս թէ բանախօս, Տիգրան Թադոյեան երբեք բացակայ չէ պատասխանած, երբ կուսակցութիւնը դիմած է իրեն որեւէ աչխատանքի համար: Որքան դիտենք իր վերջին հրապարակային ելոյթը պիտի ըլլար, անցեալ Հոկ· 22-ին, Մարսէյլի Մշակոյթի Տան յանձնախումբին՝ Վազգէն Շուշանեանի նուիրած հանդիսութեան, նախագահութիւնը և այդ առթիւ արտասանած ճառը:

Տիգրան Թադոյեան մէկն էր այն տարաբախտ Հայերէն, որ մանկութիւն չըճանչցան, բայց եկան ու օտար ափերու վրայ, ապրուստ ճարելու իրենց ամէնօրեայ տքնջան աչխատանքի կողքին, ոչ միայն զաւակ դաստիարակեցին այլ՝ նոր սերունդներու ջամբեցին ազգային դիտակցութիւն: Յողնիլ չգիտցան: Տուին իրենց կարողութեան սահմաններուն մէջ, որպէսզի սերունդ սերունդ կապը չխզուի: Հայերէն սորվեցուցին, կուսակցական չարքերէն ներս, երեւասարդութեան փոխանցեցին ինչ որ հիներէն առած էին ու երբ մօտեցան վերջին հրաժեչտի ժամերը, ունեցան, զոնէ, այն զոհունակութիւնը թէ իրենց կեանքը պարապ չէր անցած, բան մը կը ձգէին:

Մեր ցաւակցութիւնները իր զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն:

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները՝ տես Դ· էջ:

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿ ՄԸ ԵԻՍ

Թեհրանի մեր պաչտօնակից «Ալիք»ի Օգս· 15-ի թիւէն կ'լմանանք, թէ Իրան-Իրաք պատերազմին նահատակուած է հայ երիտասարդ մը եւս, յանձին Վահան Ալէհվերդեանի: 22 ամեայ երիտասարդը, որ վեց ամիսէ ի վեր զինուորական ծառայութեան մէջ էր, Յուլիս 27-ին գոհ գացած է «Մերան»ի ճակատը: Նահատակութեան լուրը ծնողքին տրուած է Օգս· 13-ին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՊԷՍ ԵՆ ՍՏԵՂԾՈՒԵԼ ԵՐԳԵՐՆ ԱՅՍ ՊՈԷՏԻ

Գրեց՝ ՅՈՎՀ. ՂԱՆԱԼԱՆԵԱՆ

Բ.

Պոէտի նամակները Անթառամ եւ Մարթա Մխակարեաններին թէեւ հիւսուած են սիրային հարցերի չուրջը, բայց ցոլաց - նում են նաեւ մայրենի լեզուի, ազգային մշակոյթի, երաժշտութեան նկատմամբ պոէտի ունեցած պաշտամունքը: Նայիր - եան երգերում Հայոց լեզուն քանիցս «ար - քայական լեզու» որակով պոէտը յանդի - մանում է Մխակարեաններին իրենց մայ - րենին չիմանալու համար, մխիթարական պատրաստակամութիւն է յայտնում սո - վորեցնել նրանց հայերէն, բայց մանա - ւանդ դրաբար, որին կատարելապէս սի - րապեսելու է ձգտել եւ ինքը: Ահա թէ ինչ է դրում նա այդ առիթով. «դա ոսկի է, դա լեզու չէ, այլ երկնային երաժըշ - տութիւն է, չքեղութիւն, հարստութիւն, ուժ, ճկունութիւն: Այդ բոլորը ես հիմա եմ սկսել զգալ, ես պատրաստ եմ ամէն բանի, միայն թէ իրագործեմ իմ այդ ե - րազանքը: Ուսումնասիրել կատարելա - պէս, սիրապեսել այդ արքայական լե - զուին եւ միայն այն ժամանակ ես կը հան - դըստանամ»: Մէկ ուրիշ նամակում Տէր - եանը երաժշտութեան զօրքն էլ է անում: «Երաժշտութիւնը օրհնեալ արուեստ է»՝ յայտարարում է պոէտը: Եւ պատահական չէ, որ նա մեծ տեղ էր տալիս իր բանաս - տեղծութիւնների նուագայնութեանը: Բա - նաստեղծի եղբայրները եւ ճեմարանական ընկերները պատմում են, որ որտեղ երգ ու երաժշտութիւն էր լինում, այնտեղ կա - րելի էր տեսնել Վահանին: Ճեմարանում ուսանելու ժամանակ նա միշտ ներկայ էր լինում այնտեղ գործող լարային նուագա - խումբի ելոյթներին: Ժամերով նստում էր ու վերացած լսում, ասում էր տղե - րիս հեղինակին Վահրամ Գայֆաջեանը. «Երաժշտութիւնը լսելով, ես զգում եմ այն, ինչ որ ոչ մի անգամ ի վիճակի չեմ եղել ոչ մի կերպ արտայայտել խօսքով: Դա օրհնեալ արուեստ է եւ երջանիկ են բոլոր նրանք, որոնք հաղորդակից են դառ - նում երաժշտութեանը՝ հագեցնելով ի - րենց ծարաւը: Վայելէք, արբէք երաժըշ - տութեամբ: Անթառամ, - գրում է բա - նաստեղծը եւ շարունակում, - եւ ինձ թը - ւում է, որ չկայ սովորական երաժշտու - թիւն. երաժշտութիւնը դա իմ հոգին է, որին ես ինչ որ հրաշքով լսում եմ, իսկ եթէ չեմ լսում երաժշտութիւնում իմ հո - գին, նշանակում է դա արդէն երաժշտու - թիւն չէ: Ահա թէ ինչու այլ անգամ նը - շանաւոր մի սիմֆոնիա ինձ չի յուզում, իսկ «չարմանկան»՝ աշնանային եղանա - կին ինձ ուղղակի խելագարեցնում է»:

Հէնց այսպիսի «խելագարեցնող չար - մանկալի ազդեցութեան տակ է երկնել պոէտն իր «Փողոցի երգը»·

Պատուհանիս տակ լալիս է կրկին
Թափառիկ երգչի երգը ցաւագին, -
Տխուր այդ երգը վաղուց եմ լսել,
Կարծես թէ ես եմ այդ երգը հիւսել,
Կարծես թէ ես եմ լալիս այդ երգում,
Կարծես թէ ինձ եմ կարօտով երգում...

Երաժշտութեան հոգեպարար ղերի եւ նշանակութեան մասին խօսելուց յետոյ բանաստեղծը վերստին անդրադառնում է մարդկանց իրար կապող երկու հզօր ու - ժերի: Ահա դրանք. «Սէրն եւ մահն է մի - այն, որ կարող են կապել մարդկանց ի - րար. մնացեալ բոլոր բաները տարբերում, անջատում են մարդկանց իրարից: Երբ չես տեսնում տարբերութիւն քո եւ ուրիշի մէջ, այն ժամանակ է, որ բացւում է հո - գու ողջ խորութիւնը եւ չի վախենում հո - գին ինչպէս որոշ ծաղիկներ, որոնք փա - կւում են իրենց թարթիչները դիւերի ա - ռաջ եւ բացւում են միայն արեւի ներ - քոյ»:

Ինչպէս տեսնում ենք, Անթառամ եւ Մարթա Մխակարեաններին գրած նամակ - ներում Տէրեանը բացում է իր հոգին եւ ճանաչելի է դարձնում մեզ իր էութեանը: Սէրը մեծ չնորհ է՝ վերուստ մարդուն պարգեւուած, հաստատում է բանաստեղ - ծը եւ, աւելի առաջ գնալով, յայտարա - րում. «սիրեցէք եւ դուք մահուան կը յաղ - թէք»: «Տա Աստուած ձեզ որ ուժեղ սի - րէք, չկայ ոչինչ սիրելուց աւելի լաւ բան, սիրեցէք եւ դուք կը յաղթէք մահին, տա Աստուած ձեզ ամուր սիրել, Մարթա»:

Մի ուրիշ նամակում կարդում ենք. «Հո - գիս ծայրէծայր լիքն է պոէզիայով եւ այլ - եւս չեմ կարող, եւ որ գլխաւորն է, չեմ ուզում ինքս ինձ զոպել զանազան «հըն - չիւնաբանութիւնների», «քերականութիւն - ների» եւ այլ անմիտ բաների համար: Պէտք է գրել, քանի գրւում է, քանի հո - գում պոէզիայի կրակ կայ...», «իսկ պո - էզեան եթէ այսօր չի գրուել, վաղը թը - ռած կը լինի եւ չի գրուի»:

Հոգի ու սիրտ յուզող գեղեցիկ սեռի ներկայացուցիչների յայտնութեամբ է որ բանաստեղծը դուրս է գալիս, ինչպէս ին - քըն է ասում, իր «խցից», մոռանում Հոմբոլտին, Բոպպին, և առօրեայ կեան - քի հոգսերը, եւ վերստին հրապարակ հա - նում նոր հրաշք երգերը:

1915-ին Պետերբուրգից Նուարդ Թու - մանեանին գրած նամակներից ակներեւ է լինում, որ Տէրեանին այս անգամ էլ նը - ւարդն է ներշնչել գրելու իր յայտնի տը - րիոլէտները: «Ես մի քանի տրիոլէտ էլ գրել ձեզ համար, - գրում է բանաստեղծը Նուարդին, - բայց ուղղելու կարիք կայ, ուստի չղրկեցի: Ուզում էի, որ «Տրիո - լէտների մանեակ» լինի դա...»:

Իր այդ երգերից մէկում քնքոյշ, ա - նոյշ վարդ եւ այլ ածականներով է փա - ռաբանել Նուարդին.

Սրտիս յուշերը բարի են դեռ
Եւ ֆո աւուսմբ է, աւոյշ Նուարդ,
Որ գարունին այս դառն ու աւվարդ
Սրտիս յուշերը բարի են դեռ:

Թէեւ իջնում է հոգուս ստուեր
Եւ չեմ կպասում գալիքից վարդ՝
Սրտիս յուշերը բարի են դեռ
Ֆո ֆնֆոյշ աւուսմբ, աւոյշ Նուարդ:

Դարձեալ Նուարդ Թումանեանին ուղ - ղած մէկ ուրիշ նամակում այսպիսի տո - ղեր կան եւ մի ձօներգ. «Զարմանալի դիպուածով ձեր նամակը համապատաս - խան թուաց իմ տրամադրութեան: Ապա - գոյց՝ վերջին օրերը գրած (դեռ անմշակ, - բոլորովին սեւագիրը) ոտանաւորս, ահա այն.

Երգն այս աւգօր ու աւգարդ
Թող յիշեցնէ ֆեզ կրկին,
Գարնան աւծրեւն այն զուարթ
Եւ «եդեմ» այգին:

Եւ շողարձակ այդ աչֆերիդ
Որպէս գերի մի աւգէն,
Ինչպէ՞ս կիզիչ ցոլֆերիդ
Սիրտս չպարզեմ»:

Նուարդին նուիրուած այս եւ այլ ըն - ծայականներում Տէրեանը ռէալիստօրէն դծել է Ն. Թումանեանի արտաքինը: Ով - քեր մօտիկից դիտէին Նուարդին, կարող են վկայել, որ նրա աչքերն իրօք, «ո - ղարձակ ու հրակէզ փայլ» ունէին, իսկ խօսելիս արագ էր արտասանում բառերը, ճիշդ Տէրեանի ասածի պէս՝ «խօսքերի կարկաչուն արագ» էր ըստ ամենայնի.

Եւ յիշեցի ես յորդ աւծրեւի տակ
Սլացող կառքը, որ տանում էր մեզ,
Եւ ֆո խօսֆերի կարկաչունն արագ,
Եւ ֆո աչֆերի փայլը հրակէզ...

Նուարդը պոէտի երգած աղջիկների մէջ ոչ առաջինը, ոչ էլ վերջինն է եղել:

(Շար. 2)

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԺԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ ՓԱՑԱԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

-- Ներեցէք, պարոն եւ օրիորդ, իմ այս անտեղի կատակս,-- ըսաւ ան.-- Ծերուկի քմայք մը, զոր կը խաղամ ամէն զոյգի... Ինչ արած, ինձմէ աւելի զօրաւոր ֆանթեզի մըն է այս... Բարեբախտաբար կարճատեւ... Այո՛, կ'ուզեմ հոս եկող երիտասարդներուն այն զգայութիւնը տալ, զոր ունեցան հաւանաբար Շիմեոա եւ իր սիրականը... Զգացնել տալ մահուան բոյրը... զիրենք ապրեցնել տալ -- կարճ պահ մը միայն -- բացառիկ ապրումի մը ճանկերուն տակ... Հաճոյք մըն է տեսնելը այնտեղեակ իրենց խայտալից դէմքը, երբ կը վերաբանամ դուռը... Այս պզտիկ չարութիւնս կ'արդարացնեմ՝ խորհելով թէ կեանքը այնքան մօտէն վտանգը - ւած տեսնելու կարճ երկիւղը զայն աւելի գնահատելու պատճառ պիտի ըլլայ... Ու յետոյ նաեւ... յիշատակ մը... միակը, զոր կրնամ տալ... որպէսզի անգամ մըն ալ դիս անհանգիստ ընելու չփորձուին... Ու հիմակ հետեւեցէք ինձ...

Այս ըսելով, ծերուկը մեզ առաջնորդեց քովընտի ու զարձզարձիկ դեռնուղի մը... դուռ մը հրեց, դուռ մը եւս ու ինքզինքնիս գտանք վերստին աշխարհի առջեւ...

Ի՞նչ խայտանք... չնչել օդը, լոյսը, գոյները... Հովը կը չշնջէր անփոյթ... միջատներ կը բզզային մեր չուրջ... միջոցը լեցուն էր երջանկութեամբ... Մեր դլխուն վերեւ, խարակներու վրայ կը ցցուէր դղեակին պարիսպը, որմէ վար գլորած ըլլալու էր հարիւր հարիւր տարիներ առաջ խելագար մարդ մը... որքան անհաւանական, որքան խարուսիկ կը թըւէր մեզի այն ամէնը, զոր տեսանք կամ լսենդինք...

Մեր առջեւ նեղ արահետ մը կը դառնար բլուրին չուրջ, ձորն ի վար... Բացառածք մը, հոն, հեռուն, ցոյց կու տար մեզի կարմիր տանիքներու դիւղանկար մը... Այն կողմը լինելու էր Լուառի հովիտը, մեր ճանապարհը...

Օտարուհին վերջին անգամ լինձ դարձուց կապոյտ, երազունակ իր ակնարկը, ձեռքը լինձ կարկառեց ու ըսաւ անհասկընալի միակ բառ մը, զոր կրնայի թարգմանել. «Շնորհակալութիւն», «մնաս բարեաւ», «ատիէօ» կամ «մի մոռնար զիս» կամ այս ամէնը միանգամայն: Մի - ակ բառը, զոր լսեցի իրմէ: Սեղմեց, թափ տուաւ ձեռքս ու յետոյ, կտրուկ, արագ քայլերով սկսաւ հեռանալ, վար իջնել արահետէն...

Ծառերուն ետին անհետ եղած էր արդէն, երբ ծերուկ առաջնորդը զարմացած հարց տուաւ լինձ.

- Բայց ներողութիւն... ինչպէ՞ս... օրիորդը ձեր նշանածը... ձեր բարեկամուհին չէ՞ր մինչեւ...

- Ոչ, ըսի, օտարուհի մը, որուն հոս հանդիպեցայ միայն...

- Լաւ ուրեմն, բարեկամս, զայն պիտի յիշես միշտ, ու չպիտի կրնաս մոռնալ...

... Եւ ձիշդ ըսաւ ծերուկը, բարեկամնե՛ր, - յարեց Լեռնեան դադարէ մը վերջ, - լինձ կը թուի թէ չպիտի կարենամ մոռնալ այդ խարտեաշ կապտաչուխ օտարուհին, որմէ լինձ կը մնայ իրրեւ յիշատակ համբոյր մը եւ անիմանալի բառ մը... յուշէ մը աւելի բան մը, սեւեռուն մտածում մը եղած է ան... Երբ կ'անցնիմ փարիզի պողոտաներէն, խարտեաշ մազի դանդուր մը, ծաւի ակնարկ մը, կնոջական որոշ հով մը կը բաւեն որ պաշարիմ կրկին իրմով... կը կարծեմ տեսնել իր սիլուէթը դիմացի մայթին վրայ, կամ հանրակառքի ապակիներուն տեսնել, վաճառատան մը ներսը... Զարկերակս կ'երկանայ մէկէն, անդրադառնալով հանդերձ ոտաւորութեան անհեթեթ խաղին...

- Վե՛րջը... մինչեւ ե՛րբ, - հարցուց ունկնդիրներէն մէկը...

- Որոշած եմ, յարեց Լեռնեան, - այս տարի եւս այցի երթալ նոյն վայրերուն... Ինձ կը թուի թէ ակամայ ժամադրուած ենք այնտեղ... այդ օտարուհիին հետ: Գրեթէ վստահ եմ թէ պիտի դանդինքը, եթէ ոչ այս տարի, գալ տարի հաւանաբար, թերեւս յաջորդին... «Բայց ինչո՞ւ, պիտի ըսէք... սիրահարուա՞ծ... դիւթա՞նք... խորհրդաւո - րութի՞ւն... կամ մղձաւանջ մը փարատելու փափա՞գ»... Այո եւ ոչ... ի՞նչ արդիւնք կրնայ ունենալ նոր հանդիպում մը, չգիտեմ... Բայց պարզ է ինձ թէ չպիտի կարենամ վերագտնել անդորրութիւնս, մինչեւ որ անգամ մըն ալ չհանդիպիմ դիպիմ իրեն...

- Բժիշկի աւելորդապաշտութի՛ւն... - նկատեց ունկնդիրներէն մէկը, - որովհետեւ տգէտ կամ գիտուն, ապուշ կամ խելացի, նախապաշարումներով միայն կըրնանք հաւասարակշռել մեր ողջմտութիւնը, որ մեր մտքին մէկ երեսն է, ինչպէս առաջինը միւս երեսը...

- Իրաւունք ունիս, բարեկամ, - եզրակացուց բժիշկը, - միայն կարծիքիդ ճըշդութիւնը ոչ հոգ կը սկսի, ոչ ալ հոգ կը վերջանայ... Ճշմարտութեան չուրջ լուսաբանած ենք այնտեղ... այդ օտարուհիին հետ: Գրեթէ վստահ եմ թէ պիտի զանազանեմ զինքը, եթէ ոչ այս տարի, գալ տարի հաւանաբար, թերեւս յաջորդին... «Բայց ինչո՞ւ, պիտի ըսէք... սիրահարուա՞ծ... դիւթա՞նք... խորհրդաւո - րութի՞ւն... կամ մղձաւանջ մը փարատելու փափա՞գ»... Այո եւ ոչ... ի՞նչ արդիւնք կրնայ ունենալ նոր հանդիպում մը, չգիտեմ... Բայց պարզ է ինձ թէ չպիտի կարենամ վերագտնել անդորրութիւնս, մինչեւ որ անգամ մըն ալ չհանդիպիմ դիպիմ իրեն...

- Բժիշկի աւելորդապաշտութի՛ւն... - նկատեց ունկնդիրներէն մէկը, - որովհետեւ տգէտ կամ գիտուն, ապուշ կամ խելացի, նախապաշարումներով միայն կըրնանք հաւասարակշռել մեր ողջմտութիւնը, որ մեր մտքին մէկ երեսն է, ինչպէս առաջինը միւս երեսը...

- Իրաւունք ունիս, բարեկամ, - եզրակացուց բժիշկը, - միայն կարծիքիդ ճըշդութիւնը ոչ հոգ կը սկսի, ոչ ալ հոգ կը վերջանայ... Ճշմարտութեան չուրջ լուսաբանած ենք այնտեղ... այդ օտարուհիին հետ: Գրեթէ վստահ եմ թէ պիտի զանազանեմ զինքը, եթէ ոչ այս տարի, գալ տարի հաւանաբար, թերեւս յաջորդին... «Բայց ինչո՞ւ, պիտի ըսէք... սիրահարուա՞ծ... դիւթա՞նք... խորհրդաւո - րութի՞ւն... կամ մղձաւանջ մը փարատելու փափա՞գ»... Այո եւ ոչ... ի՞նչ արդիւնք կրնայ ունենալ նոր հանդիպում մը, չգիտեմ... Բայց պարզ է ինձ թէ չպիտի կարենամ վերագտնել անդորրութիւնս, մինչեւ որ անգամ մըն ալ չհանդիպիմ դիպիմ իրեն...

(Շար. 13 եւ վերջ)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀ

ԻՐԱՔ՝ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԾԱԽՔԵՐԸ

Պաղտատի հեռատեսիլի յայտագրին եթերման հաղորդումներուն ընթացքին, ընթացիկ երեւոյթ կը դառնայ ժամանակ մը ի վեր, ժողովրդական համախումբերու երկար չարքին ցուցադրութիւնը: Այրեր, կիներ իրենց ոսկի ապարանջանները, մատանիները, մանեակները, ականկերդմանները կը նուիրեն Պետութեան, օժանդակելու նպատակով պատերազմին, իրաքի եւ Իրանի միջեւ:

Շարքուան ընթացքին քանի մը անգամ նախագահ Ս. Հիւսէյնն, իր ապարանքին մէջ կ'ընդունի նուիրատուները: Հեռատեսիլը ցոյց կու տայ նուէրներու յանձնումին պահերը, մանաւանդ՝ Սատամ Հիւսէյնի ցոյց տուած վերաբերումը եւ կատարած գովեստները հանդէպ կիներու, - Մեծ իրաքի կիներ, ի՞նչ կրնամ ըսել, երեք տարիէ ի վեր ձեր սիրելիները ճակատ կը ղրկէք, իսկ ներկայիս ալ ձեր ռազմիկները կը նուիրէք պատերազմին յաջող պահումին համար:

Արաբ կնոջ մը համար ոսկին խորհրդանիշ կը մնայ սիրոյ արտայայտութեան, ինչպէս նաեւ մեծարանքի: Նաեւ ապահովութիւն մը կը նկատուի իր ապագային նկատմամբ, յատկապէս իր ամուսնոյն մահէն եւք: Այսուհանդերձ, ինչպէս կը դրէ Հ. Տէնթըն, Հերբլտ Թրիպիւնի մէջ, այս նուիրատուութիւնները այնքան ալ ինքնարուխ կերպով չեն կատարուիր, քանի զինուորականներ տուն տուն կը շրջագային եւ կը «բացատրեն» կատարուելիք արարքին հայրենասիրական երեսը: Կուսակցութիւնն եւս, - Պասս, - այլազան միջոցներով ճնշումներ կը բանեցնէ մարդոց վրայ:

Ցամենայն դէպս, երկու ամիսներէ ի վեր տեւող այս նուիրահաւաքումը մեծ կշիռ չի կրնար ներկայացնել իրաքեան պատերազմական պիւտճէին մէջ: Որովհետեւ, ըստ ելեւմտագէտներու ու դիւանագէտներու, Պաղտատի զինուորական ծախքերը, ամսուան մը ընթացքին, նուազագոյնը մէկ միլիառ տոլարի կը հասնին:

Երկու, զրեթէ համահաւասար ուժ ունեցող կռիւամարտիկներու նման՝ Իրան եւ Իրաք 34 եւ աւելի ամիսներէ ի վեր իրարու դէմ կը մենամարտին: Ոչ մէկը առնչուէ ցայսօր ի վիճակի կ'ըլլայ վճռական հարուածը տալ իր հակառակորդին: Ցաղթանակը կրնայ ապահովել այն մարտաճակը, որ ի վիճակի կ'ըլլայ իր հակառակորդին տնտեսութիւնը քայքայել:

Իրաքի արտաքին նախարարը կ'ըսէ, - այս պատերազմը տնտեսական բնոյթ կը կրէ. թեհրան կը հիւծի: Ինչ կը վերաբերի Իրաքցիներու կատարած նուիրատուութիւններուն, փոխ-վարչապետ Թահա Եասիմ Ռամատանի մեկնաբանութեամբ, ասիկա ձեւով մը հանրաքուէի նկարագիրը կ'ունենայ: Զէ՞ որ Ալաթոլա Խոմէյնի տարիներէ ի վեր կոչ կ'ուղղէ Իրաքցիներուն, որպէսզի տապալեն Հիւսէյնի իշխանութիւնը: Արդ, Իրաքցիք զօրավիղ կը կենան երկրին նախագահին, Իրան - Իրաք պատերազմին մէջ:

Այսպէս կամ այնպէս, Պաղտատ սահմանափակումներ կը կատարէ ներածումներուն մարզին մէջ, անշուշտ տարադրամի խնայողութեան նպատակով: Արդէն իսկ ժամանակէ մը ի վեր նկատելի կը մնայ պերճանքի եւ կենցաղի չարք մը ապրանքներու պակասը: Կաթ, կարագ, ալիւր, լինքնաշարժի մասեր, դարեջուր, ծխիկ եւայլն: Ասոնք չատ դժուար գըտնելիք նիւթեր կը նկատուին: Աւելին՝ Իրաքցիք ժամերով կը սպասեն լինքնաշարժի վառելանիւթ ձեռք ձգելու համար: Ինչո՞ւ: Պատճառը պարզ կը մնայ: Քարբիւղի հանքերով հարուստ երկիր մը ներկայիս զժուարութեանց կը մատնուի զբաղարանները բանեցնելու եւ ասոնց արտադրութիւնն ալ ժողովուրդին բաշխելու ուղղութեամբ:

Շինարարութեան, - բնակարան եւ այլ, - ճիւղին մէջ զրեթէ «անդամալոյծ» վիճակ կը տիրէ: Ջամբողջացած եւ կիսատ մնացած չէնքեր, հանրային կեդրոններ, պուրծատուներ կ'երեւին զրեթէ ամէն տեղ: Պատճառը միշտ նոյնը կը մնայ, - պատերազմը կը չքացնէ երկրին տասնամեակներու ընթացքին ապահոված պահեստի նիւթական աղբիւրները: Անդին, քարիւղին արտադրութիւնը, անցեալին համեմատութեամբ, մէկ հինգերորդ տոկոսը կը պարզէ: Հարուստ պաշարները չեն որ կը ցամքին, այլ այդ բնական հարստութեան օգտագործումին, մանաւանդ՝ արտածումին միջոցները կը պակսին:

Իրաքի քարիւղի ծոցին կայանը կը քանդըւի պատերազմին սկիզբները: Տարի մը ետք Սուրիա, միշտ հակամարտ դիրք բռնելով Իրաքի, կը փակէ Միջերկրական հոսող իրաքեան «սեւ ոսկիին» երկու քարիւղատար զիծերէն մէկը:

Ալաթոլա Խոմէյնի կը մերժէ վերջ տալ պատերազմին: Ընդհակառակն, կ'աչխատի, որ Պաղտատի տնտեսութիւնը քայքայուի: Նոյնը կը փորձէ իրագործել Իրաք՝ Պարսկաստանի նկատմամբ:

Իրաց այս վիճակին մէջ, մեծ հարցականը կը մնայ յատակ, - ո՞վ պիտի յաղթող զգեստնել իր մրցակիցը, զայն անասապէս ուժասպառ դարձնելով:

Թ. Ա. Թ.

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐԸ

———×———

Հայկական ժողովրդական արուեստի բազմաճիւղ համակարգին մէջ յատուկ տեղ կը գրաւեն կոպըլէններն ու վարագոյրները: Կոպըլէններու եւ վարագոյրներու հնագոյն նմոյշները ծանօթ են մեզի ԺԶ. - ԺԸ. դարերէն: Անոնց պատրաստութիւնները չարունակուած են մինչեւ Ի. դար: Մեծ մասը յաճախ իր պատրաստութեան կամ գտնուելու վայրին անունով կոչուած է՝ Թոխատի, Արտազի, Ադուլիսի, Տրապիզոնի, Մատրասի եւայլն: Ինչպէս հայկական ձեռագիր մատեանները, կոպըլէնները եւ գորգերը եւս, իրենց նկարազարդումներու մէջտեղը կամ եզերքները, զարդաճեւի նմանութեամբ, կը պարունակեն ընդարձակ կամ համառօտ յիշատակագրութիւններ: Վերջիններուս չնորհիւ կը պարզուի թէ՛ անոնց պատրաստութեան վայրը եւ թէ՛ հիւսողի կամ դաջողի (նկարիչի) անունը:

Վարագոյրներու պատրաստութեան մեծ կեդրոններ եղած են հնդկահայ գաղութը (Մատրաս), Նախիջեւանը (Ադուլիս), Արտազը, Նոր Ջուղան, Տրապիզոնը, հետեւաբար նաեւ Ջուլֆան: Այդ կեդրոններու կարգին պէտք է դասել նաեւ Նոր Պայազէտը, աւելի ճիշդ՝ Գեղարքունիքը: Վերջին ուսումնասիրութիւնները կը պարզեն, որ Նոր Պայազէտի շրջանը ԺԹ. դարու առաջին կէսին ապրած են նոյն տոհմին պատկանող Պօղոս եւ Սահակ Տէր-Մովսէսեան նկարիչները: Անոնց դաջած վարագոյրները զործածուած են Բջնիի, Մաքրավանքի, Նոր Պայազէտի ու նոյն տարածութեան մէջ գտնուող քանի մը այլ եկեղեցիներու մէջ: Գեղարքունիքի, իրրեւ վարագոյրներ պատրաստելու հին կեդրոն, մասին կը խօսի նաեւ հետեւեալ տեղեկութիւնը: 1897-ին Գարեգին Ցուվսէփեանց (յետագային Կաթողիկոս), էջմիածնի ձեմարանի ուսանողներուն հետ Նոր Պայազէտի դաւառը շրջելու առեն, Նորադուզ գիւղին մէջ կը տեսնէ ԺԷ. դարու տեղական կոպըլէն մը, որ, իրրեւ «անպէտք եւ հնացած», նետուած է եկեղեցւոյ կողքի հանդերձարանը: Ներկայիս հին վարագոյրներու կարեւոր հատուածներ կը գտնուին էջմիածնի Մայր Աթոռի թանգարանը, Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց թանգարանը, Վենետիկ եւ այլուր: Հոս մեր նպատակը ընդհանրապէս վարագոյրներու մասին խօսիլը չէ, որ քիչ թէ չատ ծանօթ է, այլ՝ ծանօթանալը արուեստի այդ հետաքրքրական մարզի աղբիւրներու եւ առանձին կեդրոնին հետ: Այդ կեդրոնը գտնուած է ԺԹ. դարու Հայկի հին նահանգներէն մէկուն՝ պատմական Արցախի մէջ:

Հին ժամանակներէն սկսեալ տեղեկութիւններ պահպանուած են պատմական Արցախի տարածութեան մէջ բարձր զարգացման հասած արհեստագործութեան մասին: Մովսէս Կաղանկատուացի կը զրէ, որ հոն հմուտ արհեստաւորները զբաղած են պղնձագործութեամբ, արծաթագործութեամբ եւ ոսկիի մշակման արհեստով: Արաբական աղբիւրները հիացումով կը խօսին Արցախի արհեստագործութեան արտադրութեան մասին: Անոնց արտադրած պատառաններու եւ զորգերու, որդան կարմիրի, զանազան ծածկոցներու եւ ներկերու նմանը չէ եղած, կը զրէ Ա. դարու արաբ մատենագիր Ալ-Մաքտուտի: ԺԲ. եւ յատկապէս ԺԳ. դարուն այդ արհեստը լայն տարածում կը գտնէ Արցախի կանանց մօտ:

Վարագոյրներ կը պատրաստէ նոյնիսկ Հաթերքի Վախտանգ իշխանի կինը՝ Արզու խաթունը: Կիրակոս Գանձակեցի հիացումով կը նկարագրէ այդ բարեպաշտ կնոջ ձեռագործները: «Շատերու համար անակնկալ, - կը զրէ պատմիչը, - այծի զոյնզոյն ներկուած ու փափուկ մազերէն Փրկչի եւ այլ սուրբերու անօրինակ զանազան պատկերներ կը նկարէին՝ ճշդրիտ յօրինուածքներով ու տեսնողներուն հիացում կը պատճառէին: Եւ անոնք՝ որ կը նայէին անոնց, կ'օրհնէին զ'Աստուած, որ կանանց տուած է հիւսելու այդպիսի չքնորհք եւ նկարելու հանճար»: Պատմիչը նկատի ունի իշխանուհիի եւ անոր ազջիկներուն կողմէ բանուած չորս վարագոյրները, որոնք նուիրուած են Նոր Գետիկի, Հաղպատի, Մակարայ եւ Դադի վանքերուն: Այս կապակցութեամբ Լէո կը զրէ. «Տաղանդաւոր արուեստագիտուհին քանքարաթադոյց մէկը չէր եւ մենք նրան տեսնում ենք այդ վարագոյրները հրաչակերտելիս իր աղջիկների հետ, որոնց ինքն էր դաստիարակել, զուցէ ուրիշ աշակերտների հետ միասին»:

Նման ուրիշ պատմութիւն մը կը կապուի Արցախի ուրիշ մէկ իշխանուհիի՝ Յորինդահի անունին հետ: Բարեպաշտ իշխանուհին՝ երեք զաւկի մայր, ամուսնոյն մահէն եաք ուխտի կ'երթայ Երուսաղէմ: Հոն ան տեսնողներն ու լսողները կը զարմացնէ իր վերաբերումով. ամբողջ ունեցածը կու տայ աղքատներուն ու կարօտեալներուն (ինչպէս ատուածաչնչական Հեղինէն, Աբգարի կինը) եւ ինք կ'ապրի իր չնորհքով՝ ձեռագործէն ստացուած եկամուտով:

Այս մէկ-երկու փաստերը անառարկելի կերպով կը վկայեն, որ վարագոյրներ, կոպըլէններ եւ ձեռագործ պատրաստելը տարածուած ու սիրուած զբաղում եղած է Արցախի մէջ եւ մեծ զարգացման հասած: Այդ արհեստով զբաղած են ոչ միայն հասարակ գեղկուհիները, այլեւ իշխանուհիներն ու անոնց ընտանիքի անդամները: Քիչ մը աւելի ուշ, ԺԶ. - ԺԷ. դարերէն մեզի հասած կոպըլէններն ու վարագոյրները ԺԹ. դարու այդ սովորութիւններու անմիջական ու զեղեցիկ շարունակութիւնն են:

ԷՄՄԱ. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱԼՈՐՈՒՄԸ

Գ.

Եւ իրը թէ ուզելով մաքրագործուիլ այն ապականութենէն որուն մէջ կ'ապրէր ինք ու իր ընկերներն ալ, զաղափարական սիրոյ ծառայումով, այլասանքներ կ'արձակէր անոնց երեսին, ապառնական չեչտով մը.

- Կրճուկ բոզ մը չկարծէք, ծօ՛, կ'ապաղաքէր. մաքուր հրեշտակ մըն է ան, անբիծ տաճարակ մը, որուն զպչելու իսկ արժանի չէք, որուն անունը բերաննիդ իսկ չէք կրնար առնել... Ե՛ս արժանի եմ անոր, ե՛ս... Թո՛ւհ, սա բոզե՛րը...

Եւ կը թքնէր, թքնէր, զզուանքի, նողկանքի ծամածռումներով, զայրացնելով իր բարեկամները, որոնք փոխարինուիլ կ'ուզէին՝ այդ փառաբանուած հուրիին զոյութիւնը կասկածի ենթարկելով:

- Նայինք կա՞յ սա տատրակը:

- Հը՛, հը՛, կը մոլտար կեղծ տոքթորը, գլխի խորհրդաւոր ճօճումներով, պիտի տեսնէ՛ք, պիտի տեսնէ՛ք:

Երկարաշունչ կերպով, այդ ախտաւոր չրջանակին մէջ իր հովուերգած էակին հետ յաղթական մուտք ընելու դործը կը պատրաստէր հիմա, չախչախելու համար իր ընկերները, որոնք ա՛լ սկսած էին հատուտ չընծայել իր պոռոտախօսութիւններուն, չատ լսած ըլլալով առանկ պատմութիւններ, առասպելական ու անկարելի: Իր կարղացած վէպերուն տպաւորութեանը տակ, ամերիկային թոռը իր զոհացումը կը գտնար նմանօրինակ սիրային արկածներու հերոսը նկատելով պահ մը ինքզինքը՝ համոզուած ու անկեղծ չեչտերով բորբոքուելով, յուզուելով, պատմելով զանոնք իր բարեկամներուն, որոնք չչոզած ըլլալով դիպուածաւ կամ մասնաւորապէս ստուգել անոնց ունայնութիւնը, կը յամառէին չհաւատալ հիմա այս նոր սիրերգութեան: Բայց երիտասարդը՝ անոնց այս յամառութենէն աւելի զոհ կը մնար, այդ անպատուիչ թերահաւատութիւնը յաղթականօրէն եւ վերջնական պէս չախչախելու անայլայլ ապահովութեամբ լեցուած:

Եւ մօտաւոր ապագայի մը՝ իր սկսելիք նոր եւ յուզումնալից կեանքին բերմամբը բացառիկ ծախսերու հարկաւորութիւնը նախատեսելով, տոքթորը միտքը դրաւ չդոհանալ ամսական հինգ ոսկի թոշակով, զոր մայրը տահմանած էր իրեն: Ներկայ կամ ապագայ դրութեան մէջ իրեն առնուազն ամիսը տասնըհինգ ոսկի պէտք էր՝ իր պատրաստած ծրագիրը զործադրելու համար համեստօրէն: Համեստօրէն, այո՛, որովհետեւ իր երազած սիրային հերոսները այդ կեանքը ապրելու համար ափով նետած էին ոսկին, մինչդեռ ինք հաչելով պիտի ծախսէր, ինք, Մարկոս ամերիկային թոռը, որ, ափսո՛ս, պիտի կրնար այդ մեծ կենցաղասէրներու կեանքը ապրիլ հիմա, եթէ աղէտ մը ամէն բան յեղաչրջած չըլլար ժամանակին:

Շատ զժուար չեղաւ իրեն համոզելու մայրը որ այնուհետեւ կալուածներու զործերը բոլորովին իրեն յանձնուէին, եւ ինք ուզածին պէս տնօրինէր ամէն բան, ճամբայ տալով Բարթող աղային, որուն վրայ արդէն մեծ կասկածներ կը ծանրանային: Ամիրային աղջիկը, որուն միտքը հետզհետէ կազմախօսական ընդարմացման մը կ'ենթարկուէր եւ հլու խաղալիք մը կը դառնար գինքը չրջապատողներուն ձեռքը, ան որ յամառ ու աննուաճ սիրապետող մը եղած էր առենօք, որեւէ ընդդիմութիւն ցոյց չտուաւ:

- Սմէն բան ուզածիդ պէս ըրէ, զաւակս, ըսաւ ան՝ Մարկոսեան զերդաստանին ճակատագիրը այդ չիմարին ձեռքը դնելով:

Եղերական եւ հետաքրքրաշարժ եղաւ այն տեսարանը, ուր մեր չիլ մատղործը - Կատարինէին եւ Մաղթագինէին հայրիկը - առաջիկայ առթիւ ապարանք գալուն՝ տոքթորին խուցը առաջնորդուեցաւ, լսելու համար այն նոր կարգադրութիւնը, որուն համեմատ իր զործակատարի երկար ամեայ պաշտօնէն վար կ'իյնար Բարթող աղան:

Տոքթորը, առանց երկար բարակ յառաջաբաններու խնդիրը բրտօրէն մարդուկին ներկայացուց.

- Բարթող աղա, ըսաւ, նոյնիսկ քիչ մը ապառնական չեչտով մը, անոր պատուած ունեղջիւրի կիսագէմքը դիտելէր, սա մեր ախարէթներուն խոնթրաթները, թուղթերը, բանկինքները, ինչ որ վերջապէս կայ չուտ գնա բեր ինծի, պէտք է, չո՛ւտ...

(Շար. 134)

ՄԱՐՍԻՑԼ.- Տոքթ. եւ Տիկին Արմէն Ժորժ Թազոյեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գրիգորեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Ա.յվազեան, Կէտիկեան, Գրիգորեան, Փիլոյեան, Նահապետեան, Ճառայեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՑԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ, Շաբաթ, Օգս. 27-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հոգեբարձի, Օգս. 31, ժամը 10-ին, Սէն-Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Սէն-Փիէռ գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Արամ Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Մանուկեան, զաւակները եւ թոռները, Տէր եւ Տիկին Մամբրէ Խաչատուրեան եւ աղջիկը, Օր. Ժլօրին Խաչատուրեան, Այրի Տիկին Նոյեմի Տէմիրճեան, զաւակները եւ թոռները չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք ներկայութեամբ, նամակով, հեռաձայնով եւ նուիրատուութեամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր՝

ԼՈՒՍԻ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ կրթական մարմինը կը ծանուցանէ թէ Հայկազեան միօրեայ վարժարանը կը վերաբացուի Շաբաթ, Սեպտեմբեր 14-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Ծնողքները կրնան Սեպտեմբեր 1էն սկսեալ արձանագրել տալ իրենց զաւակները եկեղեցւոյ դիւանատունը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իրենց սիրելի հօրեղբօր եւ հարազատին՝ Յովսէփ Մատաթի մահուան առիթով, Սարգիս Մատաթ ընտանիքը Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ պայծառութեան համար նուիրած է 1000 Ֆրանք:

×

Իր սիրելի ամուսնոյն՝ կարապետ Քիւֆեճեանի մահուան առիթով, Այրի Տիկին Վերոն Քիւրքճեան նուիրած է Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ 250 Ֆ., եւ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան 250 Ֆ. (եկեղեցւոյ միջոցաւ):

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ

COLLEGE ARMENIEN

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

SAMUEL-MOORAT

INTERNAT — EXTERNAT — MIXTE

ANNEE SCOLAIRE 1983-1984

PARENTS

PENSEZ A L'EDUCATION ARMENIENNE DE VOS ENFANTS
Confiez-les aux soins des Pères Mekhitaristes,
héritiers d'une longue tradition pédagogique.

INSCRIVEZ-LES DES MAINTENANT

Rentrée des classes : **19 Septembre 1983**

Pour les : **PRESCOLAIRES** (Maternelles)
CLASSES ELEMENTAIRES (CP. CE1. CE2. CM1. CM2.)
CLASSES 1er CYCLE (6e à 3e)
CLASSES 2eme CYCLE (2e aux terminales)

Matières Arméniennes intégrées dans le programme de l'éducation nationale
Laboratoire de Physique — Chimie — Sciences naturelles
avec équipements modernes
Complexe sportif important
Activités folkloriques (Chorale, Instruments, Danses)

— **CONDITIONS D'INSCRIPTION :** selon les barêmes établis, et en fonction du nombre d'enfants inscrits par famille.
— **CONDITIONS D'ADMISSION :** à partir du CM1, sur examen du dossier scolaire, et un entretien avec les parents et l'enfant.
— **MOYENS DE TRANSPORT :** Ramassage scolaire par car selon itinéraire.
RATP : Métro Pont de Sèvres à 500 mètres
Autobus 171 - 169 - 179 à 300 mètres
SNCF-RATP (Ligne Puteaux-Issy Plaine)
Pont de Sèvres ou«Bellevue-Funiculaire»à 300 m

Pour les démarches à effectuer, se présenter **sur rendez-vous,**
à la Direction du **COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT :**
26. Rue Troyon — 92310 SEVRES — Tél. : 534. 68. 28

Direction : **M & Mme Bédikian**

SEVAN

RESTAURANT SEVAN

SPÉCIALITÉS ORIENTALES et ARMENIENNES

TOUS LES VENDREDIS ET SAMEDIS SOIRS
ambiance avec
BEDIK

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԵՂ ԵՒ ՃՈԽ ՃԱՇԱՑՈՒՑԱԿ

ՊԵՏԻԿ Կ'ԱՐԳԻ

ՈՒՐԲԱԹ ԵՒ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19 *Fermé le lundi*

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI,
DE 14 à 18 h. 30
SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ,
ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30
ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՇԱՀԱՆ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
գին՝ 50 Ֆ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
գին՝ 50 Ֆ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
գին՝ 70 Ֆ

Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿՆԱՑ

1983 - 1984 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը կատարուին ամէն օր երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն 12 :

Աչակերտներու փոխադրութիւն վարժարանին օթօբաստով:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻԻՆ

×

ECOLE MIXTE TEBROTZASSERE
CLASSES MATERNELLE, PRIMAIRES ET SECONDAIRES DU Ier CYCLE

Les inscriptions pour l'année scolaire 1983-84 ont lieu chaque jour du Lundi au Vendredi, de 10 h. à 12h.

Transport des élèves par le car de l'Ecole.

DIRECTION
1, Bld. du Nord **LE RAINCY,** Tél. 381. 01. 72

Chers Auditeurs,

ATTENTION ! ATTENTION !

dans quelques jours

RADIO ASK

émettra
sur la nouvelle fréquence
FM 98,5 MHz

notez-le !

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Սիրելի ունկնդիրներ,

Ռատիօ Ա.Զ.Գ.ը ֆանի մը օրէն պիտի իմանաք իր վերջնական կայանին վրայ
FM 98,5 MHz

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Առնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՒ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

բացառաբար *Հոկտեմբեր 2, կիրակի օր:*

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան, որբերու օգնութեան մարմինի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Դեկտեմբեր 4-ին
ի նպաստ հայ վարժարաններու:

×

Կապոյտ Խաչի
Շրջ. վարչութեան կազմակերպած
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-ԻՆ :

×

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան տարեկան
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Սեպտեմբեր 24-ին

×

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
ի նպաստ
Տէսթինի Հայ Մշակոյթի Տան
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԻՆ

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22
Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈԵՄԲԵՐ 19